ՇԱԲԱԹ. – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 31 -
ՕԳՈՍՏՈՍ 1
SAMEDI - DIMANCHE
31 JUILLET -
1er AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·696 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.696

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Երեք քառորդ Դարուն Սեմին

Տարեդարձները ամէն տարի չարունակականութեան պատճառած զոհունակութեան քով հաշուեկշիռի մը առիթ ալ կ'ըլլան: Մանաւանդ երբ նշուած հանդրուանը նկատելի չափով հեռու է մեկնակէտէն: Ապա կը յաջորդէ վազուան թըղթածարային պատրաստութիւնը, հիմնուած՝ ժամանակին թելադրութեան:

Այս ընդհանրականը բաւական իւրայատուկ ու ինքնատիպ բնոյթ կը ստանայ երբ տարեդարձը կը պատկանի մամուլի մեծ ընտանիքին «Հայկական» որակուած ճիւղին. մանաւանդ անոր սփիւռքեան հատուածին: Սահմանում որուն հետ կը ներկայանան աշխատանքի, մօտեցումներու, պարտականութեան նկատումի, չափանիշներու, կարելիութիւն – անկարելիութիւններու բաւական եզակի պայմաններ, պարագաներ· բոլորն ալ արդիմնք՝ պարտադրուած ու նաեւ «կամաւոր» կոտորակումին, բազմակեդրոն ու միեւնոյն ատեն կեդրոնախոյս իրականութեան մը որուն մէջ կ'ապրի Հայութեան այսօր կէսէն աւելին:

Միայն այս վերջին տուեալը մեր բազմաթիւ ու բազմագոյն կեդրոններուն միջեւ չաղկապի մը յատկանիշը առաջին պիծին կը բերէ սփիւռքահայ մամուլին համար: Յատկանիշ որ անմիջապէս կը կապուի հայերէն լեզուով լոյս տեսնող թերթերու, պարբերականներու, քանի որ հետաքրքրութիւններու ընդհանուր մեր չրջանակին մէջ լեզուն է միակ հատարակաց յայտարարը: Ան նաեւ ամէնէն խոցելի զարճած տարրն է սակայն այսօր երբ նոր սերունդին հետ կապը թուլնալու նշաններ կու տայ ու զարմանի չանքը միշտ չէ որ կը յաջողի: Աւտոր քով՝ այժմէականութիւնը չատ աւելի արագ, չատ աւելի հմայիչ ձեւով տեղ հասցնելու նորանոր թէքնիք միջոցները թերեւս ամէնէն անզոլք մրցակիցներն են, լայն չափով տակաւին «աւանդական» մնացած սփիւռքահայ մամուլին: Այդ ոլորտին օրաթերթերու աւելի քան տասնեակ մը անուններուն մէջ համացանցին վրայ կանուսր սփռում ունեցողները երկուքն են միայն: Թէեւ այս յատկանիշն ալ յաջողելու չման դրաւական մը չէ:

Գլխաւորաբար ընդհանուր այս յատկանիշներով ու անոնց առընչուած իրեն յատուկ չատ մը պարագաներով որքա՛ն տարբեր են «Ցառաջ»ի հիմնուած Օգոստ 1–ին ու այսօրուան պայմանները: Ո՛րքան չատ փոփոխութիւններ տեղ գրաւած են երկու Օգոստոսներուն միջեւ տարածուած 74 տարուան միջոցին մէջ: Այսօր այլեւս Ֆրանսա ապրող Հայը հանքերու, ազարակներու բանուոր գաղթականը չէ: Ան գործի, ուսումի, ընկերային դիրքի առումով չատ աւելի տիպար կը նկատուի համարկումին որ հատատարապոր համապրումն է հայկականին ու ֆրանսականին: Աւտոր քով՝ կոյր ըլլալ կը նչանակէ անտեսել այդ հանդրուանէն տակաւին հեռու զանգուած մը որ մեծ մասով կազմուած է նոր հասնողներէ· եւ կան անչուչտ համարկումի դժուարին հոլովոյթին տեղ ճուլումին դիւրութեամբ տարուածները:

Բաւական չեչտակի այս տարբերակումներուն մէջ ճամբայ գտնելու, տեղ հատնելու գլխաւոր չանքն է «Ցառաջ»ի ընթացքը գծողը· ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր, դէպի 75–ամեակ ու ԻՍ· դար:

Ա· Թ·

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 29 / 30)

ԲԱՔՈՒ ԿԱՍԿԱԾ ՈՒՆԻ ԱՄՆ-ՈՒ ՆԵՑՈՒԿԷՆ

Ադրբեջանի նախագահին խորհրդական Վ· Գուլիզադէ Թրքական Թերթի մը յայտնած է թէ իր երկիրը Ղարաբաղի հարցով դժուարին ընտրութեան առջեւ է: Անոր համոզումով, ԱՄՆ ուչ կամ կանուխ պիտի լուծէ Ղարաբաղի հարցը եւ ճիշդ է որ այսօր անոնց չահերու գօտիին մէջ մինչ Ադրբեջանը կայ, բայց ատիկա չի կրնար ապահովութեան մնայուն ազդակ ըլլալ, քանի որ ԱՄՆ ամէն գնով կ'ուզէ Հայաստանը Ռուսաստանի ազդեցութեան գօտիէն դուրս բերել: Այդ հեռանկարով ալ Ուաչինկթընն որոչ չափով հանդուրժող է Հայաստանի դէմ ու դիջումներ կ'ակնկալէ նաեւ Բաքուէն:

⁂

ԷԼՋԻՊԻՑԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻՆ

Ադրբեջանի նախկին նախագահ Ա· Էլչիպէյ որ պարբերաբար հանդէս կուգայ խիզախ ծրագրերով, ինչպէս՝ Ջանգեզուրը դրաւելու, Սեւանին մէջ լողալու հեռանկարները, հերթական նորութիւնը յայտնած է իր կուսակցութեան եւ «Միացեալ Ադրբեջան» միութեան նիստին· ան երեսատարդութեան կոչ ըրած է ազգային ազատագրական պայքար մղելու, ազատագրելու համար Իրանի հիւսիսային գօտին որ մեծ մասով բնակուած է Ադրբեջանցիներէ:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Ա.ԶԳ· ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՕՏ

Արտաքին Գործերու նախարար Վարդան Օսկանեան Յուլիս 29–ին ընդունած է Հայաստանի ազգային փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչները: Ազգ· փոքրամասնութիւնները Հայաստանի ընդհանուր բնակչութեան երեք տոկոսը կը կազմեն: Նախարարը ընդգծելով այն հանգամանքը թէ ժողովրդավար պետութեան մը գլխաւոր պարտականութիւններէն է այս վերջիններուն իրաւունքներուն պաչտպանութիւնը, ըսած է թէ Հայաստան ձեռնամուխ ըլլալով անոնց խնդիրներուն լուծումին, նախ եւ առաջ նպաստած կ'ըլլայ երկրին հանրային եւ քաղաքական կայունութեան: Ընդգծուած է նաեւ ազգ· փոքրամասնութիւններուն վերաբերող օրէնքի ընդունման հրատապ բնոյթը: Ներկայացուցիչներն ալ պարզած են զիրենք յուզող հարցերը եւ նման հանդիպումներ կրկնելու փափաք յայտնած:

⁂

ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յուլիս 29–ին նախագահ Ռ· Քոչարեան ընդունած է ԱՄՆ–ու լիազօր դեսպան Մայքըլ Լեմընը ու USAID–ի հայաստանեան գրասենեակի տնօրէն Տայան Թիւոյը: Հանդիպումը առիթ եղած է քննարկելու տարածքաչրջանի հարցերը եւ յատկապէս Ղարաբաղի կնճիռին խաղաղ կարգաւորման ուղղուած քայլերը: Զրուցակիցները չեչտած են գործակցութեան եւ չօչափելի ծրագիրներու գործադրման կարեւորութիւնը: Այս առթիւ Ռ· Քոչարեան ըսած է՝ «տարածաշրջանում փոխվստահութեան ամրապնդմանն ուղղուած իւրաքանչիւր քայլ Հայաստանը միայն կ'ողջունի»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ ՄԷՋ, Ուրբաթ, Յուլիս 30–ին, տեղի կ'ունենար Պալքաններու կայունութեան նուիրուած առաջին վեհաժողովը: Կը մասնակցէին պետական եւ կառավարական գլխավորներ Միացեալ – Նահանգներէն, Եւրոպական Միութենէն, Ռուսաստանէն, չրջանի երկիրներէն (ի չարս որոնց՝ Թուրքիա, Սերպիա մաս չէր կազմեր) ինչպէս նաեւ ՄԱԿ, ՕԹԱՆ եւ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը·: Նիստը պէտք է միայն երեք ժամ տեւէր: Օրակարգի հարցերն էին· – Տնտեսական զարգացում եւ վերաչինութիւն, ապահովութիւն: Տիկին Մ· Օլպրայթ ազգարարութիւն մը ըրած է Քոսովոյի Ազպանացիներուն, հրահանգելով որ անոնք վերջ տան ջեղային բըռտութեանց, հակառակ պարագային միջազգային հատաքականութիւնը կը գադրեցնէ իր աջակցութիւնը: Տիկին Օլպրայթ նախ խանդավառութեամբ ընդունուած է Փրիսթինայի կեդրոնը համախմբուած 10 հազար Ազպանացիներու կողմէ, ապա թշնամական ընդունելութիւն մը գտած է քաղաքին հարաւը, ուր յարձակման անցած են Սերպերը:

ԱԼԺԻՒ ՄԷՋ, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը՝ Հ· Վեարին տեսնուեցաւ Նախագահ Պութեֆլիքայի հետ, քանի երկու երկիրները կը չանան անցեալի հաչիւները փակել եւ նոր յարաբերութիւններու զարկ տալ, զանոնք բնականոն դարձնելով: Պութեֆլիքա կը չանայ քաղաքական վճռական դերակատար մը ըլլալ Մաղրէպի մէջ: Իրեն համար կ'ըսուի թէ չատ կը խօսի, ամէն տեղ, գրեթէ միչնադարեան արաբերկնով մը եւ կիրակնօրեայ ֆրանսերէնի մը: Իչխանութեան գլուխ գալէն երեքուկէս ամիս յետոյ, բեղուն գործունէութիւն ցոյց կուտայ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ, ամերիկացի դինուոր մը մեռած է, գլխէն վիրաւորուելէ ետք: Քննութիւն բացուած էր ճչդելու համար թէ ի՞նչ պատահած է, անճնասպանութի՞ւն է, թէ արկած:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ հալածիչ օդանաւեր անգամ մը եւս ռմբակոծած են (Յուլիս 28ին) Մուսուլի հիւսիսը: Ամերիկեան բանակի եւրոպական հրամանատարութեան համաձայն, օդաչուները այդ գործողութեան ձեռնարկած են «ինքնապաչտպանութեան» համար: Իրաքեան աղբիւրներու համաձայն բազմաթիւ զոհեր կան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԼԻՆԹՐՆ 90 հազար տոլար վճարելու դատապարտուեցաւ Փաուլա Ճոնս հարցին կապակցութեամբ, նախատած ըլլալով արդարադատութիւնը: Այս, առաջին պատմութիւնն էր, փ· Ճոնս կ'ամբաստանէր նախագահը սեռային հատանքի համար, երբ կառավարիչ էր:

ԱԹԼԱՆԹԱՑԻ ՄԷՋ (Միացեալ – Նահանգներ) ռակարանի չահագործական գործողութիւններ կատարող 44–ամեայ անճ մը, Յուլիս 29–ին 13 հոգի սպաննած է, ներառեալ կինն ու երկու զաւակը, նախքան անճնասպան ըլլալը:

ԹՈՒՐՔԻԱ վերջապէս ընդունած է թէ ռազմական իր օդանաւերը ռմբակոծած են իրանեան տարածքը: Այսուհանդերձ, վարչապետ Պ· Էճեվիթ կրկնած է թէ Թուրքիոյ Սպայակոյտին ու Արտաքին գործերու նախարարութեան «համոզումով ֆրանսական եւ թաուխաս սկզբունքներէն կը մեկնի եւ պէտք է բարելաւէ բարոյական եւ ֆիզիքական առողջութիւնը մարմնական եւ չինական չարպանքներով: Ապրիլ 25–ին, 10 հազար աղանդաւորներ անակնկալի բերած էին իչխանութիւնները գրաւելով պետական գերատարներու բնակարանները չէնքը:

ՀԱՐԱՒ – ԱՓՐԻԿԵԱՆ ռակիի հանքի մը պայթումէն 17 բանուոր մեռած է:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ դատապարտումը Եւրոպական Ատեանին կողմէ, չարչարանքի կիրարկման տմրաստանութեամբ, չատեր վրդոված է, ինչպէս էՒ – փէ – էՒ երեսփոխան՝ Ժագ Պոմէլ որ «անընդունելի նըւաստացում» կ'որակէ եղածը: Ան կ'ըսէ·– «Յաւելի է որ 64–րդ անգամ ըլլալով, Ֆրանսան՝ մարդկային իրաւանց մայրը, դատապարտուի այս տանգամ ի նպաստ Թմրեցուցիչի նչանաւոր չահատակողի մը որ 13 տարուան բանտարկութեան դատապարտած է: Մեր երկրին համար այս նուաստացուցիչ որոչումը անմիջապէս հատանութիւնը ստացած Արտաքին նախարարութեան հակառակ Ներքին նախարարութեան վերապահութիւններուն, առարկելի է երբ վերաքննութեան դուռ Ֆրանսական կարելիութիւնները չէն սպառած»: Այս դատապարտումը արտակարգ հետաքրքրութեան մը առիթը չէ տուած եւրոպական մամուլին մէջ: Սպանական, իտալական, գերմանական մամուլը պարզ արձագանգ մը տուած է, անդլիական թերթերը ոչ մէկ տող կը նուիրեն:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ փոխադարձութեան միջոցներու դիմեցին, Յուլիս 29–ին իսկ, ինչպէս ազդարարած էին նախապէս 100% տուգանքի ենթարկելով եւրոպական Միութենէն ներածուող ապրանքները (փուակրա, մանանեխ, պտուղի հիւթ, ոգեքթոր, եւայլն, եւայլն)· Այս «պատիժը» հետեւանք է Եւրոպական Միութեան որոչումին այլեւս չներածելու Միացեալ – Նահանգներու հորմոնով եզան միսը:

HISTOIRE DE LA MÉDECINE EN ARMÉNIE

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆ

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւնը (1) եղաւ Սփիւռքի այն կազմակերպութիւններէն՝ որոնք 1988–ի աղէտի վաղորդայնին փութացին օգնութեան հասնիլ Մայր Հայրենիքի առիթոգական կարիքներուն: Այսօր, ան կը շարունակէ իր առաքելութիւնը իրագործելով հասարակական մշակոյթի ծրագիրներ՝ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հիւանդանոցներուն նուիրելով արդիական թեթեւ կամ ծանր սարքեր, նաեւ աջակցելով տեղւոյն բժշկական մարմիններու աշխատանքին: Միութիւնը չնորհիւ իր յարաբերութիւններուն Ֆրանսական համալսարաններու, բժշկական կեդրոններու եւ այլ հաստատութիւններու հետ, հիւրընկալած է յարդ հայրենիքէն 68 դործակիցներ՝ հովանաւորելով անոնց մասնագիտական մակարդակի զարդացման փորձաշրջանները:

Ֆրանսահայ Բժշկական Միութեան ձրագիրներէն մէկը եղած է հայ բժշկութեան պատմագրութեան մը նախաձեռնութիւնը՝ պայն լայնօրէն ծանօթացնելու նպատակաւ. մշակութային կարդի ձրագիր մը որ իրագործուեցաւ Երեւանի Մատենադարանին հետ դործակցութեամբ, բժիշկ Միշէլ Տէրվիշեանի օժանդակութեամբ: Գործը սաանձնած է Մատենադարանի բազմահմուտ պիտաչխատող՝ բժշկուհի Սթէլլա Վարդանեան, հեղինակ բազմաթիւ երկասիրութիւններու հնադարեան եւ միջնադարեան հայկական բժշկութեան նուիրուած: Հայերէն բնագրին Ֆրանսերէնի թարգմանութիւնը կատարած է պատմագէտ Ռէյմոն Գէորգեան՝ անօրէն Փարիզի Նուպարեան Մատենադարանին:

«Histoire de la Médecine en Arménie, de l'antiquité à nos jours» (2) գրքի հրատարակութեան առթիւ, Ֆրանսահայ Բժշկական Միութիւնը հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր Փարիզ Բժիշկներու Տան՝ Domus Medica–ի լսարանին մէջ, Յունիս 25–ին, մասնակցութեամբ 300–է աւելի անդամներու եւ հրաւիրեալներու: Բժիշկ Սերժ Գազանճեան՝ նախագահ Փարիզի մասնաճիւղին, չէշտեց այս գործին խորհրդանշական կարեւորութիւնները՝ Հայաստան – Սփիւռք արդիւնաւոր աշխատակցութիւնը, ներկայացուած երկու հեղինակաւոր անձերու՝ Սթէլա Վարդանեանի, _ որ յատկապէս ժամանած էր Երեւանէն ներկայացնելու համար իր գործը – եւ Թադեմանիչ Ռէյմոն Գէորգեանի կողմէ. խորհրդանշական կարեւորութիւն մըն ալ նկատեց գործունէութեան ուղեգիծերու չարունակականութիւնը բժշկական Միութիւններու կողմէ որոնք իրարու յաջորդեցին ներկայ դարուս՝ Կ. Պոլսէն Փարիզ: Սերժ Գազանճեան ըսաւ եց Laboratoire L. LAFON–ը որ ոչ միայն կ'օգնէ հայ ուսանողներու կրթաթոշակի յատկացումներով, այլեւս յօժարօրէն սաանձնած է այս մշակութային նախաձեռնութեան բոլոր ծախքերը:

Սթէլլա Վարդանեան կատարած է ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը՝ հնադարեան ժամանակներէ մինչեւ 20–րդ դարու առաջին կէսը, ներառելով պատմական Հայաստանի տարածքէն դուրս ապրած անուանի Հայ բժիշկներու գործը: Ժամանակագրական հակիրճ տեղեկութիւններով, հեղինակը ընդհանուր պատկեր մը ուզեց պարզել:

«Հայաստանի բժշկութիւնը այնքան հին է որքան մեր ժողովուրդը. նա Հայաստանի մշակոյթի անբաժանելի մասն է»: Անցած է յաջողաբար ուրարտական, հելլենիստական չրջանները եւ հասած Քրիստոնէական Հայաստանի մշակոյթի չրջանը: Ապրուած է տարբեր բժշկական դպրոցներէ. իր կարգին փոխանցած է օտարներուն իր փորձառութիւնը: Ոսկեդարը եղած է Հայաստանի բժշկութեան դասական չրջանի մը սկիզբը, գլխաւորաբար Եզնիկ Կողբացիի (5–րդ դար), Դաւիթ Անյաղթի (5 – 6–րդ դար) եւ յետագային՝ Անանիա Շիրակացիի (7–րդ դար) գործերով: 11–րդ դարէն սկսեալ քաղաքական պայմանները կը նպաստեն գարթօնքի չրջան մը՝ Անիի եւ Կիլիկիոյ բժշկական դպրոցներով, որոնց ներկայացուցիչները եղան, միջնադարեան մեծագոյն բժիշկները՝ Գրիգոր Մագիստրոս (10–րդ դար) եւ Մխիթար Հերացի (12–րդ դար): Յատկանշական է որ Հայերը զբաղած են ոչ միայն ուսմամբ կամ գործնական բժշկութեամբ՝ այլեւ մշակած են տեսական հարցեր. Մխիթար Հերացիի «Չերմանց մխիթարութիւն» գործէն կարելի է հետեւցնել թէ ան եղած է վիւրիւսաբանութեան առաջնորդող դէմքերէն մին: 14–րդ դարուն համբաւի կը տիրանայ Գրիգոր Տաթեւացի, որու տեսութիւնները՝ կազմախօսութեան, կենսաբանութեան, հոգեբանութեան եւ այլ հարցերու չուրջ, պարզուած են «Գիրք հարցմանց»ի մէջ: Զաքեօնքի չրջանը, Կիլիկիայէն վերջ, կը չարունակուի Ամասիա եւ Սեբաստիա Ամիրատվլաթ Ամասիացիով (15–րդ դար), որ էր նաեւ Կ. Պոլսոյ բժշկական դպրոցի պետը. իր «Անգիտաց անպէտ» դեղագիտութեան բառարանը եւ «Մի չարք այլ դործեր, սրբութեամբ պահուած են Մաշտոցի անուան Մատենադարանում»:

18–րդ դարը կը նկատուի կարեւոր փոխանցման չրջան մը՝ միջնադարէն դէպի արդի ժամանակները, թէ' գիտական ըմբռնումներու վերաբերութեամբ որոնք կը հմնուին փորձառական մեթոտներու վրայ եւ թէ մեր ժողովուրդի ապագային նկատմամբ: Կը յատնուին Թոքաթի եւ Նոր Ջուղայի բժշկական դպրոցները: Յաջորդ դարուն հետզհետէ կը մեծնայ Կ. Պոլսոյ դպրոցին վարկը: Տիրող յարաբերաբար նպաստաւոր պայմանները առիթ կը ստեղծեն Հայ զաղութներու ներքին կազմակերպութեան: 1840–էն սկսեալ կը ծաւալի ուսանողական չարժ մը դէպի Եւրոպայի համալսարանները, ի մասնաւորի դէպի Փարիզ (3): Անոնք չիման մէջ կը մտնեն եւրոպական քաղաքակրթութեան հետ, կը ներչնչուին ազատութեան, ժողովրդավարութեան դաղափարներով. վերադառնալով արեւելք՝ կը ծառայեն ազգին իրենց մասնագիտութեամբ, եւ դրօձոն դեր կ'ունենան համայնքային կառոյցներու արդիականացման մէջ, ինչպէս՝ Ազգային Սահմանադրութիւնը (1860), որուն խմբագիրներէն մէկը եղաւ բժիշկ – քանաստեղծ Նահապետ Ռուսինեանը: 1912–ին կը կազմուի Կ. Պոլսոյ Հայ Բժիշկներու Միութիւնը: 1915–ի Մեծ Եղեռնի պատճառաւ, Միութեան գործը կը չարունակուի Փարիզի մէջ ուր կը հիմնուի Փարիզի Բժշկական Միութիւնը (1919 – 1974): Այսօր, Կ. Պոլսոյ Միութեան ասանդութիւնները կը չարունակուին Ֆրանսահայ Բժշկական Միութեան կողմէ:

Միջնադարեան բժշկութեան մասին մեր ունեցած տեղեկութիւնները կուգան կոթուսած փրկուած ձեռագիրներէ որոնք կը պահուին Մխիթարեան Ուխտի Վենետիկի Ս. Ղազար եւ Վիէննայի վանքերուն մէջ, Երուսաղէմի Ս. Յակոբ վանքը եւ Երեւանի Մատենադարանը: Ձեռագիրներու ուսումնասիրութիւնը թափ առած 1832–ի Մխիթարեան միաբանութեան պատմագէտներու աշխատանքով, կը չարունակուի ներկայիս, նոր յայտնութիւններով, Երեւանի Մատենադարանին մէջ:

Սթէլլա Վարդանեան դիտել տուաւ թէ դարերէ ի վեր կոտակուած դիտելիքները՝ դեղերու եւ բուժման եղանակներու վերաբերեալ, գործնական կարեւորութիւն ունին արդի բժշկութեան համար. չնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսահայ Բժշկական Միութեան որ իրեն յանձնարարեց այս գործը կատարել եւ ներկայացնել: Այնուհետեւ դիրքէն օրինակ մը նուիրուեցաւ իւրաքանչիւր ներկայի: Օրինակներ պիտի ստանան նաեւ Հայ բժիշկներ եւ յարակից ճիւղերու մասնադէտներ, Laboratoire L. LAFON–ի կարպադրութեամբ:

Շահեկան դեղատիպ աշխատասիրութիւն մը ուր ընթերցողը կը մասնակցի պատմութեան հրաշալիքին, մտերմանալով Հայ դիտնականներու մտաւոր աշխարհին եւ գործին Գնահատելի նախաձեռնութիւն մը ծանօթացնելու համար Հայաստանի մէջ երեքչաղարամեակներու ընթացքին տեղի ունեցած բժշկական արուեստի եւ պիտելիքներու նուաճումները:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԱՏԵԱՆ

---

(1) – Union Médicale Arménienne de France (UMAF), հիմնուած 1975ին բժիշկ Սերժ Սիմոնեանի կողմէ: Կը համախմբէ՝ բժիշկներ, ատամնաբոյժներ, դեղագործներ, յարակից ճիւղերու մասնագէտներ եւ ուսանողներ: Ունի երեք մասնաճիւղ՝ Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ:
Հասցէ՝
11, avenue de Verdun,
94410 SAINT-MAURICE

(2) _ Histoire de la Médecine en Arménie, de l'antiquité à nos jours; *par Stella A. VARDANIAN, Traduction de l'arménien par Raymond H. KEVORKIAN*; L'Européenne d'Edition, Paris, 1999.

(3) _ Բժիշկ Միշէլ Տէրվիշեանի տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, 1840–էն 1914 թուականը, Փարիզի համալսարանի բժշկական ֆաքիւլթէի դիւանիներուն մէջ արձանագրուած հայ վկայեալ բժիշկներու թիւը հասած է 250–ի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԻՊՐԱԿԱՆ ԱՆՓՈՓՈԽ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Թուրքիոյ ներկայ վարչապետ Պիւլէնթ Էճեվիթ իր մարտական ձայնը առաջին անգամ բարձրացուցած էր 25 տարի առաջ, երբ ան նոյնպէս երկրին վարչապետը այդ չրջանին՝ կը հրամայէր թրքական 40·000 բանակայիններուն արչաւանքը Կիպրոս: Կղզիի գրաւման 25–ամեակին, ան պատեհ կը նկատէ դարձեալ լսելի ընել իր ձայնը, աչխարհին յատակ դարձնելու համար թրքական անփոփոխ ծրագիրը:

Քառորդ դարէ ի վեր կիպրական հոդուածին չուրջ 40 տոկոսը – եւ անոր հիւսիսային ամէնէն բարեբեր չրջանը, որ կը համապատասխանէր հանրապետութեան տնտեսութեան 70 տոկոսին – դրաւուած կը մնայ Թուրքիոյ կողմէ, «պաչտպանելու» համար թրքական փոքրամասնութիւնը, որ ներխուժման տարին կը կազմէր ընդհանուր բնակչութեան միայն 18 տոկոսը: Անկէ ետք Անգարա վարձնակեցման քաղաքականութիւն մը մչակած էր, հոն բազմահազար զանգուածներ տեղափոխելով Սեւ Ծովու չրջանէն եւ Անատոլուի խորերէն:

Թուրք 74–ամեայ վարչապետը, որ Յուլիս 20–ին կիպրոսի գրաւեալ չրջանը եկած էր մասնակցելու համար թրքական յաղթական արչաւանքին 25–ամեակի հանդիսութիւններուն, ժողովրդային հաւաքի մը ընթացքին նախ արդարացուց կիպրական ներխուժումը, կրկնելով թուրք զօրքերուն յարձակումին պատրուակը, թէ «Թուրք կիպրացիները պիտի սչնչացուէին» Յոյներուն կողմէ եւ թէ այդ «...մեծագոյն ցեղասպանութիւնը պիտի ըլլար երկրորդ Աչխարհամարտէն ասդին»: Այն հաւաստիացուց իր կիպրացի հայրենակիցները, թէ ինքնակոչ «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւնը» – զոր միայն Անգարա կը ճանչնայ, – պիտի վերապրի հակառակ ամբողջ աչխարհի կողմէ իր դէմ կիրարկուած պատժամիջոցներուն», եւ թէ անկարելի է Կիպրոսին վերամիացումը. «Կը փափաքինք որ կիպրացի յոյն համայնքը մէկդի դնէ պի անցեալ վերադարձի ցնորքը, եւ կեդրոնանայ կողք կողքի ապրելու վրայ որպէս դրացիներ, ինչպէս երկու անկախ անկախ պետութիւններ»: Վարչապետը չմոռցաւ նաեւ ամբարտաւան կոչ մըն ալ արձակելու իր դաչնակիցներուն, «Ութ Մեծեր»ուն (աչխարհի տնտեսապէս եօթը զերազանց երկիրներուն + Ռուսիա), որոնք այդ թուականին Գերմանիոյ մէջ ժողովի կը դումարէին, – չմիջամտել Կիպրոսի «խաղաղութեան ճիգերուն»: Խաղաղութեան ճի՞գ, եւ որո՞նց հետ...:

Նոյն առթիւ, թրքական Կիպրոսի «նախագահ» Ռաուֆ Տէնքթաչ, ուժ տալով իր երեւակայութեան եւ կռթնած Անգարայի՝ կ'ըսէր աւելի սովեստ եւ այլանդակ յայտարարութիւն մը՝ «ամբողջ կղզին ազատագրելու» ուղղութեամբ:

Երբ Էճեվիթ իր սիրակալական կամքը կը յայտնէր, քիչ անդին՝ կղզիին երկու չրջանները իրարմէ բաժնող «կանաչ գիծ»ին երկայնքին՝ ահազանգը կը հնչէր, նչելու համար թրքական ներխուժումին սկիզբը, եւ եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգիստներ կը կատարուէին արչաւանքին զոհ 5000 Յոյն – կիպրացիներու յիչատակին:

⁂

Թուրք վարչապետին Կիպրոս այցելութիւնը եւ զրուիչ յայտարարութիւնը պիտի ծառայէ վերահրահրելու թշնամական կիրքերը եւ առաւել խորացնելու Յոյներուն ազգային կոտտացող ցաւը, անոնց չիշեցնելով կղզին վերամիաւորելու գծուած 25 տարիներու իրենց վատնած ապարդիւն ճիգերը: Կիպրացի Թուրքերուն սպասնացող «Երկրորդ Աչխարհամարտէն ասդին մեծագոյն ցեղասպանութեան» առասպելին մօտ կանգնած կը մնայ տխուր իրականութիւնը, թէ 200·000 Յոյներ – որոնց կարգին նաեւ Հայեր – կորնցուցին բնակարան եւ գործ, եկեղեցի եւ պատմական յիչատակարան, ու զործնական դաղթական իրենց կղզիին մէջ, մինչ ուրիչ 2000 քաղաքացիներ «անյայտացան» ներխուժողներուն կողմէ:

ՕԹԱՆ–ի անդամ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ թշնամութիւնը չի սահմանափակուիր կիպրական տագնապով: Երկու երկիրները մէկէ աւելի անգամներ զօրաչարժի են թարկած են իրենց ուժերը, երբ Թուրքիա բռնաբարած է Եգէական Ծովու յունական զամաքամասին օդային եւ ծովային սահմանները, – զօտի մը ուր Թուրքիա յանկնութիւններ ունի: Ասոր վրայ յաւելեալ հիմնական հակամարտութիւն մըն է Կիպրոսի թինգուկը, որ 1974–ին յառաջացաւ լուռ մեղակցութեամբ Նիքսընեան եւ քիսինճըրեան Ուաչինկթընի եւ կրօտրական դիրքովը Եւրոպայի երկիրներուն, որպէս անմիջական հետեւանք՝ նախագահ Մակարիոսի դէմ կազմակերպուած յոյն զնդապետներուն պետական հարուածին: Յոյն պինուորականները ապրպղաւ այդ արկածախնդրութիւնը ոչ միայն մը ընծայեց Անգարայի միջամտութեան, որ 1960–ին Անգլիայէն կիպրոսի անկախացումէն ի վեր կը ծրագրէր կղզիին կէսը կցել Թուրքիոյ: Անգարա կ'օգտուէր Անգլիա – Յունաստան – Թուրքիա եռակողմ համաձայնութենէ մը, որուն մէկ տրամադրութեան համաձայն անոնցմէ իւրաքանչիւրը իրաւունք ունէր կիպրոս միջամտութեան, եթէ խախտէր անոր սահմանադրութիւնը:

Կիպրոսի տագնապին լուծում մը գտնելու Աթէնքի եւ Նիկոսիոյ բոլոր փորձերը ցայսօր մնացին ապարդիւն Աբեմոսքի պիղատոսական դիրքին պատճառով: Ոչ ոք կ'ուզէր չափէ մը աւելի նեղել իր մէկ դլխաւոր դաչնակիցը՝ Անգարան: Նոյն պատճառով, անզօր մնացին նաեւ ՄԱԿ–ի բոլոր փորձերը՝ ընդունելի դարձնելու երկպօտի եւ երկհամայնք դաչնակցութեան մը ծրագիրը: Անգարա «զիջումի»ով մխայն ընդունելի կը նկատէր երկու անկախ մխաւորներու համադաչնակցութիւն մը:

Վերոնչեալ Ութ Մեծերը, այլ խօսքով Ուաչինկթըն եւ Եւրոպական երկիրները վերաչխուժացուցած են իրենց դիւանագիտութիւնը Եւկոսլաւիոյ դէմ վիճարկելի պատերազմէն ետք, առիթը յարմար նկատելով ուժի դիրքերէն տաք երկաթը ծեծել Կիպրոսէն Պալքաններ եւ մինչեւ... Արցախ: Այդ ծիրէն ներս անոնք կուզին թրքական արչաւանքին 25–ամեակին առթիւ, որ երկու կողմերը բարեկամեցնող թեամբ բանակցութիւններու ձեռնարկեն «առանց նախապայմանի»: Ուաչինկթըն իր կողմէ կ'ուզէ որոչ ճնչում բանեցնել Անգարայի վրայ, մասնաւորաբար Սեւեռեմբերին Թուրքիոյ վարչապետին Ուաչինկթընեան այցելութեան ընթացքին: Նոյնիսկ կը խորհուի թէ, այդ առիթով Սպիտակ Տունը իր դիրքը պիտի յստակացնէ Թուրքիա – Հայաստան յարաբերութիւններու հարցով, Անգարային պահանջելով որ վերջ տայ Հայաստանի չրջափակման քաղաքականութեան:

կումին, երեւանի հետ անառեսական եւ պիանապիտական յարաբերութիւնները նկատելով կովկասի խաղաղեցումին եւ մեսաքի ճամբուն բացումին կարեւոր ազդակներէն մէկը, որ նոյնքան եւ աւելի շահաւոր է Թուրքիոյ:

Արեւմուտք պիտի յայտնի՞ այս անգամ իր կամքը պարտադրելու իր «հաւատարիմ եւ վատահելի» դաշնակիցին: Կասկածելի է: Միջազգային բեմին վրայ այսօր Թուրքիա կը ներկայանայ որպէս աւելի զօրաւոր գործօն մը, քան թէ նախապէս, նոյնիսկ ցուրտ պատերազմի ամէնէն սուր շրջանին: Երկու տարիէ ի վեր հաստատած է իպարայէլ – Անգարա – Ուաշինկթըն զործակցութեան եւ զինակցութեան բազմակողմանի կապ մը: Թուրքիա կը նկատուի որպէս միջնաբերդ արեւմտեան շահերու պաշտպանութեան եւ բանալի – երկիր՝ թափանցելու մահմետական աշխարհ, Միջին – Արեւելքին մինչեւ Միջին Ասիա: Տասնեակ տարի առաջ կարելի՞ էր երեւակայել թէ թրքական մէհմէտճիկները, որպէս ՕԹԱՆ–ի խաղաղարար ուժեր, Պալքաններու հողը կրկին պիտի կոխեն, – ուրկէ հեռացուած էին 1912–ին, ճեղքելով Պուլկարիան մինչեւ Քոսովօ, եւ քոսովոցի թուրքերու կողմէ պիտի ողջագուրուին որպէս վերադառնալ փրկարար եղբայրներ: Որքան ալ խորհրդանշական իմաստ ունեցած ըլլայ Թուրք պինուորներուն հոն ներկայութիւնը, կամայ ակամայ կայսերական անցեալ մըն է որ ետ կը յառնէ, եւ համաթուրանական երազ մըն է որ կը վերակենդանանայ Թուրք ազգայնականութեան մէջտարօրօր երեւակայութեան մէջ:

Կիպրոսի հարցին մօտակայ կարզաղըրութեան հանդէպ յոռետես է նաեւ Կիպրոս ժամանած Անգլիոյ մանուսոր պատգամաւոր Սըր Տէյվիտ Հանէյ, որ կը նկատէ թէ «խնդիրները չատ անպիլոզատկան են եւ առ–ու–տուրի ոգին... միշտ տեսանելի չէ»:

Մինչ այդ, Ցունաստան կը չարունակէ իր սպայոյզ կոչերը իր մեծ պինակիցներուն եւ միջազգային համայնքին, վերջ դնելու 25 տարուան կղզին բաժանումին: Իր անզօրութեան մէկ արտայայտութիւնը կարելի է նկատել երբ ան ակնարկութիւն կ'ընէ քաղաքակրթական վե՞հ սկզբունքներու, ըսելով նաեւ թէ «Թուրքիա չի կըրնար յաւակնիլ արդիական պետութիւն մը ըլլալ, երբ կ'ակամահարէ հարցը լուծելու ամէն ճիգ»...:

Կիպրական հարցը կը չահագրգռէ հայութիւնը՝ անկախ իր մարզկային, արդարութեան հետ կապուած ազերբանեցին, Կիպրահայերու իրաւունքներէն եւ կղզիին հետ Հայոց ունեցած դարաւոր կապերէն: Այդ հարցը մեզ ուղղակի կ'առնչէ Արցախի տագնապին պատճառով:

Կիպրոսի եւ Արցախի իրազրութիւնները նկատի մը՝ Մինասեան ընտանիքի մօտ, եւ ապա կառուցած իր սեփական բնակարանը եկեղեցւոյ անմիջապէս կից հողին վրայ:

Երէցներու վկայութիւններէն դիտենք որ Արուսեակ Շէլէլէքեան որպէս Հայ կարմիր Խաչի ժրաջան եւ յանձնառու անդամուհի Բ. Աչխարհամարտի ընթացքին եւ անմիջապէս ետք, 1940–ական թուականներուն, ձեռնարկած է ընկերային պատասրկութիւններու բանալով Սէն–Լուի թաղամասին մէջ դարմանատուն հայ կարիքաւորներուն, եւ քիչ չէին այդ շրջանին, ապա, տասնամեակներ չարունակ Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան չարքերուն մէջ Արուսեակ Շէլէլէքեան եղած է դործունեայ եւ համոզուած անդամուհի, նուիրեալ բազուկ բոլոր հակատներուն վրայ:

Դիւրահաղորդ, միշտ ժպիտը դէմքին ու խօսքը չրթներուն վրայ դիտէր համոզել, տրամադրութիւն եւ մթնոլորտ ստեղծել: Արուսեակ Շէլէլէքեան իմաստուրեց հայ կնոջ իր կեանքը կատարած բազում ծառայութիւններով, աչխատանքներու օրինակով:

Վերջին տարիներուն ապրեցաւ քաչած կեանք մը քիչ մը մոռցուած անոնցմէ որոնց հետ բաժնեց համոզումներ, թէեւ չատեր իրմէ առաջ մեկնեցան բայց կան յաջորդները: Սակայն, Սէն Լու–ի իր բարեկամները, դրացիները, անոնք որոնք ճանչցան Շէլէլէքեան ընտանիքը զինքը չմոռցան: Ցուզարկաւորութեան եւ հոգեհանգստեան արարողութեան ներկայ եղան եւ երէկուան յիչատակներով բերին իրենց յարգանքի ու սիրոյ տուրքը եւ յայտնեցին Արուսեակ Շէլէլէքեանի զաւակներուն ու յատկապէս Վազգէն Շէլէլէքեանին իրենց բարեկամական ազնիւ զգացումները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ՇԷԼԷԼԷՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի իւրաքանչիւր հայամփոփ թաղամաս ունի իր պատմութիւնը, իր դէմքերն ու դերակատարները որոնք տըւած են, ժամանակի ընթացքին, յատուկ երանգ եւ դիմագիծ: Այդ թաղամասերէն է Սէն–Լուն:

Առաջին սերունդէն լսուած, տեղեկութիւններ քաղուած ու հաւաքական յիչողութեան մէջ անցած են կարգ մը իրազարձութիւններ, անուններ: Եւ այդ անուններուն մէջ կայ Շէլէլէքեան ընտանիքը, յատկապէս Արուսեակ Շէլէլէքեանի ներկայութեամբ եւ ճառագայթումով՝ մթութենական կեանքին մէջ:

Արուսեակ Շէլէլէքեան իր մահկանացուն կնքեց Փարիզ, Յունիս 1–ին, սակայն յուզարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն–Լու Ս. Դէորդ եկեղեցին, ինչպէս նաեւ քառանօրեայ հոգեհանգստեանները կարզը, Յուլիս 25–ին, ձեռամբ Հոգեւոր Հովիւ՝ Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեանի:

Արուսեակ Շէլէլէքեան ծնած էր դարուս առաջին տարիներուն Ազիզիէ, Սեբաստիոյ չրջանը: Իր կեանքի ճանապարհը անցած է Հալէպէն, Պոլսէն Ամերիկա չարունակելու ծրագրով, բայց ճակատագիրը այլապէս անօրինած է: 1923–ին, ժամանած է Մարսէյլ եւ վերջնական կայք հաստատած: Մի քանի ամիս ապրած է Պիվէռ (կարտան) ուր ամուսինը՝ Ցովհաննէս աչխատած է ածուխի հանքը: 1924–ին, Սէն–Լու հաստատուող առաջին հայ ընտանիքներէն եղած է Շէլէլէքեան ընտանիքը: Նախ, ապաստան դտած է Սէն–Լուի այլ յայտնի ընտանիքի մը՝ Մինասեան ընտանիքի մօտ, եւ ապա կառուցած իր սեփական բնակարանը եկեղեցւոյ անմիջապէս կից հողին վրայ:

Երէցներու վկայութիւններէն դիտենք որ Արուսեակ Շէլէլէքեան որպէս Հայ կարմիր Խաչի ժրաջան եւ յանձնառու անդամուհի Բ. Աչխարհամարտի ընթացքին եւ անմիջապէս ետք, 1940–ական թուականներուն, ձեռնարկած է ընկերային պատասրկութիւններու բանալով Սէն–Լու թաղամասին մէջ դարմանատուն հայ կարիքաւորներուն, եւ քիչ չէին այդ շրջանին, ապա, տասնամեակներ չարունակ Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան չարքերուն մէջ Արուսեակ Շէլէլէքեան եղած է դործունեայ եւ համոզուած անդամուհի, նուիրեալ բազուկ բոլոր հակատներուն վրայ:

Դիւրահաղորդ, միշտ ժպիտը դէմքին ու խօսքը չրթներուն վրայ դիտէր համոզել, տրամադրութիւն եւ մթնոլորտ ստեղծել: Արուսեակ Շէլէլէքեան իմաստուրեց հայ կնոջ իր կեանքը կատարած բազում ծառայութիւններով, աչխատանքներու օրինակով:

Վերջին տարիներուն ապրեցաւ քաչած կեանք մը քիչ մը մոռցուած անոնցմէ որոնց հետ բաժնեց համոզումներ, թէեւ չատեր իրմէ առաջ մեկնեցան բայց կան յաջորդները: Սակայն, Սէն Լու–ի իր բարեկամները, դրացիները, անոնք որոնք ճանչցան Շէլէլէքեան ընտանիքը զինքը չմոռցան: Ցուզարկաւորութեան եւ հոգեհանգստեան արարողութեան ներկայ եղան եւ երէկուան յիչատակներով բերին իրենց յարգանքի ու սիրոյ տուրքը եւ յայտնեցին Արուսեակ Շէլէլէքեանի զաւակներուն ու յատկապէս Վազգէն Շէլէլէքեանին իրենց բարեկամական ազնիւ զգացումները:

ՊոսքՓ

ԼՈՒՍԻՆԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ՇԱՊԻԿ ԶՈՒՆԻ

Այս օրերուն երբ արեւուն անունը օրը հազար անդամ կը կապուի անոր կատարեալ հականիշ «խաւարում»ին, ո՞վ կը մտածէր հրաչէկ այդ դունտը երեւակայել դերճակի դերին մէջ: Արեւը որ նրբատած երկնքի բարձր, չա՛տ բարձր մէկ յարկին, ասել – դերձան, մատնոց – մկրատ առած ամպերը կը կարկտէ, ինք իրեն պեղեցիկ հագուստներ կը կարէ: Ու կրնա՞ր Լուսինը քաժին չուզել այդ պերճանքէն: Ո՞ւր տեսնուեր է որ Արեւը իր վայելչութեամբ եւս աչքերը չացնէ, իսկ Լուսինը մերկ պատրի նոյնիսկ երբ մութ է ամէն կողմ ու քիչեր կը դիտեն զինքը:

Գիրերուն, դիցերուն ամէնէն համով–ներն են ու ամէնէն գրաւիչները որոնցմով պատմուած է Լուսինին տկլորութեան պատմութիւնը, դունատ, մեծ ճաչակով պատրաստուած արձակուրդի հատորի մը մէջ: Երկնագոյն, երկինք պատմող այդ գրքոյկը դիծով – գերով գործն է Անահիտ Սարգիսեանին: Փարիզի հայ կրթական չրջանակին մէջ երկնային մանանայի համազօր է այդ «նուէր»ը որուն գործունէութեան հմայքէն բախտաւորուած երեխաներ են Դպրոցասէրի ու «Մկնիկ» մանկավարժական աչխատանոցին ամէնէն փոքրիկները: Իսկ «Լուսինին չապիկը» (*) խորագրուած այս երկրորդ գրքոյկով այդ հմայքը կ'ուզէ գրկել այլ փոքրիկներ ու նաեւ մեծեր ալ:

Դպրոցասէրի «Մէտ ու Ժիւ» հրատարակչական կռվի պատրինք կրկին, մանկապատանեկան մեր գրաշարանին աղուոր այս բնակիչը որ կուգայ տեղ գրաւելու Անահիտ Սարգիսեանի սատարգրութիւնը կրող առաջին գրքոյկին՝ «Ո՞ւր է ուր»ին քով: Զերմօրէն մաղթելի է որ այդ սատարգրութիւնը աւելի յաճախ ներկայանայ ճաչակի ու հմտութեան արդիւնք նման գործերով, իսկ «Մէտ ու Ժիւ»ը ունենայ միջոցը զմոնք մեր սեղանին հասցնելու: Մանաւանդ երբ այնքան յաճախակի կը սրտնջանք մանկապատանեկան գրակատարութեան անբաւարարութենէն, առանց հարկաւոր պրպտումին ձանձրոյթը յանձն առնելու: «Լուսինին չապիկը» բոլոր յատկանիչները ունի այս ընդհանրականին մէջ բացառութիւններու կարգին պատկանելու:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

(*) Réalisation : G. Kalpakian;
Impressions: T. A. Communications

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Պանդոկին անունը սորվելէ ետքը պնաց պինեռուն մը, ուր մէկ ընկերը իրեն կը սպասէր՝ ըէչինա խմելով: Այս վերջինը՝ Համբիկ անուն, 28 – 29 տարեկան, միջահասակ, դիրուկ երիտասարդ մըն էր:

– Ի՞նչ լուր, Օննիկ, – դոչեց Համբիկ իր ընկերը տեսածին պէս:

Օննիկ, – այս էր անծանօթ երիտասարդին անունը, – ուրախ դէմքով մը դոչեց:

– Աղէկ որս մը ձեռք ձգեցի:

Եւ պատմեց իր հանդիպումը Սահակ էֆէնտիի եւ Բարսեղ աղայի հետ:

– Այդ մարդոց օձիքը ձգելու չէ, – խորհուրդ տուաւ Համբիկ:

– Իմ ալ միտքս այն է: Իրենց լեցած պանդոկին անունը առի, հիմա պէտք է իրենց ով ըլլալը հասկնանք, որովհետեւ անունին չեմ դիտեր...

– Այդ դիւրին է:

– Դուն կրնաս այդ դործը տեսնել:

– Հիմա անմիջապէս, – ըսաւ Համբիկ:

– Ես հոս քեզի կը սպասեմ, դնա հասկցիր տեսնենք:

Համբիկ ըէչինայի գաւաթը պարպելէ ետքը մեկնեցաւ ու կէս ժամ ետքը վերադարձաւ, ուրախ եւ յաղթական:

– Ամէն բան հասկցայ, – ըսաւ իր ընկերոջ, – երկուքն ալ պոլսեցի են եղեր, հարուստ վաճառականներ, արդէն եթէ հարուստ չըլլան, այդ կարգի օթել մը չեն նստիր, մէկուն անունը Սահակ էֆէնտի է, միւսին անունը՝ Բարսեղ էֆէնտի... դալ չարթու ալ հարսնիք ունին եղեր:

– Հարսնի՞ք ունին, – դոչեց Օննիկ զարմացած:

– Այո, Բարսեղ էֆէնտիին աղջիկը Սահակ էֆէնտիին տղուն հետ կ'ամուսնանայ կոր, հիմիկուընէ օթէլին սիրոյը խմաց տուեր են, որ պէտք եղած պատրաստութիւնները տեսնէ:

– Ի՞նչպէս կրնանք այդ մարդոցմէն քիչ մը դրամ փրցնել:

– Կ'երթանք կ'ուզենք:

– Եւ եթէ չտա՞ն:

– Բանի կը պահանջենք... քանի որ մէյ մը տուեր են, կրկին կուտան:

– Հարկաւ, պէտք է որ տան, – դոչեց Օննիկ, – մենք օրուան հացերնիս մտածենք, անոնք հարսնիքի պատրաստութիւնն տեսնեն, անիրաւ աչխարհ, տասնակ բան կ'ըլլայ:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Համաձայն որուան որոչումին Տիրանի ու Նուարդի ամուսնութիւնը կատարուեցաւ չարաթ մը ետքը, իրենց իջեւանած օթէլին մէջ, ի ներկայութեան մէկ քանի բարեկամներու:

Արարողութենէն յետոյ հարս ու փեսայ մեկնեցան Աթէնքի մօտերը պտնուող դիւղ մը իրենց մեղրալուսինը անցընելու:

– Մէյ մը սա Զապէլն ալ կարգինք, – ըսաւ Բարսեղ աղա իր կնոջ, երբ դիւերը իրենց սենեակը առանձնացան:

– Այս տեսակ հարսնիքն ալ քնաւ համահաս չունի, – դիտել տուաւ Մաննիկ:

– Ինչ ընենք, Աստուած ասանկ ուզեց, օտարութեան մէջ ասկէ աւելին չէինք կրնար ընել ու պէտք ալ չկար ընելու: Զապէլը միւսիւ ժորժէն նոր նամակ առա՞ւ:

– Հոս դալէն ի վեր նամակ չէ ստացած... ինք հաստած օրերնիս դրեց ու հասցէնիս ալ տուաւ:

– Այն ատեն այսօր – վաղը նամակ կը հասնի, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

Հետեւեալ առաւու ուրախ տրամադրութեան մէջ արթնցան: Օդը դեղեցիկ էր ու պայծառ արեւ մը կը վայլէր երկինքին վրայ:

– Սանկ երթամ ոտքով պտոյտ մը ընեմ, օդ առնեմ, – ըսաւ կինոջը:

– Գնա պտըտէ, – հաւանեցաւ Մաննիկ:

Հազիւ թէ պանդոկէն քիչ մը հեռացած էր, երբ իր դէմը ելաւ Գարեգինը, որ յարգանքով բարեւեց պինքը:

Վաճառականը իսկոյն ճանչցաւ ազատարար որը պատանին, որուն դիւցազնական արարքը այնքան յուզած էր չոգենաւին մէջ պտնուող ճամբորդները:

– Վա՛յ, աղաս, ի՞նչ կ'ընես այստեղ, – հարցուց ժպտուն դէմքով:

– Կը պտըտիմ, – պատասխանեց Գարեգին, – այսօր ոտ է եղեր, խոնաւութը դողեցնէ՞ք:

– Ի՞նչ խոնաւութ, դուն որբանոցը չե՞ս:

– Չէ, հոս հասած օրս բալուցի հայրենակից մը ճանչցայ, որ մեր ընտանիքին ծանօթ է եղեր եւ հեռուէն ալ ազգական, ինք կօշկակարի խոնաւութ ունի այստեղ, պիս քովը առաւ, թէ՛ արհեստս յառաջ կը տանիմ կոր եւ թէ՛ դրամ ալ կ'առնեմ կոր...

– Շատ աղէկ, չատ աղէկ, տեսա՞ր Աստուած քեզ վարձատրեց երած բարիքիդ համար: Ուրեմն հիմակ գոհ ես վիճակէդ:

– Շատ գոհ:

– Իսկ այն որբուհին, որ ծովէն ազատեցիր, իրմէն լո՞ւր ունիս:

– Այո, – պատասխանեց Գարեգին, քիչ մը չիկնելով:

– Ո՞ւր է:

– Հոս, Ամերիկեան որբանոցը:

– Տեսա՞ր պինքը:

– Երկու անդամ գացի ու հետը խօսեցայ:

– Բայց ի՞նչպէս թոյլ կուտան, որ երեխաս աղջկանց որբանոցը ու որբուհիներուն հետ տեսնուիս, – հարցուց Բարսեղ աղա զարմացած:

– Ըսի, որ իրեն եղբայրն էի:

– Անոնք ալ չուտ մը հաւատացի՞ն:

– Այո, որովհետեւ Սուրբիկին ալ ըսաւ, որ իմ քոյրս էր:

– Ուրեմն խօսք մէկ ըրած էիք:

Գարեգին կրկին չիկնեցաւ ու առանց պատասխանելու դետին նայեցաւ:

Բարսեղ աղա բաժնուեցաւ պատանիէն ու արեւին տակ ժամու մը չափ պտըտելէ ետքը վերադարձաւ պանդոկ:

Հազիւ թէ ներս մտած էր, երբ ծառան եկաւ լմաց տալու, որ երիտասարդ մը պինքը տեսնել կ'ուզէր:

– Ո՞ւր է, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Հիւրասրահը ձեզի կը սպասէ:

Բարսեղ աղա ուղղուեցաւ դէպի հիւրասրահը: Կարճահասակ, դիրուկ, բաւական մաքուր հագուստ հագած այդ երիտասարդը Օննիկի բարեկամ Համբիկն էր:

Բարսեղ աղա կասկածոտ դէմքով մը նայեցաւ երիտասարդին, որ բոլորովին անծանօթ էր իրեն, յետոյ հարցուց:

– Ձի՞ս տեսնել ուզեր էք:

– Դուք Բարսեղ էֆէնտին չէ՞ք, – ըսաւ Համբիկ:

– Այո...

(Շար. 72)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ

ԿՐԸՆՈՂԸ. – Վարդան եւ Մարկրիթ Բաբախեան Խորին ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն Փրոյր Դատաւորեանի եւ 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Տարաբախտ Գեղ Գեւոնեանի եղերական մահուան առթիւ Մեծ մայրը՝ Արմենուհի Գեւոնեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ՝ Անահիտ եւ Լեւոն Տէր – Մինասեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլլ Մշակոյթի Տան, 1000 Ֆր. «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան (ատանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տարաբախտ Գեղ Գեւոնեանի եղերական մահուան առթիւ Մեծ մայրը՝ Արմենուհի Գեւոնեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ՝ Անահիտ եւ Լեւոն Տէր – Մինասեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլլ Մշակոյթի Տան, 1000 Ֆր. «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան (ատանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Թրանսահայ Կապոյտ Խաչի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը իր սրտապին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Փրոյր Դատաւորեանի, Սիլվա Դատաւորեանի եւ զաւակներուն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր, ընկերուհի՝ Հուրիկ Դատաւորեանի մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարարութիւնները

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, Մինչ Չեի Մէկ ՔԱՌՕՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վար չուքեան:

Roma – Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN

Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible

à la **Librairie H. SAMUELIAN :**
51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԱՒՈՒՐՔ

վախճանումն

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10·30–ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ
«Քառասունիք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՐԱՆԿԱՑԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխտիր բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտագէտ ապրումներով ճայնակցիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր Երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանելոյ Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ:

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**

pour renseignements et réservations.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրայր Հերատճեանին:

Հասցէ. –

Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)

un DINER DANSANT

le 25 Septembre à 20 heures 30,

animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*

à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension

Tourisme magnifique programme

Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ԹՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԾԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթպոկ

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin

A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 3
MARDI
3 AOUT
1999
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 19·697 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.697

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆԹԷԼ»

(Յուլիս 30 / Օգոստոս 2)

Ո՛Վ ԿԱՆԳՆԱԾ ԻՐ «ԱՐՄԷՆԹԷԼ»Ի ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ԵՏԻՆ

Հայաստանի հեռաձայնի ընկերութեան՝ «Արմէնթէլ»ի սեփականաշնորհման ապօրինութիւնը քննող յանձնաժողովին չըրջանի վարչապետ Հ. Բագրատեանը թիւրախտ առնող յայտարարութիւններէն եւք այս վերջինը մամուլի ասուլիս մը տուած է: Անոր կարծիքով յանձնաժողովի նախագահ Դ. Վարդանեանի արտայայտած եղրակացութիւնը «պատուէր» է, քանի որ ան նախկիններուն դէմ քաղաքական ուժի մը մաս կը կազմէ: Հ. Բագրատեան ըսած է թէ չի գիտեր որ «Արմէնթէլ»ը ճիշդ սեփականաշնորհուա՞ծ է թէ ոչ: Աւելցուցած է թէ ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, «Հայաստանին պատիւ չի բերեր» գնորդը հետապնդել: Ատկէ զատ ըսած է նաեւ թէ այդ սեփականաշնորհման եւին կանգնած էր երկրին «բարձրագոյն պերճից մէկը»:

***

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Յուլիս 30–ի առաջին ժամերուն ազգրբեկանական զինեալ ստորաբաժանումներ գնդակոծած են Սիսիանի Բարձրաւան բերնակավայրին պաշտպանական դիրքերը: Հայկական կողմէն պատասխան գործողութիւններէ եւք կրակը դադրած է: Վնասուածներ չկան:

***

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ Ա. ՆԻՍՏԸ

Յուլիս 30–ին Ռ. Քոչարեանի գլխաւորութեամբ տեղի ունեցած է սահմանադրական փոփոխութիւններ նախապատրաստող նոր յանձնաժողովին առաջին նիստը: Նախագահը ըսած է թէ անհրաժեշտ է աշխատանքը արագացնել ու աւարտել մինչեւ տարեվերջ ու անկէ եւք կարելի կ'ըլլայ նախագիծը միջազգային փորձագիտութեան, ապա Ազգ. Ժողովին ներկայացնել: Ան հարկաւոր կը նկատէ այդ փոփոխութիւններով ամէնէն առաջ իշխանութեան տարբեր ճիւղերու միջեւ հաւասարակշռուած յարաբերութիւններ ստեղծել:

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Յուլիս 30–ին Վ. Սարգսեան Ներքին Գործերու նախարարութեան ապարատին կազմին հետ հանդիպում ունեցած է, չեչտելու համար բարեփոխումներու հարկը եւ այդ աշխատանքին համար իրատապահներու աջակցութեան կարեւորութիւնը: Ան անհրաժեշտ նկատած է անյապաղ լրջել երկրին անտեսական վիճակը, առաջը առնելու համար աւելի լուրջ հետեւանքներու: Կրկնած է թէ «հեղինակութիւններ» պէտք չէ գտնուին, օգտագործելով դիրքը, դէմքեր, կամ կուսակցական պատկանելիութիւն: Վարչապետը ամէնէն առաջնային գործ համարած է երկրին զարգացումը, թալանուածը վերադարձնել: Ըսած է թէ արդէն գործադրութեան յանձնուած են այդ կարգի արարքներու մասնակից անձերու անունները:

***

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՇԱՀԵՐՈՒՆ ԴԻՄ ՁԻ ՇԱՐԺԻՐ

Թուրքիոյ Թիֆլիսի դեսպանը յայտարարած է թէ իր երկիրը երկու երկիրներու միջեւ կնքուած ոչ մէկ համաձայնագիր կ'օգտագործէ Վրաստանի շահերուն դէմ: Այս ապահովութիւնը յաջորդած է Ազարիոյ ինքնավար հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին մէկ յայտարարութեան. ան ըսած է վերջերս թէ եթէ Վրաստան իրենց դէմ չգործադրեցնէ անտեսական չրջափակումը, իրենք ալ իրաւունք կ'ունենան կիրարկել կարսի համաձայնագրին այն կէտը որ կ'արտօնէ առանց մաքսային հսկողութեան Թուրքիոյ ապրանք մտնել: Թուրքիոյ դեսպանը յայտնած է թէ Վրաստանի ու Ազարիոյ հակամարտութիւնը առաջինին ներքին գործերուն մաս կը կազմէ եւ Թուրքիա այդ յարաբերութիւններուն չի միջամտեր:

***

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԵԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետ Ս. Սարգսեան Յուլիս 30–ի որոշումներով վերջ տուած է մաքսային վարչութեան պետ Արամ Նազիկեանի, տեղակալները՝ Վարդան Ատուածատուրեանի, Միհրան Մովսիսեանի պաշտօններէն:

***

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՒՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՊԵՏԸ

Տեղեկատուութեան եւ գրահրատարակչական վարչութեան նոր պետ նշանակուած է Եդուարդ Միլիտոնեան: Ան կը յաջորդէ Յարութիւն Կարապետեանին: Նախապէս կը վարէր Պաշտպանութեան նախարարութեան լրատուական ու քարոզչութեան վարչութեան պետի պաշտօնը:

***

ՀԱՅ – ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ

Հայաստանի ու Վրաստանի նախագահներուն աշխատակազմերու ղեկավարներուն միջեւ 1998–ին ստորագրուած համաձայնութեան մը չրջանակին մէկ երեւան այցելած է Ե. Շեվարնաձէի դրասենեակէն պատուիրակութիւն մը: Անոնք հանդիպումներ ունեցած են հայեւվրացական յարաբերութիւններու զարգացման հեռանկարներու նիւթով: Յատուկ ուչադրութեան առարկայ եղած է տեղեկատուութեան փոխանակում կազմակերպելու գործը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահը՝ Ս. Տէմիրէլ յայտարարած է թէ իր երկիրը դէմ յանդիման է փափուկ որոշումի մը· – Գործադրե՞լ թէ ոչ Իօճալանի մահապատիժը: «Գործադրութեան որոշումը քաղաքական է, կ'ըսէ Տէմիրէլ: Անչուչա, չատ նուրբ նիւթ մըն է: Տարիներէ ի վեր Թուրքիա դէմ յանդիման չէր գտնուած այսքան նուրբ հարցի մը»:

ԻՐԱՆի Ներքին Գործերու փոխ _ նախարարը խօսելով Թուրքիոյ հետ վերջին չրջաններու լարուած կացութեան մասին, ըսած է թէ երկու թուրք վիճուորները պիտի վերադարձուին միայն դատարան ներկայանալէ եւք: Անոնք Իրանեթուրք սահմանը անցած էին ու ձերբակալուած Իրանեան ուժերու կողմէ: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ օդային յարձակումին որ ուղղուած էր Իրանեան թիրախներու, փոխ _ նախարարը ըսած է թէ նման արարքի մը կրկնութեան պարագային իրենք ալ պիտի փոխադարձեն:

ՓԱՓՐԻԿ ՏԻՎԷՃԵԱՆի նուիրուած յօդուած մը լոյս տեսած է «Փիկարօ»ի Օգոստոս 2–ի թիւին մէջ, ուր էրիք Զեմուր դրօսատական տողեր կը նուիրէ Անթոնիի երեւոյթեան – քաղաքագէտ եւ էմ–փէ–էմ–ի լսանդեբին: Ենթախորագրին մէջ, ան սպէս կը ներկայացուի. _ «Կորսընցնելէ եւք քաղաքական ճակատամարտը կլօխտ չարժումին ծոցը, այս նախկին պալատաիւրիչը չահեցաւ գաղափարներու պատերազմը»: Յօդուածագիրը կը նկարագրէ հայ գաղթականի այս գատկին քաղաքական ուղեկիցը, զայն նկատելով օրինակելի բանդեր մը որ դիպուկ տարաղներու գաղտնիքն ու քաղաքական հաւասարակչռութեան արուեստն ունի:

ՏՕԲԸ, հովի բացակայութիւնը եւ կառքերու ծաւալուն երթեւեկը պատճառ եղաւ որ Յուլիս 30–էն իսկ օդին ապահանութիւնը (օզոն) ահազանգի մակարդակը (2) անցնի փարիզեան չրջանը, Պուչ – տիւ – Ռոնի, Փա – տը _ Գալէի, Լուա – ռէի, Ռոնի նահանգները: Փարիզ Ըերմաս – տիճանը միշտ 32–ի չուրջ է 4 – 5 օրէ եւ որեւէ բարելաւում չի նախատեսուիր մինչեւ չաբթու վերջ: Կացութիւնը աւելի ծանրը է Միացեալ – Նահանգներու կարգ մը չրջաններու, մանաւանդ Շիքակօ ուր մէկ օրուան մէջ (Յուլիս 31) 50 մեռեալ կար եւ վերջին օրերու մեռեալներու թիւը 144–ի հասած էր: Ջերմաստիճանը 40–ը կ'անցնի ամրողջ Իլինօյզի չրջանը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը Օգոստոս 1–ին յայտնած է իր կառավարութեան անդամներուն թէ որոշած է գործադրել Ուայ Փլէնթէյշընի համաձայնագիրը եւ նոյնիսկ յարգել նախատեսուած ժամանակացոյցը: Ըստ 1998 Հոկտեմբերին ստորագրուած համաձայնագիրին, իշխանութեան փոխանցումը, զինուորական ուժերու տեղափոխումը պէտք է կատարուին երեք հանդրուաններով եւ փոխարէն Պաղեստինեան Իշխանութիւնը ապահովութեան երաչխիքներ պիտի տայ:

ՕԳՈՍՏՈՍ 11–ին պատահելիք արեւի խաւարումը կը դրգռեցնէ մեռիանները եւ ադարարութիւնները կ'ըլլան որպէսզի մարդիկ չփորձուին դիտել առանց որոշ ակնոցներու, մինչեւ իսկ կուրութեան վտանգ կը սպառնայ: Հարցն այն է որ Օգոստոս 1–ին պարզուեցաւ որ այդ նպատակաւ ցարդ ծախսուած որոշ ակնոցներ (300 հազար, Գոլոմպիա պատրաստուած) ոչ միայն չեն համապատասխաններ պէտք եղածին այլեւ խիստ վտանգաւոր են եւ հարկ է ետ վերադարձնել: Ատոնք ծախսած են Վիրժին, Տեքսթրոն վաճառատուները եւ 300 դեղարաններու եւ ակնոցավաճառներու մօտ: Խաւարումը տեղի կ'ունենայ ժամը 12·16–էն 12·35:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ Սերպերու վախը պատճառ է որ մնացեալ 30 – 40 հազարն ալ ապտրի ճամբան բռնեն եւ ջնջուի Սերպիա ապաստանիլ: Սպանութիւններէն եւք, Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ դէմ է որ ռմբակոծ մը գործուեցաւ Յուլիս 31–ին: Փրիշթինայի այս եկեղեցին չինութեան մէկ էր եւ քարուքանդ է: Սերպերը կ'ուզեն որ Ռուսերը դան դիրենք պաշտպանելու, ոչ մէկ վստահութիւն ունին արեւմտեան ուժերուն վրայ: Քուչնէր ալ օրէ օր

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

LE FIGARO (2 août)

Magnifique Hasmik Papian

Ինչպէս ծանուցած էինք, Շաբաթ իրիկուն, Յուլիս 31–ին, Օռանժի մէջ, իտալական ամէնէն հռչակաւոր օփերային՝ Պելլինիի Նորմային գլխաւոր դերը կը կատարէր Յասմիկ Պապեան, որու մասին քանիցս արտայայտուած ենք «Յառաջ»ի մէջ:

Շաբաթ իրիկուն Յասմիկ Պապեան իսկապէս բացառիկ մեկնաբանութիւն մը հրամցուց, փաստն ալ կուտայ «Փիկարօ»ի դժուարահաճ քննադատը՝ Փիէր Փրեի, իր խորագրով իսկ:

Ան, կը գրէ· – «Նորմա, ամէն բանէ առաջ առասպելական դեր մըն է եւ արդարօրէն նկատուած Պել Գանթոյի ամէնէն յատկանշական եղանակը: Մարիա Ճուլեկինան էր որ պէտք է այդ դերը կատարէր Օռանժ, բայց «ուրախ դէպքի մը ժամանակուն» արդելք եղաւ եւ Հայուհի Յասմիկ Պապեանի վիճակեցաւ Նորմանի մարմնաւորելու ծանր պարտականութիւնը: Անայլայլ երջանկութիւն մը եղաւ լսել այս հոյակապ արուեստագիտուհին, որ փոխանակ, Գալասի նման, դերը կատարելու որպէս ողբերգու, նախընտրեց հաւատարիմ մնալ իր իսկ խառնուածքին, որ ամէն բանէ առաջ եղերերգակ է: Ճկուն ձայն մը, աննիւթական սրաճայներ (էկիւ), երգի անթերի գիծ մը, անսահման չունչ մը, միշտ յուզող հնչականութիւն մը մեզի չնորհեցին յիշատակելի Գասթա Տիվա մը»:

Ու Փիէր Փրեի դեռ կը չարունակէ բսելով թէ ներկայ 8350 հանդիսականները իրենց չունչը կը բռնէին ա՛լ աւելի կարենալ ճաչակելու համար եղանակի մը կատարելութիւնը, որ սկսած՝ չչուկի մը նմանի, թոյլ կուտար Յասմիկ Պապեանի հրաչալի ձայնին հետզհետէ իր թռիչքն առնել ամբողջական դիւրութեամբ եւ անչընջանգելի ոճով մը:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Փութպոլի 1999–2000 չրջանը վերսկսաւ Յուլիս 30–ին եւ 31–ին: Ռ. դասակարգի մէջ մնաց Վալանսի Հայ Մարզականը, որ խաղաց Շաթօռուի դէմ այս վերջնոյն դաչտին վրայ եւ 3 – 3 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց: Վալանսի կէտերէն մէկը արձանագրեց Աւետեանեան: Դասաւորման պլուին է Ամիէն 3 կէտով: Վալանս 9–րդ է մէկ կէտով: 20–րդ եւ վերջին դիրքի վրայ է Լուհանես – Գիւիզօ:

դասաս 1–ին պարզուեցաւ որ այդ նպատակաւ ցարդ ծախսուած որոշ ակնոցներ (300 հազար, Գոլոմպիա պատրաստուած) ոչ միայն չեն համապատասխաններ պէտք եղածին այլեւ խիստ վտանգաւոր են եւ հարկ է ետ վերադարձնել: Ատոնք ծախսուած են Վիրժին, Տեքսթրոն վաճառատուները եւ 300 դեղարաններու եւ ակնոցավաճառներու մօտ: Խաւարումը տեղի կ'ունենայ ժամը 12·16–էն 12·35:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ Սերպերու վախը պատճառ է որ մնացեալ 30 – 40 հազարն ալ ապտրի ճամբան բռնեն եւ ջնջուի Սերպիա ապաստանիլ: Սպանութիւններէն եւք, Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ դէմ է որ ռմբակոծ մը գործուեցաւ Յուլիս 31–ին: Փրիշթինայի այս եկեղեցին չինութեան մէկ էր եւ քարուքանդ է: Սերպերը կ'ուզեն որ Ռուսերը դան դիրենք պաշտպանելու, ոչ մէկ վստահութիւն ունին արեւմտեան ուժերուն վրայ: Քուչնէր ալ օրէ օր

(Շար·ը Դ· էջ)

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՈՒՋԲԵԿ ՄԵՂՈՒՆ ՆԱԽԸՆՏՐԵՑ ՓՐԱՆՍԱՑԻՆ

(ԱՆՏԻՊ ՄԸ ԻՐ ԳՐԻՉԷՆ)

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

Ջարդը կը չարունակուէր կէս օրուընդ ի վեր, հրացանները, մերթ ընդ մերթ, կը թնդային, ընդմիջելով անտառին ֆչֆչուքը։ Թռչուններըը, ահաբեկ, կը լռէին պահ մը։

Բացատանին մէջ ոտն էր։ Անդարա, 1919–ի ամրան էինք։ Աքսորէ վերադարձող մնացորդացը հաւաքուած էր քանի մը սեղաններու չուրջ, ծառերու չուքին տակ։ Դաշտահանդէս մը։ Հանդէսէ աւելի ծանօթներու ժամադրութիւն մը։ Կիները մեծամասնութիւն էին. ընդհանրապէս անժպիտ այրիներ, որբերով։ Քանի մը տարի առաջ մինչեւ Պոլիս պապական նուիրակին արագ միջամտութեանը, բարձրադոյն դրան մօտ։ Այդպէս կ'ըսուէր։

Իսկ միւսները, «Լուսաւորչականները», դժ գացած էին Թրքական բարբարոսութեան, չորս տարի առաջ։ Այդ կասկածի տակ չէր այլեւս, թէեւ կային, ներկայ կիներուն մէջ, յաւիտենական լաւատեսներ որոնք տակաւին յոյս կը տածէին։ Մանաւանդ մայրեր։ Բոլոր այրերը գոհ։ ած էին. բայց ո՞ւր։ Հաւանաբար քաղաքին դուրս, մօտիկ ձորի մը մէջ։ Թերեւս՝ ոչ շատ հեռու անտառէն, որուն թացատին մէջ ոտն էր այս օր Անդարայի Հայերուն համար։

Երբեմն, ծառերուն մէջէն դուրս կուգար այր մը, հրացանը ուսին, քանի մը թռչուններ ձեռքին մէջ։ Որսը առատ էր։ Սեղանի մը վրայ չարուած էին, արդէն, երկու տասնեակ գոյնզգոյն փետուրնեբով թռչուններ որոնց մէջ ամէնէն աւելի փնտռուածը կաքաւներն էին. մոխրագոյն կուրծքով. ոմանք արիւնլուայ։

Քիչ անդին, կիներէն մէկը վառ կը պահէր փայտի ածուխի կրակը՝ որուն վրայ դրուած էր խոշոր կաթսայ մը. հոն կիներ, փոխն ի փոխ, կը բերէին սեղանին վրայէն իրենց զատած եւ փետռած թռչուները, կ'եփէին եւ կը հրամցնէին իրենց սիրելիներուն, ծանօթներուն։

Բացատին մէջէն կ'անցնէր գետակ մը. ջինջ, ոչ խորունկ, հազիւ յիսուն, վաթսուն սանթիմեթր, խոր։ Երախաներէն ոմանք մտած էին ջուրին մէջ, կը հալածէին ձկնիկներ։ Կը փորձէին որսալ թաշկինակով։ Ապարդիւն ջանքեր։

Նուարդ պոռաց յանկարծ՝ «Թուքսըմ» (բաւեցի) ... Արամ վազեց աղջնակին մօտ։ Բային մէսսին Թաշկինակը։ Աւա՛ղ, մեռած ձուկ մըն էր զոր հոտանքը բերած էր Նուարդին Թաշկինակին մէջ։

Այդ պահուն կին մը ձայնեց՝ «Կէ՛լ Նուարդ, կէ՛լ քըզըմ, եէ՛ չունը, սէնէ տահա պիր Թանէ վէրմէմիմ. սէնառ կէ՛լ, Արամ) (Եկուր Նուարդ, եկուր աղջիկս, կէ՛ր սա, քեզի տակաւին հատ մը չտուի. դուն ալ եկուր, Արամ)։

Երկու երախաները վազելով գացին Տիկին Նոյեմզարին մօտ, քաղաքին մէջ հանրածանօ՛թ Տարօնեան ընտանիքին միակ վերապրողը այս կինը իր աղջնակին հետ։ Նուարդ 8 տարեկան էր այդ տարին, Արամ մինը։ Նստած գետակին եզերքը, իրենց ոտքերը ջուրին մէջ, մատներով եւ ակռաներով բզքտեցին տապկուած երկու թռչունները որոնք, երկու ժամ առաջ թերեւս դիւրաւ կը կանչէին վերը, ճիւղերուն մէջ, ճռուողելով սիրոյ երգեր։

Քանի մը չաբաթներ վերջ, Անդարա, երկրորդ անգամ ըլլալով, կը պարպուէր իր հայ բնակչութենէն։ Ամէն ոք կը փախչէր դէպի Պոլիս։ Քէմալական չարժումը կը մեծնար, կը մատնոցէր քրիստոնեաները։ Շարժման կեդրոնը Անդարա էր, գաղափար։

***

Ճամբուն եզրին, երկու կոմսերը խընձորենիներ կային, ծանրաբեռնուած կարմիր կամ դեղին պտուղներով։ Թերեւս ոչ ամբողջովին հասուն, բայց Ուզբեկիստանի կիզիչ արեւին տակ, թարմ պտուղներու տեսքը չէր կրնար անտարբեր ձգել Ֆրանսացի զբօսաշրջիկներու խումբը զոր «Ինթուրիսթ» կ'առաջնորդէր «Մէհմէտով» կոլխոզին մէջ։

Ամէնէն առաջ երիտասարդ կին մը համարձակեցաւ մօտենալ ծառին։ Ցետոյ, դրեթէ ամբողջ խումբ չրջապատեց զայն։ Թալանը տեւեց քանի մը վայրկեան։ Ինթուրիսթի պաշտօնեան ընդմիջեց գաղը ըսելով՝ «Ճամապարհնիք, խնդրեմ, մեզի կը սպասեն հարանիքներու սրահին մէջ»։

Սրահը այդիին վարի կողմն էր։ Թեթեւ վայրէջք մը վերջ, քարէ քանի մը սանդուխներ կը տանէին դէպի կոկիկ սրահ մը որ կրնար պարմահել հարիւրեակ մը հարսնեւորներ։ Կային նստարաններ։ Ինչ որ զբօսաշրջիկներուն աչքին զարկաւ, գորգերու առատութիւնն էր։ Տախտակամածը, մեծկակ սեղանը բեմին վրայ եւ բեմէն անդին՝ պատը ծածկուած էին գորգերով։ Անկատած բարգաւաճ կոլխոզ մըն էր «Մէհմէտով»ը։

Տնօրէնը հոն էր. ասիական դէմքով, փոքր մօրուքով մարդ մը բեմին վրան էր։ Կոլխոզին տնօրէնն էր։ Գոնէ այդպէս կըսաւ Ինթուրիսթին օրիորդը։ Եւ յայտնեց նաեւ թէ ամէն մարդ ազատօրէն կրնար հարցումներ ուղղել։ Հիւրընկալը պատրաստ էր պատասխանելու։

Պահ մը լռութիւն տիրեց սրահին մէջ։ Ի վերջոյ զբօսաշրջիկներէն վաթսուն տարեկանի մօտ այր մը հարցուց.

– Ի՞նչ են պայմանները կոլխոզին մէջ բնակարան մը ունենալու համար։

– Անդամ ըլլալ կոլխոզին. իւրաքանչիւր ընտանիք ունի իր բնակարանը, պզտիկ կամ մեծ համաձայն ընտանիքին անդամներուն թիւին՝ երախայ, մեծ մայրեր, մեծ հայրեր։

– Երախաներ, մինչեւ ո՞ր տարիքէ կը մնան իրենց ծնողաց քով։

– Մինչեւ որ ամուսնանան։

– Եթէ չափահաս մանչ մը կամ աղջիկ մը, ընտանիք կազմելէ առաջ, փափաքի պատուել իր ծնողքէն, ի՞նչ կը պատահի բնակարանի տեսակէտով։

– Ատիկա պարագայ մըն է զոր կարելի չէ երեւակայել մեր մօտ...

Ճիշդ այդ պահուն, սրահին դուռը կամայ մը բացուեցաւ. կնոջական դէմք մը երեւցաւ։ Առաջին ակնարկով, իր արդուզարդը, այս չրջապատին մէջ, անսովոր թուեցաւ։ Ոսկէ խոշոր յարդէ դլխարկ մը զարդարուած կապոյտ ժապաւէնով մը եւ քանի մը դեղին մարգարիտներով։ Ձերմակ լանջազգեստը որուն վրայ ծաղիկներ ասեղնագործուած էին, կը չեշտէր իր իրանին խոստումնալից դեղեցկութիւնը։ Գոգ կապոյտ փէշը չէր իջներ իր ծունկերէն աւելի վար. ոչինչ ոսկէ սակայն արտաւոյր, միայն ակնյայտ կերպով նեղ էր եւ փակած իր դիտերուն։ Դէմքը թուխ էր, ինչպէս ուզբեկ կիներունը. աչքերը կ'ըսէին, առանց կասկածի, թէ չէր պատկաներ նոյն ցեղին։ Մօտ 20 տարեկան կ'երեւար։

Այս կնոջ մուտքը ընդմիջեց սկսուած խօսակցութիւնը։ Զբօսաշրջիկները առաջնորդող աղջիկը որ անոնց հետն էր Մոսկուայէն սկսեալ, քանի մը խօսք փոխանակեց նորեկին հետ. ըսաւ՝ «տա» եւ դառնալով իր խումբին, յարեց՝

– Պէտք է իսկոյն վերադառնանք պանդոկ, Ուրկէնչ. ճաշէն անմիջապէս վերջ կը մեկնիք Խիվա որ հինաւուրց քաղաք մըն է. հոն ալ կան տեսնելիք հետաքրքրական բաներ։

Ցետոյ բարձրացնելով նորեկին ձեռքը՝

– Իմ ընկերուհիս կը կոչուի Սօնիա. ան է որ ձեզի պիտի ընկերանայ։ Վստահ եմ որ քանի մը չէք կորսնցներ այս փոխադրութեամբ։ Մանաւանդ դուք, այրեր, աւելցուց ան, ժպիտով մը։

Արդարեւ հակառակ այս միջավայրին համար իր անսովոր արդուզարդին, նորեկը համակրանք կը ներշնչէր։

Խումբը լքեց առանց խանդավառութեան հարանիքներու սրահին համեմատաբար զով օդը։ Դուրսը կեդրոնական Ասիոյ ամառն էր ... Անապատը եւ իր կիզիչ աւազները քանի մը քիլոմեթր միայն հեռու էին Մեհմէտով կոլխոզէն։

Զբօսաշրջիկները ուղղուեցան դէպի հանրակառքը որ կեցած իրենց կը սպասէր աւելի քան հարիւրամեայ կաղնիի մը չուքին տակ։ Ճամբորդներէն չատեր զբաղած էին արդէն տեղերը եւ կը զանգատէին որ Սօնիա պոռաց.

– Ուշադրութիւն իչամեղուին...

Միջատը խոշոր էր ինչպէս ասեղ մը զոր աղջիկները իրենց մազին մէջ կը զբնեն։ Կը բզզար, կը դառնար կառքին չուրջ։ Մօտեցաւ Սօնիային դլխուն, չըրջան մը բրաւ դլխուն վերեւ, յանկարծ չեզեց իր ճամբան, գնաց կեցաւ աղջկան հետ խօսակցութեան մէջ եղող ճամբորդին դաստակին վրայ, մինչ զբօսաշրջիկը կը զանգատէր որ կոլխոզին տնօրէնին հետ իր խօսակցութիւնը չվերջացուցած կը մեկնէին։

Մարդը ճիչ մը արձակեց։ Ինթուրիսթին երկու օրիորդները պահ մը չուարեցան, դող եկան։ Գիտէին թէ այդ միջատին խայթուածքը, անապատին մօտիկ այս գիւղին մէջ, կրնար դէչ հետեւանքներ ունենալ։ Զբօսաշրջիկին թեւը սկսաւ ուռիլ։ Քըրտինքը կը վազէր իր ճակատէն, իր երեսներէն վար։ Աւելի քան յաւը որ տանելի էր տակաւին, վախն էր որ կ'անհանգըստացնէր Ֆրանսացին։

Ճիշդ էր, մինակը չէր, կազմակերպուած խումբի մը մէջ կը գտնուէր, բայց հիւանդանալ, թերեւս հիւանդանոց մըտնել իր բնակած քաղաքէն 6 – 8000 քիլոմեթր հեռու տեղ մը, վախ կ'ազդէին իր վրայ։ Թեւը կը չարունակէր ուռիլ։ Անծեց ուզբեկ միջատը կոչտ բառերով, բարձրաձայն, Ֆրանսերէն։

Ինթուրիսթի երկու պաշտօնեաները քանի մը խօսք փոխանակեցին իրարու հետ. Սօնիա դարձաւ դէպի խայթուած մարդը։

– Շատ հոգ մի ընէք, հիմա ձեզի կ'առաջնորդեմ հիւանդանոց, ասեղ մը կը հանզստանաք. թերեւս ալ կըրնեն եւ կը հանգստանաք. թերեւս ալ կըրնեն եւ կը հանգստանաք։ Թերեւս ալ կըրնեն եւ կը հանգստանաք։ Թերեւս ալ կըրնեն եւ նաք ընկերակցիլ յետոյ ձեր խումբին եւ երթալ Խիվա։

(Շար. 1)

2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ԲԱԲԵԼՈՆԸ

Երկլեզուութիւնը որ վերջին տասնամեակներուն հետզհետէ աւելի ուշադրութեան ու խնամքի նիւթ կ'ըլլայ, ի. դարուն յատուկ կալուած մը չէ։ Ժ.Ը. եւ ԺԹ. դարերուն Լուիզիանայի գոյնզգնեբուն մէջ մինչեւ կէսօր դասերու եւ լօսակցութեան լեզուն ֆրանսերէնն էր, կէսօրէ ետք անգլերէնը։ Նուվէլ Օրլէանի բոլոր աշակերտները երկլեզու էին։

Այս մարզին մէջ լաւագոյն օրինակ մըն է Լիբանանը ուր չուրջ մէկուկէս դարէ ի վեր ֆրանքեւարաբարակաս ուսուցում կը տրուէր, իսկ 1943–էն ասդին, նաեւ անգլեւարաբական։

Երկլեզուութիւնը կը կայանայ երկու լեզուներու նոյն մակարդակի ծանօթութեան, գործածութեան մէջ։ Անոր չնորհիւ ենթական մտածումի, մշակոյթի երկրորդ աշխարհի մը կը ծանօթանայ որ հարըստացնող ազդակ է եւ ամբողջացնող։ Այդ կարգի դաստիարակութիւն մը ի յառաջդիմէ կը բացատէ ցեղասպանութեան, ազգայնամոլութեան նեղ սահմանները եւ օտարին մերժումը։

Ֆրանսայի մէջ, 1902–ին նախատեսուած է երկրորդական ուսումին ընդհանրացնել երկու կենդանի լեզուներու ստիպողական ուսուցումը։ Փարիզի մէջ երկլեզու առաջին դպրոցը հիմնուած է 1932–ին։ Ան չարունակուած է մինչեւ Բ. աշխարհամարտը։ Ցետոյ, պատերազմէն եաք Գերմանիայէն բաժնուած Սարի չըրջանին մէջ կիրարկուած է երկլեզու ուսուցում։ Դիւրին չէ եղած ատիկա, որովհետեւ չըլլանը ոչ միայն դպրոցական չէնքերու, դասագիրքերու, ուսուցիչներու, այլ նաեւ աշակերտներուն համար հացի ու կաթի անդամ պակաս ունեցած է։ Ուսուցիչներու պակասը լրացնելու համար ֆրանսախօս ուսանողներ հրաւիրուած են որպէսզի աշակերտներուն հետ իրենց լեզուն խօսին, կատարելով նախկին չըլլաններու բարեկեցիկ ընտանիքներուն մէջ գործող «կուվեռնանթ»ներուն դերը։ Սարի նոր սերունդը այդ ձեւով իւրացուցած է երկլեզուութիւնը, իսկ Սարպրիւքի համալսարանը Եւրոպայի երկլեզու առաջին համալսարաններէն եղած է, եթէ ոչ առաջինը։

Շրջանի ֆրանսական իշխանութիւնները ամէն բան ըրած են նիւթական եւ մանկավարժական օգնութիւն հասցնելու Սարի դպրոցներուն որպէսզի չկազմ մանկապարտէզն մինչեւ համալսարան անոնց երկլեզու ուսուցումը, հակառակ որ այդ չրջանին թէ՛ Ֆրանսայի, թէ՛ անդրծովեան չրջաններու Ֆրանսացի դպրոցականները միմիայն ֆրանսերէնով ուսում կը առանային։ Պէտք եղաւ սպասել մինչեւ 1980–ական թուականները որպէսզի ֆրանսական իշխանութիւնները հրաժարին միայն ֆրանսախօսութեան չրջանակէն ու դիմեն դէպի լեզուական բազմատարրութիւն։ Բան մը որ կէս դարու յապաղումով ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլար։

Այսօր այնպէս կը նկատուի որ Բաբելոնի աշտարակաշինութեան անէծքը թօթափելու բոլոր պայմանները ստեղծուած են. բայց կան առնուելիք քայլեր. պէտք է դպրոցական կեանքի առաջին քայլէն փոխանակ մէկին, երկու լեզու սորվեցնել, յետոյ պէտք է լուծել ուսուցիչներու պատրաստութեան յաւիտենական խնդիրը։

«Երկլեզու աշխարհ» ընկերակցութիւնը մօտ կէս դարէ ի վեր այս ուղղութեամբ աշխատանք կը տանի, կառավարութիւններուն յիշեցնելու համար բազմատարրութեան կարեւորութիւնը եւ պաշտպանելու լեզուներու եւ մշակոյթներու զանազանութիւնը որ մարդկութեան ժառանգութեան մաս կը կազմէ։

Եթէ քաղաքական աշխարհը չընդիմանայ ծրագրին, 2000 թուականին նախկին Բաբելոնի մէջ (Իրաք) համաժողով մը տեղի պիտի ունենայ «Խաղաղութիւնը՝ լեզուներու ճամբով» թեմային չուրջ։ Եթէ իրականանայ, այդ ձեռնարկը առիթ պիտի տայ նորովի վերարժեւորելու Բաբելոնի առասպելը, ինչպէս թելադրած էր լեզուներու մասնագէտ Ումպէրթօ Էքօ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՊՏՈՒՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ԲԱՆՁԱՐԵԼԷՆՆԵՐՈՒ ՕԳՏԱԿԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ամերիկեան աւելի քան 20 ընկերակցութիւններ եւ համբակներ, որոնց կարգին Ամերիքըն Հարթ Ասոսիէյշընն եւ Ամերիքըն Քէնսըր Սոսայիթի, փետրուարի վերջերուն կոչ կ'ուղղէին կառավարութեան, որ անձնազոհութեան մարզին մէջ գնահատէ տրուելիք յառաջիկայ թելադրանքներուն մէջ պտուղները եւ բանջարեղէնները հիմնաքար դարձնէ խոչանդակներու մը։

Աւրդարեւ, ըստ մասնագէտներու, Միացեալ – Նահանգներու մէջ մահուան պատուար վեց հիւանդութիւններէն հինգը սրտանոթական կապուած է։ Այս հիւանդութեանց կարգին են արտի հիւանդութիւնը, քաղցկեղը, կաթուածը եւ չաքարախտը։

Ամերիքըն Քէնսըր Սոսայիթի նախկին նախագահ Տոքթոր Տէյվիտ Ռոզենթալ կ'ըսէ, թէ ատոյգ կերպով փաստուած է, թէ անոնք, որոնք օրական հինգ կամ աւելի բաժին պտուղ եւ բանջարեղէն կ'ուտեն՝ քաղցկեղի նուազ վտանգ կը դիմագրաւեն։

Մինչ բոլոր քաղցկեղներուն մէկ – երրորդը ծխախոտի գործածութեան կապուած է, այլ մէկ – երրորդ մը սննդակարգի հետ կապ ունի, կը յայտնէ ան։

Պտուղներու եւ բանջարեղէններու մասին ուսումնասիրութիւնները յատկապէս թափ առացած են վերջերս եւ դիտնականները արդէն բազմաթիւ նոր յայտնաբերումներ կատարած են։

Պոսթընի Թաֆց համալսարանի պիտնականներ ամերիկեան երկրագործութեան նախարարութեան թելադրանքով կատարած են ուսումնասիրութիւն մը եւ մշակած քննութիւն մը՝ գտնելու համար բանջարեղէններու եւ պտուղներու անթիօքսիտան յատկութիւնները եւ անոնց անթիօքսիտան համեմատութիւնները համաձայն գանոնք ցանկագրած են։

Գիտնականները մուկերու եւ մարդոց մօտ փորձարկումներ կատարած են փաստելու համար թէ անթիօքսիտանները ...

ՀԱՅՓՈՂԸ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՍՏՂԱԳՈՒՆԴԻ
ԵՐԿԱՐԵՑ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐԻՎԱՆ ՕՏԵԼ

ՊԱՐԱԿ ՀԱՄ.

– Մրբուհի ձեզ սեղանավոր եկաք ես:
– Բայց ինչ ես ձեզ ճաշեմ, ես ձեզ չեմ ճանաչում:
– Ինչ որ է ... ի՞նչ բան տալու ես, տեսնենք:
– Ճաշ կարծես ուզում եք պատվիրել:
– Ես ինչ գիտեմ, ինչ կուզեք, թող լինի:
– Ես ձեզ ասեմ, որ ես ուզում եմ ձեզ հյուրասիրել:
– Ինչ տարօրինակ է, ես ձեզ չեմ ճանաչում, ինչպե՞ս կարող եմ ընդունել:
– Ներեցեք, ես ինքս էլ չգիտեի, որ ձեզ կտեսնեմ, ներեցեք ինձ համարձակությունս

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՕԶՈՒՆԻ ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՓԵԱՆ
ԴՊՐՈՑԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Վազրիկ Շըտիկեան 1000 ֆրանք (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ

ՓԱՐԻԶ.– Զուլալ Գազանճեան 200 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Սէն–Մորիս Տը Պէնոյի «Անահիտ» մանկահիւղը, կը սգայ 27 տարիներու գործունէութիւն ունեցող վարիչուհին՝ Մարիամ Տէյիրմէնճեանի անակնկալ մահը եւ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հանգուցեալին ընտանեկան պարագաներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

կ'անդրադառնայ թէ գործը դիւրին չէ եւ թէ իր ամէն յայտարարութիւնը որ՝ մարդկային իրաւունքներու պատերազմն է որ յաղթական ելաւ հեռու է իրականութեան համապատասխանելէ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ եզան միսի արտածման արգելքը վերցաւ Պրիւսէլի յանձնախումբին կողմէ, մինչ որ Ֆրանսա կանխահաս կը դառնէ: Ըստ ապատողներու միութիւններուն եւ բժիշկներուն, վարակման վտանգը կը մնայ:

ԳԱՆԱՐ ԱՆՇԷՆԷի վերջին թիւը (Յունիս 28) չէ վաճառուած Մարոքի մէջ, թէեւ բոլոր թիւերը հասած էին: Երիտասարդ թերթը իր առաջին էջը նուիրած էր Հասան Բ.ի, բառախաղ խորագրով մը՝ «Նոթը ամի լը ռուէ», այսինքն՝ խոտմանկ, անխիղճ: Այս առթիւ, Գանարի տնօրէնը՝ Գլօա Անժելի ըսած է. – «Եթէ երիտասարդ թագաւորը կ'ուզէ փաստել որ իր երկիրը դէպի ժողովրդավարութիւն կ'ընթանայ, պարտի հրահանգներ տալ իր ըսպասարկութիւններուն յարգելու համար Մարոքցիներու իրաւունքը օտար թերթեր կարդալու»:

ՄԱՐՈՔի նոր թագաւորը իր էլոյթով յայտնեց թէ կը չարունակէ իր հօրը քաղաքականութիւնը դէպի ժողովրդավարութիւն եւ ազատ արձակում չնորհեց 7988 բանտարկեալներու որոնք քրէական յանցագործներ էին:

ԼԵՆԻՆի մէկ արձանը Պէրլին պիտի վերադառնայ եւ տեղ գտնէ հրապարակի մը վրայ, Պատին տապալումէն տասը տարի ետք, նախկին արեւելեան Գերմանիոյ կառավարութեան չնորհիւ: Գնուած Ռուսաստան, ան պիտի իշնէ Թրեպթովի պրոլետարական թաղին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԱՒՈՒՐՔ

վախճանման

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10·30–ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ
«Քառասունիք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՑՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխտիր բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտապէտ ապրումներով ճանկակիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանելոյ Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ:

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԻԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԷԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԲԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10–ին

Պատարագը կը մատուցանէ եւ Հոգեհանդստեան Հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

Խաչիկ Երլմազեանի

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ վարչական խորհուրդը կը հրաւիրեն բոլոր պատշաճ ժողովուրդը Հայոց, ներկայ գտնուելու ու միասնաբար աղօթելու մեր սիրելի երանաչնորհ Հայրապետին հոգւոյն ի հանգիստ:

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԷԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԲԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Օգոստոս 8–ին
Պատարագ ժամը՝ 10–ին:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 11·30–ին:
Կը պատարագէ եւ քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՌԻՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաչանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պէլֆոնթէնի
օգտախոհութեան կայանին
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT-RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

GRANDE FETE CHAMPETRE

A BELLEFONTAINE

LE DIMANCHE 8 AOUT A PARTIR DE 11 H

SPECTACLE PREPARE PAR LES COLONS
BAR, BUFFET, ANIMATIONS

VENEZ NOMBREUX

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողները կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան առեներապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ. –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses
NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. Beaumont.

*
**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30 à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

*
**

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)

un DINER DANSANT

le 25 Septembre à 20 heures 30,

animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre

à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 4
MERCREDI
4 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·698 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.698

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան Օգոստոս 2–ի հրամանագրով վերջ տուած է պաշտպանութեան նախարար Ս· Բարսեղեանի պաշտօնին, անոր տեղ նշանակելով զօրավար Սէյրան Օհանեանը: Փոխուած է նաեւ Գործերու նախարար Արթիւր Աղաբեկեանն ալ· անոր տեղ ալ նշանակուած է Բակօ Սահակեան: Ա· Աղաբեկեան պաշտօնի կը կոչուի Երեւան ու կը զեկավարէ ընկերային ծրագիրներու պետական վարչութիւնը:

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 2 / 3)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Յուլիս 31–ին վարչապետ Վ· Սարգսեան հանդիպում ունեցած է ժողովրդական կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն հետ որոնք զլխաւորուած էին Ազգային ժողովի նախագահ Կ· Դեմիրճեանէ: Խօսելով «Միասնութիւն» դաշինքին ընտրական յաղթութեան մասին, վարչապետը հաստատած յայտնած է թէ ան հիմ կը ծառայ պետութեան յետագայ կայացման եւ տնտեսութեան զարգացման: Վ· Սարգսեան ցաւ յայտնած է որ բարձր պաշտօնատարներու չարքերը խիտ չեն եւ կառավարութիւնը կազմուած է «ունեցածը օգտագործելու» ճամբով: Աւելի հետեւանք նկատած է տարիներով տարուած քաղաքային քաղաքականութեան բացակայութեան:

Հանդիպումին նիւթ եղած են տնտեսական ու կուսակցական խնդիրներ ալ: Վարչապետը զլուխառնտեսութեան մէջ «ցայտուն առաջխաղացում» կը նախատեսէ յաջորդ տարուան համար ու կը հաստատէ որ հակառակ դժուարութիւններու յառաջիկային 4 – 5 տոկոսանոց բանալ կարելի կ'ըլլայ:

Որպէս «Միասնութիւն» դաշինքի նախագահներէն մէկը Վ· Սարգսեան կարեւոր նկատած է տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւնները որոնք փոքրաքար կ'ըլլան դաշինքին համար:

***

ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՐՁԱՆԹԻՆԻ ՄԻՋ

Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին նախապատրաստական յանձնաժողովի պատուիրակութիւն մը Յուլիս 30–ին Սահմանադրական Առեանի նախագահ Գ· Ցարուքեանեանի զլխաւորութեամբ մեկնած է Արժանթինի, հանդիպում ունենալու տեղւոյն համայնքին հետ: Գ· Ցարուքեանի հանդիպում ունեցած է նախագահ Մ.Մենեմի, վարչապետին եւ տեղական կազմակերպութիւններու, միութեան ներկայացուցիչներու հետ, Սեպտեմբերի ըմփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովին մասին: Վ· Օսկանեան չեչտելով ձեռնարկին կարեւորութիւնը, զայն նմանցուցած է 1918 – 1920 թուականներուն Թիֆլիսի ու Երեւանի մէջ տեղի ունեցած հանդիպումներուն: Ներկաները հարցումներ ուղղած են նախարարներուն եւ դեսպանին: Որոշուած է որ Ռուսաստանի 1,5 միլիոն նկատուած հայ համայնքէն 50 պատգամաւոր մասնակցի խորհրդաժողովին:

***

ԲԱՅՈՒՄ Ա· ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԱՐՁԱՆԻՆ

Յուլիս 31–ին Երեւանի «Արամ Խաչատրեան» համերգասրահին առջեւ նախագահ Ռ· Քոչարեանի եւ Կ· Դեմիրճեանի ներկայութեան բացումը կատարուած է Ա· Խաչատրեանի արձանին որ գործն է քանդակագործ Եուրի Պետրոսեանի: Այդ առթիւ ելոյթ ունեցած են վոխ – քաղաքապետ Կ· Աբգեան, կաթողիկոսական տեղապահ Ներսէս Արք· Պոզապալեան, Ս· Կապուտիկեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մէջ երկու ճեպընթացներու զօրաւոր բախումը պատահելի հետեւանք ունեցած է Օգոստոս 2–ին: Աւելի քան 500 մեռելի խօսք կար (չատեր դեռ կը մնան քանդուած կառախումբերու մէջ ճզմուած) եւ աւելի քան 300 վիրաւորներու, որոնց մեծ մասը չատ ծանր վիճակի մէջ են: Արկածին պատճառը ազդանշանի սխալի մը կը վերագրուի: Զոհերու մեծ թիւն ալ կը բացատրուի անով որ օդնութիւնը չատ ուշ հասած է, աւելի քան 5 ժամ յետոյ եւ ճամբորդներն ալ չատ խռնուած էին կառախումբերու մէջ: Հնդկաստանի երկաթուղային մեծագոյն պղէտն է:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը որոշելէ ետք որ հանրաքուէով ժողովուրդին պիտի դիմէ Սեպտեմբեր 16–ին «Ալժերիոյ քաղաքացիական համերաշխութեան» շուրջ, Օգոստոս 2–ին կոչ մը ըրաւ որպէսզի Ալժերացիները զանգուածային ձեւով մասնակցին այդ հանրաքուէին: Կոչ մըն ալ ըրաւ վինեալ խլամապաշտներուն որպէսզի յանձնուին ապահովութիւն տալով որ «արդարադատութիւնը հանդուրժող կ'ըլլայ»:

ՅՈՒԼԻՍ ամսուան ընթացքին կառքերու վաճառքը 22,5% յաւելում կրած է բաղդատմամբ նախորդ տարուան նոյն ամսուան, ինչ որ ոգեւորած վաճառորդները: Ֆրանսական կառքերու պլուին է Ռընօ 80·336 կառքով, կը հետեւին Փէօժօ՝ 51·186 եւ Սիթրոյէն՝ 31·230:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ տօթին զոհերուն թիւը օրէ օր կ'աւելնայ եւ Օգոստոս 3–ին արդէն 218–ի հասած էր: Մեռելներ կան նաեւ Թուրքիա (10) եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներու մէջ: Ֆրանսայի Իզէրի նահանգին մէջ ալ վեց մանուկներ կայծակնահար եղած են, բայց կարելի եղած է իրենց կեանքը փրկել:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՖԷՐԻԳԻՒԼԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՍԳՆԱՊԸ

«Մարմարա», Յուլիս 26–ի իր թիւով հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ·–

Ֆէրիգիւղի վարժարանէն ազատ արձակուած տասը ուսուցիչներու հարցը ու այս վարժարանին աշակերտական թիւին անխուսափելի նուազումը կը չարունակէ յուզել մեր հանրային կարծիքը: Ինչպէս յայտնի է, մենք ալ լայնօրէն կանգ առած էինք այս ցաւին վրայ: Ցաւը երկու է· ուսուցիչներուն պարապան՝ մէկ, դպրոցին պարապան՝ երկու: Բայց ասոնցմէ դուրս, եւ որպէս ամէնէն կարեւոր պարագայ, կայ մեր դպրոցներուն ընդհանուր վիճակը ու կրթական ծրագիրներու հարցը: Որովհետեւ ամէն ինչ ասկէ կախեալ է:

Ի՞նչ պատահեցաւ որ, հակառակ որ մեր համայնքին թիւը չի պակսիր, դպրոցներու մէջ աշակերտներուն թիւը կը պակսի: Այս հարցումին իրը պատասխան՝ ոմանք կը յիշեցնեն թէ խառն ամուսնութիւնները բազմացած են, արտասահման մեկնողներ կան, ամուսնութիւններու թիւը նուազած է, եւայլն: Ոմանք ալ իրաւամբ դիտել կուտան որ մեր ժողովուրդը այլեւս բազմածին չէ: Ընտանիքները կը գոհանան մէկ զաւակով, լաւագոյն պարագային՝ երկու զաւակներով: Զկան այլեւս հին ընտանիքները, որոնք երեք, չորս զաւակ աշխարհ կը բերէին: Այլ խօսքով համայնքին թիւը չի պակսիր, բայց կը պակսի մանուկներուն թիւը հաստատութիւններու նկատմամբ:

Անտարակոյս, բայց մկրտութեան, յուղարկաւորութեան ու Ս· Պատկի նման պարագաներէ, որոնք Պատրիարքարանի հակակշռին տակ կը դառնային, մենք վիճակագրութիւններ չունինք: Օրինակ՝ դիտենք թէ մեր վարժարաններուն մէջ քանի՞ աշակերտ կայ, բայց չենք դիտեր թէ օտար վարժարաններու կամ պետական վարժարաններու մէջ քանի՞ աշակերտ կայ: Ասոնց ամուսնութիւններու պարագային, զաւակներուն վիճակը ի՞նչ է, ի՞նչ համեմատութեամբ կորսուած են անոնք:

Բայց մեր կարծիքն այն է, թէ բոլոր այս հարցումներն ու պատճառաբանութիւնները երկրորդական կը մնան, որովհետեւ բո՛ւն հարցը ուրիշ տեղ է: Բո՛ւն հարցը պէտք է փնտռել տոհմիկ ու ազգային ապրումի, կամ գիտակցութեան անկումին մէջ, այս նիւթի չուրջ հետզհետէ տարածուն զարճող անտարբերութեան մէջ: Մեր տոհմիկ ապրումներու վիճակը, որ տասնամեակներէ ի վեր կը բարձրանար դոհացուցիչ վերելքով մը, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին չանկարծ կէտի մը վրայ ուղղութիւն փոխեց ու վար կրնաւ վար պալ: Կը կարծենք որ քիչ մը ուշացանք տակիկա նշմարելու:

Մեզի հաղորդուեցաւ որ երէկ Գալըճի մէջ, այս նիւթին չուրջ, Պատրիարքական Հօր նախագահութեամբ, խորհրդակցական ժողով մը դումարուած է Ֆէրիգիւղի Թաղային Խորհուրդի անդամներուն հետ: Ստորեւ մանրամասնութիւններ.

***

Մեսրոպ Պատրիարք, Կիրակի, Յուլիս 25, ժամը 15·30–ին Գալը Կղզիի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Խորհրդարանին մէջ ընդունեցաւ Ֆէրիգիւղի Ս· Վարդանանց Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդի անդամները զլխաւորութեամբ Բ· Ատենապետ՝ Եղեսիա Թըրթըրի: Հանդիպմանն ներկայ եղան նաեւ Շահան Արք· Սմաճեան եւ Սահակ Արեզայ Մաշալեան:

Թաղային Խորհուրդի անդամները մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեցին Պատրիարքին, բացատրելով թէ ինչո՞ւ հարկաւոր նկատեր էին հրաժարական ուղելու Մերամէթեան Վարժարանի մէջ պաշտօնավարող ուսուցչուհիներէ:

Շահան Արք· ըսաւ, որ Թաղային Խորհուրդը սխալ ըրած է քանի որ այս մէկը վարժարանի մը ներքին գործը չէ, այլ համայնքային հարց է, ուստի նման կրնուկ միջոցի դիմելէ առաջ Թաղականները պարտաւոր էին նախ դիմել Պատրիարքարան եւ առանալ Պատրիարքին համաձայնութիւնը: Բան մը, որ չէ եղած: Այն Թաղականներուն Թերագրեց ուսուցիչները հեռացնելու տեղ պատճառը հասկնալ, թէ ծնողներ իրենց զաւակները ինչո՞ւ ազգային վարժարան չեն ուղարկեր: Եթէ պէտք է, ըսաւ օտար լեզուներու դասաժամերը բարձրացնենք, հայերէնի լեզուն տասը ժամի տեղ վեցի իջեցնենք: Եթէ ուսուցիչները լաւ են, հայերէնի տրվելու համար չարաթը վեց ժամ բաւական է:

Պատրիարքը իրեն ներկայացուած տուեալները ուշադրութեամբ քննարկելէ յետոյ ըսաւ, որ կը հասկնայ Թաղային Խորհուրդի մատնուած նեղ կացութիւնը, քանի որ 12 հոգինոց դասարաններ կան, իսկ վարժարանի պիւտճէին մէջտեղն է: Հաստատեց, որ համայնքի անդամներու թիւը չի նուազիր, արտագաղթին ալ խիստ նուազած է: Բուն հարցը խառն ամուսնութիւններն են, որոնց համեմատութիւնը տեղ – տեղ հարիւրէն յիսունը կ'անցնի: Որքան ատեն, որ Թաղային Խորհուրդներ եւ Դպրաց Դասեր ձեռք ձեռքի չտան եւ մանկանց յատուկ ճոխ ծրագիրներ չմշակեն, եկեղեցական կեանքէ եւ Քրիստոնէական մթնոլորտէ հեռացող մեր պատանիները պիտի մեծնան առանց հաղորդուելու մեր հոգեւոր մշակոյթին հետ: Քրիստոնէական, եկեղեցական պատկերը անհրաժեշտ չնկատողներ, խառն ամուսնութիւններ կնքելէ ետք թնականաբար կարիքը պիտի չզգան իրենց զաւակները ազգային վարժարան դրկելու, ըսաւ Պատրիարքը:

Մեր հոգեւոր Պետը ընդգծեց, որ ինք մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ մեր քահանայից եւ ուսուցչաց դասերուն եւ չի փափաքիր որ անոնցմէ մինչեւ իսկ մէկը վնաս կրէ: Առանց անոնց, այս համայնքը չի գոյատեւեր: Պէտք է զգոյշ ըլլալ, որ անոնք նիւթապէս նկուն դիրքի չմատնուին, ըսաւ Պատրիարք Հայրը:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՈՒՋԲԵԿ ՄԵՂՈՒՆ ՆԱԽԸՆՏՐԵՑ ՓՐԱՆՍԱՑԻՆ

(ԱՆՏԻՊ ՄԸ ԻՐ ԳՐԻՉԷՆ)

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Երբ հանրակառքը հասաւ Ուրկէնջ եւ կանգ առաւ պանդոկին առջեւ, հրապարակին խոշոր ժամացոյցը կը հնչեցնէր 12-րդ պարկը: Կէս օր էր:

Ֆայթուառ գբօսաշրջիկը խղճալի վիճակ մը ունէր, կ'ըսէը որ փորին մէջ անհանգստութիւն մը կը զգայ, ցո՞ւ: Վրսաահ էր:

Սօնիա մօտեցաւ իր ընկերուհիին՝

– Չեմ կարծեր որ այս ժամուն հիւանդանոցը զբաղի մեր արկածեալով, տանիմ մեր տունը: Հայրս արդէն տուն վերադարձած պէտք է ըլլայ: Կը նայի թէ ինչ պէտք է ընել, կ'ընէ:

Ցետոյ դառնալով արկածեալին.

– Երթանք մեր տունը, ըսաւ Սօնիա, հայրս բժիշկ է:

Սօնիայի բնակած տունը պանդոկին մօտն էր: Լայնկեկ վայտէ դուռ մը մուտք կուտար բակի մը որուն երկու կողմերը կային մէկ մէկ բացօթեայ ուղանկիւնաձեւ օթեակներ: Հողէն քանի մը աստիճան վեր: Կահաւորուած էին: Կային գորգապատ նստարաններ: Իւրաքանչիւր օթեակ անցք կուտար դէպի բնակարանին խոհանոցը:

Սօնիա՝ որուն կը հետեւէր արկածեալը, բարձրացաւ ճախ կողմի օթեակը: Դիմացի օթեակին մէջ նստած էր կին մը գլուխը եւ դէմքին մէկ մասը ծածկուած վարդագոյն եւ սեւ խոշոր ծաղիկներով գարդարուած լաթով մը: Կը նայէր զբաղուած Սօնիային եւ իր հետեւորդին ետեւէն: Ո՞վ էր այս օտարը որ կուգար բուժիչին տունը: Բժիշկը հիւանդ չէր ընդուներ իր բնակարանը: Գաղտնիք մը որ պիտի զբաղեցնէր իր միտքը մինչեւ որ, իրիկուան մօտ, առիթ ունենար հարցուփորձել բժիշկին կինը: Տիկինը սովորութիւն ունէր իրիկունը, ճաշը պատրաստելէ վերջ հանգստանալ իր օթեակին մէջ, սպասելով իր ամուսնոյն տունդարձին: Երկու կիները կը խօսակցէին օթեակ օթեակ:

Սօնիա խնդրեց գբօսաշրջիկէն որ պահ մը մնայ օթեակին մէջ եւ մտաւ տունէն ներս: Վերադարձաւ երկու վայրկեան վերջ, ընկերակցութեամբ մարդու մը: Վաթսուն տարեկանի մօտ կ'երեւար, դէմքը լաւ ածիլուած էր, մազերը արդէն տեղ տեղ ճերմկած, սանտրուած էին դէպի վեր: Անկասկած բժիշկն է, խորհեցաւ Փըլանսացին, Սօնիային հայրը Ֆրանսերէն չէր գիտեր: Հայրը հարց կուտար ռուսերէն, աղջիկը կը թարգմանէր, խնդրեց որ ըսէր մանրամասնօրէն թէ ինչ կը զգար:

Ախտաճանաչման հանդրուանը երկար չտեւեց: Անցան դարմանումի: Նախ նեբարկում մը ասեղով, յետոյ գաւաթ մը ջուր որուն մէջ քանի մը կաթիլ դեղին հեղուկ մը խառնուած էր: Հիւանդը, գրեթէ անմիջապէս հանգարտեցաւ: Ինքզինքը գտաւ: Ուզեկ մեղուին այցելութիւնը իր մորթին վրայ տակնուվրայ բրած էր իր ֆիզիքական էութիւնը: Տեսնելով որ կը զբաղին իրմով, վերագտաւ իր սովորական վիճակը եւ հետաքրքրութեամբ նայեցաւ իր շուրջը: Սօնիա կ'երեթար ու կուգար անդադար: Բժիշկը, անկարող խօսակցելու իր հիւրին հետ, մտաւ բնակարանէն ներս, քաղաքավար ժպիտ մը իր դէմքին, մինչ գբօսաշրջիկը իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէր իր լեզուով: Յաջողեցաւ նոյնիսկ աւելցնել «Սրա_սիպա» մը:

Սօնիա առաջարկեց Ֆրանսացիին որ պահ մը հանգստանայ կրկնակի գրգռերով ծածկուած տիվանին վրայ: Ցետոյ պիտի երթային միանալ խումբին «Տամոն» պանդոկին մէջ որ միակն էր որ բաց էր օտար ճամբորդներու առջեւ աբ,ողջ Ուրկէնջ քաղաքին մէջ: Արդէն գբօսաշրջիկները Ուրկէնջ եկած էին ուր ոչինչ կար հետաքրքրական անոնց համար, այդ պանդոկին պատճառաւ, որովհետեւ Խիվա ուր պիտի երթային կէս օրուան ճաշը կը պատրաստէին խօսակցելով: Հոն ուր էր, Ֆրանսացի գբօսաշրջիկը չէր կրնար ամբողջովին լսել ինչ որ կ'ըսուէր, բայց քանի մը բառեր կը հասնէին իր ականջին: Ռուսերէն բառեր եւ ուրիշ կցկտուր բառեր՝ որոնք նման չէին ռուսերէնի: Մտաղրաղ էր օտարը. կը մտածէր աւելի իր գլխուն եկածին վրայ քան կը հետաքրքրուէր խոհանոցէն եկող ձայներով: Պահ մը ականջ դրաւ սակայն: Արդեօք հայերէ՞ն էր խօսածնին, հայերէ՞ն, իր մայրենի լեզուն:

Այնպէս թուեցաւ իրեն թէ «հայ» բառը արտասանուեցաւ ներսը: Ցետոյ՝ «ղուբ» ... կասկած չկար, հայ ընտանիքի մը տունն էր: Երբ Սօնիա երեւցաւ վերստին օթեակին սեմին վրայ, Ֆրանսացին, խոշոր ժպիտով մը՝ «Մեծապէս երախտապարտ եմ ձեզի, օրիորդ» ըսաւ հայերէն:

Սօնիա մնաց քարացած սեմին վրայ: Չկրցաւ քայլ մը աւելի ընել: Գեղեցկացած էր յանկարծ: Սեւուկ աչքերը լայնորէն բացած, դէմքը կ'արտայայտէր թէ զարմանք թէ՛... ուրախութիւն:

«Այո՛, Հայ եմ» գոչեց հիւրը:

Սօնիա ներս վազեց պոռալով հայերէն՝ «Մամա պարոնը Հայ է...»:

Ակնթարթ մը վերջ անօրինակ տեսարան էր օթեակին մէջ: Զորս հոգի կը խընդային, կը հարցուփորձէին բարձրաձայն: Ուրախ ձայներ կը լեցնէին բակը: Դիմացի կինը, գլուխը միշտ խոտօրէն ծածկած, դուրս ելաւ իր խոհանոցէն եւ, ի տես հարեւաններուն ցնծութեան, ժպտեցաւ, բարեկամական նշաններ ըրաւ:

Սօնիային մայրը, բարի գալուստի քանի մը խօսքերէ վերջ, յուզուած մօտեցաւ գբօսաշրջիկին եւ համբուրեց: «Կը համբուրեմ ձեզ իբրեւ եղբայր մը: Եղբայրս մահացաւ տարագրութեան մէջ, 1915-ին, հինգ տարեկան էր...»:

Ցետոյ դառնալով իր աղջկան՝ «Մեր հայրենակիցը կը ճաշէ մեզի հետ. չեմ ձգեր որ պանդոկ վերադառնայ»:

Սօնիա գտաւ որ կացութիւնը կը բարդանար: Այդ տարիներուն մանաւանդ, վաթսունական թուականներուն, Խորհրդային Միութիւնը այնքան ալ հակամէտ չէր իր յաճախորդները ձգելու տեղացիներուն հետ, սովետական ընտանիքներու մտերմութեան մէջ: Անկասկած, այդպիսի բան մը պատճառ պիտի ըլլար իրեն դժուարութիւններու մնօքինութեան մօտ: Վանդակար իր պաշտօնին համար թերեւս՝ աւելի: Բայց միւս կողմէ, հաճոյք պիտի զգար ինքն ալ խօսակցելու հեռուներէն, Եւրոպայէն եկած այս Հայուն հետ աղաւոօրէն, իրենց տան մէջ:

Վայրկեան մը վարանելէ յետոյ, յանդգնեց՝ «երթամ տեսնեմ, կարելի կը լինի՞: Ամէն պարագայի տակ ես գնալու եմ անմիջապէս պանդոկ Խիվա կատարուելիք պատրաստութիւնները կազմակերպելու համար»: Մեկնելէ առաջ, աւելցուց՝ «կը յուսամ չտապ վերադառնալ»:

Մինչ այդ, արկածեալը երկնցաւ պահ մը տիվանին վրայ:

Սօնիա եկաւ քանի վայրկեան վերջ: Խոհուն դէմք մը ունէր, բայց ուրախ կ'երեւար:

«Լաւ, ըսաւ, առարկեցի որ Ֆրանսացին պէտք ունէր տակաւին երկրորդ անգամ խնամուելու եւ թէ թերեւս կարող չի լինի մասնակցելու պատրաստութեան: Համաձայնեցանք որ պարոնը մեր տունը մնայ քանի մը ժամ հօրս խնամքին տակ»:

(Շար. 2)

ՀԱՄԵՍՏ ԱՌԱՋԱՐԿ

ՄԵԾԱՍՔԱՆՉԸ, ԱՆՈՆՔ ԵՒ ՄԵՆՔ

La vérité, l'âpre vérité ...

DANTON

Անցեալին, մեր վարժարաններուն մէջ, մանուկները կ'երգէին՝

«Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու,
«Ո՛վ հեշտ քաքքաւ մայրական»:
Լորա Պայրըն լսած է.
«Աստուծոյ հետ խօսելու միակ լեզուն հայերէնն է»:

Սակայն այսօր, մեր մանկապարտէզներն եւ նախակրթարաններէն հազուագիւտ պզտիկներ կ'երգեն՝

Լեզուն Թանկ է, նուիրական է: Ան ազգի մը հաւաքական ստեղծագործութիւնն է, անոր զերազոյն արդիւնքը, ան ոչ ոքի սեփականութիւնն է, այլ ոքը ըլլայ կայսր, թագաւոր, խչխան, նախագահ, նախարար, կամ հաւաքականութիւն մը, ինչպէս՝ կաճառները եւ ակադեմիաները:

Ազգերը կրնան անհետանալ, բայց լեզուն կը գոյատեւէ, որովհետեւ ոգին չի մեռնիր: Հայ լեզուն եւս չի մեռնիր, որովհետեւ ան հայ ազգին հոգին է:

«Ժառանգուած բոլոր հարստութիւններէն, դիտել կուտայ ռուս հեղինակ մը, լեզուն մեծագոյնն է եւ լաւագոյնը: Կարելի չէ ըստ կամս ձեւափոխել եւ խաթարել այս ժառանգութիւնը, զայն մսխել կամ վարձու տալ: Որովհետեւ անոր տէրը միայն մէկ սերունդ չէ, այլ բոլոր սերունդները, մէկ դար չէ միայն, այլ բոլոր դարերը»:

Կարգ մը տեսաբաններ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, ուզեցին վերադառնալ Բարբէլի աշտարակի կառուցումը կանխող օրերուն, այսինքն ստեղծել նախնական եւ տիեզերական լեզու մը:

Այդ լեզուն ստեղծողներուն ամէնէն յաջողը կը կոչուի Լազար Զամենհոֆ, լեհ ակնաբոյժ մը, որ ապրեցաւ 1859-էն մինչեւ 1917, եւ յղացաւ Էսփերանթօ կոչուած արուեստական լեզուն, որ թէեւ չի խօսուիր եւ տպարէզ չունի, բայց կը գործածուի կարգ մը սոփեստացած շրջանակներու եւ հաստատութիւններու կողմէ:

Այս օրինակին հետեւելով, Խորհրդային Միութեան գեկավարները ուզեցին ստեղծել տիեզերական լեզու մը, որպէս գործիք իրենց յարատեւ յեղափոխութեան եւ աշխարհի համայնավարացման:

Իսկ տակէ մօտ 76 տարի առաջ, 1922-ին, այսինքն՝ համայնավարութեան տիրապետութենէն հազիւ տարի մը ետք, Հայաստանի մէջ գործուեցաւ արարք մը, զոր պիտի որակենք «լեզուասպանութիւն»: Մոսկուայի դրդումով եւ բոլշեւիկ գեկավարութեան հաւանութեամբ՝ մեր մեծասքանչը ենթարկուեցաւ «գենոցիդի», մէկ խօսքով բռնաբարուեցաւ, ինչպէս կը բռնաբարեն գեղեցիկ կին մը, լեզուաբան Մանուկ Աբեղեան կոչեցեալին գրիչով: Լեզուաբան Աբեղեանները երկու են. բարին կը կոչուի Արտաշէս, իսկ չարը՝ Մանուկ:

Մանուկ Աբեղեանին պաշտօն տրուած էր Մեսրոպեան այբուբենը յարմարցնել մարքս-լենինեան դաղափարախօսութեան, այսինքն նոյնութիւն հաստատել բառերու ուղղագրութեան մէջ:

Աբեղեան խնայեց թաղաձայնները եւ հաշուեյարդարի ենթարկեց ձայնաւոր եւ կէս_ձայնաւոր դիրերը՝ է, ը, ի, ո, և անոնց դէմ խեցեվճիտ արձակեց: Եւ ունեցանք Վահէի տեղ Վահե, եւի տեղ եվ, օ-ի տեղ ո, չօ-ի տեղ չո, Թիւնի տեղ Թյուն, Զաւարեանի տեղ Զավարյան:

Պէտք չէ մարզարէ ըլլալ հասկնալու համար այս լեզուասպանութեան նպատակը: Խորհրդային իշխանութիւնները ուզեցին աւելի ուրիշացնել մեր երկու լեզուները, որպէսզի կտրուի հաղորդակցութեան կապը Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ:

Կարգ մը յառաջդիմական լեզուաբաններ դացին շատ աւելի հեռուները, անոնք առաջարկեցին Մեսրոպեան այբուբենը փոխարինել լատինական տառերով, ինչպէս ըրած էին Թուրքերը, աւելի մերձենալու համար միջազգային հոսանքին: Անոնք արտասահմանի մէջ ունեցան աւելի մոլեռանդ հետեւորդներ, որոնք պարզապէս առաջարկեցին հրաժարիլ հայերէնէն եւ դործածել աւելի տարածուն լեզու մը, բան մը, որ արդէն դործադրուելու վրայ է:

Այս չարժումին, ի միջի այլոց, կը պատկանին հայ եկեղեցական մը՝ Տիրան Ներսոյեան եւ անգլիագիր հեղինակ՝ Լեւոն Սիմմէլեան: Ահա՛ ինչ կը գրէ Լեւոն Սիմմէլեան իր հայերէն գրութիւններուն հաւաքածոյին նախաբանին մէջ.

«Ես կորնգուցի հայ լեզուին կռիւը, որպէսզի –իմ ժողովուրդիս բարիքին համար– չհիմ կռիւը Հայ Հոգիին, որ աւելի կարեւոր է: Ուշ կամ կանուխ ըմպելիքի մէջ պիտի կորնգնենք մեր լեզուն, բայց փրկելու ենք Հայ Հոգին: Պէտք է, որ պահենք մեր եկեղեցին, մեր երաժշտութիւնը, մեր գրականութիւնը, ի հարկին թարգմանութեամբ, կամ անդլերէնով»:

Այս պարտուղպական, տղայական եւ անհեթեթ տողերը պէտք չունին մեկնաբանութեան:

Զարմանալին հոն է, որ այդ «գենոցիդ»ին չենթարկուեցաւ Ռուսաց լեզուն, որ շատ հաւանաբար աւելի պէտք ունէր բարեփոխութեան քան մեր երեքհազարամեայ հայերէնը:

Բոլոր անոնք, որոնք անգլիական եւ ֆրանսական վարժարաններ եւ համալսարաններ յաճախած են, գիտեն այդ երկու լեզուներուն ուղղագրութեանց դժուարութիւնները եւ որոգայթները:

Եւ պէտք է ընդունիլ, որ ամէնէն անբնական, անհեթեթ եւ անտրամաբանական ուղղագրութիւնը ունեցող լեզուն անգլերէնն է: Այսօր անգլիախօս ամէնէն բազմամարդ երկիրը՝ Միացեալ – Նահանգները, ունին երկու սրբագրութիւններ եւ դէնքեր՝ լեզուն եւ սահմանադրութիւնը:

Ամերիկացի մտաւորականները, ակադեմիկոսները, լեզուաբանները, ներկայացուցիչները, ծերակուտականները, ընդունելով հանդերձ անհեթեթութիւնը իրենց լեզուին ուղղագրութեան, որ չի համապատասխաններ հնչառնութեան, երբեք չեն մտածած զայն բարեփոխել եւ պատշաճեցնել բառերու հնչումին: Սակայն մօտ երկու դար կեանք ունեցող եւ սրբագրութեանց սրբագրութիւն նկատուող սահմանադրութիւնը, անոնք ենթարկեցին բազմաթիւ սրբագրութիւններու եւ բարեփոխութիւններու:

***

Երբ Հայաստան վերագտաւ իր անկախութիւնը, կարծեցինք եւ յուսացինք, որ իշխանութիւնները բան մը կ'ընեն դարմանելու համար գործուած սխալը եւ լեզուին կը վերադարձնեն իր բնածին հարստութիւնը եւ պայծառութիւնը: Հայ յուսախաբ եղանք:

Ճիշդ է, սկիզբի ճգնաժամային օրերուն, շատ աւելի հրատապ հարցեր կային լուծելիք, սակայն ասիկա պատճառ մը չէր անտեսելու լեզուին հարցը, որ մեծ ներդրումներէ աւելի կը պահանջէ դուրգուրանք եւ բարի կամեցողութիւն:

Այդ բարի կամեցողութիւնը չդտանք նախկին գեկավարութեան մօտ եւ յուսացինք, որ այս նոր վարչակարգը, օգտելով ներկայի խաղաղ պայմաններէն, կը սկսի բան մը ընել, կամ մտադրութիւն կը յայտնել վերականգնելու Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը:

Այս պարագային ալ կրկին յուսախաբ եղանք:

Պէտք է ըսել, որ Սփիւռքը աւելի հետաքրքրուած է հայ լեզուի հարպատու-

քեմբ քան Հայաստանը՝ իր ժողովուրդով եւ կառավարութեամբ:

Անցեալները պետական բարձրաստիճան պատուիրակութիւն մը՝ վարչապետ եւ երկու նախարար, այցելեցին Լիբանան՝ երկու երկիրներու կապերը սերտացնելու համար: Լիբանան, թէեւ վիրաւոր եւ ապրնաքամ, նոյնիսկ այսօր նկատուած է Սփիւռքահայութեան մշակոյթի եւ դրամատնութեան վառ օճախը: Հետեւաբար Լիբանահայերուն համար Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնումը Հայաստանի մէջ կենսական եւ առաջնահերթ հարց մըն է:

Մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին, երբ հարցում ուղղուեցաւ պատուիրակութեան Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատման մասին, Հայաստանի Հանրապետութեան «Օպերատիվ հարցերով» նախարար Շահէն Կարամանուկեան պատասխանեց, որ «Աբեղեանական ուղղագրութեամբ Հայաստանում կրթուել են մի քանի սերունդ, եւ ուղղագրութեան փոփոխումը կարող է յանգեցնել նրան, որ երեք միլիոն մարդ միանգամից կը դառնայ անգրագէտ»:

Ես համոզուած եմ, որ պարոն նախարարը կատակ կ'ընէր, որովհետեւ եթէ լուրջի առնենք իր պատասխանը զայն պիտի նկատենք ո՛չ միայն անհեթեթ այլ նաեւ ծիծաղելի:

Պէտք կա՞յ պարոն նախարարին յիշեցնելու, որ Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ կրթուել են ո՛չ թէ մի քանի այլ քանի մը տասնեակ սերունդ, այնպէս որ Աբեղեանական ուղղագրութեան որդեգրումը ուրացումն էր անոնց հազարամեայ ժառանգութեան:

«Պատուարժան Օպերատիվ հարցերով նախարարը խորհուրդ տուեց չշտապել: Նա միաժամանակ տեղեկացրեց, որ մշակուած են փոխ-ժիջոմային տարբերակներ, որոնք դիջումներ են ակնկալում նաեւ Մեսրոպեան ուղղագրութիւնից»:

Պարոն նախարարը կրնա՞յ ըսել, որ ո՞վ է հայերէն դիւրերուն դիւտարարը եւ հեռաւարար բառերու ուղղագրութեան կերտիչը, Մեսրոպ Մաշտո՞ցը եւ անոր աշակերտները, թէ Մանուկ Աբեղեանը: Այն առեն կ'որոշուի, թէ ո՛վ պիտի ըլլայ պիջողը՝ Մաշտո՞ց թէ Աբեղեան:

Իսկ Հայաստանի վարչապետը աւելցուցած է, որ «տարբերակներից մէկը Հայաստանում գործածուած լեզուն համահայկական դարձնել է»:

Որովհետեւ, լեզուի պարագային, աբեղեանական ուղղագրութիւնը սառցալեռան գագաթն է միայն, պարո՛ն վարչապետ, մի՛ փորձէք Սփիւռքին պարտադրել ձեր տարբերակները, միայն բառակառնացէ՛ք ձեր լեզուին վերագարձնելով իր հարազատ դիմագիծը, այդ մաքուր արեւելահայերէնը, զոր կը գործածէին Բաֆֆի, Թումանեան, Տէրեան, Շիրվանզատէ, լեզու մը, զոր դիւրութեամբ կը կարդայինք, կը հասկնայինք եւ հաճոյքով կ'ըմբոշխնէինք:

Մի՛ խաթարէք մեր մաքուր, ամրապինդ եւ պերճախօս արեւմտահայերէնը, որ, չատ աւելի ճկուն, յառաջդիմած եւ արդիականացած է քան ձեր սովետահայերէնը, որմէ կուտանք կարճ օրինակ մը, առնուած աշխարհագրութեան դասագիրքէ մը:

«1953 թուին, էլեկտրիֆիկացված են Հայաստանի կոլտնտեսութիւնների աւելի քան 80 տնկոսը: Կոլտնտեսութիւնների, սովխոզների, էլեկտրիֆիկացիան մեծ հնարաւորութիւն է ստեղծում գիւղատնտեսութեան արտադրական պրոցեսների էլ աւելի ուժեղ մեքենայացման եւ կոլտնտեսականները աշխատանքի հեշտացման համար» եւայլն:

Այս դասակարգին կը պատկանին՝ արեւմտաեւրոպական, փոխարտադրծնախարարութիւն անձայրածիր բառերը եւ ռուսացած ֆրանսերէն՝ էկզեկուցիա, կոմպինացիա, տերիտորիա, օկուպանտ, պրոյեատուրային, օլէգարխիա եւ հազարաւոր ուրիշ բարբարոսութիւններ:

Սհատանովի ինչ կը գրէ գրականագէտ Էդուարդ Զրրաչեան իր «Պոեմի ժանրը սովետահայ գրականութեան մէջ» հատորին մէջ.

«Արեւմտաեւրոպական պոեզիայում թէ՛ ըստ բովանդակութեան եւ թէ ըստ ձեւի, պոեմի ժանրը խիստ իւրայատուկ բնոյթ ստացաւ Հայրիխ Հայնէի մօտ, վերածուելով դեսպոտիզմի դէմ ուղղուած ռեվոլիւցիոն սատիրիկական պամֆլետի, որը ռէալիստական է, չնայած իր ֆանտաստիկային: Այդ պոեմի առանձին էպիզոդներն իրար հետ կապւում են մերկացնող սատիրիկական պաթոսի ընդհանրութեամբ»:

Ռուսեաբոտ Քիփլինգ ըսած էր, «Իսթ իզ Իսթ, էնտ Ուէսթ իզ Ուէսթ»: Մենք ալ կը կրկնենք. «Հայաստան Հայաստան է, Սփիւռքը՝ Սփիւռք»: Ներկայ պարմաններու մէջ Սփիւռքը դատապարտուած է մնալու Սփիւռք եւ դոյատեւելու: Թէեւ արեւելահայերէնը եւ արեւմտահայերէնը ունին նոյն արմատը, բայց անցած ու հասակ նետած են տարբեր հողերու վրայ, տարբեր ազդեցութիւններու տակ: Սփիւռքը ունի իր լեզուն, եւ անոր սովետահայերէնի տարբերակ մը պարտադրելը կըլնայ նոյն նենգակայ չիմոթը վերածել անգարմանելի աղէտի:

Արդէն մեր Հայաստանցի արտադպրոցները կը կատարեն հինգերորդ Սիւնի պաշտօնը, եւ փոխանակ մեսրոպացնելու իրենց աղճատուած հայերէնը, զայն կը պարտադրեն իրենց «օտարերկրացի» հայրենակիցներուն: Չեմ դիտեր ինչո՞ւ սովետահայերէնը կը գործածուի իբր պաշտօնական հայերէն իշխանութիւններուն կողմէ, եւ դժբախտաբար կը վարակէ մեր սունկի պէս բազմացող օրաթերթերը եւ շաբաթաթերթերը, որոնք պարզապէս կը ծառայեն ո՛չ թէ իբր տեղեկատուութեան այլ իբր ծանուցումի օրկան:

Սակայն այս ըլլալով հանդերձ Սփիւռքահայութեան արդար եւ անժամանցելի պահանջը, համաշխարհային միւռաձայնութեան մէջէն կը լսուին զարտուղի տարաձայնութիւններ, որոնց դրդապատճառը ինծի համար խորթ եւ անհասկնալի կը մնայ:

Յօդուածիս վերջակէտը դրած էի, երբ Ասպարէզի վերջին թիւին, վահէ Օշականի չարաթական էջին մէջ, կարդացի հետեւեալ նախադասութիւնը. «Ուղղագրութեան փոփոխութիւնը կրնայ սպասել 25 տարի եւս, ու վախ չկայ, որ Աբեղեանականը նուաճէ Սփիւռքի դիրքերը»:

Ես վահէէն չէի սպասեր այսքա՛ն անպատասխանատու յայտարարութիւն մը, որ կը յիշեցնէ Տիկին Փոմփատուրի պատասխանը Լուի ԺԵ. թագաւորին. «Մեզմէ ետք՝ ջրհեղեղ»:

Քաո՛րդ դար, քսանհի՛նգ տարի: Ինչէ՛ր կրնան պատահիլ այդ երկար ժամանակաշրջանին: Ինչէ՛ր չպատահեցան անցնող 25 տարիներու ընթացքին: Ներկայիս ութ միլիոն հաչուող հայութեան հազիւ երեք միլիոնը կ'ապրի Հայաստանի մէջ: Սփիւռքի հինգ միլիոն Հայերուն մէկ համեստ համեմատութիւնը դիտէ իր մայրենի լեզուն: Իսկ 2025 թուականին, պէտք պիտի չըլլայ դասականացնելու ուղղագրութիւնը, որովհետեւ աշխարհի մէջ պիտի ունենանք ռուսախօս, անգլիախօս, ֆրանսախօս եւ սպանախօս Հայեր, որոնց համար Մեսրոպեան այբուբենը աւելի անընթեռնլի պիտի ըլլայ քան եղիպտական մեհենագրերը: Իսկ այդ ատի մը Հայրենիքի Հայերէնը պիտի ունենայ 50 միլիոն բնակիչ, որոնց 40 միլիոնը պիտի ապրի Ռուսիոյ մէջ, 5 միլիոնը Ամերիկայի մէջ, 3 միլիոնը Եւրոպայի մէջ, 1 միլիոնը Ասիոյ մէջ, եւ միւս միլիոնը ալ Աֆրիկէի մէջ:

Ինչպէ՞ս պիտի ապրի Հայրենիքի Հայերէնը այդ ատեն, երբ ան

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑՍԱԿԻ

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ

Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Հուրիկ Դատաւորեանի եւ անոր քեռայրին՝ Այգվարդ Պուրնուրեանի յիշատակին։

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ժիրայր Դատաւորեանին, Սիլվա Դատաւորեանին եւ զաւակներուն, համայն ընտանեկան պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր եւ աղգականին՝

Հուրիկ Դատաւորեանի

մահուան առիթով։

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պր. Ժիրայր Դատաւորեանին, ինչպէս նաեւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, Շրջանային վարչութեան նախկին ատենապետուհի՝

Ընկ. Հուրիկ Դատաւորեանի

մահուան առիթով։

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Մարք Կոլոտեանին եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, իր սիրելի՝

Մարք Կոլոտեանի

մահուան առիթով։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՁԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԱՒՈՒՐՔ

Վախճանման

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ՏԷՐ ԴԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10·30–ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ
«Քառասունք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՐՋԱՆԿԱՑԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՑՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխառն բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտագէտ ապրումներով ձայնակցիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանելով Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ։

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻԻԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԱՒԹԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի

օղափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՑԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը վիճակ վորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը։

Դիմումնագիրը հասցէագրել եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրաչեայ Հրաչեանին։

Հասցէ՝ –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԷԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10–ին

Պատարագը կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

Խաչիկ Երլմազեանի

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Վարչական խորհուրդը կը հրաւիրեն բարեպաշտ ժողովուրդը Հայոց, ներկայ գտնուելու ու միասնաբար աղօթելու մեր սիրելի երանաշնորհ Հայրապետին հոգւոյն ի հանգիստ։

***

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԵՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԷԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Օգոստոս 8–ին

Պատարագ ժամը՝ 10–ին։

Հոգեհանգիստ ժամը՝ 11·30–ին։

Կը պատարագէ եւ քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

GRANDE FETE CHAMPETRE

A BELLEFONTAINE

LE DIMANCHE 8 AOUT A PARTIR DE 11 H

SPECTACLE PREPARE PAR LES COLONS
BAR, BUFFET, ANIMATIONS

VENEZ NOMBREUX

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւատարմագրեալ) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 5
JEUDI
5 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրանցա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·699 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.699

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՄԱՀ ՇԱՂԻԿ ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ

«Երկիր» օրաթերթը Յուլիս 27–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ մահացած է Նիկոլ Աղբալեանի աղջիկը՝ Շ· Աղբալեան: Ան ծնած էր 1913–ին Թիֆլիս, 1919–ին փոքրիկին հետ փոխադրուած Երեւան: 1920ին մօրաքրոջը հետ մեկնած է Պոլիս· 1921ին երբ հայրը փեսրուարեան ըմբոստութեան ընթացքին հրաշքով բանտէն ազատած ու Պարկաստան, ապա Սուրիա, Լիբանան անցած է, խորհուրդ տուած է որ աղջիկը վերադառնայ Երեւան: Ան հոն ապրած է մօրը եւ եղբօրը հետ: Վատառած է յաճախած դպրոցէն, երաժշտանոցէն որպէս դաշնակցական դեկավարի զաւակ: Հալածանքէ խուսափելու նպատակով մեկնած է Մոսկուա ուր ամուսնացած է: 1936–ին փոխադրուած է Երեւան երբ առած է մօրը եւ եղբօրը ձերբակալման լուրը: 1940–ական թուականներէն մօտ 40 տարի աշխատած է որպէս թատերութեակահար, օփերայի նուագախումբին մէջ:

1947–ին ձայնասփիւռէն պատահաբար տեղեկացած է հօրը մահուան որ Պէյրութի Ն· Փալանճեան ճեմարանի տնօրէնն էր: 1994–ին «Համազգային»ի հրաւէրով եղբօրը հետ մեկնած է Պէյրութ, այցելելու հօրը եւ Լ· Շանթի գերեզմանին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 3 / 4)

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԿԸ ԿԱՑՈՒՆԱՆԱՑ

Բնապահպանութեան նախարարութեան ջրային պաշարներու վարչութեան պետը յայտնած է թէ երեք ամսուան ընթացքին կարգաւորուած է Սեւանէն քաշուած ջուրի հարցը: Նաեւ արգիլուած է Սեւան – Հրազդան ջրվէժին ջուրերուն ապօրինի գործածութիւնը: Ներկայիս Սեւանի մակերեսը ծովէն 1896,86 մեթրի վրայ է եւ վերջին երկու ամսուան մէջ բարձրացած է 4 սանթիմեթր:

⁂

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ· Ցարուքիւնեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Յուլիս 31–ին գաղութային խորհրդակցութիւններ ունեցած է Արժանթինի եւ Ուրուկուէյի մէջ: Նոյն օրը պատուիրակութիւնը մեկնած է Սան Փաւլօ:

⁂

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԿԱՐԳԱՒԻՃՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 1–էն կը սկսին կիրարկուիլ հեռաձայնի միջազգային կարգի կարգաւիճակները: Երեւանէն մարզերուն կապուելու համար 8–ի փոխարէն 0 պէտք է դարձնել, ապա բաժանորդին թիւը: Իսկ մարզերէն Երեւանի կապուելու համար պէտք է դարձնել 0+2 եւ բաժանորդին թիւը: Արտասահմանի համար 00–էն եւք պէտք է դարձնել առեւալ երկրին կարգանիշը, քաղաքինը, ապա բաժանորդինը: Բջջային համակարգին միանալու համար նախկին 8+21–ի փոխարէն պէտք է դարձնել 0+1 ապա բաժանորդին թիւը:

⁂

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐՄԱ, ՑԱՍՄԻԿ ՊԱՊԵԱՆ

Le Monde, Le canard enchainé, La Repubblica

Ցասմիկ Պապեանի յաջողութիւնը Նորմայի դերով կը շարունակէ զբաղեցնել մամուլը: Արձագանգած էինք «Ֆիկարօ»ի· «Լը Մոնտ» ալ (Օգոստոս 3) դրուատալից տողերով կ'անդրադառնար, չեչտելով մանաւանդ որ ան չատ աւելին էր քան փոխարինող մը (դերը պէտք է կատարէր Մարիա Կուլեկինա, որ անհանգիստ էր): Հանգցած է, կը դրէ Փիէր Մուլինիէ, որ Պէլ Գանթօն որու մէկ գոհարն է Նորման պատրուակ մը չէ ձայնական լարախաղացութիւններու, այլ պարզապէս «դեղեցիկ երգ»: Ու քննադատը գնահատական տողերով կը նկարագրէ Ց· Պապեանի մեկնաբանութիւնը:

Գանաը Անչէնէ, Նորմայի որպէս են–թախտրաղիր կը գրէ· –

Bellinissima

Լիւք Տէսթինեը նաեւ խորագէս տպաւորուած է Ցասմիկ Պապեանի մեկնաբանութենէն: Ան կը գրէ Տիկին Ցասմիկ Պապեան տէր է բարձր վայելչութեան, գիտէ փիանօ երգել, առանց տպաւորութիւն չաղորձելու, ծանօթ է լեկաթոյի արուեստին··· Պարզապէս՝ կատարեալ է:

⁂

Ինչպէս գրուեցաւ Ցասմիկ Պապեան կը փոխարինէր Մարիա Կուլեկինան: Այս առընչութեամբ, չահեկան է թերեւս յիշել որ ան ալ մասամբ Հայ է: Այրինքն հայրը Հայ է, մայրը՝ վրացի (ամուսինն ալ դպրոց): Ան հարցազրոյցի մը մէջ, գոր տուած է իտալական Լա Ռեփուպլիեա օրաթերթին (Մայիս 19) կ'անդրադառնայ իր ծագումին եւ կ'ըսէ ի մէջ այլոց· – «Բեւեռուս անցապիր մը ունիմ եւ երթալու համար հոն ուր ծնած եմ վիզայի պէտք ունիմ (Օտեսա ծնած է), չեմ կըրնար մօրս ընտանիքին մօտ երթալ Վրաստան, ոչ ալ ողբացեալ հօրս՝ Հայաստան: Այդ պատճառաւ կը յուզուիմ երբ կ'երգեմ Այտա· – Օ՛, հայրենիք իմ, այլեւս քեզ պիտի չտեսնեմ»:

Այժմ Լիւքսանպուրկ կ'ապրի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէ–էն–փէ, Սոսիէթէ ժեներալ, Փարիզի դրամատուներու տուբ պայքարը վերջ պիտի գտնէ Օգս· 6–ին եւ դեռ յայտնի չէ թէ ո՞վ պիտի յաղթէ: Մինչ այդ մեծ նպաստաւորուղներն եղան ազդային օրաթերթերը: Արդարեւ երեք դրամատուները 165 միլիոնի ծանուցում տուին այդ օրաթերթերուն: Օգոստոս 3–ին, Սոսիէթէ ժենեռալ ձախողութեան մը մատնուեցաւ, Սակարանի Գործողութեանց Յանձնախումբը արդարադատութեան դիմեց ջնջել տալու համար Սոսիէթէ ժենեռալի բաժնեթուղթերու գնումը բրիտանական Գոմերչիըլ Ճենըրըլ Եունիոնի կողմէ: Պէ–էն–փէ–ն եւ ելմտական նախարարութիւնը գոհ են, գլխաւոր նպատակն է հեռացնել «օտարները»:

Էօճալան կոչ ըրած է ՓՔՔ–ին որ վար դնէ զէնքերը եւ «իր ուժերը քաշէ» Թուրքիայէն Սեպտեմբեր մկկէն սկսեալ, ի չահ խաղաղութեան: Իր փաստաբանները մամուլին կարդացած են այդ դեկոյցը, Պոլիս, Օգոստոս 3–ին: Հոն, Էօճալան կը չեշտէ որ «զինեալ հակամարտութիւնը եւ բրտութիւնը խոչընդոտ են ժողովրդավար զարգացումներու եւ մարդկային իրաւանց»: Ի պատասխան լրագրողի մը այն հարցումին թէ Էօճալան հարկ եղած հեղինակութիւնը ունի՞ իր կազմակերպութեան հրահանգ տալու համար, փաստաբաններէն մկկը՝ Շաքար ըսած է որ ան միչտ նախապատրաստ է ՓՔՔ–ի: Մահապատիժին մասին դեռ պէտք է արտայայտուի Բեկանիչ Ատեանը, հատնաբար վերամուծին:

ՔՈՒՇՆԵՐԻ դէմ բաւական խիստ յարձակումներ կան զինուորական չրջանակներու կողմէ: Ան, յայտարարելով թէ 11 հազար զիակ գտնուած է Քոսովոյի հասարակաց փոսերուն մէջ, ահաւոր ճախաւերութիւն մը գործած է, քաղաքական սխալ մը կ'ըսեն ՔՖՈՐ–ի սպաները: Քուշնէր ըսած է որ տուած թիւը Միջազգային Պատժական Դատարանին թիւն է: ՄԱԿ–ի այս վարչական դեկավարին այս յայտարարութիւնը չատ դէշ արձագանգ գտած է եւ Միջազգային դատարանը ոչ մէկին կը հերքէ այլեւ կը ճշդէ որ Մայիսի վերջաւորութենէն ի վեր, ոչ մկկ թիւ տուած է բացի այն 340 զոհերէն որոնց դիակները յայտնաբերուած են:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ գիտած է նախապահ Հաֆէզ Էլ – Ասատի որպէսզի պաշտօնանկ ընէ Պաշտպանութեան իր նախարարը, որովհետեւ ան հրապարակաւ նախատած է եւսէր Ալաֆաթը: Պաղեստինեան (Լիբանան) արտասանած իր մկկ ճառին մէջ, զինուորական ոճին տրթիւ, զօրավար Թիաս, նախարարը, Արաֆաթի ակնարկելով ըսած է· – «60·000 բ···ի զաւակ, պէտք է ըսէիր Սպիտակ – տունը որ Երուսաղէմ պաղեստինեան ապստամբ Պետութեան մայրաքաղաքն է, փոխանակ ատոր, կատաւի պէս լուռ մնայիր եւ չհամարձակեցար մկկ բառ իսկ արտասանել Պաղեստինի կամ Երուսաղէմի ի նպաստ»:

ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԸ 58 սպանէր պիտի արտաքսէ իր չարքերէն, որովհետեւ կասկած կայ որ կապ ունին իսլամապաշտ խմբակներու հետ: Որոշումը տուած է զինուրական Գերագոյն Խորհուրդը որու վճիռները վերաքննելի չեն:

ԻՐԱՔՑի մեծ բանաստեղծը՝ Ապտէլ Վահապ ալ – Պայտթի մեռած է Դամասկոս 73 տարեկանին: Ռուսատանէն, Սպանիայէն, Եգիպտոսէն եւ Յորդանանէն եառ, Ծոցի պատերազմէն յետոյ Սուրիան ընտրած էր իբրեւ վերջնական կայք: Թարգմանուած է Ֆրանսերէնի, ոմանք զինք կը նկատեն արաբական արդի բանաստեղծութեան հիմնադիրներէն մկկը: Իր անունը կրող բանաստեղծութեան մրցանակ մը կը շնորհուի ամէն տարի, Գահիրէ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը 16 միլիոն տոլարի դնեց այն Ֆիլմը զոր գարճուցած էր անցորդ մը՝ Աբրահամ Զափրիւտրը եւ ուր Քենըտիի սպանութեան 26 երկխօսկեանները ներկայացուած են: Գինը որոշած է երեք դատաւորներէ կազմուած յատուկ դատարան մը: Զափրիւտրի ընտանիքը 30 միլիոն կը պահանջէր:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՑ մէջ, Օգոստոս 2–ին, 40 կեռիլերոս սպաննուած է զինուրականներու կողմէ: Անոնք մաս կը կազմեն Ցեղափոխական զինեալ ուժերուն: Մկկ ամսուան մէջ, քաղաքացիական պատերազմին արդէն 420 հոգի մեռած է:

ՓՐԱՆՄԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ անդամները, Օգոստոս 3–ի նախարարական հերթական խորհուրդէն եառ արձակուրդի մեկնեցան: Ժոսփէն Ռէի կղզին ընտրած էր: Ցաջորդ նիստը տեղի կ'ունենայ երեք չաբաթ յետոյ:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ մայր թագուհի՝ «Քուին Մըմ» լինչպէս զինք անուանած են Անգլիացիները, Օգոստոս 4–ին ոճնեց իր 99–րդ տարեդարձը ընտանեկան սեղմ չըրջանակի մէջ: Միչտ առյդ, կը մերժէ բազկաթոռով տեղափոխուիլ, ինչ որ ըսթիպուած է ընել իր փոքր աղջիկը՝ Մարկարէթ, 69 տարեկան:

ՀԻԼԱՐի Գլինթըն, ի պաշտպանութիւն իր «անառակ» ամուսնոյն, մտերիմ խոստովանութիւններ ըրած է Թոլք պարբերականին: Ան կ'ըսէ որ 4 տարեկանին Պիլ չատ դէշ վերաբերումի ենթարկուած է իր մօր եւ մեծ – մօր միջեւ ծագած հակամարտութեան մը պատճառաւ եւ հոգեբոյժ մը բացատրեր է Հիլարի Գլինթընի որ վատթարագոյն պարագան է մանչուկի մը համար երկու կինեերու միջեւ կռուխնճոր ըլլալ: Այս «զգայնացնոց» տեղեկութիւնները պատճառ են, անշուչտ, որ ձեռքէ ձեռք խրուի Թոլք ամսաթերթի այս առաջին թիւը, որու գինը 2,95 տոլար է: Եւ ամրան նիւթի սուվ այս չրջանին, փըռանոական մամուլն ալ լայն տեղ կուտայ այս պատմութեան, ամբողջ էջ մը Օգոստոս 3–ին «Լիպերասիոն»ի մէջ···:

ԻՐԱՆ ԿԸ ՁԳՁԳԻ ԹԱՒՐԻԶԻ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱԲԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Իրանեւադրբեջանական համաձայնագրով Նախիջեւանի մէջ իրանեան եւ թաւրիզի մէջ ադրբեջանական հիւպատոսարան բանալու որոշում տրուած ըլլալով հանդերձ, Թեհրան կը ձգձգէ գործադրութիւնը: Նախիջեւանի մէջ կը գործէ Իրանի հիւպատոսարանը, բայց Թեհրան կ'ուզէ որ ադրբեջանականը թաւրիզէն տարբեր քաղաքի մը մէջ ըլլայ: Պատճառը ան է որ հոն բացուելիք հիւպատոսարան մը կրնայ ձգտողական մեծ ուժ ներկայացնել տեղացի Ադրբեջանցիներու համար որոնց թիւը ամբողջ Իրանի մէջ 27 միլիոնէն աւելի է: Թեհրան կը վախնայ անոնց անջատողական ձգտումներու հզօրացումէն, ինչ որ կրնայ պետութեան պատակտումին յանգեցնել:

⁂

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՄԻԱՍՆԱԲԱՐ ԳՈՐԾԵԼ

Հայաստանի Ազգային փոքրամասնու–

ԻՐԱՆ ԿԸ ՁԳՁԳԻ ԹԱՒՐԻԶԻ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱԲԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Իրանեւադրբեջանական համաձայնագրով Նախիջեւանի մէջ իրանեան եւ թաւրիզի մէջ ադրբեջանական հիւպատոսարան բանալու որոշում տրուած ըլլալով հանդերձ, Թեհրան կը ձգձգէ գործադրութիւնը: Նախիջեւանի մէջ կը գործէ Իրանի հիւպատոսարանը, բայց Թեհրան կ'ուզէ որ ադրբեջանականը թաւրիզէն տարբեր քաղաքի մը մէջ ըլլայ: Պատճառը ան է որ հոն բացուելիք հիւպատոսարան մը կրնայ ձգտողական մեծ ուժ ներկայացնել տեղացի Ադրբեջանցիներու համար որոնց թիւը ամբողջ Իրանի մէջ 27 միլիոնէն աւելի է: Թեհրան կը վախնայ անոնց անջատողական ձգտումներու հզօրացումէն, ինչ որ կրնայ պետութեան պատակտումին յանգեցնել:

⁂

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՄԻԱՍՆԱԲԱՐ ԳՈՐԾԵԼ

Հայաստանի Ազգային փոքրամասնութիւնները որոշած են ստեղծել միացեալ մարմին մը որ պիտի համակարգէ աշխատանքը եւ ունենայ միասնական ղեկավարութիւն մը: Օգոստոս 3–ին այս փոփոխքը յայտնած են ասորական, յոյն, հրեայ, ռուս, եզիտի եւ այլ համայնքներու ներկայացուցիչները, Սպայի տան մէջ տեղի ունեցած ասուլիսի մը:

⁂

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՄԸ ԱՄԻՆԷՆ ԱՆԿԱՐԵԻՈՐԸ

Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու ընդունելութեան քննութեան մասնակցած են 12 հազար 850 հոգի: Մինչեւ Օգոստոս 1–ի արդիւնքներով հայերէնի եւ հայ գրականութեան բանաւոր քննութեան մասնակցած 305 երիտասարդներէն չէ բարձրագոյն (20) նիշը ստացած են միայն 8 ուսանող: Իսկ 8–էն վար՝ 75 դիմողներ: Պատասխանատուի մը ըսածին համաձայն համալսարան մուտքի թեկնածուներու հայ գրականութեան դիտելիքները գոհացուցիչ չեն եղած, «դպրոցներուն այդ առարկան յետին պլան է մըղած»:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՈՒՋԲԵԿ ՄԵՂՈՒՆ ՆԱԽԸՆՏՐԵՑ ՓՐԱՆՍԱՑԻՆ

(ԱՆՏԻՊ ՄԸ ԻՐ ԳՐԻՉԷՆ)

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՉԵԱՆ

Սեղան բացուած էր խոհանոցին մէջն իսկ, մէջտեղը: Պարզուկ սեղան մը, ոչ մէկ պերճանք: Անձեռոցները ճերմակ էին եւ, ակնյայտ կերպով, նոյն օրն իսկ մէջտեղ ելած: Ուղղանկիւնաձեւ փոքր սեղան մըն էր: Հիւրը հրաւիրուեցաւ նստելու սեղանին երկար կողմը: Դիմացը տանտիկինն էր:

Կ'երեւի այս առթիւ որոշ արդուզարդ մը ըրած էր տիկինը: Այս անակնկալ ընդունելութեան առթիւ: Մոխրագոյն մաքուր փէշ մըն էր հագած որուն վրայ կ'իջնէր ճերմակ լանջպզեստ մը, վիզին մօտ, երկու կողմերը, չարք մը բանուածքներով: Սեղան նստելէ առաջ մեծ ծաղիկներով զարդարուն գոգնոցով մը ծածկեց լանջպզեստին մեծ մասը: Ոչ նիհար էր, ոչ ալ գէր, բայց լեցունկակ մարմին մըն էր իրը: Թխագոյն էր· այտուհանդերձ տաքը եւ յուզումը վարդագոյն գոլքեր բերած էին երեսներուն եւ երեւութապէս երիտասարդացուցած դինքը: Մազերը սեւ էին, հաւանաբար ներկուած: Պէտք է 50 – 60 տարեկան մը ըլլայ այս կինը, մտածեց «Փերանոցին». աչքը պարտցնելով ծաղիկներուն տակ պահուըտած կուրծքին, խորհեցաւ որ ան կրնայ տակաւին զրգռել զինքը: Անմիջապէս յետոյ, անտեղի գոռաւ այդ մտածումը ներկայ պարագային:

Հայր եւ աղջիկ տեղ գրաւեցին դէմ դիմաց: Մինչեւ այդ, բժիշկը մնացած էր լուռ: Սրտնեղած էր քիչ մը իր կնոջ հանդէպ որ սեղանակից կ'ընէր այս օտար Հայը, վտանգելով նոյնիսկ Սօնիային պաշտօնը Ինթուրիսթին մօտ: Ինչպէս լուռ թիւնը·

– Ինչպէ՞ս է կոչուում ձեր ներդաստանը:

– Ա՛խ, այո, ներողամիտ եղէք, բաւ հիւրը· այս ամէնը այնքան անակնկալ եղաւ եւ չուտափոյթ որ միտքս անգամ չհաւաքելով ներկայացնել:

Սօնիան միջամտեց՝

– Պարոնը կոչուում է Ժիրայր Թարթիկեան, բնակուում է Ֆրանսիայի Լիոն քաղաքում· եւ աւելցուց, ծիծաղով մը՝ ամուրի է: Այդպէս է նշուում անցագիրը: Քիչ առաջ միայն ձեռքս էր անցել իր անցագիրը, Ինթուրիսթի գործակատարը:

Բժիշկը յարեց՝

– Իսկ մենք Պարգեւեան· կինս Նուարդ, աղջիկս Սօնիկ, ես Պարգեւ Սիմոնովիչ:

Ու անմիջապէս առաջարկեց խմել Թարթիկեան ընտանիքին եւ հայ ազգին բարգաւաճման համար: Գինին ալժերիական էր· Սիտի Պրահիմ մակնիշը կը կրէր···:

Տանտիկինը խնդրեց որ Պր· Ժիրայրը ներողամիտ ըլլայ եթէ հիւրընկալութեան մը արժանի ճաշացուցակ մը չունի այսօր: «Զեզի մանթը պիտի հրամցնեմ» բաւ:

Ժիրայր այդ միջոցին միայն նկատեց թէ Տիկին Պարգեւեան իրեն հետ արեւելահայերէն չէր արտայայտուեր:

Տիկին Նուարդ աւելցուց՝

– Բայց ուզբեկ մանթըլին չի նմանիր իմս: Տեղացիները խմորին մէջ կը դնեն հում միս եւ կ'եփեն ջուրին մէջ: Անհամ կ'ըլլայ, նողկալի ալ: Իմս, նախ պէտք է քաչուած միսը խորովուի սոխով, յետոյ պետեղուի փոքր քառակուսի խմորի կտորներու վրայ, ասոնք պէտք է երկու կողմերէն սեղմել, չարել իւղոտ ափսէի մը մէջ եւ դնել փուռը: Երբ եփի, վրան կ'անցընենք տաք ջուր եւ մածուն: Ջմռոնալ նաեւ սումախ բաւած համեմը:

– Մայրս այսպէս կ'եփէր, աւելցուց Տիկին Նուարդ· Գաղաւիոյ մէջ այսպէս կ'եփէին մանթըն: Գիտէք թերեւս Գաղաւիան ներկայի Անդարան է, Թուրքիոյ մայրաքաղաքը:

– Ես Անդարա ծնած եմ, ընդմիջեց Ժիրայր:

– Իրա՞ւ, ես ալ:

– Երկու Անդարացիները Ուզբեկիստանի մէջ, ուրկէ ուր ··· Բայց ի՞նչ էր ձեր մօրը անունը:

– Նոյեմզար, Նոյեմզար Տարօնեան:

– Իսկ դուք Նուա՞րդ: Ես Արամն եմ, Արամը, կը յիշե՞ս զետակին եզերքը···

Տիկին Նուարդ, երեսները կաս կարմիր վեր ցատքեց աթոռէն, վազեց սեղանին անդիի կողմը, փաթթուեցաւ Արամին վիզին:

Հայր ու աղջիկ մնացին ապշահար այս տեսարանին առջեւ: Սօնիա սթափեցաւ յանկարծ՝

– Բայց չէ՞ որ ձեր անունը Ժիրայր է:

– Բացատրութիւնը պարզ է, քաւ Արամ: Երբ վտանգեօք Պոլսէն մեկնեցանք Ֆրանսա, գործակատարը որ կը զբաղէր մեր համբորդութեան թուղթով, որպէսզի չտապ մեկնինք, մեզի տուաւ ուրիշ ընտանիքի մը անունով չինուած, Ֆրանսայի մէջ աշխատելու պայմանագիր մը: Այդ ընտանիքին անունով համբորդեցինք եւ մնացինք Թարթիկեան··· Ֆրանսայի մէջ այսպէս փոխուած անուններով բազում հայ ընտանիքներ կան:

Երբ ամէն ինչ քիչ մը հանդարտեցաւ, Նուարդ եւ Արամ նայեցան իրարու: Գլուխն նմանութիւններ իրենց մանկութեան տարիներու զէմքերէն: Վստահ չէին, այնքան յուզուած էին որ չէին կըրնար կեդրոնացնել իրենց միտքը, յիշելու ամէն ինչ մանրամասնօրէն:

– Կը յիշեմ, այո՛, բաւ Նուարդ, անտառին մէջ զետակը: Մէջը մտած կը փորձէինք ձուկ բռնել թաչկինակով···

– Թաչկինակո՞վ, յարեց քժիշկը· Սօնիա եւ Պարգեւ Սիմոնովիչ ծիծաղեցան:

Նուարդ տխրեցաւ յանկարծ·

– Ի՞նչ օր էր այդ անտառին մէջ: Չեմ մոռցած· փոքր էի բայց միշտ միտքս է: Հոն էին եղեռնին այրիները իրենց որբերով: Եկած էին դաշտահանդէսին, իրենց զաւակները ուրախացնելու, թերեւս պահ մը մոռնալու համար իրենց դժբախտութիւնը, կը ջնայիին ուրախ ձեւանալ: Բայց կը մտաբերէին անկասկած իրենց անցեալ հանդէսները երբ միասին էին իրենց ամուսիններուն հետ: Բնաւ չեմ ուզած յիշեցնել մօրս այդ օրը:

– Ի՞նչ եղաւ մայրդ, ո՞ւր կ'ապրի:

– Կեցիր պատմեմ: Այդ դաշտահանդէսէն քանի մը շաբաթ վերջ, մենք ալ մեկնեցանք Պոլիս: Հոն մայրս հեռաւոր զարմիկ մը ունէր: Քանի մը տարի վերջ, երբ աշխարհ քիչ մը հանդարտած էր, այդ զարմիկին դրդումով եւ ան ալ միասին ներգաղթեցինք Հայաստան:

«Մեր զարմիկը երկար չմնաց մեր մօտ: Աքսորեցին Սիպիր: Չվերադարձաւ: Մայրս աշխատեցաւ սովխոզի մը մէջ: Ես ալ տարի մը: Յետոյ կրցայ քիչ մը համալսարան յաճախել: Հոն հանդիպեցայ Պարգեւին: Ամուսնացանք: Հարանիքէն ամիս մը վերջ մայրս մահացաւ: Կ'երեւի կը սպասէր որ իր աղջիկը տեղաւորուի··· 15 տարի է որ ամուսինս հոս կ'աշխատի: Այսպէս, Ուրկէնջ հաստատուեցանք:

Ոչ Արամ, ոչ Նուարդ պիտցան թէ ճաչեցին թէ ոչ, ի՛նչ կերան: Արամ չմոռցաւ սակայն կենացս առաջարկել Պարգեւեան եւ Տարօնեան ներդաստաններուն համար:

Ժամանակը անցած էր անօրինակ արագութեամբ մը· Սօնիա ըսաւ·

– Պէտք է մեկնինք Պարոն Արամ: Ամէն պարագայի տակ ես պարտաւոր եմ ընկերանալու խումբին Խիվա: Լաւ կ'ըլլայ եթէ դուք ալ հոս չմնանք եւ գաք միասին:

Սօնիա ալ կը փորձէր արեւմտահայերէն խօսիլ Արամին հետ:

Բժիշկը հետաքրքրուեցաւ·

– Պարոն Արամ, որեւէ անհանգստութիւն զգո՞ւմ էք տակաւին:

Արամ մոռցած էր ուզբեկ իշամեղուն:

– Ոչ, ոչ, չնորհակալ եմ ձեզի, բաւ խնամեցիք:

Նուարդ չէր ուզեր ձգել որ Արամ մեկնի, բայց ի վերջոյ նկատի առաւ Սօնիայի դժուար կացութիւնը: Տեղի տուաւ, հարցուց՝

– Վերադարձին պիտի անցնի՞ք Հայաստանէն:

– Այո, պիտի անցնինք, յարեց Սօնիա յայտարարին մէջէն է Տաշկէնտ, Թիֆլիս, Երեւան:

Նուարդ՝

– Քեզմէ բան մը պիտի խնդրեմ Արամ, երբ հասնիս Հայաստան, անպայման երթաս մօրս գերեզմանին վրայ: Կը գտնուի Արարատի չրջանին մէջ, Խոր Վիրապի մոտերտը· գերեզմանատուն մը կայ հոն: Ուզեց որ հոն թաղենք զինքը: Այդ կողմերը աչքաւոած էր: Թաղեցինք Մասիսի դիմացը: Իր դամբանին ճիշդ քովը սեղան մը կայ: Բարի կ'ըլլաս այդ սեղանին վրայ դաւթ մը դինի խմել ի յիշատակ մօրս: Ու գիս ալ յիշել: Խոստացիր որ պիտի ընես Արամ: Կը գրես մեզի:

Արամ խոստացաւ առանց կռահելու թէ որքան դժուարութիւններու պիտի հանդիպէր, Հայաստան, երեք օր վերջ իր խոստումը յարգելու համար:

Արամ եւ Սօնիա մեկնեցան միասին պանդոկ: Հիմա միայն, երբ կը նայէր Սօնիայի զէմքին, կը նկատէր նմանութիւն մը Անդարայի իր փոքրիկ ընկերուհիին զէմքին հետ··· ան պահած էր տակաւին մանկութեան հետքեր:

Լիոն
1989

(Շար· 3 եւ վերջ)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՐԵՒԱՀԱՄ

Ի վիճակի չեմ գսելու թէ օտար գրականութիւններու մէջ բանաստեղծները ինչպիսի յաճախականութեամբ է որ բանաստեղծութիւններ գրած են իրենց երկրին, իրենց հայրենիքին համար: Անշուշտ որ գրած են: Բայց եթէ Ֆրանսայի բանաստեղծներուն հատաքածոները թղթատենք, բանաստեղծներուն քանի՞ տոկոսը քերթուած մը գրած է Ֆրանսայի վրայ: Նոյնը անգլիացի, ամերիկացի, սպանացի բանաստեղծներուն համար: Զեմ դիտեր, պրպտելու փափաք ալ չունիմ, միայն կ'ենթադրեմ որ հայ բանաստեղծները այս նիւթին մէջ ալ կուգան ցանկին վերի կարգերուն վրայ, թերեւս առաջին կարգին վրայ: Աւրգեօք Հայաստանի ու Սփիւռքահայ գրականութեան մէջ դիւրի՞ն է գտնել բանաստեղծ մը որ գոնէ մէկ քերթուած նուիրած չըլլայ Հայաստանին: Գոնէ մէկ՝ կ'ըսեմ, որովհետեւ կան չատեր որոնք մէկէ աւելի բանաստեղծութիւններ գրած են իրենց հայրենիքը փառաւորելու համար:

Հայաստանի համար գրուած բանաստեղծութիւններուն բոլորն ալ գոհարներ չեն անտարակոյս: Ի՛նչ տափակութիւններ կան անոնց մէջեւ, ի՛նչ հասարակ ու կարծես ձեւակերպութեան համար, կարծես պարտք մը վճարելու համար գրուած քերթուածներ կան: Կան տակաւին Հայաստանի վրայ գրուած քերթուածներ որոնք գրուած են պարզապէս անոր համար որ հեղինակը դիտէ որ այս թէման լաւ տպաւորութիւն կը գործէ, աժան յաղթանակի կը տանի հեղինակը, ծափահարութիւն կը ստեղծէ: Բայց այս բոլորէն դուրս, ի պատիւ մեր բանաստեղծներուն, կրնանք ըսել որ բանաստեղծութեան մեր պարագային մէջ ամէն քայլափոխին կրնանք հանդիպիլ Հայաստանի մասին գրուած դեղեցիկ, խանդավառիչ, տաքուկ զգացումներով օծեալ բանաստեղծութիւններու: Անոնցմէ չատեր չափանակ կը հնչեն դպրոցականներու չբերթներուն վրայ: Եւ Հայաստանի համար սիրուն քերթուածներու հեղինակներուն առջեւէն կը քալէ Զարենց, իր նշանաւոր «արեւահամ» բանաստեղծութեամբ:

Ես իմ աւուշ Հայաստանի արեւահամ
բառն եմ սիրում,

Այս առաջին տողով իսկ անմահացած բանաստեղծութեան մէջ սա «արեւահամ բառ»ը տարիներ առաջ բանավէճի նիւթ դարձաւ: Ո՞մանք պնդեցին թէ Զարենց գրած էր «Արեւահամ բար», ո՛չ թէ «Արեւահամ բառ»: Առաջինը թերեւս աւելի տրամաբանական է, քանի որ Արեւելահայերէնի մէջ «բար» բառը կը գործածուի որպէս նոր անկուած ծառի պտուղ, եւ ոչ թէ բառ: Ուրեմն բա՞ր թէ բառ: Այսօր այլեւս այս բանավէճը փակուած է: Նուիրագործուած է «Արեւահամ բառ»ը: Եւ ա՛յդ է որ հազարաւոր աշակերտներու ու արտասահմանցիներու չրթներուն վրայ կը հնչէ այսօր·

Ես իմ աւուշ Հայաստանի արեւահամ
բառն եմ սիրում,
Մեր հին սազի ողբաձուագ,
լացակումած լարն եմ սիրում:
Ուր էլ լինեմ – չեմ մոռանայ ես
ողբաձայն երգերը մեր
Չեմ մոռանայ աղօթք դարձած
երկաթագիր գրքերը մեր
Ինչքան էլ սուր սիրտս խոցեն
արիւնահամ վէրքերը մեր
Էլի՛ ես որը ու արնավառ իմ
Հայաստան եարն եմ սիրում:
Իմ կարօտած սրտի համար ոչ մի
ուրիշ հէքեաթ չկայ,
Նարեկացու, Քուչակի պէս
լուսապսակ նահատ չկայ,
Աշխարհ անցի՛ր, Արարատի նման
ճերմակ գագաթ չկայ,
Ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ, ես
իմ Մասիս սա՛րն եմ սիրում:

Այս սքանչելի ու արդէն դասականացած բանաստեղծութեան համբոյր մը կը պղկէ պարսկահայ աղնուական ու լռակեաց, բաւական անծանօթ մնացած չնորհալի բանաստեղծ մը՝ Աւրամ Գառոնկ: Այդ համբոյրը գրկուած է 1963–ին, բայց դեռ կը պահէ իր ջերմութիւնը·

Զարենցն ասաց·– Հայաստանի
արեւահամ բառն եմ սիրում,
Ես ասում եմ· Քե՛զ Հայաստան՝ ֆո
ապրելու կամքն եմ սիրում:
Դարերի դէմ ֆո վեհապանծ, երաշտի
դէմ հազարագանձ
մտքիդ պայծառ իմաստութեան սուրբ
ու թաֆուն ծալքն եմ սիրում:
Այս հեռաւոր ուղիներում ինձ
կեցնատու ակը դու ես,
անյուսութեան խաւարներում յոյսիս
արեգակը դու ես
համբաւ շահած ազգերի մեծ
հանդէսներուն խայտաբղետ,
հաւատամքով ֆո սրբացած,
պապենական բարքն եմ սիրում:
Իմ մորմոքած սրտի համար այլ
խինդառիթ մուրազ չունեմ,
ֆո վարդաշող ապագայից բացի
ուրիշ երազ չունեմ,
Օ՛, հաւատա՛, բեզնից հեռու՝
աշխարհում լոյս, արեւ չունեմ,
ֆո կարօտի մշտատոչոր, մշտակսկիծ
խարկն եմ սիրում:

Ահաւասիկ Զարենցն է որ չարունակուած է պարսկահայ ազնիւ բանաստեղծին մէջ, եւ թէ սրտի որքա՜ն հարազատ, որքան մաքրամաքուր զարկերով:

Ռ. Հ.

ՄԵՌԵԼԱՓԱՂԱՓԻ ՄԸ ՊԱՐԳԵՒԱԾ ՅՆԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՏԱՐԱԾՔԻՆ
ՅՈՒՆԱՀԱՐՈՄԷԱԿԱՆ
105 ՄՈՄԻԱՆԵՐ Ի ՅԱՅՏ ԵԿԱՆ,
ԵՐԲ ԷՇ ՄԸ ՍԱՀԵՑԱՒ
ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

Գահիրէէն 400 քիլոմեթր դէպի հարաւ-արեւմուտք, Պահարիա ովասիսին մէջ չորս դամբարաններ մաս կը կազմեն 1993–ին յայտնաբերուած ընդարձակ մեռելաքաղաքի մը, որ կը պատկանի եգիպտոսի Հոմէական ժամանակաշրջանին (Ն· Ք· 30–էն Ե· Ք· 395) իշխած վերնախաւի ընտանիքներուն: Զորս դամբարաններէն 105 մոմիաներ երեւան եկան անցեալ ամիս՝ ցնծութեան ալիք մը բարձրացնելով Եգիպտոսի տարածքին:

«Ասիկա միայն փոքր մաս մըն է շքեղ գանիւն մէջ: Այլ դամբարաններ կրնան միւս 10 հազար մոմիա պարունակել», կ'ըսէ Կիզէի անապատին հնագիտական աշխատանքներուն ընդհանուր պատասխանատու՝ Զահի Հաուաս:

Յախճապակեայ դաղտնիներու կամ պատառի կտորներու մէջ փաթթուած մոմիաները անվնաս եւ հեռու մնացած են դամբարանի կողոպտիչներէ, որոնք այլեւս այս բանավէճը փակուած է: Նուիրագործուած է «Արեւահամ բառ»ը: Եւ ա՛յդ է որ հազարաւոր աշակերտներու ու արտասահմանցիներու չրթներուն վրայ կը հնչէ այսօր·

Ես իմ աւուշ Հայաստանի արեւահամ
բառն եմ սիրում,
Մեր հին սազի ողբաձուագ,
լացակումած լարն եմ սիրում:
Ուր էլ լինեմ – չեմ մոռանայ ես
ողբաձայն երգերը մեր
Չեմ մոռանայ աղօթք դարձած
երկաթագիր գրքերը մեր
Ինչքան էլ սուր սիրտս խոցեն
արիւնահամ վէրքերը մեր
Էլի՛ ես որը ու արնավառ իմ
Հայաստան եարն եմ սիրում:
Իմ կարօտած սրտի համար ոչ մի
ուրիշ հէքեաթ չկայ,
Նարեկացու, Քուչակի պէս
լուսապսակ նահատ չկայ,
Աշխարհ անցի՛ր, Արարատի նման
ճերմակ գագաթ չկայ,
Ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ, ես
իմ Մասիս սա՛րն եմ սիրում:

Այս սքանչելի ու արդէն դասականացած բանաստեղծութեան համբոյր մը կը պղկէ պարսկահայ ազնուական ու լռակեաց, բաւական անծանօթ մնացած չնորհալի բանաստեղծ մը՝ Աւրամ Գառոնկ: Այդ համբոյրը գրկուած է 1963–ին, բայց դեռ կը պահէ իր ջերմութիւնը·

Զարենցն ասաց·– Հայաստանի
արեւահամ բառն եմ սիրում,
Ես ասում եմ· Քե՛զ Հայաստան՝ ֆո
ապրելու կամքն եմ սիրում:
Դարերի դէմ ֆո վեհապանծ, երաշտի
դէմ հազարագանձ
մտքիդ պայծառ իմաստութեան սուրբ
ու թաֆուն ծալքն եմ սիրում:
Այս հեռաւոր ուղիներում ինձ
կեցնատու ակը դու ես,
անյուսութեան խաւարներում յոյսիս
արեգակը դու ես
համբաւ շահած ազգերի մեծ
հանդէսներուն խայտաբղետ,
հաւատամքով ֆո սրբացած,
պապենական բարքն եմ սիրում:
Իմ մորմոքած սրտի համար այլ
խինդառիթ մուրազ չունեմ,
ֆո վարդաշող ապագայից բացի
ուրիշ երազ չունեմ,
Օ՛, հաւատա՛, բեզնից հեռու՝
աշխարհում լոյս, արեւ չունեմ,
ֆո կարօտի մշտատոչոր, մշտակսկիծ
խարկն եմ սիրում:

Ահաւասիկ Զարենցն է որ չարունակուած է պարսկահայ ազնիւ բանաստեղծին մէջ, եւ թէ սրտի որքա՜ն հարազատ, որքան մաքրամաքուր զարկերով:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
(ՀՅԴԿՈՒՍԻ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐԿՐԴ ԿՈՉ ՎԱՂՎԱ ԺՈՂՈՎԻ

ՁԱՅՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
(ՀՅԴԿՈՒՍԻ)

ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԲՅՈՒՐՈՅԻ ԿՈՂՄԻՑ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ,
ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒ

«Հարկավոր է ընդունել, որ ներկայ ժամանակ ոչ մի կուսակցություն չի կարող ինքնուրույն գործել, այլ պետք է ձգտի ուրիշների հետ համաձայնության գալ ընդհանուր գործունեության համար»:

Ռ. Լյուքսեմբուրգ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆԸ

(Պատասխանատու)

ՀԱՅՈՑ ՅՈՒՐԱՔԱՆՉՅՈՒՐ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ

Հրատարակության հասցեն՝

«Արմենպրես»

Լ. ԿԻՎԼՈՑԵՑԻ – ՍԱՄՊՈՒՐՑԻ

Պատասխանատու՝

Հ. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

Հրատարակության հասցեն՝

Երևան, Ալեք Մանուկյան 1

Հանձնված է արտադրության 1999 թ. հունիսի 3-ին:
Ստորագրված է տպագրության 1999 թ. հունիսի 4-ին:
Թուղթ օֆսեթ: Չափսը 60×84 1/8:
Տպագրական մամուլ 4: Պայմանական տպ. մամուլ 4:
Տպաքանակ 2000: Պատվեր 1999:

Տպագրվել է «Արմենպրես» ՓԲԸ տպագրական ծառայությունների կենտրոնում:
Երևան, Ալեք Մանուկյան 1:

ՀԱՅՈՑ ՅՈՒՐԱՔԱՆՉՅՈՒՐ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑԸ ԿՈՉ Է ԱՐԵԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՀՅԴԿՈՒՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՈՐՈՇՄԱՄԲ:

ՀՅԴԿՈՒՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑԸ ԿՈՉ Է ԱՐԵԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՀՅԴԿՈՒՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՈՐՈՇՄԱՄԲ: 1

ՀՅԴԿՈՒՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆ 1

«ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

«Ազատամարտ» հայկական ժողովրդավարական կազմակերպության հրատարակչություն

Հրատարակվում է 1990 թվականի հունվարից

Հրատարակվում է շաբաթական 3 անգամ

Գինը 15 դրամ

Տպաքանակը 2000

Խմբագրության հասցեն՝ Երևան, Ալեք Մանուկյան 1

Հեռախոսներ՝ 52-30-25, 52-30-26

Էլեկտրոնային հասցե՝ azatamart@yahoo.com

Ստորագրված է տպագրության 1999 թ. հունիսի 4-ին:
Թուղթ օֆսեթ: Չափսը 60×84 1/8:
Տպագրական մամուլ 2: Պայմանական տպ. մամուլ 2:
Տպաքանակ 2000: Պատվեր 1999:

Տպագրվել է «Արմենպրես» ՓԲԸ տպագրական ծառայությունների կենտրոնում:
Երևան, Ալեք Մանուկյան 1:

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱՒՈՐԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ

Տէր եւ Տիկին Սահակ Տամլամեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Հուրիկ Դատաւորեանի եւ անոր քեռայրին՝ Այգվարդ Պուրնուրեանի յիշատակին։

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը, ընդառաջելով Երեանի Շէն Միութեան դիմումին նուիրեց երկու խոտ հնձող մեքենաներ։

Ամասիայի շրջանի եղնաջուր Գիւղ եւ Քաշաթաղի շրջանի Ազատաւան Գիւղ 8000 Ֆր., նաեւ՝
Aznavour pour l'Arménie–ի 5000 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չը–նորհակալութեամբ առացած է 1500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեանէ Հուրիկ Դատաւորեանի մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՁԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը։

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրաչեան Հրաչեանին։

Հասցէ։ –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31։

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԱՒՈՒՐՔ

վախճանման

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ ՏԷՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10·30–ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ
«Քառասունք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՐՋԱՆԿԱՑԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՑՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխառն բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտագէտ ապրումներով ճայնակցիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանեալ Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ։

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻԻԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

GRANDE FETE
CHAMPETRE

A BELLEFONTAINE

LE DIMANCHE 8 AOUT A PARTIR DE 11 H

SPECTACLE PREPARE PAR LES COLONS
BAR, BUFFET, ANIMATIONS

VENEZ NOMBREUX

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE
AU
HOME ARMENIEN
107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10–ին

Պատարագը կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼՐՃՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Եըլմազեանի

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Վարչական խորհուրդը կը հրաւիրեն բարեպաշտ ժողովուրդը Հայոց, ներկայ գտնուելու ու միասնաբար աղօթելու մեր սիրելի երանաչնորհ Հայրապետին հոգւոյն ի հանգիստ։

***

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻԻ

Կիրակի, Օգոստոս 8–ին

Պատարագ ժամը՝ 10–ին։

Հոգեհանգիստ ժամը 11·30–ին։

Կը պատարագէ եւ քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre

— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 6
VENDREDI
6 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·700 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.700

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ պատասխանելով քիւրտ պարագլուխ Ա. Իօճալանի պնդերը վար դնելու կոչին, ըսած է թէ պետութիւնը այդ հարցով ոչ ոքի, ոչ մէկ կազմակերպութեան հետ սակարկութեան, կամ բանակցութեան կը նստի: Էճէվիթ աւելցուցած է թէ Թուրքիա կը փափաքի ամէն գնով վերջ տալ ահաբեկչութեան եւ թէ փքի-ի չարքաշիններուն բնականոն կեանքի վերադարձին համար պատրաստութեան մէջ է զղջումի օրէնք մը:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Արտաքին Գործերու նախարարութիւնը Իրանի Բաքուի դեսպանը հրաւիրելով ազդարարած է որ թիկունք չհանդիսի Մահիր Ճէվատովի. ան դեր ունեցած էր 1995-ի պետական հարուածի փորձին մէջ ու ներկայիս կը կարծուի որ կը դանուի Իրան ուր կը չարունակէ դործունէութիւն տանիլ Ազրբեջանի դէմ: Այս նիւթը լարումի յաւելեալ պատճառ մըն է երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն համար ու Բաքու կ'ուզէ որ ճէվատով ազրբեջանական իշխանութիւններուն յանձնուի:

ՕԹԱՆ-ի (Աւանտեան Ուխտ) ընդհանուր քարտուղար Նշանակութեամբ, *Մեծն Բրիտանիոյ* Պաշտպանութեան նախարարը՝ ՃորճՌոպըրթսըն, 53 տարեկան: Կը յաջորդէ Ճաւիէ Սոլանայի որու չնորհուեցաւ այլ պաշտօն մը՝ արտաքին քաղաքականութիւն եւ հասարակաց ապահովութիւն, «Պ· Փեսք»: Ռոպըրթսընի նշանակումը այնքան ալ դիւրին չէ եղած, երկար տաեն անդամ փոքր Պետութիւնները չատ դժգոհ էին, սկիզբէն, որ «Մեծերը» իրենց միջեւ կը բաժնուին բոլոր մեծ պաշտօնները: Այսպէս Եւրոպական յանձնախումբին գլուխն է իտալացի Փրոտին, Եւրոպական Միութեան արտաքին քաղաքականութեան ապահոցի Սոլանա, Ռուսովոյի վարչական պատասխանատուն Ֆրանսացի Քուշնէր, եւայլն, եւայլն: Երկար մը խօսք եղած է որ գերմանացի Ռուտոլֆ Շարփինկ նշանակուի այդ պաշտօնին, բայց, ենթական անմիջապէս մերժած է, նախընտրելով մնալ Տո՛ն ուր է, այսինքն Պաշտպանութեան նախարարութեան գլուխը: Ի վերջոյ, յետագայ տարիներէ ետք, Օգոստոս 4-ին Ռոպըրթսըն նշանակուած է ՕԹԱՆ-ի քարտուղար: «Ցաւատ սկովտացի մըն եմ» կ'ըսէ նոր քարտուղարը որ պաշտօնի կը լուսի կ'անցնի Հոկտեմբերին:

ՊԵԼԺԻԱՆ բաւական լրար անցած է վարչատական երկու պատանի կինէացիներու ողիսականին պատճառաւ: Այդ երկու երիտասարդները 14 եւ 15 տարեկան մեռած պտնուեցան Սապենա ընկերութեան Գոնաքրիին եկող օդանաւին ճամպրուկներու բաժնին մէջ, երբ օդանաւը էջք կատարեց Պրիւսէլ, Օգոստոս 3-ին: Գտնուեցաւ նաեւ նամակ մը որ կը յուզէ մեռիանները: Ցետ մահու այդ նամակը ուղղուած է եւրոպացի պարագլուխներուն եւ կոչ մըն է որպէսզի անոնք զրաղին Ափրիկէով ուր թշուառութիւնը, պատերազմը, հիւանդութիւնը, անձնդի պակասը աւեր կը գործեն: Երկու տղաքը միամտութեամբ կ'ակնկալեն որ մեծերը պատասխանեն օգնութեան իրենց կոչին: Իրենք մեռած են ցուրտէն, քանի այդ բաժնին մէջ, ջերմութիւնը կ'իջնէ մինչեւ 0-էն վար 50 աստիճանի:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կը մերժէ ներածել անգլիական երկու պատանի կինէացիներ, որոնք ոտնակոխ ըրած են գերմանական օրէնքները: Ըստ Գերմանացիք բաւարար չեն դտներ եղած քննութիւնները եւ համոզուած չեն որ «խենթ կովուն» վտանգը հեռացած ըլլայ:

ՕԳՈՍՏՈՍ 11-Ի ԱՐԵՒԻ ԽԱԻԱՐՈՒՄԻՆ հարցը միշտ կը զրաղեցնէ մետիաները եւ Օգոստոս 5-ին ալ մտահոգութիւն մը ծագեցաւ, երբ օդերեւութաբանական սպասարկութիւնները յայտնեցին թէ ամպերը կը նախատեսուին այդ օրուան համար Փարիզի եւ ընդհանրապէս Ֆրանսայի երկնքին մէջ: Անկարելի չէ, անշուշտ, որ ինչպէս յաճախ կը պատահի, սխալած ըլլան: Մինչ կոզմէ, կայ նաեւ ակնոցներու հարցը: Այս անդամ ալ Լոբէնի չրջանին մէջ ծախուածներուն են (4000) գոյս պէտք չէ գործածել, վնասակար են փոխանակ օգտակար ըլլալու: Աչխատանքի եւ Համահոհութեան նախարարութիւնն ալ դաղեցուց Գոլոմպիա արտադրուած ակնոցներու ներածումը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ «ՅԵՏԻՆ ՊԼԱՆ»Ը ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ Է

Հայաստանի քարձրագոյն ուսումնառանեներու մուտքի բննութեան յանձնաժողովին պատասխանատուներէն մէկը յայտնած է թէ դատելով արդիւնքներէն՝ լիսէաւարտ երիտասարդներու հայերէնի եւ հայ գրականութեան գիտելիքները զոհացուցիչ չեն: Նոյն անձը նաեւ եզրակացուցած է թէ դպրոցներու մէջ այդ նիւթերը «յետին պլան են մղուել»:

Լուրը գրեթէ ո՛չ անակնկալ է, ոչ ալ զարմացնող. երկրի մը մէջ ուր լեզուի քըննդրութեան տէր հեղինակութիւններ այդ «մեղ»ին համար կը վարկաբեկուին ու կը պաշտօնազրկուին, ուր քաղաքական դիրքի տէր անուններ խաչակրութեան դրօշ պարզած են նոյն այդ քծախնդրութեան դէմ ու արեւուն տակ ոտսերէնի գերակայութիւն կը հռչակեն պնկախ Հայաստանի ալ ներկայ ու յետագայ սերունդներուն համար, տարբեր վիճակ կըրնայի՞ն ունենալ հայերէնի, հայ գրականութեան նման «աղէատ ազգականներ»:

Քննիչ յանձնաժողովին պատասխանատուին գրեթէ աւելորդ հաստատումը շատ – շատ կրնայ ծառայել ականջը խօսեցնելու երկու զանգուածի: Առաջինը կը գրտնուի Սփիւռքի մէջ· հանգի՛ստ թաղուած մանկլաւիկային թիկնաթոռներու եւ հայերէնի անգիտութեան ծովերու մէջ, ասնոնք ամէն առիթի ու անառիթ յայտարարողներն են որ հայերէնին քաթեյուսոյ հրաւանդանը երեւանն է ու անկէ դուրս՝ միայն համայնական նաւաբեկութիւն···:

Երկրորդ զանգուածը նոյն ծովերուն հայաստանեան ափէն կը ձայնէ, կ'աղաղակէ, կը նչայ թէ 70 տարուան խորհրդահայ խեղդգրութիւնը դասական ուղղագրութեամբ սրբագրել մահացու մեղք է, քանի որ «անգրագէտ» կը դարձնէ Հայաստանի երեք միլիոնը:

Իսկ անոնք որոնք մատ մը գիտութեան ու պտղունց մը պարկեշտութեան տէր են այս երկու զանգուածներէն դուրս մնալու համար, վստահ եմ որ «Արմէնփրէս»ի վերոնչեալ լուրով ուրախ կ'ըլլան դասական ուղղագրութեան դէմ ճեռնարկուած հալածանքին: Առանց ատոր, Հայաստանի դպրոցներուն մէջ հայերէնին «յետին պլան մղուելու» լուրը դառնութեան յաւելեալ երանգ մը պիտի ունենար, ընդգրկելով ուղղագրութեան մարգն ալ:

Կը մնայ պատասխան գտնել մտքերու մէջ յայտնուող հարցականին, թէ այդ նոյն մարգին սրբագրութեան ընդդիմադիրները ամէն անգամ որ «գրագէտ» երեք միլիոնի մասին կը խօսին, ո՞ր լեզուով «գրագիտութիւն» մը նկատի ունին արդեօք···:

Թ. ԱՐՓԻ

ԱՄՆ-ՈՒ ՓՈԽ-ՆԱԽԱՐԱՐ ՔՈՀԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԵՏ

ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործոց նախարարութենէն փոխ – նախարար Հ· Քոհ վերջը պատուիրակութեամբ մը Թուրքիա գացած է, տեղւոյն վրայ քննարկելու համար մարդկային իրաւունքներու վիճակը, քրտական հարցին զարդացումի կարելիութիւնները, եւայլն: Քոհի այցելութիւնը լուրջ սրտնեղութիւն պատճառած է Թուրք իշխանութիւններու: Իրենց գժգոհութիւնը արտայայտելու համար, ամերիկացի քաղաքագէտին հանդիպումի առաջարկներուն ժխտական պատասխան արած են չատ մը դեկավարներ, պաշտօնատարներ: Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն, հակառակ հանդիպումի փափաքը մերժելու ուղղութեամբ Արտաքին Գործերու նախարարութենէն եղած թելադրանքին, վարչապետ Էճէվիթ ընդունած է Քոհի հետ ժամադրուիլ:

Հ· Քոհ հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ Հայոց պատրիարք Մեսրոպ Աբգ·ի հետ· անոր հարց տուած է թէ որպէս համան քնդիրներ ունի՞ն, կրնա՞ն նորոգել իրենց տաճարները, եւայլն: Պատրիարքը պատասխանած է թէ որպէս Թուրքիոյ մեծագոյն փոքրամասնութիւն, հայ համայնքին անդամները անհատական ոչ մէկ խնդիր կ'ունենան, եւ թէ եթէ պատահի որ պետական պաշտօնեայ մը Հայու մը զրժտարութիւն յարուցանէ, ասիկա կարելի չէ վերադրել պետութեան: Ան աւելցուցած է թէ կարգ մը լրկ· հարցերու նիւթով երկխօսութեան մէջ են կառավարութեան հետ եւ թէ ամբողջական հաւատք ունի թէ կառավարութիւնը կը լուծէ հարցերը: Երբ ամերիկացի պաշտօնատարը ուզած է տեղեկանալ թէ ի՛նչ հարցեր են ատոնք, Մեսրոպ Աբգ· պատասխանած է· «Մենք թուրք հպատակներ ենք ու ատիկա մեր ու մեր պետութեան միջեւ խոսակցութեան ճիւթ է· աւետիք է մեզի հետ բաժնել այդ բաները»:

Քոհ տեսակցած է նաեւ յոյն եւ հրեայ համայնքներու պատասխանատուներուն հետ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆԸ ԵՐԲ ԱՆԱՐԳԱՆՔԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Մշակութային մարզին մէջ պարբերաբար նիւթ կ'ըլլայ խախտած, խաթարուած արժեչափերու պարագան: Ճաճախ ո՛չ պնահատականները, ոչ ալ քննադատութիւնները կը հպատակին առարկայականութեան պահանջներու: Առաջինները, ընդհանրապէս, առանց երկար – բարակ մտածուելու կը պոռթկան այլեւս ծամոցի վերածուած կաղապարներ, երկրորդները չատ քիչ անգամ մեկնած կ'ըլլան ընդունելի մօտեցումներէ: Այս պատճառով ալ այլեւս ո՛չ պնահատականը, ո՛չ ալ քննադատութիւնը արժէք մը կը ներկայնէ լուրջ չրջանակներու մէջ: Այս երեւոյթը մենաչնորհը չէ Սփիւռքին, կամ Հայաստանին: Յատկապէս պնահատանքի պարագաներու:

Այսուհանդերձ, գրեթէ անկարելի էր մտածել որ խախտած, անփութութեան մատնուած արժեւորումներու լայնցող չրջանակը իր մէջ կրնայ առնել նուիրականի սահմանին հասած անուններ ալ: Հաւանօրէն քիչեր կրնային երեւակայել Պ. Սեւակի նման անունի մը մէն ալ այդ չրջանակին մէջ ներկայութիւնը:

Եուրի Խաչատրեան «Գրական Թերթ»ին (Յուլիս 1 – 15) ամբողջ մէկ էջը գրաւած յօդուածով մը, արդար ընդվզումով ու դառնութեամբ նիւթ կ'ընէ այդ կարգի երեւոյթ մը: 1999 Պարոյր Սեւակի ծնդեան 75-ամեակի տարին է: Հինգ տարի առաջ եօթանասունամեակին զբաղուած յարդանքը ան կ'ակնկալէ տեսնել այս հանդրուանին: Մանաւանդ, Պուչկինի ծննդեան 200-ամեակին առթիւ Ռուսաստանի կեդրոնական հեռատեսիլի ալիքներով 130 ժամուան հաղորդում կատարուած է վերջերս, բարձր մակարդակով: Ու տակիա հայաստանեան յարգանքի ակընկալութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած է յօդուածագրին համար: Կարծած է որ պետական նոյն վերաբերումին կ'արժանանայ հայ գրողն ալ:

Սկզբը, այդ յոյսերը արդարացնելու տպաւորութիւն կը գործէ բանաստեղծին 75-ամեակին նչումին համար պետական յանձնաժողովի մը կազմութիւնը: Բայց չուտով յայտնի կ'ըլլայ որ այդ կազմակերպութիւնը ձեւականէն չատ հեռու երթալու զօրութիւն, կամ տրամադրութիւն չունի:

Յիչատակի օրը, Յունիս 17-ին, երկու հանրաչարժ տրամադրուած վաստակաղրները Գրողներու տունէն Սեւակի տունը տանելու համար: Նոյն օրը երեւանէն ուղարկուած էր Սեւակին ծննդավայրը «ինչ – որ մեծ քանի հետ հաղորդակցելու, արժանաւոր քանի ականատես ու մասնակից լինելու»: Մարդիկ մտածած են որ 75-ամեայ յոբելեանը կարեւոր հանդրուան է ու անչուչտ իչխանաւորներ կուգան յարգանք մատուցանելու: Սակայն բարձր իչխանութիւններէն ոչ ոք կ'երեթայ հոն, իչխանութեան մէկ – երկու ներկայացուցիչ զատ: Իսկ օրուան ծրագիր մը յատկացողները կրկնակի կերպով յուսախաբ կը մնան: Կը պարզուի որ Սեւակի վաստակին համար մեծ պատիւ նկատուած է որ «աւտոտեխսպասարկման մի կայանում նախկինում մեքենայի իւղ փոխողը երկու պրիմիտիւ բառ կմկմար այդ գերեզմանի վրայ»: Նոյն ոտանաւորին արտասանութեան բազմաթիւ անգամ կրկնութեան հետ, մթնոլորտին մասին պատկերացում ունենալու կ'օգնէ կարդալ թէ «գրողական ինֆիւուս ջատագովներ, գիւղական արտասանողներ «Եղիցի լոյս» ասելու փոխարէն անվերջ կրկնում են «Եղիցէ լոյս» եւ յեղափոխական – պիոներական ռոմանթիզմի կեղծ պաթոսով գոռգոռում էին բանաստեղծի չափատողերը»: Ներկաները բանաստեղծին պարտէզը աննպատակ թափառումներով ոտնակոխ ընելէ, խումբեր կազմած զրուցելէ ետք մէկը բարձրախոսէն կը յայտարարէ թէ հոն Սեւակը անձնապէս ճանչցած մարդիկ կան ու հարցնում էր թէ ո՞վ կ'ուզէ խօսիլ: Ոչ ոք կը պատասխանէ կոչին ու յողնած բազմութիւնը կը չարունակէ սպասել, մինչ «շիր-

մաքարի մօտ հերթական երեխան հերթական անգամ արտասանում էր «ա՛յս ձեռքերը, մօ՛ր ձեռքերը»...:

Այնուհետ, պակաս չըլլար սեղանը որուն դրուիը անթիւ «կենա՛ց»ներ կ'ըսուին ու «մի – երկու տպագրուղ գրամոլ» իրենց յուչերը կը պատմեն ըսելով. «Ես Պարոյրին ասի... ինչ էլ ասաց՝ ի՛նչ լաւ արիր որ ասիր», եւայլն:

Յաջորդ օրը օփերայի սրահին մէջ տեղի ունենալիք «յոբելենական երեկոյ»ին լուրը պրոշները կ'ունենան նոյն կէսօրին մօտ միայն: Կրկին ոչ օք տեղեակ է ծրագրին. միակ իմացուածը այն է որ Գրողներու Միութեան նախագահը խօսք պիտի առնէ:

Յայտարարուած ժամուն սրահը լեփ – լեցուն է, բայց «բազմութեան մեծ մասը ակնյայտօրէն կապ չունէր ոչ Պ. Սեւակի, ո՛չ պոէզիայի եւ ո՛չ առհասարակ գրականութեան ու արուեստի հետ»: Իսկ գրողներ որոնք հրաւիրատոմսով եկած են, կանդնած մնացած են իրենց սահմանուած աթոռներուն քով ուր «խնամուած – զարդարուած» կիներ բազմած են ու զնաւ միտք չունին իրենց տեղէն ելլելու: Անոնք «որոնց կապը հայ գրականութեան հետ ապագայ սերունդների համար մինչեւ վերջ էլ մութ ու անհասկանալի կը մնայ», կը պահեն ուրիչներու սահմանուած տեղերը:

Յետոյ կը սկսի յայտագիրը. տրամատիկական թատրոնի 11 տարուան «քաւականի կապկածելի» ներկայացումը կը կրկնուի որուն ներածականի խօսքը կը կորսուի «դահլիճի խուլ աղմուկ»ի մէջ: Ակադեմիկոս Լ. Համբէրտեանը երեկոյթին ըսուածները միանական – ամբողջական խօսքի վերածելու չանքով Սեւակի մահուան չուրջ, «ոստիկանական թէ շերլոքհոլմսեան անլուրջ եւ ոչ տեղին եզրայանգումներ» կ'ընէ: Ապա Տրամատիկականի ներկայացումը կը չարունակուի յոբելեարին բանաստեղծութիւններէն, արձակներէն հատուածներու քմահամ միախառնումով «եւ գոռգոռում էին կոմունիստական տարիների Նոյեմբերի 7-ի հանդիսաւոր երեկոյին վայել վերամբարձութեամբ»:

Երեկոյթը, յայտնապէս, այնքա՛ն անվայել ու անյարիր եղած է ժողովուրդին մարքին մէջ արդէն յայն տեղ դրաւած կըրողին որ Ե. Խաչատրեան հարց կուտայ թէ նման առիթներով ինչո՛ւ կը կազմուին կառավարական յանձնաժողովներ, թէ «հայ գրականութիւնը արժանի չէ՞ իրօք հոգատար եւ ուշադիր, աւելին՝ սիրոյ եւ յարգանքի վերաբերմունքի, պետակա՞ն վերաբերմունքի»: Կը յայտնէ հատատումը թէ մեծերէն որեւէ մէկուն նուիրուած երեկոն եթէ կազմակերպուէր հարկաւոր, արժանի ձեւով եւ Հայաստանի ղեկավարներ մտնէին դահլիճ, տակիա իրե՛նց պատիւ կը բերէր. մեծերը – Թումանեան, Բակունց, Սեւակ, եւայլն – «եղել են եւ լինելու են առանց ներանց էլ»:

Յայտնի դառնութեամբ ըսելէ ետք թէ նախկին նախագահին օրով Սեւակի 70-ամեակը չնչուեցաւ, իսկ 75-մամեակը ներկայ նախագահին օրով ծիծաղելի քանի մը վերածուեցաւ, յօդուածագիրը մտահոգութիւն կը յայտնէ անոր 80-ամեակին համար: Կը մաղթէ որ ան ըլլայ պրակտնութեան ու մտչկոյթին նկատմամբ յարգանքի արտայայտութիւն եւ կրկին չկազմուի «կառավարական յանձնաժողով» մը, որպէսզի «իբր թէ մեծարելով, չանարգեն բանաստեղծին»:

Մեր իրականութեան մէջ ուր գրական, մչակութային մարզին յաճախ կը զլացուի ճիշդ արժեւորումը, տխուր է կարդալ Ե. Խաչատրեանի երգիծականի մատնանչումով գրուած էջը: Սփիւռքի մէջ ծիծաղելին կամ ընդվզեցնողը գոնէ «պետական»ի, «կառավարական»ի նման դիրքերու հովանաւորութիւնը չի վայելեր, ինչ որ թերեւս ասկէ ետք կրնայ գրական, կամ միխթարական գործօն նկատուիլ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՅԻՍՈՒՍ ԵԻ ԼԵՆԻՆ ՆՈՅՆ ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐԻՆ ՎՐԱՅ

Կրօնքը ոչ ժողովուրդներու ափիոնը մկրտուած էր համայնավարներու կողմէ, եօթը տասնամեակ ամէնէն խիստ ճնշումներուն ենթարկուեցաւ: Ցետոյ, Խորհրդային Միութեան քայքայումով կրօնքը վերազարձաւ ոուսական կեանքին, այս անգամ որպէս երկասլքի սուր մը: Իչխանութիւնը կրօնքի ազատութեան կողմնակից ըլլալով հանդերձ, հարկադրուած է պայքար մղելու օրէ օր բազմացող ազանդներու դէմ: Տրուած թիւերը անհաւատալի են. երկրին մէջ, կ'ըսուի թէ 13 հազարի չափ է աղանդներու եւ կրօնական չարժումներու թիւը ու անոնք ունին երեք – հինգ միլիոն հետեւորդներ:

Այդ աղանդներէն մէկին է «տիեզերական համայնավարները» կոչուածը: Անոր հաւատքի առարկան Ցիսուս – Լենին զոյդն է: 60 հիմնադիրները պատրաստած են անդամական քարտ մըն ալ որ չատ կը նմանի Համայնավար կուսակցութեան նախկին քարտին. կողքին վրան կան Մարքսի, Էնկէլսի, Լենինի ու Քրիստոսի դիմանկարները, կրեմլինի ենթախորքով:

Տիեզերական համայնավարները կեդրոնացած են Վոլկոգրադի չրջանը: Գերապոյն ուժին հետ հաղորդակցութիւն կը հաստատեն մոմերով, սրբապատկերներով զարդարուած սրահներու մէջ, ընդհանուր վերացումի ընթացքին: Անոնց տրամաբանութեամբ, Վոլկա գետը որ հին ժամանակներուն Ռա կը կոչուէր, ունէր դրախտ (ռայ) բառին հետ նոյն արմատը. տակիա կը նչանակէ թէ ան կը հոսէր դէպի դրախտ, իսկ Վոլկոգրատը Եդեմն էր: Տիեզերական համայնավարները համոզուած են որ բոլոր մեծ մարդիկը վերամարմնաւորուած են նոյն քաղաքին բնակիչներուն անձին մէջ:

Աղանդին հիմնադիրը Վիեռա Կրիչկովա, օրինակ, Ս. Կոյսին վերամարմնաւորումն է. միակ հարցը այն է որ անոր միածին զաւակը աղջիկ մըն է, այսուհանդերձ կը կրէ Ցիսուս անունը: Վիեռա աւելածու է, չուրջ 50 տարեկան, 19 տարեկանէն սկսած է ձայներ լսել: Աղանդին երկրորդ ու երրորդ դէմքերը հեռացած են, բաւարար չափով գոհացում չգտնելով իչխանութեան իրենց ախորժակին:

Աղանդին համայնավարական դաւանանքը համոզիչ չէ եղած չատերու համար. յատկապէս Համայնավար կուսակցութեան իրական անդամներուն որոնք իրենց դժգոհութիւնը կ'արտայայտեն Մայիս 1-ի ցոյցերուն ընթացքին:

Աղանդը մինչեւ 1997 գոյութիւնը պահած է, առանց յատուկ ուչադրութիւն գրաւելու: Բայց երբ փորձած է պաչտօնապէս արձանագրուիլ որպէս քաղաքական կուսակցութիւն, լրատուիւնները սկսած են հետաքրքրուիլ անով: Տեղական իչխանութիւնները մերժած են որպէս այդ արձանագրել զայն, պատճառաբանելով որ կրօնական չարժում է: Աւտոր վրայ հետեւորդները լողոքի ցոյցի մը դիմած են, երգելով իրենց քայլերգը ուր կ'ըսուի. «Լենինը մեզի հետ է, Թող Քրիստոս ուղեցոյց ըլլայ մեզի»:

Տիեզերական համայնավարները կ'ըսեն թէ վեց հազար անդամ ունին, բայց իրենց նախկին երկրորդ ղեկաւար դէմքը կը պնդէ թէ իրական թիւը աւտոր մէկ երրորդն է միայն: Անոնց մեծագոյն չարժունութիւնը կը կազմեն դունաւոր թափօրները. վերամարմնաւորումի, մարդուն ճակատագրին նուիրուած երգեր երգելով դանդաղաքայլ կը յառաջանան Լենինի, Մարքսի եւ Քրիստոսի, նաեւ՝ Գողդլի եւ Տոլստոյի նկարներով: Իրենց գլխուն վրայ գետեղած կ'ըլլան փոքրիկ բուրզ մը որ դուռ մը կ'ունենայ, որպէսզի Գերապոյն ուժը կարենայ մուտք գործել հոնկէ:

Ցոլքորի, մարկսականութեան, քրիստոնէութեան եւ թնական բժչկութեան այս խառնուրդին ետին կայ ընկերային իսկական տրամ մը: Ան կը վերաբերի միլիոնաւոր տարեց անձերու որոնք հրա – հնազանդ հետեւորդները ըլլալէ ետք խորհրդային զաղափարաբանութեան, այսօր Միութեան քայքայումով որբացածի հոգեբանութեամբ կ'ապրին: Զանազան միացրնել կրօնական եւ քաղաքական փրկութիւնը, տիեզերական համայնավարները վկաները կ'ըլլան ստեղծուած քաոսին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ. Օ. Մ.-Ի ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Յուլիս 25-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.-ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան «Նապիկեան Տան» Նոր Կեդրոնի բացման հանդիսութիւնը, զոր վարած է Ռուդին Պետրոսեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Շրջ. Վարչութեան առենապետուհի Տիկին Հելէն Քճոսէեան, իսկ չնորհաւորանքի խօսքով հանդէս եկած է Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ Հուրի Տէր – Սիմոնեան: Օրհնութեան խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Երկրակոնի եւ յատկապատկեր պրասենեակներով օժտուած նորակառոյց կեդրոնի երկրորդ յարկի ընդարձակ սրահը կոչուած է բարեբար Սարգիս Պօղոսեանի անունով:

***

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Յուլիս 7-ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, նուիրուած քանդակագործ-բանաստեղծ Գրիգոր Մանուկեանին: Հանդիպումը վարած է Գրիչ Դաւթեան: Բանաստեղծին վաստակը ներկայացուցած է Գէորգ Քրիստոնեան: Խօսք առած է Վահրամ Հաճեան: Բանաստեղծը ընթերցում կատարած է իր գործերէն:

***

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ Է ԱՍԱՏՈՒՐ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆԻ «ԵՐԿԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ»Ն

Լոս – Անճելըսի մէջ լոյս տեսած է ֆրանսահայ դրող, ողբացեալ Աստուր Սոփոկլեանի «Երկերու Ժողովածու»ն, Տէօրթ-Եոլի Հայրենակցական Միութեան եւ բանաստեղծ Ալպոեաղի (Յովհ. Մանուկեան) մեկենասութեամբ: Հատորի մէջ ընդգրկուած են հեղինակին արձակ եւ չափածոյ հինգ երկերն ու նամակները, որոնք առանձին – առանձին լոյս տեսած էին Ֆրանսա եւ Պէյրութ, 1944-էն 1970:

***

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԵԿԵղԵՑԻՈՑ ԴԵՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 14-ին, տեղի ունեցած է դատախազութիւն մը՝ «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մասնակցութիւնն ու դերը եկեղեցիներու Համաչխարհային Խորհուրդին մէջ» նիւթին չուրջ: Բացումը կատարելով Վազգէն Քհնյ. Ամմաճեան ներկայացուցած է օրուան դատախազը՝ Ռուբինա Փիրումեան, որ Խորհուրդին պատմականը ընելէ ետք, անդրադարձած է Գարեգին Ա. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսներու տարած աչխատանքներուն միչտ խորհուրդին մէջ: Դպրաց դասը մեկնաբանած է հոգեւոր երգեր:

***

ՅՈՎՍԵՓԵԱՆ ՎԱՐԴԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵվԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Յունիս 24-ին, տեղի ունեցած է «Ալֆրէտ եւ Մարկրիթ Յովսէփեան» վարժարանի տարեվերջի հանդէսը: Խօսք առած են հոգաբարձութեան ատենապետ Ռիչըրտ Մուչեղեան, բարերարուհի Յովսէփեան եւ տնօրէն Յովսէփ Ինճէյքեան, չեչտելով հայկեայ եւ քրիստոնէական դաստիարակութեան կարեւորութիւնը: Փակման խօսք արտասանած է առաջնորդ Վահէ Սրբ. Յովսէփեան: Նախակրթարանը տուած է 14 շրջանաւարտ, միջնակարգը՝ 17:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻԻՆ

Լոյս տեսաւ «Յակոբ Օշականի Մատենագիտութիւն» ուսումնասիրական հատորը՝ վերջիչէօր Մարկ Նշանեանի աշխատասիրութեամբ: Գիրքը հովանաւորուած է Նիւ – Եորքի Գոլումպիա Համալսարանի Ֆէսճեան հիմնադրամի կողմէ եւ հրատարակուած է «Բաց Նամակ»ի մատենաշարով:

Հատորը ունի անդլերէն եւ հայերէն յառաջաբաններ, ուր կը բացատրուին աշխատութեան պահանջն ու կարեւորութիւնը: Նշուած է որ աշխատութեան հիմնանիւթը եղած է հանդուգնեալ մատենագէտ Արտաշէս Տէր – Յակոբեանի նախափորձը, որ հիմնական փոփոխութիւններով, նոր նիւթերու յաւելումով, մատենագիտութեան կառոյցի ձեւափոխումով ամբողջացուած ու կատարելագործուած է: «Մատենագիտական հատոր մը պոծիք մըն է լոկ, որուն նպատակն է ապագայ հետազօտողներու գործը դիւրացնել, եւ ապագայ բանասիրական աշխատանքներու դուռը բանալ», կը կարդանք նախաբանի մէջ: Ինը հիմնական մասերով կը բռնէ տեղեկութիւններ Յակոբ Օշականի, իր գործածած ծածկանուններու, հրատարակած դիրքերու, թերթերու եւ պարբերականներու մէջ լոյս տեսած նիւթերու, ատացած ու գրած նամակներու եւայլ հարցերու մասին:

Փրոֆէսէօր Մարկ Նշանեան փիլիսոփայութեան ոճքիորայն ատացած է Սթրասպուրկի համալսարաններէն: 1995–1996–ին եղած է UCLA–ի հայագիտական ամպիոնի ժամանակաւոր վարիչը, իսկ ներկայիս կը վարէ Նիւ – Եորքի Գոլումպիա համալսարանի հայագիտական ամպիոնը: Հրատարակած է «Կամ» հանդէսը եւ 1989ին ֆրանսերէն լեզուով լոյս ընծայած է լեզուի պատմութիւն մը՝ «Ages et usages de la langue arménienne»: Հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով հայ արդի գրականութեան ու ժամանակակից հարցերու մասին բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ յօդուածներ հրատարակած է:

Գիրքի չափն է՝ 6×9, էջերը՝ 200, գինը՝ 16 ամերիկեան տոլար: Գիրքը պատվիրելու համար դիմել հայկական գրախանութներուն կամ հետեւեալ հասցէին.

Open Letter Journal,
1208A East Lexington Drive,
Glendale, California 91206,
tel(818) 546-2821,
fax (818) 546-1671,
opletter@pacbell. net,
www.opletter.com:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻԻՆ

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ԿՈՄԻՏԷ-ՓԱՐԻԶ

Հայաստանի Կրթական Գործոց նախկին նախարար, նախկին երեսփոխան, «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական Համալիրի տնօրէն Աշոտ Բլէեանի ու իր գործակիցներուն դէմ հալածանք մը ծայր առած է պետական որոշ մարմիններու կողմէ, որ դեռ կը չարունակուի: Գաղափարային անհանդուրժողութեամբ, մարդկային եւ քաղաքացիական ամէնէն տարրական իրաւունքները ոտնակոխող այս հալածանքը, փաստօրէն, ոչ միայն չի համապատասխաներ Հայաստանի մէջ արդարութիւնն ու օրինականութիւնը հաստատելու պետական բարձրագոյն անձնաւորութիւններու յայտարարութիւններուն, այլեւ, աւելին՝ կը վարկաբեկէ մեր երկրին ժողովրդավարական ընթացքը:

Նչենք, առանց մանրամասնելու, թէ եւթեք հազար աշակերտներ հաշուող «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական հաստատութեան հաշիւները քննելու պատրուակով սկսած այս հալածանքը, իր կասկածելի փուլերով – ինքնաչարժի արկածով Տիգրան Հայրապետեանի մահ, «Օրագիր» օրաթերթի կասեցում, ուսուցչական անձնակազմի չարունակական եւ ըլլալիք հարցաքննութիւններ, եւ այլն – կը յանդիպր, Մայիս 14–ին, քրէական յանցագործութեան ամբաստանութեամբ Աշոտ Բլէեանի ապօրինի եւ տարաժամ արգելափակումին: Քաղաքական գործիչն ու կրթական մշակը կը մնայ, այսօր, բանտարկուած, մինչ Հայաստանի կարեւորագոյն կրթական հաստատութեան դէմ սկսած հալածանքը կը չարունակուի:

Չկարենալով – եւ չուզելով – անտարբեր մնալ Հայու – այլեւ մանաւանդ՝ մարդո՛ւ – մեր արժանապատուութիւնը վիրաւորող անարդարանալի եւ ամօթալի այս երեւոյթին նկատմամբ, ստորագրեալներս կը հիմնենք «Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆ – ԿՈՄԻՏԷ – ՓԱՐԻԶ»ը նպատակ ունենալով. –

Ա – Տեղեակ պահել Սփիւռքահայութիւնը Ա. Բլէեանի եւ իր վարած հաստատութեան դէմ կիրարկուող պետական եւ արդարադատական կամայական հետապնդումներուն մասին:

Բ – Աչխատիլ, օրինական բոլոր միջոցներով, ուշադրութիւնը հրաւիրել տեղական եւ միջազգային հանրային կարծիքին:

Գ – Գործնապէս թէ բարոյապէս նեցուկ հանդիսանալ արդելափակուած կրթական մշակին թէ «Մխիթար Սեբաստացի» հաստատութեան ուսուցչական կազմին, աշակերտութեան եւ ըղձապահին՝ որոնք ճնշումի եւ սպառնալիքի են թարկուած են:

Դ – Սերտօրէն գործակցիլ Հայաստանի մէջ կազմուած Ա. Բլէեանի Պաշտպանութեան Հասարակական Կազմակերպութեան հետ, պահանջելով որ վերջ տրուի վարկաբեկիչ այս երեւոյթին, ազատ արձակուի տարաժամ արգելափակեալը եւ վերահաստատուին ազատ քաղաքացիի իր բոլոր իրաւունքները:

Բլէեանի Պաշտպան Կոմիտէն պատրաստած է այս հարցին վերաբերեալ թղթածրար մը, զոր հետաքրքրուողները կրնան ստանալ՝ դիմելով հետեւեալ հասցէներուն. –

Fax : 0033/493 35 16 97
e-mail : bleyan.ashot@fnac.net
J. Beltzer : B.P. 20, 06190 RCM, France

Ի դիմաց–
Ա. Բլէեանի Պաշտպան Կոմիտէ
Նախագահ՝ Տիգրան Ճիլէճեան
Քարտուղար՝ Ժիրայր Զօլաքեան
Խորհրդականներ՝ Հայկ Քիւրտեան
Զուլալ Գազանճեան

Փարիզ, Օգոստոս 2

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի Հայ Աւետարանական Գոլէճի ընդհանուր մէջ, Յուլիս 7–ին, տեղի ունեցած է Հայկազեան համալսարանի 1998 – 1999 կրթական շրջանի շրջանաւարտներու պատկառոր արուեստից, պատկառոր գիտութեանց եւ մագիստրոս արուեստից վկայականներու, ինչպէս նաեւ ուսուցչական վկայագիրներու բաշխման հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Լիբանանի Խորհրդարանի անդամ՝ Աբրահամ Տէմէեանի: Համալսարանի հոգեւոր տեսուչին՝ վերապատուելի Կալուին Սաղրեանի աղօթքով բացումը կատարելէն եւք, համալսարանի նախագահը՝ տոքթոր Ժան Յանճեան բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն եւ բեմ հրաւիրած նախկին նախագահ (1968 – 1971) տոքթոր Կիլպըրթ Պլէեղիքեանը որ իր խօսքը ըսէ: Վարչական տեսուչ Ուիլմա Զօլաքեան կարդացած է անունները պատկառոր արուեստից արժանացած 37 շրջանաւարտ – շրջանաւարտուհիներու, որոնք ճնշումի եւ սպառնալիքի են թարկուած են:

Դ – Սերտօրէն գործակցիլ Հայաստանի մէջ կազմուած Ա. Բլէեանի Պաշտպանութեան Հասարակական Կազմակերպութեան հետ, պահանջելով որ վերջ տրուի վարկաբեկիչ այս երեւոյթին, ազատ արձակուի տարաժամ արգելափակեալը եւ վերահաստատուին ազատ քաղաքացիի իր բոլոր իրաւունքները:

Բլէեանի Պաշտպան Կոմիտէն պատրաստած է այս հարցին վերաբերեալ թղթածրար մը, զոր հետաքրքրուողները կրնան ստանալ՝ դիմելով հետեւեալ հասցէներուն. –

Fax : 0033/493 35 16 97
e-mail : bleyan.ashot@fnac.net
J. Beltzer : B.P. 20, 06190 RCM, France

Ի դիմաց–
Ա. Բլէեանի Պաշտպան Կոմիտէ
Նախագահ՝ Տիգրան Ճիլէճեան
Քարտուղար՝ Ժիրայր Զօլաքեան
Խորհրդականներ՝ Հայկ Քիւրտեան
Զուլալ Գազանճեան

Փարիզ, Օգոստոս 2

Պատկառոր դիտութեանց վկայականին արժանացած 23 շրջանաւարտ – շրջանաւարտուհիներու, ապա նաեւ ուսուցչական ծրագրի վկայագրին արժանացած 21 շրջանաւարտուհիներուն: Համալսարանին պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով այս տարի տրուած է մագիստրոս արուեստից վկայականը: Հայկազեան համալսարանի հոգաբարձութեան ու գործադիչ կազմին որոշումով առ ի դրնահատութիւն համալսարանի գոյատեւման եւ վերելքին երկարամեայ ծառայութեան նախագահ տոքթոր Ժան Յանճեանի ձեռամբ պատուոյ տոքթորայի վկայագիր չնորհուած է վարչական տեսուչ Ուիլմա Զօլաքեանի:

***

ԵՆԻԳԻՒՂի (Պոլիս) մէջ, Յուլիս 24–ին կառքի բախումի մը հետեւանքով մահացած է օֆիսէթ տպագրութեան երկարամեայ մատնագէտ, Կոմիտաս երգչախումբի դպրապետ՝ Յարութիւն Պօյաճեան: Շաբաթ երիկուն, Ենիգիւղի նաւամատոյցին մօտ՝ Մանկալ ճաշարանին առջեւ է, երբ իր կառքէն կ'իջնէր որ կառք մը եկած դարնուած է իրեն ու կարելի չէ եղած կեանքը փրկել:

***

ԳՆԱԼԸի (Պոլիս) կազդուրման կայանի բացումը կատարուած է Յուլիս 25–ին, աւանդական չուքով: Առաւօտուն, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ արարողութեան նախագահած ու քարոզած է Մեսրոպ Պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը «Գրիգոր Ձամպազեան» խաղավայրին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Գարակէօզեան վարժարանի հիմնադիր տոքթոր Մարտիրոս Ենիէօրկան: Ցայտնած է թէ 33-ը անդամն է որ կազդուրման կայանը իր դռները կը բանայ մանուկներու առջեւ ու հրաւիրած է օրուան հանդիսավարը՝ Նազարէթ Պալ վարելու հանգոյցը: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վահանմամն սուգի չրջանին պատճառաւ երաժշտական ունկնդրութիւն չէ եղած: Խօսք առած է կազդուրման կայանի այս տարուան տաճնապետ՝ Մհերան Ուլիկեան: Ան յայտնած է որ այս տարի կայանը կ'ընդունի 150 մանուկներ եւ բայ կը մնայ եօթը չարաթ: Կայանին ամբողջ եկամուտը կը գոյանայ բարերարներու սրտաբուխ նուէրներէն: Ցերեկուան ճաշերուն ծախքերը կ'ապահովեն զանազան նուիրատուներ, իսկ նախաճաշերու եւ նախընթրիքներու ծախքերը՝ տարիներէ ի վեր անխափան խումբ մը բարերարներ: Կայանը ունի 28 հակիչ: Մ. Ուլիկեան տեղեկութիւններ ալ տուած է այս տարի իրագործուած վերանորոգման աչխատանքներու մասին: Ապա, զանազան եւլոյթներ ունեցած են աշակերտները: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Օննիկի ընկերները համբիկն էր, որ վահէ Լեռնոյ անունով ներկայացած էր իրեն: Այս հանդիպումը թէեւ անախորժ տպաւորութիւն մը գործեց վրան, բայց վախ չզգաց:

– Աղէկ եմ, – պատասխանեց հոր կերպով:

– Լաւ եղաւ, որ դիպուածով իրարու հանդիպեցանք, – ըսաւ Համբիկ, թէեւ ճշմարտութիւնն այն էր, որ երկու ժամէ ի վեր պանդոկին դրան առջեւ կը դիտէր այդ «դիպուածը» ստեղծելու համար:

Բարսեղ աղա ճամբան չարունակեց անոնց պատասխանելու:

– Մեր ընկերները անցած օր բաւական սպասցուցեր էք սրճարանը, – չարունակեց Համբիկ:

– Ո՞ր սրճարանը, – հարցուց Բարսեղ աղա անտարբեր:

– Այն սրճարանը, ուր ժամադրութիւն տուած էին... նամակ մը չստացա՞ք դադիպիր մարմինէն:

– Եղբայր, ես առանձ բաներով զբաղելու ժամանակ չունիմ, իմ տէրտս ինծի բաւական է:

– Կը վախնամ որ այդ նամակը դէշ տպաւորութիւն ըրաւ ձեր վրայ:

– Բնական է, որ դէշ տպաւորութիւն կ'ընէ, – գոչեց Բարսեղ աղա, – մենք կը-րակէն փախած եկած մարդիկ, հազիւ ոտքերնիս հոս դրինք քիչ մը ապատ չունչ առնելու համար, ու ահա առաջին օրէն սպառնալիքները կը տեղան վրանիս... եթէ առանձ ըլլալիքը դիտնայի՝ Պոլսէն չէի ելլեր, անձրեւէն փախանք՝ կարկուտի հանդիպեցանք:

– Իրաւունք ունիք սրտնեղելու, – ըսաւ Համբիկ, – ես արդէն սկզբունքով հակառակ էի այդ տեսակ նամակ մը գրուելուն:

– Ուրեմն ինչո՞ւ գրեցիք:

– Մեծամասնութեան որոշումը ի՞նչ ըներեմ... տաք դլուխ տպաք չատ կան մեր մէջը:

– Ինչ որ է, մենք կարեւորութիւն չտըրինք, նամակն ալ պատռեցինք նետեցինք:

– Ատ ալ ուրիչ ծայրայեղութիւն մըն է, – ըսաւ երիտասարդը:

– Հապա ի՞նչ ընէինք, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Կրնայինք անուշութեամբ խնդիրը կարդադրել, – պատասխանեց Համբիկ:

– Այսի՞նքն...

– Այսինքն պահանջուած դումարին վրայ զեղչ մը դնել:

– Մենք ոչնչած ենք տասը փարա անդամ չտալ:

– Ատ չեղաւ, – գոչեց երիտասարդը:

– Արդէն հարցուցինք, փնտռեցինք, այդ տեսակ կամաւորական խումբ գոյութիւն չունի եղեր: Սահակ էֆէնտին զանազան կուսակցութենէ մարդիկ տեսեր է, այսինքն անոնց գլուխներէն, եւ անոնք ըսեր են ,որ այս տեսակ բան գոյութիւն չունի, նոյնիսկ պատուիրեր են, որ դրամ չտանք:

– Բայց այս կուսակցական գործ չէ, մենք կուսակցականներու հետ կապ չունինք, նոյնիսկ հակառակ ենք անոնց եւ քովերնին մօտենալ անդամ չենք ուզեր: Մեր կազմակերպութիւնը քանի մը անձնուէրներու ձեռքով եղած է, որոնք խիստ դաղտնի կերպով կը գործեն եւ կը զգուշանան կուսակցութիւններէ, որոնք գործ աւրելէ ուրիչ բան չունին... անշուշտ տեղեկութիւն չունին մեր գոյութենէն եւ չատ աղէկ է, որ չունենան:

– Ինչ որ է, մենք ալ թող տեղեկութիւն ունեցած ըլլանք ու կարճ կապենք:

– Հինգ հազար տրամի չէք տար եղեր, չորս հազար կուտաք, չորս հազար տալ չէք ուզեր, երեք հազար կուտաք, վերջապէս կը համաձայնինք:

– Չէ՛, չէ՛, վերջնական խօսք՝ տասը վարա պիտի չտանք, կարծեմ ըսի ու նորէն կը կրկնեմ:

– Ատ չըլլար, Բարսեղ էֆէնտի:

– Ի՞նչպէս չըլլար, բոնի՞ պիտի առնէք մեր դրամը, – գոչեց Բարսեղ, – հոս լեռը չենք, այլ մայրաքաղաքի մէջ:

– Ես արդէն սկզբունքով հակառակ եմ բոնի դրամ պահանջելու:

– Արդէն տասը մօտաւ անցաւ, տղաս:

– Իմ դրութիւնս հիմնուած է անուշութեան, բանակցութեան, իրար համոզելու վրայ:

– Շատ աղէկ դրութիւն է:

– Բայց միւսները կան:

– Միւսները ո՞վ են:

– Տաք գլուխ տղաքը, որոնք խօսք չեն հասկնար ,որոնք ո՛չ իրենց կեանքին կարեւորութիւն կուտան եւ ո՛չ ալ ուրիշի կեանքին:

– Ջանա՛ քու դրութեամբ, անուշութեամբդ, բանակցութեամբ զիրենք համոզելու:

– Ձեն համոզուիր, անկարելի է:

– Ատ ալ իրենց դիտնալիք բանն է:

– Կը վախնամ, որ պարապ տեղը ցաւալի դէպք մը կը պատահի:

– Հոգ մի՛ ըներ, բան մըն ալ չըլլար:

– Դուք մօտէն չէք դիտեր ամէն բան ու այդպէս կը խօսիք... եկէք նոր գիջողութիւն մըն ալ ես ընեմ իմ կողմէս... երկերկու հազար տրամի տուէք, ու խնդիրը վերջացնենք:

– Ձենք տար, տղա՛ս, չենք տար, ինչո՞ւ խօսք չես հասկնար, – գոչեց Բարսեղ աղա:

– Օպտակար գործ մըն է ասիկա:

– Կրնայ ըլլալ, բայց չենք տար:

– Հայրենասիրական...

– Հայրենիք չունինք, որ հայրենասիրութիւն ունենանք:

– Ընկերներս վերջնական պատասխանի մը կը սպասեն կոր:

– Վերջնական պատասխանը արդէն տալ անդամ տուի:

– Բացարձակ մերժո՞ւմ:

(Շար. 76)

Տիկին Մանուշ Ալեքսանեան,
Տիկին Աբեղիա Ալեքսանեան,
եւ համայն Ալեքսանեան ընտանիքը
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ա-
մուսնոյն, զաւկին, եղբօր եւ հարազատին՝

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

(Ալեխս Վարուժ)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 2-ին, 54 տարեկանին:

Թաղկոդումը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոստոս 6, ժամը 15·15-ին

Crématoire des Ulis (Essonne)
Cimetière de l'Orme à Moineaux,
Route de Marcoussis.

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները իր վշտահար մօր Տիկին Անժէլ Ալեքսանեանի եւ Ալեքսանեան ընտանիքին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 1000 ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ին ի յիշատակ Արմենակ Գույումճեանի մահուան 10-րդ տարելիցին:

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԱՒՈՒՐՔ

վախճանման

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ Տ�էՐ ՏէՐ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա·

Ծայրագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10·30-ին

Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ
«Քառասունք»ի Հոգեհանգստեան Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի

Ի ՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՐՋԱՆԿԱՑԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՑՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ամէնուս՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն անխտիր բոլոր հոգեւոր զաւակներուն պարտքն է, այդ օր, եկեղեցի փութալ եւ «ի խորոց սրտի» երախտագէտ ապրումներով ձայնակցիլ պաշտամունքային աղօթքներուն, որպէսզի Տէրը իր Երկնային Օթեւանէն՝ մեզ յաւիտեան պահէ երանեալ Հայրապետի լուսեղէն ներկայութեան հաղորդութեան մէջ:

«Յաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, ժամն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յատուկ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔԻ աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս· Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ Վ.Ր.Դ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի
«Օրհնութիւն խաղողոյ»
աւանդական արարողութիւնը:
Անոնք որոնք կը փափաքին այս առթիւ խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:
Հեռաձայն. –
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

GRANDE FETE
CHAMPETRE

A BELLEFONTAINE

LE DIMANCHE 8 AOUT A PARTIR DE 11 H

SPECTACLE PREPARE PAR LES COLONS
BAR, BUFFET, ANIMATIONS

VENEZ NOMBREUX

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8, ժամը 10-ին

Պատարագը կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութեան կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Երլմազեանի

Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ վարչական խորհուրդը կը հրաւիրեն բոլոր հայորդիները Հայոց, ներկայ գտնուելու ու միասնաբար աղօթելու մեր սիրելի երանաշնորհ Հայրապետին հոգւոյն ի հանգիստ:

*
**

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս· ԳԷՈՐԳ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Օգոստոս 8-ին

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 11·30-ին:
Կը պատարագէ եւ քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆԾ· ՏԷՏԷՒԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի
օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise

un VOYAGE
en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses
NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions
(heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. - Beaumont.

SABERATOURS
EVAN VOYAGES

COUPE D'EUROPE DES NATIONS
EURO 2000
ARMÉNIE-FRANCE
8 SEPTEMBRE 1999
À EREVAN

TOUT COMPRIS
AVION
HÔTEL
EXCURSIONS
STADE
À PARTIR DE
3980F
DÉPART
MARSEILLE-LYON-PARIS

OFFRE SPECIALE ARMENIE FRANCE

RENSEIGNEMENTS & RÉSERVATIONS

SABERATOURS
19 RUE ST. ROCH
75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10
FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48 COURS DE LA LIBERTÉ
69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66
FAX 04 78 60 92 26

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6-ին

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս· Դրիպոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողները կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր· Հրայր Հերատչեանին:

Հասցէ· –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 AOUT
1999
LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·701 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.701

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՄԱՍԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ԴԷՄ՝
«ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԻՒՆ»
ԿԸՍԷ ՇԷՅԽ ԵԱՍԻՆ

Գազայի հարաւը, Զէյթունի արուարձանը կը թնակի «Համաս»ի հոդեւոր պետը՝ Շէյխ Եասին: Համասը իսլամական դիմադրութեան չարժումն է, հիմնուած 1987-ին, Ինթիֆատայի սկիզբէն քիչ յետոյ: Ներկայիս դուրս կը մնայ Պաղեստինցիներու եւ Իսրայէլացիներու միջեւ տարուած բանակցութիւններէն խաղաղութեան գործընթացի մը չուրջ, որու դէմ է:

Անկարելի չէ նկատուիլը սակայն որ պաղեստինեան այս ծայրայեղ կազմակերպութիւնը, որու անուանումը «Ջերմեռանդութիւն» կը նշանակէ, իր մասին խօսիլ սայ: Շէյխ Եասին կ'ըսէ «Լիպերասիոն»ի (Օգոստոս 6). – «Պէտք է դիմադրենք զբաղողին աւելի քան երբեք», ընդունելով հանդերձ որ տրամադիր է ընդունելու Ցաթահի երկարած ձեռքը Գահիրէի մէջ, անցեալ Կիրակի: Ցաթահն ալ Պաղեստինեան Ազատագրական Կազմակերպութեան (ՊԱԿ) եւ Պաղեստինի Ազատագրութեան ԺողովրդականՃակատի ղեկխաւոր խմբաւորումն է, ցարդ անդամ՝ «Մերժումի Ճակատին»: Համասը պայման մը կը դնէ ընդունելու համար երկարած այդ ձեռքը, պայմանն այն է որ Օսլոյի համաձայնագրերը հիմ չծառայեն բանակցութիւններուն:

Եասին անդամալոյծ է ձեռքերէն եւ զբաղնքներէն, բայց միտքը արթուն կը մնայ եւ խօսքերը սուր են: «Անելը, կ'ըսէ, որու մէջ կը գտնուին այսօր Իսրայէլացիք եւ Պաղեստինցիները նախատեսելի էր եւ նախատեսած էի, որովհետեւ Պարաք խաղաղութեան մարդ չէ, պատերազմի մարդ է: Փաստն այն է որ Միացեալ – Նահանգները դնաց եւ վերադարձաւ 8 միլիառ տոլարի դինամթերքով»: Ըստ իրեն ու նաեւ բազմաթիւ Պաղեստինցիներու Ե. Արաֆաթի հարց եղած խաղաթուղթերը չունի իր խաղին համար եւ զօրաւոր դիրքով չէ որ խաղաղութեան գործընթացը կը դիմագրաւէ:

Եասին կ'աւելցնէ. – «Ի՞նչ խաղաղութեան գործընթաց: Այսօր տակաւ մը կայ զօրաւորի մը դիմաց: Խաղաղութեան գործընթաց մը, ամէն բանէ առաջ ճիշդ հաւասարի է, պէտք է վիճարկուի հաւասարէ հաւասար: Եթէ կ'ուզէք բանակցիլ ձեր թշնամիին հետ, պէտք է իրեն չափ զօրաւոր ըլլաք: Եթէ իրեն հետ կը բանակցիք տկար դիրքով, խաղաղութեան գործընթացի մը չէ որ կը յանդիքք այլ՝ անձնատուութեան գործընթացի մը»:

Պաղեստինեան պետութեան մը գաղափարը հեղնական ժպիտի մը առիթ կուտայ, քանի ինք քարոզիչն է իսլամական մեծ Պաղեստինի մը որ Ցորդանան դեպէն Միջերկրական կ'երթայ: «Ի՞նչ Պետութիւն, կ'ըսէ, իրարմէ անջատուած հողամասերէ կազմուած Պետութիւն մը որ ոչ իր սահմաններուն հակակշիռը պիտի ունենայ, ոչ ալ ջուրին, գաղթավայրերով բնակուած Պետութիւն մը, պետութիւն չէ»: Պէտք է հրաժարիլ Օսլոյի համաձայնագրերէն եւ վերադառնալ դիմադրութեան: «Երբ վերստանանք իշխանութիւնը, պէտք է նայինք թէ ինչ կրնանք խօսիլ խաղաղութեան մասին: Մեր մեծ ուժն այն է որ այս հողը մերն է եւ թէ մեզմէ ամէն մէկը պատրաստ է զոհաբերուելու եւ նահատակ դառնալու զայն վերստանալու համար: Այսօր, դինուորական գործունէութենէն ուրիշ այլընտրանք չկայ»:

Վերջերս, Արաֆաթ բանական ձերբակալութիւններ ընել տուաւ Համասի չարքերուն մէջ եւ այսօր անոր դինուորական թեւը չուքի պէս բան մըն է, թէեւ Եասին կ'ատարկէ. – «Գալիք օրերը ցոյց պիտի տան որ դինուորական թեւը միշտ պատրաստ է զոհելու»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԵԼԻ կառավարութեան մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Արաբ մը մտաւ յանձին Նաւաֆ Մասալհայի որ կը գրաւէ Արտաքին Գործոց փոխ – նախարարի պաշտօնը: Նորութիւն մըն է նաեւ ընկերան Տիկին Եուլի Թամիրի նշանակումը Համարկումի նախարարութեան պուլթը: «Խաղաղութիւն հիմա՛» հակակշռում չարժումին նախկին դեկավարն է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ կեդրոնական Դրամատունը Դրամական Միջազգային Ֆոնտին վոխ տուած հսկայ դումարներուն մէկ կարեւոր մասը պահ դրած է ձերդէի հարկային դրասխրը: Ռուսական պաղտնաբար ստեղծուած ընկերութիւն մը – Ֆիմաքօ – ապա այդ դումարները կը ներածէը չահագործումներ կատարելու համար Գանձային ռուսական բաժնեթուղթերու վրայ: Այս գործողութիւնները հաստատուեցան Փրայսուաթըր – Հաուզ Գուփըրս դրասենեակի մէկ օտիթի տեղադրով եւ յայտնաբերուեցաւ անտեսական կոմերսանտ օրաթերթին կողմէ: Բայց ի բաց խնդրոյ առարկայ է ռուսական ֆինանսական բարձր խաւը: Կը պարզուի որ ԷՖ – ԷՄ – Ի–ն չատ թեթեւօրէն վարուած է գործողութեանց հակակշռի նկատմամբ: Բայց եւ այնպէս, 4,5 միլիառ տոլարի նոր վարկ մը բացած է Ռուսաստանի:

ՖՐԱՆՍԱ ապաստան գտած Քոսովոյի-ներէն 300–ը վերադարձան Օգոստոս 5–ին: Դեռ կան 6500 ուրիշներ, որոնց մեծ մասը կը նախընտրէ Ֆրանսա մնալ:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ՄԷՋ, ձելֆայի չրջանը մայրաքաղաքէն 270 քիլոմեթր հարաւ, պայթում մը պատահած է Օգոստոս 5–ին, որու հետեւանքով 6 մեռեալ կայ եւ 61 վիրաւոր:

ՄԱԿ–Ը քննութիւն մը բացած է որովհետեւ կասկած կայ որ Սուտան քիմիական դէնք գործածած է Յուլիս 21–ին եւ 23–ին կատարած իր ռմբակոծութիւններուն աւեն երկրին հարաւային դիւղերուն վրայ: Այդ չրջանը Սուտանի Ժողովուրդներու Ազատագրութեան բանակի ըմբոստներուն ձեռքն է: Նորվեկիական մարդասիրական կազմակերպութիւն մը հաստատած է որ ըստ իր քաղած բազմաթիւ վկայութիւններուն, յարձակման աեն թունաւոր կազեր գործածուած են, ինչ որ Խարթում կը հերքէ: ՄԱԿ–ի երեք պաչտօնատարներն ալ անհանգիստ եղած են այդ ռմբակոծութիւններուն ընթացքին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կանաչները կը չարունակեն նեղել Ժոսփէնը: Վուանէյէն ետք, Մամէրն է որ հարցաղրոյցի մը մէջ «Ֆիկարօ»ի (Օգս· 6) Ժոսփէնը կը նմանցնէ վարժապետին մը որ մատներուն վրայ կը զարնէ անկարգ աշակերտներուն: Կ'ուզէ որ աւելի հակակչիռ ունենան կառավարութեան քաղաքականութեան վրայ եւ կը թելադրէ որ կանաչները «ինքնավար ցանկեր» ներկայացնեն թաղապետական ընտրութիւններուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԶԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 5 / 6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆԵՐԸ

Փոխադրութեան նախարարութեան Օգոստոս 4–ի նիստին քննարկուած է մայրուղիներու կացութիւնը: 1995 – 2000 հնդամեակին համար պատրաստուած ծրագիրը 31 միլիոն տոլարի պիւտճէ ունի ու մինչեւ այսօր 435 քմ· համբայ նորոգուած է 23·1 միլիոն տոլար ծախքով: 2000–ին վերանորոգուած մայրուղիներու ընդհանուր երկարութիւնը կ'ըլլայ 640 քիլոմեթր, ինչ որ համբաներու ամբողջ ցանցին 41 տոկոսը կը կազմէ:

*
**

«ԱՐՄԵՆԻԿՈՒՄ»Ի ԽԱԲԵԱՆԵՐԸ

Կալիֆոռնիոյ մէջ խումբ մը խարեբաններ յայտնաբերուած են որոնք սիտայի հիւանդներու առաջարկած են Հայաստանի մէջ բուժում, պահանջելով 5 – 10 հազար տոլար: Անոնք չահաբեր այդ միջոցին դիմած են երբ տեղւոյն թերթերուն մէջ լրուած է որ կալիֆոռնիոյ բնակիչներէն մէկը «Արմենիկում»ով առողջացած է Երեւանի մէջ:

ալ մը որ մատներուն վրայ կը զարնէ անկարգ աշակերտներուն: Կ'ուզէ որ աւելի հակակչիռ ունենան կառավարութեան քաղաքականութեան վրայ եւ կը թելադրէ որ կանաչները «ինքնավար ցանկեր» ներկայացնեն թաղապետական ընտրութիւններուն:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը կոչ կ'ընէ իր բոլոր հասատատութիւններուն եւ քաղաքացիներուն որ աչալուչ ըլլան, որովհետեւ թիւ 1 թշնամին՝ պէն Լատէն հարիւրաւոր մարտիկներ համախմբած է Ափղանիստան եւ կը բսպառնայ Ամերիկայի: Ճիշդ տարի մը առաջ էր որ հակամերիկեան ռճրափորձեր գործուեցան Նայրոպի եւ Տար էս-Սալամ: Ափղանիստան ահաբեկչութեան «սրբատեղին» դարձած է. հոն սաուտցի միլիոնատէրը՝ պէն Լատէն թալիպաններու պաչտպանութիւնը կը վայելէ: Ճիհատ խորագրուած քերթուած մը գոր Թալիպան մը գրած է մատչելի է համացանցի վրայ: Ան կոչ մըն է աչխարհի բոլոր մահմետականներուն մորթելու բոլոր անհաւատները:

ԳԵՐՄԱՆԱՅԻ նկարահան մը Գոթ – տ'Իվուարէն վերադարձին հիւանդանոց փոխադրուած է ու բոլորովին առանձնացուած, որովհետեւ յայտնի չէ թէ ի՞նչ վիրիւս առած է, որ կրնայ վարակիչ ըլլալ: Հաստատուած է որ էպոլա չէ, բայց, քննութիւնները արդիւնք չեն տուած: Կը տառապի նեղքին արիւնահոսութենէն, լեարդ եւ երիկամունք չեն բնեղր եւ դիտակցութիւնն ալ կ'ներթայ կուպայ: Բժիչկ եւ հիւանդապահուհի յատուկ հականեխիչ զգեստաւորումներ ունին, հիւանդանոցն ալ ամբողջովին պարպուած է: Գերմանացիք բաւական իրար անցած են, բայց, նկարահանին կինը որ իրեն կ'ընկերանար եւ օդանաւին միւս ճամբորդները բան մը չունին: Գոթ տ'Իվուար տօթ եւ խոնաւութիւն կը տիրէ:

ԱԼՅՊԱՄԱՅԻ (Միացեալ – Նահանգներ) մէջ է, այս անգամ, որ դինուած մարդ մը յանկարծ կրակ բացած է եւ 3 հոգի սպաննած: Գացած է աչխատանքի իր նախկին վայրը եւ կրակած իր նախկին գործատիրոջ եւ երկու ուրիշ անձերու վրայ:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՐՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փ.Փ.Ի–ի դեկավար Ա· Իօճալանի զէնքերը վար դնելու եւ Թուրքիոյ տարածքէն հեռանալու կոչը զրական արձագանգ գտած է հետեւորդներուն կողմէ: Զինեալ կազմակերպութեան նախագահական խորհուրդը յայտարարած է թէ նախագահ Ա· Իօճալանի Օգոստոս 2–ի կոչին կ'ընդառաջեն ու զօրավիգ են իր գծած ուղղութեան: Կազմակերպութեան յետագայ գաղափարական, քաղաքական, կազմակերպչական եւ դինուորական գործունէութիւնը պիտի հետապնդէ ժողովրդավար հանրապետութիւնը ստեղծելու նպատակը: Նախագահական խորհուրդը կոչ ուղղած է Թուրքիոյ իչխանութիւններուն որ ներկայի իրականութեան դէմ ողջամիտ, պատասխանատու կեցուածք ցուցաբերեն ու հրաւիրած է չրջանին ու աչխարհի քաղաքական ու ժողովրդավար ուժերն ալ զօրակցելու նման պատմական հարցի մը լուծումին:

Ա· Իօճալան իր փաստաբաններուն միջոցով քրտական «Էօզկիւր փոլիթիֆա» օրաթերթին կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է նոյն կոչին մասին, բացատրելով անոր տուն տուող ազդակները: Քիւրտ դեկավարը կ'ըսէ թէ պինեալ պայքարը երբեք իրենց հիմնական նպատակն չէր· ինք արդէն բազմաթիւ անգամներ հրապարակ կոչ ըրած է: Ան համոզուած է որ պետութենէն որեւէ բան ակնկալել ճիշդ չէ, պարտք է մղել այնչէ բանը ընելու, չօչափելի, յստակ ծրագիրներ առաջարկելով:

Իօճալան ըսած է թէ իրենք կողմնակից են Թուրքիոյ Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան, քանի որ ատով ժողովրդավարացման հարցերը կարեւոր համեմատութեամբ պիտի անհետանան:

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը արտայայտութեով Իօճալանի կոչին մասին, ըսած է թէ ահաբեկչութեան դէմ պետութեան դիրքը յստակ է, պայքարը մեծ վճռակամութեամբ կը տարուի ու այդ ընթացքին մէկ պետութիւնը ոչ մէկ տեղ ակնկալութիւն ունի:

Ինչ կը վերաբերի Իօճալանի մահապատիժին, Թուրքիոյ վճռաբեկ ատեանին դլխաւոր դատախազը Օգոստոս 5–ին գրաւոր դեկոյցով մը յայտնած է թէ Փ.Փ.Ի–ն գարուն ահաբեկչական ամէնէն արիւնարբու կազմակերպութիւնն է ու պէտք է վաերացուի անոր մահապատիժը:

Դէպքերու այս զարգացումին զուգահեռ, ԱՄՆ–ու Արտաքին Գործերու փոխ – նախարարներէն Հ· Քոհի մէկ յայտարարութիւնը զայրոյթ պատճառած է Անգարայի. ան հարաւ – արեւելեան չրջաններու իր քննութիւններէն ետք Անգարայի մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է, ի միջի այլոց ըսելով որ Քիւրտերը իրենց լեզուն, մչակոյթը, արտայայտութեան ազատութիւնը ու չահերը պաչտպանելու կարող քաղաքական կուսակցութիւններ հիմնելու ազատութիւնը, միջազգային օրէնքներով ամբողջ մարդկութեան արուած իրաւունքներէն օգտուելու պայմանները կ'ուզեն ունենալ ու մնալ որպէս թուրք քաղաքացիներ:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԿԻՆ

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

(ՄԱՀԷՆ ԴԷՊԻ ԿԵԱՆՔ)

– ՀԱՏՈՒԱԾ -

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Գերեզմանատունները, հեռաւոր ու մեռնածը, տարօրինակ «դրաւչութիւն» մը ունեցած են միշտ ինձի համար: Մահուան մէջէն անոնք կը խօսին կեանքին մասին. տեսակ մը ազգային կենսագրութիւն են անոնք: Այնտեղ մարդիկ հողին տուած հողէն իրենց առածը՝ այժմ ազատագրուած են այլեւս հոգայնութեան կապանքներէն. բիւրեղութիւն մը կայ անոնց մէջ. մանաւորի ու անհատականի մանրութիւններէն բարձրացած են այլեւս եւ հասած մարդկային ընդհանրութիւններու: Յաճախ տարուած եմ մտածելու – ինչո՞ւ մարդիկ աչխարհի չորս ծագերուն վրայ, նոյնիսկ ու մանաւանդ քաղաքակրթութեան յառաջացեալ նկատուած երկիրներու եւ ժողովուրդներու մօտ այնքան զուրգուրոտ վերաբերում ցոյց կուտան դերեզմանատուներուն, մարդոց յաւիտենական այդ քնարաններուն, ուր ո՛չ մէկ զորք, ո՛չ մէկ չահ, ո՛չ մէկ չարժում կարելի է այլեւս: Ի վերջոյ, ի՞նչ կայ այնտեղ եթէ ոչ ոսկերատիք՝ հող դառնալու իրենց դանդաղ մաչումի ընթացքին մէջ «լի սիրտ երկրի»: Ինչո՞ւ այսքան կանոնչ ու ծաղիկ, ծառազարդ ուղիներ, այսքան խաչքար ու արձան, քանդակ ու դեղաշիր: Մեռնելու ճակատագրուած մարդը արդեօք ինքզինք չէ՞ որ կը տեսնէ այնտեղ իր լինելութեան ընդհանրական պատկերին մէջ...:

Հայուն համար ալ նուիրականութեան կնիքով սրբազան նկատուած եւ իմաստ ունեցած են եւ ունին դերեզմանատունները: Խաչքարերու մեր ամբողջ քաղաքակրթութիւնը այլապէս չի բացատրուիր:

Եղեր եմ անծայրածիր Հնդկաստանի մէջ տակաւին հողին հետ չխոնջացած վերեզմանատուներու մէջ: Հիւսիսը, Ագրայի մէջ, մահէն ետք այնքա՜ն Հայեր «որբացած» են, կեանքի մէջ այնքա՜ն չքեղ, արքայաշուք օրեր ապրելէ յետոյ...: Այո՛, դերեզմանատունը այնտեղ մանրանկար Հայաստան մըն է, յուշարար՝ Հայաստանցի ժողովուրդի ցեղային հատատարմութեան, ստեղծարար ձեռներէցութեան եւ հանճարեղ նուաճումներու առակ սեփական իրագործում նկարագրի եւ զօրութեան: Տարօրինակ բան էր Հնդկաստանի այժմ բոլորովին անհայացեալ այդ միջավայրին մէջ յանկարծ քարերու վրայ կարդալ «Այս է տապան... Բաղդասարի... Յակոբի... Պօղոսի... Սարգիսի... Մրկըտիչի... Շահնազարի... Յովհաննիսի.... Սիմէոնի... Մանուկի... Բարսեղի... Աստուածատուրի... Գրիգորի... Մկրտումի... Յովսէփի... Խաթունի... Անուայի...: Լոյսի ճաճանչներ՝ բոլորովին հեռաւոր օտարութեան մեզի համար մութ այդ տարածութիւններուն մէջ: Հայկական – մարդկային այդ աչխարհագրութեան քարտէսին միխայուած են Հայաստանի քարէսէն պատառիկներ «Երեւանցի», «Ղարաբաղցի», «Արաբկիրցի», «Սամսունցի», «Մարաշցի», «Թիֆլիսցի» եւ «Ստամբոլցի», եւ նորակերտ հայ գաղութներէն մանաւանդ «Զուղայեցի» անուններով:

Եղեր եմ նաեւ Հարաւը, Մատրասի Հայոց Եկեղեցիին բակը, ուր երկիւղածութեամբ միայն կրնայի քալել, որովհետեւ ամէն մէկ քար ոսքիս տակ տապանաքար մըն էր: Հայ լրագրութեան ռահվիրայ տերվիչ քահանային՝ Յարութիւն Շմաւոնեանի մարմարակերտ դամբարանին չուրջ, անդրշխարհեան թելագրականութեան ուժով չնչող այդ անշունչ քարերուն մէջ հայերէն տառերով ու հայկական կեանքի վկայութիւններով դեռ կ'ապրէին մարդիկ եւ ես այնպէս կը զգայի որ մումուն ու փոշին ու մանաւանդ ահաւոր առանձնութիւնը, անայցելու վիճակը չէին մահացուցած զիրենք մահէն ետք...: Մէկ հատիկ հայ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունով կնքուած բայց արդի աչխարհէն կրէկըրի անունով ճանչցուած, կը հսկէր իրենց վրայ, ինչպէս դաստակ եկեղեցւոյ մէջ խորանին վրայ ձէթով ապրող ու պլպլացող մեղմալոյս կանթեղ...:

Եղեր եմ Պարսկաստանի հիւսիսը, պատմական Հայաստանի Ատրպատական նահանգի մէջ: Ս. Թադէի վանքին չուրջ, բլուրներու վրայ խոնարհեր եմ սուրբերու եւ հերոսներու չիրիմներուն առջեւ: Քարերն այնտեղ եւս խօսեր են ինծի հայութեան մասին ու պատմեր հեղ մը եւս հայ պապիկին հաւատքի պարզութեամբը, թէ ինչպէս հայ մարդիկ կ'երթան, բայց հայութիւնը կը մնայ...:

***

– Երթա՞նք, ըսի:

Եւ, Օգոստոս 20–ին, (1971) ինքնաչարժներու երկարաձիգ թափօրը, իր մէջ խմբած Հայեր՝ Նոր – Ջուղայէն, Թեհրանէն, Խուզիստանէն, Շիրազէն, չարժեցաւ դէպի Չհարմահալ: Գաւառական հողերու մէջ մտնելէ ետք ա՛լ ինքնաչարժներու սկսան խաչելութեան ճամբան: Խճահիճող ու փոչեթաթաւ ճամբաներու դնացքը տաժանելի էր: Բայց զիւղին կարօտը ցօղի պէս իջեր էր սրտերուն վրայ եւ այրող արեւին ու խեղդող փոչիին նեղութիւնը չքացեր էր: Յնդունելութիւն էր ամէն կողմ: Անցեալի հպարտութիւնը, Չհարմահալցիներու աննկարագրելի եւ անբաղդատելի «Ֆիս»ը (*) ցնծատօնի յատուկ մթնոլորտ էր ստեղծեր եւ տարածեր ամբողջ ճամբու երկայնքին:

Մամուքա՛...
Վերի՛ն Քոնարք...
Ներքի՛ն Քոնարք...
Սիրա՛րք...
Լիվասեա՛ն...
Հալիքարա՛տ...

Բացատրութիւններ՝ աղմկալից եւ մրցակցական: Չհարմահալը մոռցուեցաւ յանկարծ: Սկսն ոք սկսաւ լ'ր զիւղը փնտռել ու փառքի բառերու թեւերով եօթներորդ երկինք բարձրանալ: Բարեւների աչտարա՛կ...: Նոր – Ջուղայի մէջ բոլորն ալ Չհարմահալցի էին: Չհարմահալի մէջ, սակայն, Մամուքացի, Քոնարքցի, այն ալ Վերի՛ն ու Ներքի՛ն, Սիրարքցի, Լիվասեանցի դարձան: Հին քաղաքծութիւններու վերյիչումներ բազմապատկուած թիւերու յատուկ անհատական համեմատութիւններով... իսկական մրցում: Իրականն վէճ – ո՞րն էր մայրաքաղաքը Չհարմահալի: Այնպէս պզտիկ որ Չհարմահալ մայրաքաղաք չունէր որովհետեւ ամէն մէկ գիւղ քաղաքամայրն էր դիւղացիին համար:

Չհարմահալցի բարեկամներուս լեզուն ի՛նչ վառ դոյներ հագաւ: Աւերակ տունը այդ լեզուով եղաւ ... ապարա՛նք ղեղկական կեանքի յատուկ արկաւի դողութիւնները՝ հերոսակա՛ն զրուազներ, խոպանացեալ դաչտերը՝ մարգարեա՛յ ցոլեններ ու գօսացեալ պարտէզները՝ կանանչաւէ՛տ ու պտղառա՛տ այգիներ, Տէր – Թոդիկեան զպրոցները՝ ուսման վա՛ռ օճախներ եւ գիտութեան բա՛րձր կեդրոններ...:

Դիտեցի, դիտեցի երկա՛ր. լսեցի, ունկընդրեցի յար: Ցուզումը յանկարծ բերնէ ու սեղմեց սիրտս եւ քամեց արտասուք: Պահ մը ծառի մը տակ առանձնացայ ու պոռթկացի.

– Ո՛վ Տէր, այս ի՛նչ բարիք ես տուած մարդուն հողն ստեղծած ըլլալով: Այս ի՛նչ չնորհք ես ըրած մարդուն հողին ակրը դնելով անոր սրտին մէջ, արիւնին չափ կենսական: Օճին ըսիր. «Հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց»: Մարդը դուրս վռնտեցիր «փափկութեան դրախտ»էն, բնակեցուցիր զայն դրախտէն դուրս բայց դէմ յանդիման դրախտին «գործել լեր կնի» եւ ըսիր անոր. «քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո»: Օճին ըսածդ եղաւ անդ՛ածք: Մարդուն ըսածդ՝ օրհնութիւն: Մարդը դրախտէն երկիր փոխադրեցիր, որպէսզի իր քրտինքով երկիրը դրախտի վերածէ: Օճին՝ հո՛ղը տուիր իրեւ կերակուր: Մարդուն զայն ընծայեցիր որպէս ստեղծարար ուժի սուրբ աղբիւր: Եւ տես, ի՛նչ ըրին քու զաւակներդ զորս Հայկի անունով կոչեցիր եւ Լուսաւորչի անունով կնքեցիր: Քարախառն հող տուիր անոնց եւ անոնք Հայաստանը վերածեցին «երկիր դրախտավայր»ի: Քու ստեղծած մարդերէն ոմանք օճէն միայն չվտարուեցան, այլ օճին հողին իրենց հոգիին մէջ խառնեցին եւ մեզի տուած հողդ կերան: Տե՛ս ահա ուրիշ հողաշերտի վրայ եկան հողաչէն զաւակներդ հայկազեան եւ այս հողերը հանդերու վերածեցին: Հիմա թողեր են այս հողերն ալ ու գացեր մեծ քաղաքներ: Հողը գացեր է իրենց ձեռքերէն, բայց հողին ակրը մնացեր է իրենց սրտերուն մէջ: Տէ՛ր, մի՛ թողուր որ այդ ակրը մարի իրենց կուրծքերուն տակ – հայրենի հողին ակրը:

Թեթեւցած հոգիով կը վերադառնամ դեռնէն ցայտող աղբիւրի մը եզերքին ու ծառերու չուքին տակ սարքուած վրանը: Հոն են բոլոր բարեկամները, պետական երեսփոխան, ազգային ժողովականներ, Ուսումնասիրաց Միութեան անդամներ: Բանավէճը դեռ տաք է – Ո՞րն է Չհարմահալի մայրաքաղաքը: Կը մօտենամ իրենց եւ ֆոլքլորային այս այնքան հաճելի մըրցակցութեան կը բերեմ իմ ալ մասնակցութիւնը: Ու կ'եզրակացնեմ.

– Իրաւունք ունիք բոլորդ ալ: Կը հասկընամ ձեզ եւ ձեր վէճը. ես ալ եղեր եմ այդ վէճին վարժ վարպետ իմ հայրենի գիւղին մէջ: Բոլոր գիւղերն ալ մայրաքաղաք են, որովհետեւ մեզ ծնող հողն են անոնք. եկէք հիմա ապրինք մեր որդեգրութիւնը, փառաւորենք մեր ակրը եւ ուխտենք կապուած մնալ հողին, նոյնիսկ ու մանաւանդ երբ մեզ դուրս բերեն մեր հողերէն...:

***

Վաստիդանի ընդարձակ դերեզմանատան մէջ ենք հիմա: Հակա՛յ տապանաքարեր փռուած են արեւուն կրակայայտ ճառագայթներուն տակ, այրած խոտերուն մէջ ամանք կորսուած: Ծաղիկ ու ծաղկեփունջ չկայ: Ծաղիկն այստեղ, այս եղանակին, այս արեւուն ներքեւ ակնթարթի կեանք միայն կրնայ ունենալ: Բայց տեսարանը գեղեցիկ է ուրիշ, աւելի խոր, աւելի վաւերական գեղեցկութեամբ մը – ժողովո՛ւրդը: Մարեր ունին իրենց ձեռքերուն: Բայց մոմի տակր բոցերն անդամ կը մարին բոցարձակ ճառագայթներուն տակ օդոստոսեան արեւին: Ի՛նչ փոյթ. մոմն ի՞նչ կ'ալծէ այս լեռներուն վրայ, այս քարերուն մէջ ու այս արեւին տակ: Հայ մարդիկն են այսօր մոմակալ իրենց սիրտերը կերոնի անցուցած:

«Գթա՛ Տէր ի հոգիս մեր ննջեցելոց...
եւ յիշեա՛ ողորմութեամբ...»

Բոլորին աչքերը սեւեռուած են տապանաքարերուն վրայ:

«Յիշեա՛ Տէր...»

Ամէն մէկը կը մտածէ իր ընտանիքի մէկ սիրելի անձին մասին: Բոլոր գիւղերն ու բոլոր գիւղացիք, դերեզմանատուներն ու չիրիմները համատեղուած են այստեղ մէկ կէտի վրայ – համայնութեան կամարը կազմող հայրենակցական մէկ պատկանելիութեան զգացումին մէջ: Նայուածքներու խուրձին տակ հին անուններ նոր չունչ կ'առնեն, հողին ընդերքը կը բացուի առեւտուն տակ եւ անցեալ մ'ամբողջ, կեանք մը առհասական կը լեցուի ուղեղներուն եւ սիրտերուն մէջ քաղաքներէն եկած այս գիւղացի `ժառանգորդներուն: Կը զգամ իրենց յուզումը, ոչ անձնական յաւ ու վիշտ, այլ հայրերու հաղորդութեան խորովիչ եւ պայծառակերպող պահ: Նորնոր հապուստներ են հագած, տեսակ-տեսակ գլխարկներ են անցուցած իրենց գլուխներուն, լուսանկարչական ու չարժանկարային գործիքներ կախած իրենց ուսերէն: Չհարմահալցի՞ են, հարց կուտամ ես ինծի չարականը երգած պահուս: Ե՛ն անպայման, հապա ինչո՞ւ հոս են:

Շարականի երկրորդ պատկերը դերեզմանաքարերէն կը հեռացնէ հայեացքս եւ կը սեւեռէ ժողովուրդին վրայ.

– «Լուսաւորեալս ծննդեամբ սուրբ աւազանին,
Մի՛ բարկութեամբ խրատեր
եւ մի՛ սրտմտութեամբդ զո
յանդիմաներ...»

Մարդ ենք ի վերջոյ, դեռ չնչող ու գործող: Աստուծոյ սրամտութեան պատճառով արարքները անպակաս չեն մարդկային մօտ: Բայց այժմ լինած ենք այս ժայռածածկ անապատը, այս մարդկերը ժայռանման տապանաքարերուն մէջ քալելին մէջ թողած ենք մեղքերը բոլոր քալքներէն հատաքուած: Այստեղ սրեւին տակ բացուած ենք քեզի. այրող ու մաքրող ճառագայթներով այրէ մեր մեղքերը: Եկած ենք մեր ննջեցեալներու սրբաչող յիչատակէն լո՛յս քաղելու եւ մեզ տալած սպիտակութիւնը ցանելու մեր զբչացած հոգիներուն վրայ: Անոնց սիրոյն զոհէ՝ ներէ՛ մեզի, «մի՛ բարկութեամբ խրատեր» եւ «մի՛ սրտմտութեամբդ զո յանդիմաներ» այլ զթութեամբ զո քաւէ՛, մաքրէ՛, սրբէ՛ եւ այնպէս վերադարձուր մեզ քաղաք, որ մեր հայրերուն դիւղն ու հողը, մեր ննջեցեալներուն յիչատակն ու պատգամը երթիք չհեռանան մեզմէ եւ որը չմնանք այս կենարար սրբութենէն:

«Ի վերի՞ն երուսաղէմ»

Վերստին կը դառնամ ննջեցեալներուն: Վեր կը բարձրացնեմ աչքերս դէպի վերին Երուսաղէմ: Բայց արեւը ետ կը մղէ իմ նայուածքը: Դարձեալ դերեզմանաքա՞ր. բայց այս անգամ ... երկինքին հայելին են անոնք: Հաւատացեալները ըլլալու համար հետեւ այն ժողովուրդին, որուն հայրերուն ճակատներն է միւռոներ, ձեռքերն է իւղար կապեր – պսակեր, եւ գամբաններն է կնքեր:

«Տէ՛ր, ողորմեա՛
Հոգւոցն մեր ննջեցելոց»

Շարականն այսպէս հպիւ արտասանած՝ ժողովուրդն ամբողջ, միահամուռ նած՝ ժողովուրդն ամբողջ, միահամուռ, միաբերան սրտի ամենախոր ծալքերէն վեր բարձրացուց իր այնքան կրկնած բայց այդ օր կարծես առաջին անգամ երգուող «Հայր Մեր»ը:

Ամայութեան, անտուն, աներդիք տարածութեան մէջ, արեւի ու քարի միջեւ ապրող ժողովուրդի տեսարանը ալ վեր էր ըմբռնողութեանս մտքինիներէն: Քարերը կ'երգէին, փուչերը կ'երգէին, ծառերը կ'երգէին, երկիր ու երկինք կ'երգէին, չգիտեմ. բայց գիտեմ որ ես ալ ես չէի. ինքզինքէս անդին, ուրի՛շ բան մըն էի. Աստուծոյ մասնի՞կ, մարդու կերպարա՞նք, Հայու զգայարա՞նք. զարձեալ չգիտեմ. բայց գիտեմ որ ուրիշներն իմ մէջ կ'ին. ես ո՞ւր էի, ո՞վ էի. կայի՞, չգիտեմ: Մէկ բան միայն յատկութեան նչոյլով մը դեռ զգայութեանս զոյն կուտար – հայութեան, ամբողջական անձնաւորութեան միասիրտ ներկայութեան մէջ էի:

Տապան է Տէր Սուրիագի.
«Ելի ի հօրէ
Եկի աշխարհ
Թողում աշխարհ
Երթամ առ Հայր»

Բայց այսօր, եւ մանաւանդ այս պահուն, ան դուրս եկեր է զարձեալ իր հոգեւոր երկնային կայքէն եւ եկեր է իր հայրենական կայքը վերստին ըլլալու համար հետեւ այն ժողովուրդին, որուն հայրերուն ճակատներն է միւռոներ, ձեռքերն է իւղար կապեր – պսակեր, եւ գամբաններն է կնքեր:

«Տէ՛ր, ողորմեա՛
Հոգւոցն մեր ննջեցելոց»

Շարականն այսպէս հպիւ արտասանած՝ ժողովուրդն ամբողջ, միահամուռ, միաբերան սրտի ամենախոր ծալքերէն վեր բարձրացուց իր այնքան կրկնած բայց այդ օր կարծես առաջին անգամ երգուող «Հայր Մեր»ը:

Ամայութեան, անտուն, աներդիք տարածութեան մէջ, արեւի ու քարի միջեւ ապրող ժողովուրդի տեսարանը ալ վեր էր ըմբռնողութեանս մտքինիներէն: Քարերը կ'երգէին, փուչերը կ'երգէին, ծառերը կ'երգէին, երկիր ու երկինք կ'երգէին, չգիտեմ. բայց գիտեմ որ ես ալ ես չէի. ինքզինքէս անդին, ուրի՛շ բան մըն էի. Աստուծոյ մասնի՞կ, մարդու կերպարա՞նք, Հայու զգայարա՞նք. զարձեալ չգիտեմ. բայց գիտեմ որ ուրիշներն իմ մէջ կ'ին. ես ո՞ւր էի, ո՞վ էի. կայի՞, չգիտեմ: Մէկ բան միայն յատկութեան նչոյլով մը դեռ զգայութեանս զոյն կուտար – հայութեան, ամբողջական անձնաւորութեան միասիրտ ներկայութեան մէջ էի:

(*) Չհարմահալցիք ֆիս կը կոչեն իրենց հայրենական գիւղերու եւ աւանդութիւններու իրենց մէջ առաջացուցած ներքին հպարտանքի զգացումը:

ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

անծանօթ չէ ինծի: Շատ գիշերներ եղած են, երբ, երկար ըրոյցէ մը յետոյ, հրաժեշտ առած եմ Վեհափառէն, եւ հանգարտ քայլերով Վեհարանէն ուղղուած վանատան իմ սենեակը: Այդ օրերուն՝ լուռ էր Էջմիածնայ Տաճարը, եւ հինգ գմբէթներէն ծորդ լոյսի բեկորներ ինծի կուգային իրրեւ Հայոց պատմութիւն, Հայոց եկեղեցւոյ գէմքեր... Կը քալէի ու կը զգայի որ այնտեղ ինծի քայլակից էին մեր մեծերը... Լուսաւորիչ եւ Տըրդատ կը զրուցեն միասին նոր տաճարի կառուցման համար: Սուրբ Մեսրոպ եւ Սուրբ Սահակ միասին կը ճեմեն, Վահան Մամիկոնեանն է որ կը ծրագրէ վերանորոգել տաճարը, ու յետոյ՝ տրտում դարեր, յոյսի գարեր, Մովսէս Տաթեւացի, Ցակոբ Ջուղայեցի, Ներսէս Աշտարակեցի, Մխիթար... Ո՞վ չէ տոզանցած այս տեղէն ու չէ զրած Հայոց պատմութեան մէկ էջը:

Հիմա՝ ուրիշ մարդիկ կան – հոգեւորականներ, էջմիածնայ միաբաններ, Կիլիկիոյ Աթոռի ներկայացուցիչ հոգեւորականներ, պատահական ճամբորդներ: Եկեր են ու կը նպատակեն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին:

Արամ Վեհափառ, որ էջմիածին կը գտնուէր Գարեգին Կաթողիկոսի թաղման համար, փափաքեր էր, Անթիլիաս իր վերադարձէն առաջ անգամ մըն ալ խոնարհիլ իր նախորդին – Կիլիկիոյ Աթոռի վերջ – չերմի առջեւ:

Վերջապէս հասաւ: Ազօթք, հոգեհանգիստ, հրաժեշտի խօսք: Յանկարծ, Արամ Ա. յայտարարեց, թէ Անթիլիասի Ջարեհեան դամբարանէն պղտունց մը հոդ է րերած՝ ցանելու համար Գարեգին Կաթողիկոսի նորափոր գերեզմանին վրայ: Կը ցանէ, ու խաչանիշ ըրոյմով կ'օրհնէ գերեզմանը:

Ապա կ'ըսէ. «Եւ այժմ, կը փափաքիմ որ բոլորս միասին»... Նախադասութիւնը չի կրնար չարունակել, կը փղձկի, անակնկալի կը բերէ մեզ բոլորս: Բայց բոլորս ալ կը հասկնանք թէ ի՞նչ կ'ուզէ Վեհափառը: Եւ, յանկարծ բոլորի կուրծքներէն կը բարձրանայ երգը...

«Երբոր բացուին դռներն յուսոյ
Եւ մեր երկրէն փախ տայ ձմեռ...
Երթամ նիջել յիմ Կիլիկիայ»

Ու երգին հետ միասին, կը զգամ որ աչքերս արցունքներ կը կայլակին, այտերէս վար կ'իջնեն տաք կաթիլներ՝ որոնք յամառօրէն բացակայ էին յուղարկաւորութեան եւ թաղման օրերուն: Շուրջինները նոյնքան յուզուած են: Ոմանք կը յիշեն Ջարեհ Կաթողիկոսի ընտրութեան օրերը, ուրիշներ՝ Գարեգին Հայր Սուրբը, որ այնքան կաթոգին կերպով կ'երգէր Ռուսինեանի Կիլիկիան, որ քայլերգ էր, մաղթերգ էր ուխտերգ էր դարձած:

Հիմա՝ Գարեգին Վեհափառի չիրիմին վրայ է որ կ'երգենք այդ երգը: Քիչ մը զղուշանք, քիչ մը, ի՞նչ ըսեմ: Բայց ըսեմ – երանի թէ այդ երգը հնչէր Թաղումէն յետոյ, եւ Արամ Վեհափառ բոլորի ներկայութեան Կիլիկիոյ հոգը խառնէր էջմիածնի հոգին: Զբրաւ. զուցէ պահը յարմար չզտա՞ւ: Բայց դիտեմ, որ այդ մէկ հատիկ երգը Գարեգին Կաթողիկոսի վեհանքին ողբերգութեան պատկերն եղաւ ի վերջոյ – Կիլիկիոյ վերջասահման քեսապի զաւակ էր, Կիլիկիոյ դպրեվանքի լաւագոյն պտուղը, Կիլիկիոյ Աթոռին փառքը եղաւ իրրեւ Կաթողիկոս, իրրեւ պերճասէր Հայրապետ, կորովի առաջնորդ, ու յետոյ՝ Հայաստանի անկախութեան ալիքները զինք տերին էջմիածին, դարձաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Ինք իսկ զուցէ փորձեց մոռնալ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի իր անցեալը, եւ չեչտել իր նոր, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի դիմագծութիւնը: Բայց ամէն մարդ չարունակեց իր մէջ տեսնել «Կիլիկիոյ թեմի Կաթողիկոսը», եւ ինք չկրցաւ ինքզինք բաժնել իր անցեալէն: Ախտոս որ ժամանակ չեղաւ այդ դիշեր Արամ Վեհափառէն խնդրելու, որ, Ջարեհեան դամբարանին մէջ, Անթիլիաս, փոքրիկ քար մը դետեղուի, եւ յիշի, զէթ այնտեղ՝ որ Գարեգին Կաթողիկոս 18 տարի Կիլիկիոյ Կաթողիկոս էր: Թող քարի կտոր մը յիշէ զինք. Անթիլիասի մէջ անգերեզման չմնայ:

Այրարեւ, 1995 թ., երբ քիչ մը տարօրինակ պարագաներու ներքեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրուեցաւ, խանդավառութիւնը մեծ էր, փայլուն էր յոյսը, բարձր էին ակնկալութիւնները: Բայց կեանքը ուրիշ բան ցոյց տուաւ: Եւ այդ ներհուն հոգեւորականը, ճառագայթուն անձնաւորութիւնը տարաւ վախճան մը ունեցաւ: Անապորոյն ցաւ մը կրծեց եւ հալեցուց զինք: Ու ո՛չ ոք գիտցաւ այդ ցաւը: Քանաերին հարուածը ուժգին էր, վէրքը բաց էր ու խոր: Ամէն մարդ կը տեսնէր այդ վէրքը: Բայց Վեհափառը ուրի՛չ ցաւէ մեռաւ, ու տակաւին ոչ ոք գիտէ այդ ցաւը, այդ վէրքի խորութիւնը:

Տակաւին չատ ալ կանուխ է՝ վերլուծելու Գարեգին Վեհափառի կեանքն ու անձնաւորութիւնը, հոգեբանութեան խորագիտութիւնը, հոգեբանութեան խորագիտութիւնը, բանալու էջերը իր հոգիին, եւ գիտնալու՝ թէ Կիլիկիոյ բարձունքներու սրաթռիչ այդ արծիւը ի՞նչպէս թառեցաւ Աբարատի փէշերուն, եւ թէ ինչպէ՞ս, հակառակ բոլոր երազանքներու, արծիւը թեւարեկ ինկաւ, եւ վազահաս իր վախճանումով՝ ինք իսկ սահմանափակեց իր տեղը Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ, ուր ճակատագրուած ըլլալ կը թուէր գերելու ոսկեղէն էջ մը: Հիմա՝ սոսկալի բաղդատական մը կ'ընենք իր նախորդներէն՝ Մատթէոս Իզմիրլեան Կաթողիկոսին, «Երկաթեայ» պատրիարքին, եւ անոր ճակատագրին հետ: Ան ալ մեծ հմայքով եկաւ էջմիածին, բայց՝ երկու տարին չանցած՝ խորտակուեցաւ:

*
**

Հիմա ա՛լ չկայ ան, ու այդ վերջին օրուան տպաւորութեան տակ կ'ուզեմ գրի առնել իր կեանքի վերջին օրերու պատմութիւնը: Ինչ որ պիտի ըսեմ՝ ենթակայական է անշուշտ, քանի որ իմ կապս ալ հոգեկան Հայրապետին հետ ենթակայական էր, որ սկսած էր իմ տղայ օրերուն, եւ, տարօրինակ կերպով, նոյն այդ չարթնուան՝ երբ հայրս էի կորսնցուցած, ու 13 տարեկան էի: Շատ հասկնալի այս պարագան էր որ Գարեգին Կաթողիկոսը իմ մօտ ունեցաւ, միշտ ալ, հօր պատկերը – բայց ինք երիտասարդ հայր էր, տրիւքի մեծ տարբերութիւն չկար մեր միջեւ, այնուամենայնիւ, այդ կապը մնաց, զօրացաւ, եղաւ անկեղծ, երբեմն բիրտ, բայց միշտ հարազատ: Ինք եղաւ նաեւ ինծի մենաւոր, դաստիարակ, ուսուցիչ, տիպար: Ես հետեւեցայ իրեն՝ համեստ աչակերտ իրրեւ՝ թէ՛ իրրեւ տեսուչ դպրեվանուց, թէ՛ իրրեւ Առաջնորդ՝ Իրանի եւ Ամերիկայի մէջ: Չերմ չարաբերով ալ եղած էի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս իր ընտրութեան, թէեւ իմ վերջին քայլը ուշ առի եւ իր հետ միասին էջմիածին չվուռթացի: Մնացի Ամերիկա՝ մինչեւ իմ պաշտօնիս լրումը, ինչ որ ինծի համար օրինապահութիւն էր, բայց իրեն համար եղաւ անապասելի օտարում:

*
**

Յունիս մէկն է: Երկու չաբաթով Ամերիկա պիտի մեկնիմ, եւ Վեհափառին կը ներկայանամ իր օրհնութիւնը առնելու համար: Անչեռուածելի գործեր կան, 1700-ամեակի հետ կապուած հարցեր, «Աստուածաշնչական – Հայաստան» ժողովի հետ կապուած խնդիրներ: Գիտեմ թէ որեւէ մէկ օր բան մը կրնայ պատահիլ: Ինք ալ պիտէ: Դաժան գրոյց մը կը հետեւի: «Չեմ դիտեր թէ ի՞նչ պիտի պատահի ինծի», կը գրէ տախտակի վրայ: Կարծես չի հաւատար թէ առանձին չէք»: Զրսի իրեն, բայց իմ թաքուն բաղձանքս էր որ Վեհափառն ալ, իր կեանքի վերջալոյսին, աղօթքի, հրաժեշտի եւ սիրոյ գիրք մը գրէր: Գրե՞ց արդեօք:

Յունիս 18-ին վերադարձայ Մայր Աթոռ: Վանքին մէջ չփոթ մը կար: Վեհափառի վիճակը այսօր 17-ին վատթարացեր էր, բժիշկները արթուն հսկեր էին ողջ գիշերը, եւ հիմա, Ուրբաթ առաւօտուն, Սուրբ Հաղորդութիւն մատակարարեր էին իրեն, եւ ինք վախճած էր տեսնել բոլոր միաբանները եւ վերջին հրաժեշտը տալ անոնց:

Հաւաքուեցանք իր անտիքին: Քանի մը խօսք: Գարեգին Սրբազան կարդաց Վեհափառի վերջին խօսքը՝ ուր Վեհը կ'օրհնէր Սուրբ Աթոռին միաբանները, կը յայտնէր թէ կը մեկնի՝ իր յարուցեալ Փրկչին մօտ, կը թելադրէր որ միաբանները, իրենք Աստուծոյ հետ մնան, սիրեն եկեղեցին, սիրեն էջմիածինը: Ներկաները երգեցին «Տէր կեցո»ն: Վեհափառը թերեւս սիրեց այդ երգը, բայց՝ գրիչը առաւ, եւ գրեց. «Էջ Միածինն ի Հօրէ»: Երգեցինք այդ չարականը որ Վեհափառի համար միայն չարական չէր, միայն աղօթք չէր, ծրագիր էր, տեսիլք էր, Հայ Եկեղեցւոյ միութեան խորհրդանիշ քայլերգ:

Ցետոյ մէկ մէկ մօտեցանք, ստացանք իր օրհնութիւնը, համբուրեցինք զինք ու անցանք կարգով:

Անիրական գիշեր մը կար օդին մէջ: Անհաւատալի էր. ինչո՞ւ իրեն եկաւ այդ ծանր հիւանդութիւնը, ինչո՞ւ այնքան չուտ, եւ արդէն մնաք բարովի օ՞րն էր:

Ահազանգը սխալ էր: Վեհափառը տակաւին աչխոյժ էր: Մտայ մօտը. պահ մը Հայր Արտակը միասին էր. քանի մը նահանջներ կային, կարդացինք, կարդադրութիւններ ըրաւ: Աչք մը ըրի, Հայր Արտակը առանձին թողուց մեզ: Կարծես բան չէր պատահած. հոգեվարքի մէջ չէր Վեհափառը: Սկսայ խօսիլ, ծրագիրներու մասին իր կարծիքը իմանալ, յառաջիկայ գործերու մասին «խօսեցանք»: Սովորականին հակառակ՝ իր գրածը անմիջապէս չէր սրբեր: Հաւանաբար մտածումները կ'ուզէր չարունակել. անդամ մը նոյնիսկ ղայնացաւ՝ երբ քիչ մը արագ կերպով իր մէկ գրածը ջնջեցի. բայց զգացի որ աչքերը տակաւ կը փակուին, գրիչը կը դանդազի: Վերջին անգամ գրեց. «Սքանչելի գործակցութիւն կ'ունենաք»: Ա՛լ կեցաւ, չկրցաւ չարունակել: Հանդարտօրէն թողուցի սենեակը: Մեր վերջին անձնական հանդիպումն էր:

Յաջորդ օրերուն՝ տարօրինակ սպասումի մթնոլորտ մը կը տիրէր Վեհարանին ներս: Մահուան հոտը կար, բայց Վեհափառը կ'ապրէր, կը պայքարէր: Իր դրան սեմին՝ կարզապրութիւն եղած էր, վարդապետներ եւ սարկաւագներ չուրջօրեայ Աւետարան եւ Սաղմոս կը կարդային: Ցետոյ, երբ տեսանք որ ալ չի նչմարեր մեզ, իր սենեակին մէջ ալ սկսանք կարդալ Աստուածաչունչ եւ Նարեկ: Ինչպէս միշտ, այժմ էլ ահաւոր այժմէականութիւն ունի Նարեկը: Բացեր եմ գիրքը, ու կարծես Վեհափառն է որ կը կարդայ... «Յորժամ անկեալ զինիմ դի անկենդան, կարկեալ ի խօսից, կաշկանդեալ ձեռօք, լքեալ անդամօք, խիեալ չրթամբք, կափուցեալ աչօք, ... Արտասուելի նմանութիւն, լռեցեալ լեզու» (Նարեկ, Բան Ձ.): Իր հարազատները կային, վանականներ կային, վերջին հաւատարիմները պիտի ըսէի: Ես Ցոր կը կարդայի, Յովհաննու Աւետարանի 14-17 գլուխները: Առիթով մը՝ Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանի «Մեծ հոգը» խմբագրականը վերցուցի («Սիոն» ամսագիր, 1937) զոր ինքն իսկ տուեր էր ինծի, եւ գայն ու եկեղեցւոյ մէջ կարդացի: Վեհափառը մեծ հիացում ունէր Գուշակեան Պատրիարքին հանդէպ, եւ վերոյիշեալ յօդուածը ճշդիւ կը բարացուցէր Գուշակեանի ոգին, եւ տեսիլքը զոր ունէր Հայ Եկեղեցւոյ հանդէպ:

Վեհարանի մէջ կարծես ամէն մարդ կը սպասէր մահուան ժամանման: Ցունիս 21 էր, Գարեգին Ա. Ցովսէփեան Կաթողիկոսի վախճանման տարելիցը (1952), Անթիլիասի մէջ: Արդեօք Վեհափառը այս օրը պիտի ընտրէ՞ եւ իր մեծանուն անուանակից հետ նոյն օրը՞ պիտի միանայ Աստուծոյ: Ցունիս 21-ը անցաւ: Ցունիս 22-ի առաւօտեան, Աստուածաչունչական Հայաստան Ժողովը բացուած էր Օշական մէջ իր նախաձեռնութեամբ եւ օրհնութեամբ, բայց իր բացակայութեան: Շուրջինները կ'ըսէին որ կը լսէ, կը դգայ: Ցունիս 23-ի առաւօտեան մօտեցայ իրեն, Աչը առի, եւ ըսի «Վեհափառ, ե՛րէկ ժողովը սկսաւ, 90 դասախօս կայ, 150 մասնակից, Ձեր ողջոյնները եւ սէրը փոխանցեցինք բոլոր մասնակիցներուն: Ցետոյ գացինք Սուրբ Մաշտոցի գերեզմանը, ծաղիկներ դրինք, աղօթեցինք: Ու յետոյ խոնարհեցայ սուրբի չիրիմին, եւ երկա՛ր համբուրեցի պաղ մարմարը: Ձեր կողմէ: Աստուած օգնական»:

Յաջորդ օրը, Ցունիս 24-ին, Սրբոց Թարգմանչաց տօնն էր, Սուրբ Սահակ Պարթեւի եւ Սուրբ Մեսրոպի տօնը: Վախ ունէինք՝ որ Վեհափառը տհաս յանկարծ կը վախճանի: Նախատեսեր էինք ընթերցումները: Բայց եթէ այդ օր վախճանէր Վեհափառը խորհրդանշական պիտի չըլլա՞ր այն, որ Գարեգին Վեհափառը, որ շուրջ 50 տարի Թարգմանչաց ոգիով ապրեր էր եւ ապրեցուցեր էր իր շրջապատը, Աստուածոյ պիտի միանար անոնց յիշատակի՞ն հետ: Վեհափառը չկրցաւ որ ժողովը ընդհատենք, մի քանի օր ալ ապրեցաւ: Երկուշաբթի, Ցունիս 28-ին հատանդ մը մեզ փութացուց իր մօտ: Աբեան ճնշումը չատ էջեր էր, եւ րոպէ – առ րոպէ կը սպասուէր զերագոյն րոպէին: Ցանկարծ տարօրինակ մտածում մը եկաւ – Ցունիս 28-ը է: 1995 թուականին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս իր ընտրութիւնը եղաւ: Անթիլիասի մէջ նոյն օրը նոր Կաթողիկոսի ընտրութիւնը եղաւ: Ո՞վ գիտէ, յանկարծ մէկն ու մէկը խորհուրդ մը չտեսնէ այդտեղ: Մօտս Տաթեւ Սրբազանը կար. ըսի՝ «Աստուած տայ, Վեհափառը հինգ ժամ ալ ապրի»: Անոնց մը յետոյ ժամացոյցին նայեցայ: Ժամը մէկին էր հիմա գիշերին յետոյ, գիտցանք որ Վեհափառը այդ թուականն ալ գիւրացեր էր: Հանգարտեցանք, եւ ուշ առին բաժնուեցանք Վեհափառէն եւ իրարմէ:

Ցունիս 29-ի առաւօտը քացուեցաւ նոյն ձեւով: Վեհափառը տկար էր, թոյլ էր, ճնշումը կը տարուբերէր 70-էն 40-ի միջեւ, բայց կ'ապրէր, եւ իրմով մեզ կ'ապրեցնէր: Քանի մը աչակերտներ, քոյրն ու եղբայրը կարգաւ կը մօտենային իր մահճին, իր աջ ու ձախ ձեռքերը, բազուկները կ'առնէին իրենց ափերուն մէջ, կը չոյէին, կը չոյէին, եւ կ'ուզէին որ գիտնար, թէ իր չուրջը գինք սիրողներ կան, կը սիրեն գինք, կը դուրդուրան իր վրայ:

Օրը անցաւ այդպէս: Բժիշկը, բուժքոյրը՝ ամէն րոպէ իր մօտ են, կը մաքրեն, կը սրբեն, բազկերակը կը քննեն, ճնշումը կը չափեն: Ինչո՞ւ չեմ գիտեր:

Կէսօրէ յետոյ ժամը 3-ի մօտ էր. Եսթէրը՝ քոյրը եւ Նորան՝ հարսը եւ ես առանձին ենք Վեհափառին հետ: Նորան յանկարծ կը մտածէ բարձրաձայն – Գիա՞ք, այսպիսի պարագաներուն ինծի փորձառութիւն մը եկած է: Հոգեվարքի մէջ եղողը եթէ չի մահանար՝ կը նշանակէ որ կը սպասէ որ յատուկ մէկը դեռ պիտի այցելէ իրեն: Ու ան՝ կը սպասէ, կը սպասէ իր սիրելիին: Արդեօք որո՞ւն կը սպասէ Վեհափառը: Իր սնարին՝ իր ու Վեհամօր պատկերը կայ: Արդեօք Վեհամօր գալո՞ւն կը սպասէ: Բայց ինք ի՞նչ պիտեր որ տիրամայրը 96 տարեկան է, Թորոնթօ կ'ապրի... «Եսթեր, կ'ըսեմ, գնա Վեհափառին խօսիր մամայիդ մասին – գուցէ որ Վեհամայրը բարեւ ունի»: Եսթեր կը պատասխանէ՝ «Ես չեմ կրնար»: Ամբողջ քաջութիւնս հաւաքած, կը մօտենամ Վեհափառին, եւ ականջին կը փսփսամ, եւ կը զգամ որ կը լսէ զիս.

– «Վեհափառ, Վեհափառ, Տիրամայրը Թորոնթոյէն թելեֆոն ըրաւ, ըսաւ որ լսեր է Ձեր վերջին տպաւորիչներու մասին, չատ մտահոգ է, ու կ'աղօթէ քեզի համար»... ու յիշեցի թէ Վեհափառը իր հայրենի գիւղի բարբառով իր մօր կը գիմէր՝ ըսելով «մուսէ»: Ու յանկարծ նոյն բարբառով երգի կտոր մը միտքս եկաւ. Վեհափառը՝ երբ ուրախ տրամադրութեան մէջ էր, գեկավարի ձեւեր կ'առնէր՝ եւ ա լա կանաչեան, աներեւոյթ խումբ մը կը գեկավարէր՝ երգելով.

Ամառ ըշկէն, Ձիր վաթաւը եօ կ'ըցնու
Շորտ մըշկտվէ շախշղիդ մուրդ
կ'ըցնու...

Լսե՞ց Վեհափառը իր մայրենի լեզուով այդ երգը, չեմ գիտեր... ու յանկարծ, անսպասելի կերպով, ըսի իրեն.

– «Վեհափառ, Աբրահամդ Սրբազանը հեռաձայնեց Անթիլիասէն. լսեր է որ Ձեր վիճակը ծանր է, եւ առաջին օդանաւով Պէյրութէն Ձեր քով պիտի գայ»...

Մեղայ, մեղայ, Վեհափառին ուղղուած վերջին խօսքս սուտ մըն էր: Իրաւ որ Գարեգին Վեհափառը յատուկ սիրով կապուած էր 55 տարուան իր ընկերոջ, իր հայրենակցին, դասակիցին, օծակիցին:

Արդեօք անո՞ր կը սպասէր: Չեմ գիտեր:

Թողուցի գինք եւ երեսան մեկնեցայ: Երեք ժամ չէր անցած, երբ հեռախօսը հնչեց.

– Սրբազան, Վեհափառը կորսնցուցինք:

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

Էջմիածին, Ցուլիս 29

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, ամն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔԻ աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԻԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս· Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի
«Օրհնութիւն խաղողոյ»
աւանդական արարողութիւնը:
Անոնք որոնք կը վախճանին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:
Հեռաձայն. –
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՌԻՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Դիջանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէյնի
օգափոխութեան կայանին
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

Կապոյտ Խաչի Իսկ լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՑՏ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– ՃԱՇ ՊԻՒՖէի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՄԲՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախառ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Շաբաթ եւ Կիրակի օրերու հայերէնի ուսուցման դասատանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առեներապետ՝ Պր· Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ· –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՔՆՔԱՑԻԿ ԱԶԳԱՐՈՒ ԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանուխ	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise

un VOYAGE en ARMENIE
du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL
Pèlerinage en Terre Sainte
8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses
NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F· Beaumont.

*
**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
70ème ANNIVERSAIRE
placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

*
**

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)

un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 10
MARDI
10 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·702 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.702

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 6 / 9)

ԱԼԻԵՒ ԿԸ ՉԻՋԻ՞

Ադրբեջանական «Ազատլըք» թերթին համաձայն Հ. Ալիեւ կը պատրաստուի վիճումներ ընել Ղարաբաղի հարցին մէջ: Աւորը պատճառը այն է որ Ադրբեջանի նախագահին վրայ ճնշում կը կիրարկուի, ապա Ալիեւ կ'ուզէ որ հարցը կարգաւորուած ըլլայ երբ իշխանութիւնը փոխանցէ տղուն: Կ'ըսուի տակաւին թէ երբ Ղարաբաղի հարցը կարգադրուի, ներդրումներ կը տեղան Ադրբեջան, կեանքը կը բարելաւուի ու մարդիկ կը համակերպին դառն կորուստին: Յօդուածը խորագրուած է «Կարծէք Ղարաբաղը կորնչուցինք առյաւէտ»:

***

ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստան – Սրբուհք խորհրդաժողովին նախապատրաստութեան յանձնաժողովը զոր կը գլխաւորէր Սահմանադրական ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան, Օգոստոս 3–ին Սան Փաւլոյի մէջ պրազիլահայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպումներ ունեցած է: Գ. Յարութիւնեան հանդիպումներ ունեցած է նաեւ «Հայաստան» հիմնադրամի տեղական յանձնախումբին անդամներուն, Համալսարանի հայկական ամպիոնին դասախօսներուն ու տեսուչին հետ: Օգոստոս 4–ին Գ. Յարութիւնեանը ընդունած է Սան Փաւլոյի քաղաքապետը:

***

ՏՕԹԻՆ ԶՈՀԵՐԸ

Երեւանի մէջ միայն Յուլիս 28–էն Օգոստոս 3, տօթէն ու արեւահարութենէն ուշաթափումի 40 դէպք արձանագրուած է: Մարդիկ իրենց դիտակցութիւնը կորսընցուցած են, օրուան ամէնէն տաք ժամերուն 13 – 17:

***

ՄՈՎՍԷՍ ԳԻՒՂԻՆ ԴԻՐՔԵՐԸ ԴՆԴԱԿՈՇՈՒԱԾ

Օգոստոս 5–ին ազրբեջանական սահմանին հիւսիս – արեւելեան հատուածին վրայ դնդակոծուած են Տաուշի Մովսէս Գիւղին պաշտպանական դիրքերը: Հայկական կողմէն պատասխան գործողութիւններէ ետք կրակը դադրած է:

***

ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ ՎՃԱՐՈՎԻ

Հակազդելով մամուլի լուրերուն թէ մշակութային ու պատմական վայրերու այցը վճարովի է, Յուշարձաններու պահպանութեան վարչութեան պետը ըսած է թէ աշխարհի բոլոր թանգարաններուն պարագան է ատիկա: Գառնիի, Զուարթնոցի, Էրեբունիի, Մեծամօրի թանգարանները ալ կը հետեւին նոյն կանոնին: Անոնց մուտքը դպրոցականներու համար 100, չափահասներու համար 250 դրամ է. իսկ արտասահմանցիները պէտք է վճարեն 1000 դրամ: Այս վերջին կէտին մասին վարչութեան պետը ըսած է թէ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«Մ'ԱԽԱԹԻ ՈՒ ԱՍԵՂԻ ՀԱՐՑԸ»

Այս խորագիրով ուշագրաւ գրութիւն մը ստորագրած է թուրք ծանօթ հրապարակիչ Ռ. Զարաքօլու «Էօզկիւր Պաքըչ» («Ազատ Հայեացք») թերթին Յուլիս 23–ի թիւին մէջ ուրկէ արտատպած է Պոլսոյ «Ակօս»ը (Յուլիս 30): Յօդուածը նիւթ կ'ընէ կիպրոսի ցամաքահանութեան 25–րդ տարեդարձը ու այդ առիթով կը կեդրոնանայ «ցեղասպանութիւն» բառին թուրք պետական պատասխանատուներու կողմէ երկակի գործածութեան վրայ: Ծանօթ է որ չըբջանի վարչապետ Պ. Էճեւիթ թրքական դիմեակ միջամտութիւնը արդարացուցած էր ըսելով որ կղզեցնակ թուրք համայնքը «ցեղասպանութեան սպառնալիք»ի ենթակայ էր ու ատոր առաջքը առնելու համար կատարուեցաւ ցամաքահանութիւնը:

Ակնարկելով նոյն առթիւ Էճեւիթի արտասանած ճառին, Ռ. Զարաքօլու կ'ըսէ թէ անկէ որոշ մասեր թուրք մամուլին կողմէ լռութեան մատնուեցան. արձագանգ չգտաւ օրինակ՝ ցեղասպանութեան սպառնալիքին առընչուած բաժինը, հաւանօրէն որպէսզի «գէշ բաներ մխտ չբերէ»:

Յօդուածագիրը ապա կը թուէ այդ առընչութեամբ իր նկատած կէտերը. Հարց կու տայ. «երբ 85 տարի առաջ Աւետարանի որոշ բնակչութեան մը որ "միւսը" կը նկատուի, ապրած ողբերգութեան համար "ցեղասպանութիւն" բառը միշտ "կարծեցեալ" նախդիրով կը գործածուի, անպայման "մերինե՞րը" խնդրոյ առարկայ պէտք է ըլլան որ նոյնիսկ կառոդական սպառնալիք մը համանիշ դառնայ "ցեղասպանութեան": երբ մեզմէ նոյնիսկ միակ անձի մը բիբը արիւնի "ցեղասպանութիւն" է, իսկ "միւսներէն" անթիւ զոհեր ըլլան "կարծեցեալ ցեղասպանութիւն"...»:

Ռ. Զարաքօլու կ'ընէ այլ համեմատականներ ալ, մէջտեղ հանելով էճեւիթի կիպրական մօտեցումները: Կ'ըսէ թէ Հայաստան – Ադրբեջան բախումներուն մեկնակէտը եղաւ Սումգայիթի Հայերուն կոտորածը: Ցետոյ երբ Բաքուի Հայութիւնն ալ նոյն ճակատագրին դէմ յանդիման մնաց, Ռուսաստան միջամտեց նոյն "ցեղասպանութեան սպառնալիք"ին պատճառաբանութեամբ: Ցետոյ, Հայաստան Ադրբեջանի հետ պատերազմիլ սկսաւ արդելք ըլլալու համար Ղարաբաղի Հայերուն ցեղասպանութեան, քանի որ Ղարաբաղը իր Կիպրոսը կը նկատէր: Զարաքօլու կ'աւելցնէ թէ այսօր եւս հայ քաղաքական դէմքեր զուգահեռներ կը գծեն Կիպրոսի ու Ղարաբաղի միջեւ, Ղարաբաղի ապագային մասին թեզեր մշակելով որոնք չատ նման են Կիպրոսի առընչուած Թուրքիոյ թեզերուն:

Գրութեան վերջաւորութեան Ռ. Զարաքօլու հարց կու տայ որ երբ էճեւիթ Կիպրոսի խաղաղութիւն բերաւ, բայց Թուրքիոյ մէջ քաղաքագիտական պատեբաղմի մը պատասխանատուներէն մէկը եղաւ, աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ յաջողէր այդ չրջանին ձախողած ժողովրդավարութիւնը իրականացնել այսօր Թուրքիոյ համար: Կամ աւելի օգտակար չէ՞ր ըլլար խաղաղութիւն, ժողովրդավարութիւն եւ հաւասարութիւն պարգեւել ժողովուրդին որպէսզի օր մըն ալ ուրիշներ տեսնելով բախումներու սաստկացումը «Թուրքիոյ մէջ ցեղասպանութիւն կը դործուի» ըսելով միջամտութիւն չկատարեն:

Յօդուածը կ'աւարտի հետեւեալ տողով. «երբ ուրիշներու խաղաղութեան, ժողովրդավարութեան, իրաւունքներու, ցեղասպանութեան դասեր կու տանիմ, այսինքն՝ մախաթը կը մխրճեցնէ, ե՞րբ պիտի սկսինք մենք մեզի, ձգե՛նք մախաթը, գոնէ ասեղ մխրճել»:

ԱՄԱՍԻԱՅԻ Ս. ԹՈՐՈՍԸ ՃԱՄԲՈՒ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ

«Ակօս» (Յուլիս 30) կը տեղեկացնէ թէ Ամասիայի Ս. Թորոս ուխտավայրը որ քրիստոնեաներու նուիրական վայրերէն էր, ճամբու շինութիւններու ընթացքին թաղապետական հրահանգով փլցուած է: Թերթին խմբագրութիւնը այդ նիւթով դիմած է Ամասիայի թանգարանէն պատասխանատուներու որոնք ըսած են թէ ճամբու շինութեան ընթացքին պատմական որեւէ յուշարձանի մնացորդներու չեն հանդիպած:

ՓՈՒԹԳՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 3 – 0 յաղթեց Լուհանս–Գիւիզոյի: Երեք կէտերէն առաջինը (61–րդ վայրկեանին) նշանակեց Ասատուրեան:

Դասաւորման մէջ, այս երկրորդ օրէն ետք, Վալանս երկրորդ դիրքի վրայ է 4 կէտով: Գլուխն է Լիլ վեց կէտով: 20–րդ եւ վերջին է Լուհանս–Գիւիզօ 0 կէտով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ելցին Օգոստոս 9–ին պաշտօնական ըրաւ իր վարչապետը՝ Ս. Ստեպաշին եւ անոր տեղը նշանակեց գաղտնի ոստիկանութեան պետը՝ Վլատիմիր Պուտին:

Մինթրովիձաձի (Քոսովօ) մէջ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Օգոստոս 7–ին եւ 8–ին Ալպանացիներու եւ ՔՖՕՐ–ի Ֆրանսական ուժերու միջեւ, երբ այս վերջիններս արգելք եղած են որ Ալպանացիները կամուրջն անցնին, քաղաքին սերպ գօտին երթալու համար: Այդ կամուրջը տեսակ մը խորհրդանիշ դարձած է միջցեղային առերեսութեան չրջանին մէջ: Ալպանացիները, մանաւանդ ՈՒՃՏ–ՔՖՕ–ի ուժեր թէ համակիրներ կը մեղադրեն Ֆրանսացիք որ սերպամէտ են, մինչեւ իսկ «ահաբեկիչ» կ'որակեն զինուորները եւ կը պահանջեն որ անոնք փոխարինուին գերմանացի, ամերիկացի կամ բրիտանացի զինուորներով: Ալպանացիք կ'ուզեն անպայման Սերպերու գօտին անցնիլ ու վրէժխնդրութեան արարքներու դիմել: Ազդէն, ձեռնառումբով զինուած մարդիկ յարձակում գործած են սերպ չրջանի մը վրայ եւ միջադէպեր ամէն կողմ կը բռնկանան: Օգոստոս 9–ին կացութիւնը չէր բարելաւուած եւ նոր բախումներու վախ կար:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ի վերջոյ յաջակման անցան Տաղստան արգելք հանդիսանալու համար անջատողական ըմբոստութեան մը: Չէչէնիայէն եկած խմամապաշտ մարտիկները արդէն չորս գիւղերու վրայ ձեռք դրած են Տաղստան եւ Ռուսաստան կ'ուզէ վերջ դնել այս կացութեան: Գրոզնիի իշխանութիւնները կ'ուրանան որեւէ դեր: Նախ քան պաշտօնազրկուիլը Ռուսաստանի վարչապետը՝ Ստեպաշին Տաղստան փութած էր Օգոստոս 7–ին եւ յայտարարած է. – «Ահաբեկիչները աւազակներ են եւ պէտք է անոնց հետ այդպէս վարուիլ: Ուժն ալ ունինք, միջոցներն ալ»: Թէեւ ապստամբ որակուած, յայտնի չէ սակայն թէ այս կոտորածները որու դէմ ապստամբած են: Մոսկուայի՞, Տաղստանի՞ թէ Չէչէնիոյ նախագահ Մասխադովի: Ըստ Տաղստանի Ներքին նախարարին, կոտորածներուն մէջ կան Տաճիկներ, Ուզբեկներ, Ռուսեր, Արաբներ: Կ'ըսուի թէ իրենց նպատակն է Շարիան (իսլամական օրէնք) հաստատել Տաղստան:

Քիլիսի մէջ գանձ փնտռելու նպատակով ապօրինի պեղումներու ձեռնարկողները յայտնաբերած են հին եկեղեցի մը: Կ'ենթադրուի որ ան շուրջ 1500 տարուան անցեալի տէր է: Անպարագրի Հաճէթթէփէ համալսարանէն խումբ մը տեղւոյն վրայ պեղումներ սկսած է կատարել ու արդէն երեւան հանած է եկեղեցիին խճաքարերով ծածկուած յատակը, նաեւ քարադամբաններու մէջ երեք կմախք:

ՍԱՊՆԱ պելժիական ընկերութեան օդանաւին ճամպրուկներու բաժնին մէջ մնացած գտնուած երկու պատանիներու յուզարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Գոնաքրի, Օգոստոս 8–ին, Ջղապրդիս մթնոլորտի մը մէջ: Կինդէլ ոստիկանութիւնը, սակայն, որոշեց քննութիւն բանալ ի հարկին երեւան հանելու համար մեղսակցութիւնները: Բնական չի նկատուիր որ 14 եւ 15 տարեկան երկու տղաք կարենան դիւրութեամբ Գոնաքրիի օդակայանը մուտք գործել, օդանաւին այդ բաժինը մտնել եւ նման նամակ մրն ալ չարագրել արեւմուտքի մեծերուն:

ԹՈՒՐԲԻՈՑ իսլամական կուսակցութեան երեսփոխան մը մեծ ազմուկի պատ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀՈՂԻ ՀԱՐՑԵՐ, ՋՈՒՐԻ ՀԱՐՑԵՐ

Պատերազմը եթէ նոյնիսկ կարելի չէ ամբողջովին անցեալ նկատել, գոնէ անմիջական մասնակիցը չէ Ղարաբաղցիին առօրեային: Գէչ – աղէկ կը տեւէ հրադադարը եւ անդուլ ջանք կը տարուի հաստելու համար վերջնական, մնայուն զինադադարին: Այս կացութիւնը արդար պատճառ է որ Ղարաբաղի առընչուած լուրերը, նիւթերը պատկանին քաղաքական մարզին: Վերջերս մասնաւորաբար ուշադրաւ է այդ մարզը, ներքին ճակատէն հասնող հակադրութիւններու, փոփոխութիւններու լուրերով:

Ղարաբաղի ժողովուրդին համար պատերազմին, քաղաքականին չափ կարեւոր է տնտեսականը որ առօրեան վարելու միջոցները կուտայ, պէտք է ուժ, իրեն: Եւ որքան հասկնալի կ'ըլլայ ղեկավարներու, պատասխանատուներու արտայայտութիւններէն, այդ միջոցները չատ հարուստ չեն Ղարաբաղցիին համար: Իսկ կացութիւնը բարելաւելու համար կարեւոր դեր կրնայ խաղալ գիւղատնտեսութիւնը, հողամշակումը որ արդէն գլխաւոր թեւն է չրջանի տնտեսութեան:

ԼՂՀ գիւղատնտեսութեան նախարար Արմօ Ծատրեանի հետ Եղուարդ Բաբայեանի կատարած հարցազրոյցը («Ազատ Արցախ» Յուլիս 17) սեղան կը բերէ այս ոլորտին վիճակը. անոր կարեւորութեան մատնանշումին անմիջապէս կը յաջորդէ հաստատումը թէ պատերազմը մեծ վնաս բերած է հողամշակութեան: Իսկ վերականգնումի աշխատանքը կը բախի չատ դժուարութիւններու: Այս մշակումին գլխաւոր երկու ճիւղերն են հացահատիկի արտադրութիւնը եւ խաղողագործութիւնը: Առաջինը նոյնիսկ «ռազմավարական» կարեւոր նշանակութեան տէր կը նկատուի: Ինչ կը վերաբերի խաղողին, պատերազմէն առաջ բերքը անճ գլուխ մէկ թոն կը ներկայացուի: Բայց այդիներուն մեծ մասը պատերազմին քանդուած ըլլալով, այսօր նոր – նոր զանոնք կրկին ծաղկեցնելու աշխատանք կը կատարուի: Առաջին քայլով նախատեսուած է հինգ հազար հեկտարի հասցնել անոնց տարածութիւնը: Ցոյսեր կապուած են նաեւ ծխախոտի մը չակման եւ պատղներու մշակումին: Նախարարը յոյս ունի որ անցեալ Հոկտեմբերին սկսած սեփականաշնորհումը մարդոց առնտիրոջ ըլլալու զգացումը կը ներշնչէ ու կը խթանէ:

Պատերազմը խախտած է բնապահական չրջապատն ալ. ուժանիւթի պակասին պատճառ չրջափակումը առաջնորդած է անտառները վտրելու. ատոր հետեւանքով կենդանիները ալ կամ ոչնչացուած են, կամ տեղափոխուած դէպի աւելի ապահով գօտիները: Այս բաներուն քով Ղարաբաղի ժողովուրդը ունի ականապատ դաշտերու խնդիրն ալ: Եւ տակաւին, ԼՂԻՄ–ի ոռոգելի հողերուն աւելի քան երկու երրորդը կը մնայ ադրբեջանական գրաւման տակ. բաժին մըն ալ վտանգաւոր գօտի կը համարուի ու վարուցան չի կատարուիր: Այս բոլորին վրայ եթէ աւելցուի որ պատերազմին ընթացքին ամբողջովին քանդուած է ոռոգումի համակարգը, հասկնալի կ'ըլլայ ղեմատրաւելի ժողովրդի դիմադրութիւնները ծաւալը:

Նախարարը մանրամասն կը բացատրէ որ նոյնիսկ խորհրդային չրջանին հողամշակումը դիւրին գործ չէր Ղարաբաղցիին համար: Ամէն կարգադրութիւն ադբրեջանական չրջանները, գիւղերու բարիքին ուղղուած էր: Ըստ ածին լաւագոյն փաստն է այն որ Ղարաբաղի ջուրի պաչարները կ'օգտագործուէին գլխաւորաբար ադրբեջանական գիւղերու, չրջաններու արտերը ոռոգելու համար: Այդպէս եղած է, օրինակ, Թարթառ գետին վրայի Սարսանգի ջրամբարին պարագան. 600 միլիոն խորանարդ մեթր տարողութեամբ ջուրի այդ պաչարը գործածութեան դրուած պահէն ապահոված է Ղարաբաղի տնտեսութեան դուրս մնացած ադրբեջանական հինգ չրջանի գիւղատնտեսութեան պահանջները: Այլ խօսքով՝ Սարսանգի ջուրերը կարելի դարձուցած են 128 հազար հեկտար մակերեսի ոռոգում. բայց այդ

ՏԷՐ-ՋՕՐ, ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ «ՍԵՒ ԾԱԿ»Ը

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Անցեալ ամսուան հերոսն է Ֆրանսայի նախագահ Ժակ Շիրաք, իսկ առիթը՝ իր արտասանած խօսքը մօտաւոր անցեալի պատմական ողբերգութիւններու մասին:

Ո՞ր Հայը չէ ճանճրացած, յոգնած, սպառած Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչման մերժումէն: Կը գտնուի՞ հայ անհատ մը, որ յուսահատութենէ նողկում չէ առաջնորդուած դէմ յանդիման այն պատին, որ կը կոչուի Ուրացում կամ Լռութեան Պատ: Մեր խօսքը չի վերաբերիր Թուրքիոյ: Ո՛չ: Անգարա ո՛չ մէկ յանցանք ունի այս հարցին մէջ: Ո՞ր ոճրագործը կամովին ընդունած է իր գործած ոճիրը, նոյնիսկ հակառակ իր դէմ ներկայացուած ծանրակչիռ վկայութիւններու եւ անհերքելի փաստերու չեղջակոյտին: Մարդասպանը չէ ընդունած եւ չընդունիր – «non coupable» – սակայն արդարադատութեան թաթը կ'իջնէ համաձայն պատժական օրէնքի տրամադրութիւններուն:

Մեր ակնարկութիւնը կ'երթայ անխափ աչխարհի բոլոր մեծ պետութիւններուն եւ մեծ նկատուղներուն, որոնք տիւ և գիչեր կը բարբառին, կը ճառեն, կը ծրագրեն, կը գործեն, ի հարկին կ'արշաւեն ուրիշ երկիրներ, կը պատժեն պետութիւններ եւ ժողովուրդներ, կը թշուառացնեն բազմութիւններ յանուն արդարութեան եւ ազատութեան սկզբունքներու անչեղ կիրարկումին, յանուն մարդկային վեհ զգացումներու յաղթանակին: Որովհետեւ Եուկոսլաւիոյ դէմ պատերազմէն եւ այդ երկրին ենթակառոյցին քանդումէն ի վեր լսեցինք որ մեծ պետութիւնները կրնան նաեւ պատերազմ մղել, դժբախտութիւններ եւ ողբերգութիւններ յառաջացնել, եւ նաեւ միլիառներ ծախսել առաջնորդուած մարդկային եւ մարդասիրական նպատակներէ, միմիայն...:

Այս նախաբանը՝ կարդալէ եաք ապետական Ֆրանսայի նախագահ Ժակ Շիրաքի հայկական ցեղասպանութեան անտեսման – ուրացումի բարձրագոյն եւ քաղաքակիրթ ձեւը – վերջին յուցադրութիւնը, որ Ֆրանսական մեծագոյն թերթ «Լը Մոնտ»ի կողմէ բնորոչուեցաւ որպէս «Հակա–օրինակը հայկական ցեղասպանութեան»:

Թերթերը հաղորդեցին լուրը, թէ Պր. Շիրաք Յուլիս 6–ին զացած է Ֆրանսայի հարաւ – կեդրոնը գտնուող Օրատուր – սիւր – Կլան քարէհին վրայ աննչմար մէկ գիւղը, որուն բոլոր 642 թնակիչները ջարդուած էին Գերմանացիներուն կողմէ 1944 Յունիս 10–ին: Նախագահը բացումը պիտի կատարէր Յիչողութեան կեդրոնի մը:

Օրատուր խորհուրդէն թելադրուած՝ Ժակ Շիրաք արտասանած է ճառ մը, ուր չբաւականանալով ժամանակակից ողբերգութիւններու նչումով, լայն պատառի մը վրայ վրձինած է մռայլ պատկերը մարդկութեան ցեղասպանական ոճիրներուն եւ ջարդերուն, սկսելով «նախ, անչուչտ», ինչպէս որ ըսած է Նորին Վսեմութիւնը, Հոլոքոսթէն: Այսպէս՝ ան յիչած է 1572 թուականի Սուրբ Բարթողիմէոսը, երբ մէկ գիչերուան ընթացքին Ֆրանսայի բոզոքականները կ'ենթարկուէին հաւաքական ջարդի, Ֆրանսայի Ամանտեան ափի Վանէէ նահանգին գիւղերուն ջարդերը, երբ 1793–էն սկսեալ բնակչութիւնը հակայեղափոխական չարժում մը ծաւալեց «Աստուծոյ եւ թագաւորին համար» նչանաբանով, Վարչաւայի հրէական կեթթոյին ջարդը, Զօրավար Ֆրանքոյի Փառանգաւորներուն կողմէ 1936–ի սպանական գիւղի մը՝ Կեռնիքայի ջարդը, համբաւաւոր զարճած՝ Փիքասոյի պլուխ – գործոց պաստառով, 1942–ին Փրակայի մէկ փոքրիկ թաղին քարէհէն ջնջուիլը՝ Հիմլէրի հրահանգով: Ողբերգութիւններու այս թուարկումը հասած է մինչեւ մեր օրերը. 1982–ի Պէյրութի արուարձանի պաղեստինեան Սապրա – Շաթիլա պաղթականներուն բնակիչներուն ջարդը քրիստոնեայ աջակողմեան պահակազօրքերու կողմէ, օրհնութեամբը Թել–Ավիվի, երբ իսրայէլեան զօրքերը գրաւած էին Լիբանանը, Ռուանտայի ցեղասպանութիւնը, իրաքեան Հալապժան գիւղի ողբերգութիւնը, նախկին Եուկոսլաւիոյ Սրեպրինիքայի Պոսնիացիներուն մաքրագործումը Սերպերուն կողմէ, եւ վերջապէս՝ Քոսովոյի անանուն «պզտիկ գիւղ»ը:

Նախագահ Շիրաք ըրած է անուններու յիչատակութիւն մը միայն, առանց անոնց վերաբերեալ վերլուծած կարգ մը ծանօթութիւններուն, առանց ոճրագործներու անուան մատնանչումին, բացի Հիմլէրէն: Իսկ տասնեակ մը անուններուն վրկայակոչման որպէս մուտք լսած է. «Օրատուրի յիչողութիւնը կը պատկանի ամենուն, որոնք տառապած են իրենց մարմինին եւ հոգիին մէջ: Կը պատկանի նաեւ հասարակական յիչողութեան: Օրատուրն արձանագրուած է մարդոց գործած սարսափներու յանկին վրայ»:

Այս բոլորէն եաք կարելի է հարց տալ՝ Հապա՞ Հայկական Ցեղասպանութիւնը: Հապա՞ Տէր – Զօրը: Նման ողբերգութիւն մը պատահա՞ծ է, հայ կոչուած ժողովուրդ մը երբեւիցէ տառապա՞ծ է իր «մարմինին եւ հոգիին մէջ», վերջապէս Ապրիլեան եղեռն մը մինչեւ «արձանագրուա՞ծ է մարդոց գործած սարսափներու յանկին վրայ»:

Կը թուի թէ՝ ո՛չ:

Կրնայ պատահած ըլլալ թէ Պր. Շիրաք յիչողութեան պակասի մը հետեւանքով, մոռցած է իր երկրին 300·000 քաղաքացիներուն ազգային ծագումը եւ հանդիսաւոր առիթով մը հայութեան մասին իր արտասանած խօսքերը: Եզրակացութենէ առաջ, ուրեմն, նախ իր յիչողութեան թարմացման փորձ մը:

***

1986–ին Ֆրանսայի մէջ դատարուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան 73–րդ Ընդհանուր Պատգամաւորական Ժողովը, որ կը գումարէր Միութեան հիմնադրութեան 80–ամեակին: Այդ առիթով կազմակերպուած էր գեղարուեստական փառատօն հանդիսութիւն մը եւ տեղի ունեցած պաշտօնական ընդունելութիւններ: Մասնաւորաբար չատակ կը յիչենք անոնցմէ մէկը:

Հինգչաբթի, Նոյեմբեր 20–ին, Ֆրանսայի վարչապետ եւ միաժամանակ Փարիզի քաղաքապետ Ժակ Շիրաք, նոյն ինքը՝ ներկայ նախագահը, Քաղաքապետարանի արքայական հանդիսասրահին մէջ կազմակերպուած էր չքեղ ընդունելութիւն մը: Հրաւիրեալներուն վերապահուած էր մեծադոյն անանկնկալ – վայելք մը: Շատ Ազնաւուր, որուն մնայուն հիացողներէն են Տէր եւ Տիկին Ժակ Շիրաք, հանդէս եկաւ ժամ մը տեւողութեամբ համերգով մը, բնականաբար նոր մակարդակ մը տալով ընդհանուր այլապէս տպաւորիչ մթնոլորտին:

Ազնաւուր իր հին ու նոր երգերու չարքին երգեց նաեւ «Այնոնք Ինկան»ը: Անոնք՝ որոնց միակ յանցանքն էր «Հայաստանի զաւակ» ծնած ըլլալը: Անոնք՝ որոնք մը նացին «անչիրմ»: «Մարդոց, կիներու եւ երախաներու» մահուան ուրուատեսիլ կարաւաններն են որ կը յառաջանային անասուաղ ու նօթի: Սրահը կոկորդ սեղմող ախրութեան մէջ՝ Հայը իր թոիչքին մէջ «զարնուած թռչուն»ն էր, նման հարթակին վրայ թեւաբեկ մեծ արուեստագէտին: Երգին յաջորդող խելահեղ ծափահարութիւններն են որ վերակենդանացուցին սրահը: Ծափահարութիւններուն մէջ ամենաակարը եւ ամենակարճը Ժակ Շիրաքինը չէր:

Խօսքերու բաժինին մէջ մեծայարգ հիւրընկալը ունեցաւ տպաւորիչ ելոյթ մը, ուր մասնաւորաբար ըսաւ. «Ֆրանսան կը յիչէ, արդարեւ, որ սակաւաթիւ ժողովուրդներ այնքան ծանր կերպով պատմութեան հարուածը կրած են իրենց մորքին, ինքնութեան եւ աւանդութիւններուն վրայ, խոցեր ստանալով անոնցմէ»: Ապա ըսելէ եաք թէ մօտաւոր անցեալին ինք պատիւը ունեցած է ընդունելու Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը եւ կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարք Յովհ. Պետրոս ԺԲ. Գասպարեանը, աւելցուց. «Անոնց ըսի նաեւ, որ մեր երկիրը յիշողութենէն զուրկ չէր...»:

Վերդարձ խօսքերը արտասանուած են միայն 13 տարի առաջ, սակայն կը թուի թէ դար մըն է որ գլորած է անկէ ասդին, փոխելով աչխարհն ու մարդիկը, ինչպէսով նաեւ անոնց յիչողութիւնը, առնուազն ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի նախկին վարչապետ – ներկայ նախագահին:

Ժակ Շիրաքի մասնաւոր պարագային, հարցը կ'առնէ չատ աւելի արտասովոր եւ ծանրակչիռ բնոյթ, քան սովորական ուրացումները, մեղմաբանութիւնները, դարձդարձիկ դիւանագիտական նրբութիւնները ցեղասպանութիւն մը որպէս այդ ճանչնալու կամ որպէս միայն զանազատուածային ջարդեր ընդունելու հարցը: Ֆրանսայի նախագահը երբ լեզի այլ պիտճառաբանութիւններու չարքը, իրենց սեղմ դժբախտութիւններու չարքը, իրենց սեղմ խորհրդանչական անունով, – Շոա (Հոլոքոսթ)., Ռուանտա, Կեռնիքա, վարչաղգոսթ), Ռուանտա, Կեռնիքա, վարչաղգոսթ), Ռուանտա, Կեռնիքա, վարչաղգոսթ),

ըլլան հինգ միլիոն զոհեր ցեղասպանական տարօրինակութեամբ, թէ միայն հինգ հարիւր, իսկ Օրատուրի պարագային՝ 642 հոգի՝ որպէս տեղական սահմանափակ տարողութեամբ բնակչութեան ջարդ մը: Հետեւաբար իր թուարկումին մէջ արտասանել «Տէր _ Զօր» բառը՝ երբեք պիտի չենթակայէր թէ ապետական Ֆրանսան ճանչցած է զարուս առաջին ցեղասպանութիւնը: Կրնար նշանակել միայն թէ Հայերն ալ տառապած են ինչպէս «Փրակայի մօտ փոքրիկ Թաղ»ին բնակիչները կամ այդ փոքրիկ ժողովուրդին պատմագրութեան վէպերը ըլլային Հայուն, մոռնալով թէ ան մաս կը կազմէ այն «ստակատիպ ժողովուրդներուն», որոնք «այնքան ծանր կերպով պատմութեան հարուածը կրած են իրենց մորթին, ինքնութեան եւ աւանդութիւններուն վրայ, խոցեր ստանալով անոնցմէ»:

Գիտական եւ յառաջդիմութեան զագաթը գտնուող մարդկութիւնը խրած է, չըրջուած բուրգի դիրքով, բարոյազրկութեան եւ նորօրեայ բարբարոսութեան խորխորատին յատակը: Հաւանարար այս հակասութեան պատճառով է որ տպաւորութիւնը կայ, թէ անցեալի մեծ երկիրները, որոնք ոչխարներն էին երկրպագուներն եւ կը տնօրինէին անոր ճակատագիրը, չէին առաջնորդուած այդքան նուաստ եւ անարդ յառաջադրանքներէ՝ որքան ներկայի հզօրները: Մեկնելով Շիրաքի եւ իր վսեմաչուք նմաններուն կանդնած դիրքերէն, կարելի է վկայել նաեւ թէ վերջին դարերուն կեանքի կոչուած մարդասիրական բոլոր չարժումները, որոնք ծնունդն էին համամարդկային տեսիլքի, կ'ապրին իրենց չիջումը:

Հարկ է կատարել նաեւ վերջին հաստատում մը: Մարդկութեան մեծագոյն մէկ ոճիրին հեղինակ Օսմանեան Թուրքիոյ ժառանգորդները, որոնց երկիրը կ'ապրի գինուորական բացայայտ տիրակալութեան եւ մարդկային իրաւունքներու բացակայութեան իրավիճակին տակ, կարող է իր մակարդակէն աւելի վարերը քաշել բոլոր այն պետութիւնները, որոնք տըմեռնական եւ գինուորական չահեր կ'ակընկալեն իրմէ: Անոնք իրապէս կ'երկնչին Թուրքիոյ արձակած չանթերէն, անոր աշխարհա _ քաղաքական զօրութենէն եւ իր տնտեսական չուկային կորուստէն:

Այս հոգեկան եւ բարոյական տրեղծութիւններուն դիմաց, կը վերապառնանք Ազնաւուրին, որուն երգէն կը ցայտէ ուրիշ տող մը՝ իր անողորմ ճշմարտութեամբ. «Աճոնիճ ինկան հազարաւորով, միլիոնով, առանց որ աշխարհ շարժի»: Այդ կը պատահէր 1915–ին:

Այսօր կարելի է աւելցնել՝ առանց որ աշխարհ նոյնիսկ բարոյական պարկեշտութիւնը ունենայ առնուազն ճանչնալու զարուս առաջին ցեղասպանութիւնը:

Պոսթըն

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅԻ ՄԷՋ

Ուշադրաւ է վերջին երկու տասնամեակին աղանդներու վերայայտնութիւնը Թուրքիոյ մէջ: Հանրապետութեան հիմնումի տարիներուն անոնք պաշտօնապէս արգիլուած էին, քանի որ Հանրապետութեան հիմնադիր Մ. Քէմալ կ'ուզէր Օսմանեան կայսրութեան կրօնապետութեան բնոյթը չփոխանցել նոր պետութեան: Հոն կրօնական եղբայրակցութիւնները ընկերային ամէնէն ցած խաւէն մինչեւ պետութեան ղեկավարութիւնը, ամէն աստիճանի վրայ հզօր ներկայութիւն ունէին: Արդէն կայսրութեան վեհապետը նոյն ատեն բոլոր մահմետականներուն կրօնապետն՝ խալիֆան էր:

Մ. Քէմալի կողմէ խալիֆայութեան ջնջումով, լաչակին արգելքով, աղանդները կամ վերջ տուին իրենց գոյութեան, կամ սկսան գործել գաղտնօրէն: Յետոյ, 1950–ական թուականներու ազատականութենէն օգտուելով սկսան կամաց – կամաց կրկին երեւան գալ: Իսկ 1980–ի պետականութեան հարուածէն ետք ամեցան ու բազմացան: Զախակողմեան գաղափարներու դէմ պայքար բացուած ըլլալով, կրօնական պահպանողականութիւնը ազատ դեմին դուաւ:

Աղանդներու դլխաւորներէն է Նաքշիպենտին որ հիմնուած է Ժ. դարուն Կեղր. Ասիոյ մէջ: Թուրքիոյ մէջ ան մասնակից է իսլամական առաջին կուսակցութիւններուն հիմնումին:

1996–ին երբ Ն. Էրպաքան իշխանութեան գլուխ անցաւ, գինուորականներուն համբերութեան բաժակը յորդեցաւ: Բանակը որ աթաթիւրքեան սկզբունքներու պահապանն է հոն, դժդոհութեամբ հակազդեց կառավարութեան ձեռնարկած կրօնական նոյնիսկ համեստ բարեփոխումներուն: Ահազանգի առիթ տուաւ Էրպաքանի ընթացքը երբ 1997–ի Ամանորին ան կրօնական դլխաւոր եղբայրակցութիւններու չէյխերը հիւրընկալեց հանրապետութեան պալատներուն մէջ: Բանակը Փետրուար 28–ին որոշեց վերջ տալ վարչապետին պաշտօնին: Ճնշումներ ըստ կըսան գործադրուիլ եղբայրակցութիւններու դէմ ալ: Մանաւանդ ամէնէն կասկածելիներուն:

Աւանդական աղանդներու քով կան այլ նպատակներով չինուածներ ալ: Անոնցմէ են օրինակ Ազմէնտիները որոնց չէյխերը արբութեան հետ չատ կապ չունին: Մէկը, օրինակ, յանցանքի վրայ բռնուած էր սեռային ապօրինի յարաբերութեան ընթացքին: Վերջապէս 1997 Յունիսին Էրպաքան հեռացաւ քաղաքական բեմէն, իր կուսակցութիւնը փակուեցաւ ու իրեն ալ քաղաքականութեամբ զբաղելու հինգ տարուան արգելք դրուեցաւ:

Թաւչեայ այդ յեղափոխութենէն ետք սկսաւ ընդդիմադիր նախատեսածներու հաշանքը որ լայն սահմաններու հասաւ յաճախ: Մեծ թիւով ուսուցիչներ պաշտօնազրկուեցան այդ նոյն պատճառաբանութեամբ:

Այսուհանդերձ, աղանդներու դէմ ձեռնարկուած հալածանքը չէ վնասած անոնց ժողովրդավարութեան: Սմրան արձակուրդի չըլլանին բազմաթիւ օտարականներ, յատկապէս Ամերիկացիները, կ'երթան մասնակցելու աղանդներու արարողութիւններուն: Բոլորն ալ կ'ըսեն որ սուֆիականութիւնը մեծ վերելք կ'ապրի ԱՄՆու մէջ: Տրուած քացատրութիւնը յաճախ այն է որ Արեւմուտքը նիւթապաշտութեան այնպիսի մակարդակի մը հասած է որ բնական է տարբեր մարզերու հետաքրքրութիւնը:

Մինչեւ իսկ չչուկներ կան թէ Մատոննա ինք եւս հետեւորդներէն է Մէվլանա Ճելալէտտին Ռումիի որ Ժ. դարու միտք մեծ բանաստեղծն է եւ հիմնադիրը այն տէրվիշներուն որոնց ծիսակատարութիւնը ինքն իր վրայ չրջանները ընելով վերանալու մէջ կը կայանայ:

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՀԱՅՑ ՈՐԲԵՐԸ
ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ

Գիրք երկրորդ

ԼԻՊԱՐԻՏ ԱԶԱՏԵԱՆ

Լոս – Անճելըս, 1999

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒՆ ԱՆԷԾՔԸ

Հին Եգիպտոսի մէջ թագաւոր Թութանխամոնի գերեզմանին գտնուելէն ետք, պեղումները կատարող խումբէն եօթը հոգի շատ արագ մահ մը ունեցան: Մարդիկ սկսան խօսիլ փարաւոններուն անէծքին մասին...

ԵԳԻՊՏՈՍ
1922 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4

Անգլիացի հնագէտ Հաուըրտ Քարթըր վերջապէս կը գտնէ Թութանխամոնի գերեզմանին մուտքը:

1922 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26

Հնագիտական աշխատանքներուն ծախսերը հոգացող անգլիացի գուքս Լորտ Քարնարվոնի ընկերակցութեամբ Քարթըր կը մտնէ գերեզմանին նախասենեակը: Անոնց աչքերը կը վարժուին մթութեան. ձեւերը կը յայտնուին ... ամէն կողմ ոսկին կը վառի: Քարթըր կը նկարէ բոլոր առարկաները, որոնք հոն պիտի մնան դարերու ընթացքին գերեզմաններու գողերուն կողմէ: Ան առարկաներուն ցանկը կը պատրաստէ եւ գանոնք լոյս աշխարհ կը բերէ:

ԱԻԵԼԻ ԳԵՂԵՑԻԿԸ...

Քարթըր ծակել կուտայ նախասենեակին խորքի պատը: Փորագրուած ոսկիէ հսկայական զագաղ մը կ'երեւի: Մարդիկ հրապուրուած են... Իրարու մէջ անցուած զագաղներու չարքի մը մէջ պահուած է Թութանխամոնի զմռսուած մարմինը: Աւիկա եգիպտոսի մէջ կատարուած ամէնէն կարեւոր հնագիտական յայտնաբերումն է:

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒ ԱՆԷԾՔԸ
ՊԻՏԻ ՀԱՐՈՒԱԾԷ...

«Աճոնիճ, որոնիճ պիտի համարձակին խանգարել ասոր քունը, պիտի պատժուին»: Երբ զագաղը կը բացուի, ակնոցաւոր օձ մը կը բզկտէ Քարթըրին թռչունը: Թութանխամոնի դիմակը զարդարուած է ակնոցաւոր օձով մը: 1923· Լորտ Քարնարվոն կը մահանայ դէմքին վրայ մժեղի մը խայթոցէն: Մատհոդիչ· Թութանխամոնի դէմքը կը կրէր նշան մը նոյն տեղը: Գերեզմանին բացումին ներկայ եղած 26 անձերէն վեց հոգին կը մահանայ յաջորդող տասը տարիներուն ընթացքին:

1957–ԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԷՆ ԲԱԺԻՆ ՄԸ
ԿԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԻ

Կը գտնուի տարօրինակ հիւանդութիւն մը, որ կը կոչուի «Քարայրներու ցաւ»: Ան կը յառաջանայ չղջիկներու ազտոտութիւններուն մէջ աճող սունկերէ, որոնք մահացու են զանոնք շնչող անձերուն համար: 1923 Թուականին թռչնաւորներու հովիտէն անցքերը ասպատակուած էին չղջիկներով:

1980,
ՎԵՐԱՊՐՈՂ ՄԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ...

Ռիչըրտ Առամսոն կը պատմէ.– «Հնագիտական խումբին անդամները հետաքրքրուած են անէծքի այս առասպելը գերեզմաններու գողերը հեռու պահելու համար պեղումներու ընթացքին, որոնք տեւեցին 7 տարի»: Ան կ'ըսէ նաեւ, թէ ինք պատկած է զագաղին մօտ ամբողջ այդ չրջանին եւ իրեն բան մը չէ պատահած: Մինչ Հաուըրտ Քարթըր կը մահանայ տարիներ ետք, 1939 Թուականին:

«Ազդակ»

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

– Նոր զոհողութիւն մըն ալ ... հապա՛ կան տրախմի տուէք լմննայ, ալ ասոր ըսելիք չունիք կարծեմ:

– Մէկ ըսելիք ունիմ:

– Ի՞նչ...

– Տրախմի մը անգամ չենք տար ... մը– նաս բարով:

Ու Բարսեղ աղա երիտասարդէն բաժնուելով՝ քայլերը արագացուց:

Համբիկ յուսահատօրէն դիտեց անոր հեռանալը, յետոյ ինքնիրեն ըսաւ.

– Վա՛յ չունչանորդի, մեր բոլոր յոյսերը ջուրը ինկան:

Այս խորհրդածութիւնը վնդել եաքը արտուի – ախուր եկաւ այն գինետունը, ուր Օննիկ եւ միւս երիտասարդը իրեն կը սպասէին անհամբեր:

– Ի՞նչ վերցուցիր տեսնենք, – գոչեց Օննիկ իր ընկերը տեսնելուն պէս, – երկու ժամ է քեզի կը սպասենք:

– Ոչինչ, – պատասխանեց Համբիկ:

– Իրենցմէ մէկը չտեսա՞ր:

– Տեսայ, Բարսեղ էֆէնտին տեսայ:

– Ի՞նչ կուտայ կոր...

– Եւ ոչ իսկ մէկ տրախմի:

– Զըսա՞ր, որ գործը գործադիր ժողովին յանձնուած է:

– Ըսի, ամէն բան ըսի, բայց անօգուտ, անոնք քննութիւն կատարեր ու հասկցեր են, որ այդ տեսակ կազմակերպութիւն գոյութիւն չունի... մէկ խօսքով, այդ մարդոցմէ յոյս չկայ:

– Զըսե՞ս, որ մեր չինել տուած կնիքին դրամը վրայ գնաց:

– Մարդը պարզապէս իմ քթիս խնդաց, ես դիտեմ:

– Է՛, հիմա ի՞նչ պիտի ընենք... հապա՛ քովերնիս ութ – տասը տրախմի դրամ կայ:

– Փիրխա երթանք ու տեսնենք... այսօր Պոլսէն չոգենաւ պիտի գայ եղեր, կրնելի է մէկը ձեռք կ'անցընենք:

– Մէ՛ղք, գոնէ քանի մը հազար տրախմի առնելու էինք այդ մարդոցմէն, էն մեծ պանդոկը կը նատին կոր...

– Ես մինչեւ հազար տրախմիի իլմայ, բայց տուող չկայ:

Ու երեք բախտախնդիր խաբեբաները մխիթարուելու համար մէյմէկ գաւաթ բէյնա ապսպրեցին:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Մեր վերը պատմած դէպքերէն 8 – 10 օր եաքը Սահակ էֆէնտի առացաւ Սուրիայէն իր սպասած նամակները: Ամէնքն ալ նպաստաւոր եւ խորհուրդ կուտային առանց ժամանակ կորսնցնելու երթալ հաստատուիլ Հալէպ կամ Պէյրութ, ուր պիտի կրնար իր զրամագլխին շնորհիւ անմիջապէս գործի ձեռնարկել:

Նոյնիսկ թղթակիցներէն մէկը կ'առաջարկէր ընկեր ըլլալ եւ իր արդէն կազմած առեւտրական գործը, որ յաջող ճամբու մէջ էր, աւելի ընդարձակել:

Բնականաբար Սահակ էֆէնտի փութաց իր ստացած տեղեկութիւնները հաղորդել Բարսեղ աղային:

– Մենք ալ երէկ նամակ առինք մեր փեսայուէն, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – քանի մը չաբաթէն պիտի գայ ու Զապէլին հետ ամուսնանայ:

– Ուրեմն աչքերնիդ լոյս:

– Շնորհակալ եմ, բայց ինչպէս կը տեսնես, ես պիտի սոխպուխիմ քիչ մը տաճն ալ հոս մնալ, գոնէ ամիսի մը չափ:

– Հոգ չէ, մենք կ'երթանք, յետոյ դուք ալ կուգաք:

Սահակ էֆէնտի իսկոյն իր ճամբու պատրաստութիւնները տեսաւ ու քանի մը օրէն ինք, Թագուհ հանըմ, Տիրան ու Նուարդ մեկնեցան դէպի Պէյրութ:

Տիկին Մանոնիկ չափազանց յուզուեցաւ այս բաժանումէն: Առաջին անգամն էր, որ իր աղջիկէն կը զատուէր:

– Մենք ինչ կը մտածէինք, ինչ եղաւ, – կը կրկնէր:

Արդարեւ, իր մայրական երազը եղած էր աղջիկները ամուսնացնել, բայց պայմանաւ, որ անոնք իրեն մօտ միեւնոյն քաղին մէջ մնային, իսկ հիմա մին Սուրիա կ'երթար, միւսն ալ քանի մը չաբաթէն Ռումանիա պիտի մեկնէր:

– Թող ողջ ըլլան, երջանիկ ըլլան, հոգ չէ, մենէ թող հեռու ըլլան, – դիտել տբաւ Բարսեղ աղա:

Սահակ էֆէնտին մեկնելէն յետոյ Բարսեղ աղա գրեթէ բոլորովին առանձին մնաց: Ի զուր սրճարանէ սրճարան կը պտըտէր ծանօթ դէմքի մը հանդիպելու, քանի մը խօսք փոխանակելու, քաղաքական կացութեան մասին տեղեկութիւն քաղելու համար:

Օր մը, այլեւս ժուռ եկած առեն մեծ եղաւ իր զարմանքը, երբ սրճարանի մը մէջ սեղանին քով նստած տեսաւ Շաւարշ Մոսկենցը:

Երիտասարդը իսկոյն ոտքի ցատքեց եւ աթոռ մը հրամցուց իր բարեկամին:

– Դուն, հո՞ս, – գոչեց Բարսեղ աղա, չեմ կրնար կոր աչքերուս հաւատալ:

– Եւ սակայն բացարձակ իրողութիւն է, – պատասխանեց երիտասարդը խնդալով:

– Ե՞րբ եկար:

– Երեք օրէ ի վեր հոս եմ:

– Բայց ի՞նչպէս կրցար գալ:

– Ինչպէս որ ամէն մարդ կուգայ կոր... չոգենաւ նստեցայ ու եկայ:

– Կը կարծէի, որ փորձանք մը եկած էր գլխուդ մեր մեկնած օրերուն:

– Ի՞նչ փորձանք, – հարցուց Մոսկենց անտարբեր ձեւով մը:

– Լսեցի, որ ձերբակալուեր, բանտարկուեր ես...

– Հա, առանկ բան մը եղաւ, թիւրիմացութիւն, էֆէնտիմ կամ աւելի ճիշդը՝ թշնամութիւն ... զրպարտութեան հետեւանք:

(Շար· 77)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ.– «Յառաջ»ի 74–րդ տարեդարձին առթիւ համակիր ընտանիք մը 1925 Ֆրանք:

Կ'ՈՒԶՈՒԽ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիղի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածուութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առենապետ՝ Պր. Հրաչեանին:

Հասցէ.–
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲՆԱԿԱՒԱԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ԱԿԱԳԻՆԸ

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանուխ	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Աղէն Փափազեանի մահուան 15–րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Անահիտ Փափազեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)

un DINER DANSANT

le 25 Septembre à 20 heures 30,

animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre

à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գնել Գեւոնեանի եղբայրական մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան (առաջ «Յառաջ»էն):

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

AU

HOME ARMENIEN

107, avenue Maréchal Lyautey — 83700 SAINT.RAPHAEL

Dimanche 15 Août

10h — MESSE Chapelle Saint-Jean — Bénédiction du Raisin
A partir de 11h30 : *Bar — Buffet de Spécialités arméniennes*

ANIMATION
tout au long de l'après-midi :
EVELYNE ALTOUNIAN
MARTEN YORGANTZ
Danses traditionnelles

Pour les réservations : 04 94 19 51 50

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia·2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

(Շար. Ա. էջէն)

Ճաւ եղած է երբ յայտարարած է որ արաբերէնի ու պարսկերէնի հետ գիտէ նաեւ քրտերէն: Ազգայնական կուսակցութեան ներսիսխան մը կոպտօրէն հակազդած է իրեն, ըսելով որ քրտերէնը պաշտօնական լեզու մը չէ եւ չի կրնար յիշուիլ Մորմրը–դարանին պատկանող պաշտօնական փաստաթուղթի մը մէջ: Ազգայնական կուսակցութեան ներսիսխանները պահանջած են որ քրտերէնի նշումը ջնջուի եւ ներսիսխանը ազդարարութիւն մը ստորագրէ:

ՆԱԽԿԻՆ ԵՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ եւ Ռուսաստանի պատժական դատարանին դլուխը նշանակուեցաւ զուիցերացի Տիկին Գարլա Տէլ Փոնթէ, 52 տարեկան որ պիտի փոխարինէ Լուիզ Արբուրը, Սեպտեմբերին:

ԿԱՑԾԱԿ, ՓՈԹՈՐԻԿ աւեր գործեցին Ֆրանսայի հարաւ – արեւմտեան չրջանը, մանաւանդ Պորտօ, Օգոստոս 7–ի իրիկունը: Քաղաքը ողողուած էր, բազմաթիւ թաղամասերու մէջ էլեկտրական հոսանքը խզուած, նիւթական վնասները չատ մեծ էին: Շրջանին մէջ հինգ մեռեալ ալ կար եւ տասը վիրաւորներ, բազմաթիւ բանակավայրեր քարուքանդ եղած էին: Փոթորիկ մըն ալ ծագեցաւ վարիգեան չրջանը Օգոստոս 8–էն 9–ի լուսնալիք գիշերը:

ՍՏԱԼԻՆԻ թոռը՝ Եւգէնի Ճուգաչվիլի պիտի չկարենայ ներկայանալ Վրաստանի երեսփոխանական ընտրութիւններուն, Հոկտեմբերին, իր թեկնածուութիւնը մերժուեցաւ իր ռուսական անձնագրին պատճառաւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ Ասատուր Ասատուրեանի, Տիկին Ասատուրեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, ամէն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ՀԱՂՈՂՕՐՀՆԵՔԻ աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ՀԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
ՀԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն Խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:
Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:
Հեռաձայն.–
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 15
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԱ. ԹՈՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչէ Պանեէօ – Գալանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէյնի
օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՄՔԵՐ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 11
MERCREDI
11 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·703 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.703

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 9 / 10)

ԻՐԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Իրանի Արտաքին Գործերու նախարար Ք. Խարազի մէօրեայ այցով Երեւան գացած է ու հանդիպում ունեցած Վարդան Օսկանեանի հետ: Նիւթ եղած են չրջանի կարգ մը հարցերը, Թուրքիոյ հետ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Նաեւ Ղարաբաղի հարցը: Երկու նախարարները քննարկած են Իրան – Հայաստան կազմուղի կառուցումին նիւթը:

Իրանի Արտաքին գործերու նախարարը ու իր զինուորած պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած են նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Վազգէն Սարգսեանի եւ Ազգ. ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի հետ: Ք. Խարազի եւ Կ. Դեմիրճեան բարձր գնահատած են հայ-իրանական կապերը. Կ. Դեմիրճեան չեչտած է իրենց համար Իրանի հետ գործակցութեան մեծ նշանակութիւնը: Ան ուրախութիւն յայտնած է որ իրանահայ համայնքը մեծապէս կը նպաստէ երկրին ընկերա-տնտեսական կեանքին: Իրանցի նախարարը ըսած է թէ կը նախատեսուի Իրանի Մորհրդարանի նախագահին այցը Հայաստան: Վարչապետին հետ տեսակցութեան ընթացքին Ք. Խարազի կոչ ըրած է ուժանիւթի, փոխադրութեան, առողջապահութեան, մշակոյթի մարզերուն մէջ գործակցելու: Յատուկ ուշադրութիւն հրաւիրուած է Իրան-Հայաստան կազմուղի չինութեան եւ երկաթուղիին Նախիջեւանի հատուածին վերաբացումին: Նախագահին հետ տեսակցութեան ընթացքին ալ հիւր նախարարը անոր յանձնած է նախագահ Խաթամիի հրաւէրը՝ պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելու Թեհրան:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳՐՈՎ

Ռ. Քոչարեանի Օգոստոս 9-ի հրամանագրով ՀԱՊ-ի երկիրներու Տնտեսական Միութեան Տնտեսական Կոմիտէի նախագահութեան մէջ Հայաստանը այլեւս չի ներկայացներ Գ. Մարտիրոսեան: Անոր տեղ նշանակուած է կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար – նախարար Շ. Կարամանուկեան:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԻՏԱԼԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Իտալիոյ Փոխադրութեան նախարարը որ պատուիրակութեամբ մը Երեւան գացած է, Օգոստոս 9-ին ընդունուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Ան դոհունակութիւն յայտնած է Օգոստոս 7-ին առորակուած փոխադրական միջկառավարական համաձայնագրին, կրկնելով որ Հայաստանի նպատակն է համարկուիլ եւրոպական երկիրներու չրջանակին: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ վարչապետին կողմէ:

***

ԳՈՐԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 8-ին Գորիսի մէջ տեղի ունեցած է քաղաքապետի ընտրութիւն: Առաջին տուեալներով չհաած է Համլէթ Մկրտչեանը: Մասնակցութիւնը եղած է մօտ 59%: Նոր քաղաքապետը անկուսակցական է, վերջին չրջանին պաշտօնավարած Սիւնիքի մարզային համակարգին մէջ:

***

ՁԱՏՐԱԿ

Լաս Վեկասի աչխարհի ճատրակի առաջնութեան մասնակից երեք հայ մարզիկներէն միայն Վ. Յակոբեան կը չարունակէ մրցաչարքը: Ան ալդ իրաւունքը չհաած է յաղթելով ռուս Ե. Բարեւին: Իսկ Կարէն Ասրեան 0,5 – 1,5 արդիւնքով պարտուած է ուրիչ Ռուսէ մը Ալ. Խալիֆմանէն եւ դուրս մնացած մրցաչարքէն:

***

Լ Ղ Հ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Ստեփանակերտի մէջ մօտ 15 երկիրնէրէ ուեղի քան 350 երիտասարդներով Օգոստոս 8-ին բացուած է ՀՅԴ երիտասարդական 6-րդ բանակումը որ առաջին անգամ տեղի կ'ունենայ Արցախի մէջ: Բացման արարողութեան ներկայ գտնուած բանակողներուն խօսք ուղղած են Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք., ՀՅԴ Բիւրոյի անդամ Ա. Պօղիկեան, Լ.Ղ.Հ կրթութեան, Գիտութեան նախարարը եւ ուրիչներ: Բանակումը կը տեւէ մինչեւ Օգոստոս 15:

***

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրամանագրով Վ. Բարսեղեան նչանակուած է ԱՄՆ-ու մէջ մչակոյթի ներկայացուցիչ: Ան կը յաջորդէ նախկին վարչապետ Ժ. Պօղոսեանի տղան Թ. Պօղոսեանի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ, հոն ուր են Ֆրանսական զօրքերը մշտնջենապէս միչտ լարուած է եւ միջադէպերը բազմաթիւ: ՈՒՋԻՔԱՆ հակաֆրանսական զգացումներ կը դրդէ, թէեւ պետք թաչի կ'ուրանայ եւ ընդհակառակն կը ձգտի Ֆրանսայի դիւանագիտական ներկայութիւնը: Զինուորներէն մէկը գլուխէն վիրաւորուած էր, բայց կեանքը չէր վտանգուած: Յոյցերն ալ կը փաստեն հակաֆրանսական տրամադրութիւնները, երբ լոզունգներն են. – «Ֆրանսացիները՝ Ֆրանսա՛, Ամերիկացիները՝ հոս»: Միջնորդիչքայի կամուրջը բաց է անոնց առջեւ որոնք կ'ուզեն իրենց տունը կամ տզգականները տեսնել, բայց, Ֆրանսայի զինուորները չեն ձգեր որ խումբեր անցնին, առաջքն առնելու համար Սերպերու հետ բախումներու:

ՊԱՐՍԻԿ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ազատ արձակեցին, Օգոստոս 10-ին, երկու Թուրք գինուորներ զոհ արդելափակած ցած է քաղաքապետի ընտրութիւն: Առաջին տուեալներով չհաած է Համլէթ Մկրտչեանը: Մասնակցութիւնը եղած է մօտ 59%: Նոր քաղաքապետը անկուսակցական է, վերջին չրջանին պաչտօնավարած Սիւնիքի մարզային համակարգին մէջ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ օդային տարածքը լռնարարած է օդանաւ մը եւ քանի մը ռումբ արձակած Ջեֆօ Օմալօ գիւղին վրայ, պատճառ ըլլալով երկու հոգիի վիրաւորուելուն: Ռումբերը արձակելէ ետք օդանաւը հեռացած է Տաղստանի ուղղութեամբ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴՈՒԺԸ կրկին ամրակոծած է իրաքեան կայաններ, ըստ Թուրքիա գտնուող ամերիկեան բանակի եւրոպական հրամանատարութեան:

ՓԵՔԻՆ արգիլած է Պապին որ ասիական իր չրջագատոյին ծրագրին մէջ նեռանայ Հոնկ – Քոնկը, յառաջիկայ Նոյեմբերին: Արտաքին նախարարութեան բանբերը ճչդած է. – «Վատիկան Թայվանի հետ իրրեւ թէ դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը պահէ, ինչ որ կը նչանակէ նաեւ թէ Պապին այցելութիւնը Հոնկ – Քոնկ պատեհ չէ»: Երբ Չինաստան տէր կը դառնայ Հոնկ – Քոնկի 1997 Յուլիս 1-ին, Փեքինի կառավարութիւնը յանձնառու եղած էր յարդելու Բրիտանական նախկին հոդամասին 6 միլիոն բնակիչներու ազատութիւնները: Փեքինի կողմէ Գործադիրի պլուխը նչանակուած ղեկավարը՝ Թունկ – Շի – Հուա յոյց կուտայ որ հլուհնազանդ է Փեքինի համաչնաւոր իչխանութեան հրահանգներուն: Հոնկ – Քոնկի մէջ 250 հազար կաթողիկէ կայ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարութիւնը հաղորդած է Պաղեստինեան Իչխանութեան որ Տիկին Մ. Օլպրայթի այցելութիւնը Մերճաւոր – Արեւելք չեռակցուած է Սեպտեմբեր ամսուան: Պարա՛ք թեղադրած էր Տիկին Օլպրայթի որ չեռաձգէ իր ժամանումը:

800 ԹՈՒՐՔ ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐ, Օգոստոս 8-ին, ուխտագնացութիւն մը կատարեր են փոքրիկ թրքական հոդաչերտի մը մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով անոնք Փոքինա գացած են (արեւմտեան չրջան) ցամաքէն եւ ոչ ծովէն, փնկերակցութեամբ ՄԱԿ-ի զինուորներուն:

ԵԼՑԻՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՎԱԶՈՒԱՆ ՆԱԽԱԳԱ՞Հ

ՊՈՒՏԻՆ ԴԵՌ ԴՈՒՄԱՑԻ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ ՁՈՒՆԻ

Մեր նախորդ թիւով հաղորդած էինք որ, անզամ մը եւս, եւ չորրորդ անգամ ըլլալով 18 ամսուան ընթացքին, Ելցին որ վարչապետ մը նչանակեց յանձին գաղտի սպասարկութեանց պետի՝ Վլատիմիր Պուտինի: Նախորդը՝ Ստեպաչին հազիւ երեք ամիս մնաց իր պաչտօնին դրլուխը եւ ճամբու դրուեցաւ, երբ կը վերադառնար Տաղստանէն ուր ղացած էր կարգն ու կանոնը վերահաստատելու:

Ո՞վ է նոր վարչապետը, զոր Ելցին կը ներկայացնէ նաեւ իբրեւ վաղուան նախագահութեան իր թեկնածուն, այլ խօսքով իր յաջորդը: Շատ ճանչցուած չէ ժողովուրդին, բայց ինչ որ յատկանչական է, իր արագընթաց վերելքն է կրեմլինի նուիրապետութեան մէջ: 48 տարեկան, կը ներկայացուի որպէս չուքի մէջ գործող անձ մը, ի վերջոյ նախկին լրտես մըն է: Մօտ է Զուբայիսի եւ անոր նման ծագումով Ս. Պետերբուրգէն կու գայ: Քանի տարի է կ'աչխատէր գաղտնի սպասարկութեանց մէջ, իբրեւ պաչտօնեայ վարած է միջոցառման: Վերջերս աւելի դեր խաղացած էր քաղաքական բեմին վրայ, թէ Քոսովոյի պատերազմին առեն եւ թէ Բելառուսիոյ հետ բանակցութիւններուն: Գարնանէ քաղաքական ուժմանց կեդրոնի տնօրէնը զինք կը ներկայացնէ որպէս «կարգ ու կանոնի եւ օրէնքի մարդը, որ կրեմլինի աչքին վստահելի անձն է, կարող ընտրութիւնները կազմակերպելու»:

Ստեպաչին մաղթած է իր յաջորդին որ բախտ ունենայ իր առաքելութեան մէջ, որովհետեւ մնացեալ ամէն ինչը ունի: Նախկին վարչապետը սապէս կը ներկայացնէ Ռուսաստանը.– «Դառնալ աչխարհի մեծագոյն պաւաիէր Հանրապետութիւնը առանց իսկ պանան ունենալու. նախանձելի ճակատագիր մը չէ»:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ԸՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայոց մօտ Քրիստոսի մայրը անուանելու երկու գլխաւոր ձեւեր կան. Աստուածածին եւ Աստուածամայր: Երկուքն ալ անշուշտ աստուածաբանականօրէն ընդունելի են, սակայն միւս բոլոր ուղղափառ, արեւելեան կամ քաղկեդոնական եկեղեցիներուն (1) օրինակով, մենք ալ կը գերադասենք «Աստուածածին» բառը որ Thétokos յունարէն բառին ճշգրիտ թարգմանութիւնն է: Այս անունը, կամ աւելի ճիշդ՝ տիտղոսը, Աստուածամօր պաշտօնապէս տրուեցաւ 431 թուականին Թէոդոս Բ. կայսրին հրահանգով հրաւիրուած Եփեսոսի երրորդ տիեզերական ժողովին ժամանակ (2):

Հաւաքուած երկու հարիւր եպիսկոպոսները որոնք եկած էին ամբողջ քրիստոնեայ աշխարհէն, այս առթիւ բանաձեւ մը որդեգրեցին վերջ տալու համար «արիանական» հերձուածին որ Քրիստոսի աստուածային բնութիւնը կը ժխտէր: Այսպէս, Ցիսուսի Մօր «Աստուածածին» տիտղոսը տալով, ընդհանրական եկեղեցւոյ հայրապետները կը չեշտէին Քրիստոսի աստուածային բնութիւնը, փարատելով հերետիկոսութեան վտանգը: Այս տարածուած եւ աւանդական անուանումներուն քով դոյութիւն ունին նաեւ բազմաթիւ այլ ձեւեր: Շարական յօրինող մեր հայրապետները կամ վարդապետները տասնեակ տարբեր անուններ կամ պատկերներ օգտագործած են Աստուածամայրը բնութագրելու համար: «Մեծացուսցէ» կոչուած շարականներուն մէջ (3) յաճախ կը հանդիպինք հետեւեալ ձեւերուն. «անթառամ ծաղիկ», «անհարսնացեալ հարս» կամ «անհարսնացեալ մայր», «սիւն լուսոյ», «խորան լուսոյ», «աղախին Քրիստոսի», «բնակարան հոգւոյն» կամ «տաղաւար հոգւոյն», «բանդ Աստուած» շարականին տուներէն մէկը լման շարք մը կը ներկայացնէ «լեառն վիմածին, աղբիւր յորդառատ բարուճակ ծաղկեալ, Այգի վայելուչ, Տաղաւար հոգւոյն, Սրովբէ հողեղէն», «Դրախտն բացող բանալի», «Քրիստոսի բարձող նմանող երկնից», «Սափոր ոսկեղէն լի մանանայիւ», «Գաւազան ծաղկեալ», «Ցօղ բաղցրածաւալ», «Յանկալի զուարթունց», «Մաքուր աղաւնի», «Ամպ հովանաւոր», «Հիմն եկեղեցւոյ»: Այս բոլոր անունները անշուշտ լոկ պատկերներ չեն եւ բանաստեղծական արժէքէն զատ ունին անոնք տեսնել աստուածաբանական խորունկ իմաստ մը որուն արմատները դրեթէ միշտ կը հասնին մինչեւ Հին ուխտ, Հին կտակարան: Այս կարճ գրութեան մէջ պիտի ծանրանանք միայն երկուքին վրայ:

Ա. – «Անարատ Տաճար»: *Այս առաջին պատկերը ուղղակի ակնարկ մըն է անշուշտ Երուսաղէմի Տաճարին: Ինչպէս որ Սողոմոն Իմաստունին կառուցած տաճարը Հին ուխտին տապանակը կը հիւրընկալէր, նոյնպէս Մարիամ Աստուածածին Նոր ուխտին «Մարմնացեալ բանին» այսինքն Ցիսուս Քրիստոսի ընդունարանը պիտի դառնար: Ահա թէ ինչու չատ մը շարականերու մէջ կը գտնենք «Անարատ տաճար» կամ «Տաղաւար հոգւոյն» (այսինքն Սուրբ Հոգիին) դարձուածքները:*

Բ. – «Դուռ փակեալ», *այսինքն փակուած դրան պատկերը նոյնպէս կապուած է Երուսաղէմի Տաճարին հետ: Շարականդերը կը գրէ՝ «Դուռ փակեալ զքեզ եզեկիէլի յառաջագոյն ծանցոյց կոյս անապատ...» Բանաստեղծական եւ զեղագիտական այս արտայայտութենէն անդին կայ աստուածաբանական իրականութիւն մը հիմնուած Եզեկիէլի մարգարէութեան վրայ (Եզեկիէլ գլուխ ԽԴ. համար 1–2): Հին ուխտին մէջ, Տաճարին դուռը փակուեցաւ Աստուծոյ փառքին անցումէն յետոյ: Նոր ուխտին մէջ ան կը խորհրդանշէ Աստուածամօր կուսութիւնը եւ Ցիսուս Քրիստոսի հրաշալի, անխմանալի յղացումը Սուրբ Հոգիէն: Թէ ինչպէ՞ս Ցիսուս մարմնացաւ այս անարատ մարմինէն, «փակեալ դուռէն», այս է մարդեղութեան խորհուրդը: Մարիամ Աստուածածին նոր տաճարն է որուն մէջ մարդը Աստուծոյ կը հանդիպի՝ Աստուած կը մարդանայ որպէսզի մարդը, իր հերթին, աստուածանայ: Այսպէս, Աստուածամայրը կը դառնայ եկեղեցւոյ նախատիպը, այսինքն՝ այն ժողովուրդը որուն մէջ Աստուած կը բնակի եւ ազատօրէն կը չրջի: Պօղոս առաքեալ այս մասին կը գրէ «Չէ՞ք գիտեր որ Աստուծոյ Տաճարն էք եւ որ Աստուծոյ Հոգին ձեր մէջը կը բնակի: Եթէ ձեզմէ մէկը Աստուծոյ Տաճարը ֆանդէ, ինքը նոյնպէս Աստուծոյ կողմէ պիտի ֆանդուի, որովհետեւ Աստուծոյ Տաճարը սուրբ է, այն տաճարը որ դուրդ էք» (Ա. կորնթ. Գ. 16 – 17):*

Օգոստոս ամիսը մեծաւ մասամբ նուիրուած է Աստուածամօր՝ ամսուան 7–ին. Հայաստանեայց Եկեղեցին կը պատուէ Եփեսոսի ժողովին երկու հարիւր հայրապետները որոնք դինք «Աստուածածին» հռչակեցին:

9–ին կը սկսի «Աստուածածնի պահքը» որ վերջ կը դտնէ Օգոստոսի 14–ի Նաւակատիքով:

15–ին «Ննջման» կամ «Վերափոխման» տօնն է – Խաղողօրհնէքով –

24–ին Աստուածամօր ծնողաց՝ «Ցօվակիմի եւ Աննայի տօնն է:

Օգոստոս 29-ին կը յիշատակուի Մարիամ Աստուածածնի գօտիին դիւտը (4) եւ քանի մը օր յետոյ, Սեպտեմբեր 8–ին, Աստուածամօր ծնունդը:

Այս բոլորը սակայն մեզի պէտք չէ մոռցնեն որ Աստուածամօր յուցարերած մեր պատկառանքը մէկ նպատակ ունի՝ փառաբանել «անդիտութեան խաւարը» փարատող «ճշմարիտ լոյսը», Ցիսուս Քրիստոս, ինչպէս որ չարականագիրը կը յայտարարէ՝

«Ով գերիրաշ ծաղիկ բուրեալ յԵդեմայ,
հոտ անմահութեան լուծիչ երկանց,
բարձող անիծից,
ծագումն արեւու լուսոյն ճշմարիտ որով
հերքուեցաւ խաւարն առաջին»
(շարակնոց):

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Յուլիս 28, 1999

ԾԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Նոյն աւանդութեան պատկանող այս եկեղեցիները հետեւեալներն են՝

Ա.– Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներ՝ ղպտի, էթովպական Էրիթրէան, ասորական եւ հայկական եկեղեցիները մօտ 40 միլիոն հաւատացեալներով:

Բ.– Բիւզանդական Ուղղափառ Եկեղեցիներ. ռուս, յոյն, մակեդոնական, սերպ, ուկրաինական, պուլկարական, ռումանական, արաբական եւ այլ եկեղեցիներ – 200 միլիոն հաւատացեալներով:

(2) «Տիեզերք» կրօնական կամ եկեղեցական իմաստով կը նշանակէ "Համայնիք" լայն իմաստով՝ այսինքն բովանդակ "Քրիստոնեայ աշխարհ": Տիեզերական կը կոչուին բոլոր այն համագումարները որոնց առթիւ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները հաւաքուելով կը գրուցեն ու կը վճռեն եկեղեցական – աստուածաբանական հարցերու շուրջ: Հայ եկեղեցին որպէս այդ կ'ընդունի միայն երեք առաջին ժողովները՝ Նիկիա (325 թ.), Կոստանդնուպոլիս (381 թ.) եւ Եփեսոս (431 թ.): Այս թուականէն անդին ուրիշ ոչ մէկ ժողովի մասնակցած է:

(3) Օրուան ընթացքին կատարուող ժամերգութեանց ժամանակ, հօթը տարբեր շարականներ կ'երգուին: Իւրաքանչիւր շարական ունի յատուկ անուն մը: Ասոնցմէ մէկը միշտ նուիրուած է Աստուածամօր – ան միշտ կը սկսի «Մեծացուսցէ անձ իմ զՏէր եւ ցնծասցէ հոգի իմ Աստուծոյ փրկչաւ իմով» սաղմոսով:

Այդ պատճառով ալ այս բոլոր շարականները կը կոչուին «Մեծացուսցէ»:

(4) Աւետարանները գրեթէ ոչինչ կը յայտնեն Աստուածամօր մասին: Ոչ – կանոնական (apocryphe) բնագրերուն համաձայն, («Յակոբոսի աւետարան, Transitus եւայլն...», Աստուածամօր մարմինը առաքեալները ամփոփեցին Երուսաղէմի մէջ եւ ան Քրիստոսի ձեռքով երկինք տեղափոխուեցաւ (ասկէ «վերափոխում» բառը): Ե. դարուն, Բիւզանդիայի կայսրութիւներէն մին Աստուածամօր մարմինը կը պահանջէ գայն Կ. Պոլիս գետեղելու մտադրութեամբ: Օրուան եպիսկոպոսը կը պատասխանէ որ ըստ հին աւանդութեան մը, Աստուածամօր մարմինը երկինք վերափոխադրուած է եւ կայսրուհիին կը յանձնէ անոր գերեզմանէն գտնուած գօտին:

ՋՈՒՐԸ ԱԿԷՆ ԽՄԵԼ ՊԷՏՔ Է

Անպայման, նարտ խաղալու եւ զբօսանքի համար հաւաքուած քանի մը ընկերներու միջեւ անցած զուարճալի երկխօսութիւն մը յանկարծ յիշողութենէս դուրս գալով կը կապուի զանազան պատահարներու հետ: Խաղացողներէն մին, կարեւոր պահու մը, իր խաղընկերոջ «սապէս խաղա՛» յանձնարարութեան ի պատասխան, կատակով գործածեց «ես ապուշ եմ» պարբերութիւնը՝ առանց դնելու հարցականի չէշը: Հարկաւ թէ այս խօսքը կ'ենթադրէր ժխտական իմաստ մը եւ աւելի լուրջ չրջանակի մը մէջ պիտի դիմաւորուէր «քաւ լիցի»ներով: Իր չատ մտերիմ եւ պաղափարակից ընկերը, կեդրոնականի ընտանիքէն եւ ընտանեկան բարեկամ, օգտագործեց յայտնուած այս առիթը եւ սրբամիտ չարութեամբ մը ըսաւ. «Մարդ ինքզինքը ամէնէն աղէկ կը ճանչնայ. քանի որ այդպէս կ'ըսես, հարկաւ ճիշդ է»: Դժուար էր պրծիլ վարպետօրէն լարուած այս ծուղակէն: Հակազդեցութիւնը եղաւ համատարած եւ երկարատեւ խնդուք մը:

Այս զուարճալի պատահարով հանդէս եկող ընկերը կեդրոնականէ եաք աւարտած էր նաեւ Իսթանպուլի Դեղագործական Ֆաքիւլթէն եւ ծանօթ անուն դարձած էր դեղօրայքի ճարտարարուեստի եւ ազգային կեանքի մէջ: Չեմ դիտեր, որ առածի մը նման արտասանած այդ խօսքը իր իսկ բանաճեւած մէկ մի՞տքն էր, թէ ոչ քաղած էր դրքէ մը կամ թերթէ մը: Ամէն պարագայի ես զայն հաչտեցուցած եմ «Ջուրը ակէն խմել պէտք է» առածին հետ եւ կը յիշեմ ամէն առիթով:

Նոյնը պատահեցաւ, երբ Մոնրէալի Պոլսահայ Միութեան «Գեղարդ» պարբերաթերթին վերջին թիւին մէջ կարդացի թատերագիր Արման Վարդանեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը: Նկատի ունենալով, որ Ա. Վարդանեանի անունը բաւական ճանաչում գտած է Իսթանպուլի մէջ եւ վերջերս ալ Հայաստան, այս զբութեամբ ուզեցի Ֆրանսահայ գաղութին ուշադրութիւնը եւս հրաւիրել իր անձին վրայ:

Շատ հետաքրքրական է այս կարճ՝ բայց խտացեալ բովանդակութեամբ զրոյցը, որուն մէջ տեսնուած պատասխանները տրուած են գրաւոր կերպով, այսինքն ոչ թէ հապճեպով, այլ մտամփոփ եւ կշռուած: Ինքնակենսագրական բնոյթով իր տեսակէտներուն մէջ կ'արտայայտուին այնպիսի զօրաւոր եւ ցնցիչ համոզումներ, որոնց դիմաց կարելի չէ անտարբեր մնալ: Մեր հոդելոյս մեծաւոր Վրդ. Հ. Համայեակ Համբարեանի ասութեամբ՝ արմանքէ զարմանք գայի այդ տողերը կարդալով: Կ'արժէ մէկ քերումներ ընել իր պատասխաններէն.

– Բնաւ չեմ կարծեր ու ոյնիսկ չեմ փափաքիր որ խաղերս ժողովրդականութիւն ունենան. վասնզի ես ժողովուրդին մակարդակին պիտի չիջնեմ, այլ ան ինծի պիտի բարձրանայ:

– Քանի որ այս գործով դրամ չեմ վաստկիր ու տուրք ալ չեմ վճարեր, կը նշանակէ թէ սիրող մըն եմ բան արհեստավարժ: Բայց չի նշանակեր թէ միջակ եմ: Ես գիս Հայոց արժէքաւոր ու մեծ թատերագիրը կը համարեմ:

– Նախ անձնական թատրոն մը ունենալ կը փափաքիմ Հայաստան: Երկրորդ թատերախումբ մը, որուն արդէն առաջին խայլերը առնուած են: Ինչ մեղմ որ տարիքս առի, հետեւաբար երիտասարդ ուժերու պէտք ունիմ ծրագիրները իրականացընելու համար: 13 խաղ գրեցի մինչեւ այսօր. այս տարի հատ մը եւս պիտի գրեմ, տեսնենք մինչեւ երբ:

Իրաւ որ, եթէ հինէն եւ նորէն գրուածները փնտռենք, դժուար թէ կարենանք հաչուել հայերէն 13 թատերախաղեր: Նոր օրերու կեղծ ցնծութ Պարոնեաններ ի դուր պիտի փորձեն ինքնագովութիւն եւ մոռփառութիւն որակել ինքզինքը գնահատելու իր քաջութիւնը. իմ տեսակէտով՝ ինքնավստահութեան հիանալի ցոյց մըն է: Ռ. Հատտէճեան «Մարմարա» օրաթերթին, իսկ Երուանդ Մանարեան «Հայաստան» օրաթերթին մէջ բովանդակալից յօդուածներ ունին թատերագիր Ա. Վարդանեանի մասին:

Շատ յատկանշական է Ե. Մանարեանի կեցուածքը, երբ Պիղատոսի նման կը լուայ ձեռքերը եւ կ'ըսէ. «Ես թատերագան չեմ եւ չեմ ալ կարող թատերագիտական ծանրակշիռ գնահատան տալ, գեղագիտական լուրջ վերլուծութիւն կատարելու, կը յայտնէ իր կարծիքը ու կ'ըսէ թէ «Վարդանեանի թատերգութիւններու մէջ չկայ աւանդական հասկացողութեամբ գործողութիւն, գրական թեմայի կառուցուածք, հետեւաբար նաեւ թեմայի զարգացում: ... Փաստօրէն, այդ մէկ-երկու ժամուայ ընթացքին ոչինչ տեղի կ'ունենայ» իմ կարծիքով այս եզրակացութիւնը բաւական ծանր քննադատութիւն է:

Ատոր փոխարէն սակայն բնական կը գտնէ, որ Ա. Վարդանեան յոյս չունենալով որ թատերդութիւններէն մէկը կրնայ բեմադրուիլ Հայաստանեան ոեւէ թատրոնի մէջ, մարդկայնօրէն դառնայ: «Դառնացաւ, բայց բարեբախտաբար չդադրեցաւ արտադրելէ»: Այս նախադասութեան մէջ է Մանարեանի գրութեան ծուծն ու համը՝ գնահատութիւնը դէպի Ա. Վարդանեանի գործը, որով յայտնի կ'ընէ իր համոզումը, թէ կորուստ պիտի ունենար հայ գրականութիւնը եթէ ան չչարունակէր դիր ու տիպի վերածել իր յղացումները:

Մէկ բան որոշ է, որ Վարդանեանի եւ իր գործին մասին եղած բոլոր դրախօսականները յստակ կերպով չեն եղրակացուցած իրենց գնահատումները եւ հեղինակը ամէն ինչ մեկին դարձնելու համար ստիպուած է ինքնարժեւորումով ընել իր թատերգութիւններուն եւ արժանիքներուն: Ճիշդ է որ մենք առհասարակ չատ չենք վարժուած այսպիսի վերաբերումի եւ այդ իսկ պատճառով հաւանաբար գանուին դինքը խծբծողներ: Բայց ի վերջոյ, ինչո՞ւ ընտրապայքարի մը միջոցին պիտի նպաստ մը իրաւունք ունենայ համեստութեան, բոլոր պատշաճութիւնները պահելու եւ ազատականօրէն բարբառով դովել իր արժանիքները, թուէ յայտնաբերել, մինչդեռ արուեստագէտ մը, «որ ինքզինքը ամէնէն աւելի լաւ կը ճանչնայ», խոնարհաբար մնայ չուքին մէջ:

Անթաւարար եւ անճարակ լուրերով եւ դրախօսականներով անդէտ մնացեր է ժողովուրդը: Ձայն լուսաբանել, սասար ըլլալ որ անոր մակարդակը բարձրանայ ու՛ր աստիճանին. այս պէտք է ըլլայ իրական արուեստագէտի մը պարտականութիւնը: Ա. Վարդանեան քաղաքացիական

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՅ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Բելառուսիոյ նախագահը բաւական լրջօրէն համոզուած էր որ Մոսկուա պիտի ընդունի իր դրած կանոններով ընդունելու Ռուսեւբելառուս միութիւնը: Ոչ միայն այդ կանոնները չընդունուեցան, այլ նաեւ երկու երկիրներու միութիւնը վերջնական իրագործումի վտանգին հասաւ: Ցաւելեալ, Մոսկուա սկսաւ պահանջել իր ծախած կազին եւ քարիւղին փոխարժէքը. ան ալ աւելի բարձր սակով մը, քան՝ ռուսական ներքին չուկայի վրայ կիրարկուածը:

Նախագահ Լուկաչենկո Մոսկուայի մերժումին հակազդեց սպառնալով զլանալ քաղաքական իր նեցուկը ռուսական ընդդիմութեան: Ինք իր անձին մասին այսպիսի յաւակնութեամբ մը ըրաւ ատիկա որ վստահ էր թէ պիտի վախցնէր Ռուսաստանի իշխանութեան խաւերը: Մինչդեռ ինք նախատեսելի ղեկավար մը չէր կրնար Միլոսեւիչի չափ աւելի ղէմք մըն է արեւմուտքին համար: Միայն ոռմբ չի տեղացներ գլխուն:

Ռուսաստան պէտք չունի իրեն. ոչ ալ ռուսական ընդդիմութիւնը: Ինչի՞ կը ծառայէ անոր միջոցով նեղը դնել Ելցինի իշխանութիւնը երբ ան չուտով վերջ պիտի գտնէ: Աւրդէն այդ մասին բաւական պերճախօս էր Դումայի համայնավար նախագահ Սելեզնեովի անտարբերութիւնը որով լսեց բելառուս նախագահին պահանջը՝ նոր Միութեան համար նախագահի պաշտօն մը հաստատելու: Դումայի նախագահը պատասխանեց հանդարտութեամբ թէ ատիկա օրակարգի նիւթ չէր: Աւելի փայլուն ընդունելութիւն մը չըրին Չիուգանով ու Լուժկով ալ: Լուկաչենկո միայն կրնայ նեցուկ գտնել լուսանցքային եւ ծայրայեղական տարրերէ: Միւսները բաւական մը պատասխանատուութեան տէր են, հասկնալու համար թէ կրելի չէ ժողովուրդը բարօրութեան առաջնորդել Լուկաչենկոյի նման նախագահի մը ղեկավարութեամբ, երբ իր երկրին կացութիւնը ծանօթ է. հոն անպակաս են միսի, հատիքի հերթերը, անդանիթեր միշտ կը պակսին հրապարակին վրայ: Պաշտօնատարներ, անօրէններ կը ձերբակալուին իրենց գրասենեակին մէջ, տեսապրիչներու ներկայութեան, ընդդիմութիւնը լուութեան դատապարտուած է, կառավարութիւնը եւ խորհրդարանը նշանակովի անդամներով կազմուած: Երկրին մէջ կը գործէ հեռատեսիլի միակ կայան մը որմէ Լուկաչենկո աւելի յաճախ կը յայտնուի, քան իր չրջանին՝ Բրեժնեւ: Ծիծաղելի կը նկատուի արեւմուտքին հետ աւելի սերտ կապ հաստատելու իր հրահանգն ալ, երբ ինքզինք յարգող արեւմտեան ոչ մէկ հիմնարկութիւն կ'ուզէ զինքը ընդունիլ, ո՛չ ալ մնաց տնտեսական օժանդակութիւն կատարել:

Լուկաչենկո նաեւ ո՛չ օրինաւոր նախագահ մըն է Յուլիս 20-էն ի վեր: Այդ թուականին պէտք է աւարտէր անոր պաշտօնավարութեան չրջանը, ընտրուած ըլլալով 1994-ին: Սակայն, ան հանրաքուէով մը փոփոխութիւն կատարեց սահմանադրութեան մէջ ու իր իշխանութիւնը երկարեց մինչեւ 2001 թուականը: Նաեւ իրեն ընդդիմախօս երեսփոխաններու նշանակումի հրամանագիրը եւս առաւ: Ատոր վրայ ընդդիմութիւնը երկրին բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ բողոքի ցոյցեր կազմակերպեց, բայց Լուկաչենկո յայտարարեց թէ ինք հանդարտ, բայց վըճռական մէկն է եւ զրկուութեան պարագային կրնայ աւելի խիստ միջոցներու դիմել: Հաւանօրէն չատ ալ կարեւորութիւն չի տար «Միջազգային նեղում» կազմակերպութեան որ յայտնեց թէ բողոքի ցոյցերուն ընթացքին ձերբակալուած անձերը պիտի համարուին խղճի բանտարկեալներ:

ՔԱՂՀԱՆ

Մոնրէալ, Յուլիս 1999

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԻՊի «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Յուլիս 16-ին, Հրանդ Մարզարեան, թատերագիրը, բեմադիրը եւ դերասան ներկայացուցած է Յակոբ Օշականի «Կնքահայրը» թատերդութիւնը: Ձեռնարկը կազմակերպած էր Համազգայինի Սուրիոյ Շրջ. Վարչութիւնը եւ կը վայելէր Բերիոյ Թեմի առաջնորդ Սուրէն Աբք. Գաթարոյեանի հովանաւորութիւնը: Համազգայնականներու խմբակ մը ղեկավարութեամբ Հ. Մարզարեանի բեմական ընթերցումով ներկայացուցած են «Կնքահայրը» որ կը պատկերացնէ Պոլիսը, իր ապականած բարքերով, ուր դրամը ամենազօր է եւ չարիքը համատարած իսկ բարոյականութիւնը իր ելքը կը գտնէ ոճրագործութեան մէջ:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹի «Գարակէօզեան» հիմնարկը այցելած է, Յուլիս 21-ին, Ֆրանսայի դեսպանը՝ Տանիէլ Ժուանօ եւ ընդունուած վեր. Ռոպէր Սարգիսեանի, Կեդրոնի պաշտօնէութեան, բժշկական անձնակազմին եւ խումբ մը բարեկամներու կողմէ: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է տոքթոր Ռ. Զորպաճեան, յատկապէս դիմելով դեսպանին բարեկամական այցելութիւնը, ապա անդրադարձած հիմնարկի առաքելութեան: Խօսք առնելով, Ֆրանսերէն, վեր. Ռ. Սարգիսեան իր ուրախութիւնը յայտնած է այս այցելութեան առիթով եւ ներկայացուցած հիմնարկին պատմականն ու գործունէութիւնը: Բժշկական անձնակազմին կողմէ արտայայտուած է տոքթոր Հալաճեան, հուսկ խօսք առած է դեսպանը եւ մեծապէս գնահատած հայ ժողովուրդի աչքառու նուաճութիւնն ու քաղաքացիական գիտակցութիւնը թէ՛ Ֆրանսա, թէ՛ Լիբանանի մէջ:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼի Սէն-Ժորժ յունական Մայր Տաճարին մէջ, Յուլիս 18-ին հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուած է ի յիշատակ Կիպրոսի վրայ Թրքական յարձակման 25-րդ տարեդարձին եւ հիւսիսային բաժնի մէկ երրորդի գրաւման ու ապահնուած եւ 1619 առեւանգուած յոյն – Կիպրացիներուն: Ցաւարտ պատարագի ժողովրդային հաւաք տեղի ունեցած է եւ առաջին խօսք առնողը եղած է Կիպրոսի պատուոյ հիւպատոսը՝ Պ. Փայտուսիս, նաեւ յոյն համայնքի Քէպէքի նախագահ՝ Ն. Փակոնիս, յունական Գոնկրէսի Քէպէքի նախագահ՝ Տ. Սմիրնիոս եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ գնահատելի թէ յոյն: Ցանուն Հայ Դատի խօսք առած է Տիգրան Արուչեան: Բոլոր ելոյթ ունեցողները իբրեւ օրինակ նշած են Հայոց ցեղասպանութիւնը: Հաւաքոյթի աւարտին բանաձեւ մը կարդացուած է եւ ղրկուած է ՄԱԿ-ի եւ Գնահատայի վարչապետին, ուր կը դատապարտուին արեւմտեան երկիրները, մանաւանդ Միացեալ – Նահանգները իրենց լռութեան եւ անտարբերը կեցուածքին համար: Յուլիս 24-ին ալ բողոքի ցոյց մը եղած է Տոմինիքըն հրապարակին վրայ, մասնակցութեամբ յոյն – Կիպրացիներու, մեծամասնութեամբ կիներ (1000 հոգի), որու ընթացքին կը պահանջուէր Գնահատայի կառավարութեան միջամտութիւնը 1619 առեւանգուած յոյն – Կիպրացիներու ազատ արձակման համար:

*
**

«ԳԱՆՁԱՏԱՑի վարպի սպայի» տիտղոսին արժանացած է ծանօթ բեմադիր Աթոմ Եղոյեան, որ իր բանքերին միջոցաւ արտայայտած է իր պոհմնակութիւնը եւ հպարտութիւնը պանտացի իր հնչակութեամբ: Եղոյեանի վերջին ֆիլմը՝ «Ֆեխլիսայի համբորդութիւնը» Թորոնթոյի Ֆիլմի 24-րդ փառատօնին պիտի ներկայացուի աչնան:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹի Յակոբ Տէր – Մելքոնեան հանդիսասրահը փութացած է, Յուլիս 9-ին, երկրորդ չաքաթավերջն ըլլալով արուեստասէր հասարակութիւն մը, վայելելու համար Գայեանէ պարի դպրոցի պարողները: Այս դպրոցը կը գտնուի Համազգայինի Լեւոն Շանթ Մշակոյթի Կեդրոնը: Ղեկավարն է Ֆելիքս Յարութիւնեան, որ ոչ միայն պարուսոյց է այլեւ մանկավարժ: Ներկայացուած են 14 ժողովրդական պարեր, որոնց մէջ նորութիւն եղած է «քաու – պօյ» պարը: Պարախումբը կ'ընդգրկէ 15 մանչ ու աղջիկ:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹի արաբական Մշակոյթի եւ Արուեստի Կեդրոնին մէջ, Յուլիս 8-ին բացումը կատարուած է հայաստանցի զեղանկարիչներու գործերուն: Յուցահանդէսին մասնակցած են Դաւիթ Դաւթեան, Տիգրան Ասատուրեան, Սուրէն Ոսկանեան 19, 11 եւ 5 գործերով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿ

Պաշտօնական ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ԿՀ. տարի 1999

Թիւ 3 – 4 Մարտ – Ապրիլ

Անթիլիաս, Լիբանան

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Լսել է՝ կրցար օձիքդ ազատել:

– Անշուշտ, քանի որ հիմա այստեղ նըստած եմ քեզի հետ:

– Բայց քու մասիդ եղած ամբաստանութիւնները ծանր էին... գոնէ ես այնպէս լսեցի:

– Այո, ծանր էին, բայց հիմ չունէին:

– Ազէկ որ ասանկ ժամանակ մը կրցեր ես թուրք ոստիկանութեան ձեռքէն ազատիլ:

Երիտասարդը բթամատին ու ցուցամատին ծայրերը իրարու չփչփելով լսաւ.

– Սա պահեսդ մեզ չամենայն փորձութենէ:

Բարսեղ աղա հասկցաւ երիտասարդին միտքը եւ հարցուց.

– Քանիի՞ նստեցար այդ բանտարկութիւնը քեզի:

– Մի՛ հարցներ, չատ սուղի նստեցաւ:

– Քանի՞ ոսկի, – պնդեց Բարսեղ աղա:

– Երկու հազար ոսկի, – պատասխանեց Մոսկենց հառաչելով:

– Բայց քանի որ անմեղ էիր ու եղածը զրպարտութիւն է՞ր...

– Որո՞ւ պիտի հասկնես, Բարսեղ էֆէնտի, բայց ինչ որ է, ազատեցանք այդ անիծեալ Պոլիսէն, ատկէ աղէկը չկայ ... տուած դրամս հոգ չեմ ըներ:

– Ըսել է՝ զրպանդ լեցուն է:

– Է՛յ, փա՛ռք Աստուծոյ, անօթի չենք մնար. մարդու ալ կարօտ չենք ըլլար... ա՛խ, եթէ կարենայի սա գործը քանի մը ամիս ալ չարունակել...

– Հոս մնալու միտք ունի՞ս:

– Առայժմ այնպէս որոշեցինք, որ մըննամ, – պատասխանեց Մոսկենց:

– Գործ մը ընելու դիտաւորութիւն ունի՞ս:

– Ինակնատարար, ես պարապ չեմ կըրնար նստիլ, յետոյ չեմ ուզեր, որ քովի դրամս ծայրէն բռնեմ ուտեմ:

– Շատ խելացի կը խօսիս, բայց հոս ի՞նչ գործ պիտի ընես... առեւտուր, վաճառականութիւն կամ խոնարհպանութիւն մեզի համար գժուար է այստեղ, Յովնեբուն հետ չենք կրնար մրցիլ:

– Ես արդէն այդ տեսակ գործեր չեմ կրնար ընել... ես անանկ գործ մը կ'ուզեմ, որ թէ՛ դիւրին եւ թէ՛ չահը մեծ ու ապահով ըլլայ:

– Այդ ըսածդ ազէկ, բայց ո՞ւր է այդ տեսակ գործ, – ըսաւ Բարսեղ աղա:

– Հոս եկած օրս երիտասարդ մը ճանչցայ, կարծեմ անոր հետ բաներ մը պիտի կրնանք ընել: Ամէն պարապայի դեռ քանի մը օր հանգիստ ընելու պէտք ունիմ: աճապարելու հարկ չկայ:

– Բայց ի՞նչ է սա ընելիք գործերնիդ, – հարցուց Բարսեղ աղա հետաքրքիր:

– Պատ մը բանալու միտք ունինք... շիֆ ու չնորհքով բան մը սակայն, ծառայողները աղջիկ պիտի ըլլան, պարասրահ մը պիտի ունենանք, յետոյ խաղասրահ մըն ալ...

– Հասկցայ, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – դէշ խելք չէ, բայց ատոր համար բաւական դրամագլուխ կ'ուզէ:

– Իւովի եղած դրամս բաւական է գործի սկսելու համար ... խնդիրը յարմար տեղ մը գտնել ու վարձելն է:

– Այդ հոս ճանչցած երիտասարդդ ինքն ալ դրամ ունի՞:

– Չէ՛, բայց գործին յաջողութեան համար պէտք ունիմ իրեն:

– Զգուշացի՛ր, չըլլայ որ բախտախընդիր խաբեբայ մը ըլայ, հոս այդ տեսակ մարդիկ չատ կան, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա:

– Բախտախնդիր խաբեբան ի՞նչ կրնայ ընել ինծի, – պատասխանեց Շաւարչ Մոսկենց խնդալով, – թո՛ղ ճարպիկ ու աչքը բաց ըլլայ, այդ բաւ է ինծի համար, եթէ դրամս ալ գողնայ, աչքս կը գոցեմ, պայմանաւ որ իր գողցածին կրկինը վաստկընէ ինծի:

Նոյն միջոցին սրճարան մտաւ 35 – 36 տարեկան, դիրուկ, միջահասակ ու յաղթանդամ երիտասարդ մը, ածիլուած, համակրելի դէմքով: Ժպտաւ՝ մօտենալու Շաւարչի:

– Բարեւ, պարոն Մոսկենց, – ըսաւ, – կարծեմ քիչ մը ուշացայ, բայց հոգ չէ, բաւական գործ տեսայ:

– Բարեւ, պարոն Թօմի, – պատասխանեց Շաւարչ:

Ցետոյ Բարսեղ աղան ներկայացուց նորեկին: Իսկ Բարսեղ աղային դառնալով աւելցուց.

– Պարոնը այն երիտասարդն է, որու մասին քիչ մը առաջ կը խօսէի ձեզի:

– Դուք որչա՞փ ժամանակէ ի վեր հոս էք, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Իմիրի դէպքէն ի վեր, – պատասխանեց Թօմի, – իմ ազատիլս հրաշք է:

– Ուրեմն Իմիրլի՞ն եկած էք:

– Այո՛, պարոն:

– Ախտեղացի՞ էք:

– Գրեթէ...

– Պարոն Թօմին, – միջամտեց Շաւարչ, – չատ արկածալից կեանք մը ունեցած է եղեր, ինծի պիտի պատմէր, բայց տակաւին ժամանակ չունեցանք... հայ կամաւորական խումբին մէջ գտնուեր է:

– Պատմէ, տեսնենք, – առաջարկեց Բարսեղ աղա, որ ժամանակ անցընելու առիթ կը փնտռէր:

(Շար. 78)

ՓԱՐԻԶ.–

Արմէն Բարսեղեան, ամուսինը
Միշէլ եւ Անն, զաւակները
Յանն, Լուիզ, Եսթեր եւ Ֆլորեսթան, թոռները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ՎԱՀԱՆԹԻՆ,
ՏԻՐՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տատեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 6–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինդշաբթի, Օգոստոս 12, 1999, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները մէջբր Արմէն Բարսեղեանի եւ զաւակներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

⁂

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint-Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions
(heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F - Beaumont.

⁂

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչէն Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– *ՊՏՈՑՏ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի Հանդստեան տունը*
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– *ՃԱՇ Պիէվռի դղեակը*
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– *ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՄԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ*
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux
Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փոքրաւոր ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնադիր ներկայացնել մինչեւ ուր մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնադիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեանատենապետ՝ Պր. Հրայր Հրաչեանին:

Հասցէ՝ –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

«ԾԻՏ ՈՒ ԾԻԻ»

«Ո՞ւր է, Ո՞ւր»ին դրքի արձագանգէն քաջալերուած Ծիտ ու Ծիւը հրատարակեց իր երկրորդ թիւը, որուն անունն է՝ Լուսիինի շապիկը: *Այս դիւքերուն նպատակն է՝ երախայինհայերէնի ուսմարտը դուռնատուր դարձնել, զարգացնել անոր բառամթերքը, լեցնել զայն խաղ ու ծիծաղով, որ արդիւնքն է տարիներու ընթացքին երախաներու հետ խաղացուած խաղի մը: Ուրեմն՝ լաւատեսութեամբ կը յուսանք, որ Ծիտ ու Ծիւը երկա՛ր պահէ խաղընկերը իր դունատուր աշխարհին մէջ:*

Գիրքին արժէքն է 60 Ֆր., (12 տոլար)
Դիմել. –
Dzid ou Dziv publication
Tebrotzassère
1, Boulevard du Nord —
93340 Le Raincy

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս· ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 15, Ս· Աստուածածնի վերափոխման տօնին առիթով, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագէն ետք կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, տօն Է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առիթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ՀԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔԻ աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ՀԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԻԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս· Աստուածածնի
ՀԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն Խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:
Հեռաձայն. –
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

ՍԷՆ-ԺԵՐՕՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 15
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԱ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Roma - Armenia

Catalogue sous la direction de Claude MUTAFIAN
Edition de Luca

(Exposition Salle Sixtine, Bibliothèque Apostolique du Vatican, jusqu'au 16 juillet)

Edition en langue française disponible à la **Librairie H. SAMUELIAN :**
51, rue Monsieur-le-Prince — 75006 PARIS

Prix 295 F + Frais de port.

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՑ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԹԱՋԻԿ ԹԷՕՂԷՕՂԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՒՔԻ՝ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 12
JEUDI
12 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·704 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.704

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 10 / 11)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Ր. Քոչարեանի Օգոստոս 9–ի հրամանագրով Ալպէր Բազէեան նշանակուած է Երեւանի քաղաքապետ: Ծնած է 1956–ին կամրջի լանջապրիւը գիւղը: Մարզիչ – մանկավարժի մասնագիտութեան տէր է: 1989–էն մասնակցած է Հայաստանի ու Ղարաբաղի սահմանները պաշտպանութեան: 1993–ին ընտրուած է Երկրապահ կամաւորականներու միութեան փոխ – նախագահ, 1993 – 94 աշխատած է Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ որպէս վարչութեան պետ: 1996–ին ընտրուած է երեսփոխան, իսկ 1997–էն կը գեկավարէր Ազգային Ժողովի Երկրապահ երեսփոխանական խումբը: 1998–ին Ազգային Ժողովի փոխ _ նախագահ ընտրուած է: Ամուսնացած է, ունի 3 զաւակ:

⁂

ԳՈՆԿՐԻՍԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 10–ին մէկ օրուան այցով Երեւանէն Մաեփանակերտ անցած է ԱՄՆ–ու Գոնկրէսի անդամներու խումբը: Անոնք ընդունուած են նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմէ որ ներկայացուցած է ներքաղաքական, ընկերա – մշակութային կացութիւնը եւ կնճիռին կարգաւորման ընթացքը: Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Եսայեան, Ներքին Գործերու նախարարուհի Ն. Մկրտումեան, այլ պաշտօնատարներ: Գոնկրէսի անդամները հանդիպում ունեցած են նաեւ վարչապետ Ա. Դանիէլեանի հետ:

⁂

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԱԱՀՄԱՆԸ ԿՐՆԱՑ ՓԱԿՈՒԻԼ

Բաքուի մէջ չեն բացառեր որ Տաղստանի իրաւարձութիւններուն հետեւանքով փակուի Ռուսաստան – Ադրբեջան սահմանը, ինչպէս եղած է Չէչնիայի պատերազմին ընթացքին: Բաքուի քաղաքապետարանէն կարծիքով Տաղստանի վահապականները (իսլամական հոսանք) աւելի են, քան Չէչնիա դանուողները: Անոնք կողմնակից են Տաղստանի մէջ իսլամական պետութիւն մը հիմնելու նպատակին:

⁂

ԿԱՐԿՈՒՏԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

Օգոստոս 9–ին յորդ անձրեւէն եռք կարկուտ տեղացած է Ապարանի մէկ հատուածին վրայ: Ամրողջութեամբ վճասած են Արագածի, Շէնաւանի, Վարդենուտի, Քուչակի, Հարթաւանի 1000 – 1200 հեկտար դանքերը: Երեկոյեան ուշ ժամերուն ալ հեղեղուած են Զորապլուխ գիւղը ու շրջակայ դանքերը:

⁂

ՄԱՐՍԻԼԻԱ ՊԱՐԱՀՈՒՄԲԻՆ ԵԼՈՑԹՆԵՐԸ

Օգոստոս 11–ին Երեւանի Օփերային մէջ արուած հրաժեշտի համերգով Մարսէյլի «Միաքս – Սաուսն – Արագած» պարահումբը աւարտած է Հայաստանի եւ Լ.Ղ.Հ–ի ելոյթներուն շարքը, նուիրուած՝ հիմնադրութեան 40–ամեակին: Համերգավարութիւնը կազմակերպուած էր ԺԱՖ–ի կողմէ, Մշակոյթի նախարարութեան «Մէկ ապր, մէկ մշակոյթ» ծրագրին մէկ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԽԱԻԱՐՈՒՄ ԱՐԵՒԻ ԵՒ... ՄՏՔԵՐՈՒ

Արեւին խաւարումը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 11–ին, այնպիսի իրարանցում եւ խուճապ առեղծեց «չնորհիւ» մեխանականներուն որ խելապարութեան ատիճանի հասնող դէպքեր ալ թոդմաթիւ եղան: Այնպէսի մէջ, վերջերիկ հաստատութիւն մը ողողուած է հունի ակնոցի դիմումներով: Շատեր, մատղոտ իրենց չունեցուն համար, ժամ առաջ ուզած են արդելք հանդիսանալ որեւէ վտանգի իրեն չունեցուն համար: Մէկ զոյգը ծախուած է 5–էն 20 անգլիական ոսկիի: Հաստատութիւնը այնքան յաջողութիւն արձանագրած է որ արտադրութեան մըն ալ ձեռնարկած է ձիերուն եւ կատուներուն համար: Բազմաթիւ երկիրներու մէջ ալ նախապաշարումները մեծ դեր խաղացած են:

Փաքիստանի մէջ, խաւարումը Ալլահի բարկութեան նշանն է: Թուրքիոյ մէջ, երբեմն չէ եղած յաւուրն ակնոց ճարել եւ որովհետեւ ըստ ՆԱՋԱԻին Թուրքիան լաւագոյն երկիրներէն մէկն էր դիտելու համար խաւարումը, իրարանցումը աւելի մեծ էր: Եւ այդ պատճառաւ, ժողովուրդը անատելան աւանդութեան մը կը դիմէ: Այսինքն պէտք է որ ընակիչները ամանները կամ հրացաններ ժողվեն մեծ աղմուկ հանելու համար որպէսզի քշեն չար ոգիները որ արեւը կը յափշտակեն: Եւ 1997ին ալ լուռնի խաւարումի մը առթիւ աւանթիւնը վերահաստատուած է Տիյարպէքիրի թաղերուն մէջ: Կրօնքն ալ իր դերը կը խաղայ: Թուրքիոյ թէ այլ մահմետական երկիրներու մէջ լինչպէս Իրան եւ Իրաք, կրօնապետները կը չեշտեն որ խաւարումը առիթ մըն է ապօթելու համար: Շեխ ապտնդի Եզիսիներուն համար, որոնք յատուկ յարաբերութիւն կը պահեն արեւուն հետ, որու առջեւ հաւատացեալները տիւ եւ գիշեր կ'ապօթեն, խաւարումը հրայանի կրակոցներով պիտի ընդունուի:

Զանազան այլ միջոցներու ալ դիմած է Թուրքիա ոտնելու համար խաւարումը: Օրինակ, Վիէննայի Սեներոնիք նուագախումբը հրաւիրուած էր Մշակոյթի Նախարարութեան կողմէ Օսմանեան պատմական քաղաքը՝ Ամասիա: Այս խաւարման առթիւ Թուրքիա 6000 դրօսաշրջիկի կը սպասէր, բայց, միայն 2000 գացած էին:

Երուսաղէմ, Ս· քաղաք երբեակ դեռնի վրայ, խաւարման հանդէպ մօտեցումները կը տարբերին ըստ կրօնքներու: Մահմետական կողմը, խանութները փակ կը մնային եւ միւթթին Թուրդիկներ բաժնել տուած էր որու մէկ կողմը դիտաբեկական խրատներ կային, միւս կողմն ալ կրօնական թելադրութիւններ: Ըստ իրեն ամէն բան կրնար պատահիլ այդ օրը· – կուրութիւն, մորթի խլիրդ, երկրաշարժ կամ նոյնիսկ աշխարհի վերջը:

Հրեաները անհամբերութեամբ կը սպասէին: Ըստ Ռաբունիին խաւարումը բարերեր նշան է հրեայ ժողովուրդին համար: Կարգ մը կաթոդիկէներու համար, ինչպէս Երուսաղէմի Աստուածաբանական դպրոցի Նոր Կտակարանի փրոֆէսօր Փաոլօ Կառութիի, խաւարումը կրնայ դրական նշան մը ըլլալ, նշան որ նոր ժամանակը այլեւս բաժանում չէ (լոյսի եւ խաւարի) այլ հաշտութեան:

Ռումանիոյ մէջ, որ նաեւ լաւ վայր մըն էր խաւարումը դիտելու համար, նախապաշարումները, սատանայական ջերմը, վհուկներու նախատեսութիւնները ամբողջ երկիրը տակնուվրայ ըրած էին: Երեսուն տարի առաջ մեռած վհուկը՝ Վօյքա «սատանայի հարսը» նախատեսած էր որ Հակաքրիստոս պիտի ժամանէ երբ «գիշերը իջնէ օր ցերեկով»:

Հունգարացիները լաւատես էին: Նախորդ խաւարումները բախտ բերած են երկրին:

Դեռ կար, անշուշտ, Փաքօ Ռապանը, որ մեկնարանելով Նոսթրատամիւսի դուշակութիւնները, նախատեսած էր որ Օգոստոս 11, ժամը 11·22–ին Միր այերանաւը պիտի չախչախուի Փարիզի եւ Ֆրանսայի ժեր նահանգին վրայ···:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅի նոր վարչապետը երկու չաբաթէն պէտք է լուծէ Տաղստանի տագնապը որ բաւական մեծ փորձանք մըն է Ռուսաստանի համար: Օգոստոս 10–ին, տեղւոյն Շուրան (ինքնակոչ Մահմետական Ժողով) «Իսլամական Անկախ Հանրապետութիւն» մը հռչակեց եւ յայտարարեց թէ Ս· Պատերազմ պիտի մղէ: Այս կացութեան ի տես, նոր վարչապետը՝ Պուտին յայտարարեց թէ չեն փոխուիր Ներքին եւ Պաշտպանութեան նախարարները: Նախկին վարչապետը չէր վարանած ըսելու թէ Ռուսաստան կրնայ կորսնցնել Տաղստանը: Օգոստոս 11–ի լուրերու համաձայն, ռուսական ուժերը կրցած էին վերադրաւել երկու գիւղեր այն չորսերուն վրայ որոնք ապստամբներու ձեռքն անցած էին: Զոհեր կան: Ռուս սպայ մը սպանուած է:

ԹՈՒՐՔ ՋԻՆԵՒՈՐ ՈՒԺԵՐ Մուշի ութ գիւղերէն 33 գիւղացիներ հակողութեան տակ առած են, տուները խուզարկած ու բնակչութեան սպառնացած են, հրահանգելով պարպել իրենց գիւղերը եւ գաղթել: Որոշ գիւղերու բնակիչները սկսած են այլ վայրեր փոխադրուիլ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ մէջ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ Օգոստոս 10–ին Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ալէն Ռիշար Միթթովիչ դնաց վերջ տալու համար Ֆրանսացի զինուորներուն եւ ալպանացի տարրերու բախումներուն: Նոյն օրուան մէջ, առանձին առանձին տեսնուեցաւ ՈՒ· Ջ· ՔԱ·–ի դեկավար՝ Թաչիի եւ չափաւոր դեկավար՝ Ռուկովայի հետ: Նախապէս յայտարարած էր թէ «կը հասկնայ» Թաչիի խօսքերը երբ ան «դոռոզ» որակած էր Ֆրանսացի զինուորները: Նախարարը փորձած է մեղմացնել մթնոլորտը, ընդունելով որ Թաչի իրաւունքն ունի քննադատելու Ֆրանսական կառավարութիւնը: Մինչ այս է կացութիւնը Քոսովոյի մէջ, ամէս մը առաջ նշանակուած վարչական դեկավարը՝ ռոբէր· Պերնար Ռուչնէր արձակուրդի գացած է Թրքական ծովափը: Նաեւ արձակուրդի գացած է ՔՖՈՐ–ի պետը՝ զօր· Ճէքքըն, բայց, այս մէկը նախընտրած է իր հայրենիքը երթալ՝ Մեծն–Բրիտանիա:

ՓԷՇինէ յայտնեցաւ իր բանակցութիւններուն մէջ եւ Օգոստոս 11–ին յայտնուեցաւ որ միացած են Ֆրանսական (Փէշինէ), դանատական (Ալքան) եւ ղըւիսերական (Ալիւսիւիս) հարատարաուեստական մեծ խմբակները ծնունդ տալով ալիւմինիոմի համաչխարհային թիւ մէկ խմբակին: Տնօրէնը պիտի ըլլայ Փէշինէի նախագահը՝ Ժան–Փիէր Ռոտիէ:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾ ՄԸ կրնայ վերջապէս լուսարանուիլ չնորհիւ Ա· Տէ· էն·–ի բաղդատական քննութեան մը: Արդարեւ, քանի մը չաբաթէն, եթէ Սէն–Տընիի Ֆրանսայի Մեմորիալը (Փարիզ 17–րդ թաղամաս) յաջողի հարկ եղած դումարները դանել, Լուվէնի համալսարանէն փրոֆ· Ժան–Ժակ Գոսսման մէկ խորանարդ սանթիմեթր պիտի պոկէ Լուսովիկոս ԺԷ·ի չորցած սրտէն եւ բաղդատէ Մարի–Անթուանէթի ընտանիքէն կատարուած վերլուծումներու հետ: Այս քննութիւնը թոյլ պիտի տայ հաստատել վերջոյ թէ թամպլի բանտը մեռած արքայկը (1795 Յունիս 8–ին) Լուսովիկոս ԺՉ·ի տղո՞ն էր թէ ոչ: Այս պարագային Նոնտորֆի կողմնակիցներուն համոզումները կ'անչանան վերջնապէս: Ծանօթ է որ 1845–ին Տելֆի (Հոլանտա) մեռած Նոնտորֆի համար կ'ըսուէր թէ Ֆրանսայի գլխատուած թագաւորին զաւակն էր, մինչ շատ աւելի հաւանական է որ բանտը, թոքախտ մեռած պատանին է Լուսովիկոս ԺԷ·ը:

ԷՕՃԱԼԱՆԻ ԿՈՉԸ ԹՈՒՐՔ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՓՔՔ–ի պետավար Ա· Էօճալան Օգոստոս 10–ին իր փաստաբաններուն միջոցով կոչ ուղղած է Թուրք պետութեան որ պէնքերը վար դնելու իր կոչին համապատասխան քայլեր առնէ: Ան ըսած է· «եթէ պետութիւնը կ'ուզէ որ զէնքերը վար դրուին, ատոր պայմանները պէտք է ստեղծէ»: Ան աւելցուցած է որ ՓՔՔ–ի չարքերուն ուղղուած իր կոչը մարտավարական բան մը չէ, այլ իրենց նպատակն է զաղափարական, ծրագրային եւ կազմակերպչական լուրջ փոփոխութիւններով հասնիլ ժողովրդավար հանրապետութեան նպատակին:

Էօճալան դժգոհած է որ պետութեան մէջ զիրենք ընդունելու համար հարկաւոր օդակը գոյութիւն չունի, մինչդեռ իրենք կը փափաքին հաշտութիւն կնքել պետութեան հետ: Ան աւելցուցած է որ Թուրքիոյ մէջ խաղաղութեան ու հաշտութեան ընդդիմադիր մուխ ուժեր կան, որոնք քայլերը կը խոչընդոտեն զրկումներով ու զաւերով:

Քիւրտ դեկավարը «պատմական պատասխանատուութիւն» որակած է իր կոչը չեչտելով որ Թուրքիոյ համար կենսական է խաղաղութիւնը· «այս հողերը ոչնչ, ջուրէն առաջ խաղաղութեան պէտք ունին: Իսկ ատիկա մեծ կամքի, համբերութեան եւ ըմբռնումի հարց է» ըսած է ան:

⁂

ՔՐՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Ս· ՏԷՄԻՐԷԼԻ ՀԵՏ

Ս· Տէմիրէլ ընդունած է քրտական «Հատէփ» կուսակցութեան ներկայացուցիչները ու յորդորած որ վերջ տրուի եղբայրասպան կռիւներու եւ ցեղասպանական կեցուածքները մէկդի ձգուին: Ան ըսած է որ Թուրքիոյ մէջ արդարութեան հաստատութիւն կայ բոլոր քաղաքացիներուն համար եւ թէ օրէնքի յարգանքը բոլորին համար պարտաւորիչ է: Պատասխանելով քիւրտ ներկայացուցիչներուն կողմէ հարաւ – արեւելեան շրջաններու մէջ ներդրումներու պահանջին, Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը թուած է յատուկ ծրագիրները· անոնք կը վերաբերին ամբարտակներու, գործատուներու չինութեան, օդային կապի, ըմպելի ջուրի, ճանապարհներու, բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու եւ այլ մարզերու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՈՒ ՏԺԳՈՅՆ ՅԻՍՆԵԱԿԸ

Երեւանի «Ապպ»ը որոշած է ամէն ամիս երկրին ամէնէն «ապղեցիկ» 50 դէմքերուն մասին վարկացուցակ մը կազմել ու հրատարակել: Անմիջապէս պէտք է նշել որ «ապղեցիկ»ը հոս միմիայն դրական իմաստով չէ գործածուած. Թերթին խմբագիրներէն Նարինէ Դիլբարեանի (Ցուլիս 22) գրութեան մէջ ան կը նշանակէ հանրութեան միտքը ազատել զրպղեցնող, կամ հանրային կարծիքին մէջ ամէնէն աւելի ներկայութիւն ունեցող, առանց ժողովրդականութեան կամ համակրանքի նախապայմանին: Այսինքն, յուցակին անունները տրուած են իրենց դրական ու նաեւ ժխտական արժեւորումներով:

Նախաձեռնութիւնը հետաքրքրական է անով որ կը տարբերի հարցախոյզներու սովորական պատկերէն ուր արժեւորումները կ'ըլլան միայն դրականին առումով: Իսկ այդ պարագային յետին չարքերու վրայ տեղ գրաւողներու համար անպայման չէր զօրեր «ապղեցիկ» ներկայութեան վարկածը: Մինչդեռ հոս կայ երկու ուղղութեամբ գործող արժեւորում ի ձեւ մը որուն միջինը ամէնէն աւելի տեղ ունեցող 50 անուններու յայտնաբերումն է:

Իրականացնելու համար այս նպատակը, նկատի առնուած է լրատուիւներու մեկնաբաններէ, ընկերաբաններէ կազմուած խումբ մը որուն ներկայացուած են տասը չափանիշներ, ամէն մէկը կէս կէտ արժէքով: Փորձագէտներու այս խումբին առաջարկուած է գործիչները արժեւորել իրենց ունեցած ազդեցութեան դրական կամ բացասական բնոյթով:

Կիրարկուած չափանիշները հետեւեալներն են. ա) քաղաքական կառոյցներու մէջ գործօն յենարանի գոյութիւն, բ) պետական մարմիններու գործունէութեան ուղղութիւն տալու կարողութիւն, գ) արտաքին աշխարհի մէջ ազդեցիկ ըլլապատ, դ) քաղաքական քաղաքականութեան մէջ նկատի առնուելու կարողութիւն, ե) տնտեսական քաղաքականութեան վրայ ազդեցութեան դաշտ, զ) հանրային կազմակերպութիւններու հետ կապեր, է) լրատուիւներու վրայ ազդեցութիւն ունենալու աստիճան, սեփական լրատուիւնեղու պարագայ, ը) հանրածանօթ ըլլալու հանգամանք, թ) հանրային – քաղաքական հրապարակային գործողութիւններու ճեռնհասութիւն, ժ) անձնական համլք:

Ցուլիս 7 – 20–ի միջեւ կատարուած առաջին հարցախոյզին արդիւնքները համփոփուած են Թերթին նոյն թիւին մէջ հրատարակուած յուցակով մը որ կը կրէ «Հերոսներ եւ հակահերոսներ» խորագիրը: Հոն առաջին ուշադրութիւնը գրաւողը այն է որ նախկին իշխանութեան գլխաւոր դէմքերը ու անոնց մօտ շրջանակին պատկանողներ ամէնէն ժխտական արժեւորումները ստացողներն են: Ռումբը կը պայթեցնէ Վ. Սիրադեղեան (–3,5 կէտ), Լ. Տէր – Պետրոսեան (–2,5 կէտ) եւ Բ. Արարքցեան (–1 կէտ) երրեակը, որոնց կը հետեւին Հ. Բագրատեան (–1), Դ. Շահնազարեան (–0,5 կէտ): Իսկ ցանկը առաւելապէս դրական կէտերով կը գլխաւորեն վարչապետ Վ. Սարգսեան (5 կէտ), նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Ազգային Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեան (չորսական կէտ): Դրական կէտերով առաջնային դիրքերու վրայ են նաեւ ազգային ապահովութեան նախարար Ս. Սարգսեան (3 կէտ), Ներքին նախարար Ս. Աբրահամեան (2,5 կէտ), կեդրոնական դրամատան նախագահ Տ. Սարգսեան (2 կէտ): Երկրորդ չարքի մը վրայ անոնց հետեւող ծանօթ անուններ են նախկին վարչապետ, ներկայի Տնտեսութեան նախարար Ա. Դարբինեան (1,5 կէտ), համալնաւար կուսակցութեան ղեկավար Ս. Բագրատեան (1,5 կէտ), Արցախի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեան, Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահ եւ Կամաւորականներու Միութեան նախագահ Ա. Բազէեան, Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան, ԱԺՄ–ի նախագահ Վ. Մանուկեան (մէկական կէտ):

Պէտք չէ կարծել որ ներկայի իշխանութեան դէմքերուն մէջ չկան ժխտական արժեւորում ստացողներ: Երկուական կէտով այդ չարքին կը պատկանին կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար – նախարար Շ. Գարամանուկեան, գլխաւոր դատախազ Գ. Ջհանգիրեան, նաեւ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեան: Ժխտական կէտեր ունին Ռ. Քոչարեանի մօտ գործակից, նախագահի աշխատակազմի ղեկավար ու Ազատութեան խորհուրդի քարտուղար Ա. Յարութիւնեան, Ուժանիւթի նախարար Դ. Ջաղոյեան, Պետական եկամուտներու նախարար Ս. Ալվազեան (–1,5–ական): Երկրորդ կրծնաւորն ալ որ մաս կազմած է 50 անուններու այս յուցակին, նոյնպէս ունի ժխտական արժեւորում (–1). ան Ազրպատեան Թեմի առաջնորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեանն է. գլխաւոր թեկնածուներէն նկատուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ 132–րդ կաթողիկոսութեան: Նոյն ժխտական արժեւորումը ստացած է գլխաւոր դատախազ Ա. Յովսէփեանին ալ:

Քաղաքական մարզի անուններէն դրական նուազագոյնը (վէց կէտ) ստացած են Ազգային Ժողովի պետախրատական յանձնաժողովի նախագահ Ե. Խոչէան, ՀՅԴ Գերագոյն մարմնի ներկայացուցիչ եւ Ազգային Ժողովի պաշտպանութեան հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Վ. Յովհաննիսեան, ԱԺՄ–էն երեսփոխան Ա. Սադոյեան, Արդարադատութեան նախարար Դ. Յարութիւնեան, ՍԻՄ–ի նախագահ, երեսփոխան Հ. Ասլանեան, Հորհրդարանի «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութեան ղեկավար Ա. Գեղամեան, ընկերային հարցերու յանձնաժողովի նախագահ, Համայնավար կուսակցութենէն Գ. Թադեւոսեան, տնտեսական հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Վ. Աբրահամեան, տարածքային կառավարման նախարար Ա. Յարութիւնեան, ԻՄ–ի նախագահ Պ. Հայրիկեան, կրթութեան, մշակոյթի հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Շ. Քոչարեան (ԱԺՄ):

Յանկը ունի չորս – հինգ անուններ ալ որոնք կը պատկանին գործադրութեան շրջանակին: Անոնցմէ երկուքը նաեւ քաղաքական դէմք են. հանրածանօթ «Սիլ կրուփ» ընկերութեան նախագահ Ա. Սուքիասեանը եւ Աւանի Թաղապետ եւ «Կըրանտ Թոպէքօ»ի եւ «Հայթխախոտ»ի մեծ բաժնետէր Ռ. Հայրապետեան: Աւաջինը ստացած է 1,5 կէտ, երկրորդը՝ կէս: Այս խմբակին մէջ դրական արժեւորումի (2,5 կէտ) գլխաւոր տեղը կը գրաւէ Ս. Գէորգեան որ ընկերութեան նախագահ է, ելեկտրոնային լրատուիւներու մեծ բաժնետէր եւ Վանաձորի քիմիական համալիրին սեփականատէրը: Իսկ գործի աշխարհէն ժխտական (–1,5) կէտի տէր անուն է «Կոտայք»ի բաժնետէր Գ. Ծառուկեան:

Ինչպէս կը նշմարուի, Հայաստանի հանրային կարծիքին ուրոյ շերտը քաղաքականն է, հակառակ ցանկին մէջ գործի աշխարհէն քանի մը անուններու ներկայութեան: Երկու հակապիր բեւեռներով, մեծապոյն տարբերակումն ալ կը պատկանի քաղաքական ոլորտին, դրական առաւելագոյն (5) կէտերը խմբած Վարչապետ Վ. Սարգսեանի եւ ժխտականներու մրցանիշին (–3,59 տէր Վ. Սիրադեղեանի միջեւ:

Հետաքրքրական նախաձեռնութիւն մըն է «Ապպ»ի սկսածը: Կերպով մը ընկերային ու քաղաքական բազկերակը քննել կը նշանակէ ամսէ ամիս: Եթէ կարելի ըլլայ աւելի պարբերացուած ձեւով մը, նմոյշ խումբերու հիմով, ուղղակի ժողովրդական հարցախոյզ մըն ալ միացնել փորձագէտներու արժեւորումին, «մեծ»երու արժեւորումին լման պատկեր մը ձեռք կը ձգուի. քան մը որ առիթ կուտայ փոփոխութիւններու ընկալումը նշմարելու եւ ընթացքներ հետագծելու:

Արդեօք հետաքրքրուող կը գտնուի՞ պիտնալու թէ յիսնեակին չատկապէս ժխտական կէտերու տէրերը անտարբերութեան ինչպիսի՛ աստիճանաչափով մը կը վերաբերին նման նախաձեռնութիւններուն...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

«ՏԷՐԸ ԳՏԱԾ ՇՈՒՆԻ ՊԷՏ...»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԼԵԱՆ

Ամէն անգամ որ երեկոյեան ժամերուն կ'անցնիմ Պալըքփազարի այդ փողոցէն, անպայման պահ մը կանգ կ'առնեմ քաղքենավաճառի խանութին առջեւ ու մեծ հետաքրքրութեամբ կը դիտեմ այն հատատարիմ ու պարտաճանաչ շունը, որ ուշադիր կը հսկէ փուռէն նոր հանուած ոչխարի խորոված պլուխներուն, որոնք ափսէի մը մէջ դրուած են դուրսը՝ թէ՛ իրենց բուրմունքով անցորդներուն ախորժակը գրգռելու եւ թէ՛ նոր յաճախորդներուն սպասարկուելու պատրաստ վիճակի մը բերուելու համար:

Արդէն օրուան այդ ժամերուն խճողուած փողոցին մէջ մէկդի քաչուած, կեդրոնին մեծ լրջութեամբ կը հսկէ խորոված տաք պլուխներուն, նաեւ դունչն ու մռութը այնպէս մը դարձուցած անոնց կողմը, որ օգտուի զգլխիչ բուրմունքէն, վստահ ըլլալով որ երբ առենը գալու ըլլայ՝ ինքն ալ իր արդար վարձքն ու բաժինը պիտի ստանայ անկէ, իր տիրոջմէն:

Շատ լաւրջ է կենդանին հոգ իր ստանձնած պարտականութեան նկատմամբ եւ չարունակ ակռաները ցոյց կուտայ քաղաքական բոլոր միւս չուներուն ու կատուներուն: Սակայն, ես վստահ եմ որ ո՛չ ոք իմ ունեցած մտածումներուս վրայ հիմնուելով մտածած է այդ մասին, անդրադառնալով մօտ քառասուն տարի առաջ պատահած դէպքի մը, որ կենսական անկիւնադարձներէն մէկը կազմած է կեանքիս:

Պէյրութէն եկած էի Իսթանպուլ, վերջին անգամ մը եւս տեսնելու համար իմ ծննդավայրս, անկէ վերջ անցնելու համար Եւրոպա, հոն բախտս փորձելու եւ անգամ մըն ալ չվերադառնալու որոշմամբ, քանի ամուսնացած ու զաւակներու տէր եղած էի եւ պէտք էր վերջ տայի արկածախնդիր կեանքին: Եւրոպայի մէջ գործի պիտի մանէի տեղ մը, ինչպէս կը զրկէին բազմաթիւ հին ծանօթներ ու բարեկամներ յատկապէս Գերմանիայէն ու Ֆրանսայէն, յիշեցնելով որ... «պիրն ու զրականութիւնը Սփիւռքի մէջ փոր չէին կշտացներ»:

Պատահեցաւ սակայն, որ մինչոց մը եւս մնամ Իսթանպուլի մէջ: Մինչ այդ, իրեւ աստպարէզով լրագրող, առժամեայ կերպով կը պաշտօնավարէի թերթի մը մէջ, ուր չարունակ վէճն ու կռիւը անպակաս էին, որովհետեւ միշտ հետամուտ էի նորին, կատարեալին, ամէն օր աւելի դերազանցին: Ամէն անգամ որ վէճ մը կը ծագէր իմ եւ պաշտօնակիցներուս միջեւ, դիտել կուտայի որ մօտ առենէն պիտի ապտակէի իրենցմէ եւ զրպանս պիտի լեցուէր ֆրանքներով ու մարքերով, փոխանակ «ասոր – անոր բերնին հոտը մտիկ ընելու» չարունակ: Բայց չուտով կ'ուզեցնէի, որ եթէ դործս այդքան չսիրէին, օր մը անգամ չէի կենար ու չատոնց դացած կ'ըլլայի: Ահա այդ տաք վիճաբանութիւններէն մէկուն ընթացքին էր, որ ընկերս տարօրինակ նմանութիւն մը գրաւ անսպասելիօրէն. – «Որովհետեւ, ըսաւ, դուն տէրը գտած չունի մը պէս եղած ես հոս...»:

Նման արտայայտութիւն մը, մանաւանդ նման ճգտեալ պայմաններու տակ, պէտք էր դուռ բանար աւելի տաք վէճերու եւ նոյնիսկ կռիւի: Բայց տարօրինակ բան մը պատահեցաւ: Ընկերոջս հետ չկռուեցայ: Նոյնիսկ սկսուած վէճը չշարունակեցի: Յաջորդող օրերուն երկար մտածեցի անոր ըսածին վրայ եւ վերջապէս որոշեցի չպատասխանել Գերմանիացին ու Ֆրանսայէն գալիք նամակներուն ու մնալ համբաւիր:

Ահա թէ ինչո՛ւ տակաւին իմ խորհուրդը կը մնամ՝ առաջին տարիներուն չափ խանդավառ եւ ինչե՛ր կը մտածեմ ես իմ վրայ խնդալով, ամէն անգամ որ կ'անցնիմ Պալըքփազարէն ու կը տեսնեմ... խորոված գլուխներուն ուշադիր հսկող այդ շունը:

«Ակօս»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՅՈՐԵԼԵԱՆԸ

Փասատինայի Հ. Մ. Մ. «Կարօ Սողանալեան» հանդիսասրահին մէջ, Ցուլիս 30–ին նչուած է Հ. Մ. Մ.–ի կեդր. վարչութեան տեղեկագիր Տիգրան Սարաֆեանի մարզական, հանրային, քաղաքական եւ կուսակցական գործունէութեան 50–ամեայ յոբելեանը, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Մ.–ի Շրջ. վարչութեան եւ վեթերաններու Մարմնին: Բացումը կատարած է Վարդան Քէօրօղլեան: Յայտագիրը վրած է Յարութ Տէր – Դաւիթեան: Բանախօսած են Յովհաննէս Հաննէսեան եւ Գաբրիէլ Մոլոյեան, չեչտելով մեծարեալին մարզական, քաղաքական եւ ազգային դեկավարի բոլորանուէր ծառայութիւնները եւ 1940–ական թուականներէն սկսեալ՝ Հալէպէն մինչեւ Պէյրութ, ստանոր ունեցած արժանիքները իրրեւ սկաուտական խմբապետ, վարչական անդամ, հանրային դէմք, կուսակցական դեկավար: Գնահատանքի եւ երախտիքի խօսք արտասանած են Կարապետ Պալըքճեան, խօժէնի Պետրոսեան և մեծարեալին զաւակը՝ տոքթոր Համբիկ Սարաֆեան: Յանուն Սահակեան վարժարանի չրջանաւարտից միութեան՝ մեծարեալին կրծքանշան մը նուիրած է Յակոբ Չիլինկիրեան, իսկ յանուն Հ. Մ. Մ.–ի վեթերաններուն՝ Յովսէփ Աւատրեան, յուշատախտակ մը յանձնած է մեծարեալին: Հայաստանի առաջ հիւպատոս Արմէն Մկրտչեան չնորհաւորելէ ետք Տիգրան Սարաֆեանը, յատուկ պնակատուփիր մը յանձնած է անոր: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է մեծարեալը:

***

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԻՒԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԷՍ

Պոլսահայ Մխիթեան Կեդրոնականի Սանուց Յանձնախումբի հրաւէրով, Ցուլիս 17–ին Լոս – Անճըլըս ժամանած է Կեդրոնական վարժարանի տնօրէնուհի Օր. Սիլվա Գուլումճեան: Լոս – Անճըլըս իր կեցութեան ընթացքին Օր. Գուլումճեան այցելած է հայկական վարժարաններ, պրպտումներ կատարած դաստիարակութեան եւ դաստիարակութեան մարզերու մէջ եւ հանդիպումներ ունեցած է տնօրէններու հետ: Ցուլիս 24–ին տեղի ունեցած է պաշտօնական ճաշ մը, ի պատիւ տնօրէնուհիին: Բացումը կատարած է հանդիսավար Յակոբ Ծերունեան: Յուշագրուած է 47 տարի առաջ պատրաստուած սեւ – ճերմակ ժապաւէն մը, որ ներկայացուցած է Կեդրոնականի պատմութիւնն ու առօրեայ կեանքը: Ծնած են Փէրճուպիւղի Մէրամեթճեան վարժարանի տնօրէնուհի Տիկին Արփի Մանուկեան եւ Կեդրոնականի նախկին ուսուցիչներէն Աւատուր Չիլինկիրեան: Սրտի խօսքով հանդէս եկած է Միութեան տոքթոր Վահրամ Պիրիճիկ, վերնագիրը տալով Օր. Գուլումճեանի 19 տարիներու վաստակը եւ անոր գրական աշխատանքը, որն է Յակոբ Մնձուրիի գործերու թրքերէնի թարգմանութիւնը: Ծնած անունով հանդէս եկած է Միութեան առաջնորդ տոքթոր Վահրամ Պիրիճիկ, վերնագրելով Օր. Գուլումճեանի 19 տարիներու վաստակը եւ անոր գրական աշխատանքը, որն է Յակոբ Մնձուրիի գործերու թրքերէնի թարգմանութիւնը: Ծնած անունով հանդէս եկած է Կեդրոնականի նախկին ուսուցիչներէն Աւատուր Չիլինկիրեան: Սրտի խօսքով հանդէս եկած է Միութեան առաջնորդ տոքթոր Վահրամ Պիրիճիկ, վերնագրելով Օր. Գուլումճեանի 19 տարիներու վաստակը եւ անոր գրական աշխատանքը, որն է Յակոբ Մնձուրիի գործերու թրքերէնի թարգմանութիւնը: Ծնած անուն

զոր Շէնեան եւ «Ամինեըն Օպզըրվըր» թերթի խմբագիր Օշին Քէչիչեան։

*
**

ԹԻՖԼԻՆՔԵԱՆ ԵՒ ՇԻՐՎԱՆՆԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԴՊՐՈՑԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԻՆ

Հայ կրթական Հիմնարկութեան ամերիկահայ տիկիններ Տէր եւ Տիկին Ռալֆ եւ Սալլի Թիֆլինքեան 155 հազար տոլար նուիրած են Սահմանակերպ Թիւ 3 դպրոցի վերանորոգութեան համար, ի յիշատակ իրենց վաղամեռիկ զաւկին՝ Ռիչըրտ Թիֆլինքեանի։ Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Մինա Շիրմանեան 100 հազար տոլար յատկացուցած են Սահմանակերպի Թիւ 4 դպրոցի վերանորոգման։ Բացի այս նուիրատուութիւններէն, Թիֆլինքեան եւ Շիրվանեան ընտանիքները իւրաքանչիւրը 12·500 տոլար նուիրած են Գորիսի չբաղնին մէջ չինքի մը վերակառուցման, որ ուսուցչանոց պիտի ըլլայ։

2000 թուականին Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը պիտի տօնէ իր հիմնադրութեան 50–ամեակը եւ այս առիթով վարչութիւնը որոշած է մինչեւ այդ թուականը Հայաստանի սահմանային գիւղերուն եւ Արցախի մէջ վերանորոգել 50 դպրոցներ։ Վերջերս վարչութեան անդամները այցելած են Հայաստան եւ Արցախ, ականատես եղած դպրոցներու վիճակին եւ որոշած են անմիջապէս 100 հազար տոլար պոյտճետել Լոռիի չբլանին մէջ 7 դպրոցներ, իսկ Արցախի մէջ 5 դպրոցներ վերանորոգելու համար։

*
**

ԼԻԼԻԹ ՊԻՊՈՑԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլենտէյլի «Վէրտուկօ Հիլզ» սրահին մէջ, Յուլիս 28–ին, տեղի ունեցած է երդչուհի – կիթառահարուհի Լիլիթ Պիպոյեանի հրաժեշտի երեկոյթը։ Արուեստագիտուհին մերթ կիթառի, մերթ ալ դաշնակի իր ընկերակցութեամբ մեկնաբանած է Կոմիտասի, Ա. Տիգրանեանի, Համբարձում Պէրպէրեանի երգերէն։ Գրիգոր Օզարեան մէջընդմէջ արտասանած է բանաստեղծութիւններ Պարոյր Սեւակէն, Համօ Սահեանէն, Նահապետ Քուչակէն եւ Վահան Տէրեանէն։ Արուեստագիտուհին Օգոստոս 1–ին վերադարձած է Հայաստան։

ԼՐԱՏՈՒ

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՅԱՐԳԵԼԻ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ ՀԱՑԱՑԱԾ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆ

Ֆրանսական հանրապետութեան պաշտօնաթերթը («Ժուռնալ Օֆիսիէլ») կը հրատարակէ։

Հոն են նախագահէն, վարչապետէն ու տարբեր նախարարութիւններէ արձանագրուած որոշումները, հրամանագրերը, ինչպէս նաեւ Ազգային Ժողովի եւ Սենատոյի նիստերուն օրակարգերը։ Հոն կան նաեւ հետաքրքրական էջեր ֆրանսահպատակութիւն ստացած նոր քաղաքացիներուն ուր, քանի մը Հայերու կողքին կը հանդիպինք հարիւրաւոր Թուրքերու... Բայց նշենք մեզի համար ուրիշ դրաւիչ բաժին մը. անուններու փոխադրութեան ցանկերը։ Այսպէս «Լապիթ»ի, «Պոռտէլ»ի, «Քոնտո»ի կամ «Սալոմ»ի կողքին կը կարդանք այն Հայերուն անունները որոնք ուզած են, վերջնականապէս դիմ մը քաշել իրենց ծագումին վրայ. այսպէս Գայթանճեան դարձած է Ալլոռի, Զարֆճեանը՝ Շամփիոն, Գարամունեանը՝ Մուրէ, Զաքմաքը՝ Փիէռ, իսկ Ֆերահեանը՝ Ֆերա։ Երբեմն հազուագէպօրէն կը պատահի որ թրքահնչիւն անուններ հայացուին. օրինակի համար Կիւլօղլուն վերածուած է Փանոյեանի, Վանլիօղլուն՝ Վանլեանի կամ Էզկիւլիւօղլուն՝ Էզկիւլեանի։ Բայց ընդհանրապէս, երբ թրքահպատակ Հայեր ստանան իրենց ֆրանսահպատակութիւնը, պետական մարմինները անոնց կ'առաջարկեն գուա ֆրանսական անուններ ինչպէս՝ «Պիչաքճը»ն որ կը վերածուի Փիքառի կամ «Տողրամաճի»ն՝ «Մէօնիէ»ի։

Այս տխուր երեւոյթին առջեւ, ուրախալի լուր մը. մի ոմն՝ Ժան Պաքամ, ծնած Լիոն 1972–ին, անունը փոխեր ու վերածեր է «Պաքամեան»ի։ Յարգելի բացառութի՞ւն մը թէ ֆրանսացիի մը պարզ փափաքը իր անունին տալու աւելի քաղցրահնչիւն չեշտ մը։

ՀՐԱՉՔ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԽԻՐ

ԼՈՒՂՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ծովու եղանակը արդէն իսկ բացուած է չատերուն համար։ Լողը անմոռանալի մարզանք մըն է թէ՛ փոքրերուն եւ թէ մեծերուն համար, բայց զգոյշ պարտաւորութիւն ամէն ամառ մեծ թիւով զոհեր կը խլէ ոմանց անզգուշութեան կամ անխոհեմութեան պատճառով։

Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, թէ խեղդուողներուն 50 առ հարիւրը պատանիներ են։ Երբեմն մահացու այս արկածներուն առաջքը կարելի է առնել, եթէ լողորդները զգուշաւոր ըլլան։

ՋՈՒՐԻՆ ՄԷՋ ՄԱՐՄԻՆԸ ԱՐԱԳ ԿԸ ՊԱՂԻ

Մասնագէտներու կարծիքով, խեղդամահներէն չատերուն զգացած յանկարծակի յոգնութեան կամ տկարութեան պատճառը պաղն է։ Պաղի հակազդեցութեան ենթակայ են անոնք, որոնք զգայուն են, սակայն նոյն վտանգին ենթակայ են նաեւ անոնք, որոնք չեն ազդուիր պաղէն։

Ծանօթ է, որ մարդկային մարմինը ունի ջերմային ներդաշնաւորման կեդրոն մը, ուղեղին մէջ։ Այդ կեդրոնը, ըստ յարմարութեան եւ կարիքին, կը կանոնաւորէ երակներուն բացուածքը։ Այսպէս, երբ մէկը պաղ ջուրին մէջ մտնէ, երակները կը կծկուին եւ մարմինը կը ժժգունի։ Նոյն տեսնել ընչաւորութիւնը աւելի կ'արագանայ եւ կարճ հեւքերու կը փոխուի. արիւնը կը խուժէ դէպի խորունկ երակային անօթները։ Յետոյ մակերեսային երակները կ'ընդլայնին, տաքութեան եւ զոհունակութեան զգայնութիւն մը տալով անոր։

Կարգ մը պարագաներու ջերմային ներդաշնաւորման կեդրոնը բաւարար չափով չի կատարեր իր դերը։ Այսպէս, մանուկները ու պատանիները աւելի զգայուն են պաղին հանդէպ, քան չափահասները, որովհետեւ մանուկներուն չիշեալ կեդրոնը տակաւին լաւ չէ զարգացած։ Իսկ մարսողութեան չբլանին ամէն մարդու այդ կեդրոնը նուազ լաւ կ'աշխատի, ինչ որ տեղի կուտայ արեան խոնումին ստամոքսին չուրջ։

Երբեմն վախը առանձինն բաւական է խափանելու ներդաշնաւորման կեդրոնի գործունէութիւնը։ Վերջապէս, մկանային յոգնութիւնը, որուն կ'ենթարկուին բոլոր լաւ լողորդները, վը նուազեցնէ մարմինին պաշտպանողական կարողութիւնը։

Գինեմոլները, թիրոիտի պակաս ունեցողները, նոյնպէս կը կորսնցնեն ցուրտի դէմ պայքարելու իրենց բնական կարողութիւնը։

Կարելի՞ է նախատեսել անձի մը զգայնութեան հակազդեցութիւնը պաղ ջուրին մէջ։ Ահաւասիկ՝ քանի մը ախտանշաններ, որոնք վտանգ կը սպառնան մարթի ջերմութեան՝ ջուրէն ելլելէն ետք, ցաւ կամ մկանային պրկումներ, գլխացաւ, գլխու պտոյտ, յոգնութիւն, դող, պղտոր նայուածք, ուշաթափութիւն եւ այլն... Այս ազդանշանները պէտք է զգուշութիւն պարտադրեն լողալու պարագային։

ՕԳՏԱԿԱՐ ԹԵԼԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

Լողի արկածները կարելի է կարեւոր տոկոսով մը նուազեցնել, եթէ հետեւինք որոշ նախազգուշութիւններու.

– Չլողալ ճաշէն անմիջապէս ետք. այլ՝ առնուազն 2 – 3 ժամ ետք։

– Չլողալ ֆիզիքական մեծ ճիգէ մը ետք, որ վրնոյ պակասեցնել մարմինին դիմադրականութիւնը ցուրտին դէմ։

– Չլողալ, եթէ երկար ատեն արեւին տակ մնացած էք, որպէսզի ջերմութեան մեծ տարբերութիւններու չենթարկէք ձեզ։

– Լողալէ առաջ եւ ետք չատ պաղ ըմպելիներէ խուսափիլ։

– Մի՛ մտնէք 20 աստիճանէն վար ջուրի մէջ, եթէ լճարդի գործունէութեան խնդարում, սրտի տկարութիւն, արեան չբլանաւութեան դժուարութիւններ կամ թոքային հարցեր ունիք։

– Եթէ ջուրը պաղ է, 10 վայրկեանէն աւելի մի՛ մնաք ջուրին մէջ։

– Աստիճանաբար մտէք ջուրին մէջ, մաս առ մաս վարժեցնելով ձեր մարմինը ջուրի բարեխառնութեան։

– Եթէ վարժ լողորդ չէք, երբեք առանձին մի՛ լողաք եւ չատ խորերը մի՛ երթաք։

Սեղդուիլը եւ ելեկտրահարութիւնը նոյն ձեւով տեղի կ'ունենան, այսինքն սրտի զարկերու դադրումով։

Երկու տեսակ խեղդամահներ կան. «կապոյտ» խեղդամահները, որոնց դէմքը կապոյտ կը կարմրի, չնչառութեան պակասի պատճառով. կան նաեւ «ճերմակ» խեղդամահները, որոնք կը մահանան ուշաթափութեամբ։

«Ազդակ»

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Իմ պատմութիւնս չատ երկար է, – սկսաւ Թօմի, – ես բուն Աֆիօն Գարահիսարցի եմ, բայց հազիւ 17 տարեկան հասակիս գացած եմ Ամերիկա եւ տարիի չափ մնացած եմ հոն...

– Ուրեմն ամերիկեան քաղաքացի ես, – ընդմիջեց Շաւարշ։

– Բնականաբար, – պատասխանեց Թօմի։

– Հոն ինչո՞վ կը զբաղիիք, – հարցուց Բարսեղ աղա։

– Նախ կօշկակարի փապրիք մը մտայ, յետոյ ես իմ հաշուոյս խանութ բացի, եւ քիչ ճաշարան մը բացի, բաւական առաջ տանելէ ետքը ուրիշի մը ծախեցի եւ օթօմօպիլի չէօֆէօր եղայ... բայց ես իմ անձնական օթօմօպիլս ունէի ու լաւ դրամ կը շահէի Նիւ – Եորքի մէջ։

– Այն տեղն հոս ի՞նչ բան ունիս, – հարցուց Բարսեղ աղա։

– Չեմ գիտեր, – պատասխանեց Թօմի խնդալով, – ձեր զրկած ճառախօսներուն հարցուցէք։

– Ի՞նչ ճառախօս, – ըսաւ Բարսեղ աղա զարմացած։

– Անուններ տալու պէտք չկայ, – շարունակեց երիտասարդը, – պատերազմի չբլանին եկան մեզի քարոզեցին, մխիթարներ գումարեցին, ճառեր խօսեցան, «կամաւոր գրուեցէք, որ Հայրենիքը փրկէք» ըսին, հայկական պարեր, հայկական երգեր երգեցին, վերջապէս մեզի դլխէ հանեցին... մենք ալ բան – գործ ձգեցինք, ունեցած գրամնիս գրպաննիս դրինք, կամաւոր արձանագրուեցանք ու ճամբայ ելանք...

– Մարդիկը ձեզ բունի չեն բերեր, հարցուց Շաւարշ։

– Ճանցաւոր յոյց չեմ տար, իրողութիւնը կ'ըսեմ կոր..., մեզի ըսին, որ կամաւորները ազատ զինուորներ պիտի ըլլան, իրենց դէմ խօսութիւն յոյց պիտի չտրուի եւ ուզած տեղնին պիտի կրնան զինուորական ծառայութիւնը թողուլ։

– Ես զինուորական բաներէ չատ չեմ հասկնար, բայց այդ տեսակ զինուորութիւն չեմ կրնար ըմբռնել, – դիտել տուաւ Բարսեղ աղա, – ինչ որ է, պատմութիւնդ չարունակէ։

– Մենք քանի մը ընկերներ էինք, ամէնքս ալ դործի տէր, մանաւանդ այդ պատերազմին միջոցին չնորհքով դրամ կը չահէինք... գործերնիս թողուցինք, մեր խնայողութիւնները գրպաննիս դրինք... ես իմ հաշուոյս հազար տոլարէ աւելի դրամ ունէի... ու ճամբայ ելանք։

– Ախենթութիւն ըրեր էք, – դիտել տուաւ Շաւարշ։

– Այն տեն խենթութիւն չէր նկատուեր այդ բանը, – պատասխանեց Թօմի, – մեզի պէս հազարաւորներ կային, այնպէս որ սոխոտած էինք օրերով չոզենաւի ըսպասել ճամբայ ելլալու համար... վերջապէս ելանք ... սարսափելի փոթորիկներ կրելէ ետքը մօտեցանք Ֆրանսայի, եւ ահա դերմանական ընդծովեայ մը ելաւ մեր դէմ ու մեր չոզենաւը ընկղմեց, բարեբախտաբար չատ դանդաղ կերպով նաւը ջուրին տակ գնաց, այնպէս որ յաջողեցանք նաւակներու մէջ ապաստանիլ։ Քանի մը ժամ ծովուն վրայ թափառելէ ետքը անգլիական չոզենաւ մը եկաւ ու մեզ փրկեց... քանի մը օր ետքը Պօռտօ հասանք, ուր կամաւոր արձանագրուելու պաշտօնական գործողութիւնները կատարուեցան...

– Քանի՞ հոգի էիք, – ընդմիջեց Շաւարշ։

– Հազիւ երեսուն հոգի, – պատասխանեց Թօմի, – ուրիշ հազարաւորներ արդէն մենէ առաջ մեկնած էին։ Պօռտոյէն մեզի դրկեցին Մարսիլիա, անկէ ալ Փորթ Սայիտ... երբ հոն հասանք, արդէն չատերս ղղջացած էինք կամաւոր գրուած ըլլալնուս։

– Թող տեղերնիդ վերադառնայիք։

– Ալ ուշ էր, պաշտօնական գործողութիւնները եղած էին ու յանձնառութիւններ ստորագրած էինք եւ այլեւս զինուորական իշխանութեան կը պատկանէինք։ Այսուհանդերձ ես եւ երկու ընկերներ հակազդեցնել փախանք ու ծածկուած մը նաչինք քիչ մը ատեն, բայց յետոյ հետքերնիս գտան...

– Զբաղ՞ք, որ դուք բունի կամաւորներ էք եղեր, – գոչեց Շաւարշ խնդալով։

– Ինչ որ է, չերկարեմ, – չարունակեց Թօմի, – մեզ դրկեցին Ֆրանսացիներուն քով, որոնք մեզի քանի մը ամիս մարզանք ընել տալէ ետքը դրկեցին Սուրիական ճակատը... բարեբախտաբար պատերազմը լմնցաւ, Թուրքերը արդէն կը նահանջէին, եւ մենք քալելէ ուրիշ գործ մը տեսած չունէինք։

– Այդ ալ բախտաւորութիւն մըն է, – ըսաւ Բարսեղ աղա, որ իր կեանքին մէջ երբեք պատերազմասիրական հակումներ չէր ունեցած։

– Վերջապէս օր մըն ալ յաղթական կերպով մտանք Կիլիկիա, խանդավառ ցոյցերով... հոն մեր կեանքը բաւական հաճելի եղաւ, մանաւանդ անոնց համար, որոնք տակաւին ամերիկեան տոլարներ ունէին իրենց քով... իսկ դրամ չունեցողները միջոց գտան ուրիշ կերպով դրամ հայթայթելու։ Վերջապէս վրայ հասաւ Կիլիկիայի պարպումը Ֆրանսացիներուն կողմէ, եւ մենք ալ ցիր ու ցան եղանք... ես ուրիշ չատերու հետ Իզմիր գացի, ինչպէս ուրիշներ ալ Սուրիոյ կողմը։

– Իսկ Ամերիկայէն բերած դրամնե՞րդ, – հարցուց Շաւարշ։

– Ատոնք չատո՞նց լմնցած էին, – պատասխանեց Թօմի, – բայց ես չնորհիւ փոքրիկ մէջ ունեցած ճարպիկութեանս ատանա բաւական դրամ չահած էի։

– Պարոնը վարպետ փոքիր խաղացող մըն է, – չեչտեց Շաւարշ՝ Բարսեղ աղային դառնալով։

– Աշխարհի մէջ ի՞նչ նշանակութիւն ունի վարպետութիւնը, երբ մարդ շանս չունի ու թուղթ չի դար, – պատասխանեց ան վերջինը։

– Մենք շանսը կը ստեղծենք ու թուղթը կը բերենք, – ըսաւ Թօմի ժպտելով, – մեր վարպետութիւնը ատոր մէջ է ... դուք փոքիր խաղացո՞ղ էք։

(Շար. 79)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, օր, Օգոստոս 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ առաւօտեան օրուան հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Սկիզբը ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին: Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Խաղող կ'օրհնուի:

Երկուշաբթի, օր, Օգոստոս 16
Բ. օր Վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 15, Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագէն ետք կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբը ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, տօն է ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔՄԱՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԻՒՔի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի
«Օրհնութիւն Խաղողոյ»
աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առթիւ խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:
Հեռաձայն. –
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 15
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·15–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԱ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԹՌՔԻ ՄԷՋ — 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչէ Խոհ լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– *ՊՏՈՑՏ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի Հանդստեան տունը*
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– *ՃԱՇ Պիվուի դղեակը*
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– *ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՄԲԱՐԱՑՔՆԵՐԸ*
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:

Մանրամասնութիւններ յետագային:

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint-Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F - Beaumont.

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :
Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողները կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հերայր Հրաչեանին:
Հասցէ. –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՀՌՈՄ Ա.ՑՑԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հռոմի իր Մայրավանքին կից, Մոնթէվերտէի պեղատեսիլ լերդանին մէջ, ունի հանգստատէտ պանդոկ, հիւրընկալելու յատկապէս հայ ուխտաւորներ, զբօսաշրջիկներ, այցելուներ յարմարագոյն պայմաններով: Դիմել. –

Congregazione delle suore armene
Via Vincenzo Monti 9 00152 ROMA
Tél. : 39 (06) 583. 20. 343.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 13
VENDREDI
13 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹՆԵՐՔ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Ամերիկա եւ Գանատա : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·705 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.705

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 11 / 12)

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Օգոստոս 11–ին Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեանի կողմէ Գարեգին Ա.ի յիշատակին ձօնուած «Շարունակուող երկխօսութիւն...» գիրքին ներկայացումին վարչապետ Վ. Սարգսեան ոգեկոչած է երջանկայիշատակ կաթողիկոսը: Ան ըսած է թէ Գարեգին Ա. չկրցաւ իր բոլոր լծակիքները ընել ու ղինքը խանգարողներ գտնուեցան: «Կաթողիկոս մեծակ էր, չհասկցաւիք որ ան մեծակ էր: Քանի որ կաթողիկոս էր, շատ խելացի եւ գեղեցիկ, չէիք պատկերացըներ որ ան կարող էր մեծակ լինել: Դէպի ուժ որ ան կարող էր եւ եթէ մի շարք ընկերներ այցելութիւնները չլինէին, ան ընդհանրապէս շատ մեծակ կը լինէր: Դա էլ չնկատեցինիք: Սփիւռքի ընկերները նըրան աւելի յաճախ էին այցելում, բան մենք՝ տեղացիներս» ըսած է վարչապետը:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՒԻՉՆ Է ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Օգոստոս 11–ին վարչապետ Վ. Սարգսեան Երեւանի քաղաքապետարանի աշխատակազմին ներկայացուցած է նոր քաղաքապետ Ալ. Բաղդասարը: Ան նաեւ շնորհակալութիւն յայտնած է նախորդ քաղաքապետին Ս. Աբրահամեանին, ըսելով որ անոր պաշտօնավարութեան ընթացքին մեծ արդիւնքներ ձեռք ձգուած են: Ալ. Բաղդասար խօսք առնելով չեզոտած է թէ որեւէ պաշտօն անձնական խընդիրներ լուծելու չէ օգտագործած եւ նոյն կեցուածքը կը պահպնէ բոլորին: Վ. Սարգսեան ըսած է որ Երեւանը լուրջ խընդիրներ ունի ու կառավարութիւնը առաջին հերթին պիտի անդրադառնայ մայրաքաղաքին կառավարման համակարգի խնդրին:

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Հայեւադրբեջանական սահմանին հարաւ – արեւելեան հատուածին վրայ Օգոստոս 10–ին կրակոցուած են Վայքի պաշտպանական դիրքերը: Հայաստանի պինեալ ուժերու պատասխան գործողութիւններով կրակը դադրած է: Մարդկային զոհ, կամ վիրաւոր չկայ:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի ու Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարները Օգոստոս 10–ին հանդիպում ունեցած են Ջաւախքի կեդրոն Ախալցխայի մէջ: Հանդիպումը տեղի ունեցած է երկրորդին վախճով: Երկու նախարարներն ալ որեւէ մեկնարնութիւն չեն տուած հանդիպումին մասին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՒ.Է.Ֆ.Ա. Բաժակի գոման խաղերուն, Շորեքշաբթի, Օգոստոս 11–ին, Ֆինլանտիոյ մէջ Հայաստանի «Շիրակ»ը տեղւոյն «Հ.Ժ.Ֆ.–Հելսինքի»էն 0 – 2 պարտուեցաւ 21–րդ եւ 70–րդ վայրկեաններուն ստացած կոլերով: Երթի այս մրցումէն եաք, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 4·000 հանդիսատեսներ, դարձի մրցումը տեղի կ'ունենայ Հայաստան, Օգոստոս 25–ին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՂՍՏԱՆ

Ս. ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԷՄ

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒ ԳԼՈՒԽՆ ԱՆՑԱԾ Է ՇԱՄԻԼ ԲԱՍԱՅԵԻ

Չէչէն պատերազմիկը՝ Շամիլ Բասայեւ երդում ըրած է կռուիլ մինչեւ որ Մոսկուա հեռանայ Տաղստանէն:

Տաղստանի Շուրան (Իսլամական ժողով) յանձնաձեւ մը քուէարկած է, ուր Չէչէնիոյ նախկին վարչապետը կը հռչակէ «Տաղստանի մարտիկներու ամենահզօր հրամանատար մինչեւ ամբողջական հեռացումը անհատատներու Տաղստանի մահմետական խոստացեալ հողամասէն»: Ներկայիս նոր վարչապետ Պուտին անհրաժեշտ չի նկատեր պատերազմական վիճակ հռչակել եւ մինչ յաւատես է արագ լուծումի մը նկատմամբ: Ոմանք կը յիշեն որ Մոսկուա նոյնքան լաւատես էր երբ սկսաւ Չէչէնիոյ պատերազմը եւ յետագայ դէպքերը վկայած են թէ անտեղի լաւատեսութիւն մըն էր: Զօրավար Գրաչով չէր վարանած իսկ ըսելու թէ «48 ժամէն» տէր կը դառնայ Չէչէնիոյ մայրաքաղաքին, բայց 3 տարի եաք անփոփոխական պարտութիւնը արձանագրուեցաւ ռուսական բանակին:

Ներկայիս, Բասայեւ յայտարարած է Ա–Իճ–Փէ գործակալութեան որ մահմետական ջոկատները, արդէն իսկ, զրեթէ ամբողջութեամբ իրենց հակակշռին տակ առած են տաղստանեան երկու չրջան՝ Բոտլիխ եւ Ցումադա, ինչ որ թոյլ չի համապատասխաններ ռուս զինուորականներու յայտարարութեանց: Ուրեմն, ի՞նչ է Բասայեւի նպատակը: Գարնանկի Հիմնարկի կոմկատեան մասնագէտը՝ Միլոչկինքօ չի կարծեր որ Բասայեւ «մեծ Չէչէնիոյ» մը զաղափարը կ'ուզէ մէջտեղ դնել, որ հետզհետէ կլլէ նաեւ կովկասեան այլ հանրապետութիւններ: Իրեն համար Բասայեւ չատ խելացի մէկն է որպէսզի այդքան անհեթեթ ծրագիր մը ունենայ: Դիտէ որ նման քաղաքականութեան մը միջոցները չունի: Չի կարծեր նաեւ որ Տաղստան կը բռնկի: Այս ամբողջը կը վերագրէ այդ փոքրիկ «ճզրականացած» եւ 70% գործազրկութիւն ունեցող հանրապետութեան մէջ տիրող երեք ազգակներու: Ա) Ընտրանիին մէկ մասը կ'ուզէ օգտուիլ ժողովուրդին զժգոհութենէն տապալելու համար իշխանութեան գլուխ գտնուող Նամէնկլատուրան: Բ) Չէչէնիոյ կարգ մը պարագլուխներ կ'ուզեն այլ առաքելութիւն մը առանձնել, քանի ձախողեցան չէչէն վաւերական պետութիւն մը մէջտեղ դնելու: Հուսկ Միլոչկինքօ կը խորհի որ Մոսկուա գաղտնաբար քաջալերեց հակամարտութիւնը, լուծելու համար քաղաքական իր հարցերը: Պէտք է, կ'ըսէ, ուժ ցոյց տար Լուժկովի դիրքին զօրացման դիմաց: Ան դեռ կ'աւելցնէ.– «Կովկասեան անկայունութիւնը անբուժելի հիւանդութիւն մըն է, որ մահացու չէ»:

Նոյն կարծիքը չունին Մախաչկալայի բնակիչները, որոնք գործարար Կարիմովի նման կը խորհին որ պատերազմը անխուսափելի է: Ռուսական «Վլաստ» չաբաթաթերթին տեսակէտն ալ չէ: Ան, ամբողջ թղթածրար մը նուիրած է «Այրող Կովկաս»: Տաղստանէն եւ Չէչէնիայէն զատ, թերթը կ'անդրադառնայ հիւսիս-կովկասեան այլ հանրապետութիւններու, հիւսիսային Օսէթիա, Ինգուշիա, Կարաչայէվօ–Չերքէզիա եւ այլն: Եւ վերլուծելէ եաք բոլորին կացութիւնները, «Վլաստ» կը յանգի մտահոգիչ եզրակացութեան մը.– «Պատերազմ մը ճամբայ ելած է, բայց ոչ ոք գայն կը կոչէ իր անունով: Դաշնակցային իշխանութիւնը պիտի արթննայ երբ հիւսիսային կովկաս դադրի ռուս ըլլալէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Բ. ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻ հարցազրոյց մը ըրած է «Մոնտ»ի (Օգոստոս 12) ուր ծանր յարձակումներ կ'ընէ Մոսկուայի քաղաքապետին՝ Եուրի Լուժկովի դէմ, զոր «անպատասխանատու ամբոխավար մը» կ'որակէ: Ինչ կը վերաբերի Ստեպաշինի հեռացման, կը գտնէ որ, ընտրութիւններու նախօրեակին, ան հարկ եղած վճռականութիւնը չունէր: Ելցինի ընտանիքին մտերիմ այս մեծահարուստ գործարարին համար, Պուտին, որպէս վարչապետ, ուրիշ ոեւէ մէկէն աւելի վարելիութիւն եւ հնարաւորութիւն ունի նախագահական ընտրութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ գայրոյթով կ'անդրադառնայ Աւստրալիոյ քաղաքական եւ մտաւորական ծանօթ թերթին «Ֆայնենշըլ ռիվիու»ի մէջ լոյս տեսած գրութեան մը ուր Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմադիրը ներկայացուած է որպէս «արիւնոտ ձեռքերով բռնակալ» մը: Լրագրողուհին՝ Կ. Անտերսըն որ հեղինակն է յօդուածին, ըսած է թէ Աթաթիւրք մութ անցեալի տէր մէկն է որուն ղեկավարութեամբ Հայերը ցեղասպանութեան ենթարկուած են ու այդ պարագան փաստելու համար բաւարար ապացոյց գոյութիւն ունի: Ան աւելցուցած է որ Աթաթիւրքի օրով զաղթական բազմութիւններ ալ կոտորուած են:

ԼԻԶՊՈՆԻ մէջ մեռած է Էրնէսթօ Մելօ Անթունէս որ «Մեխակներու յեղափոխութեան» պաղտիարարանը վը նկատուէր, այսինքն Սալազարի վարչակարգը տապալող չարժումին: 66 տարեկան էր: Գլխաւոր չարադրողը եղած է ժողովրդավարութիւնը վերահաստատող ծրագրին:

ՋՕՐԱՒՈՐ ԹԱԹՈՒ մը Օգոստոս 11–ին, աւեր պործած է Միացեալ – Նահանգներու Սոլթ – Լէյք Սիթի քաղաքին մէջ: Զորս մեռեալ կայ, մօտ 100 վիրաւոր: Քաղաքին մէջ համապատասխան մը կար վրանները տակ որոնք տապալած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԵԴՈՒԱՐԴ ՋՐԲԱՇԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Օգոստոս 10–ին իր մահկանացուն կնքած է պրակտանպէտ, քննադատ, ակադեմական՝ Եդուարդ Ջըրբաշեան:

Ծնած էր Երեւան 1923–ին: 1941–ին աւարտած է տեղւոյն Ռուսթաւելի հայկական միջնակարգ դպրոցը, ապա բանակ անցած է: 1950–ին աւարտած է Երեւանի Համալսարանի բանասիրական բաժնի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ճիւղը եւ նոյն համալսարանին մէջ դասախօսած է գրականութեան տեսութիւն, գեղագիտութիւն եւ հայ արդի գրականութիւն: Միաժամանակ խմբագրած է «Սովետական գրականութիւն» պարբերականը (1961–62), «Բանբեր Երեւանի Համալսարանի» (1967–1977): Գլխաւորած է Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկի գրականութեան տեսութեան բաժանմունքը (1966–1970) եւ Երեւանի Համալսարանի գրականութեան տեսութեան ամպիոնը (1972–78) եւ 1977–էն ցայսօր Մ. Աբեղեան Հիմնարկի տնօրէնն էր:

Մասնագէտ էր Յովհ. Թումանեանի որու նուիրած է բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ: Աչխատասիրութիւններ նըւիրած է նաեւ Մ. Նալբանդեանի, Ղ. Ալիշանի, Գ. Սունդուկեանի, Ա. Իսահակեանի, Վ. Տէրեանի, Դ. Վարուժանի, Մ. Մեծարենցի եւ Ռ. Սեւակի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոստոս 13, ժամը 14–ին: Արարողութիւն մը տեղի կ'ունենայ Գիտութեանց Ազգ. Ակադեմիան:

ՓՔՓ-Ի ՄԱՐՏԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐԸ

Անգարայի պետական ապահովութեան տեսչին առջեւ դատ բացուած է ՓՔՓ–ի Բ. պարագլուխ Ճ. Սոյսալի դէմ որ Մոլտովայի մէջ Թրքական ուժերու կողմէ ձերբակալուած ու փոխադրուած էր Թուրքիա: Իրեն համար եւս ամբաստանութիւնը հայրենիքի դաւաճանութիւնն է: Պահանջուած է մահապատիժ: Պատրաստուած 10 էջնոց մեղադրագիրը կը թուէ Ճ. Սոյսալի վերագրուած մեղքերը: Անոնց դլխաւորները իր հրամանատարութեամբ գործուած բազմաթիւ յարձակումներն են նաեւ, կազմակերպչական, դաստիարակչական գործունէութիւնը: Դատ բացուած է ՓՔՓ–ի երկու այլ չարքայիններու դէմ ալ:

Միւս կողմէ, Թուրք իշխանութիւնները մինչ անձնատուր ըլլարու կոչերը կը կրկնեն քիւրտ մարտիկներուն, զղջումի օրէնքը որպէս դլխաւոր խայծ ներկայացընելով, այդ օրէնքին ծրագրին մէջ կարեւոր փոփոխութիւն կատարած են: Նախապէս կ'ըսուէր որ զղջում յայտնող չարքայիններու ներում, կամ պատիժի կրճատում պիտի ըլլար. կատարուած փոփոխութեամբ «բացառութիւն»ներ բերուած են այդ կիրարկութեան: Զղջումի օրէնքէն պիտի չկարենան օգտուիլ անոնք որոնք ահաբեկչական կազմակերպութեան հիմնադիր են, նախագահ կամ անդամ ու ոստիկան, զինուոր սպանած, կամ վիրաւորած են: Պատիժի կրճատումն ալ կապուած պիտի ըլլայ ձերբակալուած չարքայինին խոստովանութեամբ յայտնած դաղտնիքներուն արժէքին: Այլ խօսքով, երբ ՓՔՓ–ի դլխաւոր դէմքերը ձերբակալուած են ու Թուրք իշխանութիւնները իրենց ուզած տեղեկութիւնները յայնօրէն քաղած, եւս կը քաշուի զղջումի օրէնքի խայծը ու անոր հաւատք ընծայելով յանձնուողներու, կամ անոր չնորհիւ պատիժի նուազում յուսացողներու կը մնայ արժեւորել իրենց միամտութիւնը մինչեւ կախաղան, կամ լատգոյն պարագային խցիկի մը չորս պատին մէջ:

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ «ԱՐՄԷՆԹԷԼ»Ի ԹՂԹԱԾՐԱՐԻՆ

«Արմէնթէլ»ը Հայաստանի հեռաճայնի համակարգին է որուն սեփականաշնորհման եւ ատոր հետեւանքներուն մասին ծայր տուած բանավէճը կը զբաղեցնէ հանրային կարծիքը: Կան ապօրինութեան պընդումներ, նախկին իշխանութիւններուն ուղղուած վերագրումներ ու խնդիրը յստակացնելու համար նախագահին հրամանագրով կազմուած է յանձնախումբ մը: Այդ յանձնախումբը որուն նախագահն է Դ. Վարդանեան (ԱԺՄ), Յուլիս 27–ին լրագրողներուն ներկայացուցած է իր եզրակացութիւնը:

Ճիշդ է որ «Արմէնփրէս»ը ու այլ լրատուիւններ ամփոփ տողերով տեղեկութիւն հաղորդեցին այս մասին. սակայն, այնպէս կը թուի որ խնդիրը բաւական խոր ու բազմակի ծալքեր ունի, ինչ որ կ'արժէ աւելի մանրամասն դիտնալու այդ թղթածրարին մասին: Հայաստանեան մամուլի «Ազգ»ը (Յուլիս 28) եւ «Իրաւունք»ը (Յուլիս 30 – Օգոստոս 5) յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած են նիւթին, ծանրանալով նոյն տուեալին վրայ որ «Արմէնթէլ»ի միջոցով ձեռք ձգուած մեծ չահն է: Թերթերէն առաջինը Ա. Էջէն խորագրած է. «Ինչպէս առանց ներդրումների ստանալ զերչահոյթ», երկրորդը աւելի հում, այլ խօսուն պատկերացումով՝ «Կոտոշների եւ ամբակների դրամենեակ որ ստացել է 4000% զերչահոյթ»: Երկուքն ալ կը մեկնին Դ. Վարդանեանի Յուլիս 27–ի ասուլիսէն:

Այդ ասուլիսին աւելի քան ժամուան մը ելոյթով Դ. Վարդանեան ամփոփած է չուրջ 200 էջնոց թղթածրարը, պատմելու համար 1991 – 1992 թուականներէն սկսած բաւական կասկածելի գործընթացը: Ան ծայր առած է Հայաստանի հաղորդակցութեան ցանցը արդիականացնելու նպատակէն որ կը պահանջէր չուրջ 30 միլիոն տոլարի ներդրում: Այդ դումարը ապահովելու համար յարմարագոյն նկատուած է արտասահմանեան ձեռնարկութիւններու հետ գործակցութիւնը. եղած առաջարկներէն ընտրուած է TWT ընկերութիւնը որ արձանագրուած է ձերզէ եւ Գանարեան կղզիներուն մէջ ոնրնցմէ առաջինին «Հարկային դրախտ»ի յատկանիշը վերջերս կրկին չեշտուեցաւ Ռուսաստանի վերնախաւին կողմէ երկրին տրուած միջազգային վարկերէն կատարուած իւրացումներուն առընչութեամբ: Ինչպէս գրած է Դ. Վարդանեան, այդ ընկերութիւնը ստեղծուած է միայն Հայաստանի մէջ հաղորդակցութեան ոլորտի մենաշնորհը ունենալու, ապա այդ ոլորտը սեփականաշնորհելու եւ վաճառքէն ստացուած մեծ չահով երկրէն հեռանալու նպատակով: Բան մը որ իրագործուած է ամենայն յաջողութեամբ:

Վերոյիշեալ յանձնախումբին կողմէ ստուգուած է որ ընկերութիւնը որ «կասկածելի համբաւ ունէր եւ հեռու էր կապի ոլորտից» ընդհանուր առմամբ չէ գրաւած հեռահաղորդակցութեան մարզով. եղած է չինարարական աշխատանք կատարող ընկերութիւն մը:

1993 – 1995 Հայաստանի Հաղորդակցութեան նախարարութեան գործակցած է անոր հետ ու հիմնադրուած «Արմէնթէլ» հայեւամերիկեան համատեղ ձեռնարկութիւնը, ամէնը 1000 տոլար դրամագլուխով. ատոր 490 տոլարը տուած է TWT–ն, 510 տոլարը Հայաստանի կառավարութիւնը: Դ. Վարդանեան ըսած է թէ այդ հանդրուանէն մինչեւ 1997 Դեկտեմբեր 9 կատարուած գործարքներուն մէջ բազմաթիւ ապօրինութիւններ կան: 1997 Դեկտեմբեր 9–ին պարմանագիր ստորագրուած է «Արմէնթէլ»ի բաժնետոմսերուն 90% յունական OTE–ին վաճառելու: Ինչպէս կը գրէ Նարինէ Դիլբարեան («Ազգ») «անօրինականութիւնների շբերթը գլխաւորել է կապի նախկին նախարար Գ. Պողպատեան»:

Վերադառնալով պահ մը այս գործակցութեան մեկնակէտին որ հաղորդակցութեան ցանցին արդիականացումին համար 30 միլիոն տոլար ճարելու խնդիրն էր, բնական է հարց տալ թէ ամերիկեան ընկերութիւնը կատարա՞ծ է իրմէ սպասուածը. աւելի ճիշդ յանձն առածը: Ինչպէս թէ՛ Ն. Դիլբարեան, թէ՛ Յուվ. Գալայեան («Իրաւունք») կ'արձագանգեն Դ. Վարդանեանի ըսածին, TWT, ներդրումը եղած է նուազագոյն չափով. 3,8 միլիոն տոլար: Սակայն, այդ ներդրում–ներուն ընթացքին «կատարուել են պաշտօնական փաստաթղթերի կեղծումներ, որի արդիւնքում անհիմն կերպով աւելացել է ներդրումների չափը»: Ընկերութիւնը նոյնիսկ կեղծած է «Սիմէնս» ընկերութեան հետ տարուած գրագրութիւնը, իբրեւ թէ կանխավճար տուած է սարքաւորում գնելու համար: Քննիչ յանձնախումբին Մ. Արխատակսեան ցոյց տուած է նոյնիսկ «Սիմէնս»ի մէկ փոխանօրէնին նամակը, ուղղուած՝ յունական ընկերութեան, ուր 3,5 միլիոնի ներդրում մի TWT–ի պնդումները կ'անուանուին իրականութեան չհամապատասխանող: Այսուհանդերձ, յանձնախումբը անհերքելի կը նկատէ որ 3,7 միլիոնի ներդրում մը կատարուած է որուն դէմ «Արմէնթէլ»ի վաճառքէն TWT–ի չահը 62 միլիոն տոլար եղած է, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին չորս հազար չահ...:

Կարդալէ ետք այս տողերը, մարդ աւելի լաւ կը հասկնայ «Իրաւունք»ի գրութեան սկիզբը տեղ գտած տողերը թէ «Արմէնթէլ» բաւականապակցութիւնն արտայայտելիս մեր քաղաքացիներից շատերը մտքում կամ բարձրաձայն հայհոյում են եւ դրա պատճառները հասկանալի է. չէ՞ որ սոյն հիմնարկը մատակարարում է խորհրդային չափանիշներով անգամ անորակ ծառայութիւններ, դրանց դիմաց սահմանելով արեւմտեան չափանիշներից էլ բարձր գներ»:

Դ. Վարդանեան պնդած է որ չրջանի վարչապետ Հ. Բագրատեան տեղեակ եղած է այս մարզի ամբողջ գործընթացին, ինչ որ բնական բան մըն է. ան «այդ ընթացքում ոչ թէ կառավարութեան որոշումներ է ստորագրել, այլ արձանագրային փաստաթղթեր կազմել, որոնք օրէնքի ուժ չունին» կը գրէ Ն. Դիլբարեան, ենթադրելով որ կառավարութիւնը տեղեակ էլլալով հանդերձ բոլոր անօրինականութիւններն, «ընտրել է ուղղակի պատասխանատուութիւնից խուսափելու ճեւը»: Իսկ Ց. Գալայեան Գ. Պողպատեանի ապօրինութիւններուն եւ Հ. Բագրատեանի ու նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի պատշաճ հսկողութիւն կատարած չլլալու հանգամանքին մեկնելով հարց կուտայ թէ ամբողջը պէտք է բացատրել ագահական ապահովութեան մինասելու ձգտումո՞վ թէ լայնածաւալ կաշառակերութեամբ: Դ. Վարդանեան բացատրած է առաջին կասկածը ու ըսած. «Այդ ամէնը TWT–ի սիրուն աչքերի համար չէ որ արուել է»:

Ամերիկեան ընկերութիւնը հարկային մարմիններու հետ ալ հարց ունի, քանի որ ըրած բացառիկ չահուն փոխարէն չէ վճարած 8 միլիոնի տուրքը որուն վրայ բարդուած է 10 միլիոնի ալ տուգանք: Այս վերջին պարագան դատարանի հարց ալ եղած է եւ TWT–ի փաստաբանը՝ ամերիկահայ Վան Գրիգորեան պնդած է թէ բոլոր վճռերը պէտք է լուծուին Լոնտոնի միջազգային առեւտուրի պալատին մէջ: Ց. Գալայեան չի մոռնար ուշադրութեան յանձնելու այն հանգամանքը թէ նոյն փաստաբանը «մտերիմ է Տէր Պետրոսեան գերդաստանի հետ»:

Ան գրութիւնը կ'աւարտէ Հ. Բագրատեանի եւ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի կեցուածքը «առնուազն յանցաւոր անփութութեան յանցակազմ» որակելով. կ'աւելցնէ թէ «Արմէնթէլ»ի պատմութիւնը «մի փոքր դրուագն է այն համատարած թալանի որը ծաղկում էր Հայաստանում եւ որի համար վաղ թէ ուշ բոլոր իշխանաւորները պատասխան են տալու»:

Մինչեւ որ յայտնի ըլլայ թէ Ց. Գալայեանի այս վստահութիւնը համոզումի՞ թէ երանելի լաւատեսութեան մը արդիւնք է, կ'արժէ արձանագրել իրողութիւնը թէ Հայաստան որ միշտ կը ներկայացուի օժանդակութեան կարօտ երկիր, այնպիսի «պանճ»երու տէր է որոնք կրնան 4000%–ի չահ ապահովել անոնց ճամբան դանող ճարպիկներու:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՂԲԱՑՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՑ

Ես կեանքիս մէջ մէկ անգամ միայն ֆութպոլի մրցումի գացած եմ: Այդ ալ չատ նշանաւոր թուրք ֆութպոլիստ բարեկամի մը պնդումով: Շատ երիտասարդ էի: Կը կարծեմ որ հազիւ 18 տարեկան: Մեր ֆութպոլիստ բարեկամը ամբողջ երկրի մէջ մարզասէրներուն կուռքն էր, պաշտամունքի առարկան: Եւ մեր ընտանեկան բարեկամն էր: Պնդեց եւ գնիս մրցումի մը տարաւ: Միակը՝ որուն ներկայ դտնուած եմ կեանքիս մէջ:

Ատոր փոխարէն, եթէ չատ հետաքրքրական մրցում մը ըլլայ, կը սիրեմ հեռատեսիլէն դիտել ֆութպոլի մրցում մը: Մանաւանդ եթէ կոմպերէն մէկուն նկատմամբ համակրանք ունիմ:

Անցեալ օր կը դիտէի այդ մրցումներէն մէկը: Երկու մրցակիցներուն համար մասնաւոր կենսական հարց էր եւ երկուքն ալ իրենց լաւագոյնը դաշտ կը հանէին դիմացինը պարտութեան մատնելու համար: Կիսախաղէն վերջ ստեղծուեցաւ լարուած մթնոլորտ մը: Մարզիկները երբեմն մէկզմէկու նկատմամբ անպարզեալի կոպտութիւններ կ'ընէին: Հանդիսականները սուլոցներով կը պախարակէին, կը բողոքէին: Միջոց մը ֆութպոլիստներէն մէկը ջղայնացաւ ու ձեռքովը հարուած մը իջեցուց իր մրցակիցին:

Հեռատեսիլի խօսնակը, որ յուզումով կը պատմէր խաղը, պահ մը չսպարեցաւ:

– Սիրելի հանդիսականներ, ըսաւ, կը տեսնէք, այս չարժումները ֆութպոլի վայել չարժումներ չեն: Ֆութպոլը եղբայրութեան արուեստութիւն է, բարեկամութեան արուեստութիւն է:

Այն ատեն խնդացի: Ինծի հետաքրքրական խօսնակին միամիտ արուեստութեան վրայ: Ինծի այն անհիմն ու միամիտ առասպելին վրայ, որ կը պնդէ թէ ֆութպոլը, կամ մարզական որեւէ խաղ եղբայրութեան ու բարեկամութեան պատգամաբեր պէտք է ըլլայ: Ի՞նչ եղբայրութիւն: Մանաւանդ ի՞նչ բարեկամութիւն: Անգամ մը հարց տանք պարզապիսին կերպով.

«Հոն ուր մէկը իր դիմացինը յաղթել կը ջանայ, հոն կարելի՞ է որ բարեկամութիւն գտնուի»:

Այո՛, կը կարծեմ որ մրցակցութիւնն ու բարեկամութիւնը իրարու հետ անհաչտանելի են: Նոյն ժամանակին պատահաղող երկու ֆութպոլիստներ թերեւս որոշ չափով իրաւունք պիտի ունենան պնդելու թէ իրարու հետ բարեկամ են, իրարու հետ եղբայրական յարաբերութիւն ունին, բայց երկու մրցակից խումբերու ֆութպոլիստները, դաշտին վրայ, բացարձակապէս իրաւունք պիտի չունենան պնդելու թէ եղբայրական ղգացումով կը չարժին մէկզմէկու նկատմամբ: Կարելի չէ, բնութեան դէմ է: Եթէ դուն դաշտ ելած ես դիմացինդ պարտութեան մատնելու համար, այլեւս անոր բարեկամը չես: Ո՞ր ֆութպոլիստը, մրցակիցին դարպասին առջեւ, կոլ մը արձանագրելու պատրաստ վիճակի մէջ, յանկարծ գնդակը դիմամբ դուրս կը ղրկէ եւ յետոյ գառնալով կ'ըսէ.

«Ես կը հրաժարիմ այս կօրը արձանագրել, որովհետեւ ֆութպոլը եղբայրութեան ու բարեկամութեան արուեստութիւն է»:

Մարզական կեանքի մէջ ո՞ր խաղն է որ մրցակցութեան վրայ հիմնուած չէ, ո՞ր խաղն է որուն նպատակը ուրիշը պարտութեան մատնել, ուրիշի մը առջեւ անցնիլ, ուրիշի մը քիթը բերանը ջախջախել, ուրիշի մը կռնակը գետին բերել, ուրիշի մը կուրծքը մրցանիշը բեկանել չըլլայ: Ես չեմ կրնար երեւակայել տարբեր տեսակէ խաղ մը: Ամէն խաղ դիմացինին վրայ առաւելութիւն արձանագրելու կռւութեան մը արուեստութիւնն է: Ուրեմն մարզական ամէն խաղ ուրիշի մը դէմ մղուած կռիւ մըն է իր բոլոր առումով: Եւ, պիտի յանդգնիմ ըսելու որ, ինչպէս ամէն կռիւ, այս կռիւն ալ կը զօրէ բռնախտութեան սահմանները, չատ դիւրութեամբ կրնայ խորտակել բարոյականութեան դուռը: Որպէսզի այս իրականութիւնը պարտկեն՝ մարզիկ հինէն ի վեր կը պնդեն թէ մարզական մրցումները եղբայրութեան ու բարեկամութեան ամրապնդումին կը ծառայեն, կը պահանջեն որ մարզական խաղերը խումբերու, քաղաքներու, ազգութիւններու միջեւ եղբայրութեան ու «ճէնթլմէնի» խաղակութեան պատկերներ ստեղծեն:

Հասկնալի է որ խօսքը մեկին ֆութպոլի կամ մարզական խաղերու մասին չէ: Կեանքի բոլոր երեւոյթներէն ներս նոյն սկզբունքն է որ իր զօրու է: Հոն ուր մրցակցութիւն կայ, հոն բարեկամութիւնը կը դադրի, եղբայրութիւնը կը դադրի, նոյնիսկ ազնուականութիւնը կը դադրի: Հոն ուր մրցակցութիւն կայ, հոն պատիւ պարապաչտութեան խօսք չի կրնար ըլլալ: Ամէն մրցումէ առաջ կամ վերջը, այո՛, բայց մրցումի ընթացքին, ո՛չ: Եթէ ամէն մրցումի նպատակը դիմացինը պարտութեան մատնել է, մարդիկ այդ դիմադրութիւնն վրայ ամէն տեսակ չարձակում պիտի գործեն: Թերեւս վերջը ներողութիւն պիտի խնդրեն, ճիշդ այնպէս ինչպէս մարզադաշտին վրայ ֆութպոլիստ մը իր մրցակիցին ատաքին չատ վտանգաւոր ոտքի մը իջեցնելէ եւ զայն գետին տապալելէ վերջ անոր մազերը կը չոյէ ներողութիւն խնդրելու ձեւով: Բայց անգամ մը տապալած է զայն, թերեւս ալ կոտրած է անոր ոտքը, կամ քիթը բերանը:

Ո՞ւր է այստեղ բարեկամութիւնը:

Ի. Չ.

ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի կրասնոդար չրջանին մէջ մօտաւոր հաչիւներով 800 հազարի չափ հայ կ'ապրի: Հոն վերջերս հայ համայնքի ղեկավարի ընտրութիւն կատարուած է եւ ատոր մասին Ցովհաննիսեանի յաղթանակով. ան 146 պատուիրակներէն 140–ին քուէները ստացած է: Երեւանցի է, 47 տարեկան, բժիշկ:

«Ազգ»ի (Յուլիս 15) մէջ լրա տեսած է անոր հետ Ռուբէն Հայրապետեանի կատարած հարցազրոյցը որ նիւթ կ'ընէ նոր կազմաւորուող համայնքին կացութիւնը, արձանագրուող փոփոխութիւններով, յատկապէս ծրագիրներով: Շրջանի հայութեան թիւին մասին վերոնչեալ ենթադրութիւնը իրեն կը պատկանի: Կ'աւելցընէ թէ 800 հազարին մեծ մասը խմբուած է քաղաքներու մէջ: Կրասնոդար քաղաքին 10%–ը կը կազմեն 120 հազարով, Սոչիի մէջ 38%, 150 հազարով, Անապայի մէջ 14% 30 հազարով, Ապչերոնսկի մէջ 20 հազար, Արմաւիր 40 հազար եւայլն:

Հայերու մեծ մասը առեւտուրով, չինարարութեամբ, դրամատնային գործով կը զբաղի: Կան բժիշկներ, ճարտարագէտներ, դիտնականներ, եւ այլն: Համայնքը ունէ աւելի քան 30 կազմակերպութեան. ունի դպրոցներ, թերթեր: «Մեր հպարտութիւնը» կը կոչէ Մ. Ցովհաննիսեան Ադլերի «գուտ հայկական» դպրոցը:

Լրագրողը որ յայտնի է թէ լաւ կը ճանչնայ Ռուսաստանի հայութիւնը, կ'ըսէ թէ այն տպաւորութիւնը կրած է որ ղեկավարներէն ոմանք իրենց միակ զբաղումը կը նկատեն հանդիսաւոր պահերու ելոյթ ունենալ: Կը հարցնէ թէ նորընտիր ղեկավարը ի՞նչ ծրագիր ունի գործելու:

Բարկութեան չեշտ մը կայ Մ. Ցովհաննիսեանի պատասխանին մէջ. կ'ըսէ թէ ինք բաւական ծանօթ մէկն է եւ նիւթապէս անկախ: Այլ խօսքով՝ եթէ մտադրութիւնը հաւաքոյթներու, զուարճութեան վայրերու մէջ իր անձը ցուցադրել ըլլար, ատոր միջոցները ունէր, առանց հանրային պատասխանատուութիւն ըստանձնելու: Ինք դիտակցաբար ըրած է ատիկա եւ նպատակն է բազմաթիւ հայկական կազմաւորումներու համար միասնական ղեկավար մարմին մը կազմել:

Զրոյցէն յայտնի կ'ըլլայ որ Կրասնոդարի նահանգապետը ծանօթ է հակահրեայ ու նաեւ հակահայ արտադրութիւններով: Մ. Ցովհաննիսեան որոշած է անոր ցոյց տալ որ Հայերը երբեք սպառնալիք չեն եղած ու չեն ըլլար Ռուսաստանի համար: Վերջերս հոն յարուցուած կոմկասցիներու խնդրին առընչութեամբ պոր

«տեսահոգի» կը կոչէ ինք, մօսկուացի հայ երիտասարդի մը բնորոշումը չատ տեղին կը գտնէ. այդ երիտասարդը զատ է որ Հայերու մեծամասնութիւնը չատ աւելի լաւ Ռուսեր են, քան չատ Ռուսեր:

Կրօնաղարը ըլլալով յատկապէս առաւտուրի ջրջան, բնական է որ կարեւոր է Հայաստանին ու այլ տեղերէ հոն բուծացընող Հայերու համեմատութիւնը: Այդ երեւոյթը խնդիր չի՞ յարուցաներ Նորեր եւ նախկիններու միջեւ: Լրագրողին հարցումին պատասխանելով Մ. Յովհաննէսեան կ'ըսէ թէ Հայերը եկած են Հայաստանէն, Կեղր. Ասիայէն ալ: Եկուորները կ'ունենան այնպիսի պայմաններ որոնք կը մղեն գործօն, գործարար ըլլալու: Ասիկա պատճառ կ'ըլլայ որ տեղացիները որոշ նախանձով վերաբերին անոնց. այսուհանդերձ կ'օգնեն իրարու:

Ինչ կը վերաբերի երկրամասին ու Հայաստանի յարաբերութիւններուն, առաջին նպատակը տնտեսական կապեր հաստատելու ձգտումն է, քանի որ կրօնաղարի մէջ կարեւոր է առեւտուրով զբաղող Հայերու թիւը: Շրջանը Ղարաբաղի հակամարտութեան օրերուն ալ օժանդակութիւն կատարած է, բայց տնտեսական գործակցութիւնը պէտք է հիմնուի երկու կողմին ալ չահուն վրայ, որպէսզի երկու կողմն ալ զոհ ըլլայ:

Տնտեսականը գործակցութեան համար որոշուած միակ բնագաւառը չէ: Մշակութային, կրթական ծրագրեր ալ կան: «Մենք Ռուսաստանի բաղաքացիներ ենք, բայց մենք հայ ենք եւ երբեք դա չենք մոռնում» կ'ըսէ բժիշկ ղեկավարը, ոչ յանախադէպ փաստը տալով թէ միանութիւնը կը հասկնան ո՛չ միայն տնտեսականին չրջանակով:

Որպէս անմիջական ընելիք, պէտք է համայնքային ճիշդ կառոյց ստեղծուի, թերթ հրատարակուի, մշակութային կեդրոնի չինարարութիւնը չարունակուի: «Անկեղծ ասած՝ շատ բան մենք զրոյից ենք սկսում, բայց դա ինձ չի վախեցնում» կ'ըսէ Մ. Յովհաննէսեան:

Արտերկրացիներու խորհուրդը

Դարավերջին, լրատուները ամէնէն աւելի զրաղեցնող նիւթերէն է աշխարհի կործանումը որուն մասին ամէն օր նոր վարկած մը, նոր նախատեսութիւն մը հրապարակ կը գայ: Որքան ալ զարմանալի ըլլայ նման բաներու դառած ընդունելութիւնը, այդ մարդով հետաքրքրողներու թիւը արհամարհելի պէտք չէ ըլլայ, քանի որ նոր յայտնութիւններ կ'ըլլան, նոր պնդումներ, թեզեր առաջ կը գայ:

Այս բոլորին մէջ չատ մը դեր կ'ունենան, կամ դեր կը տրուի արտերկրի արարածներու: Այնոնց դոյութեան, երկրագնդին հետ կապերուն հաւատացողներ ամենայն համոզումով կը խօսին այդ մասին: Նոյնիսկ անցեալ Յունիսին Պրազիլի մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդաւոր սկաւառակներու դիտութեան հետեւորդներուն մէկ համագումարը:

Անոնց համար տիեզերքը, անդրչիրխմեան կեանքը, պրեթէ պատնիչ չունին: Հանդիպողներ կան նոյնիսկ Յիսուսին, հետը «խօսողներ», եւ այլն: Այս վերջիններէն է տա Գոսթա որ 47 տարեկան դիտական պատրաստութեան տէր մէկն է: Մասնագէտ է համակարգերու վերլուծութեան, բայց Յունիսի սկիզբը 400 հոգիի հետ մասնակցած է վերոյիշեալ համագումարին:

Խորհրդաւոր սկաւառակներու դիտութեան հետեւորդներուն համար աւելորդները աւերկրացիները են եւ հրաշքները կուգան այլ մոլորակէ մը: Համագումարին մասնակիցները այնպէս բաներ պատմած են որ ամէնէն լայն երեւակայութեան տէրերը անգամ մանկապարտէզի աչակերտ կը մնան անոնց քով: Անոնց համար ամէնէն պարզ բաներուն կարգին են արտերկրացիներու հետ խօսակցիլ, նոյնիսկ սեռային յարաբերութիւններ ունենալ: Կան նաեւ անոնք որոնք կը չարունակեն սպասել ու երազել որ օր մը հասնի տիեզերանաւը, զիրենք միջոցին մէջ պատյտի մը տանելու: Ու իրենց երանութիւնը ամբողջական կ'ըլլայ եթէ Աչխար Շէրան ալ տիեզերանաւուն մէջ դանուի: Ան բարձրահասակ, կապուտաչուի, արծաթազոյն հագած մէկն է որ խորհրդաւոր սկաւառակներու դիտութեան սիրահարներուն համար առասպելական հերոսի մը վերածուած է: Միջաստղաբնակային ՄԱԿ-ի մը նախագահն է. այդ կազմակերպութեան մէջ մեր երկրագունտին ներկայացուցիչը Յիսուսն է: Անոնք անոնք որոնք կ'ըսեն թէ հանդիպած են Աչխարի, կ'ըսեն թէ թանգոյն նայուածքով, չատ գեղեցիկ մէկն է որմէ անսահման խաղաղութիւն մը կը ծաւալի: Այդպէս կը վկայէ զինքը տեսնողներէն 55 տարեկան կին մը թեթեզա որ թոչող առաջին սկաւառակ մը տեսած է 1997-ին: Անոր ամուսինը ամբողջովին անհաւատ է այդ բաներուն: Մտահոգ է որ վերջին տարիներուն նման բաներու հաւատացողներուն թիւը օրէ օր կը մեծնայ: Ան հեղնական չեշտ մրն ալ ունի երբ կը խօսի նիւթին մասին. կ'ըսէ. «աբուերկրացիի ապրանքի մըն է որ չատ լաւ կը ծախուի. նոյնիսկ ապրանքը յաճախորդին յանձնելու պարտադրութիւն չկայ, կը բաւէ ըսել որ ան գոյութիւն ունի»:

Համագումարին ուշադրաւ դէմքը եղած է իտալացի նախկին կօչակար մը որ կը պնդէ թէ Ֆաթիմային երրորդ գաղտնիքին տեղեակ միակ աչխարհականն է: Ծանօթ է որ Ս. Կոյսը 1917-ին երեւցած է երեք պատանի վորթուկալցի հովիւ – հովուհիներու եւ այդ վայրը՝ Ֆաթիման, հռչակաւոր ուխտատեղիի վերածուած է: Տղոցմէն երկուքը 11 եւ 13 տարեկան մահացած են, երրորդը տակաւին կ'ապրի վանքի մը մէջ: Ս. Կոյսը անոնց երեք գաղտնիք յայտնած է որոնց երկուքը որոնք պատերազմին աւարտին եւ դժոխքին կը վերաբերէին, հրապարակուած են 1941-ին. իսկ երրորդը որուն եւս հրապարակումին համար խումբին միակ վերապրողը 1942-ին Պիոս ԺԲ. պապին արտօնութիւնը խնդրած է, տակաւին գաղտնիք կը մնայ, պապը դիմումը մերժած ըլլալով:

Այդ գաղտնիքին տեղեակ Իտալային որ մեծ ժողովրդականութիւն վայելած է համագումարին, ըսած է թէ Գ. աչխարհամարտ մը պիտի ծագի եւ թէ արտերկրացիները պիտի գրաւեն երկրագունտը: Սարսափազդու այս հեռանկարներուն հետ, նոյն անձը ունի Յիսուսի վէրքերն ալ գլխուն վրայ, ոտքերուն եւ ափերուն մէջ, որոնք միչտ կ'արիւնին, ըստ իրեն՝ տիեզերքին զրկուած ճառագայթի մը պատճառութեամբ: Անոր նկարները հրապարակուած են պարբերաթերթերու մէջ:

Համագումարին մասնակցողներէն շատեր արտերկրացիներու, թռչող սկաւառակներու կապուած անձնական ապրումներու տէր են: Առեւտրական հաստատութեան տէր վկան մը պատմած է օրինակ թէ քրոջը հետ մնացած սենեակը իրիկուն մը երեք մոխրագոյն փոքրիկ արարածներ եկած են, զիրենք դեռին նետած ու կապկած: Դերագոյն հրաման մը անոնց արգիլած է քոյրերը տանել – տանիլ դէպի սկաւառակը: Նոյն փորձառութիւնը կը պատմեն չատ ուրիշներ ալ, հակառակ դիտնականներու ժխտումին: Այս վերջիններուն զատ երեւակայական կը նկատեն այդ բաները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻՆ

Ֆրանսահայ ճանաչուած երգչուհի Հերմինէ Երիցեանի «Խորհրդաւոր արչալոյս» ձայներիզն, իրօք, իր մէջ պարունակած է խորհրդաւոր խորհուրդներ, որոնք ունկնդրին զաղափար են տալիս ոչ միայն աստուածատուր չնորհքներով օժտուած երգչուհու ջինջ ու զուլալ ձայնային հրաչալի տուեալների, երգերի ներդաշնակ գործիքաւորման, այլեւ հայկական դասական ստեղծագործութիւնների մասին, որոնք չնորհաչատ երգչուհին յատուկ նախասիրութեամբ ընտրել ու կատարում է ջերմութեամբ ու ինքնատիպ մեկնաբանութիւններով:

Հերմինէ Երիցեան արուեստագիտուհին իր սոյն ձայներիզով ունկնդրին ներկայանում է առաջին հերթին որպէս Հայուհի, որն աքանչելի տիրապետում է մայրենին: Նա իր կատարած երգի իւրաքանչիւր բառն ու իւրաքանչիւր պատկերը ձայնային այնպիսի յուզական ելեւէջներով է արտաբերում, որ իր համայիչ երգի թեւերով ունկնդիրին տանում, հաղորդակից է դարձնում արեւաչող Հայաստանի հայրենի բնաչխարհին, Մասիս սարին, վեհապանծ Արարատին, Հայոց աչխարհի սիզադալար լեռներին, կապուտաչ Սեւանին ու լայնահուն Արագին, Երեւանի պաղպաղ աղբիւրների ջերերին... Եւ իր երգի առինքնող հնչիւններով հաւաստիացնում, որ ինքը՝ իրօք, իր երակներում զգում է ուժը Մայր Հողի...

Նուրբ ու քնքոյչ կանացիութեամբ են չնչում Հերմինէ Երիցեանի քնարական սիրերգները, իսկ Կանաչեանի «Օրօրոցայինը» հնչում է որպէս մայրական անպարագիծ սիրոյ ու խանդաղատանքի յուզառատ արտայայտութիւն: Այդ ձայներիզի վերջում «Կիլիկիա» երգի հոգեթով կատարումով, թւում է, երգչուհին յուցնում է ամբողջ Հայութեան կարօտը եւ այդ բաղձալի երազը իրականութիւն դարձնելու անմար ձգտումը...

Հերմինէ Երիցեան – երգչուհու այս փոքրիկ ձայներիզը ուժանակի պէս իր մէջ պարփակում է մեծ խորհուրդ. այդ խորհրդաւոր արչալոյսի անմեկնելի խորհուրդն է, որը լսողին ստիպում է ոչ միայն ունկնդրել ու հմայուել նրա աքանչելի կատարումներով, այլեւ՝ մտորել եւ խորհրդածել...

ՎԵՐԺԻՆԷ ՍՎԱԶԼԵԱՆ
Բանասիրութեան դոկտոր

Երեւան, 27.07.1999

PUBLICATIONS REÇUES

LE CREDO
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE

KAREKINE Ier
Catholicos de tous les Arméniens
(1932 - 1999)

«MOMIG» Cahier N° 5, Paris, 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Բնաւ երբեք, ես թուղթ խաղալ չեմ սիրեր, փոքէրը չեմ դիտեր անգամ:

– Շատ լաւ կ'ընէք չխաղալով, թղթախաղի պէս վնասակար ու կործանարար բան չկայ:

– Այն ատեն դուք ինչո՞ւ կը խաղաք:

– Ես ուրիչ, – ըսաւ Թօմի, – փոքէրը իմ գործս է, արհեստս է: Ես կը խաղամ, որովհետեւ վստահ եմ, որ պիտի չահիմ:

– Ի՞նչպէս կրնաք այդ տեսակ վստահութիւն մը ունենալ:

– Որովհետեւ, ինչպէս ըսի, չանսը կը ստեղծեմ:

– Չեմ հասկնար, – պատասխանեց Բարսեղ աղա միամտօրէն:

– Ուզած թուղթս կուտամ դիմացինիս եւ ուզած թուղթս կ'առնեմ իրենցմէ:

– Այսինքն ... թուղթերը կը խարդախե՞ք:

– Մարդախութիւնը քիչ մը խոչոր բառ է, – դիտել տուաւ Շաւարշ:

– Բուն բառն է, – ըսաւ Թօմի, – բայց փոքէրի մէջ ապահով կերպով չահելու համար ուրիչ միջոց չկայ:

– Չեզի հետ խաղացողը չի՞ նկատեր այդ ... վարպետութիւնը:

– Ճարպիկութեամբ եթէ գործենք, կրնայ չէ, որ նկատէ, մանաւանդ երբ մենք երկու ընկեր ըլլանք ու ինք առանձին:

– Այս կերպով չատերու քսակը պարպո՞ծ կը, – հարցուց Բարսեղ աղա, որ կը գտնար երիտասարդին անպատկառ յայտարարութիւններուն վրայ:

– Շատերուն ... մանաւանդ Իզմիրի մէջ:

– Եւ երբեք պզտիկ խղճի խայթ մը չի՞ զգար, երբ այդ կերպով չահուած դրամը գրպանիդ կը դնէք:

– Ի՞նչ խղճի խայթ, – ըսաւ Թօմի զարմացած:

– Կրնայ ըլլալ, որ այդ դրամը, որ չահեցաք, ընտանիք մը ապրեցնելու սահմանուած էր:

– Այդ ինչ պարապ խօսք, – դոչեց Թօմի, – եթէ ես այդ տեսակ նկատումներով դրամը չառնեմ քովէն, ուրիչ մը պիտի առնէ, որովհետեւ ինծի պէս փոքէրը իրենց արհեստ ընողներ չատ կան:

– Շատ ճիշդ է պարոնին ըսածը, – միջամտեց Շաւարշ, – խղճի խայթի խնդիր չկայ:

– Այս պարագային յանցանքը ոչ թէ մերն է, այլ մեզի հետ խաղացողին:

– Այդ ալ իրաւ է, – խոստովանեցաւ Բարսեղ աղա:

– Դրամ չահելու համար ամէն միջոց լաւ է, – եզրակացուց Շաւարշ Մոսկենց, – բաւ է, որ մարդ օձիքը ճեռք չտայ:

– Կը տեսնամ, որ դուք իրարու չատ աղէկ պիտի չարմարիք ու լաւ ընկերութիւն մը պիտի կազմէք, – ըսաւ Բարսեղ աղա:

– Ես ալ այնպէս կը յուսամ, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Ո՞ւր էր, թէ ժամ առաջ չարմար տեղ մը գտնէինք ու պարը բանայինք, – դիտել տուաւ Թօմի:

Բարսեղ աղա ուրախ ելաւ, յայտնութիւն մատնեց երկու երիտասարդներուն, յետոյ մնաք բարով ըսելով մեկնեցաւ:

Երկու նոր բարեկամները չարունակեցին իրենց խօսակցութիւնը:

– Քանի մը տեղեր պտըտեցայ, – ըսաւ Թօմի, – բայց մեր բանալիք պատին համար չէին: Իզմիրցի Հայ մը կայ, համար չարմար, հոս ճաչարան թացաւ, բաւական մեծ տեղ մրն է, վերնայարկ ալ ունի, երթամ անդամ մըն ալ գայն տեսնեմ, լսեցի, որ ճաչարանը չի բանիր եղեր ու միտք ունի ծախելու:

– Այսօ՞ր երթալ տեսնելու ես:

– Ինչ մը եառը կ'երթամ... կրնանք, եթէ իրեն հետ համաձայնինք, ճաչարանին առջեւի մասը պատի վերածել, եառը պարապարտ ընել ու վերնայարկն ալ խաղարան:

– Պատին համար պիտի կրնա՞նք դիւրաւ գեղեցիկ աղջիկներ ճարել իրբեւ ծառայող:

– Ատիկա դուն ինծի ձգէ ու բնաւ մի մտածեր:

– Իրաւ է, որ հոս խանութներու մէջ գեղեցիկ յոյն աղջիկներ չատ տեսայ:

– Անոնք մեր գործին չեն գար, – ըսաւ Թօմի:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց Շաւարշ:

– Սուղի կը նստին, չատ դրամ կ'ուզեն, յոյն աղջիկներուն վրայ յոյս մի դներ:

– Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընենք:

– Զարմանալի բան, Հայերուն մէջէն չէ՞նք կրնար գտնել:

– Բայց հոս եկող Հայերը կա՛մ անասունի պաղթականներ են եւ կա՛մ պոլսեցի ունեւոր ընտանիքներ, – դիտել տուաւ Շաւարշ, – ունեւոր ընտանիքի զաւակը պատի մէջ չի ծառայեր, իսկ զաւառացի աղջիկները չեն կարող, որովհետեւ միայն ծառայութիւն պիտի չընեն, այլ նաեւ պիտի պարեն յաճախորդներուն հետ:

Թօմի խնդաց եւ ըսաւ.

– Կը մոռնա՞ս, որ ամբողջ իզմիրցի Հայերը հոս են:

– Իրաւունք ունիս, այդ կէտը չյիչեցի:

– Իզմիրցի հայ աղջիկներուն մէջ անանկները կան, որոնց քով աստեղացիները փարա մը չեն արժեր:

– Ինչպէս ըսի, պատի մէջ ծառայողները պէտք է չնորհքով պարել գիտնան, բոլոր նոր պարերը...

– Ամէն տեսակը գիտեն:

– Ցետոյ, գիտես ա՛, ի հարկին յաճախորդին հետ պիտի նստին, խմեն:

– Կը ծառայեն ալ, կը պարեն ալ, կը խմեն ալ եւ եթէ պէտք ըլլայ՝ ուրիչ բան ալ կ'ընեն, – ըսաւ Թօմի, – դուն բնաւ հոգ մի՛ ըներ:

– Ըսել է՝ այդ տեսակ աղջիկներ կը ճանչնաս:

– Ուզածդէդ աւելի... հիմա քեզի հետ երթանք սա ճաչարանը աչքէ անցընենք, նայինք գործերնուս կուգա՞յ եւ թէ պիտի կրնա՞նք մարդուն հետ համաձայնիլ:

Երկուքը միասին գային տեսան ճաչարանը, իրենց յարմար գտան եւ բանակցութեան մտան տիրոջը հետ: Այս վերջինը, որ իր ունեցած ամբողջ դրամը կորնգուցած էր այդ ճաչարանին երեսէն, կ'ուզէր ժամ առաջ ծախել ամէն բան ու գործին մէջէն ելլել: Այսուհանդերձ նանց կարելի եղածին չափ օգտուիլ աուիթէն: Բաւական խօսակցելէ եառը գրեթէ համաձայնութիւն գոյացուցին, բայց վերջնական կարգադրութիւնը թողուցին հետեւեալ օրուան:

(Շար. 80)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, օր, Օգոստոս 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ առտուընէ օրուան հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։ Սկիզբը Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45-ին։ Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին։

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի ատենին՝ Խազող կ'օրհնուի։

Երկուշաբթի, օր, Օգոստոս 16
Բ. օր Վերափոխման։ Յիշատակ Մեռելոց

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագի ատենին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 15, Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։ Պատարագէն ետք կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն։

Սկիզբը Ժամերգութեան ժամը 9-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։

Ս. ՁԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 15, տօն է ՍՈՒՐԲ ԱԱՏՈՒԱԾԱԾՆԻ։ Այս առթիւ Լիոնի Ս. Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԵՔԻ աւանդական արարողութիւնը։

Հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ոխատած են ԽԱՂՈՂ նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Տօն Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Կիրակի, Օգոստոս 15
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Սկիզբը Ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
(Հոգեւոր Հովիւ)
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Օրհնութիւն Խաղողոյ» աւանդական արարողութիւնը։

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առթիւ խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Հեռաձայն. –
04 – 91 _ 77 – 84 – 70

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 15
Սկիզբը Ժամերգութեան ժամը 9-ին։
Պատարագ ժամը 10·15-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՍՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆԱ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Օգոստոս 8-ին Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները «Ցառաջ»ին, ԴԱՐԵԳԻՆ Ա. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի յիշատակին՝

Վարդան Զիֆթճեանաշեան 1000 ֆրանք, Մարի Տօրոմեան, Շալճեան ընտանիք, Կարօ Յովսէփեան 500-ական Ֆր.։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. – ՀՈՒՐԻԿ ԴԱՏԱԻՈՐԵԱՆԻ յիշատակին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամները կը նուիրեն 500 Ֆր. «Ցառաջ»ի բարգաւաճման։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը եւ Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը իրենց սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հոգեւոր հովիւ Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեանին եւ երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեանին, Առաքելեան եւ Լեւոնեան ընտանիքներուն, իրենց քեռայրին եւ աղգականին՝

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ
(Պէյրութ)

մահուան առիթով։

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ԾԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՒՔԻ ՄԷՋ — 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ԾԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 ՖՐ.

Դիմել «ԾԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ։

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise
un VOYAGE en ARMENIE
du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

***

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL
Pèlerinage en Terre Sainte
8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses
NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO
JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").
Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.
Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. Beaumont.

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Իսկ եւ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՑՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19-ին։

– ՁՄԵ Պիէվռի ղղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3-ին։

– ՀԱՑԵՐԻՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-էն սկսեալ։
Մանրամասնութիւններ յետագային։

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes — accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux
Renseignements :
Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN : 01 46 65 81 53

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ՁԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6-ին

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·706 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.706

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻԱ–ԻՐԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Թուրքիոյ եւ Իրանի Ապահովութեան խորհուրդներու վեցերորդ ժողովը երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ նոր լարում պատճառ եղած է: Գլխաւոր պատճառը ՓՔԿ–ի առընչուած թրքական պնդումներն են: Թուրք պատուիրակութիւնը թեհրանը քննադատած է որ ՓՔԿ–ի մարտիկներուն զօրավիդ կը կանգնի, իր տարածքին վրայ բանակավայր տրամադրելով: Իրանցի բանակցողներն ալ ժխտելէ եառ ըսուածը, իրենց կարգին պնդած են որ Թուրքիա ալ կ'արտօնէ իրենց վարչակարգին ընդդիմադիր ուժերու գործունէութիւնը իր հողին վրայ: Այս ամբաստանութիւններն ալ հերքուած են թրքական խումբին կողմէ:

Լարուած կացութեան երկրորդ պատճառ մը եղած է իրանեան տարածքը որմէ բակոծելու Թուրքիոյ արարքը որուն հետեւանքով երկու թուրք զինուոր մինչոյ մը հակողութեան տակ պահուած էին իրանեան իշխանութիւններուն կողմէ: Թեհրանի պատուիրակութիւնը կրկնած է որ Թուրքիա բռնարարած է իր սահմանը ու ատոր համար պէտք է ներողութիւն խնդրէ ու հատուցում վճարէ, մանաւանդ որ իրենք երկու թուրք զինուորները յանձնելով բարեկամական քայլ մը առած են արդէն: Թրքական խումբին մերժումին վրայ Իրանցիները խզած են բանակցութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ վճռած էր (Օգոստոս 13) զանգուածային յարձակման մը անցնիլ Տաղստան վերջ տալու համար անջատողական չարժումին: Փոխ – վարչապետ՝ Զուբով յայտարարած է. – «Իրոլոր պատճառներն ունինք յաղողութիւն մը յուսալու համար», աւելցնելով որ կը վայելեն Տաղստանի ժողովուրդին նեցուկը եւ այս է գլխաւոր տարբերութիւնը Չէչէնիոյ հետ: Հակառակ հերքումներուն, կը թուի որ բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան: Որեւէ անկախ աղբիւրի չդոյութեան պատճառաւ, կարելի չէ յստակ դաղափար մը կազմել կացութեան: Քանի մը գիւղերու գրաւումը սակայն, բաւարեւի ուժերուն կողմէ, հաստատ է եւ ծանր հարուած մը Մոսկուայի համար, որ ամբակոծութեան ձեռնարկած է:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ կացութիւնը միշտ լարուած է եւ «աչխարհի ոստիկանին» ալ (իմա՝ ԱՄՆ) դէմ յանդիման է չնախատեսած բարդութեանց: ՈՒ – Չի – ՔՍ–ի անկախապաշտները կը մերժեն ապաղինուիլ եւ կը չարունակեն Սերպ հալածել: Սկզբունքով Քոսովոյի գաւառը ՄԱԿի վարչական դեկավարութեան տակ է Յունիս 12–էն ի վեր: Անցեալին իր բնակչութիւնը 2 միլիոն էր, 90% համեմատութեամբ՝ Ալպանացի (մահմետական), 200·000 Սերպ օրթոտոքս եւ չատ փոքր թուրք եւ գնչու փոքրամասնութիւն: Միջազգային ուժը բաչխուած է 5 գօտիներու մէջ – զերմանական, ամերիկեան, իտալական, ֆրանսական, բրիտանական – եւ հոս հոն ալ ցրուած ռուս զինուորներ: Սակայն պարագայի մէջ, յստակ է որ Արեւմուտքը բոլոր հաչիւները սխալ ելան եւ չատ մտահոգիչ է Քոսովոյի ապագան:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, չորս օրուան ընթացքին, 16 զինուոր սպաննուած է Քապիլիոյ չրջանը խլամապաչտներու կողմէ: Վերջին օրերու ահաբեկչական արարքներու այս բազմացումը կը բացատրուի այն վընդդիմութեամբ որ կայ Սեպտեմբեր 16–ի հանրաքուէին դէմ (քաղաքացիական համերաչխութիւն):

ՊԼ – ԷՆ – ՓԼ–ն (Պանք Նասիոնալ տը Փարի) չաղողած է յստակ (60%) մեծամասնութիւն մը ապահովել Փարիզապի մէջ, բայց նոյն պարագան չէ Սոսիէթէ – Ժեներալի համար ուր միայն 32%–ի մասնակցութիւն մը ունի: Հակառակ անոր որ այս զործողութեան արդիւնքը Օգոստոս 17–ին միայն պիտի յայտնուէր, Օգոստոս 13–ին իսկ «Ֆիկարօ» կուտար վերոնչեալ թիւերը:

ԷՒ – ՖՐԱՆՍԻ դէմ երկու բողոքներ եղան վերջին օրերուն, որոնք կ'ամբաստանեն օդանաւային ընկերութիւնը «խըտրականութեան» մեղադրանքով: Առաջինը կը վերաբերի 44–ամեայ «մոնկոլիէն» անուանուած անձի մը որ օդանաւով Լոռիան պիտի երթար իր ծնողքին մօտ: Օդաչուն մերժած է զինք ընդունիլ առանձին, որովհետեւ բժչկական վկայագիր չունէր, հաստատելու համար թէ ի վիճակի է մինակ ճամբորդելու եւ վտանգ չի ներկայացներ միւս ճամբորդներուն, մանաւանդ մինուկներուն համար: Զինք ճամբու դնող եղբօր պնդումները ի վերջոյ համոզած են այլ օդաչու մը եւ ենթական կրցած է մեկնիլ այլ թռիչքով մը: Երկրորդ բողոքը կը վերաբերի Պելֆորի ճամբակի ընկերութեան նախագահին որ 170 քիլօ կը կշռէ եւ կը մերժէ երկու տոմսակ գնել կարենալ տեղաւորուելու համար, առանց անհանգիստ ընելու կողքին նստողները: Էռ – Ֆրանս կ'ուզէր որ Փարիզ – Փեքին թռիչքին համար 2 տեղ գնէ, ինչպէս կ'ըլլայ Ամերիկա, որու համար պէտք կ'ըլլայ Ամերիկա, որու համար պէտք է ընկերութիւն հարցը չահախնդիր է: Ընկերութիւն մը միջին ճամբայ մը առաջարկած է՝ նոր միջին ճամբայ մը առաջարկած է՝ նոր մէկուկէս տոմսակ, բայց ենթական՝ Ժ. Փ. Թուզէ այդ ալ մերժած է Էռ – Ֆրանսը ամբաստանելով «պարզ եւ յստակ ցեղապաչտութեան» համար: Որոշած է դիմել Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Առեանին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՅՈՅՆ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժ. ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ ՏԱՐԲԵՐ ՄՕՏԵՑՈՒՄ ՈՒՆԻ

Յունաստանի Արտաքին նոր նախարարը՝ Ժորժ Փափանտրէու, որ պաչտօնի գլուխ անցաւ անցեալ Փետրուարին, բոլորովին տարբեր քաղաքականութիւն կը տանի Թուրքիոյ նկատմամբ: Եւ այս պետնի վերայ խորապէս կը տարբերի իր նախորդէն՝ Թէոտոր Փանկալոսէն որ բառերը ծամծմող մէկը չէր:

Յունիսի վերջ, Փափանտրէու օգտուելով ՄԱԿ–ի մէկ ժողովէն Նիւ–Եորք, համաձայնած է Թուրք իր պաչտօնակիցին՝ Ճէմի հետ որ երկխօսութեան ճեռնարկեն վեց մարզերու մէջ, մարզեր որոնք չեն վերաբերիր ազգային այն հարցերուն որոնք խնդրոյ առարկայ են երկու երկիրներու միջեւ: Այս առընչութեամբ, Յուլիս վերջը բանակցութիւններ տարուեցան Անդաար, Սպա՝ Աթէնքի մէջ, փորձագէտներու մակարդակի վրայ: Այս հարցերը կը վերաբերին զրօսաչրջութեան, չրջապատի, առեւտուրի, մչակոյթի, չրջանային համագործակցութեան եւ ապահովութեան (այս վերջին կէտը կ'ընդդրկէ կազմակերպեալ ոճիրի դէմ պայքարը, գաղտնի աչխատանքը, թմրեցուցիչի չահատակութիւնը եւ ահաբեկչութիւնը): Առաջին քայլ մըն էր որ թոյլ տուած է կողմերուն արտայայտել իրենց տեսակէտները եւ առաջարկներ ընել որոնք պիտի ուսումնասիրուին Սեպտեմբերին:

Հասարակաց դեկոյցով մը, երկու երկիրները իրենց զոհունակութիւնը արտայայտած են, չեչտելով այն «դրական, արդիւնաւոր մթնոլորտը» որու մէջ տեղի ունեցած են այս առաջին խօսակցութիւնները:

*Փափանտրէու ալ չէ ծածկած իր զոհունակութիւնը եւ ըսած թէ «ինքնին յաղողութիւն մըն է»: Իրեն համար «ամբողջ գործընթացը պէտք է դրական ազդեցութիւն ունենայ այլ հիմնական հարցերու վրայ եւ ամէն բանէ առաջ նպաստէ մթնոլորտի մեղմացման»: Բայց եւ այնպէս աւելցուցած է որ «ոչ մէկ փոփոխութիւն կայ յոյն կառավարութեան դիրքորոչման մէջ ինչ կը վերաբերի դլխաւոր հարցերու, անոնք ըլլան Կիպրոս թէ Եգէական»: Այս ճչդումը ուղած է ընել առաջքն առնելու համար յոյն ազդայնականներու հակազդեցութեանց: Ճուլիսի կէսերուն, Կիպրոսի թրքական միջամտութեան 25–ամեակին առթիւ, Փափանտրէու հրատարած է «աչխարհի Ճոյները մէկ օրուան խոհումի իրենց գործունէութեանց թէ թերացումներուն մասին» եւ դեռ ըսած է. – «Կիպրոսի ողբերգութիւնը երեւան հանեց մեր իսկ ազգայնականութեան անելները, որովհետեւ պէտք չէ որ պատմական յիչողութիւնը վնասրովի ըլլայ»: Այս խօսքերը անմիջապէս կը նկատուին յոյն Արտաքին նախարարի մը համար: Դեռ աւելի առաջ ալ երթալով, Փափանտրէու ուրիչ ճակատ մըն ալ բացած է Յունաստանի փոքրամասնութեանց վերաբերող, հարց մը որ թապու է երկրին մէջ: Յայտարարած է. – «Ամէն ոք ազատ է ինքզինք սահմանելու որպէս այս կամ այն փոքրամասնութեան պատկանող», «սխալ» որակելով յոյն դեկավարներու մերժողական դիրքը փոքրամասնութեանց մէկ դիմումին «Թուրք եւ մակեդոնացի փոքրամասնութեանց դոյութեան ճանաչման» մասին: Աղմուկը մեծ եղած էր, մանաւանդ որ, թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթն ալ «Պրուս Ժորժ» խորագրով մը իր առաջին էջին վրայ, չնորհաւորած էր յոյն նախարարը: Փափանտրէու բացատրած էր. – «Անկեղծութեամբ եւ քաղաքավարութեամբ, պէտք է դէմ դնենք փոքրամասնութեանց հարցին, ջնջելու համար թապու մը, լուծելու համար փոքրամասնութեան հարցը մեր երկրին մէջ, որպէսզի հպարտութեամբ քալենք»: «Հարցերուն կուտանք իրենց անունը, կ'ըսէ Փափանտրէու, կը մաքրենք պղտոր ջուրերը որոնց մէջ ոմանք կ'որսան»: Այս վերջին խօսքերը ուղղուած են ի մասնաւորի Փասոք կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի այն 18 անդամներուն որոնք բողոքագիր մը հրապարակած են իր սրբապիղծ յայտարարութիւններուն դէմ:

Որդի եւ թոռ նախարարապետի, Ժորժ Փափանտրէու չեչտած է որ «Յունաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի գործէ տարբեր մտայնութեամբ» եւ թէ իր հրաժարականը պատրաստ է եթէ վարչապետ Սիմիթիս կը խորհի որ իր դիրքորոչումները «չեն ծառայեր երկրին չահուն կամ չեն արտայայտեր կառավարութեան տեսակէտը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 12 / 13)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՅՑ ԱԻԱՐՏԱԾ

Պաչտպանութեան նախարար զօրավար Վ. Յարութիւնեան հանդիպում ունենալէ եառ Վրաստանի իր պաչտօնակիցին հետ, տեսակցութիւններ ունեցած է նաեւ բարձրաստիճան զինուորականներու, Ջաւախքի նահանդապետին հետ, քննելով երկկողմ յարաբերութիւններու զարգացման հեռանկարները: Պաչտպանութեան երկու նախարարները զրոյցներ ունեցած են Ջաւախքի հայ բնակչութեան հետ, ծանօթացած են անոնց հարցերուն ու խոստացած աջակցիլ:

*
**

ԱՐՑԱԽԻ ԹԵՄԻՆ ՎԵՐԱԲԱՅՄԱՆ 10–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Օգոստոս 12–ին ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեան ընդունած է Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արք. Մարտիրոսեանը: Արձարծուած են հոգեւոր, մչակութային կեանքի, նաեւ ընկերա – անտեսական կացութեան հարցեր: Քննարկուած է թեմի վերաբացման տատնամեակը նախապատրաստելու խնդիրը եւ 1700–ամեակի յանձնաժողովին գործունէութիւնը: Նիւթ եղած է աղանդաւորներու ներկայութեան պարագան ու անոնց ժխտական ազդեցութիւնը:

*
**

ՀԱՅԵՒՅՈՒՆԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒՆ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՈՎ

Յունաստանի Երեւանի դեսպանը Օգոստոս 12–ին, ընդունուած է Ազգ. Ժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի կողմէ. հանդիպումին նիւթ եղած է երկու երկիրներու յարաբերութիւններու սերտացումը: Դեսպանը Փ. Զողրաֆոս ըսած է որ Յունաստան ուչադիր է Հայաստանի զարգացումներուն, բարեփոխումներուն ու կը փափաքի ընդլայնել գործակցութիւնը: Ան աւելցուցած է թէ բազմաթիւ ընկերութիւններու տէր երկու երկիրները ունին ընդհանուր նպատակներ որոնց իրագործումը կը նպաստէ թէ՛ Հայաստանի եւ Յունաստանի բարգաւաճման, թէ՛ չրջանի կայունութեան:

Թերթն ալ «Պրուս Ժորժ» խորագրով մը իր առաջին էջին վրայ, չնորհաւորած էր յոյն նախարարը: Փափանտրէու բացատրած էր. – «Անկեղծութեամբ եւ քաղաքավարութեամբ, պէտք է դէմ դնենք փոքրամասնութեանց հարցին, ջնջելու համար թապու մը, լուծելու համար փոքրամասնութեան հարցը մեր երկրին մէջ, որպէսզի հպարտութեամբ քալենք»: «Հարցերուն կուտանք իրենց անունը, կ'ըսէ Փափանտրէու, կը մաքրենք պղտոր ջուրերը որոնց մէջ ոմանք կ'որսան»: Այս վերջին խօսքերը ուղղուած են ի մասնաւորի Փասոք կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի այն 18 անդամներուն որոնք բողոքագիր մը հրապարակած են իր սրբապիղծ յայտարարութիւններուն դէմ:

Որդի եւ թոռ նախարարապետի, Ժորժ Փափանտրէու չեչտած է որ «Յունաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի գործէ տարբեր մտայնութեամբ» եւ թէ իր հրաժարականը պատրաստ է եթէ վարչապետ Սիմիթիս կը խորհի որ իր դիրքորոչումները «չեն ծառայեր երկրին չահուն կամ չեն արտայայտեր կառավարութեան տեսակէտը»:

ՓՈՒԹԻԳԻԼ

ԷՖ· ՍԷ· ԵՐԵՒԱՆ – ՀԱՓՕԷԼ ԹԷԼ–ԱՎԻՎ
0 – 2

ԻՒ·Է·ՖԱ·Ա.–ի Բաժակի զոման խաղերուն, Օգոստոս 12–ին, Հայաստանի ներկայացուցիչը ԷՖ· ՍԷ· Երեւան դրեթէ որակուելու ամէն յոյս կորնչուցած է Երեւանի մէջ 0 – 2 պարտուելով իսրայէլացի իր մրցակից Հափոէլ Թէլ–Ավիվէն: Դարձի մրցումը երկու չաբաթէն՝ Օգոստոս 26–ին տեղի կ'ունենայ Իսրայէլ:

*
**

«L'EQUIPE»

(13 Août)

DJORKAEFF SE MET AU VERT

Մարզական օրաթերթը այս խորագրին ներքեւ պատկերազարդ կէս էջ նուիրած է Ճորքայէֆի, նիւթ ունենալով անոր փոխանցումը իր նոր ակումբը՝ Գերմանիոյ Գայզերսլաուտերնը: Քանի մը տողով անդրադառնալէ եառ անոր զարմանքին ի տես այդ քաղաքի կանաչապատ չրջապատին, մինչ ինք ամբողջ Գերմանիան կ'ներեւակայէր կրաքիւսային, թերթը կը նչէ թէ անկասկած իր ծագումն ալ իր դերը ունի նոր միջավայրերու մէջ «չաղուելու», անոնց անբաժան մաս կազմելու յատկութեան մէջ: Ապա Ճորքայէֆ կը խօսի Իտալիոյ եւ Գերմանիան իր նոր ակումբին մէջեւ զոյութիւն ունեցող տարբերութիւններուն, մարզումներու մասին երկու տարբեր մօտեցումներուն չուրջ եւլն.: Վերջաւորութեան հայ մարզիկը կ'ըսէ թէ իր նախազգացումները երբեք չեն դաւաճանած իրեն եւ վստահ է թէ Գերմանիա պալու այս ընտրութեան պարագային ալ նոյնը պիտի ըլլայ:

Կը նախատեսուէր որ Ճորքայէֆ իր նոր խումբին հետ առաջին անգամ դաչտ ելլէ Օգոստոս 14–ին, Պոռուսիա Տորթմունտի դէմ, ի հաչիւ գերմանական առաջնութեան առաջին օրուան խաղերուն:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՐԴԱՆՔ...

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ «ԱՅՆ ՍԵՒ ՕՐԵՐՈՒՆ»Ը

(ՏՊԱՐԱՆ ԳԱՐՏԱՇԵԱՆ, Պէյրութ, Լիբանան, 1985)

– 1 –

Արամ Անտոնեանի «Այն Սեւ Օրերուն» փոքրիկ հատորը անփոխարինելի վկայութիւն մըն է Հայոց 1915–ի ցեղասպանութենէն: Սուրիական անապատներու մէջ, Մեսքէնէի մօտ գաղթական կայանի մը կեանքէն վերցուած այս վեց պատկերները կ'ամփոփեն հոգեկան ու նիւթական ահաւոր տառապանքը տարտղիր հայ գանգուածներուն որոնց համար կեանքը, «...այլեւս ուրիշ բան չէր, այլ լոկ «մահասան վարժութիւն» մը, եւ այդ վարժութիւնէն վերջ աւելի պարզ բայց աւելի սոսկալի բան մը՝ "«մահուան սպասու–մը"»:

Սեւեռելով Մեծ Եղեռնի աւելի մարդկային քան ազգային ողբերգութիւնը, գրքոյկը վկայութիւն մըն է ոչ միայն 1915–ին, այլ նախորդող ու յաջորդող ցեղասպանութիւններու զոհ գացած միլիոններու մղձաւանջային ապրումներուն: Այս փոքրիկ հատորին միջոցաւ բան մը կը հասկնանք մարդուս էութեան փխրունութենէն երբ ան կը դիմագրաւէ իր իսկ տեսանկիւնին համամարդկութեան վայրագութեան փաստը: Կը հասկնանք բան մը նաեւ ցեղասպանութեան մեքենային «առօրեայ» չարժումէն. չարժում որուն ճիշդ այս «առօրեական», «ոսկորական» բնոյթը կը յայտնաբերէ ոճիրին ահաւորութիւնը:

Անտոնեան ապրեցաւ Մեսքէնէի կայանին մէջ ու իր ականատեսի քրոնիկները սահմռկեցուցիչ անմիջականութեամբ մատչելի կը դարձնեն ցեղասպանութեան միջոցին ողջ ժողովուրդի մը արտառոց այլակերպումը, անհատներու ներքին փլուզումը ու ընկերային յարաբերութեանց ու բարոյականի կազմալուծումը եւ բեկնումը: Այս ալ չատ կարճ, քանի մը ամսուան տարաշրջութեան ընթացքին:

Աքսորէ, անօթութենէ, ծարաւէ ու անթիւ այլ չարչարանքներէ տկարացած՝ կայանին բնակիչները կուրծքերնուն վրայէն «ոսկորները կը համրուէին եղէգով շինուած սակառներու հիւսէրուն պէս»: Իսկ իրենց մարմինը հազիւ պատած լաթերուն ծալքերուն մէջ «մակաբոյծները կը վխտային, կ'ոստոստէին՝ ինչպէս եռացող հեղուկի մը փրփուրը կազմող պղպջակները»: Արդէն դրեթէ չկայ այս մարդոց համար օրը չէր մթներ առանց որ «սարսափը, բռնկած վառօդի գիծի մը պէս, վրանէ վրան ուրար»:

Քշուած ցաւի ծայրագոյն սահմանը, հասնելու «...ճիշդ այն կէտին վրայ ուր կեանքը կը լրանար եւ մահը կը սկսէր»՝ աքսորեալը տակաւին կ'ապրի· բայց միայն իբր հերքումը՝ «մարդ» սահմանումին ընթացիկ հասկացողութեան: Կայանին մէջ փակուած էակը ներկայ է «մարդկային մարմնով բայց անասունի կերպարանքով... որուն վրայ ճոյճ միօրինակ, անփոփոխ արտայայտութիւնը, – տեսակ մը ձուլածոյ կծկում, – միանգամայն ցաւ, վիշտ, տառապանք, հիասթափութիւն, տաժանք, բայց մանաւանդ համակերպութիւն, անասնական համակերպութիւն»:

– 2 –

Երբ պզտորկ սահմանը որ կեանքը մահէն կը զանազանէ, կամ ընդհակառակին կազմը որ մարդս անասունէն կը տարբերէ, այն ատեն իմաստէ կը զրկուին այն յոյզերը, յոյսերը, զգացումները, հասկացողութիւնները ու բարոյական սկզբունքները որոնցմով կը կերտենք ու կը պահպանենք մեր կեանքը, որոնցմով 1915–էն առաջ հայ մարդը պատմական իր հողին վրայ կերտեց իր առօրեան: Այսպէս էր հայ տարագիրներու վերաձաւութիւնը:

Արտակարգ, անբնական ու վաղաժամ մահերու անընդհատ չարանին դիմաց «մեռելի նկատմամբ ակնածանքը որ ապահովաբար մարդկային սեռին յարգանքի ամէնէն նախնական մէկ զգացումը եղած է», քոլոթովին կը կորսուի: Հոս մայրերն անդամ «անտարբեր կը մնային իրենց զաւակներուն ... դիակներուն առջեւ»: Անտոնեան կ'ակնարկէ որ արդէն «խենթութիւն էր մեռելներուն նկատմամբ յարգանք փնտռել անանկ տեղ մը եւ կեանքի այն տեսակ պայմաններու մէջ ուր ողջերն անգամ հասարակ շան մը չափ կարեւորութիւն չունէին»:

Մահուան ընկալումին այս յեղաշրջումին զուգահեռ մարդս կը կորսնցնէ նաեւ իր «ամէնէն բնական, ամէնէն իմքնածին զգացումները»: Կը յանձնուի «այն այլամերժ եսասիրութեան զոր քշտուտուքիւնը կը պարտադրէ»: Կը խեղդուին՝ «մինչեւ խորագոյն արմատները» ամէն «բարի բոլշէ որ կրնար գոյութիւն ունեցած ըլլալ աւոր մէջ»: Այս իրականութեան ահռելի հետեւանքները Անտոնեան կը պարտադրէ մեր զգայնութիւններուն ու իմացականութեան:

Մայր մը վայրի հարուածով մը կը սպանէ մանչուկ մը որ անօթութենէ մղուած պատառ մը հաց կը դողնայ անոր վրանէն: Մարդ մը իր կեանքը կը վտանգէ պատանիի մը մարմինը Եփրատի երախէն փրկելու համար, մինչ ուրիշները կը զղջանան իր հազուստները: Այսպիսի մեծ ու փոքր ոճիրներ ու անգթութիւններ առօրեայ երեւոյթ էին մարդոց համար որոնք «իրենց դժբախտութեան բուն հեղինակներուն բռունցք երկարելու անկարող՝ ... իրար կ'ուտէին»: Ձնշուած զանգուածը կերպով մը լուացուցած, ներմուծած է ցեղասպանին անասնական բարոյականը, անցած է անասունի վարդին ու կ'ապրի Տարվինեան սկզբունքով որ կ'ըսէ թէ ուժեղն է որ կը տոկայ, կ'ապրի:

Ամէնէն սոսկալին սակայն այն է որ կայանի բնակիչները «...ոչ միայն ընդվզելու, ըմբոստանալու, այլ նոյնիսկ բողոքելու, գանգատելու, տրտնջալու փորձ անգամ չէին ըներ, չէին կրնար ընել, որովհետեւ այլեւս անոյս էին ամէն բանէ, անոյս էին մարդոցմէն եւ Աստուծմէ ալ, որովհետեւ այլեւս ապրելու ուժն անգամ կորսնցուցեր էին...» (էջ՝ 93):

Երբ կը բողոքէին «լոկ բան մը ըրած ըլլալու համար» էր: Երբ պատանի մը վայրագօրէն կը խոշտանգուի – պահակներու ժամանցի հաճոյքի մը համար – զաղթականներու ականատես ամբոխը կը ղջայ միայն «անզօր ատելութիւն _ գերագոյնը տանջանքներուն»:

Հատորին մէջ կան նաեւ էջեր որոնք անզուգական որակով կը վերաստեղծեն ապրողներու ցաւատանջ ներաշխարհը: Ուժգնօրէն կառչած իր նոր դառն, բայց արդէն մահացած մօրը թեւին, մանչուկի մը «Մայրիկ...» կանչը «լոկ բառ մը չէր... այլ զգացման ամբողջ աշխարհ մը – ուրախութեան, վստահութեան, իրարնուազիբի, սիրոյ, նաթօտի եւ երջանկութեան այն աշխարհը որ յանկարծ ստեղծուեր էր տղուն հոգիին խորքը: ... Չէր կրնար հաւատալ մօրը մեռած ըլլալուն, որովհետեւ ամէն բանէ առաջ չէր կրնար ըմբռնել թէ մայր մը ինչպէ՞ս կրնայ մեռնիլ երբ իրեն պէս մէկ հատիկ զաւկի մը ոչ միայն մայրիկը, այլ հայրիկը, ծնողքը, ազգականը, ուտելիք, խմելիքը, հագնելիքը, լոյսն ու աշխարհն էր...»:

Ուրիշ տեղ, չոքած իր զաւակին դիակին մօտ, մօր մը «...գլուխը խելք չէր մնացեր: Իր միտքը բառսի մը պէս էր: Եւ ամէն բան խաւար էր այնտեղ: Գիտակցութեան անզօր ցոլք մը միայն, մէկ հատիկ ցոլք մը, զաւակին մեռած ըլլալուն ցնորեցուցիչ ստութիւնը, որուն չէր հաւատար, չէր կրնա՛ր հաւատալ...»:

Այս կինը տենդահար կը պայքարի զաւակին մահուան դէմ, համբոյրներով կը փնտռէ «տաք կէտ մը, կեանքի հետքին հետք մը... պզտիկ խորշ մը ուր տակաւին կեանքէն կաթիլ մը մնացած ըլլար»: Ան «յարալէզի մը հրաշագործ կամակո–

Թոլէտոյի խենթը, Թոլէտոյի լուսնոտը, Թոլէտոյի միսթիքը, ան որ կրակի լեզուներու նման դէպի վեր բարձրացող կամ տհաճ, սլացիկ մարմիններ կը նկարէ, խռովայոյզ երկինքներու դիմաց, ուր մարդը երբեմն տարածուն պատուհան վերեւու կը նմանին, անիրական լոյսով տհմամանագծուած կամ ձեւ ստացած: Էլ Կրէքոյէ (1541 – 1614) իրագործածը թատրոն մը ըլլայ կարծէք, տակայն ուր ամէն ինչ իրական կ'երեւի, տարերքի մը արտայայտութիւնը ըլլալով, չնորհիւ երկերու նկարչական, յարացուցական եւ վերպարային արտայայտութեան զօրութեան, որ եզակի կենդանութիւն, այժմէականութիւն եւ արդիականութիւն կը չնորհէ իր պատառոտներուն:

Նկարիչը, բուն անունով Տոմենիքոս Թէոտոկոպուլոս, ծնած է Քանտիա, Կրէտէի մայրաքաղաքը: Կղզին երկար տաեւէ ի վեր զարդրած էր յունական նահանգ մը ըլլալէ ու զարթած էր վենետիկեան գաղութ մը: Տոմենիքոսի ընտանիքը մաս կը կազմէր քաղաքին ունեւոր դասին, զարգացման հետամուտ եւ հաւատացեալ: Այստեղ, նկարչական գործերը զրոս անի կը տեսնէ, բիւզանդական սրբանկարներն են, որոնց համադրական եւ վերպարային յատկանիշները, ուղղահայեացութեամբ չեշտուած, յետագային իր նկարչութենէն ներս մուտք գործելով, անոր մեծ ինքնատպութիւնը կազմող տարրերէն պիտի ըլլան:

Տոմենիքոս քսանըհինգ տարեկան է երբ Վենետիկ կ'անցնի, իր նկարչական կոչումը կատարելագործելու: Ասիկա վենետիկեան նկարչութեան ոսկեայ շրջանն է, երբ անոր գլխաւորները, Թիցիանոս, Թինթորէթօ, Վերոնեզէ եւ Պասսանօ իրենց գլուխ գործոցներով արուեստի պատմութեան ամէնէն զգլխիչ դրուագներէն մէկը կ'երտեն: Վրձնահարուածի, գոյներու եւ գիծի ազատութիւնը նոր ձեւի նկարչութիւն մը կը ստեղծէ, ուր արագ ձիւթը առաքինութիւն կը նկատուի: Սրբատառ նկարներու պատկերումներով կազմակերպուած կրետեցիի մը համար, այս հնդիպումը կը նմանէր շրջուած աշխարհի մը դէմ յանդիման գտնուելու նման բան մը: Սակայն, վերածննդեան վարքագէտ, այժմ տագնապալի շրջան մըն է որ կը վրդովէ իտալական թերակղզին, թէ՛ քրքսական վատնդին առտակացումով եւ թէ՛ կաթոլիկ եկեղեցիին վերիվայրումներով, որոնք յանդագ էին հակաբարեկարգումի դրօշին: Վենետիկեան միջավայրին մէջ, այս կացութեան անմիջական արտայայտիչը կ'ըլլայ Թինթորէթօն, այն ողբերգականութեամբ եւ ոճականութեամբ, որոնք տարերային հնդամանք եւ բնոյթ կուտան հուժկու նկարչութեան մը, որ խոր կերպով կը տպաւորէ Տոմենիքոսը: Վենետիկ իր հասնելէն չորս տարի ետք, 1570–ին, Թուքքերը կ'խլորոսի վրայ կը յարձակին: Վենետիկ, քրիստոնէութեան վերջին պատսարը, առանձին կը դիմագրաւէ այս պատերազմին ծանրութիւնը: Նման կացութեան մը մէջ, արուեստագէտներուն

նական առանցք մը· հոգ չէ թէ մասնակի կամ կողմնակի: Այլ պարագային պիտի մնանք կրաւորական, լոկ դիտողի դատապարտելի դիրքին վրայ: Դիտելով ու ղգալով միայն, առանց հասկնալու ապէտին մուխ ծալքերն ու աղբիւրները պիտի մնանք անկարող՝ ապագային նման ոճիրներու առաջքը առնելու:

Այս տեսանկիւնէն հատորը ունի իր թերիները: Կը տառապի այն նոյն բացէն որ կը նկատենք Զապէլ Եսայեանի «Աւերակներուն մէջ» հատորին մէջ: Բացակայ է պատմական, քաղաքական, ընկերային տեսադաշտ կամ բացատրական համակարգի նոյնիսկ հիմք մը: Անտոնեան կը հասատէ որ Եղեռնը Հայ գանգուածներուն դլխուն պայթեցաւ իբր աննախընթաց, անակնկալ եղերութիւն. «Յանկարծ... յանկարծ տեղահանութիւն վրայ հասեր էր, բիրտ, անմեկնելի, անբմբռնելի, անհաւատալի՝ ինչպէս որ եղած էր ամէն տեղ, եւ «գաղթական!!» դարձած՝ սկսեր էին քալել, քալել անվերջ... առանց եղածէն բան մը հասկցած ըլլալու...»:

Սակայն հատորին ներքին հոգեբանական, նիւթական ու պատմական ակնարկները չեն կարելի էջ քաղել որեւէ պատճառաբանուած կամ տրամաբանուած հասկացողութիւն: Այսուհանդերձ, որեւէ կերպով չի նուազիր հատորին արժէքը: «Այն Սեւ Օրերուն»ը մարդկային կեանքի ու մահուան էական ճշմարտութիւններու չտեսնուած մըն է:

Որպէսզի հասկնանք ու ըմբռնենք 1915ի իրականութիւնը, Անտոնեանի այս հատորը կը մնայ անհրաժեշտ վկայութիւն ու աղբիւր, պատմական, քաղաքական ու բանակռիճական նորանոր հատորներու կողքին: Իրաւացի է Յակոբ Օշական երբ կ'ըսէ որ հատորը «մեր գրականութեան մէջ... կ'անցնի անոր յաղթանակներու շարքին» ու կրնայ չարուիլ Լաստիվերտցիին, Աղողիկին, Զէտոնդ Երէցին կողքին իբր իրաւ վկայութիւն Հայոց, ու աւելցնենք, մարդկութեան դլխուն պայթած արհաւիրքներուն:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Յուլիս 31, 1999

ԷԼ ԿՐԷՔՈՅԻ ՎԵՐԱԳԱՐՁԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՓՈՂԸ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՍՏՂԱԳՈՒՅՆ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒՔ ՕՏԱՐՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ի ՆԱՀԱՊԵՏ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

Ա.

Ի ՄԱՆՈՒԿՆ ՄԱՐԴՈՒ

Ի ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԿԱՐՆՈ

Ի ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Կիրակի, օր, Օգոստոս 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ տաղաւար օրուան հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Սկիզբը ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45-ին: Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Խաղող կ'օրհնուի:

Երկուշաբթի, օր, Օգոստոս 16
Բ. օր Վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 15, Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագէն ետք կը կատարուի Խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբը ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը 10·30-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ՁԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6-ին

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան իրենց մօր՝ Անահիտ Հրաչեանի մահուան 5-րդ տարելիցին (Օգոստոս 15, 1994) առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն ողբացեալին չատ սիրելի «Յառաջ»ին:

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO»
DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը վակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԻԼ. — Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան եւ երէկկին ընկերակից Տէտէեան 500-ական Ֆր. կը նուիրեն Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, իրենց քեռայրին՝ Յարութիւն Խաչիկեանի (մահացած Պէյրութ) մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒՄ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը վճռակ փոքաառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողները կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը յասցէագրել եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրաչեայր Հրաչեանին:

Յասցէ. —
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Գաչանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պէլֆոնթէյնի

օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassounian» Bd-Oddo*
organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").
Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.
Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. Beaumont.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԻԱՐԾ ՄԻՍԱՓԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՁ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախքը՝ 30 Ֆր., հատոր պլուպ:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 17
MARDI
17 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 19·707 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.707

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 13 / 16)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Օգս· 12–ին հեռաձեւիլի հարցազրոյց մը խօսած է Սփիւռք – Հայաստան Խորհրդաժողովին պատրաստութիւններուն մասին: Ջորս – հինգ ամիսէ ի վեր Սփիւռքի զանազան դաշնութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ եղած քննարկումներով օրակարգի չարք մը կարեւոր հարցեր որոշուած են արդէն· անոնցմէ են Հայաստանի մնռեական զարգացումը, ներքաղաքական հարցեր, Սփիւռքի ջանքերու համախմբումը համահայկական հարցերու լուծումին համար, մշակութային, պիտական գործակցութիւն, եւայլն: Խորհրդաժողովին պիտի ստեղծուին աշխատանքային խումբեր, մշակելու համար նշուած մարզերու ծրագիրները:

Որոշուած է պատուիրակներու ընտրութեան կարգն ալ· համատիւնքեան կազմակերպութիւնները – կուսակցութիւններ, Հ·Բ·Ը·Մ,, Հ·Ո·Մ· եւ Հայաստան հիմնադրամ – կ'ունենան եօթնական պատուիրակ· առանձին կը ներկայացուին եկեղեցիները (Էջմիածին, Անթիլիաս, կաթողիկէ, բողոքական): Անոնց հետ կ'ըլլան համայնքներու պատասխրակութիւնները, հաւասնօրէն 45 – 50 երկրէ:

***

ԳՈՆԿՐԷՍԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 12–ին ընդունելով ԱՄՆ–ու Գոնկրէսի պատուիրակութիւնը որուն մաս կը կազմէր Ֆ. Փալոն, Ազրբեջանի նախագահը յայտնած է թէ չի փափաքիր Ղարաբաղի մասին խօսիլ, որովհետեւ ամերիկացի քաղաքագէտներուն ամէն բան ծանօթ է: Ան ըսած է թէ պատասխրակութեան դիրքը միակողմանի է, ակնարկելով որ իր հիւրերը կը ներկայացնեն հայկական չահերը: Ալիեւ ուզած է որ ընդուն 907 թիւ օրէնքը որ կ'արգիլէ Ազրբեջանի տնտեսական օժանդակութիւն կատարել, քանի որ այդ արգելքը կը խոչընդոտէ ԱՄՆ–ու հետ իր երկրին սերտ տնտեսական գործակցութիւնը:

Գոնկրէսի պատուիրակութենէն Ֆ. Փալոն որ Ազրբեջանի մէջ կը նկատուի Հայկական լոպիի ազդեցիկ ներկայացուցիչ, մերժած է այցելել Բաքուէն 200 քիլոմեթր հեռու ադրբեջանցի գաղթականներու կայան մը, լինչ որ լուրջ հակազդեցութեան տեղի տուած է: Ի վերջոյ ան համաձայնած է տեսնել Բաքու ապրող գաղթականներու բնակավայր մը:

Չ· Ալիեւի հետ հանդիպումին Ֆ. Փալոն ըսած է թէ Ղարաբաղը թէեւ ճանչցուած է իրաւաբանօրէն, բայց այդ պետութիւնը տէ ֆաքտօ գոյութիւն ունի եւ բանակցութիւններուն նկատի պէտք է առնել Ղարաբաղի Հայերուն չահերն ալ: Ան աւելցուցած է թէ առանց Ղարաբաղի մասնակցութեան կարելի չէ լրական լուծումներ գտնել:

***

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ

Օգոստոս 13–ին Երեւանի քաղաքական ու մտաւորական դասերը հրաժեշտ տուած են ծանօթ քաղաքական դէմք Ե· Ջրբաչեանին: Առաջինին հոդեհանդիստին ներկայ գտնուած են քաղաքական բոլոր կազմակերպութիւններուն ներկայացուցիչները, երեսփոխաններ ու հազարաւոր Երեւանցիներ: Կամերային երաժշտութեան ատն մէջ կատարուած հոդեհանդիստէն ետք Եզորեանի մարմինը հողին յանձնուած է քաղաքային գերեզմանատան պանթէոնին մէջ:

Իսկ Ե· Ջրբաչեանի ածիւնը դրուած է Գիտութեան ակադեմիայի նախագահութեան սրահը ուր յարգանքի տուրք մատուցանած են պիտութեան ու զբաղանութեան չրջանի ներկայացուցիչներ համալսարանի, զրականութեան հիմնարկի, դասախօսներ, ուսանողներ, Վասպուրական Հայրենակցական Միութեան ներկայացուցիչներ: Վշտակցութիւն յայտնած են Կ· Դեմիրճեան, վարչապետ Վ· Սարգսեան, Սահմանադրական Առեանի նախագահ Գ· Յարութիւնեան եւ չատ ուրիչներ: Ան եւս թաղուած է նոյն վայրը:

***

ՏԱՂԱՏԱՆԻ ՇՈՒՐԱՅԻՆ ԴԻՄՈՒՄԸ Է· ՇՎԱՐՆԱՑԷԻ

Տաղատանի խալամական զեկավարութիւնը համայանցին միջոցով զիմած է Վրաստանի նախագահին, չեչտելով որ իր երկիրը միջամուխ չըլլայ Տաղատանի հակամարտութեան: Ըսուած է որ Վրաստանի ու Տաղատանի ժողովուրդները միչտ հաչտ ապրած են ու խալամին ստոյգ յաղթանակէն ետք ալ կը չարունակուին բարիդրացիական յարաբերութիւնները:

***

ԱՐԱԳԱԾՈՏՆԻ ՆՈՐ ԶՐԱՏԱՐԸ

Արագածոտնի մէջ նոր բացուած 8 քիլոմեթրնոց ջրատար մը պիտի ոռոգէ Նոր Եդեսիայի հողերը: Արժած է 276 հազար տոլար, կառուցումը տեւած է միայն եօթ ամիս:

***

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏ

Գլխաւոր դատախազ Ա· Յովսէփեանի նախագահութեամբ աչխատակազմի Օգոստոս 13–ի հաւաքին քննարկուած են տնտեսական իւրացումներու, պաչտօնական դիրքի չարաչահումի յանցանքներու բացայայտումին ուղղութեամբ տարուած աչխատանքները: Անցեալ տարի տնտեսական յանցանքի 306 դէպք արձանագրուած է, իսկ 1999–ի առաջին վեցամսեային 65: Անոնց 65%–ը կը կազմեն իւրացումի, խոտումի, պաչտօնական դիրքի չարաչահումի պարագաները: Նիստէն ետք, լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով գլխաւոր դատախազը ըսած է թէ տնտեսական չարաչահումներու բացայայտումով պետութեան տրուած վնասները դարմանելու ընթացքով մօտ մէկ միլիառ դրամի (1,7 միլիոն տոլար) մուտք ապահովանագրուած է պետական պիւտճէին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՏԱՂԱՍՏԱՆ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌՆԵՐ ՋՈՀԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Բուռն կռիւները կը չարունակուին եւ Ռուսաստան հսկայ ուժեր տրամադրած է զսպելու համար ապստամբական չարժումը, միչտ ապրելով Չէչէնիոյ մզձաւանջը: Ռուսերը կ'ըսեն թէ մեծ վնասներ հասցուցած են Բասայեւի ուժերուն, աւելի քան 200 մեռեալ, բայց անոնք կը հերքեն: Ըստ Բասայեւի Ռուսերը 145 մեռեալ ունին, մինչ Ռուսերը միայն 11–ի մասին կը խօսին: Տաղստանեան աղբիւրներու համաձայն աւելի քան 8000 բնակիչներ հեռացած են: Գրոզնիի մէջ ալ, նախագահը՝ Մասխադով պատերազմական վիճակ հռչակած է ամառուան մը համար: Կ'ամբաստանէ Ռուսաստանը որ դինեալ զործողութիւններ ստեղծեց Տաղստանի հողամասին վրայ եւ կ'ուզէ արհեստականօրէն Չէչէնիան ալ միջամուխ զարձնել:

«Ֆիկարօ» (Օգոստոս 16) այս մասին հարցազրոյց մը հրատարակած է Ալեքսանդր Գրիգորեանցի հետ, զոր կը ներկայացնէ որպէս մասնագէտ մը Կովկասի զոր կ'ուսումնասիրէ 25 տարիէ ի վեր: Հրատարակած է «Տարօրինակ Կովկաս» հատոր մը 1978–ին եւ «Աբեան լեռը, պատմութիւններ, պատումներ, բարքեր Կովկասի ժողովուրդներուն»: Ինչ կը վերաբերի խալամական ապստամբութեան Գրիգորեանց կը խորհի որ նոր չէ, ան կար 19–րդ զարէն սկսեալ, այն օրէն երբ տաղնատանցի պատերազմիկ՝ Շամիլ անձնատուր եղաւ ցարին 1859–ին: 1860–ին իսկ ծագեցաւ առաջին ապստամբութիւնը որու չարզորդեց ուրիչ մը 1877–ին, որու ընթացքին մահմետական Կովկասցիները չանացին օգտուիլ ռուս – թրքական պատերազմէն ազատելու համար ռուսական լուծէն: Շամիլի տղան, Կազի Մոհամէտ մը որ ցարական ուժերու յաղթանակէն ետք Թուրքիա զաղթած էր, վերադարձած էր օդնելու համար ապստամբ լեռնականներուն: Բայց, ըմբոստութիւնը վայրագօրէն զսպուեցաւ: Գլխաւոր պետերը կախաղան հանուեցան կամ Սիբիր աքսորուեցան եւ լեռնականները վերջ տուին բացայայտ պայքարին «տուեերային բանակ» մը ստեղծելու համար քանի տարի: Յետոյ ապստամբութիւնները վերածնան ու 1890–ին Չէչէնիա, 1902 – 1905 Հիւսիսային – Օսէթիա, 1906 Ինգուչիա: 1914–ին կը հասնի Տաղստան, երբ ցարին բանակը տարացած է: 1915, Շամիլի մէկ ուրիչ զաւակին է՝ Քամէլ որ Պոլսէն Չէչէնիա կուգայ մասնակցելու համար ապստամբութեան: 1921–ին, կարզը թոռանը եկած է չարունակելու իսլամ լեռնականներու պատերազմը: Գրիգորեանց կը բացատրէ որ մահմետական Կովկասի սիրտը միչտ Տաղստանը եղած է: Հոն է որ ամէնէն հին արմատները ձգած է, 8–րդ դարէն սկսեալ, նոյնը կարելի չէ ըսել Չէչէնիոյ համար: Իսլամական պահանջը միչտ մաս կազմած է Ռուսերու դէմ պայքարին: Անկախութեան համար կռուող Կովկասցիներու հասարակաց թշնամին՝ անհաւատն է: Նաքչխէնտի եղբայրակցութիւնը որու անունով կը խօսէր Շամիլ 19–րդ դարուն, չատ արմատական իսլամ մը կը քարոզէ, որ պիտի յանդէր աստուածապետութեան մը: Այսօրուան անցուդարձը այդ ճգտումին չարունակութիւնն է: Կովկասի մէջ, հ'աւելցնէ Գրիգորեանց, կրօնական ազդակը միչտ աւելի զօրաւոր եղած է քան ցեղային ազդակը, բայց եւ այնպէս լեռնային այս չրջանին մէջ ամէն մէկ իմամ որ նաեւ պատերազմիկ է, կը պայքարի իր հովիտին մէջ եւ կը սահմանէ իր օրէնքները. ատոր համար ազդեցութեան կռիւները չատ սուր են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պի – էն – Փի եւ Սոսիէթէ ժենեռալը իրենք զիրենք յաղթական կը նկատեն: Առաջինը մասամբ իրաւունք ունի, քանի յաջողեցաւ, գոնէ մէկ ճակատի վրայ: Արդարեւ 65,1% համեմատութեամբ տէր դարձաւ Փարիզայի զրամապլուխին, այլ խօսքով ձախողեցաւ Սոսիէթէ ժենեռալ – Փարիզա ձուլումը: Բայց, նոյն յաջողութիւնը չարճանագրեց Սոսիէթէ ժենեռալին հետ որուն միայն 36,8% բաժնեթուղթերով արգելք հանդիսացող փոքրամասնութիւն ալ չէ: Եթէ Սոսիէթէ ժենեռալ, իր կարգին, յաղթանակի մասին կը խօսի, պատճառն այն է որ պահեց իր անկախութիւնը, ձախողեցաւ Պի – էն _ Փի–ի ծրագիրը որն էր կլլել երկու զրամատուներն ալ եւ զառնալ զրամատուներու թիւ մէկը: Այժմ, խօսքը կը պատկանի Սի – Ը – Սի _ Ը – Ի–ի (Վարկերու եւ Ներդրումներու Հասատութեանց Կոմիտէ) որու կը նախագահէ Պանք ոը Ֆրանսի նախագահը՝ Ժան – Ցլօտ Թրիշէ եւ որու որոշումները կը տրուին մեծամասնութեամբ: Երկու կարելիութիւն կայ մնայն. կամ կ'որոշուի երեք զրամատուներու ձուլումը – լինչ որ ելմտական նախարարութեան ուզածն է – կամ միայն՝ Պի–էն–Փի – Փարիզա, բայց այդ պարագային ալ Սոսիէթէ ժենեռալ կրնայ օտարներու ձեռքն անցնիլ:

Ալժերիոն մէջ, Պէչարի չրջանը որ մայրաքաղաքէն 750 քիլոմեթր հարաւ կը գտնուի, 29 հոգի մորթուած են Օգոստոս 14–էն 15–ի լուսնալոյսի գիչերը «խումբ մը ահաբեկիչներու» կողմէ, լինչպէս յայտարարուեցաւ առանց այլ մանրամասնութիւններու: Պութեֆլիքայի նախագահութենէն ի վեր ամէնէն ծանր ոճրագործութիւնն է:

ՔՈՒՇՆԷրի համբերութիւնը հատած է: Արդարեւ, Քոսովոյի կառավարիչը յունական «Էփսիլոն» թերթին, որ չաբաթական լոյսընծայուածն է էլէֆթէրոթիփիայի յայտարարած է թէ ապահովութիւնը առաջին նախապատասխանութիւնն է, բայց չեն կրնար Սերպերը պաչտպանել 100 առ հարիւր եւ ազդարարած է ՈՒ–Չէ–ՔՍ–ի պետին՝ Թաչիի որ համբերութիւնը հատած է եւ ապագային չի կրնար հանդուրժել որ Սերպերու 10 – 20 տուներ կրակի տրուին, նոյնիսկ եթէ կռիւի պիտի անցնի ՈՒ–Չէ–ՔՍ–յին հետ:

ՔԻԻՐՏ ՊԱՐԱԳԼՈՒԻ Ա· Խօճալան կըրկնած է զինադադարի իր կոչը, չեչտելով որ իր չանքը ուղղուած է արիւնայեղութեան վերջ տալու: Ան իր վաստատաններուն միջոցով յայտարարած է որ Թուրքիոյ պետութիւնը ընդհանուր ներումի որոչում տալէ եւ ժողովրդավար արդարադատութեան բարեչրջումներուն ձեռնարկելէ ետք ՓՔՔ–ի չարքայինները վար կը դնեն իրենց զէնքերը: Խօճալան կրկնած է թէ իր նպատակը չէ զէնքերը Թուրքիայէն դուրս ձգել տալ ու յանձնուիլ· այլ՝ կազմակերպութեան մասնակցութիւնը ժողովրդավարական, մարդկային իրաւունքներու չարգանքի տէր պետութեան մը կազմաւորումին:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ ՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ի ԽՆԴԻՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆՑ

Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանէն հայ մամուլին յանձնուած հաղորդագրութիւն մը կը յայտնէր, վերջերս, թէ ծրագիրներ մշակուած ու արդէն գործնական քայլեր առնուած էին Եւրոպայի մէջ Հայ Եկեղեցւոյ յատուկ դպրեվանք մը (կամ ընծայարան մը) հիմնելու ուղղութեամբ:

Ողջունելի այս ծրագիրը, որուն գլխաւոր նպատակը կը թուի ըլլալ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդը՝ Գարեգին Արք. Պէք-ճեան, ընականաբար, անգամ մը եւս օրակարգի կը բերէ մեր եկեղեցւոյ բարեկարգութեան հարցը, որ սկիզբ կ'առնէ հայ եկեղեցականութեան որակական ու քանակական բարելաւումէն: Ու եթէ 1700–ամեակի մեծադղրդղ նշումները գո'նէ այս մարզէն ներս հաստատուն երաչխիքներ պիտի չյաջողին տալ ապագային հաւատոյն, ապա ուրեմն Հայ Եկեղեցին տեղքայլ պիտի ընէ լո՛կ՝ թերեւս քիչ մը աւելի արիւնը կորնչելով ու քիչ մը եւս հեռանալով իր «հիսնամեայ» հօտէն, 21–րդ դարու առաջին տասնամեակներուն:

ԻՆՉ ԿԸՍԷ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

*Ցունիս ամսուն հայ մամուլին բաժնուած (տե'ս «Ցառաջ», 1999, Ցունիս 25) ու Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի դիւանին ստորագրութիւնը կրող հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ, թէ հինգ տարուան աստուածաբանական կատարեալ ուսման այս ծրագիրը, որ երկու աշակերտներով գործադրութեան դրուած է արդէն մեր ձաւոր 1999 / 2000 տարեշրջանին համար, օրինակ պիտի առնէ Մխայեան – Նահանգներու Արեւելեան Թեմին ենթակայ Սուրբ Ներսէս Ընծայարանէն, «սակայն ուսման աւելի ընդարձակ կարելիութիւններով»: Նախաձեռնութիւնը ներշնչուած ըլլալով Արմաշի համբաւաւոր դպրեվանքէն, մը-կըրտուած է «Արմաշու Ընծայարան» անունով: Այս ընծայարանը պիտի հաստատուի Գերմանիոյ Ազիւթէթ փոքրիկ քաղաքի կաթողիկէ համալսարանի աստուածաբանական ամպիոնի Արեւելեան Եկեղեցիներու ընծայարանին կից ու պիտի ընդունի հայ երիտասարդ երկսեռ աշակերտներ (իւրաքանչիւր տարի՝ նախատեսուած է 5 ուսանող) աշխարհի տարբեր դաղութներէն, բաւ է որ անոնք ի ձեռին ունենան երկրորդական վարժարանի (պաքալօրէա) վկայական մը: Ընդհանուր աստուածաբանութեան կողքին, դասդուցակին մէջ տեղ պիտի տրուի հայկական նիւթերու եւս, եւ այս առընչութեամբ կապեր պիտի հաստատուին նուիրապետական Աթոռներու ուսումնական հաստատութեանց հետ: «Իրեր սրտագին փափաքն է, կ'ըսէ հաղորդագրութիւնը, որ Արմաշու ընծայարանի ծրագրէն օգտուի մեր ամբողջ եկեղեցին: [...] Հետեւաբար, ամէն երկրէ ուսանող պիտի ընդունուի, ու մենք պիտի ջանանք ըստ այնմ պատրաստել գիւղը՝ լեզուի ու տուեալ երկրի հայ գաղութի պայմաններով»: Ու պարզաբանելէ ետք, թէ «ուսման աւարտին, թեկնածուին կուսակրօն կամ ամուսնացեալ ըլլալու պայման չէ· շրջանաւարտները կրնան ընդգրկել կրօնքի ուսուցչութեան ասպարէզը եւս», կ'աւելցնէ որ չրջանաւարտներուն կարելիութիւն պիտի տրուի, ըստ փափաքի, հետեւելու նաեւ եռամեայ բարձրագոյն ծրագրի մը՝ տոքթորայի տիտղոսով:

Հաղորդագրութիւնը կուտայ տակաւին այլ մանրամասնութիւններ՝ ուսանողներու կեցութեան, կրթաթոշակի, վանական դրութեան ընդհանուր մթնոլորտին մասին, որոնք պիտի հովանաւորուին գերմանահայ թեմին կողմէ՝ նիւթական եւ բարոյական կատարեալ յանձնառութեամբ:

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔՆԵՐՈՒ ՔՈՎՆ Ի ՎԵՐ

*Հայկական ընծայարանի մը գոյառումը Եւրոպայի սրտին վրայ, ինքնին բացառիկ երեւոյթ մըն է: Ու զարմանալին այն է, որ այս խիզախ նախաձեռնութիւնը կուգայ գերմանահայ գաղութէն, որ յարաբերաբար նոր կազմաւորուող համայնք մըն է եւ որուն թեմական կառոյցը ամէնէն երիտասարդներէն մէկն է Սվիւտքի մէջ (կաթողիկոսական անօթինումով հաստատուած՝ 1991–ին): Անդլիոյ կամ Ֆրանսայի հայագաղութները, որոնք դարաւոր անցեալ մը ունին իրենց եռին ու թուական տեսակէտէ (մանաւանդ Փարիզի պարագային) միշտ ալ ստուար բազմութիւն մը ունեցած են իրենց ծոցը, ո՛չ միայն չեն խորհած նմանօրինակ կարելիութեան մը մասին, այլեւ իրենց հոգեւոր սպասաւորները, բարձրաստիճան թէ խոնարհ, տանտմահակներէ ի վեր ներածած են _ ու դեռ կը չարունակեն ներածել – արտասահմանէն, – Լիբանան, Սուրիա կամ Պոլիս: Այս առընչութեամբ, յատկանշական է լիոնարնակ վաստակաւոր լրագրող Վաղինակ Միսքճեանի (1909 _ 1998) խօսուն մէկ հաստատումը «Մեր հոգեւորականները» խորագրեալ իր յօդուածաշարքին մէջ, ուր կ'ըսէր որ «եթէ ամբողջովին ճիշդ են մեր պրպտումներուն արդիւնքները, մինչեւ այսօր, գաղթականութեան առաջին օրերէն ցայսօր, Ֆրանսայի մէջ ծնած ո՛չ մէկ հայ տղայ ուզած է մտնել Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ կարգերուն մէջ եւ ծառայել անոնց» (տե'ս «Ցառաջ», 1996, Ցուլիս 9):

Ծանօթ է, որ 1920–ական թուականներէն ասդին, Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր ըսպասաւորները, աւանդաբար, հասակ առած են 3 վեդրոններու մէջ· _ Ս. Էջմիածնայ Մայր Աթոռին հոգեւոր ճեմարանը, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց ժառանգաւորաց վարժարանը եւ Անթիլիասի դպրեվանքը: Առաւել կամ նուազ արդիւնաւորութեամբ՝ անոնք զոհացում տուած են երկրի եւ արտասահմանի հոգեւոր պաՀանջքներուն, ընճեռուած կարելիութիւններու սահմանին մէջ:

Վերջին ժամանակներու ընկերային վերլուծումները, էքիմենիզմի հեռուհեռ ծաւարող չարժումները կամ 21–րդ դարուն հայ Սփիւռքին համար նախատեսուած մարտահրաւէրները նոր պատասխանատուութիւններ դրած են անշուշտ հայ եկեղեցւոյ ուսին: Զանոնք դիմագրաւելու լուրջ փորձ մըն է, հաւանաբար, «Արմաշու Ընծայարան»ի ծրագիրը, որ համալսարանական ուսումնասիրութիւն մը ըլլալու հանգամանքովն իսկ կը տարբերի միւս դպրեվանքներէն, իր երդիքին տակ ընդունելով բացառապէս հասուն եւ դիտակից երիտասարդ ուսանողները, որոնց համար իրենց ուսումնասիրութիւնը յատակ հեռանկար մը կը պարզէ: Նման ընծայարան մը լրացուցիչն է միւս դպրեվանքներուն, իր ընոյթով եւ առաքելութեամբ:

Հայտնի, որ իր անկախացումէն ետք հոգեւոր վերապրոժնքի մեծ ճիգ մը կ'ընէ ներկայիս, յատկապէս տասնամեակներուն հաւանաբար կարողանայ դոհացում տալ միայն իր ներքին պահանջքներուն՝ հոգեւոր սնունդ բաշխելով խոպան երկրին մէկ ծայրէն միւսը, նոր-նոր հասակ առնող եկեղեցական թարմ ուժերու եւ նուիրեալ սպասաւորներու ճամբով: Աւտր երաչխիքն են Ս. Էջմիածնայ Գէորգեան վերանորոգուած հոգեւոր ճեմարանը, Սեւանայ Թերակղզիին ժառանգաւորաց դպրանոցը եւ անշուշտ Երեւանի պետական համալսարանի Աստուածաբանութեան նորահաստատ Ֆաքիւլթէն, որմէ լուրջ ակնկալիքներ ունի մեր եկեղեցին: Այս բոլորը թափ առած էին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի հետեւողական ջանքերով ալ, դլխաւոր նպատակ ունենալով հաստատուն հիմերու վրայ դնել եկեղեցական փայլուն սերունդ պատրաստելու գործընթացը: Ցրանսահայ գաղութին տուած հովուապետական իր անդրանիկ (տե՛ս դժբախտաբար՝ վերջին) այցելութեան աւարտին, «Ցառաջ»ի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը մէջ երջանկայիշատակ Հայրապետը յստակօրէն չեչտած էր հետեւեալը·

«Ինծի համար կարեւոր է հոգեւոր-կանոններու պատրաստութեան մեթոտը· Ինչի՞ համար կը պատրաստենք հոգեւորականները· որպէսզի ծէ՞ս կատարեն, հաստատութի՞ւնը պահեն, ինչպէս որ էր խորհրդային շրջանին: Հարկ է այնպիսի դասաւանդութիւն ու մթնոլորտ ստեղծել հոգեւոր ճեմարաններու մէջ՝ որ աշակերտները մղուին դէպի ժողովուրդ երթալ: Երթան՝ ըմբռնելով իրենց առաքելութիւնը, ո՛չ թէ եղածը պահպանելու հոգեբանութեամբ, այլ եղածը փոխանցելու եւ ժողովուրդին կեանքին մէջ փոխադրելու հասկացողութեամբ» (տե՛ս «Ցառաջ», 1997 Փետրուար 12):

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԲ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ ՅԱՃԱԽՈՐԴԻ

Գերմանիոյ մէջ սկսած են յայտնուիլ «անկախ քահանաներ» որոնք իրենց ներկայութիւնը կ'իմացնեն համացանցին միջոցով, առաջարկելով նաեւ իրենց ծառայութիւնը: Այդ ծառայութիւնը կ'ընդգրկէ կրօնական ամուսնութիւններ որոնք կը կատարուին ոչ անպայման եկեղեցիի մը մէջ եւ նուազ ծախքով, քան ընթացիկ ամուսնութեան արարողութիւն մը: Խորքին մէջ այդ քահանաները ծխակառավարներ են որոնք որոշ եկեղեցիի մը կապուած չեն: Կատարուած հարցախոյզերու արդիւնքներուն համաձայն, Գերմանացիները մէկ երրորդը բնաւ դէմ չէ որ իր ամուսնութիւնը կնքուի մէկուն կողմէ որ եկեղեցիի մը չի պատկանիր: Այս ձեւով աւանդական եկեղեցին դէմ յանդիման կը գտնուի սեփական մարզին ու առաջ՝ մրցակցութեան մը: Ու առաջ մէջ սեփական մարզը յաղողութեան աւելի հեռանկար ունի 30 տարեկանէն աւելի երիտասարդներու շրջանակին մէջ:

Կրօնքներու ընկերարան մասնագէտ մը ակնարկելով այս երեւոյթին, կ'ըսէ թէ այդ ճամբով երկուան հաւատացեալը կը վերածուի չամախորդի: Մանաւանդ որ աւանդական եկեղեցիներու արժէքները չեն պահպանուիր այս համակարգին մէջ, ինչպէս, օրինակ ամուսնալուծուած անձերը վերատին ամուսնացնելու կաթողիկէ եկեղեցիին մերժումը: Իսկ առիկա «անկախ քահանա»ներու դէմ առարկութիւններուն գլխաւոր հիմն է: Գերմանիոյ եպիսկոպոսական ժողովին անդամներէն մէկը «սրբապղծութիւն» որակած է եկեղեցիին նուիրական ծէսերը կիրարկել որպէս սովորական ծէսեր: Ան կը քննադատէ նաեւ որ այդ ծխակառավարութեան փոխարէն մարդիկ կը վճարեն, մինչդեռ իրենք ձրիօրէն կը կիրարկեն զանոնք: Մըն-դիրը հոն է որ այդ բարիքէն անխտիր ամէն մարդ չի կրնար օգտուիլ, ինչպէս, օրինակ՝ միասեռականները որոնց ամուսնութիւնը Ս. Գրքին հակասող բան է:

Հաւանական կը նկատուի որ իշխանութիւններու պաշտօնական վաւերացումէն զուրկ ամուսնութիւնները յանդիման դատարան: Քաղաքացիական օրէնքը յանգանք կը նկատէ կրօնական ամուսնութիւն կատարել երբ նշանածները քաղաքապետարանին մէջ ամուսնացած չեն: Ինչ կը վերաբերի «ամուսնութեան ծխակառավար»ներուն, համոզուած են թէ հինգ տարիէն պիտի փոխարինեն եկեղեցին, որովհետեւ կ'ըսեն թէ ամուսնացողներու անձնական համեմատութիւն մը եկեղեցի կը դիմէ, ան ալ յաճախ ընտանիքներու ճնշումին տեղի տալով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ 1970–ԻՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ ՀԱՆԱԾ ԵՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԿԷՕԹԷԻ ՄԱՐՄԻՆԸ, ԶԱՑՆ ՓՈԽԱԴՐԱԾ ԵՆ ՄՕՏԱԿԱՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՄԸ, ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹ ՓՈՐՁԱԾ ԵՆ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ ՊԱՐԳԵՒԵԼ ԱՆՈՐ, ԱՊԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԱԾ ԵՆ ՎԱՅՄԱՐԻ ԻՇԽԱՆԻՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ

Այս գործողութիւնը «սովորական» ըսուղում մըն էր գիտնականներու կողմէ, որոնք ամրապնդած էին Կէօթէի ոսկորները եւ վերանորոգած էին անոր դամբարանը:

Նախկին համայնավար պետութեան կողմէ կատարուած այս արտասովոր աշխատանքին մանրամասնութիւնները ամփոփուած են թղթածրարի մը մէջ, որուն բովանդակութեան ցանկին կցուած են բազմաթիւ լուսանկարներ: 29 տարիէ ի վեր լուսանկարները անտնտմար մնացած էին Կէօթէի ազգային թանգարանին մէջ: Քանի մը չաբաթ առաջ գերմանական օրաթերթ մը հրատարակեց զանոնք՝ մանրամասնօրէն ներկայացնելով գիտնականներու կողմէ պատրաստուած տեղեկագիրը, որ կը վերաբերէր 1970–ի Նոյեմբերին Կէօթէի աճիւններուն քննութեան եւ «մաքրութեան»: Այս աչխատանքը կ'ընդգրկէր ոսկորներուն վրայ մնացած մխի մնացորդներ յատուկ սրսկումներով անհետացնելու, զանոնք մաքրելու եւ պահպանող յատուկ նիւթերով զօրացնելու գործընթաց մը:

Կէօթէ, որուն ամէնէն հռչակաւոր գործը՝ «Ֆաուստ»ը կը պատմէ սատանային հետ համաձայնութիւն գոյացուցած մարդու մը մասին, իր մահէն՝ 1832–էն ի վեր թաղուած կը մնայ վիմադամբանի մը մէջ, որ նաեւ կը պարունակէ հռչակաւոր բանաստեղծ եւ թատերագիր Ֆրիտրիխ Շիլլերի մահիճները: Շիլլէր թաղուած է 1805–ին: Յարդ կ'ենթադրուէր, թէ վայրկեան մը մէջ բնաւած այս երկու բանաստեղծներուն հանդիսաւոր երթը չէր խանդարուած:

Սակայն նոյնիսկ նախկին Արեւելեան-Գերմանիոյ պէս երկրի մը մէջ, ուր պետութիւնը կը քաջալերէր աչխուժացնող դեղերու գործածութիւնը մարզիկներու յաջողութեան համար, եւ ուր լրտեսական գործողութիւններ կը կազմակերպուին մեծ վարպետութեամբ, Կէօթէի աճիւնները դերեզմանէն հանելու եւ քիմիական տարրեր նիւթերով «օծելու» արարքը աստասւոր կը թուի:

Կէօթէ, Մարթին Լուտերի եւ Փրուսիոյ թագաւոր Ֆրետերիք Բ.ի կողքին, Գերմանիոյ պատմութեան մեծ դէմքերէն մէկը կը դասուի: Նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ համայնավար պետութիւնը զանոնք կ'օգտագործէր իբրեւ հայրենասիրութեան խթան՝ չեչտելու համար, թէ այս պետութեան քաղաքացիները կը ներկայացնէին իսկական Գերմանիան, եւ թէ՝ Արեւմտեան Գերմանիան «փտած» վայր մըն էր: Երեք մեծերուն դամբարանները կը գտնուին նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ:

Կէօթէի դիտղնութեան վերաբերող թղթածրարին յայտնութիւնը կը զուգադիպի զգայուն ժամանակի մը: Վայմար ճեռնարկած է Կէօթէի ծննդեան 250–րդ տարեդարձին մօնումէնտարութեան գործը Եւրոպական Միութեան Մշակոյթի նախարարներուն կողմէ ընտրուած է Եւրոպայի 1999–ի «մշակոյթի մայրաքաղաք»: Անիկա նախկին խորհրդային արբանեակ երկիրներու քաղաքներէն առաջինն է, որ կ'արժանանայ այս պատիւին: Պաշտօնական տեղեկութիւններու համաձայն, 7 անձեր, ներառեալ՝ իչնո մամաձայն, 7 անձեր, ներառեալ՝ իչնո մալսարանին նախկին տնօրէնը եւ վարմարի նախնադարեան պատմութեան պատասխանատուն, կատարած են Կէօթէի դիտղնութիւնը: Անոնք Կէօթէի աճիւնները սայլի մը վրայ բեռցուցած են 1970 Նոյեմբեր 2–ին եւ զան քաշած են դէպի մօտակայ Կէօթէի թանգարանը: Ցայտնի չէ, թէ այս գործողութեան մասնակցողներէն քանի հոգի տակաւին ողջ է:

Տեղեկագիրը, որ պահուած է թանգա-

ԱՆԻ ԵՒ ՆԱՐՕՏ ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՖԷՍՃԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄՈՎ 21–ՐԴ ԴԱՐՈՒ ՍԵՄԻՆ ԹԱՓ ԿԱՌՈՒՆԷ ՆԱՐՕՏ ՅԱՆՑԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔ.– Գաֆէսճեան Ընտանիքի Հիմնադրամը վերջերս 100 հազար տոլար արժողութեամբ նուիրատուութիւն մը կատարեց ի նպաստ 2000 թուականի Նարօտ Յանցի Ծրագրի իրագործման:

Նարօտ Յանցի Ծրագիրը կը նպատակադրէ ստեղծել Հայրենիքի եւ Սփիւռքի աւելի քան 60 հայկական վարժարաններու դործակցութեան կապ մը համաչխարհային համացանցին միջոցով: 1997–ի իր հիմնադրման օրէն ի վեր, Նարօտ Յանցի ի նպաստ Գաֆէսճեան Հիմնադրամի այս ներդրումը ցարդ կատարուած ամենամեծ նուիրատուութիւնն է:

Անդրադառնալով այս իրագործութեան, Նարօտ Հաստատութեան Տնօրէնուհի Մարի Լու Փափազեան կը յայտնէ. «Հպարտ ենք ստանալու Գաֆէսճեան Հիմնադրամի առատաձեռն այս ներդրումը: Այս ընթացքով Պր. Գաֆէսճեան ցոյց կուտայ, թէ ինք հաստատ հաւատք ունի Նարօտ Յանցի Ծրագրին հանդէպ, ծրագիր, որ ինքնին սատար պիտի հանդիսանայ հայ նոր սերունդը համակարգչային ճարտարարուեստին հետ սերտօրէն ծանօթացնելու»:

Նարօտ Յանցի Ծրագրին անցեալին նեցուկ կանգնած են նաեւ Մանուկեան – Սիմոն Հիմնադրամը, Հայ Օգնութեան Միութիւնը եւ Թիւֆենկեան ընտանիքը:

Ծրագրի գործադրութեան համար ի մի հաւաքուած է նուիրեալներու եւ կամաւորներու խմբակ մը, որոնց չուտով պիտի միանայ մասնագէտներու հոյլ մը: Տարուէ տարի զարդանալով, Նարօտ Յանցի Ծրագիրը անցեալ տարի համացանցին վրայ միացուց 30 հայկական վարժարաններ, տասը Հայաստանէն, իսկ քսանը Սփիւռքէն:

Անդրադառնալով հայ աշակերտներու իրագործումներուն, Մարի Լու Փափազեան կ'ըսէ. «Նարօտ Յանցի Ծրագրի հեռանկարը հրաշալի յայտնութիւններէն էր 14–ամեայ երեւանցի աշակերտի մը իրագործումը: Արդարեւ, աշակերտը «Լեզու եւ Բարբառ» խորագրով համակարգչային ծրագիր մը յառաջացնելով յաջողած է վեց տարբեր հայկական բարբառներով

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄԵՔՍԻՔԱՑԻ մէջ Օգոստոս 1–ին 88 տարեկանին մահացած է ատաղձագործ – ուսուցիչ Մարի Փիշմիշ (Սուքիասեան): Ծնած էր 1911–ին Սկիւտար, Պոլսոյ համալսարանին ատաղձագործական բաժնին առաջին շրջանաւարտուհին եղած: Միջոց մը կեդրոնականի եւ Ամերիկեան քոլէճին մէջ ուսուցչութիւն եւ ատաղձագործութիւն դասաւանդելէ ետք 1938–ին մեկնած էր ԱՄՆ: Հարմըրտի մէջ հետազօտութիւններ կատարած, ապա 1942–ին հաստատուած էր Մեքսիքա ուր հիմնած համալսարանի ատաղձագործութեան բաժինը: Ունի հարիւրէ աւելի հրատարակուած ուսումնասիրութիւն: Անդամ էր ատաղձագործական միջազգային միութիւններու:

⁂

ՊԻՅՐՈՒԹԻ Ցակոր Տէր–Մելքոնեան սրահին մէջ, Յուլիս 25–ին, տեղի ունեցած է Հ.Ց.Դ.–ի «Պատանիի Օր»ուան ոճնակատարութիւնը: Ձեռնարկը նուիրուած էր նաեւ Խանասորի արշաւանքի 102–րդ տարեդարձին: Այս առթիւ 61 պատանիները իրենց խոստումը տուած են Հ.Ց.Դ.եան: Կնքահայրը պատանիները կոչած է «Դրօշի սերունդ» եւ յորդորած որ կեանքի մէջ անոնք ըլլան մէկ–մէկ Դրօ:

⁂

ՔՈՒԼՈՒԹի մէջ, ատենին ոգեկոչուած է Հնչակեան քան կախաղաններու յիշատակը եւ այդ առթիւ Պէյրութէն որպէս բանախօս հրաւիրուած էր Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան նախագահ՝ Վահրիճ Ձէրէճեան: Ցաւարտ եկեղեցական արարողութեան, հոգեճաչ մը տեղի ունեցած է Գալլիքէն Թաւուրքի հանդիսատրահը: Բացման խօսքը արտասանած է Վրէժ Պօյաճեան, ապա Մարինա Աբսալեան կենսագրականները ներկայացուցած է քանի հնչակեան նահատակներուն: Օրուան բանախօսը՝ Վահրիճ Ձէրէճեան ներկայացուցած է Ս. Դ. Հնչակեան ղեկավարութեան խօսքը, որու յաջորդած է Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեանի եղբայրական խօսքը:

պանին մարզակազմութեան բաժինին մէջ, յայտնաբերուած է անցեալ տարի, սակայն անոր գոյութիւնը մինչեւ անցեալ ամիս ծածուկ կը մնար:

Վայմարի մշակութային ժառանգութեան վերահսկող «Վայմար Գլասիէս» հիմնարկին մէկ բանբերը կ'ըսէ. «Ասիկա բան մըն է, որ մարդիկ այսօր պիտի չերեւակայէին գործադրել: Սակայն այդ ժամանակներուն պարզապէս մեծ բանաստեղծի մը փտումի դատապարտուած աճիւնները առ յաւէտ պահպանելու փորձ մըն էր»:

Գործողութիւնը սկսած է վիմադամբարնին կտրած վականքը վերանորոգելու փորձով մը: Սակայն, երբ նկատուած է, թէ բանաստեղծին աճիւններուն փտումը չատ յառաջացած էր, աւելի ընդարձակ ծրագիր մը մշակուած է:

Ոսկորները զօրացնելու եւ մաքրելու կողքին, մանրակրկիտ աշխատանք կատարուած է ամրացներու համար զաւխեպակ մը, որ կէօթէի դանկին վրայ դրուած էր:

«Դափնեպսակին տերեւները լուացուեցան եւ ալոէոլով հականեխուեցան, զանոնք պաշտպանելու համար բորբոսի դէմ: Աթելի ուշ չոր տերեւները հարթուեցան փոլիթիլինի ջերմ թերթերու միջեւ», կը բացատրէ տեղեկագիրը:

Ապա դափնեպսակը վերատին զետեղուած է կէօթէի դանկին, ուրկէ բլուած էին մարգութեան ծանօթ գրական կարգ մը գլուխ գործոցներ: Սակայն գիտնականներ դանկին մէջ միայն «փոշիի նմանող խառնուրդ մը դտած են»:

Տեղեկագիրին համաձայն, բանաստեղծին կմախքը 166,5 մ. երկայնք ունէր, ինչ որ կը նշանակէ, թէ կէօթէի հասակը 169 մ. ըլլալու էր: Ան իր ժամանակներուն միջահասակ կը նկատուէր:

Կէօթէի աճիւնները փոխադրութիւն մը եւս կրած են: Տեղեկագիրին համաձայն, անոր պատանքը վերցուած է եւ ուղարկուած է նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պէրլին, քննութեան համար: Սակայն անիկա ճշդուած ժամանակին չէ վերադարձուած եւ կարելի չէ եզած զայն դարձեալ թաղել Կէօթէի աճիւններուն հետ: Այնուհետեւ ծածուկ մնացած է անոր պահուած վայրը:

Տեղեկագիրը յատակօրէն կը նշէ, թէ գիտնականներ որոշած են Կէօթէի աճիւնները ապակեայ դադաղի մը մէջ ամփոփել, Լենինի պէս, սակայն յետագային հրաժարած են այս դաղափարէն՝ զայն անպործնական նկատելով: Հետեւաբար, որ մը դիչերով զայն դարձեալ դրած են այլի մը վրայ եւ տարած՝ գերեզման:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

Վերջ

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Ես ալ կ'ուզեմ այդ պատին մէջ ծառայել, – ըսաւ Անժէլ, – տանը մէջ ալ կը ձանձրանամ կոր, կ'ուզեմ մի ուղիք լսել, պարել, մարդու երես տեսնալ:

– Աղէկ, բայց ի՞նչ ընեմ, հայրդ, մայրդ չեն ուզեր կոր, – դիտել տուաւ երիտասարդը:

– Անոնք կարեւորութիւն չունին:

– Ի՞նչպէս չունին:

– Ես անոնց խօսք կրնամ հասկցնել եւ համոզել:

– Ինչո՞ւ քիչ մը առաջ լուռ մնացիր:

– Նախ կ'ուզեմ, որ պատը տեսնեմ, եթէ ըսածիդ պէս չիք բան մըն է, ես վաղը առտուընէ հոն եմ:

– Բայց պատը դեռ բացուած չէ, – դիտել տուաւ երիտասարդը:

– Ե՞րբ պիտի բացուի:

– Մինչեւ չաթաթ մը կը յուսանք, թէ պիտի կրնանք բանալ:

– Այնատեն ես հիմիկուընէ անհամբեր եմ, պայմանաւ որ ըսածիս պէս չիք բան մը ըլլայ:

– Իւլթրա շիք, – պատասխանեց երիտասարդը:

Այսպէս խօսակցելով հասան Քրիստինէի ու իր մօր թնակած սենեակը:

Առաջին ակնարկով Թօմի տեսաւ, որ արդարեւ իր բուն փնտռածը գտած էր:

Քրիստինէ 22 – 23 տարեկան, նրբահասակ, գեղանի աղջիկ մըն էր, հրաշալի սեւ աչքերով ու սեւ մազերով, որոնք կարճ կտրած էր, ըստ նոր սովորութեան:

Երբ իմացաւ երիտասարդին այցելութեան չարժառիթը, իսկոյն ուրախութեամբ տեղէն ցատքեց եւ դոչեց:

– Հիմակ երթանք, եւ գործի սկսիմ:

Իսկ մայրը, յիասնի մօտ, գիրուկ, կարմրերես կին մը, նոյն խանդավառութիւնը ցոյց չտուաւ:

– Իմ աղջիկս պատերու մէջ ծառայելու համար չմեծցուցի, – ըսաւ, – մենք Իզմիրի մէջ տուն տեղ ունէինք, եկամուտ ունէինք, վարդի պէս կ'ապրէինք...

– Ամեն մամա, պարապ խօսքերու չսկսինք նորէն, – դոչեց Քրիստինէ, – այդ բաները մոռցիր, հիմիկուան վիճակնիս աչքի առջեւ բեր...

– Ինչպէս մոռնամ, կարելի՞ է մոռնալ, ինչո՞ւ համար այս վտրձանքը պիտի գար մեր գլխին, ինչո՞ւ համար այս տեղուանքը պիտի իյնայինք, ուրիշներուն կարօտ պիտի մնայինք:

– Այդ դժբախտութիւնը ամէնուս գըլխին ալ եկաւ, – դիտել տուաւ Թօմի, – ես ալ իմ քաղաքիս մէջ տուներու, տեղերու, արտերու տէր էի, բայց հիմակ հոս, ապրելու համար ստիպուած եմ չատ բարակը չնայիլ:

– Այնպէս է, – հաստատեց Քրիստինէի մայրը:

– Ես ալ այդ պատին մէջ պիտի աշխատիմ, – ըսաւ Անժէլ:

– Դո՞ւն ալ պիտի աշխատիս, – դոչեց կինը, – միւսիւ Լուքան հրաման տուա՞ւ:

– Ինչո՞ւ պիտի չտայ... արդէն հրամանի լո՞նչ պէտք կայ, պզտիկ տղայ մը չեմ:

– Եթէ դուն ալ այդ պատին մէջ պիտի ծառայես, այնատեն ըսելիք չունիմ:

– Արդէն ըսելիք ունենալս կամ չունենալս, ես պիտի երթամ, – յայտարարեց Քրիստինէ, – մինչեւ իրիկուն կար կարելով չեմ կրնար հոգիս հանել, ալ բաւականէ որչափ չարչարուեցայ:

– Ես չեմ դիտեր, ինչ կ'ուզէք, ան ըրէք, – ըսաւ մայրը, – միայն թէ վրանիս խօսք չդայ:

– Ո՞վ մեզի հետ կը գրաղի...

– Զարախօսներ չեն պակսիր:

– Ինչ կ'ուզեն, թող ըսեն, այդ բամբասողները եթէ անօթի մնանք ու երթանք տրամի մը ուզենք՝ կուտա՞ն:

– Շատ իրաւացի դիտողութիւն մը ըրիք, Օրիորդ Քրիստինէ, – դոչեց Թօմի, – եթէ անօթի մնաք ոչ ոք ձեր երեսը կը նայի եւ նոյն տեսեն ուզէք – չուզէք ամէնուն ձեռքը խաղալիք պիտի ըլլաք, մինչեդեռ եթէ գործ մը ունենաք, ապրուստնիդ ճարէք, ձեր անկախութիւնը կ'ապահովէք, այնպէս չէ՞, Օրիորդ Անժէլ:

– Շատ ճիշդ կը խօսիք:

– Ուրեմն խնդիրը կարգադրուած է, եւ ձեր խօսքը խօսք է:

– Եթէ կ'ուզէք հիմա կրնամ սկսիլ պաշտօնիս – պատասխանեց Քրիստինէ:

– Չէ, տակաւին քանի մը օր ժամանակ ունինք:

– Այդ պատը արդէն բաց է՞:

– Չէ, Օրիորդ, դեռ տեղը նոր գտանք, հազիւ չարաթէ մը կրնանք բանալ:

– Դո՞ւք էք տէրը:

– Ես եւ ուրիշ ընկեր մը... միայն թէ, Օրիորդ, պայմաններու մասին չհամաձայնեցանք:

– Դուք ըսէք ձեր պայմանները:

– Ձեր գործը կէսօրէն ետքը պիտի սկսի եւ պիտի տեւէ մինչեւ կէս գիչեր:

– Բնականաբար արդէն ուրիշ կերպ կրնելի չէ, ես պատերու սովորութիւնը չատ լաւ դիտեմ:

– Ուրիշ ատեն ծառայա՞ծ էք պաոի մէջ:

– Ոչ, յոյն բարեկամուհի մը ունիմ, որ կը ծառայէ եւ յաճախ կ'երթամ իր գըտնուած պաոը ժամանակ անցընելու:

– Ինչ որ է, երեկոյեան ձեր ճաշը մեր վրայ է, այսինքն մեզի սեղանակից պիտի ըլլաք:

– Շատ լաւ, – պատասխանեց Քրիստինէ:

– Ցաճախորդներէն ինչ նուէր որ ստանաք, ամբողջովին ձերը պիտի ըլլայ, այսինքն մասնաւոր դանձանակի մը մէջ պիտի չհաւաքուի ու յետոյ ամբողջ պաշտօնէութեան պիտի չբաժնուի:

– Այդ ալ աղէկ:

– Ձեր պաոի հազուստը, կօշիկն ու դուլպան մենք պիտի հայթայթենք:

– Շատ չնորհակալ եմ... յետո՞յ:

– Այսչափ միայն, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Ամսականի մասին խօսք մը չըրիք, – դիտել տուաւ աղջիկը:

– Ի՞նչ, այսչափ քանդ եառքը դեռ ամսակո՞ն ալ կը պահանջէք:

– Իմ բարեկամուհիս լեցունկեկ ամսական մը կը ստանայ:

– Ես եւ ուրիչ ընկեր մը... միայն թէ, Օրիորդ, պայմաններու մասին չհամաձայնեցանք:

– Դուք ըսէք ձեր պայմանները:

– Ձեր գործը կէսօրէն եառքը պիտի սկսի եւ պիտի տեւէ մինչեւ կէս գիչեր:

– Բնականաբար արդէն ուրիչ կերպ կրնելի չէ, ես պատերու սովորութիւնը չատ լաւ դիտեմ:

– Ուրիչ ատեն ծառայա՞ծ էք պաոի մէջ:

– Ոչ, յոյն բարեկամուհի մը ունիմ, որ կը ծառայէ եւ յաճախ կ'երթամ իր գըտնուած պաոը ժամանակ անցընելու:

– Ինչ որ է, երեկոյեան ձեր ճաշը մեր վրայ է, այսինքն մեզի սեղանակից պիտի ըլլաք:

– Շատ լաւ, – պատասխանեց Քրիստինէ:

– Ցաճախորդներէն ինչ նուէր որ ստանաք, ամբողջովին ձերը պիտի ըլլայ, այսինքն մասնաւոր դանձանակի մը մէջ պիտի չհաւաքուի ու յետոյ ամբողջ պաշտօնէութեան պիտի չբաժնուի:

– Այդ ալ աղէկ:

– Ձեր պաոի հազուստը, կօշիկն ու դուլպան մենք պիտի հայթայթենք:

– Շատ չնորհակալ եմ... յետո՞յ:

– Այսչափ միայն, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Ամսականի մասին խօսք մը չըրիք, – դիտել տուաւ աղջիկը:

– Ի՞նչ, այսչափ քանդ եառքը դեռ ամսակո՞ն ալ կը պահանջէք:

– Իմ բարեկամուհիս լեցունկեկ ամսական մը կը ստանայ:

(Շար. 82)

(Շար. Ա. էջէն)

ՊՐԻՍԼԻի եւրոպական յանձնախումբը բացատրութիւններ կ'ուզէ Ֆրանսայէն կենդանիներու անունդին համար իր գործածած նիւթերու մասին, որոնց մէջ կղկղանք կայ: Ֆրանսա կը պնդէ որ 1999-էն ի վեր այդ գործելաձեւը դադրած է խնդրոյ առարկայ հինգ գործատուներու մէջ: Այս հարցը երկու ամիս առաջ հրապարակ հանած էր «Գանար Անշէնէ» եւ այժմ զերմանական հեռատեսիլն է որ կ'անդրադառնայ: Կացութիւնը բաւական մտահոգիչ է:

ԼՈՆՏՈՆԻԻՐի (Հիւսիսային Իրլանտա) բուռն բախումներ պատահած են Օգոստոս 15-ին, երբ կ'ոգեկոչուէը ճիշդ տարի մը առաջ տեղի ունեցած ոճրափորձին (29 մեռեալ եւ անհամար վիրաւորներ) տարելիցը: Բախումները տեղի ունեցած են ապահովութեան ուժերու եւ բնակիչներու միջեւ: Նախորդ օրն ալ, երիտասարդներ հրդեհող առարկաներ նետած են հոս ու հոն մեծ վնասներ պատճառելով: Մթնոլորտը, տարի մը եռք, լարուած կը մնայ քանի ոչ մէկ պատասխանատու ձերբակալուած է:

ԱՁԽՄԱՆի դատավարութենէն եւ կախուելէն (1962, Իսրայէլ) աւելի քան 30 տարիներ եռք սուր բանավէճ մը ծագած է իր յուշերուն հրատարակութեան առթիւ: Իսրայէլի կառավարութիւնը արտօնեց որ անոնք հրատարակուին: Նոյն դատապարտեալը զանոնք գրեր է կախուելէն քիչ ժամանակ առաջ, թէեւ ըստ ոմանց անոնց առաջին տարբերակը պէտք է գրուած ըլլայ երբ Աւժանթին ապատամնած էր: 127 էջնոց այս բնագիրը Գերմանիա զտնուեցաւ Օգոստոս 9-ին եւ ուրեմն աւելի առաջ գրուած է քան այն յուշերը զոր քանոը չարադրած է 1960-ի իր առեւանգումէն եռք: Շատեր, մանաւանդ իսրայէլեան հանրային կարծիքին մէջ անտեղի կը զտնեն այդ յուշերուն հրապարակումը: Դատախազին որդին ալ կը վախնայ որ այս յուշերու հրատարակութիւնը չհապաղծուի Շոան ուրացողներու տեսակէտներու է նպաստ:

ՊԱՐՍԿԱՄԱՏԱՆի հարաւը, Քերմանի կեդրոնը չորս զօսաշրջիկներ առեւանգուած են գինեալ խմբակի մը կողմէ: Այս չորսէն – երեք Սպանացի եւ մէկ Իտալացի – երկուքը կրօնաւոր են:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գանատայի նահանգին մէջ Տարվին անթրաղճալի հըրդեհակուեցաւ: Այլ խօսքով կրթութեան Գանատա Սթէյթ Պորտը (տասը անդամ) 4-ի դէմ 6 ձայնով որոչեց ջնջել տարվինեան տեսակէտի որեւէ նշում հանրային դպրոցներու ծրագրերուն մէջ, ինչ որ ծայրայեղ պահպանողական եկեղեցիներու յաղթանակ մը կը նկատուի: Հետեւանքն ալ է որ դիտութեանց դասատուները այլեւս ազատ են իրենց ուզած տեսակէտը պարզելու մարդուն ծագումին մասին: Վէճը հին է, ծանօթ է որ 1859ին, անգլիացի Զարլզ Տարվին կալտիակոսէն (Խաղաղական) վերադարձին դիրք մը հրատարակեց որ մեծ ազմուկ հանեց «սեռերու ծագման» մասին: Սեռերու եղափոխութիւնը կը բացատրէր բնական ընտրութեան մը ճամբով, ինչ որ վրդովեց քրիստոնեայ եկեղեցիները: Տարիներ եռք, 1925-ին Թէնէսսի (ԱՄՆ) դիտութեանց դասատու մը որոչեց դասատանդել այս տեսութիւնը իր աշակերտներուն: Դատի քաշուեցաւ եւ 100 տոլար տուգանքի դատապարտուեցաւ:

ԻՐԱՔի մանուկներու մահացութիւնը կրկնապատկուած է Ծոցի պատերազմէն ութ տարի եռք եւ ԻՒՆԻՍԷՖ-ի մէկ տեղեկագիրը կրկին հրապարակ կը դնէ իրաքի դէմ ձեռք առնուած պատժամիջոցներու հարցը: Անհրաժեշտ կը նկատուի միջազգային օժանդակութեան ամբողջացումը:

ՊԱՊ օփերա մը գրեր է իր պատանեկութեան չրջանին՝ «Ոսկեբիլէին խանութը» որ պիտի բեմադրուի գալ ձմեռ Վիթերպէ (Հոգմէն 50 քիլոմեթր հիւսիս): Գործը, բաղկացած երկար մենախօսութիւններէ, խորհրդածութիւն մըն է ամուսնութեան մասին: Բեմադիրն է Լեհ մը՝ Քրիսթոֆ Զանուսի:

ՓՈՒՆԹՈՒՄ

Բ. դասակարգի 3-րդ օրուան (Օգոստոս 13) մրցումներուն Վաթանի Հայ Մարզականը 0 – 2 պարտուեցաւ Թուլուզէն այս վերջնոյն դաշտին վրայ եւ զգալապէս նահանջեց դասաւորման մէջ: Այժմ 11-րդ դիրքի վրայ է: Գլուխն անցաւ Լորիան 7 կէտով, վերջին կը մնայ Լուհանս – Գիւիզօ 0 կէտով:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ եւ Գայեանէ Գարոյեան խոր վիշտով ցաւակցութիւն կը յայտնեն Պր. Ժիրայր Դատաւորեանի, Տիկին Սիլվա Դատաւորեանի եւ զաւակներուն Հուրիի Դատաւորեանի մահուան առթիւ, անոր յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գօօփերասիոն Արմէնի չնորհակալութեամբ ստացած է 5000 Ֆր. Տիկին Տալլիճա Համեան – Ռոժէէ իր հօր՝ Տիգրան Համեանի յիշատակին:

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO»
DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN:01 46 65 81 53

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15-էն Օգոստոս 31:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni»*
Bd-Oddo
organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6 990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage**.

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de **Sarsang**.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian**, directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB**, assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ԾԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՒՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ԾԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախող 50-ամեայ հատոր) 120 ՖՐ.

Դիմել «ԾԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 18
MERCREDI
18 AOUT
1999

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 19·708

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

75e ANNEE — N° 19.708

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 16 / 17)

Լ Ռ Հ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրամանագրով Ապահովութեան Խորհուրդէն դուրս ձգուած են նախկին վարչապետ Ժ. Պօղոսեանը, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բարսեղեանը եւ Ռ. Շաֆիլեանը: Ընդգրկուած են վարչապետ Ա. Դանիէլեան, Ապահովութեան վարչութեան պետ Դ. Օհանեան, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Օհանեան եւ Ներքին Գործերու նախարար Բ. Սահակեան:

Նախագահին Օգոստոս 14–ի հրամանագրով Ժաննա Գալստեան որ արցախեան պայքարին ոգեշնչողն ու վիննեալ մարտիկն էր, նշանակուած է նախագահի խորհրդական:

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԸ Ա.ԴՐԲԵՋԱՆԻ ՏԵՍԱՆԿԻՒՆԷՆ

Ադրբեջանի նախագահ Ալիեւի խորհրդական Վ. Գուլիեւդէ ըսած է թէ իր երկիրը պատրաստ է Ղարաբաղին թաթարստանի կարգավիճակը տալու – վարդերդ, պինանչան, դրօշակ, խորհրդարան, ակայն ոչ՝ դատական կազմ, բանակ, արտաքին քաղաքականութիւն մշակելու իրաւունք–, բայց Հայերը չեն ընդունիր առիկա: Ադրբեջանցի խորհրդականին համար առիկա չի նշանակեր ադրբեջանական դաշնակցութեան մը ստեղծում: Ղարաբաղի ինքնավարութեան բարձրագոյն կարգավիճակը կը մեկնի Ադրբեջանի սահմանքի ամբողջականութեան պայմանին: Ադրբեջանական թերթը որ այս տեղեկութիւնները տուած է, աւելցուցած է թէ ԱՄՆ–ու միջնորդական ջանքերով հայեւադրբեջանական գագաթի երկխօսութիւնը կ'ընթանայ որոշակի կէտերու չուրջ:

*
**

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ Ա. ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի նոր քաղաքապետը Ս. Բազէեան Օգոստոս 16–ին աշխատանքի Ա. խորհրդակցութիւնը ունեցած է քաղաքապետարանի աշխատակազմին հետ ու ներկայացուցած իր մօտեցումներն ու սկզբունքները: Անոնց կարեւորագոյնը համարած է ժողովուրդին ու պետութեան շահով չարժելու հրամայականը, յետոյ հանրակրթական դպրոցներու վիճակին բարելաւումը եւ զոհուած կամ վիրաւորուած մարտիկներու ընտանիքներուն ուշադրութիւն դարձնելու պարտքը: Պաշտօններու բաշխումին մէջ, Ս. Բազէեան ըսած է թէ կը մեկնի ձեռնհասութեան, արդիւնաւոր աշխատանքի, կարգապահութեան, պատասխանատուութեան տուեալներէն:

*
**

ՁԱՏՐԱԿ

ՎԼ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱՒՈՑԵՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

Ձատրակի Լաս – Վեկասի աշխարհի առաջնութեան մրցաշարքին իր երթը կը շարունակէ Հայաստանի լաւագոյն խաղացողը՝ Վլատիմիր Յակոբեան: Կիսաեզրափակիչին ան խաղացած է Անգլիացի Մայքըլ Ատամսի հետ ու յաղթած ա–նոր: Վարչապետ Վ. Սարգսեան Օգոստոս 16–ին հեռագրով մը յաջողութիւն մաղթած է Վ. Յակոբեանի:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ

Հնդկաստան իր անկախութեան 52–րդ տարեդարձը տօնեց Օգոստոս 15–ին, երբ կարգ մը փորձագէտներ կը դնեն որ «աշխարհի մեծագոյն ժողովրդավարութիւնը» աւելի քան երբեք արժանի է իր անունին: ՄԱԿ–ի կարգ մը տուեալներու համաձայն, Հնդկաստան, այսօր, աւելի քան մէկ միլիառ բնակիչ ունի, մինչ Նոր – Տելհիի համաձայն այդ թիւին պիտի հասնի միայն գալ տարի: Լարուածութիւնը եւ փոխադարձ սպառնալիքները նշած են Հընդկաստանի անկախութեան եւ Փաքիստանի ստեղծման ոգեկոչումները: Գաշմիրի վերջին հակամարտութեան պատճառաւ երկու «թշնամի եղբայրներ»ու յարաբերութիւնները վատթարացած են:

Կիրակի, Օգոստոս 15, ժամը 12–ին, Նոր – Տելհիի կեդրոնը գետեղուած հաշիւները կ'աւետէ նոր ծնունդները, միջին հաշուով, վայրկեանը՝ 47 անգամ, օրը՝ 67·680, միլիառի պէտք է հասնի Սեպտեմբերի սկիզբը:

Այս բնակչութեան մէջ, 300 միլիոն թշուառ կայ: Հնդկաստանի մէջ, երեքի վրայ մէկ մանուկ դպրոց չի յաճախեր, բնակչութեան կէսը գրել – կարդալ չի գիտեր (61%–ը կիներ են) եւ գիւղերու մէջ, 75%–ը հոսանք ջուր չունի: Այսպէս, արբանեակներու եւ հիւլէական ռումբի տէր Հնդկաստան կը գոյակցի ամէնէն անարդ թշուառութեան հետ: 300 միլիոն Հնդիկներ 6 ֆրանքէն ցած օրականով կ'ապրին: Հնդկաստան իր պիւտճէին 2·3%–ը կը տրամադրէ պաշտպանութեան, բայց, միայն 0·7%–ը՝ առողջապահութեան:

Ինչ որ ալ պատահի, Հնդկաստանի բնակչութեան կայունացումը միայն 2050–ի չուրջ կ'իրագործուի, երբ, երկիրը կը հասնի մէկուկէս միլիառ բնակիչի, այսինքն՝ Չինաստանէն աւելի: Գիտակիցը ծագելիք հարցերուն, անկախութեան վարդապետին իսկ, Հնդկաստան աշխարհի առաջին պետութիւնը եղաւ որ ընտանեկան ծրագրաւորում հաստատեց 1951–ին, որ, ակայն, ամբողջովին յաջողութիւն չարձանագրեց:

*
**

Փաքիստանի հետ հակամարտութիւնը ծանր կը կշռէ: Օգոստոս 15–ին, Հընդկաստանի վարչապետը յայտարած է որեւէ երկխօսութիւն ներկայ պայմաններուն մէջ: «Փաքիստան, կ'ըսէ, զօրավիգ է ահաբեկչութեան եւ Հնդկաստան կը դիմակ հազարաւոր պինուորեալներ, որոնք կին եւ անմեղ անուկներ կը սպաննեն: Ինչպէ՞ս կարելի է խօսիլ նման մթնոլորտի մը մէջ»:

*
**

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Տասը երկիրներ, Եւրոպական Միութիւնը անոնցմէ մէկը նկատելով, աշխարհի բնակչութեան կէսէն աւելին կը ներկայացնեն: Ստորեւ պատկերը անոնց ներկայ բնակչութեան եւ 2025–ի հեռանկարներուն:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ · – 1·25 միլիառ 1999–ին, 1,56, 2025–ին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ · – 987 միլիոն 1999–ին, 1,41, 2025–ին:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ · – 376 միլիոն 1999–ին, 380, 2025–ին:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ · – 272 միլիոն 1999–ին, 2025–ին 335:

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ · – 212 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 287:

ՊՐԱԶԻԼ · – 168 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 218:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ · – 146 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 138:

ՓԱՔԻՍՏԱՆ · – 146 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 224:

ՃԱՓՈՆ · – 127 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 121:

ՊԱՆԿԼԱՏԷՇ · – 126 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 177:

Բնակչութեան Գրասենեակին կատարած այս ամփոփումին համաձայն, Աշխոյ երկիրները, բացի Ճափոնէն, կ'աճին, նաեւ Միացեալ – Նահանգները, Ռուսաստան կը նուազի, Եւրոպա տեղ քայլ կ'ընէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՁՕՐԱՒՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

325 ՄԵՌԵԱԼ, ՀԱԶԱՐ ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՒ ՎՆԱՍՆԵՐ

Օգոստոս 17–ին, առաւօտեան ժամը 3–ի չուրջ է որ զօրաւոր երկրաշարժ մը ցնցած է Թուրքիոյ հիւսիս – արեւմտեան շրջանը: 6·8 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վրայ (9), ցնցումին վերնակեդրոնը եղած է Իզմիթ, Պոլսէն 100 քիլոմեթր հարաւ, Մարմարա ծովուն վրայ, որ առաւելաբար վնաս կրած է: Դեռ ժամեր եռք, հրշէջները կը չանային մարել քաղաքին քարուքղի զառանցը ծագած հրդեհը: Ցնցումը զգալի եղած է Պուրսա, բայց նաեւ Պոլիս, Անգարա եւ շրջակայքը: Օգոստոս 17–ին, ժամէ ժամ զոհերու հաշուեկշիռը կը ծանրանար: Ժամը 10–ի տուեալներով 325 մեռեալ կար եւ հազարաւոր վիրաւորներ: Կը թուի որ Պոլիս այնքան վնաս չէ կրած, բայց 45 երկվայրկեանի ցնցումն իսկ բաւած է որ խուճապ ստեղծուի եւ բնակիչները փողոց թափին: Ելեկտրական հոսանքը խզուած էր, գրեթէ անկարելի էր հեռաձայնային կապ հաստատել (մեր բոլոր փորձերը ի դերեւ ելան): Երկրաշարժը այնքան զօրաւոր էր որ զգալի եղած է մինչեւ Ցունաստան եւ Պուլկարիա:

– Օգնութեան հասնող առաջին երկիրը եղած է Ռուսաստան:

– Երկրաշարժի ազգային ամերիկեան Կոլորատօ) կեդրոնին համաձայն երկրաշարժին ուժգնութիւնը 7,8 եղած է Ռիխթէրի վրայ:

ՏԱՂԱՍՏԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԶԷՆՔՈՎ, ԲԱՅՑ ՆԱԵԻ՝ ԽՕՍՔՈՎ

Զինեալ բախումներէն անկախ, քարոզչական պատերազմ մըն ալ ծայր տուած է եւ Ռուսերն ու Բասայեւի շրջանակները իրենց յաղթանակներուն եւ հասցուցած վնասներուն մասին կը խօսին:

Ռուսերը կը յայտարարեն որ 600 տարբաստանցի ապստամբ սպանուած են եւ զօրավար կազանցեւ ալ ըսած է որ «վրճռական յարձակում մը» տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 18–ին: Միաժամանակ, վարչապետ Պուտին, Դումայի առջեւ, կը չեշտէր որ. – «Ռուսաստանի հողային ամբողջականութիւնը» չի կրնար ենդրոյ արարկայ ըլլալ: Բասայեւ ալ, իր կարգին, յաղթանակի մասին կը խօսի եւ կ'ըսէ թէ իր զօրքերը «յաջողութեամբ կը յառաջանան»:

Կարելի չէ յստակ գաղափար մը կազմել կացութեան մասին, լուրերը, ըստ կողմերու, կը տարբերին եւ ստուգելու հնարաւորութիւն չկայ: Ցստակ է, ակայն որ հազարաւոր բնակիչներ խոյս կուտան: Շատեր, դիւղերու մէջ, չեն իսկ հասկցած թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, ե՞րբ եւ ինչո՞ւ ծայր տուաւ այս պատերազմը: Եւ ո՞վ է դրդողը: Մոսկուայի մէջ, Արտաքին նախարարութեան մէկ պատասխանատուն կ'ամբաստանէ սառուցեալ միլիառատէր ահաբեկիչը՝ Պէն Լատէնը որպէս նիւթականը ապահովողը, կ'ողեկոչէ նաեւ Ծոցի երկիրները որոնք հսկայ դումարներ կը տրամադրեն խալամաշակներուն: Ապստամբները կը պնդեն որ 14 դիւղերու տէր են, մինչ Ռուսերու համաձայն միայն երկու դիւղ կը հակակշռեն: Բասայեւ յայտարարած է.– «Մեր նպատակն է ազատ եւ անկախ Տաղստան մը»: Ամէն բանէ առաջ, ակայն, կ'ուզեն որ ռուսական զօրքերը մեկնին եւ մինչ այդ «Տաղստանի իսլամական Պետութիւն մը» հռչակած են: Կառավարութիւն մըն ալ կազմած են, որու գլուխն է աւար ցեղախումբի Տաղստանցի մը: Ապստամբները յայտնած են նաեւ որ քննութիւն մը բացած են Պուտինի դէմ, որ իրենց չարժումին դէմ հալածանքը կազմակերպած է: «Եթէ Շարիայի դատարանը պինք դատապարտէ, կը գնդակահարուի աշխարհի որեւէ տեղը» ճչդած է Բասայեւի բանբերը:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՈՒՄԱՆ (Ռուսաստանի երեսփոխանական ժողով) վաւերացուց Վլադիմիր Պուտինի նչանակումը որպէս վարչապետ 84–ի դէմ 233 ձայնով եւ 17 ձեռնպահութիւն: Երեսփոխանները խուսափեցան տագնապ մը ստեղծելէ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ռմբակոծութիւնները ութ ամիս է չեն դադրած Իրաքի վրայ, Օգոստոս 16–ին, անգամ մը եւս մեռեալներ կային, որոնց մէջ մանուկ մը եւ վիրաւորներ: Ուշադրութիւնը չուրաներ, բայց յանցանքը պաղատաի վրայ կը թողու, այն պատճառաբանութեամբ որ Իրաք հակօդային պաշտպանութեան դէնքերը բնակչութեան ծոցը գետեղած է: Միւս կողմէ, Պաղատատ մերժած է միացեալ 1999–ին, 380, 2025–ին:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ · – 272 միլիոն 1999–ին, 2025–ին 335:

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ · – 212 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 287:

ՊՐԱԶԻԼ · – 168 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 218:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ · – 146 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 138:

ՓԱՔԻՍՏԱՆ · – 146 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 224:

ՃԱՓՈՆ · – 127 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 121:

ՊԱՆԿԼԱՏԷՇ · – 126 միլիոն 1999–ին, 2025–ին՝ 177:

Բնակչութեան Գրասենեակին կատարած այս ամփոփումին համաձայն, Աշխոյ երկիրները, բացի Ճափոնէն, կ'աճին, նաեւ Միացեալ – Նահանգները, Ռուսաստան կը նուազի, Եւրոպա տեղ քայլ կ'ընէ:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆԾԱՑԱՐԱՆ ՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ի ԽՆԴԻՐ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆՑ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սփիւռքի պարագային, որ ցրուած մեծ ու փոքր գաղութներու ամբողջութիւն մը ըլլալու հանգամանքովն իսկ կարիքն ունի թեատարած օժանդակութեան, հոգեւոր-բարեաններու պատրաստութեան գլխաւոր կեդրոնները կը չարունակեն մնալ, ինչպէս վաղնջուն արդէն, Երուսաղէմն ու Անթիլիասը: Այս երկու կրթօճախներէն կուգան սփիւռքի թեմերուն մէջ պաշտօնավարող Առաջնորդ եպիսկոպոսներուն եւ վարդապետներուն գրեթէ բոլորը, այլեւ՝ քահանայ հայրերուն ալ փոքր մէկ տոկոսը: Ու եթէ Հայ Երուսաղէմը քաղաքական, ներքին թէ այլ պատճառներով վերջին քանի մը տասնամեակներուն ախտահալի նահանջ մը արձանագրեց իր առաքելութեան մէջ ու տակաւ ամլացաւ, Անթիլիասի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դպրեվանքը, որ յատկիկայ վերամուտին պիտի բանայ իր 70-րդ ուսումնական տարեշրջանը, բարերախտաբար կը չարունակէ մնալ յուսատու վարոս մը ու վառարան մը, ուր «կապարն յոսկի եւ նիւթն յոգի դառնայ»: Ինչ կը վերաբերի Նիւ-Եորքի մերձակայ Սուրբ Ներսէս Ընծայարանին, ապա անոր փոքրաթիւ հունձքը աչխատանքի դաշտ կ'որդեգրէ լոկ Միացեալ – Նահանգներու թեմական տարածուն ծուխերէն ներս:

Այս պատկերին դիմաց, գլխաւոր հարցումը զոր կրնանք ուղղել՝ հետեւեալն է. – Սփիւռքի մէջ Հայաստանեայց Եկեղեցին հոգեւորականներու տագնապ կ'ապրի՞ թէ ոչ:

ՓԱՆԱԿԻ ՀԱՐՑ

Առանց անմիջական պատասխան մը տալու վերի հարցումին, նախ անհրկայօրէն կրնանք հաստատել թէ հայ եկեղեցականներու քանակը ներկայիս աւելի ծանր կը կշռէ, քան, ըսենք, 50-ական կամ 60-ական թուականներուն: Բայց միւս կողմէ, անցնող սա 30 տարիներուն ըստ սփիւռքը աչխարհագրականօրէն այնքան ընդարձակուեցաւ ու ծաւալեցաւ, եւ միեւնոյն ատեն գաղութները այնքան դիմադիմ փոխեցին, որ մարզուժի պակասը ցցեց իր գլուխը՝ բոլո՛ր մարզերէն ներս, – կրթականէն գրական, գաղափարականէն հանրային ու հոգեւոր: Բաւարար է ակնարկ մը նետել միայն Միջին – Արեւելքի «երազային» ոստաններուն վրայ՝ հասկընալու համար թէ կացութիւնը երբեք փայլուն չէ: Ու մնալով հոգեւոր մարզի ծիրին մէջ, կարգ մը գաղութներ արդէն սկսած են բացայայտօրէն ահազանգ հընչեցնել: Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Հոլանտայի, Գուլկարիոյ եւ Գոլտոյ հայ համայնքները կարիքն ունին նոր հոգեւորականներու: Սկ չենք խօսիր նախկին խորհ. հանրապետութեանց մասին (Հիւսիսային – Կովկաս, Ռուսաստան, Ղազախստան եւ աւելի անդին), ուր ցրուած բազմահազար Հայեր անհովիւ կը մնան առհասարակ...:

ՈՐԱԿԻ ՀԱՐՑ

Որքան ալ հայեացքները ուղղուած ըլլան հոգեւորականներու քանակին վրայ՝ որպէս «տագնապ»ը բառնալու անմիջական դարման (կ'ըսուի՝ թէ թիւը որակ է եկեղեցիի պարագային), անհրաժեշտ ուշադրութեան պէտք է արժանանայ նաեւ հայ կղերականութեան որակի հարցը:

Խօսքը կը վերաբերի առաւելաբար Հայ Եկեղեցւոյ ամուսնացեալ հոգեւորականներուն (իմա՝ քահանաները), որոնք ամէնօրեայ չփման մէջ են իրենց հօտին հետ եւ որոնցմէ արդար ակնկալիքներ ունի մեր ժողովուրդը: Կուսակրօն եկեղեցականներու պարագային՝ որակի հարց մը տեսականօրէն առկայ չէ, քանի անոնք բոլորն ալ ունին վանական գոհացուցիչ կրթութիւն եւ երբեմն՝ համալսարանական բարձրագոյն վկայականներ: Ինչ չէ թիւը վրձնական – բանասիրական երկասիրութիւններով զբաղողներուն ալ, իրրեւ ապացոյց մատուռական իրենց հակումին:

Քահանայ հայրերու պարագային սակայն, պատկերը խրախուսիչ չէ ընդհանրապէս, քանի մեր եկեղեցւոյ նուիրապետական կարգերուն խոնարհ այդ դասը յաճախ «կոչում» կը ստանայ յարաբերաբար յառաջացեալ տարիքի մէջ, իր կեանքին առաջին կարեւոր մէկ մասը նուիրած ըլլալով հոգեւորէն տարբեր գործի մը կամ ասպարէզի մը: Ճիշդ է, որ անոնք բոլորն ալ անթերիօրէն կը կատարեն ծիսակատարութիւնները ու խորհրդակատարութիւնները, բայց այդքանը բաւարա՞ր է միթէ:

Սխալած չենք ըլլար եթէ ըսենք, թէ եկեղեցւոյ խորանէն արտասանուած քարոզ մը լաւագոյն փորձաքարն է եկեղեցականին որակական արժէքին: Պերճախօս եւ նախանձելի հայերէնով մը քարոզ խօսող փոքրաթիւ դասու մը կողքին՝ ունինք քահանաներ ալ, որոնց քարոզին ունկընդրութիւնը հաւատացեալին համար կը դառնայ իսկական... դողգոթա մը, եւ որոնք հոգեկան վայելքի չե՛ն յաջողիր վերածել քարոզի ապաստուած ժամը, որ իրականութեան մէջ հոգեւոր ու բարոյական արժէքներու եւ ապրումներու «լաբան» մը պէտք է ըլլայ:

Արդ, ի՞նչ է մեր ժողովուրդին նուազագոյն ակնկալիքը այս յարգարժան քահանայ հայրերէն:

Պատասխանը կը թողունք Պօղոս «Մարմարա» օրաթերթի խմբագրապետ Ռուպէր Հատտէճեանին, որ «Տեսանք, լսեցինք» խորագրեալ իր թելադրական սիւնակին մէջ սապէս կը բանաձեւէր այդ ակնկալիքները.–

«Աւե՛լի բարելաւել իրենց մայրենին: Աւե՛լի ճոխացնել իրենց ընդհանուր գիտելիքը: Աւե՛լի շատ բան առրիվ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատմութեան մասին: Աւե՛լի կանոնաւոր ընթերցողը դառնալ հայալեզու մամուլին, կարդալ ո՛չ միայն եկեղեցական ծանուցումներ, այլ նաեւ յօդուածներ, գրականութիւն, իչ մը բանաստեղծութիւն, կամ իչ մը մշակոյթ, ընկերային նիւթ: Եւ այս բոլորէն ամբարուած ընդհանուր ճաշակով ու գիտելիքներով, իչ մը աւելի իմաստուն ու բարձրամակարդակ խրատականներ խօսիլ եկեղեցիներու մէջ, տուներէ ներս, ընկերային հաւաքոյթներու ընթացքին, կամ հարկեցուցիչ դամբանախօսութեան մը պարագային, մինչեւ իսկ մեր հայրենակիցներուն հետ գլուխ գլխի խօսակցութեան մը պահուն: Առանց վիրաւորելու մատի վրայ համրուող բանի մը շատ սիրելի բահանայ հայրերը, որոնք բացառութիւն կը կազմեն եւ որոնց ճնշադատութեան ո՛չ մէկ բաժին կ'երթայ, հարց տանիք հետեւեալը: Հետաքրքիր ենք: Արդեօք մեր բահանայ հայրերը գիշերները երբեմն հայերէն գիրք կը կարդա՞ն: Գիրք եւ գոհացուցիչ գրադարան ունի՞ն» (տե՛ս «Մարմարա», 1999, Մայիս 19):*

***

Վերադառնալով Գերմանահայոց խիզախ նախաձեռնութեան, որ պտղաբերելու պարագային կրնայ դրական չատ բան բերել մեր եկեղեցւոյ վաղուան, այս ակնարկը փակենք երկու առընչակից նչումներով.–

1) *Այխշթէթի ծրագրին մէկ տարբերակը իրականացնելու բաղձանքն ունի նաեւ Թուրքիոյ Հայոց Նորընտիր պատրիարքը՝ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան: Ան Անգարա տուած յաջորդական իր երկու այցելութեանց ընթացքին (Դեկտեմբեր 1998 եւ Յունիս 1999) թուրք պետական աւագանիին ուչադրութեան յանձնած է, ի միջի այլոց, հոգեւորականներ պատրաստելու համայնքին ժամանակը, ու տեղեկացնելէ ետք թէ Թուրքիոյ 80 հազար հայ բնակչութեան համար Պատրիարքական Աթոռը ունի 4 կուսակրօն եւ 23 ամուսնացեալ հոգեւորականներ, ինչ որ խիստ անբաւարար է 30-է աւելի եկեղեցիներու մատակարարութեան համար, Մեսրոպ Արք. ըսած է հետեւեալը.– «Պատրիարքական Աթոռը ճոր դէպքերվաճիճ մը բանալու հետամուտ չէ այլեւս: Նախ նիւթապէս ի վիճակի չէ: Միւս կողմէ, թրքահպատակ մասնագէտներ գտնելը անկարելի դարձած է: Ուստի լուծումը պէտք է գտնենք համալսարանական ցանցէ ներս: Հայոց պատրիարքարանին տարեկան 5 – 10 ուսանողներու ֆոնթէնժան մը պէտք է շնորհուի: Պատրիարքարանը եւ համալսարանները ձեռք – ձեռքի տալով կրնան զարգացած հոգեւորականներ, բահանաներ, վարդապետներ ու մարբապետներ պատրաստել Թուրքիոյ մէջ ծառայութեան կոչելու ուղղութեամբ: Ես յոյս ունիմ որ այս տեսիլքս պիտի իրականանայ, բանի որ մեր կողմէ ներկայացուած առաջարկը ճոր կառոյց մը չէ, այլ հրատապ հարցի մը լուծման ամէնաճիշդ միջոցն է, որ պիտի իրականանայ պետական համալսարաններու խողովակով» (տե՛ս «Ցառաջ», 1999 Յունուար 5):*

Այս առաջարկը որքան ալ տրամաբանական ըլլայ, կը թուի որ թուրք պետութիւնը խանդավառ չէ անով ու դեռ երկա՛ր պէտք է սպասել՝ դէթ հարցը անորոշ

սուդի մթնոլորտին մէջ, երբ բնական է որ ես այնքան ալ ուրախ եւ երջանիկ հաղիւճակի մէջ ըլլամ, դիմացինս մեքենական վարժութեամբ չէ՛ որ հարցուց որպիսութիւնս, այլ իսկապէս քաղաքավարութիւն նկատեց հարցնել թէ սա դժուարին օրը ի՞նչպէս կ'անցընեմ, ի՞նչպէս է առողջութիւնս: Բայց իմ պատասխանս ծիծաղաչարժ կրնայ նկատուիլ:

– Լաւ եմ, չնորհակալ եմ:

Արդէն այն քանի մը անգամներուն, երբ այսպէս ստիպուեցայ պատասխանել թէ «լաւ եմ», անմիջապէս անդրադարձայ որ ծիծաղելի պատասխան մը կուտայի: Այդ ծիծաղելի պատասխանս արդէն բերնէս դուրս խոյս կուտար մեքենաբար, անդիտակցաբար, հակառակ որ այդ վայրկեանին բնաւ ալ լաւ չէի, թերեւս գլուխս սաստիկ կը կոտար, թերեւս արեան ճնշումս երկու – երեք աստիճան բարձրացած էր, թերեւս պլխուս մէջնէն կարծես կրակ կը ժայթքէր: Ծիծաղելի էի՛ր երբ անվարան եւ առանց երկարբարակ մտածելու կը պատասխանէի որ «լաւ եմ»:

Տակաւին ուրիչ կէտ մըն ալ կար: Նոյնիսկ եթէ սա վերիններէն չէին պատահած, նոյնիսկ եթէ ես իսկապէս այդ պահուն չատ լաւ էի եւ թէ յաջողած էի սուդի մը հոգեբանական ճնշումէն փրկել դիս, տիպո՛ն էր արդեօք որ ես «լաւ եմ» ըսէի: Դիմացիններս դիս պիտի չամօթկի՛ն, «Տես, մարդը ազատր է, բայց լաւ եմ, կ'ըսէ» պիտի չըսէ՛ն:

Այս փոքրիկ փորձառութիւնը անգամ մը եւս դիս հրաւիրեց մտածելու, թէ մենք մեր առօրեայ խօսակցութիւններուն մէջ, մանաւանդ ձեւակերպական ու կանոնական խօսակցութիւններու մէջ չատախօս, մեքենաբար կամ դիտակցաբար, որքա՞ն սխալ, որքա՞ն անտեղի եւ որքա՞ն աւելորդ խօսքեր կ'արտասանենք առանց նոյնիսկ նչմարելու: Շատ դժուար է խուսափիլ անոնցմէ: Նոյնիսկ կարծես սխալ է խուսափիլ անոնցմէ: Կամ անկարելի է խուսափիլ անոնցմէ: Այդ խօսքերը պիտի արտասանուին, տեղին ըլլա՛ն կամ անտեղի ճիշդ ըլլա՛ն կամ ոչ: Որովհետեւ անոնք են որ պիտի բանան խօսակցութեան կիթը: Որովհետեւ մարդ ինքզինք հանգիստ չի զգար եթէ ցատքէ այդ ձեւակերպական նախադասութիւններուն վրայէն եւ ուղղակի մտնէ բո՛ւն նիւթին մէջ: Բո՛ւն նիւթին մէջ մտնելէ առաջ կարծես արագրողութիւն մը պէտք է կատարուի: Ասիկա կը նմանի սենեակէ մը ներս մտնելէ առաջ վերարկուն հանելու, կամ դրան առջեւ դրուած սփռոցին վրայ կօչիկները մաքրելու, կամ պարզապէս՝ դիմացինին հետ խօսիլ սկսելէ առաջ գոյն բարեւելու, անոնք անգամ մը ժպտելու, չունչ մը առնելու, պահ մը սպասելու որ խօսելու ճիշդ պահը հնչէ:

Այս բոլորէն վերջ, կայ նչանակալի ուրիչ կէտ մըն ալ: Երբ հեռաձայնը հնչէ ու դիմացիդ մէկը մեզի հարցնէ մեր որպիսութիւնը, ի՞նչ նպատակով ալ փնտռէ ան, ո՛վ որ ալ ըլլայ այդ դիմացինը, որքան ալ ձեւակերպական ըլլայ անոր այդ հարցումը, ատիկա բանով մը կ'ուրախացընէ մեզ, որովհետեւ միչտ հաճելի է փնտռուիլ բարեկամի մը կողմէ եւ լսել թէ ան կը հարցնէ մեզի թէ «ի՞նչպէս ենք»: Շնորհակալ ենք անոնց եւ երանի թէ միչտ կարենանք պատասխանել.

– Շնորհակալ եմ, լաւ եմ:

Եւ վերջն ալ անշուչտ.

– Իսկ դուն ի՞նչպէս ես:

Ռ. Հ.

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ ԵՄ, ԼԱՒ ԵՄ»

Մարդիկ երբ հեռաձայնով բարեկամ մը կը փնտռեն կարեւոր կամ անկարեւոր նիւթի մը մասին խօսելու, կամ պարզապէս որպիսութիւն մը հարցնելու համար, արդէն նախ խօսիլ կը սկսին մեքենական քանի մը կանոնական նախադասութիւններով, վերջն է որ կ'անցնին բուն նիւթին:

– Բարեւ: Ես այսինչն եմ:

– Բարեւ:

– Ի՞նչպէս ես:

– Լաւ եմ, չնորհակալ եմ:

Հեռաձայնի խօսակցութիւնները 95 տոկոս՝ այսպէս կը սկսին: Մարդիկ վարժուած են նմանօրինակ մուտքի մը: Իսկապէս անքաղաքավարութիւն է դիմացինը փնտռել ու անոր հետ խօսիլ առանց նախ որպիսութիւն մը հարցնելու: Իրականութեան մէջ փնտռող անձին թերեւս չատ ալ հոգը չէ դիմացինին այդ որպիսութիւնը. դիմացինը լա՞ւ է թէ ոչ, առո՞ղջ է թէ հիւանդ, անոր գործերը յաջո՞ղ կ'ընթանան թէ ոչ, ատոնք երկրորդական կրնան մնալ, եւ արդէն ենթական այդ որպիսութիւնն ալ բնաւ պիտի չհարցընէր եթէ ուրիչ հարցով մը հեռաձայնելու ստիպողութեան տակ մնացած չըլլար: Բայց քանի որ կը հեռաձայնէ, պատճառ է որ նախ հետաքրքրուի անոր որպիսութիւնով:

– Ի՞նչպէս ես:

Արդէն պատասխանը ընդհանրապէս կարճ ու նոյնը պիտի ըլլայ:

– Լաւ եմ, չնորհակալ եմ:

Բայց անցեալ օր երբ ընտանեկան կոթուսոի մը առթիւ մտած էի սուդի մը բոթնոլորտի մէջ եւ բազմաթիւ բարեկամներ ինծի կը հեռաձայնէին ցաւակցութիւն յայտնելու համար, կէտ մը ուչադրութիւնս գրաւեց: Այն՝ թէ մէկու մը համար երբեմն որքան դժուար է խօսակցութեան կանոնական ձեւերէն դուրս գալ եթէ այդպիսի պահանջք մը ստեղծուի:

Բարեկամներէս չատեր, ճչդրիտ մեր ձեռքումով մը կը գտնէին այն նախադասութիւնները որոնցմով պէտք էր սկսէին բարեկամի մը ցաւակցութիւն յայտնելու համար: Այս խօսելակերպը բոլոր միւս խօսելակերպերէն տարբեր է: Անոնք անմիջապէս նիւթին մէջ կը մտնէին առանց աւելորդ որպիսութիւն եւ այլն հարցնելու, կարճ մը՝ իրենց ցաւը կը յայտնէին, կ'ըսէին որ կ'ենթադրէին թէ սա պահուն չատ սրտնեղ ըլլալու եմ, ուստի չուտիկ մը իրենց ըսելիքը կ'ըսէին ու կանոնական բարեմաղթութիւններով խօսակցութիւնը կը վերջացնէին: Բայց դիս փնտռող ազնիւ անձերէն մէկ քանին ալ, իրենց ցաւակցութիւնը յայտնելէ առաջ, մեքենական վարժութեամբ հարցուցին. «ի՞նչպէս ես» եւ ես ալ, նոյն մեքենական վարժութեամբ պատասխանեցի. «լաւ եմ, չնորհակալ եմ»:

Դժուար չէ ենթադրել թէ այսպիսի պարագայի մը, նոյնիսկ եթէ սխալ չէ դիմացինին հարցումը, անպայման սխալ է իմ պատասխանս: Ենթադրե՛նք որ, իմ սա

օրագրիս էջերը բերելու համար...:

2) – «Արմաշու ընծայարան»ը կեանքի կը կոչուի Արմաչի համբաւաւոր Պարթեվանքին հիմնումէն ճիշդ 110 տարի յետոյ: Արդարեւ, 1889-ին էր, երբ Մաղաքիա Եպիսկոպոս Օրմանեանի նախաձեռնութեամբ իր դռները կը բանար արեւմտահայոց երբեմնի այդ ծաղկուն դպրոցը, եւ որ իր գոյութեան 25 տարիներուն (1889 – 1915) Ազգին ու եկեղեցիին պիտի ընծայէր հոգեւորականներու անկրկնելի փաղանգ մը:

Կը մնայ մաղթել, որ Հայ Եկեղեցւոյ Նորահաստատ այս ընծայարանը նիւթաբարոյական նեցուկ գտնէ մեր նուիրապետական Աթոռներէն ու տարբեր թեմերէ, որպէսզի մեր ժողովուրդին համար, դէթ Գերմանիոյ մէջ, կենսատուրուած ըլլայ 1700-ամեակի տօնախմբութեանց թիրախներէն մին, որ է՝ զարգացած եւ նուիրեալ հոգեւորականներու սերունդի մը խմորումը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՀՈՒԵԱՆ

Հալէպ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳԱՂԹՕՁԱԽԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Հայկական հին եւ իր առանձնաբար կրօնական նկարագիրով յատկանշուած գաղութներէն է Երուսաղէմի գաղթօճախը, որ նման չէ հայկական միւս գաղթավայրերուն, որովհետեւ անիկա միշտ ալ ապրելի վանական, կրօնական, քան աշխարհիկ նկարագիրը ունեցած է:

Երուսաղէմի գաղթօճախը յատուկ է նաեւ այն իմաստով, որ անիկա բռնադրաբար կամ հալածանքներու պատճառով չէ կազմաւորուած, այլ՝ հոն գիմած են հոգեւոր, ճգնաւորական, ներհայեցողական կեանք ապրիլ փափաքող կրօնաւորներ: Այսպէսով, Դ. դարէն սկսեալ սոսկալ թիւով հայ կրօնաւորներ եղած են Երուսաղէմի մէջ, որոնք յետոյ բաժնուելով ընդհանուր քրիստոնէական նկարագիր ունեցող միաբանութիւններէն՝ հայկական առանձին միաբանութիւններու մէջ կեդրոնացած են, վանքեր ու եկեղեցիներ կառուցած են, եւ երբ քրիստոնեաներու մէջ Ե. դարէն սկսեալ դաւանական տարբերութիւններ յառաջ եկած եւ վէճեր սկսած են, անոնք Հայերու իրաւունքները պաշտպանելու համար երկար պայքար մղած են: Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ միաբանութեան կազմէն ներս Է. դարուն հաստատուեցաւ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքութիւնը. Ս. Յակոբայ աթոռը առաքելական ծագում ունի, որովհետեւ Սուրբ Յակոբոս Տեառնեղբայր Առաքեալին աթոռն է եւ այդ պատճառով ալ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ ընդհանուր քրիստոնեայ եկեղեցիներուն մէջ եւ համաքրիստոնէական սրբատեղի է. հոն թաղուած են Ս. Յակոբ Տեառնեղբայր եւ Ս. Յակոբ Գլխադիր հայրապետները:

Ս. Յակոբայ վանքը հայ մշակոյթի մեծագոյն օճախներէն մէկն է, եւ Երուսաղէմի Հայոց ձեռագրատունը, որ Ս. Թորոս մատրան մէջ տեղաւորուած է, մինչեւ այսօր աշխարհի մէջ հայերէն ձեռագիրներու երկրորդ մեծագոյն հաւաքածոն է, երեւանի Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանէն ետք: Միւս կողմէ նաեւ, Ս. Յակոբայ ուխտը հինէն ի վեր եւ մինչեւ այսօր սուրբ վայրերուն մէջ Հայոց իրաւունքներու պաշտպանութեան նուիրուած զինուորեալ միաբանութիւն է:

Հին Երուսաղէմի չորս թաղերէն մէկը Հայկական Թաղն է. հետաքրքրական է, որ անիկա միակ թաղն է, որ իր ազգային պատկանելիութեամբ կոչուած է, իսկ միւս թաղերը՝ Իսլամական Թաղ, Հրէական Թաղ եւ Քրիստոնեաներու Թաղ, իրենց կրօնական նկարագիրով կոչուած են:

Հոգեւորականներու կողքին, Երուսաղէմի մէջ, յատկապէս Ջ. դարէն սկսեալ միշտ ալ աշխարհիկ համայնք եղած է, որ կազմաւորուած եղած է վաճառականներէն եւ արհեստաւորներէ, որոնք ընդհանրապէս Սիոն Թաղամասին մէջ բնակած են: Աշխարհիկ այս համայնքը, սակայն, երբեմն սուաւորացած է եւ երբեմն ալ մեծապէս նուազած, համաձայն չրջանի քաղաքական պայմաններուն ու վերիվայրումներուն. այսպէս, որոշ ժամանակ մինչեւ հազար տուն Հայ եղած է, այլ ժամանակներու այդ թիւը նուազած է եւ միայն մէկ քանի տասնեակ ընտանիք մնացած է:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ՝ ՍՈՒՐԲ ՔԱՂԱՔ

Երուսաղէմ աշխարհի ամէնէն հին եւ ամէնէն սուրբ քաղաքներէն է. անիկա սրբատեղի է քրիստոնեաներուն, իսլամներուն եւ հրեաներուն համար հաւասարապէս:

Հին Երուսաղէմը, որ կ'ենթադրուի թէ հինգ հազար տարուան պատմութիւն ունի, իր աւանդական դիմագիծը պահած, հին ու պատմական եկեղեցիներով, սինակոկներով ու մզկիթներով հռչակուած պարսպապատ քաղաք է. այդ պարիսպները կառուցուած են չատ հին դարերէն, Հերովդէսեան եւ Համոնեան ժամանակներէն սկսեալ, որոնք չարունակուած են Բիւզանդացիներու, խաչակիրներու եւ մինչեւ օսմանեան սուլթան Սիւլէյմանի ժամանակները, Ժ.Ջ. դարուն:

Հին քաղաքը չորս թաղերու բաժնուած է. հիւսիսը եւ արեւելքը Իսլամական Թաղն է, ուր կը գտնուին իսլամական սրբատեղիներ Աքսա եւ Քուպպաթ Սախրա մզկիթները, հիւսիս-արեւմուտքը Քրիստոնեաներու Թաղն է, ուր կը գտնուին Ս. Յարութեան տաճարը, Ս. Շիրիմը եւ պատմական վանքեր ու եկեղեցիներ, հարաւ-կեդրոնական չրջանը Հրեաներու Թաղն է, ուր կը գտնուի Լացի պատը, իսկ հարաւ-արեւմուտքը Հայկական Թաղն է, որ 150 հազար քառ. մեթր տարածութիւն ունի եւ հին քաղաքին մէկ հինգերորդ կամ մէկ վեցերորդ մասը կը գրաւէ. հոն կը գտնուին Ս. Յակոբայ Մայր Տաճարը, պատրիարքարանը, Ալէք եւ Մարի Մանուկեան Ժառանգաւորաց վարժարանը, հին դըպրեվանքը, Թանգարանը, Կիւլպէնկեան մատենադարանը (ուր մօտաւորապէս հարիւր հազար գիրքեր ամփոփուած են), տպարանը (հիմնուած՝ 1833-ին, անիկա ամէնէն հինն է ամբողջ Պաղեստինի մէջ), Ս. Թարգմանչաց վարժարանը, Ս. Հրեշտակապետաց եւ Ս. Փրկիչ եկեղեցիները եւ հոգեւորականներու ու աշխարհականներու բնակութեան յատկացուած չէնքերը, որոնք թաղերու ձեւով ամփոփուած են. Պախչաթաղ, Պուլղուրթաղ եւ այլն. վանքին մէջ կան ակումբներ, դարմանատուն եւ դրախանութ:

Հին քաղաքի կողքին, պարիսպներէն դուրս տարածուող նոր քաղաքը կառուցած է 1860-ական տարիներէն ետք. հոն սկիզբը քրիստոնեաներ, ռուսական, գերմանական եւ ամերիկեան գաղութներ եւ հրեաներ հաստատուած են: Հրէական ամէնէն հին թաղերն են՝ Միչքենոթ Շաանանիմ եւ Եմին Մոչէ, հռչակաւոր՝ իրենց աւանդական հողմաղացներով եւ մշակոյթի կեդրոններով. Մէա Շէարիմ հիմնուած է արեւելեան եւ կեդրոնական Եւրոպայէն գաղթած ուղղափառ հրեաներու կողմէ, ուր կարեւոր թիւով սինակոկներ եւ Թալմուտի ուսման կեդրոններ կան. Մահանէ Եհուտա Թաղը արեւելեան հրեաներով բնակուած է եւ նչանաւոր է իր պտուղի ու բանջարեղէնի չուկայով. անոնց մօտ կը գտնուի Պուխարան Թաղը: Ա. Աշխարհամարտէն մինչեւ Բ. Աշխարհամարտ երկարող տարիներուն կառուցուեցան Ռեհաւիա, Թալփիոթ, Գիւրիաթ Մոչէ եւ Պէյթ Հա-Քերիմ թաղերը:

Սքոփուս լերան վրայ 1948-1949 տարիներուն կառուցուած է Եբրայական համալսարանը:

Արաբական հին չրջանները՝ Թալպիէ (երկայիս՝ Գոմէմիւթ) եւ Քաթամոն (ներկայիս՝ Կոնէն) քանդուեցան 1947-1948-ի պատերազմին եւ հրեաներով վերաբնակեցուեցան: Հին քաղաքէն դուրս գտնուող արաբական թաղերն են՝ Ամերիկեան գաղութը, Շէյխ Ժարրահ, Ուատի Ժոզ եւ Պէյթ Հանինա, ինչպէս նաեւ չրջակայ գիւղերը՝ Սիլուան, Պէյթ Սաֆաֆա եւ այլն:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Երուսաղէմի մէջ Հայերու գոյութեան մասին ամէնէն հին տեղեկութիւնները կը վերաբերին Դ. դարուն եւ այդ ժամանակներէն սկսեալ հայկական սրբավայրեր եղած են հոն: Նախքան այդ ժամանակները, սակայն, Հայերը Մեծն Տիգրանի օրերէն կապեր ունէին Պաղեստինի հետ:

Դ. դարուն սկիզբը, երբ քրիստոնէութիւնը Հայաստանի, ապա նաեւ Հռոմէական կայսրութեան մէջ պետական կրօնք դարձաւ, Երուսաղէմ, իբրեւ սրբավայր, քրիստոնեայ տարբեր ազգերու պատկանող հոգեւորականներու համախմբման կեդրոն դարձաւ, ուր վանքեր եւ եկեղեցիներ կառուցուեցան, միաբանութիւններ կազմաւորուեցան, եւ ուր տարբեր ազգերու պատկանող կրօնաւորներ միաժամանակ նոյն վանքերուն մէջ ապրելով հոգեւոր, ճգնաւորական, ներհայեցողական կեանքը զարգացուցին: Այս ժամանակ տակաւին քրիստոնեաներուն մէջ դաւանական տարբերութիւններ չկային եւ բոլոր քրիստոնեաները եղբայրներ էին: Այսպէսով ալ, այլ ազգերու պատկանող կրօնաւորներու նման, Հայ հոգեւորականներ եւս դիմեցին Երուսաղէմ, եւ չատ չանցած բաւար թիւով հայ միաբաններ հաստատուեցան Երուսաղէմի վանքերուն մէջ:

Այսպէս, Դ. դարուն, Երուսաղէմի եւ չրջակայքին մէջ հաստատուած Հայերը բացառաբար հոգեւորականներ էին. այդ կրօնաւորները, ընդհանուր քրիստոնէական նկարագիր ունեցող վանքերու մէջ բնակելով հանդերձ, հայկական վանքեր եւ եկեղեցիներ կառուցեցին: Տեղեկութեանց համաձայն, Դ. դարէն սկսեալ եւ մինչեւ Ե. դարուն սկիզբը, մինչեւ Աբրշկունեանց թագաւորութեան անկումը, հայ նախարարական գլխաւոր տուները իրենց առանձին վանքերը, եկեղեցիները կամ մատուռները ունեցած են սուրբ վայրերուն մէջ, որոնց թիւը, մինչեւ Է. դարուն սկիզբը եօթանասունի հասած է: Ե. դարուն, մօտաւորապէս 430-ական տարիներուն կառուցուած է Երուսաղէմի պատրիարքութեան աթոռանիստ Ս. Յակոբայ վանքը: Ցիշենք նաեւ Զիթենեաց լերան Ս. Կարապետ մատուռը, որ կառուցուած է 428-ին, Հայոց արքունիքին ծախքով, Թագաւորութեան անկման ճիշդ նախօրեակին. այս տաճարը յետագային անչքացաւ եւ դարեր շարունակ հողի տակ ծածկուած մնաց, մինչեւ որ Ժ. դարու կէսերուն, երբ ռուս ցարական արքունիքը Զիթենեաց լերան վրայ ռուսական մեծ վանքի մը կառուցման ձեռնարկեց, հիմերը փորելու ժամանակ յայտնաբերուեցաւ մատուռին յատակի գեղակերտ խճանկարը հայկական երկաթագիր չորս աճանագրութիւններով, որոնք հիացում պատճառեցին հնագէտներուն:

Տարբեր ժամանակներու ընթացքին կատարուած պեղումներու ընթացքին հայկական այլեւայլ յուշարձաններ յայտնաբերուած են, որոնք կ'ապացուցեն, որ սուրբ թիւով հայ հոգեւորականներ եղած են հին ժամանակներուն:

Քրիստոնեայ հաւատացեալներու դէպի Երուսաղէմ ուխտագնացութիւնը սկսաւ, երբ Մեծն Կոստանդին կայսր 326-ին իր մօր՝ Հելենա կայսրուհիին համար հոն ուխտատեղի կառուցեց. մօտաւորապէս այս ժամանակ ալ սկսան կառուցուիլ Երուսաղէմի գլխաւոր սրբատեղիները, որոնցմէ յիշենք Ս. Յարութեան տաճարը, որ համաքրիստոնէական մեծ ուխտատեղի է, եւ որուն իրաւատէրն են հայ, յոյն եւ լատին եկեղեցիները:

Այսպէսով, այդ ժամանակներէն՝ Դ. դարէն սկսեալ քրիստոնեայ ուխտաւորներու հոծ զանգուածներ սկսան դիմել Երուսաղէմ. ուխտաւորներու այդ կարաւանները երկար ճամբորդութենէ ետք կը հասնէին Երուսաղէմ, ուր կը մնային որոշ ժամանակ եւ յետոյ կը վերադառնային. անշուշտ կ'ըլլային նաեւ մնայողներ:

Քրիստոնեայ տարբեր ազգերու պատկանող ուխտաւորներուն նման, հայ ուխտաւորներ եւս մեծ կարաւաններով սկսան երթալ սուրբ վայրեր. սկզբնական չրջանի հայ ուխտաւորներուն մասին թէեւ յատակ յիշատակութիւններ չկան, բայց պարզ է, որ երբ հայկական եկեղեցիներ, մատուռներ եւ վանքեր եղած են հոն, ուխտաւորներու մեծ զանգուածները միշտ ալ եղած պէտք է ըլլան: Զորս հարիւր հոգիէ բաղկացած հայ ուխտաւորներու խումբի մը մասին պատմական աղբիւրներու մէջ յիշատակութիւն կայ Զ. դարուն:

Երուսաղէմ հասնող այս հայ ուխտաւորները մատուռներ, յուշարձաններ, սրբատեղիներ կառուցած են կամ անոնց նուէրներ տուած են:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Մոռցայ ըսելու, որ յաճախորդներուն հետ ինչ ըմպելի որ խմէք, ձեր խմածնեբուն արժէքին կէսը ձերն է:

– Ընդհանուր կանոն մըն է այդ:

– Ձեմ գիտեր, որ ընդհանուր թէ մասնաւոր կանոն մըն է, բայց վերջապէս ասոնք են մեր պայմանները եւ վստահ եղէք, որ գոհ պիտի մնաք:

Քրիստինէ, որ գործնական աղջիկ մըն էր, պահ մը մտածելէ ետքը ըսաւ.

– Լաւ, այդ պայմաններով ամիս մը կը պործեմ, եթէ գոհ մնամ, կը չարունակեմ:

– Այդպէս ըրէք, – հաւանեցաւ Թօմի:

Հետեւեալ օրը Թօմի գտաւ իր նոր բաժակամբ՝ Շաւարշ Մոսկենց եւ անոր հաղորդեց իր դիմումներուն արդիւնքը:

– Լաւ, ուրեմն այդ խնդիրը կարգադրուած կրնանք նկատել, – ըսաւ Շաւարշ, – միայն թէ երկու աղջիկը կը բաւե՞ն:

– Անչուշտ կը բաւեն, – պատասխանեց Թօմի, – ես պառին ու պարասրահին վարձեւորութիւնը չեմ տար, անոնք երկրորդական բաներ են, պարզապէս երեսոյթները փրկելու համար... մեր բուն նպատակը խաղարանը պէտք է ըլլայ, ան է, որ մեզի դրամ պիտի չահեցնէ, քանի մը չիշ պիրա, քանի մը գաւաթ ալ գինի կամ ուիսքի ծախելով մարդ հարուստ չըլլար...

– Իրաւունք ունիս, – խոստովանեցաւ Շաւարշ:

– Հիմա երթանք եւ ճաշարանին տիրոջը հետ գործերնիս վերջացնենք:

Այս վերջինը, ինչպէս ըսինք, ճաշարանին երեսէն բաւական կորուստ ունեցած էր եւ ժամ առաջ կ'ուզէր օճիքը փրկել, ուստի դժուարահամ չգտնուեցաւ եւ ընդունեցաւ երկու ընկերներուն պայմանները:

Տասը օր ետքը կը բացուէր նոր պառը, զոր «Սէլէբ Պառ» անունով մկրտած էին:

Անժէլ եւ Քրիստինէ արդէն իսկ իրենց գործին գլուխը անցած էին ու սրահին մէջ ժուռ կուգային չամախորդի սպասելով:

Շաւարշ Մոսկենց դրան առջեւ կեցած փողոցը կը դիտէր, երբ յանկարծ գոչեց.

– Վայ, Միսաք պէյ, դո՞ն ալ հոս...« զարմանալի բան, ներս հրամմէ տեսնենք, ե՞րբ եկար...

– Առջի օրը եկայ, – պատասխանեց Միսաք պէյ՝ պառէն ներս մտնելով:

– Աչքերուս հաւատալ չզար կոր...

– Ինչո՞ւ, չհաւատալու ի՞նչ կայ:

– Բայց ի՞նչ պէտք ունէիր Պոլսէն հեռանալու, քեզի դպչող չէր ըլլար:

– Ի՞նչ գիտնամ, ամէն մարդ կը թողուկը փախչի կոր... քանի մը օրէն Անգլիացիներն ալ պիտի քաչուին ու քէմալական բանակը Պոլիս պիտի մտնայ, ամէն մարդ սարսափի մէջ է:

– Էյ, հոս ի՞նչ պիտի ընես:

– Ձեմ գիտեր, քանի մը ընելու միտք չունիմ, ի՞նչ կ'ուզես, որ ընեմ, քովս քիչ մը դրամ կայ, անիկա կ'ուտենք, տեսնենք ինչ կ'ըլլայ, աս վիճակը ասանկ չի տեւեր ա՛...

« Քովս դրամ կայ» խօսքը զարմացուց Շաւարշը, որ գիտէր, թէ Միսաք պէյ իր հօրենական ժառանգութիւնը արդէն ըսպառած, նիւթական չատ անճոռնի վիճակ մը ունէր, թէեւ միշտ իր չփումը կը պահէր «բարձր դաս»ին հետ: Ուզեց այս մասին կասկած յայտնել կամ բացատրութիւն ուզել, այլ բաւականացաւ ըսելով.

– Քանի որ ապրելու միջոց ունիս, աղէկ ըրեր ես Պոլսէն հեռանալով:

– Իսկ դուն հոս ի՞նչ կ'ընես, – հարցուց Միսաք պէյ:

– Կը տեսնես ահա:

– Բան մը տեսած չունիմ:

– Պառ կը բանեցնեմ:

– Այս պառը քո՞վկդ է, – գոչեց Միսաք զարմացական չեչտով մը, – ե՞րբ բացիր, դեռ նոր Պոլսէն հեռացար:

– Այսօր բացի, – պատասխանեց Շաւարշ, – եւ դուն ալ առաջին այցելուն ես:

– Մաղթենք, որ ոտքս ուղղուլու ըլլայ:

– Այդ մասին տարակոյս չունիմ:

– Բայց կը կարծե՞ս, որ այս գործով կարենամ դրամ չահիլ:

– Իմ նպատակս տարբեր է... պառը կարեւորութիւն չունի, յոյսս վերի սրահին վրայ է:

– Ձեմ հասկնար, – պատասխանեց Միսաք պէյ:

– Պառէն զատ ունինք նաեւ պարասրահ մը եւ անկէ զատ ալ խաղասրահ մը, այս վերջինն է, որ պիտի փրկէ մեզի:

(Շար. 83)

(Շար. Ա. էջէն)

եալ – անհանգիստներու չնորհած մէկ մըլիոն տոլարի նուէրը հիւանդանոցներու համար: Պատս կուսակցութեան թերթը՝ Ա. Սաուրա հեղինակով կ'արտայայտուի ԱՄՆ–ու նեղ կացութեան մասին, քանի այդ «նուէրը» կը զուգադիպի ԻՒՆԻՍԷՖ–ի տեղեկագրին իրաքի մանուկներու կըրկնապատկուած մահացութեան վերաբերեալ:

ՓԱՐԻԶի 16–րդ թաղամասը, Փորթ Տօֆինի մօտ, անսովոր արկած մը պատահած է Օգոստոս 16–ին, երբ «Թաքսի 2» ֆիլմին մէկ վտանգաւոր տեսարանը կը դարձնէին: 406 Փէօժօն, ինչպէս նախատեսուած է փապուղիէն դուրս կ'ելլէ, փողոցները փակ են երթեւեկին: Կառքը պէտք է «ցատքէ» ԱՄԻՒՄ 2 հրատայլերու վրայէն որոնք կը կտրեն իր ճամբան, բայց, բան մը կը պատահի եւ կառքը չհյնար ուր որ պէտք է, կը քշուի 15 մեթր անդին եւ կը բախի նկարահանին եւ անոր օգնականին: Առաջինը կը մեռնի քիչ ետք, օգնականին սրունքները չարդուփշուր եղած են: Կառքին վարորդն ալ խորապէս ցնցուած է:

ԱՐԵՒԻ ՄԱՒԱՐՈՒՄԷՆ, Ֆրանսայի մէջ, 27 հոգիի աչքերը վնասուած են: Հակառակ յանկերգի պէս կրկնուած թելադրանքներուն, որ ոչ ոք փորձուի առանց ակնոցի դիտել խաւարումը, անխոհեմներ եղած են եւ 27 անձերու ցանցենին վնասուած է: Ենթակաները 15–էն 48 տարեկան են եւ տեսողութեան զգալի նուազում ունին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ամէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Հրաչեան:

Հասցէ. –
Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**
ou **la Paroisse de Paris** :
Tél. : **01 44 59 23 50**
ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse**:
Tél. : **01 39 85 15 56**
pour renseignements et réservations.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ծնողքին՝ Հայկ եւ Վեհանոյշ Պայրամեանի յիշատակին, Սիմոն Պայրամեան հազար ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

*
**

Սոնիա եւ Խոսրով Տէր – Յակոբեան 200 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին, սիրելի Գևորգեանի Թարմ յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութիւնը չնորհակալութիւն կը յայտնէ Տիկին Սլիա Ասլանեանի եւ Պ. Արմէն Սամուէլեանի, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Տէր–Յակոբեանի, Տիկին Նիքոլ Հանչերեանի, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Անդրէասեանի եւ Տիկին Արաքսի Անդրէասեանի իրենց նուէրներուն առթիւ Գնել Գեւոնեանի մահուան առթիւ: Գնել Գեւոնեանի ընտանիքն ալ կը միանայ այս չնորհակալութիւններուն եւ չնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ բոլոր անոնց որոնք նուէրներ ըրին նոյն առթիւ հայկական հաստատութեանց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ասչի Պանեէօ – Գաչանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պէլֆոնթէյնի
օղափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN:01 46 65 81 53

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագիծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕՂԷՕՂԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՒՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւասմածոյեան) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախքը՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni» Bd-Oddo*
organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre
Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension
Tourisme magnifique programme
Taxe d'aéroport, visa inclus.
Prix Global :
6990 francs
Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

*
**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE
placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

*
**

Կապոյտ Ասչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՑՏ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմարսալի Հանդստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– ՃԱՇ Պիէվռի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՄՔՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

*
**

Section *N a ï r i*/Beaumont-Marseille 12

du 5 au 12 Octobre
VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits
6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").
Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.
Renseignements et inscriptions (heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. Beaumont.

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)
un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 19
JEUDI
19 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՒԱՌ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·709 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.709

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 3000 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 13000 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԻԶՄԻԹ ԱՂԷՏԵԱԼ ԳՕՏԻ ՀՌՉԱԿՈՒԵՑԱԻ

ՎՆԱՍՆԵՐ ՀԱՅԿ. ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ ԱԼ

Օգոստոս 17–ին, ժամէ ժամ զոհերու հաշուեկշիռը կը ծանրանար եւ նոյնը կը յարունակուէր յաջորդ օրն ալ եւ մինչ ժամը 7–ի չուրջ մեռեալներու թիւը 2150 կը յայտարարուէր, ժամ մը եաք արդէն, պաշտօնական աղբիւրներ կը յատարարէին թէ աւելի քան 3000 է եւ վերջնական ալ չէ: Ինչպէս միշտ, աւերակներու տակ կրնան դեռ չատ դիակներ յայտնաբերուիլ: Վերաւորներու թիւն ալ 13·000 է: Ներկայացուած պատկերները ցոյց կուտան աղէտին ծաւալը, 45 երկվայրկեան բաւած է որպէսզի ամբողջ քաղաք մը – իզմիթ քարուքանդ ըլլայ, հազարաւորներ իրենց կեանքը կորսնցնեն, ուրիշներ ծանրօրէն վիրաւորուին, խելագարութեան տեսարաններ պարզուին: Այս բոլորը ծանօթ է մանաւանդ Հայաստանի ժողովուրդին, որ 1988 Դեկտեմբեր 7–ին չատ աւելի մեծ աղէտի մը դէմ յանդիման գըտնուեցաւ, պաշտօնապէս 25·000 մեռեալներով Սպիտակէն Գիւմրի: Հայաստանի նախագահը արդէն ցաւակցութիւն յայտնած է Թուրքիա մեր զինակիցն է, հինէն մեր բարեկամը»: Այս օժանդակութեան մասին իր խմբագրականին մէջ, «Լիպերասիոն» պատեհ գտած է քաղաքական խորհրդածութիւններ ալ ընել: Ժագ Ամալրիքի համար առիթ մըն է, որպէսզի եւրոպա չատ աւելի չօչափելի գործակցութիւն մը ցոյց տայ Թուրքիոյ, աւելի աեւական ժողովուրդի մը որ ինքզինք լաւ չի զգար, համոզուած որ զոհ է Եւրոպական Միութեան անհասկացողութեան քրտական հարցին մէջ:

Օգնութեան հասած են նաեւ կարմիր Խաչը (որ 40 միլիոն Ֆրանքի հանգանակութիւն մըն ալ բացած է), Գուլկարիա, Մեծն Բրետանիա, ՄԱԿ, ՀԱՊ, Իսրայէլ, Իտալիա, Զուիցերիա, Վրաստան, Հունգարիա, Աւստրիա, Իրան, Ճափոն:

– Ցաւ յայտնած են բազմաթիւ երկիրներ: Շիրաք իր «սոսկումն» ու «յուզումը» արտայայտած է Տէմիրէլի, հեռագրած է նաեւ Ժոսփէնի իր պաշտօնակիցին: Պապը, «խորապէս ազդուած» ազօթած է զոհերուն եւ վերապրողներուն համար եւ «Արտաքին Նախարարին» ալ՝ Ծիբրանեան Սնճելօ Սոտանօ յանուն Պապին զօրակցութեան հեռագիր մը ղրկած է Իզմիրի Արքեպիսկոպոսին՝ Գերպ. Պերնարտինիի:

– Խուճապը անմիջական եւ մեծ եղած է անշուշտ, երբ կրցանք հեռաձայնային կապ հաստատել Օգոստոս 17–ի իրիկունը բարեկամներու եւ «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռ. Հատաէճեանի հետ, աւելի կրցանք հաղորդակից ըլլալ պատահածին ուժգնութեան: Գրեթէ բոլորը, քունէն արթնցած ժամը 3·02–ին, մնացեալ ժամերը դուրսը անցուցած էին: Ցնցումները չարունակուած էին ամբողջ օրն ալ, հետզհետէ թեթեւնալով:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԿՐԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Պատրիարքարանի տեղեկատուութենէն դատ, Օգոստոս 18–ին, մեր պաշտօնակից «Մարմարա»յէն հետեւեալ մանրամասնութիւնները առինք հայկական հաստատութեանց կրած վնասներուն մասին. –

ՍԱՄԱԹԻՈՑ մէջ, Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ վերնատան պատին վրայ ներսէն եւ դուրսէն ճաթռտուքներ դոյացած են: Զանգակատան արտաքին պատին վրայ ալ խոշոր ճաթռտուք մը դոյացած է:

Վարժարանին նախակրթարանի բաժնին մէջ առաստաղին վրայ խոշոր ճաթռտուք մը դոյացած է:

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Ալթըմէրմէրի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ խորանին վրայ քարթոնփիէռներ ամբողջութեամբ ինկած են:

ԿԵՏԻԿՓԱՇԱՅԻ Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ խորանին կամարը ճաթած է, ծեփերը ինկած են: Եկեղեցւոյ մայր դրան ճախակողմեան պատը ճաթած է:

ԹՕՓԳԱՔԻՒԻ Ս. Նիկողայոս Եկեղեցւոյ Ս. Նիկողայոսի յատուկ աջակողմեան մատրան ապակիները փշրուած են, պահարանին երկու կողմի մարմարեայ սիւները կտորած են:

ՊԱՔԸՐԿԻՒՂԻ Եկեղեցւոյ քարթոփիէռները վնասուած են, պատին եւ ձեղունին միացած անկիւնները ճաթած են:

ԳԱՏԸԳԻՒՂԻ Եկեղեցւոյ մէջ վնաս չկայ, բայց եկեղեցւոյ անմիջական կից չուկային մէջ գտնուող եկեղեցապատկան կալուածին արտաքին պատի քարերը ինկած են:

Ս. ՓՐԿԻՉ Ազգային Հիւանդանոցի Եկեղեցւոյ պատերուն եւ հիւանդանոցի ներքին քանի մը բաժիններուն պատերուն վրայ ճաթռտուքներ դոյացած են:

*
**

«ՄԱՐՄԱՐԱ» լոյս չտեսաւ Օգոստոս 17–ին:

*
**

Պատրիարք Մեսրոպ Աբք· Օգոստոս 18–ին մամուլին յանձնած է «Բաց Նամակ մը» ուղղուած Հայ համայնքին ուր կոչ կ'ընէ որպէսզի բոլորը ձեռք երկարեն բոլոր տուժածներուն, նիւթապէս ալ օժանդակելով: Կը հաղորդէ նաեւ որ, հակառակ Պատրիարքարանի տագնապալից վիճակին, ան, կուսակալութեան կողմէ թոյլատրուած հանգանակութեան մասնակցած է 3 միլիառ թրքական լիրայով (շուրջ 43·000 ֆրանք):

*
**

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրաչարժէն հազիւ քանի մը ժամ ետք, Օգոստոս 17, ժամը 12–ի չուրջ, Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը առաջին տեղեկատուութիւն մը կուտար համացանցով: Հոն կ'ըսուէր ի մէջ այլոց·–

– Մեծանուն Մաղաքիա Օրմանեան Պատրիարքի վիճակին կառուցուած եւ 1913–ին գործածութեան յանձնուած Պատրիարքարանի վիթխարի կառոյցը սաստկօրէն ցնցուեցաւ· պատերուն վրայ բացուեցան խորունկ ճաթռածներ, Ս. Հոգի Վերնատան Մատրան մէջ գտնուող սրբանկարները եւ մեծ դահլիճին մէջ կախուած նախորդ պատրիարքներու դիմանկարներէն ոմանք իրենց տեղերէն ինկած էին: Այժմապովսքի հինգ իւղանկարներն ու արժէքաւոր այլ հնութիւններ չէին վնասուած:

– Սուրբ Աստուածածին Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ Մկրտիչ Պատրիարքի (Խրիմեան Հայրիկի) կողմէ 1870–ին կառուցուած զանգակատունը վնասուած է: Զանգակատան գմբէթին վրայ կանգնուած հինգ խաչքարերէն երկուքը փլած եւ կոտրուած են: Խաչքարերէն մէկը չէնքին բակն ինկած է, իսկ միւսը գաւիթին վրայ ինկած է, նիւթական վնաս պատճառելով տանիքին:

– Գումգաբուի թաղեցիներու մեծ բազմութիւն մը, Հայեր ու Թուրքեր, խուժեցին Պատրիարքարանի եւ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ միջեւ գտնուող փոքր հրապարակը, ուր մինչեւ առաւօտ մահիճներու կամ քիլիմներու վրայ լուսցուցին: Պատրիարքը հրահանգեց, որ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին բացուի եւ դուրսի բազմութիւնը օգտուի բակին մէջ գըտնուող աղբիւրի ջուրէն եւ այլ յարմարութիւններէն:

– Պատրիարքը հեռաձայնով կապ հաստատեց Սուրբ Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի հետ եւ տեղեկացաւ, որ երկրաշարժէն անմիջապէս յետոյ, բազմաթիւ վիրաւորներ դիմած են չտապօգնութեան համար:

– Գնալը Կղզիի Գարակէօղեան Կազդուրման Կայանի տաները խուճապի մատնուեցան: Տնօրէնի եւ հակիչներու պաղպեհին կարգադրութիւններուն չնորհիւ, աւելի քան 160 մանուկներ եւ պատանիներ չուտով փոխադրուեցան Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ բակը, ուր հաւաքաբար մինչեւ առաւօտ լուսցուցին եղեւինեղուն ներքեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՄԱԿՈՎ, որ պաշտօնազրկումէն եաք (Մայիս 1999) լուռ կը մնար, յայտարարած է որ կ'ընդունի ընդդիմութեան ցանկին դլուխ անցնիլ, այլ խօսքով կը միանայ հակա–Ելցին խմբակին՝ «Հայրենիք – ամրոզ Ռուսաստանը» համախմբման: Այս դիրքորոշման առթիւ, ըսած է· – «Համախմբում մըն է կեդրոնի առողջ բոլոր ուժերուն: Բայց պէտք մըն է, որ կ'ուզէ հեռու մնալ ծայրայեղութիւններէ, կըզդիացումէ, համախմբումն է այն ուժերուն որոնք կ'ուզեն վերականդնել Ռուսաստա–

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 17 / 18)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԼՂՀ ԱՅՑԸ

Պատուիրակութեամբ մը Օգոստոս 17–ին ԼՂՀ մէյրեայ այց մը կատարած է Արտաքին Նախարար Վ. Օսկանեան: Իր հանդիպումներուն քննարկուած են համահայկական խորհրդաժողովին, երկու երկիրներու Արտաքին Գործերու նախարարութիւններու համագործակցութեան առընչուած հարցեր: Երեսփոխաններու, կառավարութեան անդամներու, մտաւորականներու առջեւ ելոյթ ունենալով Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Ղարաբաղի հարցին մէջ հայկական կողմը աւելի լաւ կացութեան մէջ է այսօր· ան կրկնած է թէ հայկական կողմին համար միակ լուծումը Արցախի ոչ Ֆաքթօ անկախութիւնն է, ոչ եւրի՝ ոչ Ադրբեջանի կազմին մէջ գտնուելը· բան մը որ պիւանագիտօրէն կը նշանակէ ինքնավարութենէն բարձր, անկախութենէն ցած վիճակ: Ան աւելցուցած է թէ որեւէ պարագայի Լեռնային Ղարաբաղը չի կրնար ուղղահայեաց ենթակայութիւն ունենալ Ադրբեջանին:

Վ. Օսկանեան նոյն օրը ընդունուած է ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմէ որ իրեն ներկայացուցած է քաղաքական վերջին փոփոխութիւնները, առընչուած՝ օրէնքի գերակայութեան, ժողովրդավարութեան հաստատումին: Հանդիպումին ներկայ եղած են ԼՂՀ Արտաքին Գործերու Նախարար Ն. Մելքումեան եւ այլ պաշտօնատարներ:

*
**

ԿՈՎԿԱՍԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Ադրբեջանի նախագահին Արտաքին գործերու խորհրդական Վ. Գուլիզադէի համաձայն, Կովկասի երեք երկիրներու նախագահներուն հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Թիֆլիս, յաջորդիկայ աշնան: Հանդիպումը որոշուած էր ՕՔԱՆ–ի 50–ամեակի առթիւ, Ուաշինկթընի մէջ, Մ. Օլբրայթի միջնորդութեամբ:

նի տեղը աշխարհի մէջ: Այս չի նշանակեր որ համախմբումը կազմով որեւէ կուսակցութեան կ'անդամակցիմ: Ինծի համար, կուսակցութեան մը անդամակցիլ անընդունելի է»:

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆի մէջ կացութիւնը դժբախտաբար վատթարացած էր վերջին օրերուն Հեզպուլլահի մէկ պատասխանատուին սպանութենէն ետք: Յաջորդ օրն իսկ (Օգոստոս 17) իսրայէլացի երեք դիւանագէտներ սպանուած են եւ բախումներ տեղի կ'ունենային, որոնց հետեւանքով իսրայէլացի հինգ դիւանագէտներ ալ վիրաւորուած են:

ՊՈՄՆԻՈՑ սերպ, խրուաթ եւ մահմետական դեկավարները հանդիպին եւ միջազգային յատկացումներու մէկ միլիառ տոլար իւրացուցած են, ըստ «Նիւ – Եորք Թայմզ» թերթին:

ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Բանակը այն ներկայութիւնն է որուն մասին ամէն մարդ միմիայն լաւ, դրական բաներ լսել, գիտնալ կ'ուզէ: Շատ հասկընալի այս թծախնդրութիւնը, մանաւանդ պատերազմի դէմքը տեսած ժողովուրդի մը համար, մէկ չէ որ գոհացում կը գտնէր, այդ մասին տրուած լուրերով կամ մամուլին հրապարակումներով: Ամէնէն մտահոգիչ պարագան զօրաբաժիններու մէջ գործուած խժդուժութիւններու առընչուածներն էին. կային նաեւ զօրակոչի անարդարութիւններու մատնանշումները: Ներկայի վարչապետ ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար Վ. Սարգսեան որ բանակին ստեղծումին գլխաւոր դերակատարներէն է, պարբերաբար արտայայտուելով այդ կազմաւորումին ու նաեւ թերիներուն մասին քանիցս ըսած է թէ սրբագրութեան կարօտ մարզեր կան հոն:

Նոյն նիւթով Անահիտ Ցոլակեանի («Հայաստանի Հանրապետութիւն» Յուլիս 30) հարցումներուն տուած պատասխաններով բանակին ներկայի կացութեան, եւ իր կառոյցի հետ համեմատութիւններու, վաղուան նպատակներու մասին բաւական ընդարձակ տեղեկութիւն տուած է զօրավար Մ.Թադեւոսեան: Ան կը ներկայացուի ծանօթ ու սիրուած հրամանատար մը որ կը գտնուի բանակը ստեղծողներու շարքին մէջ: Ցեղով մասնակցած է 1992 – 1994 շրջանի կռիւներուն: Ծնած է 1946–ին Ադրբեջանի մէջ, աւարտած Բաքուի պետական քարձրագոյն ուսումնարանը եւ Մոսկուայի ռազմական ակադեմիան: Բանակի ղեկավարի պաշտօնին գուգահեռ նաեւ Պաշտպանութեան նախարարին Ա. տեղակալն է:

Զօրավար Մ. Թադեւոսեան Հայաստանին հարկաւոր բանակը սահմանելով կ'ըսէ թէ ան պէտք է փոքրաթիւ ըլլայ, բայց ունենայ մարտական բարձր պատրաստականութիւն եւ հարուածելու մեծ կարողութիւն: Պէտք է տէր ըլլայ ռազմական թէքնիք միջոցներու, օժտուած՝ բարոյահոգեբանական բարձր յատկանիշներով: Բանակը այսօր կազմուած է թէ՛ զօրակոչով հրաւիրուած երիտասարդներէն եւ թէ պայմանագիրով գործողներէն: Զօրավար Թադեւոսեան կ'ըսէ թէ պիտի նախընտրէր միայն պայմանագիրով առնուած ուժեր ունենալ, բայց ատիկա այսօր կարելի չէ, տնտեսական պատճառներով: Ան գոհ է զօրակոչի արդիւնքներէն, մանաւանդ երբ կը համեմատէ ՀԱՊ–ի երկիրներէն շատերուն հետ ուր զօրակոչը կը մնայ 50 – 60% համեմատութեան վրայ:

Ինչ կը վերաբերի կարգապահութեան վիճակին, վերջին երկու տարուան ընթացքին ապօրինութիւնները զգալի կերպով նուազած են: Սակայն ատիկա վերջնական գոհունակութեան համար բաւարար չէ: Այդ մարզին մէջ փափաքելի մակարդակին հասնելու համար հարկաւոր են ծնողքներու, նաեւ կրթութեան ու առողջապահական համակարգին ջանքերը. դեր ունի պետութեան տնտեսական վիճակին ալ:

Բանակի այս պատասխանատուն չէչտեւէ եաք թէ խաղաղասիրութիւնը իրենց գլխաւոր ակզբունքն է, կ'ըսէ նոյն տեղն որ ոչ ոքի թոյլ կուտան նուաճելու հայրենի երկիրը, հողը: Իր մտքին մէջ այս կեցուածքին հակասող չէ հզօր բանակ ունենալու ձգտումը, քանի որ ատիկա հայրենիք պաշտպանելու մտահոգութենէն կը պարտադրուի:

«Ի՞նչպէս է ապահովուած» հարցումին պատասխանելով զօրավարը կ'ըսէ թէ առաջին քայլով պարտադրուած էին լաւ կրթուած, ջոկատները լաւ գեկավարելու կարող տղաքը ընդգրկել. սակայն, որովհետեւ այդ յատկանիշները անպայման չեն նշանակեր լաւ դասախրատկ, ասոր հաճախաբար անոնք կը փոխարինուին ռազմական բարձրագոյն ուսումնարաններէ վկայուածներով: Այսուհանդերձ, կարեւոր է թիւը ժամանակի ընթացքին լաւ հրամանատարներու, ասպետներու վերածուածներուն, առանց ռազմական ուսումնարանին:

Յառաջիկայի անմիջական գործերէն է 1999 – 2000 դասաշրջանէն այդ ուսումնարաններուն դասերը, դասագիրքերը հայերէնի վերածելը:

Այս տարուան գարնան զօրակոչը լման տոկոսով կատարուած է: Զօրավարը կ'ըսէ թէ դրական երեւոյթ է այն որ 1998–ի եւ 1999–ի առաջին զօրակոչին երիտասարդներու բացարձակ մեծամասնութիւնը իրենց կամքով գիմած է, առանց երկրորդ աղգարարութեան կամ իրաւապահ մարմիններու միջամտութեան: Նաեւ տարիքով մեծ 250 զինապարտներ որոնք երկրէն դուրս կը գտնուէին, կամովին ներկայացած են իրենց պարտականութիւնը կատարելու: Աւելի հանդամանօրէն սկսած է կատարուիլ առողջապահական քննութիւնն ալ, այնպէս որ ծառայութեան առաջին ամիսներուն առողջական վիճակի պատճառով եւ ղրկուածներու թիւր զգալի կերպով պակսած է:

Վերջին հարցումով զրուցավարը կ'ուզէ գիտնալ թէ զօրավար Մ. Թադեւոսեանն ինչ յատկանիշներ հարկաւոր կը նկատէ զօրամասի հրամանատարի մը: Տրուած պատասխանը առաջին գիծի վրայ կը գտնէ զարգացումը, արհեստավարժութիւնը: Ցետոյ կուգան սկզբունքի տէր ըլլալու յատկանիշը, մարդիկը մտիկ ընելու, ի հարկին փոխադարձ զիջումներու կարողութիւնը. նաեւ մարդասիրութիւնը, ինքզինք կատարելագործելու պատրաստակամութիւնը: Ինչ կը վերաբերի զուտ բանակային գործունէութեան, զօրավարը կ'ուզէ որ հրամանատար մը ըլլայ հանգիստ ու պաղարիւն: Որոշում մը տալէ եաք պէտք է կարենայ զայն մինչեւ վերջին կէտը գործադրել ու պաշտպանել:

Կարդալէ եաք զօրավարին թղթատրութիւնները, մարդ թերթը կը փակէ գոհունակութեան զգացումով մը: Նաեւ լուռ մաղթանքով որ անարդարութեան, վարագութեան նոր պարագաներ տեղ չգտնեն այլեւս նոյն սիւնակներուն մէջ, գոհունակութիւնը մտահոգութեան վերածելով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ՝ ԵՐԲԵ՛Ք

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Այս իմաստով թացատրութիւնը, հինեւրը՝ տարբեր ձեւով մը կը գործածէին. «Այդ օրերը Թող երթան եւ անգամ մըն ալ եաւ չգան»: Բայց մասնաւորաբար «հեռատեսիլային լեզու» կոչուած ահաւոր աղաւաղումը, ինչպէս բազմաթիւ ձեւեր եւ ասութիւնները, խորթարեց նաեւ ասիկա եւ այսօր եթէ տեղ մը հանդիպիք «Անգամ մըն ալ՝ երբեք» ասութեան, հասկցէք որ անբաղձալի բան մը պատահած է եւ կըրկնութիւնը՝ մաղթելի է որ չպատահի:

Հիմա, հեռատեսիլի յայտագրերէն մէկուն վրայ կը յիշուի անցեալին պատահած մարդկային ողբերգութիւններուն պատմութիւնը եւ անոնց կրկնութենէն խուսափելու համար պետութիւններուն միջոցառումները կը ցուցադրուին՝ «Մասնաւոր Ուժեր» ընդհանուր խորագրին ներքեւ, ուր մարդուս մարմինը կը փշաքաղի տեսնելով որ Քառասնմէկերորդ Դարուս սեմին քաղաքակիրթ մարդկութիւնը ինչպիսի՛ պատրաստութիւններ կը տեսնէ իր նմանները ոխերիմ թշնամիներ նկատելով եւ ամէնէն անողոք վերաբերումը սպասելով նոյնիսկ ամենամօտաւոր դրացիէն: Այդ նպատակաւ, տակաւին զազմահազար երիտասարդներ իրենց կեանքին ամէնէն սուղ ու գեղեցիկ ժամանակները կ'անցընեն պատրաստուելով ամէն տեսակ նեղութիւններու, դժուարութեանց ու չարչարանքի, երբ գիտութիւնը զիչեր ցերեկ կ'աշխատի մարդկային կեանքը աւելի երկարելու, պայմանները աւելի հեշտ ու դիւրատար դարձնելու համար: Եթէ մինչեւ այսօր չէք դիտած այդ շարքը, անպայման դիտեցէք ու վստահ ենք որ պիտի ամչնաք եւ երանի պիտի տաք... Դաւիթի եւ Գողիաթի մութ ու դաժան օրերուն: Դուք ի՞նչ կը մտածէք այդ մասին:

Մեր երիտասարդութեան տարիները զուգադիպեցան այնպիսի փոթորկոտ շրջանի մը, ուր իսկապէս մարդ անապահով կը զգար ինքզինք եւ անստուգութիւնը կը տիրէր բոլորին ալ սրտին ու հոգիին մէջ: Թերեւս առթը համար էր որ մեր ուրացեալ բանաստեղծ ընկերը Հ. Գալուստեան, որ իրապաշտ գրականութեան յատաջապահներէն մէկն էր, մեծ հիացումով կը խօսէր Շարլ Փէկիի «Պալլատ՝ Քնացող Փոքրիկ Տղոց Համար» անուն բանաստեղծութեան մասին, որովհետեւ կը հաւատար որ աշխարհ մեծ անիրաւութիւն մը կը գործէր նորահաս սերունդին նկատմամբ, ինչպէս որ ես ալ, այդ տարիներուն, քանի՛ անգամ որ նոր թերթ մը հրատարակեցինք ընկերներով, անպայման առաջին առթիւ հրատարակեցի Իլիա Էհրէնպուրկի նշանաւոր պատմուածքը՝ «Ծխամորճը Խրամին Մէջ», այնքան որ մենք երիտասարդներս հաւատացած էինք պատերազմին անխմաստութեան: Տարօրինակ էր աշխարհահայեացքը մեր չրջանի երիտասարդութեան. Գալուստեանը արուեստաներուն ու մշակոյթին փրկութիւնը կը տեսնէր Ափթըն Սինքլէրի «Ոսկի Շղթան» անուն գրքի տարածումին մէջ, հանգուցեալ Տոքթոր Գէորգեան Կրիկորի Փէքրովի «Սպիտակ Շուշաններու Երկիրը» կ'ուզէր որ «բարձի դիրքը» ըլլար ամէն մտաւորականի, ես ալ կը մաղթէի որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Կանոնագրին մէջ տեղ տրուէր վաղամեռիկ գրող Արշաւիր Հոշապերեանի կողմէ Խաղաղութեան համար գրի առնուած յօդուածին, ուր պատերազմին չարիքներուն մասին կը խօսէր այդ քանչելի տղան, տակաւին տասներեք տարեկանին:

Աւելի քան չորս տարիներ անցած են մեր այդ երիտասարդական երազներուն վրայէն եւ չատեր անդարձ մեկնեցան այս աշխարհէն՝ առանց իրականացումը տեսնելու իրենց քարի եւ մարդասիրական երազներուն: Հիմա աշխարհի դրեթէ բոլոր պետութիւնները իրենց միջոցառումները կ'ընեն՝ «Անգամ մըն ալ՝ երբեք»ի նախատեսութիւններով, երբ արդէն իսկ չատեր հաչիւ նստած են մանաւանդ այս օրերուն, երբ աշխարհի վեց միլիոներորդ բնակիչն ալ ծնաւ, ինչպէս ամէն օր իմացաւ անոր առաջին մանկական ճիչին արձագանգը՝ անջրպետին մէջ չկորսուած...:

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳԱՂԹՕՁԱԽԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԵՐՈՒՍԱղԷՄ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆ՝ Ե. ԴԱՐԲԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Երուսաղէմի մէջ հաստատուած հայ կրօնաւորները Ե. դարէն սկսեալ մշակութային եւ թարգմանական աշխատանքի նուիրուեցան: Արդարեւ, այն ժամանակ, երբ Հայաստանի մէջ գիրերու գիւտէն եաք թարգմանական աշխատանքները լայն ծաւալ ստացած էին, միաժամանակ թարգմանական չարժումը սկսաւ նաեւ Երուսաղէմի մէջ. ընդհանուր առմամբ կարելի է ըսել, որ Սահակ Պարթեւի եւ Մեսրոպ Մաշտոցի զպրոցէն եաք, ամէնէն աւելի Երուսաղէմի մէջ է, որ հայ հոգեւորականներ թարգմանական հսկայական աշխատանք ծաւալեցին:

Արդարեւ, այդ ժամանակ Երուսաղէմի հայ հոգեւորականութեան մէկ կարեւոր մասը ընդհանուր քրիստոնէական վանքերու մէկը կը բնակէր, ուր անոնք տարբեր ազգերու պատկանող կրօնաւորներու հետ ապրելով՝ առիթը ունէին օտար լեզուներ սորվելու, առանց մշակոյթին ծանօթանալու եւ թարգմանութիւններ կատարելու:

Այս իմաստով ամէնէն աւելի կարեւոր դեր կատարեց յատկապէս Մար Սապա մենաստանը. Երուսաղէմէն 15 քիլոմեթր հարաւ – արեւելք գտնուող այս վանքը, հիմնուած՝ 478–ին, քափատոսիացի Սուրբ Մարկոսի Փէթրովի «Սպիտակ Շուշաններու Երկիրը» կ'ուզէր որ «բարձի դիրքը» ըլլար ամէն մտաւորականի, ես ալ կը մաղթէի որ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Կանոնագրին մէջ տեղ տրուէր վաղամեռիկ գրող Արշաւիր Հոշապերեանի կողմէ Խաղաղութեան համար գրի առնուած յօդուածին, ուր պատերազմին չարիքներուն մասին կը խօսէր այդ քանչելի տղան, տակաւին տասներեք տարեկանին:

Աւելի քան չորս տարիներ անցած են մեր այդ երիտասարդական երազներուն վրայէն եւ չատեր անդարձ մեկնեցան այս աշխարհէն՝ առանց իրականացումը տեսնելու իրենց քարի եւ մարդասիրական երազներուն: Հիմա աշխարհի դրեթէ բոլոր պետութիւնները իրենց միջոցառումները կ'ընեն՝ «Անգամ մըն ալ՝ երբեք»ի նախատեսութիւններով, երբ արդէն իսկ չատեր հաչիւ նստած են մանաւանդ այս օրերուն, երբ աշխարհի վեց միլիոներորդ բնակիչն ալ ծնաւ, ինչպէս ամէն օր իմացաւ անոր առաջին մանկական ճիչին արձագանգը՝ անջրպետին մէջ չկորսուած...:

Մատայի կողմէ, արագօրէն բարգաւաճեցաւ եւ Ե. դարու վերջաւորութեան արդէն անիկա քրիստոնեայ եկեղեցւոյ հոգեւոր կեանքի, դպրութեան ու մշակոյթի մեծ կեդրոն դարձաւ. քրիստոնեայ տարբեր ազգերու պատկանող կրօնաւորներու կողքին, հոն կային նաեւ ստուար թիւով հայ վանականներ, որոնք յոյն եւ այլ ազգերու պատկանող միաբանակիցներու հետ ապրելով լաւագոյն ծանօթացան անոնց լեզուներուն եւ մշակոյթին, տարիներ շարունակ թարգմանական աշխատանք կատարեցին եւ երախտաւորեցին հայ մշակոյթի զարգացման ու տարածման իմաստով: Հետաքրքրութեան համար յիշենք, որ Մար Սապա վանքը յետագային Ցոյներուն անցաւ եւ Երուսաղէմի յունական պատրիարքութեան կապուեցաւ. վանքը պատմութեան ընթացքին միշտ ալ ստուար թիւով միաբաններ ունեցած է եւ մշակոյթի մեծ կեդրոն եղած է. անիկա ներկայիս Երուսաղէմի յունական պատրիարքութեան գլխաւոր վանքերէն է:

Երուսաղէմի հայ միաբաններուն կատարած թարգմանութիւններէն յիշենք «Թուղթ Իգնատիոսի», «Վարք Անտոնի եւ Մակարայ», «Խրատք Նեղոսի» եւ այլ բազմաթիւ կանոնական եւ վարքագրական աշխատութիւններ:

ԴԱՒԱՆԱԿԱՆ ՎԷՃԵՐԷՆ ԵՏՔ

Երուսաղէմի հայ գաղութը նոր հանգրուան մը թեւակոխեց քրիստոնեայ եկեղեցիներուն մէջ սկսած գաւանական վէճերէն եաք: Արդարեւ, 451–ի Քաղկեդոնի ժողովէն եաք քրիստոնեայ եկեղեցիները երկու մասի բաժնուեցան. Արեւելքի եկեղեցիները՝ հայ, ասորի եւ զպտի, հաւատարիմ մնացին Եփեսոսի 431–ի տիեզերական ժողովին բանաձեւուած Քրիստոսի մէջ մարդկային եւ աստուածային մէկ բնութեան բնորոշումին, որմէ եաք անոնք ճանչցուեցան իբրեւ միաբնակ եկեղեցիներ. իսկ մնացեալ եկեղեցիները ընդունեցան Քաղկեդոնի մէջ Մարկիանոս կայսեր որոշուած բանաձեւուած Քրիստոսի մէջ մարդկային եւ աստուածային իրարմէ տարբեր երկու բնութեանց յետոսմոտ բնորոշումը, որմէ եաք անոնք երկաբնակ կամ քաղկեդոնական անունով ճանչցուեցան: Այսպիսով սկսան գաւանական վէճեր, որոնք հերձեցին քրիստոնեայ եկեղեցիներու միութիւնը:

Հայ Եկեղեցին Բարգէն Ա. Կաթողիկոսին օրով կայացած Դուինի 506–ի ժողովին եւ յետագային, 554–ին, Ներսէս Բ. Բագրեւանդեցի Կաթողիկոսին օրով գումարուած Դուինի երկրորդ ժողովին մերժեց Քաղկեդոնի ժողովին որոշումները:

Այս պայմաններուն տակ Բիւզանդական կայսրութիւնը սկսաւ հալածել միաբնակները. հալածանքի ենթարկուեցան նաեւ Երուսաղէմի հայ հոգեւորականները, որմէ եաք անոնք քաշուեցան մինչեւ այդ ժամանակ ընդհանուր քրիստոնէական նըշանակութիւն ունեցող վանքերէն եւ հայկական վանքերուն մէջ ամփոփուեցան, միաժամանակ պայքարելով եւ մեծ դժուարութիւններով պահելով հայ եկեղեցւոյ իրաւունքները սուրբ վայրերուն մէջ:

Հալածանքի այդ օրերուն Երուսաղէմի հայ հոգեւորականները, մաւտաւորապէս հինգ հարիւր հոգի, նամակով մը դիմեցին Յովհաննէս Գաբեղենից Կաթողիկոսին (557 – 574), ճշդելու համար իրենց դիրքը յոյն եկեղեցւոյ նկատմամբ: Կաթողիկոսը իր պատասխան նամակին մէջ անոնց կոսը իր պատասխան նամակին մէջ անոնց կոսը իր պատասխան նամակին մէջ անոնց կ

յոյն եկեղեցւոյ եւ բիւզանդական իշխանութիւններու հալածանքներուն, պահեցին Լրենց դոյավիճակը եւ, ընդհակառակն, աւելի եւս տոյտարացան նոր միացաններով:

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ՀԱՄԱՑՆՔԻՆ ԿԱԶՄԱԻՈՐՈՒԻՄԸ

Այս նոյն ժամանակաշրջանին, Զ. դարուն, Երուսաղէմի մէջ կազմաւորուեցաւ նաեւ հայ աշխարհիկ համայնք: Արդարեւ, այս ժամանակ Երուսաղէմ առեւտրական կարեւորութիւն սկսաւ ներկայացնել եւ տարանցիկ առեւտուրի ճամբայ ըլլալով՝ սկսաւ բարգաւաճիլ, եւ հայ առեւտրականներ, որոնք Բիւզանդական կայսրութեան տարածքին կարեւոր դերակատարութիւն ունէին, սկսան Երուսաղէմ հաստատուիլ:

Երուսաղէմ հաստնող այս Հայերը Հայոց Սուրբ Յակոբայ վանքին յարակից Սիոն թաղին մէջ՝ քովնութիւն հաստատեցին, հոն, ուր նախապէս հռոմէական լեգէոնի ճամբար եղած է, եւ ուր արագօրէն հայկական փոքրիկ համայնք մը կազմաւորուեցաւ: Այդ ժամանակ ալ Երուսաղէմի դպրի Սիոնի բարձունքը երկարող մէկ ճամբան Հայկական փողոց (Ruda Armeniorum) անուանով կոչուեցաւ:

Արաբները երբ Օմար խալիֆային ղեկավարութեամբ 638-ին գրաւեցին Երուսաղէմը, արդէն հայկական հոգեւոր եւ աշխարհիկ կազմակերպուած համայնք մը կար հոն. նոյն տարին ալ, 638-ին Արաբները Հայոց Սուրբ Յակոբայ վանքին վանահօր պատրիարքական իշխանութիւն եւ ծուխով պատրիարքին հաւասարազօր իրաւունքներ տուին. այսպէսով Աբրահամ եպիսկոպոս Երուսաղէմի Հայոց առաջին պատրիարքը դարձաւ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՐԱԿԱՐՕՏ ՀՈԳԻՆԵՐ

Լեւոն Զաւէն Սիւրմէլեաններին
եւ
Վահան Թէֆէեաններին
փոխանակած նամակները

Համադրեց եւ ծանօթագրեց
Տոքթ. ՎԱՉԷ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Ուոլթհէմ (ԱՄՆ) 1998

ՋԻՆԱՍՏԱՆ 60 ՄԻԼԻՈՆ ԱՂԱՆԴԱՒՈՐԻ ԵՐԿԻՐԸ

Վերջին տասնամեակին մարդկութիւնը ականատես կ'ըլլայ աղանդներու բազմացումին. բան մը որ մտահոգելով հանդերձ իշխանութիւնները, այն տպաւորութիւնը կայ որ զանոնք եւս կը պահէ վրճռական քայլերու դիմելէ: Ու շատ մը երկիրներու մէջ – յատկապէս ամէնէն բարգաւաճներուն, ճարտարարուեստականացածներուն–, զանազան աղանդներ կը ծլին ու կը ծաղկին: Հոգեբաններ, ընկերաբաններ, յանախ բազմութիւններու հաւատքին, համոզումներուն, արժէքներու համակարգին կորուստին կը վերագրեն երեւոյթը: Միտքերու, հոգիներու մէջ ստեղծուած պարապը մարդիկը, բազմութիւնները կը մղէ կառչելիք բան մը փնտռելու եւ երբ զանուածը աղանդի մը վարդապետութիւնը կ'ըլլայ, ատիկա կ'ընկալուի որպէս փրկութիւն: Հարցը հոն է ականջ որ յաճախ տրուած են փաստերը թէ այդքանով չի սահմանափակուիր աղանդներու ազդեցութիւնը: Երբ անոնցմէ մէկը զէնք չվերցնելու խրատ կը կարդայ պատերազմին չուքին տակ ապրող երկրի մը երիտասարդութեան, կամ ուրիշներ երբ իրենց հետեւորդներուն ամբողջ ունեցածին կը տիրանան, մոխիրի վրայ նստեցնելով զանոնք, հետաքրքրութիւնները կ'ուղղուին աղանդներու բուն նպատակներուն. ու հո՛ս է որ կը յայտնուի վտանգը:

Վերջերս իր մասին խօսեցնող աղանդ մը եղաւ Ֆալունկոնկը: Չինաստանի Ներման երկրի մը մէջ պատճառած ծաւալուն չարժումով ան քաղքական ազդակի մը տարողութիւնը ստացաւ, լուրջ վըրդովում պատճառելով իշխանութիւններուն: Կազմակերպութիւնը կ'ըսէ թէ 60 միլիոն հետեւորդ ունի հոն. իսկ վերջին ցոյցերով այդ զանգուածը ցոյց տուաւ որ կրնայ երկրին մէկ ծայրէն միւսը իր ազդեցութեան ենթարկել: Ու թերեւս իշխանութիւններու մտահոգութեան ամէնէն լուրջ պատճառը այն պնդումն է թէ աղանդը հետեւորդներ ունի նաեւ իշխանութեան չարքերուն մէջ:

Անոնց ցոյցերը ընդհանրապէս չատ խաղաղ մթնոլորտի մէջ տեղի կ'ունենային: Բայց այս անգամ փէքին իրենց կը սպասէին հարիւրաւոր ոստիկաններ: Բռտօրէն ցուցարարները լեցնելով բեռնակառքերու մէջ, տարին մարզադաշտ մը: Նոյն տեսարանը կրկնուեցաւ երկրին տարբեր անկիւններուն մէջ ուր բազմութիւններ փողոց լքած էին:

Ապահովութեան ուժերու կողմէ կատարուած հետաքննութիւն մը մտահոգիչ արդիւնքներ տուաւ. մանաւանդ որ Չինաստանի անցեալին մէջ նման նախընթացներ միշտ խռոված են կարգ – կանոնը: Մտահոգութեան երկրորդ պատճառն ալ տեսնել էր թէ որքան ազդեցիկ կազմակերպութեան տէր է աղանդը: Քիչ բան չէր այնքան ընդարձակ երկրին մէկ ծայրէն միւսը, նոյն օրը, ցոյցերու դիմել կուսակցութեան կեդրոնատեղիներուն չուրջ: Ֆալունկոնկի հետեւորդները թէեւ հրաժարած են ծխախոտէն, ալքոլէն, արտասուանական կապերէ, հեռատեսիլէն, սակարանէն եւ արդիականութեան այլ խորհրդանիշներէն, բայց կ'օգտագործեն համացանցը եւ առձեռն հեռաձայնը որպէսզի կարենան երկրին մինչեւ ամենափոքր գիւղերուն մէջ չրջանառութեան դնել իրենց մեծաւորին հրահանգները: Չինաստանի ղեկավարութիւնը մտահոգ է նաեւ տեսնելով աղանդին Եւրոպայի, ԱՄՆ-ու մէջ ալ տարածումը. վերջապէս, հաստատելով տակաւին թէ աղանդը ընկերութեան ամէնէն խոցելի խաւին հետ կ'որոշայ վերնախաւէն դէմքեր ալ. անոնք կուսակցականներ են, իշխանութեան ներկայացուցիչներ, պետրականներ, եւայլն:

Ապահովութեան ուժերը եղրակացուցած են որ Ֆալունկոնկ չափը անցուցած է ու պէտք է պատժուի. ան յայտարարուած է ապօրինի կազմակերպութիւն: Կուսակցական վերնախաւին պատկանող մօտ 1200 անձնաւորութիւնները որոնք համայուած էին աղանդին վարդապետութենէն, հաւաքուած ու ղրկուած են «վերադաստիարակման վարժընթաց»ի: Իսկ պարզ չարքայիններուն համար հրապարակուած է չրջաբերական մը որով կը պահանջուի իսկել կապերը այդ աղանդին հետ ու վերադառնալ Մարքս – Լենինեան գաղափարականին ու անաստուածութեան:

Ինչ կը վերաբերի աղանդին մեծաւոր Լի Հոնկծիի զարգացուցած վարդապետութեան, ան կը մեկնի անկումի տեսութենէ մը. մարդկութեան ուղղուած հին յայտնութիւնները – Պուտտայինը, Լաօ Ցէնը, Ցիսուսինը, Մուհամէտինը – լրացուցած են իրենց չրջանը: Ինք կ'ըսէ թէ դարուն սկիզբէն ի վեր արտերկրացի արբածներ ողողած են երկիրը եւ գիտութեան միջոցով ճեղք առած մարդկութեան հակակչիռը: Անոնց նպատակն է պատերազմներ հրահրել, աղէտներ պատճառել ու ատկէ օգտուելով գրաւել մարդկութեան տեղը: Ատիկա պիտի ընեն որպէս հոգի տեղ գրաւելով մարդկային հասարակութիւններուն մէջ որոնց ստեղծումին կը պատրաստուին գիտնականները: Այլ խօսքով՝ աշխարհին տիրած ընդհանուր այլասերումին մէջ փրկութեան միակ չանքը կը պատկանի Ֆալունկոնկի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ՏՈՂՈՐԷՍ ԶՕՀՐԱՊ ԼԻՊՄԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հաճոյքով կը հաղորդենք, թէ Տոլորէս Զօհրապ Լիպման Հիմնադրամը նիւթապէս պիտի օժանդակէ որ հրատարակուին ընտրեալ

ա. վարդապետական աւարտաճառեր հայադիտական նիւթերու մասին,

բ. հայոց հին պատմութեան երկեր հայ պատմաբաններու,

գ. 19-րդ դարու եւ աւելի վաղ շրջանի հայ պրակտութեան երկեր:

Ներկայացուող աշխատասիրութիւնները կրնան ըլլալ կա՛մ հայերէն կա՛մ անգլերէն լեզուով: Եթէ գործ մը հայերէն լեզուով է, անոր պէտք է ընկերանայ անգլերէն որակաւոր թարգմանութիւնը:

Դիմումնագիրները ներկայացնել ամէն տարուան Ապրիլ 15 եւ Նոյեմբեր 15 թուականներէն առաջ:

Յաւելուածական տեղեկութեան եւ դիմումնագրի թերթիկ ստանալու համար դիմել՝

THE ◦DOLORES ◦ZOHRAB ◦LIEBMANN FUND

PUBLICATIONS PROGRAM

Attn: Mr. Suren D. Fesjian

661 Hillside Rd. , P.O.B. 889

Pelham Manor, NY 10803

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Շարժանկարի Լոքարնոյի (Զուիցերիա) 52-րդ փառատօնին, «Ոսկի ընձառիւծը» չնորհուեցաւ Հելէն Անժէլի առաջին ֆիլմին (Ֆրանսա) «Փօ տ'օմ, էէօռ տը պէյ»ի, որու պերակատարն ալ՝ Սերժ Ռիապուքին արժանացաւ լաւագոյն դերասանի մրցանակին:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Բայց այսչափ գործին մէջէն առանձին ի՞նչպէս պիտի կրնաս ելլել:

– Առանձին չեմ, ընկեր մըն ալ ունիմ, հանած – վարածին մէկը, զոր հոս ճանչցայ... փոքէրին ամբողջ սատանայութիւնները պիտէ կոր...

– Ուրեմն փոքէր խաղացողներ ունի՞ք այստեղ, – հարցուց Միսաք հետաքրքիր, որովհետեւ ինքն ալ խաղամոլ մըն էր:

– Տակաւին այսօր բացինք սրահը, խաղացողները տակէ եռքը պիտի գտնենք:

– Բայց դուն այստեղ մարդ չես ճանչնար:

– Ես չեմ ճանչնար, բայց ընկերս կը ճանչնայ, հիմակուընէ գնաց յաճախորդ ճարելու:

– Սա ընկերոջդ անունը չըսիր:

– Չես ճանչնար, պոլտեցի չէ: Իզմիրի կողմերէն է, քոյն անունը Թովմաս Ֆրիկեան է, բայց Թօմի անունով կը ճանչցուի:

– Քանի որ խաղասրահ մը ունիք, ես ալ կուզամ բախտս փորձելու:

– Հրամմէ: Այս իրիկուն եկուր, եթէ ուրիշ մարդ չըլլայ, մենք մեզի կը խաղանք:

Միսաք պէյ խոստացաւ իրիկունը գալ եւ մեկնեցաւ:

– Քանի որ քովը դրամ ունի, թող հըրամմէ, խաղայ, – խորհեցաւ Շաւարշ Մոսկենց, – իրմով կը փորձենք մեր բախտը եւ Թօմիի ճարպիկութիւնները...

Թօմի ուշ ատեն եկաւ, երբ պառը բաւական յաճախորդներ նստած ու ներսն ալ մէկ քանի զոյգեր կը պարէին ճաշգանաի մը խլացուցիչ աղմուկին մէջ:

Երիտասարդը գուարթ ու ժպտուն կերպարանք մը ունէր:

– Այս որչա՛փ բազմութիւն... չըսե՞ս որ գործը արդէն քալել սկսաւ, – գոչեց Շաւարշի մօտենալով:

– Այսօրուան բազմութենէն դատելու չէ, – պատասխանեց միւսը, – նոր բացուած ըլլալուն հետաքրքիրները անդամ մը կ'այցելեն եւ մէյ մըն ալ ոտքերնին ներս չեն դներ:

– Աչխատինք, որ այդպէս չըլլայ:

– Անշուշտ պիտի աչխատինք, բայց թո՛ղունք ատիկա ու տեսնենք, թէ ինչ լուր բերիր:

– Աղէկ լուրեր, – պատասխանեց Թօմի, – խոչոր որս մը ձեռք պիտի անցընենք, նոյնիսկ երկու որս...

– Ե՞րբ, – հարցուց Շաւարշ:

– Չեմ դիտեր, վերջնական լուրը վաղը պիտի առնեմ:

Թօմի իրեն նման արկածախնդիր ու խաղամոլ երկու բարեկամներ ունէր՝ պարոն Աբէլը եւ պարոն Յուլիոն, եւ իր յոյսը անոնց վրայ դրած էր խաղասրահին յաճախորդ հայթայթելու համար: Վայ անոնց, որ այս երեքին հետ փոքէր խաղալու անխոհեմութիւնը գործէին:

Շաւարշ իր կարգին խօսեցաւ Միսաքի պէյի այցելութեան մասին եւ ըսաւ, թէ անճարակ, բայց մոլեռանդ փոքէր խաղացող մըն է:

– Դրամ ունի՞, – հարցուց Թօմի:

– Ինք չունի, ամբողջ հարստութիւնը կերած է, բայց ազգականները հարուստ են, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Անոնց հարստութենէն մեզի օգուտ չկայ:

– Ըսաւ, որ հետը բաւական դրամ բերած է: Այս իրիկուն պիտի գայ փոքէր խաղալու:

– Թող գայ տեսնենք:

Արդարեւ Միսաք պէյ իրիկունը կրկին եկաւ իր բարեկամին մօտ: Թօմի առաջին ակնարկով հասկցաւ, թէ այդ երիտասարդէն կարելի չէր մեծ բան մը յուսալ:

– Ի՞նչպէս, փոքէրճիները եկա՞ն, – հարցուց Միսաք:

– Մարդ չեկաւ, բայց կը սպասենք կոր, վաղը – միւս օր, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Ուրեմն մենք մեզի սանկ պզտիկ խաղ մը խաղանք:

– Ի՞նչ կ'ըսես, Թօմի, – հարցուց իր ընկերոջ:

Այս վերջինը դժկամակութիւն ցոյց տուաւ:

– Փոքէրը խաղալէ եռքը չնորհքովը խաղալու է, մեծ խաղ...

– Մերինը պարզապէս ժամանակ անցընելու համար է:

– Դուք երկուքդ խաղացէք:

– Չըլլար, երկու հոգի համ չունի:

Քիչ մըն ալ մերժելէ եռքը վերջապէս Թօմի հաւանեցաւ խաղալու եւ երեքը միասին զացին վերի խաղասրահը, որ բաւական ճոխ կերպով կահաւորուած էր ու էլեկտրականութեամբ լուսաւորուած:

Քանի մը ժամ եռքը խաղը կը վերջացընէին, ու Միսաք պէյ կը կորնցնէր հազար տրախմիի չափ, որոնց մեծ մասը կ'երթար Թօմիի գրպանը:

– Այս իրիկուն բախտ չունիք, – ըսաւ Թօմի:

– Այնպէս է, – հառաչեց Միսաք, – բնաւ թուղթ չեկաւ:

– Ես արդէն չեմ ուզեր կոր խաղալ, գիս բոնի ստիպեցիք... բարեկամներու հետ խաղալ չեմ սիրեր եւ երբ որ չահիմ, հաճոյք չեմ զգար... ընդհակառակն:

– Կարեւորութիւն չունի, – միջամտեց Շաւարշ, – Միսաք պէյ վարժուած է կորնցնելու:

– Վաղն ալ կը չահի:

– Ես, չիտակը, իրեն չահիլը չեմ տեսած բնաւ:

– Ինչո՞ւ, – բողոքեց Միսաք արժանապատուութիւնը վիրաւորուած մարդու մը պէս, – չատ անգամներ չահած եմ:

– Դուք վաղը իրիկունն ալ եկէք, – խորհուրդ տուաւ Թօմի, – եւ եթէ իմ սպասած մարդիկս գան, չնորհքով փոքէր մը կը խաղանք ու ես ձեզի կը վատկցնեմ:

– Հարկաւ պիտի գամ, – խոստացաւ Միսաք, որ միտք դրած էր կորուստին փոխարէնը առնել:

Կէս գիչեր էր արդէն ու վարը պառին մէջ ու պարասրահը մարդ չէր մնացած:

Թօմի ուզեց երկու աղջիկները՝ Անժէլ ու Քրիստինէն, իրենց տուն առաջնորդել:

Նախ Անժէլը տարաւ Թողուց իր տունը, յետոյ Քրիստինէին հետ իրենց ճամբան չարունակեցին:

(Շար. 84)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գէորգ Փափազեանի *մահուան 11–րդ տարելիցին ի յիշատակ, իր կինը՝ Մատը–լէն Փափազեան եւ աղջիկը՝ Ժոսըլին* 1500 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

⁂

Գէորգ Փափազեանի *մահուան 11–րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան* 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառա–ջ»ին:

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**

pour renseignements et réservations.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՀՌՈՄ ԱՒՏԵԼՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Անապատ Ցղուքեան Հայ Քոյրերու Մխիթարեան Միութիւնը կը յանձնարարէ թէ Հռոմի իր Մայրավանքին մէջ, Մոնթէ–վերտէի գեղատեսիլ շրջանին մէջ, ունի հանգստարան պանդոկ, հիւրընկալելու յատկապէս հայ ուխտաւորները, զբօսա–շրջիկները, այցելուները յարմարագոյն պայմաններով: Դիմել.–

Congregazione delle suore armene
Via Vincenzo Monti 9 00152 ROMA
Tél. : 39 (06) 583. 20. 343.

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

— PARIS — FOOTBALL —

A. S. H. F.

Ecole de football pour les jeunes Arméniens

L'Association Sportive HOMENETMEN-FRANCE ouvre, début septembre, une école de football pour les jeunes Arméniens nés en 1988, 1989, 1990 et 1991.

Il est prévu, outre les entraînements, de les faire participer à des championnats officiels.

N'hésitez pas à inscrire vos enfants qui deviendront peut-être un jour, des nouveaux Djorkaeff ou Boghossian.

Tél. : 01.45.08.43.10 ou **06.60.68.43.10**

⁂

RECHERCHE ATTAQUANT(S) D'ORIGINE ARMENIENNE

L'A. S. HOMENETMEN-FRANCE, en vue de renforcer sa ligne d'attaque, recherche des joueurs d'origine arménienne, jeune ou moins jeune mais expérimenté, pouvant jouer soit 7 ou 9 ou 10 ou 11, et surtout sachant marquer des buts.

Tél. : 01.45.08.43.10 ou **06.60.68.43.10**

RENTREE DES CLASSES

L'ECOLE «SIAMANTO»
DE BAGNEUX-CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

ԿՈՒԱՐՈՒԻ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե–ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիղի երկօրեայ դպրոցի Զօրեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատանդութիւնները ապահովող: Հե–տաքրքրուողները կը խնդրուի թեկնա–ծութեան դիմումնագիրը ներկայացնել ա–մէնէն ուշը մինչեւ Օգոստոսի վերջը:

Դիմումնագիրը հասցէագրել Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առենապետ՝ Պր. Հը–րայր Հրաչեանին:

Հասցէ.–

Mr Hraïr HERATCHIAN
33, rue Raspail
78140 Vélizy — Villacoublay

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni»*
Bd-Oddo

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» - Demi-Pension

Tourisme magnifique programme

Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :

6 990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

⁂

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;
— Dimanche 3 Octobre à 15h30
à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;
— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.
— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures —
26, Place Bellecour à Lyon 2e.

Կապոյտ Խաչէ Իսի լէ Մուլինոյի մաս–նաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՑ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորան–սիի Հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– ՃԱՇ Պիէվռէ դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:

Մանրամասնութիւններ յետագային:

⁂

Section *N a ï r i*/Beaumont.Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions
(heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F. Beaumont.

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre

— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 20
VENDREDI
20 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·710 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.710

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

ՋՈՀԵՐՈՒ ՆՈՐ ԹԻՒԵՐ՝ 4053 ՄԵՌԵԱԼ, 19000 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՆԱՎԷՃ

Օգոստոս 17–էն ի վեր, Թուրքիոյ երկրաշարժին հաշուեկշիռը կը ծանրանայ եւ Օգոստոս 19–ի առաւօտուն, լուր պաշտօնական ապբիւրներու, 4053–ի հասած էր մեռեալներու թիւը եւ աւելի քան 19 հազար վիրաւորներ կային: Բայց կան դեռ հազարաւորներ որոնք կը մնան աւերակներու տակ: Օգոստոս 18–ին հրաշքով ութ անձեր կարելի եղած էր ազատել փլատակներէն, չնորհիւ գերման եւ ֆրանսացի փրկարար ջոկատներու: Բայց, այս ազէտին առթիւ, դժգոհութեան ձայներ կը բարձրանան եւ բանավէճեր ալ ծայր տուած են:

Նախ կը քննադատուի օգնութեան յապաղումը եւ տեղ – տեղ չգոյութիւնն իսկ: Ծանրօրէն կը քննադատուի նաեւ չինարարութիւնը, ինչպէս եղած էր Գիւմրի եւ այլուր, չէնքեր բարձրացած են անորակ ապրանքներով որպէսզի ածխան ըլլայ եւ չատեր ալ կարենան օգտըւիլ, իրենց գրպանը լեցնելու համար: Վրդովմունքը մեծ է, բայց խորքին մէջ այլեւս անօգուտ: Ոչ մէկ չէնքի չինութեան համար նախատեսուած է երկրաշարժի պարագան, հակառակ անոր որ չրջանը ծանօթ է այդ ուղղութեամբ: Թուրք մամուլը չատ խիստ է եւ թերթ չկայ որ չդատապարտէ իշխանութիւնները: Շինութիւններու երկու երրորդը ապօրինի է, կառուցման ոչ մէկ արտօնութիւն տրուած է:

«Հիւրրիյէթ» չի վարանիր «Մարդասպաններ» խորագրել եւ առաջին էջէն հրապարակել նկարներ ուր փլած չէնքերու կողքին կան ուրիշներ որոնք ոչ մէկ վնաս կրած են: «Ռատիքալ» թերթին մէջ, խմբագիրը՝ Իմէթ Պերքան կը դատապարտէ քաղաքական դեկավարները եւ չինութենց «մեծերը» ու կը չեշտէ. – «Ոչինչ պիտի փոխուի որովհետեւ նման էք ձեր նախորդներուն»: Այս հարցին կ'անդրադառնայ նաեւ Ժերար Տիւպիւի «Լիպերասիոն»ի իր խմբագրականին մէջ (Օգոստոս 19): Դիտել կուտայ որ որեւէ ազէտ մոռայլ, բայց հաւատարիմ հայելին է այն ընկերութեան զոր կը հարուածէ:

***

Տեղւոյն վրայ, կացութիւնը չատ ծանր է: Ամէնէն աղէտաւալ քաղաքը՝ Կէօլճիւք գրեթէ սրբուած է քարտէսէն, իսկ Իզմիթի եւ չրջակայքի հիւանդանոցները աւելի քան իրճողուած են եւ անկողիններ պետերուած են բակերու եւ պարտէզներու մէջ, հոն տանելու համար խնամքները: Ելեկտրականութեան հոսանքի չգոյութիւնն ալ աւելի կը դժուարացնէ դարմանումի ջանքերը:

Հարմոնի Թորոս, «Իսոշիէթըտ Փրէս»ի յատուկ թղթակիցը կէօլճիւքէն կը գրէ «Մոնտ»ին (Օգոստոս 19) նկարագրելով ողբերգութիւնը: Անոնք որոնք հրաշքով ողջ մնացած են, իրենց մերկ ձեռքերէն զատ ոչինչ ունին փլատակներու տակ իրենց ընտանիքին անդամները փնտռելու համար եւ կատղած են իշխանութիւններու դէմ: Քաղաքը 75 հազար բնակիչ ունէր եւ ըստ քաղաքապետին դեռ 10 հազար հոգի կը մնայ քարուքանդ եղած չէնքերու մէջ կամ տակը: Շատեր կ'անիծեն թաղապետութիւնը եւ զինուորները որ չեն կըրնար փրկութեան միջոցներ կազմակերպել:

«Ֆիկարօ»ի թղթակիցն ալ կը նկարագրէ Իզմիթի վիճակը: Ամբողջ գիշեր մը անցուցած է փրկարար խումբերու հետ, որոնք չունին հարկ եղածը կարենալ արդիւնաւոր աշխատանք տանելու համար:

Իզմիթի վիճակը ողբերգական է, մանաւանդ զարմանին հրդեհին պատճառու որ, 3 օր յետոյ, կը չարունակուէր: Կը հաստատուէր նաեւ որ բոլոր անոնք որոնց ճիտին պարտքն էր զայն մարել, ձգած փախած են:

Այս երկրաչարժը աւելի է որ չատեր ծանրանան Թուրքիոյ տնտեսական ծանր վիճակին վրայ: «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը կը գրէ թէ երկրաչարժը չէր կրնար աւելի դէշ պահու մը պատահիլ:

Թուրքիա, տարի մըն է, տնտեսական նահանջի մէջ է եւ Դրամական Միջազգային Ֆոնտը (ԻՄԻ) սիրաչահելու համար է որ կառավարական նոր խմբակը կարգ մը կառուցային բարեկարգումներու ձեռնարկած էր: Ամէն ինչ ծայրէն պէտք է ընել: Հարկ է Ընկերային Ապահովութիւնը բարեփոխել հիմնովին, ան պատասխանատու է պլուճէի բացին (20 միլիառ տոլար այս տարի) մէկ քառորդին:

***

Ֆրանսայի Թուրք համայնքն ալ (350 հազար) չատ ցնցուած է: Փարիզի իրենց կեդրոնական Թաղը 10–րդ Թաղամասն է, Ֆօպուր Սէն – Տընի, որ քանիցս ներկայացուցած նաեւ հեռատեսիլի կայաններէն: Շատեր, անմիջապէս Թուրքիա մեկնած են տեղւոյն վրայ հաստատելու համար պատահածը եւ տեղեկանալու համար իրենց ընտանիքին կացութեան:

Միջազգային օժանդակութիւնը կը հասնի ամէն կողմէ: Փարիզի Թուրքիոյ դեսպանն ալ կոչ ըրած է Թէ Թուրքերուն եւ Թէ Ֆրանսացիներուն որպէսզի, անոնք որոնք իրենց օժանդակութիւնը կ'ուզեն բերել դիմեն դրամատան հաշուոյն (Գրետի Լիոնէ) կամ Թրքիշ Էռլայնզի գրասենեակներուն ուղղակի: Նուիրահաւաքի կոչեր ըրած են նաեւ Սըքուր Գաթոլիք եւ Կարմիր Խաչ: Առանց սահմանի բժիշկներու եւ Աչխարհի բժիշկներուն համար, ամէն բանէ առաջ պէտք է թեթեւցնել Թուրք հիւանդանոցներու խճողումը: Բոժիշկներ դացած են Իզմիթ եւ Ատափազար որպէսզի երկու դարմանատուներ կազմակերպեն եւ ամէն մէկը 500 վիրաւոր կարենայ ընդունիլ: Առանց սակայն միջոցներ չունին վիրատակներու տակ վերապրողներ գտնելու: Այդ առընչութեամբ «Լիպերասիոն» կը յիչէ որ 1988–ին Հայաստանի երկրաչարժին աւերն վերապրող գտնուած էր 11 օր յետոյ:

***

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՉՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը հեռագրով մը զօրակցութիւն յայտնած է Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքին, Իզմիթի երկրաչարժին առթիւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 18 / 19)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԵԻԱՆ ԱՅՑԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Օգոստոս 18–ին աչխատանքի կարճաւեր այցով մեկնած է Երեւան: Ան հանդիպումներ կ'ունենայ Հայաստանի գեկավարութեան հետ:

***

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԸ

Վարչապետ Վ. Սարգսեանի Օգոստոս 18–ի որոչումով հաստատուած է կառավարութեան աչխատակազմին նոր կառոյցը: Ան կը բաղկանայ 248 հոգիէ:

***

ՄԱՏՈՒՌԻ ՕԾՈՒՄ

Իջեւանի չրջանի սահմանամերձ լալի գիւղի պատմական երկու մատուռները նորոգուած են ու Օգոստոս 14–ին օծուած: Արարողութիւնը կատարած է Մեսրոպ Արք· Աչճեան, ներկայ գտնուած են Տաւուշի մարզպետ Ա. Ղուլեանը եւ Իջեւանի քաղաքապետը Վարուժան Ներսիսեան:

***

ՈԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Աւարտած է էջմիածին – Գանճասար – էջմիածին ուխտագնացութիւնը որ ծրագրուած էր 1700–ամեակի նչումներու կարգին: Վերջին հանգրուանին ուխտաւորները Նորավանքէն հասած են Մոր Վիրապ ուր մասնակցած են ժամերգութեան, ապա ժողովրդական տօնին: Էջմիածնի մէջ անոնք մասնակցած են Աստուածածնայ պատարագին ու ճաչկած օրհնուած խաղողը:

***

«ՆՈՐ ԳՐՔԵՐ»

Ազգային գրադարանին կողմէ այս առնուով կը վերսկսի լոյս տեսնել եռամսեայ ցանկը որ կը տեղեկացնէ ստացուած գիրքերու չարքը: Վերջերս բացուած է ցուցահանդէս մըն ալ ուր ցուցադրուած են անցեալ տարի գրադարան հասած հատորները:

***

ՃԱՏՐԱԿ

ՎԼ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆԻՆ ՀԱՍԱԾ

Հայաստանցի ճատրակի վարպետ Վլ. Յակոբեան որ կիսաւարտականին հասած էր, երկրորդ յաղթանակը տանելով անգլիացի Մ. Ատամսի դէմ, առաջնութեան ուարտական փուլին հասնող առաջին խաղացողը եղած է: Անոր յետագայ մրցակիցները կ'ըլլան ռուս Ա. Խալիֆման եւ ռումէն Լ. Նիսպիսեանու:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ստիպուեցաւ ընդունիլ որ ծանր կորուստներ արձանագրած է Տաղըստան: Օգոստոս 18–ին, ութ զինուոր մեռած էր եւ 20 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են, մինչ որ կառաղութիւն յառաջացուցած է զինուորներու մայրերուն մօտ, ինչպէս եղած էր Չէչէնիոյ պարագային: Ռուս զօրավարին խոստացած «վճռական յարձակումն» ալ տեղի չէ ունեցած: Իսլամական ապբիւրներու համաձայն Ռուսերը 60 մեռեալ ունեցած են Տանդոյի (Հարաւ – արեւմտեան Տաղստան) կատաղի կռիւներու առեն: Անոնք կ'ըսեն նաեւ որ նոր երեք գիւղերու եւս տէր դարձած են: «Ֆիկարօ» կը յիչէ, այս առթիւ, որ Տաղստան մահմեդական ուժեղ ատանդութիւն մը ունի որ դիմացած է 70 տարուան համայնավար անհատատութեան: 2 միլիոնի հասնող բնակիչներուն մեծամասնութիւնը սիւննի մահմեդական է, Ռուսերը հազիւ 10% կը ներկայացնեն:

Ալժերիոյ Մէջ ոճրափորձերը դադար չունին: Օգոստոս 18–ին, 5 հոգի մեռած է եւ երկու հոգի ալ վիրաւորուած են երբ թաքսին, ուր կը գտնուէին դերեզմանատուն երթալու համար, օդը եղած է թէպէսայի չրջանը, Թունուզի սահմանին մօտ:

Ռումանիոյ մէջ ուղեղատապի համաճարակ մը ծայր տուած է եւ Ցուլիսի վերջաւորութենէն ի վեր, արդէն 2000 հոգի վարակուած են: Առողջապահական պայմանները, հոսուն ջուրի չգոյութիւնը, հաչուեցոյցերը վճարուած չըլլալով, դըլխաւոր պատճառները կը նկատուին:

Տ. ԳՕՀՆ – ՊԻՆՏԻՒ հարցազրոյց մը տուած է «Մաչ» չաբաթաթերթին, ուր «Ժոսփէն արքան» կը մեղադրէ որ խօսքի տէր մարդ չէ: Այս ամբաստանութիւնը հետեւանք է եւրոպական ընտրութեանց վարորդային Ժոսփէնի դիրքին: Կանաչները կ'ակնկալէին որ տեղ պիտի ունենան կառավարութեան մէջ, քանի լաւ արդիւնքներ ձեռք ձգած էին:

ԳԱԼԼԻ ՄԷՋ (Հիւսիսային Ֆրանսա) 210 կասկածելիներ դիպաՀ կը մնան, որովհետեւ քաղաքը անցքի վայր մը դարձած է կեդրոնական Եւրոպայէն եւ այլ երկիրներէ փախուստ տուողներուն, որոնք կ'ուզեն Անգլիա անցնիլ: Մեծն – Բրիտանիան կը նկատուի երկիր մը որ աւելի դիւրին ապաստան կուտայ փախստականներուն: Շատեր թուղթ ալ չունին եւ կ'ուզեն իրենք զիրենք քոսովոյի ներկայացնել, մինչդեռ քննութիւններէն պարզուած է որ 22 ազգութիւններ կան:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ· դասակարգի մրցումներու կարգին, Օգոստոս 17–ին, Վալանսի Հայ Մարզականը, իր գաչտին վրայ, 1 – 0 յաղթեց Վասքեհալի: Դատաւորման մէջ, բարելաւեց իր դիրքը եւ այժմ 6–րդ է ճոթը կէտով: Գլուխն է Լիլ 10 կէտով, վերջին դիրքը կը գրաւէ Այաչիօ 1 կէտով:

***

Բարեկամական հանդիպումի մը ընթացքին, Պարնուի մէջ (Էստոնիա) Հայաստան 0 – 2 պարտուած է Էստոնիայէ:

ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ «ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»ԻՆ ԹՐՔԵՐԷՆ Բ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչատունը որ հայերէն հատորներու կողքին հայ գրականութենէն գործերու թրքերէն թարգմանութիւններով ալ լայն ուշադրութեան առարկայ է, հրատարակած է Արամ Անտոնեանի «Պալքանեան պատերազմը», թրքերէն թարգմանութեամբ Զաւէն Պիպեեանի: Աւելի քան կէս դարու հեռատեսութենէն եկող լրագրող – գրագէտի այս գործակցութիւնը յատկապէս հետաքրքրական է երբ կը զուգադիպի ժամանակի մը որուն առօրեայէն անպակաս է աշխարհի նոյն չրջանը որպէս կրկնուող ապտնապի գօտի:

Ա. Անտոնեանի տուեալ այս աշխատասիրութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ թարգմանիչին նախաբանը, գրուած է պատերազմի օրերուն իսկ, օրը օրին, լոյս տեսած՝ 1912 – 1913–ին, Պոլսոյ «Ազդուման» հրատարակչատան կողմէ: Բաղկացած է հինգ մասէ, ամբողջութիւնը կազմելով պատկերազարդ 1040 էջ:

«Հեղինակը զինուորական գործողութիւնները ամենայն մանրամասնութիւններով նկարագրած է, ֆայլ առ ֆայլ հետեւելով պատերազմող հինգ երկիրներու բանակներուն» կը գրէ Զ. Պիպեեան, չեշտելով որ ատիկա լրած չէ պատմաբանի մը չոր ու ցամաք լեզուով, այլ թըղթակիցի մը ոճով որ տեղ – տեղ կը յիշեցնէ ռըփորթաժը: Եւ այդ յատկանիշը պատճառ է որ գործը հետաքրքրութեամբ կարդացուի:

«Արաս»ի հրատարակութիւնը երկրորդն է թրքերէն թարգմանութեան: Առաջինը կատարուած է 1975–ին «Անահէր» հրատարակչականին կողմէ (Պոլիս): Ներկայի հրատարակութեան համար գործածուած են հայերէնին նկարները, իսկ քարտէսներու տպագրական որակը բարելաւուած է. նաեւ արդիականացուած է թարգմանութեան լեզուն:

Ա. Անտոնեան իր հատորին նախաբանին մէջ, զարմանալի յանդգնութիւն եւ ինքնավստահութիւն կը նկատէ Օսմանեան կայսրութենէն անջատուած չորս փոքր երկրի պինակցութիւնը եւ ապըստամբութիւնը: Պալքանեան պատերազմին Թուրքիոյ պարտութեան մէջ կայսրութեան վերջին քառորդ դարու բռնատիրութեամբ ստեղծուած պայմաններն ալ նշելէ ետք, ան յատկանշական բնութագրում մը կուտայ Երիտթուրքերու իշխանութեան առաջին հնդամեակին. կ'ըսէ թէ անոնց ղեկավարութիւնը իր անհեռատեսութեամբ, անճարակութեամբ, սխալներով նոյնքան վնասակար եղաւ երկրին յառաջդիմութեան ու հզօրացումին, որքան անոր տապալած բռնատիրութիւնը:

«Արաս»ի հրատարակչականը թարգմանիչին ու հեղինակին նախաբաններէն եաք էջով մը ներկայացուցած է Զ. Պիպեեանը, անցնելէ առաջ հատորին առաջին դրուխին: Համառօտ կենսագրական մը կը չեչտէ ինքնատիպ խառնուածքով գրողին տիպարը, կը թուէ գործերը. հոն կ'ըսուի թէ անոր պրուխ – գործոցը պէտք է նկատել «Մրջիւններու Վերջալոյսը» վէպը որուն թրքերէնի թարգմանութիւնը կատարուած է Սիրվարդ Մալխասեանի կողմէ եւ ան ալ հրատարակուած (1998) նոյն հրատարակչականէն:

Զ. Պիպեեան վերջաբան մը կցած է իր թարգմանութեան, արձանագրելու համար պալքանեան պատերազմին աւարտին յայորդած պատահարները: Կ'ըսէ թէ Ա. Անտոնեան յայտնած էր որ անջատ հատորով մը պիտի ամփոփէր Պալքանեան Բ. պատերազմին անցքերը, սակայն նման աշխատասիրութիւն գտնուած չէ, հակառակ կատարուած պրպտումներու: Ինք եւս կը քննադատէ Երիտթուրքերու ընթացքը, կայսրութեան բարդ իրավիճակին անբաւարար իրենց մարտավարութիւնները: Հաւատացած է որ եթէ անոնք ուզէին, կրնային քաղաքական, ընկերային, տնտեսական բարեկարգումներ ընել, կայսրութեան մէջ հաստատել խաղաղութիւնը, արդարութիւնը, վերածագում յարգանքը: Աւելի ըսածը այն չէ որ այդքանով կայսրութիւնը կը փրկուէր, սակայն, կրնար ամէն բան նուազ ցնցումով ու նուազ արիւնալի ըլլալ: Թարգմանիչը հետեւեալ տողերով կ'աւարտէ իր արժեւորումը. «Միջնդեր պետութեան դեկավարները Պալքանեան պատերազմին վերբերը սպիանալէն առաջ իսկ երկիրը նոր վտանգներու առաջնորդեցին մարդկութեան իսկական ու շօշափելի սիրոյ աննայարիր ընթացքով մը իրենց անհատական կիրքերուն, այլ երկիրներու բաղաքական հաշիւներուն եւ տնտեսական շահերուն զոհեցին երկրին գաւակները: Ու այս մէկը ներել դժուար է»:

Աւելի քան 500 էջնոց հատորը եօթը բաժին ունի. առաջին երեքը Պալքանեան թերակղզիին պատմականը, դարասկիզբի կացութիւնը, հարցերը, ապստամբութիւնները, պատերազմին ծագումը կը պատմեն, իսկ յաջորդ վեցերով նիթ կ'ըլլան Գարատաղի, Սերպիոյ, Ցունաստանի, Պուլկարիոյ պատերազմները: Հատորին կցուած է աղբիւրագիտութեան էջ մը եւ յատուկ անուններու մանրամասն ցանկ մը:

Հրատարակչատունը հատորին վերջաբութեան կցած է հայ գրողներու թըրքերէն (թարգմանութիւն եւ բնագիր) լոյս տեսած գործերու ցանկն ալ որուն 12–րդն է «Պալքանեան պատերազմ»ը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ԵՐԲ ՊԻՏԻ ԱՊՐԻՄ»

Բարեկամուհիներէս ուսուցչուհի մը, որ որ հանգամանան կոչուած ըլլալով հանդերձ կը չարունակէր ուսուցիչի պաչտօն կատարել մեր վարժարաններէն մէկուն մէջ, անցեալ օր ըսաւ.

– Այլեւս պիտի հրաժարիմ:

Մինչդեռ տակաւին բաւական երիտասարդ էր: Եթէ իրեն նայէիր, չէիր կըրնար ընդունիլ որ ան այլեւս հանգամանան կոչուելու տարիքին հասած էր: Մանաւանդ որ մեր վարժարանները պէտք ունէին իրեն նման նուիրեալ ուսուցչուհիի մը:

– Ո՛չ, պատասխանեցի, դեռ կանուխ է: Դպրոցը քեզի պէտք ունի:

Զընդունեցաւ: Պատմեց որ նախակրթարանի ուսուցչուհի ըլլալը չատ դժուար է, ահաւոր զոհողութիւն կը պահանջէ: Պատմեց որ ան ամբողջ օրը հանգիստ չունի: Մինչդեռ ինք ալ ընտանիք ունի, երկու զաւակներ, ամուսին, որոնցմով եւս պէտք է զբաղի: Ամէն օր, ամէն օր դըպրոց, ամէն օր զոհողութիւն, ամէն օր չբաչար յոգնութիւն:

Յանկարծ յուսահատօրէն նայեցաւ աչքերուս մէջ ու հարցուց.

– Ես ե՞րբ պիտի ապրիմ:

Այս նախադասութիւնը լախտի մը նման իջաւ գլխուս ու արթիս վրայ: Լռեցի: Մտածեցի: Զրկըցայ պատասխանել: Ու տատապեցայ: Տատապեցայ ո՛չ թէ միայն իրեն համար, այլ բոլոր անոնց համար, որոնք պտոյտիւմի մը գերազոյն վայրկեանին, յուսահատօրէն կրնան հարց տալ այսպէս.

– Շատ լաւ, բայց ես ե՞րբ պիտի ապրիմ:

Ե՞րբ:

Սիրա ծակող հարցում մըն էր այս: Կրնայի՞ տատապել: Իրաւունք չունէ՞ր: Ան ալ իրաւունք չունէ՞ր իր կեանքը իր ուզածին պէս ապրելու: Ահաւասիկ, իր պարտականութիւնը կատարած էր, տարիներ չարունակ աչխատելէ վերջ օրէնքով հանդրստեան կոչուած էր, բայց այդքանով չէր բաւարարուած, չարունակած էր աչխատիլ հակառակ որ պարտաւոր չէր: Շարունակած էր աչխատիլ ո՛չ թէ դրամի համար, այլ պարզապէս օգտակար հանդիսանալու, պարապութիւն մը զգալու համար: Բայց ամէն բան չափ մը ունէր: Ինք ալ իր կեանքը պէտք էր ապրէր քանի ուշ չէր տակաւին:

Երանի՛ թէ այս խօսքը լինէի ըսած չըլլար:

Որովհետեւ այս հարցումը չատ դիւրութեամբ համաձարակի մը նման կրնայ տարածուիլ մարդոց միջեւ, չատ դիւրութեամբ կրնայ պլլուիլ ամէն մարդու լեզուին, կամ մատածումին: Վարակիչ հիւանդութեան մը նման կրնայ ամէնուն միտքն ու խղճմտանքը տանջել, ամէնուն հոգին խռովել:

Այդպէս եղաւ: Ուսուցչուհի բարեկամուհիս հարցումը անմիջապէս ակսաւ տանջել իմ ալ միտքս: Այս անգամ ես նոյնը հարցուցի իմ անձիս կապակցութեամբ: Միտքէս: Ո՛չ բարձրաձայն: Հարցուցի.

– Իսկ ե՞ս: Հապա ես ե՞րբ պիտի ապրիմ:

***

Այո՛: Ե՞րբ պիտի ապրինք: Սա մեր ամէնէն բազմազբաղ մէկ վայրկեանին, դրծը պահ մը թողունք սեղանին վրայ, վերցընենք մեր գլուխը, ու հարց տանք.

– Ե՞րբ պիտի ապրինք, բարեկամ: Զի՞ բաւեր որքան որ աչխատեցանք: Աչխատանքը վերջ ունի՞: Չունի: Մինչդեռ կեանքը վերջ ունի: Այլեւս քան տարեկան չենք: Ո՛չ ալ երեսուն: Ո՛չ ալ քառասուն: Մեզմէ չատեր՝ ո՛չ յիսուն, ո՛չ վաթսուն: Կրնա՞նք ըսել որ բաւականաչափ վայելեցինք կեանքը: Կրցա՞նք վայելել ինչ որ ուզեցինք վայելել: Տեսա՞նք ինչ որ ուզեցինք տեսնել: Աչխատելէ դուրս՝ չունէ կրցա՞նք առնել: Գացի՞նք հոն ուր կ'ուզէինք երթալ: Կրցա՞նք մեր ուզածին չափ վախուստ տալ կեանքի անհամ պարտադրութիւններէն, կեանքի սեւ աչխատանքէն: Որքա՞ն չատախ կրցանք մեր վիզը ազատել այն չղթայէն որ կախուած է հոնկէ, կրցա՞նք զուարթօրէն ճիւղ ճիւղ ոստոստել անպատասխանատու մարդու երջանիկ հոգեվիճակով:

Ի՞նչ պիտի պատասխանեմ արդեօք եթէ նոյնը հարցնեմ ես իմ սեփական կեանքիս համար, ինչպէս որ ուրիչներ, մանաւանդ իրենց կեանքը ամբողջական աչխատանքի նուիրած մարդիկ՝ պիտի հարցնեն իրենց սեփական կեանքին համար: Իրաւունք չունի՞մ ըսելու. ես այլեւս կեանքս ապրիլ կ'ուզեմ: Ե՞րբ պիտի ապրիմ ես:

Թերեւս մի ոմն բարեկամ, որ զիս մօտէն կը ճանչնայ, պիտի առարկէ ինծի: Պիտի ըսէ.

– Մի՛ չափազանցեր: Այո՛, աչխատեցար, չարաչար աչխատեցար, դիչեր ցերեկ աչխատեցար, երկու մարդու չափ աչխատեցար, բայց չես կրնար ըսել որ ղրկուեցար ամէն քանէ: Թէ՛ աչխատեցար, թէ՛ կեանքը վայելեցիր: Լաւ օրեր տեսար, երազներդ իրականացուցիր, աչխարհին զանազան կողմերը չրջեցար, նախաիրութիւններուդ մէջ զոհացում գըտար, եւ դեռ ինչէ՛ր:

Բայց չատերու պէս, ես ալ պիտի չհամոզուիմ:

– Ո՛չ, պիտի ըսեմ: Այո՛, դուն կրնաս կարծել որ ես երազներս իրականացուցի, աչխատանքի առընթեր, ես իմ կեանքս լրիւ ապրեցայ: Բայց միչտ պակասաւոր կերպով: Միչտ իրաւունքէս բան մը զոհելով: Միչտ անկարելիին դէմ մրցելով: Աբթնցայ, երբ քնանալ կ'ուզէի: Փողոցներու մէջ վազեցի, երբ տանս մէջ հանդչիլ կ'ուզէի: Կարզացի ինչ որ կարզալ չէի ուզեր, չկրցայ կարզալ ինչ որ կարզալ կ'ուզէի: Գացի հոն ուր պատան չէր երթալ: Չկրցայ երթալ հոն ուր կ'ուզէի երթալ: Միչտ բան մը պակաս մնաց: Կամ միչտ՝ ուրիչ բանի մը տենչացի: Կամ միչտ՝ խելքս ուրիչ բանի մը վրայ մնաց: Այդ ուրիչը երազներուս մէջ մտաւ: Եւ դեռ...

Է՛հ, ե՞րբ պիտի ապրինք: Օրինաւոր հարցում: Բայց այս հարցումը կախեալ է ուրիչ հարցումէ մը. ի՞նչ կը հասկնաս «ապրիլ» ըսելով: Իսկապէս գիտե՞ս թէ ինչ պէտք է ընես, ի՞նչպէս պէտք է ապրիս, որպէսզի օր մը չհարցնես այլեւս.

– Ե՞ս երբ պիտի ապրիմ:

Ռ. Հ.

ԵԼՑԻՆԻ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ռուսաստանի քաղաքական չրջանակները լրջօրէն զբաղեցնող հարց է նախագահական յառաջիկայ ընտրութիւնը: Թէեւ ծանօթ երեք քաղաքագէտներու կարծիքով նախագահ Ելցին պիտի յետաձգէ այդ ընտրութիւնը, քանի որ իր վարած քաղաքականութիւնը չարունակելու տրամադիր թեկնածու մը չէ պտնուած: Բաւական տարածուն է համոզումը թէ Ելցին արտակարգ միջոցառումներու կը պատրաստուի նոր վարչապետին նչանակումէն եաք: Անոնց համար որոնք նախագահը անզօր կը նկատեն ապօրինի քայլեր առնելու, զգայացնց տպաւորութիւն գործած է Ներքին Նախկին նախարար Քուլիքովի մէկ հարցազրոյցը. ան կը պատմէ թէ Ելցին 1996 Մարտին առաջին անգամ մը փորձած է օրէնքը բռնաբարել, իրեն հրահանգելով զօրախումբերը պատրաստ պահել, որովհետեւ որոչած էր լուծել Դուման, արգիլել Համայնավար կուսակցութիւնը, նախագահական ընտրութիւնն ալ երկու տարի յետաձգել: Գործի անցնելէ առաջ Քուլիքով դիմած է դատախազին եւ Սահմանադրական Աժեանի նախագահին ու անոնց խորհուրդ հարցուցած: Երկուքն ալ յայտնած են որ Ելցին օրինական ոչ մէկ հիմ ունի: Աւտոր վրայ նախարարը հասկըցուցած է նախագահին խորհրդականներուն որ Ելցին եթէ հրովարտակը ստորագրէ գժուար կ'ըլլայ Մոսկուայի մէջ կարգ – կանոնը պահպանել, քանի որ զօրքերուն մեծ մասը Չէչէնիա կը պտնուի: Աւտոր վրայ Ելցին հրաժարած է ծրագրէն, «համայնավարներու վերածուած» ըլլալու ամբաստանութիւն ուղղելով երկրին արգարութեան երկու բարձր պաչտօնատարին:

Այսօր բաւական չատակ է որ նախագահը ընտրութիւնը չետաձգել ուզելու պատճառներ ունի: Հանրայայտ ճչմարտութիւն է որ իր չրջանակին մարդիկը, իր աղջիկէն ակսած, միլիառներ եղած են այն պիսի ապօրինութիւններու որոնց հետեւանքով բոլորն ալ արգարադատութեան հաչիւ տալու դիրքին պիտի մատնուին եթէ կրեմլինի իչխանութիւնը տէր փոխէ: Արդէն ձեռնարկուած է այդ կարգի փոթորիկներու պատասխանատուներուն պաչտօնազրկումին, փոփոխութեան: Նոյնիսկ նչանակուածներու գլխաւոր պարտականութիւնն է անչուչտ կրեմլինի բարձրաստիճաններու հալածանքին վերջ տալ:

Նախկին նախարարը համոզուած է որ Կրեմլինի այս ընթացքով, եւ մանաւանդ նախագահական ընտրութեան յետաձգումով Ռուսաստան կրնայ թատերաբեմ ըլլալ այնպիսի պայթումի մը որուն մէկ նախընթացը անցեալ տարի պատճառ եղաւ Ինտոնեզիոյ նախագահ Սուհարթոյի անկումին: Այս համոզումը անվերապահօրէն չեն բաժներ քաղաքագէտները. անոնց մեծ մասը կ'ըսէ թէ ռուս ժողովուրդը այնքան յոգնած է որ փողոց իջնելու ուժը չի գտներ: Անցեալ տարի դրամական տագնապը, այս ամառ ալ քրիւզիսը մեծ թիւով զոհ պատճառած են: Երբ քարիւղի գինը աւելի քան 100% յաւելում կրեց միջազգային չուկային վրայ, Ռուսական ընկերութիւնները նախընտրեցին ռուսական արտադրութիւնը արտածել, ի վնաս ներքին չուկային: Սովիէտի մէջ որ ծովեզերեայ արձակուրդի մեծապոյն ռուսական կեդրոնն է, հանգստացողներէն չատեր իրենց օրը կ'անցընեն կայաններուն առջեւ որոնք կաթիլ մը իսկ չունէին ծախելու, կամ իրենց ունեցած փոքր քանակութեան համար աստղաբաչխական գումարներ կը պահանջեն: Կացութիւնը տարբեր չէ արձակուրդի ծանօթ այլ վայրերու մէջ: Ռուսաստան այսօր չատ նման է երկրի մը որ ղեկավարութենէ զուրկ է եւ ուր իչխանութիւնը չի կրնար չարժել տալ նոյնիսկ անհրամարքէի ու կենսական ապրանքներու պայմանագրութիւնները ու կը մնայ ուշ պայմանագրութիւններու ու կը մնայ լուռ դիտողի դիրքին մէջ: Քաղաքական չատ մը դէտեր իրաւացի կը նկատեն ներկայի երեւութական հանդարտութենէն նախկին նախարար Քուլիքովի վախերը:

ՔԱՂՔԱՑԻ

ՓՕՄՈՆԹԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՈՂՋՈՒՆԵՑ ԻՐ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

Օգոստոս 4–ին, Փօմոնթիի Մխիթարեան վարժարանը, ամիսներու ոդիսականէ մը եաք, փակուելու սպառնալիքէն փրկուած, դպրոցին պարտէզին մէջ, տօնած է իր վերաբացումը:

Պատմութիւնը ծանօթ է: 36–ի Պէյան–նամէներու դործադրութեան պատճառաւ Փօմոնթիի պատմական դպրոցը անիրաւօրէն զրաւուած ու նախկին սեփականատէրերուն վերադարձուած էր: Անպարագի Այազի քաղաքապետութիւնն ալ նախկին ակերներուն ժառանգորդն էր, ուստի տիրացած էր չէնքին կարեւոր մէկ բաժնին: Դպրոցը զրաւուեցաւ նոր ակերներուն կողմէ, նստարանները զուրս նետուեցան, աշակերտները եւ ուսուցիչները տուն ղրկուեցան: Այս կերպով այսքան տարուան Փօմոնթիի Մխիթարեան վարժարանն ալ հասաւ իր դռները փակելու հանդրուանին: Բարեբախտաբար այս անդամ, մեծ աղմուկ ստեղծուեցաւ ու Թրքական մէխան առաջին անդամ ըլլալով այսքան յստակ, բարձրաղաղակ ու միաձայն կերպով պաշտպանեց հայ համայնքին ու դպրոցին չահերը: Միջամտեց Շիշլիի քաղաքապետ Մուսթաֆա Սարըկիւլը, ուրուն համար ահաւասիկ նոր առիթ մը ստեղծուած էր որպէսզի ցոյց տար թէ իսկապէս հայ համայնքին բարեկամն էր: Կապ հաստատեց Այազի քաղաքապետ Բըֆաթ Մավիօղլուի հետ եւ զինքը տարհամոզեց որպէսզի չէնքը չատ խորհրդանշական վարձքով մը ձգուի վարժարանին ու վարժարանը չարունակէ պահել իր դոյութիւնը: Այազի քաղաքապետը տարհամոզուեցաւ: Իմաց տրուեցաւ որ վարժարանը փրկուած էր, կրնար պատրաստուիլ դարձեալ իր դռները բանալու: Ա՛յդ էր որ կատարուեցաւ ցնծագին մթնոլորտի մէջ:

Հոդաբարձութեան անունով Փրանսուա Պալօղլու բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն, եւ դիտել տուաւ որ 191 տարեան դպրոցը իր պատմութեան ամէնէն դժուար մէկ չրջանը ապրեցաւ այս տարի: Լաւ որ «դիմադրեցինք անիրաւ որոշումի մը դէմ զոր երբեք պիտի չընդունէինք: Եւ այսօր դարձեալ մեր պարտէզին մէջն ենք ահաւասիկ ե ուր չարունակենք վառ պահել ուսման ջահը: Պատմութեան մէջ չատ ջահեր մարած են անփառունակ կերպով, բայց մեր ուժը ծնունդ առաւ այն իրողութենէն թէ մենք առանձին չմնացինք»:

Փրանսուա Պալօղլու չնորհակալութիւն յայտնեց երկու քաղաքապետներուն եւ նաեւ որ անոնց չնորհիւ գանուած էր սա վայրկեանի համար լաւագոյն լուծումը: Ինչ որ ամէն վերջ պէտք է սրբագրուի, 36–ի Պէյանոամէներու հարցն է: Ամիկա այլեւս ժամանակավրէպ պատճէն մըն է որ զամբիւղ պէտք է նետուի:

Փրանսուա Պալօղլուի այս յայտարարութիւններէն վերջ երկու քաղաքապետներն ալ իրենց զոհունակութիւնը յայտնեցին ու յաջողութիւն մաղթեցին դպրոցին նոր ու յառաջիկայ տարեշրջաններուն համար:

ՎԱՃՄԱՐԸ ԿԸ ՀԱԳՆԻ ԻՐ «ՊԱՏՄՈՒԾԱՆԸ»

Եւրոպայի 1999–ի մշակոյթի մայրաքաղաքին մէջ Գերմանիոյ տարածքին որեւէ տեղէ աւելի զբալի է գերմանական ընկերային, քաղաքական եւ մշակոյթի պատմութեան խիտ կեդրոնացումը:

Կէօթէի եւ անոր հետ յաճախ զործակցած բանաստեղծ եւ թատերագիր Ֆրիտրիխ Շիլլերի կոդքին, Վայմար կը հպարտանայ Պախի եւ Լիսթի, Լուտէրի եւ Նիցչէի նման տիտաններով:

Անիկա նաեւ այն վայրն է, ուր Վայմարի սղատական Հանրապետութիւնը հրոչակուած էր 1919–ին, եւ ուր 13 տարի եաք նացիները առաջին անդամ ըլլալով նախադահական ընտրութիւնները չահած էին: Անոնք այս դիւղաքաղաքէն 10 քիլոմեթր հեռու կառուցած էին Պուխենվալտի արդելարան – սպանդանոցը:

Վայմարի խեղդեղօրէն հակաական աւանդն էր, որ Եւրոպական Միութիւնը մղեց զայն ընտրելու այս տարուան մշակոյթի մայրաքաղաքը: Այլ դրդապատճառ մըն ալ այն էր, որ 1999–ը յոբելեական տարեդարձներով հարուստ էր լաւ պահպանուած Պարոք դիւղաքաղաքին մէջ, Իմ դեմ ափին: Կէօթէի ծննդեան 250–ամեակը, Վայմարի Հանրապետութեան հիմնադրութեան 80–ամեակը, նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ համայնավար վարչակարգի հաստատումին 50–ամեակը եւ Պէրլինի պատին փլուզումին 10–ամեակը կը զուգադիպին 1999–ին:

Եւրոպական մշակոյթի «արեւմուտ» տակ իր արժանաւոր տեղը վառաբանելու նպատակով, Վայմար այս տարուան ամրողջ տեւողութեան պիտի «հաղնի» արեւտի ցուցահանդէսներու, համերդներու, պարի եւ թատրոնի մթնոլորտ մը, գերմանացի եւ միջազգային արուեստագէտներու մասնակցութեամբ: Երաժշտական ամէնէն կարեւոր իրադարձութիւնները պիտի ըլլան Հոչակաւոր Ջութակահար էն – Սոֆի Մարթըրի, ինչպէս նաեւ համբավարներ Տանիէլ Պարենպոյմի եւ Լէոնարտ Սլաթքինի ելոյթները՝ Պէրլինի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբին հետ: «Տը Ռայզ էն Ֆոլ Աֆ տը Մոտըրն» վերնագիրով ցուցահանդէսը միայն մէկն է այն քան ցուցահանդէսներէն, որոնք տեղի պիտի ունենան քաղաքի տարածքին: Այս ցուցահանդէսը կը մէկտեղէ Էտուարտ Մունչի, Վասիլի Քանտինսքիի, Փօլ Քլիի եւ Լիոնէլ Ֆայնինկէրի գործերը: Գեղանկարիչներ, որոնք ապրած են Վայմարի կամ մօտակայ չրջաններու մէջ: Անոնց գործերուն կոդքին պիտի ցուցադրուին նաեւ Մանէէն, Սեզանէն եւ Կոկէնէն տպաւորապաչտ գեղանկարներ:

Վայմարի մշակութային կեանքին մէջ վերջին նորութիւնը «Նէօս» թանգարանն է. առաջինը՝ նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ, որ նուիրուած է ժամանակակից արուեստի: Այդ բացումը տեղի ունեցաւ անցեալ Յունուարին, 1869–ին կառուցուած նոր դատական ոճով պալատի մը մէջ, ուր ժամանակին Սաքս – Վայմար – Այզենախի մեծ դուքսը կը հպարտանար գեղանկարներու իր փառաւոր հաւաքածոյով: Պալատը ներկայ դարուն նացիներու զլխաւոր կեդրոնը դարձած էր:

Քէօլնի մէջ արուեստի գործերու վաճառքով զբաղող մասնագէտ մը՝ Փօլ Մաէնց, որ 1970–ական եւ 1980–ական տարիներուն ուչադրաւ արուեստագէտներ յայտնաբերելու հոչակը կը վայելէր, 600 գեղանկարներէ գծանկարներէ, արուեստի զանազան գործերէ, եւ ինսթալէյշըններէ (անկապ կամ անպէտ իրերով կազմուած խորհրդանչական համադրումներ) բաղկացած իր հաւաքածոն նուիրած է Վայմարի: Այս հաւաքածոյէն 100 գործեր պարբերաբար պիտի ցուցադրուին դուքսին պալատին մէջ: Մաէնցի նպատակն է թանգարանին խորթ արուեստի գործերով տարակարծութեան մթնոլորտ մը ստեղծել:

«Մարդիկ 70 տարիէ ի վեր վարժուած չէին իրենց սեփական գաղափարները կազմելու եւ կարծիքները պարտադրելու: Թերեւս ժամանակակից արուեստի գործեր տեսնելով սկսին փոխուիլ», կ'ըսէ հաւաքածոյին նուիրատուն:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ԽՐՈՒՇՉՈՎՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՉԼԱՄԱՐՏԸ ՉԷ ՎԵՐՋԱՑԱԾ

Քառասուն տարի առաջ Մոսկուայի մէջ ամերիկեան առաջին ցուցահանդէսը մը կազմակերպուած էր. այդ առիթիւ Համայնավար Կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի Ա. քարտուղար եւ վարչապետ Ն. Խրուչչով չրջանի ԱՄՆ–ու նախագահ Նիքսընի տեղեկալին հետ չարք մը բանավէճեր ունեցած էր: Անոնցմէ մէկուն ընթացքին Խրուչչով ըսած էր Նիքսընի թէ անոր թոռները պիտի ապրէին ընկերվարական Ամերիկայի մը մէջ. իր խօսակիցը ալ պատասխանած էր թէ Խորհրդային Միութեան համայնավար առաջին դէմքին թոռները պիտի ապրէին դրամատիրական Ռուսաստանի մը մէջ: Այսօր պարզ է ոչ Խրուչչովի նախատեսութիւնը սխալ էր: Անոր թոռները ճիշդ է որ Ռուսաստանի մէջ կ'ապրին, բայց ոչ ընկերվարական վարչաձեւի մը տակ: Իսկ իր փոքր տղան կ'ապրի ԱՄՆ ուր վերջերս իրեն քաղաքացիութիւն տրուած է:

Այս նոյն տղուն զաւակը որ մնացած է Մոսկուա, չատ կարճ ժամանակ առաջ աւիթը ունեցած է նչմարելու թէ Չմայրտը ամբողջութեամբ աւարտած նկատել կարելի չէ: Անոր հայրը իրեն ըսած է որ չմայրան մէջ մտնել կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի նախկին անդամի մը հետ որ աւենին քարձր պաչտօնի մը տէր եղած է: Խրուչչովի թոռը երբ կը հեռաձայնէ ու ինքզինք կը ներկայացնէ, իր խօսակիցը կ'ըսէ թէ Խրուչչովի անդրանիկ որդին զաւաճան մըն էր որ անձնատուր եղաւ Գերմանացիներուն որոնք զինքը գործածեցին ձայնասփիւռէն հակախորհրդային քարոզչութիւն կատարելու: Թոռնիկը կը չանայ առարկել թէ այդ մասին որեւէ փաստաթուղթ չկայ, բայց է զուր. անցեալի բարձրաստիճան պաչտօնատարը կը չարունակէ. «Խորհրդային զաղտնի սպառազինութիւնները Գերմանացիներէն ազատեցին ձեր հօրեղբայրը, թշնամիին հետ գործակցութեան ամբաստանութեամբ դատարան ներկայացուցին ու մահուան դատապարտեցաք. ձեր մեծ հայրը Ստալինի ելլելով աղաչեց, պաղատեցաք, լացաք փրկելու համար զաւակը, բայց ժողովուրդին հայրիկը անդրդուելի մնաց»: Այս եղելութեամբ կը բացատրուի Ստալինի ոճիրներուն Խրուչչովի կողմէ դատապարտումը կուսակցութեան Ի. համագումարին:

Երբ թոռնիկ Խրուչչով իր հօրը խընդրանքը կը փոխանցէ խօսակիցին, աւելի բաժակը յորդեցնող կաթիլը կ'ըլլայ. «չեմ զարմանար որ այլասերած ուրիչ Խրուչչով մըն ալ հայրենիքը ծախէ Ամերիկացիներուն»:

Աւելի ետք իր զործին պահանջքով կը դիմէ հետազօտութեան կեդրոն մը, վինսէնեսով աշենին զաղտնի, չհրատարակուած լուսանկար մը: Իրեն կը պատասխանեն որ օտարականներու հետ յարաբերութիւն հաստատել արտօնուած չէ: Կը բացատրէ որ ինք օտարական չէ, Մոսկուա կ'ապրի, քաղաքացիութիւն փոխած չէ եւ կը յիչեցնէ թէ նոյն զրասենեակը նոյն տարուան ընթացքին ԱՄՆ–էն, Ֆրանսայէն, Ճափոնէն, եւայլն պատուիրակութիւններ ընդունած է: Անդրդուելի կը մնան:

Ճարահատ, կը դիմէ ազգային դիւանները: Կ'արտօնեն որ հօրը աչխատանքին հարկաւոր փաստաթուղթերը պատճէնահանուին. բայց երբ առնելու կ'երթայ ուզածը, կ'ըսեն որ տնօրէնը զինք տեսնել կ'ուզէ: Այս վերջինը երիտասարդ մըն է. իրեն կ'ըսէ. «նկատի առնելով ձեր հօրը զաւաճանի օրինավիճակը, ձեր ապրուստի զինը 40–ով բազմապատկուած է: Կը խնդրենք որ վճարումը ընէք դիւրին փոխոխելի տարադրամով մը»:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Ի՞նչպէս, զոհ մնացի՞ր մեր պառէն,– հարցուց երիտասարդը մանկամարդուհիին:

– Այո,– պատասխանեց այս վերջինը,– եթէ այսպէս չարունակէ, դէշ չէ:

– Կարծեմ բաւական նուէր ստացաք:

– Էյ, բաւական:

– Կերակուրներէն ալ զոհ մնացիք անչուչտ:

– Այո, – պատասխանեց աղջիկը:

– Դիտեցի, որ բաւական ալ խմեցիր յաձախորդներուն հետ:

– Քանի մը զաւաթ զինի, քանի մը զաւաթ ալ զարեջուր խմեցի, – պատասխանեց Քրիստինէ, – յետոյ անգլիացի մը եկաւ, որուն հետ ստիպուեցայ պարել թէ՛ պարել եւ թէ՛ երկու զաւաթ ուիսքի խմել:

– Իսկ Օրիորդ Սնժէ՞լը:

– Ան խեղճը խմելու վարժութիւն չունի, հազիւ երկու զաւաթ զարեջուր խմեց եւ արդէն գլուխը զառնալ սկսաւ:

– Կամաց – կամաց կը վարժուի:

Այսպէս խօսելով մօտեցան Քրիստինէի տան:

Թօմի յանկարծ ճամբան փոխեց:

– Եկուր այս կողմէն երթանք, – ըսաւ:

– Բայց իմ տունս հակառակ կողմէն է,– դիտել տուաւ աղջիկը:

– Այս կողմերը քապարէ մը կայ, որ մինչեւ առտու բաց է, երթանք քիչ մը ժամանակ անցընենք... այս իրիկուն փոքերէն զրամ չահեցայ:

– Մայրս կը սպասէ, – ըսաւ Քրիստինէ թոյլ կերպով մը:

– Մայրդ հիմա քնացած ըլլալու է, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Բայց...

– Եկուր երթանք, – զոչեց երիտասարդը՝ աղջկան թեւէն քաչելով:

Քրիստինէ, որուն զլուխը տակաւին իր խմած ոգելից ըմպելիներուն ազդեցութեան ներքեւ էր, տեղի տուաւ եւ հետեւեցաւ երիտասարդին:

Թօմի ճամբան պարապ կառք մը կեցուց եւ աղջիկը առաջնորդեց այն քապարէն, որուն ակնարկած էր:

Նոյն պիչերը Քրիստինէ տուն չդնաց եւ առտուն Թօմիի հետ եկաւ պառ պաչտօնին զլուխը անցնելու:

Ցերեկուան մօտ էր, երբ երիտասարդ մը ներս մտաւ՝ հազիւ 35 տարեկան, մանրուր հագուած, շիք անձ մըն էր եկողը:

Թօմի ուրախութենէն ճիչ մը արձակեց զայն տեսնելով:

– Վայ, Աբէլ, բարով եկար, նստէ տեսնենք...

Ցետոյ Շաւարչին զառնալով աւելցուց:

– Բարեկամս, Պր. Աբէլը, որու մասին արդէն խօսած եմ...

– Շատ ուրախ եմ իրեն հետ ծանօթանալուս, – լրաւ Շաւարչ:

Եւ երեք երիտասարդները սեղանի մը չուրջը նստան:

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց Թօմի, անհամբեր:

– Աղէկ լուրեր, – պատասխանեց Աբէլ, – վերջապէս յայողդուցի:

– Ի՞նչպէս...

– Երկու չաբախորդ պիտի բերեմ այս իրիկուն ճեզի եւ կարծեմ զոհ պիտի մնաք:

– Հարո՞ստ են:

– Հարուստն ալ խո՞սք է, միլիոնատէր են մարդիկը:

– Ի՞նչ կ'ըսես, – զոչեց Թօմի խանդավառուած:

– Մէկը հունգարացի իչխան մըն է, հողերու, աղարակներու, հանքերու, կալւածներու տէր, ջուրի պէս դրամ կը ծախսէ կոր... վրան միչտ 8 – 10 հազար ոսկի կը դանուի, ասկէ ամիս մը առաջ ճանչցայ եւ զինքը ու հետը փոքէր խաղացինք քանի մը անգամ, բայց յետոյ հետքը կորսունցուցի... Քորֆու զացեր է եղեր ու երկու վերադարձեր է: Ըսի որ ասանկ պառ մը բացուած է, որուն վերնահարկը խաղարան է: «Այս իրիկուն միասին երթանք», ըսաւ:

– Իսկ միւսը ո՞վ է, – հարցուց Թօմի:

– Իր ընկերն է Քօֆուէն, միասին եկեր են, ռումանացի հարուստ մը, չատ չնորհքով հագուած, միայն ձեռքը զրած մատնիները քանի մը հազար ոսկի կ'ընեն...

– Կեցցես, Աբէլ...

– Բայց այդ մարդը չատ խոչոր կը խաղայ, զիտցած ըլլաս:

– Մենք ալ խոչոր կը խաղանք, փառք Աստուծոյ, եթէ ես չունիմ, Շաւարշը դրամ ունի:

– Ես ձեր խաղին չեմ մասնակցիր, միայն հանդիսատես կ'ըլլամ, – յայտարարեց Աբէլ, – այդ մարդէն աչքս վախցած է, չատ շանս ունի... բաւական դրամ առաւ:

– Որովհետեւ դուն խաղին նրբութիւնները չես զիտեր, – բացատրեց Թօմի:

– Կարելի է...

– Միսաք պէտք ալ պիտի դայ, ան ալ կը մասնակցի մեր խաղին, – դիտել տուաւ Շաւարշ:

(Շար. 85)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԷՕԻ. – Տիկին Սիլվա Գուլումճեան 250 *Ֆր.*։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**

pour renseignements et réservations.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օգափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

⁂

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*

à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni»*
Bd-Oddo

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» · Demi-Pension

Tourisme magnifique programme

Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

⁂

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;

— Dimanche 3 Octobre à 15h30 à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;

— du 4 au 13 Novembre; à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.

— le 13 Novembre à 17h; à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՑՑ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի հանդստեան տունը
Կիբառկի, Սեպտեմբեր 19–ին։

– ՃԱՇ Պիէվռի դղեակը
Կիբառկի, Հոկտեմբեր 3–ին։

– ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

⁂

Section *N a ï r i*/Beaumont.Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions (heures de repas)

Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A. F. Beaumont.

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՔՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՒՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պլուխ։

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·711 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.711

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 7000 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 33000 ՎԻՐԱՒՈՐ

Օգոստոս 20–ին, երկրաշարժէն երեք օր յետոյ, զոհերու թիւը կը շարունակէր բարձրանալ եւ դեռ վերջնական չէր։ Փլատակներու տակ կային տակաւին հազարաւորներ որոնց դիակները կը յայտնաբերուէին օրերու երկայնքին։ Օգոստոս 20–ին, արդէն մեռեալներու թիւը աւելի քան 7000 էր եւ 33·000 ալ վիրաւորներ կային։ Օգոստոս 19–էն 20 լուսնալիք դիւերը 2 միլիոն հոգի փողոց պառկած էր նոր ցնցումներու վախէն։ Կը հաստատուէր որ երկրաշարժին ուժգնութիւնը 7,4 եղած է Ռիխթէրի աստիճանաչափի վրայ։ Այժմ, դիակներն ու ոճիը – կէօլճիւք 35 աստիճան է – նոր մահհոգութիւններու պատճառ են համաճարակի պեռնի վրայ։ Զանազան միջոցներ ձեռք կ'առնուին, դիակները չվշկումի սրահներ կը զետեղուին կամ սառնարան բեռնակառքեր մեռելակառքի վերածուած են։ Ժողովուրդը չատ դժգոհ է և իշխանութեանց դէմ բողոքի ցոյցեր կան, Էճեվիթ ալ ստիպուեցաւ ընդունիլ թէ չատ անկազմակերպ վիճակ կը տիրէ։ Բնակչութիւնը ինքզինք լքուած կը զգայ «Տէվլէթ Պապա»յէն։ Օգոստոս 20–ին, որոշ բարելաւում արձանագրուած էր։ Զինուորները հասած էին աղէտեալ շրջանները, բայց, մինչ այդ տիրող կացութիւնը անընդունելի կը նկատուէր, Թրքիոյ Տէյլի Նիուզի խմբագիրը՝ Իլնուր Զեվիք կը գրէր։ – «Անհասկնալի է որ պետական մեքենան անդամալոյծ մնայ 24 ժամ երբ երկրաշարժ մը կը հարուածէ հարուստ արեւմտական մեր կեդրոնի սիրտն իսկ, որ նաեւ ամէնէն բազմամարդ շրջաններէն է մեր երկրին։ Ո՞ւր էր մեր բանակը որ լաւ կազմակերպուած է...»։ Իզմիթ, ուր կը կարծուի թէ դեռ 5000 հոգի կայ փլատակներու տակ, ամէնէն աւելի վնաս կրած է։ Օգոստոս 20–ին, կարելի եղած էր մարել քարիւղի զտարանին հրդեհը չնորհիւ Իսրայէլեան, զերմանական եւ Թուրք օգնականներու, բայց կը ծագէր վառելանիւթի նոր տագնապ մը։ Երկիրը արդէն տրնտեսապէս դէշ վիճակի մէջ է, անցեալ տարի զրամահոսքը 81% էր, այս տարի ալ 54% է։ Զբօսաշրջութիւնը նուազած էր քրտական սպառնալիքներու պատճառաւ, այժմ ալ երկրաշարժը դադրեցուցած է բոլոր մեկնումները։

*
**

Միջազգային կազմակերպութիւնները թէ փրկարար ջոկատներ իրենց կարելի կ'ընեն։ «Ատանդական թչնամին», Ցունաստանն, ինչպէս կը խորհրդէ Ֆիկարօ, չի խնայեր իր օժանդակութիւնը։ Առողջապահութեան նախարարն ալ հրաւիրած է Ցոյները որ իրենց արիւնը տան եւ բազմաթիւ եղած են կոչին պատասխանողները։ Բժիշկներ գացած են, կարմիր Խաչն ալ հանդանակութեան ձեռնարկած է։

Արդէն 325 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը եղած է եւ բազմաթիւ երկիրներ օգնութեան կը հասնին։ Միացեալ – Նահանգները հիւանդանոց նաւեր կը ղրկեն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Մարմարա, Օգոստոս 19–20–ին, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ Հայ Համայնքին վերաբերող։ –

Երկրաշարժին աւերները տակաւ դղալի դառնալ սկսան մեր համայնքին ներս ալ։ Անկախաբար ամբողջ երկրի մէջ պատահած ահաւոր կորուստներուն պատճառած ցաւէն, համայնքը անձկութեամբ լուրեր կը սպասէ Իզմիթի, Եալովայի, Կէօլճիւքի ու մանաւանդ Զընարճըքի նման վայրերէ, ուր որոշ չափով հայ հայրենակիցներ գացած էին ամառնային արձակուրդով կամ որպէս ամարանոց։ Զընարճըքի մէջ մեծաթիւ Հայեր ամառնոցի բնակարաններ ունին։ Այսօրուան պայմաններու մէջ չատ դժուարացած է հեռախօսով կապ հաստատել ազգեսեալ վայրերու հետ։ Լսեցինք որ հայ ընտանիքի մը երեք անդամները Զընարճըքի մէջ փլատակներու տակ մնացած, սակայն բարեբախտաբար փրկուած են (վերապահութեան համար առայժմ չենք տար ընտանիքին անունը)։ Շըրնաքցի հայ ընտանիքի մը մեծ մայրն ու Թոռը մահացած են փլատակներու տակ մնալով։ Տարաբախտ Նազիրէ Աման եւ Թոռնիկը Ուղուր Աման Բողոքական Եկեղեցիի կը պատկանին, բայց անոնց մարմինները նախ բերուեցան Ֆէբրիփիւղի Եկեղեցին, ուրկէ պիտի յանձնուին Բողոքական Եկեղեցիին։ Կը վախցուի որ ուրիշ Հայեր ալ գտնուին Զընարճըքի զոհերուն միջեւ։ Բայց դժբախտութիւնը երկու երեսակ ունի։ Նախ՝ հոնտեղիններուն ճակատագիրը, յետոյ հոնտեղիններուն մասին լուր առնելու համար ճամբայ ինկած մերձաւորներու ահաւոր ոդիսականը։ Ճամբաները խճողուած են, բազմաթիւ մայրուղիներ Օգոստոս 18–ին իշխանութիւններու կողմէ երթեւեկի փակուեցան որպէսզի կատարուին օժանդակութեան տեղափոխութիւնները։

Պատրիարքը քննութիւններ կատարեց չորս եկեղեցիներու մէջ, Գումգափարու Մայր Եկեղեցի, Սամաթիոյ Ս· Գէորգ, Պէյօղլուի Ս· Երրորդութիւն, Ֆէրիփիւղի Ս· Վարդանանց։ Գոհունակութեամբ տեսաւ որ Պէյօղլուի եւ Ֆէրիփիւղի եկեղեցիներուն մէջ որեւէ վնաս չկար։ Աւտր փոխարէն, Մայր Եկեղեցին հոգեր ունի։ Ինչպէս դրուեցաւ, պատմական զանգակատունը լրջօրէն վնասուած է, խաչքարերը ինկած են, եկեղեցւոյ տանիքին մէկ մասը վնասուած է։ Վնասուած է նաեւ Պէզճեան Մայր վարժարանի տանիքին մէկ մասը։

Մեսրոպ Արք· չատ անհանգստացաւ Սամաթիոյ Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ արտաքին պատին վրայ տեսնելով ճեղքեր, որոնք բաւական երկար են ու կը բարձրանան դէպի վեր։ Այս ճեղքերը լուրջ ուշադրութեան ու նորոգութեան կը կարօտին։ Սամաթիոյ Վարժարանի նախակրթարանի վերնայարկի ձեղունն ալ վնասուած է։

Պատրիարքը Ս· Փրկիչ Հիւանդանոցի բժշկապետ Տոքթոր Արման Զաքըրօղլուէ տեղեկութիւններ ստացաւ Հիւանդանոցի կողմէ կատարուած մարդասիրական աշխատանքին մասին։

Նիւ–Եորքի Հայ Աւետարանական Միութիւնը որոշած է 5000 տոլարի օժանդակութիւն մը տրամադրել Պատրիարքարանին, որպէսզի կատարուին անհրաժեշտ նորոգութիւնները։ Մովսէս Վերապատուելի Ճամպազեանէ ստացուած նամակի մը մէջ հաղորդուած է որ եկեղեցիներու մէջ պէտքեր պիտի դրուին որպէսզի օժանդակութեան նոր դռմարներ հաւաքուին։ Պատրիարքը յայտարարեց թէ այս դռմարը մանաւանդ պիտի տրամադրուի Պէզճեան Մայր վարժարանի տանիքին նորոգութեան։

Ամերիկայի Աբեւելեան Թեմի Առաջնորդ Խաժակ Արք· եւս նամակ մը գրելով «անցեալ ըլլայ» ըսած է եւ յայտնած է թէ դիմած է հանգանակութեան, որպէսզի օժանդակութեան դռմար մը գոյացնէ։

ԲԱՑԻ ԵՐԱԶԸ ԷՐ ԳԵՐՀԶՕՐ (*)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Ֆրանսահայ գաղութին մէջ ամէն ոք տեղեակ էր, թէ մեր մօտ կ'ապրի մեծատաղանդ բանաստեղծ մը, Ցարութ Կոստանդեան։ Ամէն ոք կը նշանակէ, այս պարագային, տաղանդ մը հաւատարիմ ընթերցասէրներ, որ սակայն հակամէտ էին մոռնալու բանաստեղծին լուսաւոր ներկայութիւնը, եւ այս՝ կրկնակ պատճառներով։ Նախ անոր համար, որ Ցարութ Կոստանդեան միշտ սիրած էր ապրիլ աշխարհիկ խմբաւորումներէ հեռու, վճռա՛պէս հեռու, իր ներամփոփ կեանքի երազային հարստութեան մէջ, եւ յետոյ անոր համար որ Ց· Կ· իր երգերը կը հրատարակէր երկա՛ր, երկար ընդմիջումներով, տեղակ մը չհամուրեամբ, որպէս ատուպ բացխփիկ։

Բանաստեղծութիւնը չի մատուցուիր հրապարակի վրայ· ան կը փնտռուի։ Բանաստեղծութիւնը մէկն է այն խորհրդաւոր եւ վերապահեալ կալուածներէն, ուր արշաւախումբեր միայն կը համարձակին մուտք գործել, առաջնորդութեամբ կոյր ուղեցոյցներու։ Այս երկուքը, կարաւան եւ ուղեցոյց, ուրիշ բան չեն այլ սէրն ու երազը անո՛ր, որ բանաստեղծութեան հուրովն է վառուած։

Զուգադիպութեամբ մը, որ անբացատրելի չէ այս պարագային, պէտք եղաւ կարել լեռ ու ձոր, երթալ գտնելու համար մեր բանաստեղծը Փրովանսի իր մենաստանին մէջ, գտնելու զա՛յն, որ կը մերժէր ամէն հրատարակութիւն, որ կը յամառէր կրկնել ինքն իրեն եւ մեզի համար – Աստուծոյ պէս եղիր գործերդ ուրացող, բայց որ հաճեցաւ տիտղոս մը շնորհել առաջին ժողովածուի մը, որ անուանի՝ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՄԲ...։

Ամէն անոնք որ կարդացած են մեր բանաստեղծը, անցեալ Անդաստանի գեղատիպ հատորներուն մէջ, անոնք գիտեն, եւ այսուհետեւ պիտի գիտնան աւելի համամասնօրէն, թէ Ց· Կ· կը պատկանի արուեստագէտներու այն հազուագիւտ դասակարգին, ուր բանաստեղծը անդրադարձած է իր գործունէութեան խոկ վրայ։ Այն դասակարգին ուր բանաստեղծը խօսած է մէկէ աւելի փլանի վրայ, եւ երբեմն նոյնիսկ վարպետրին եռեւէն։ Շնորհիւ բառերու իր կախարդական դաշնաւորումին, Կոստանդեան հիւսած է թափանցկութիւն մը, որուն եռեւ կ'ընդվզիս մարուին հիմնական հարցումներ. Ինչո՞ւ բանաստեղծութիւնը եւ ի խնդիր ի՞նչ բանի։

Նման հարցումներ պիտի մնային անբացատրելի խորհուրդ, եթէ չդիմանայինք, ա՛նձնապէս, թէ աշխարհ համանուագ թրթռացում մըն է զոր չենք լսեր։ Բանաստեղծը այն էակն է որ կը լսէ ուժգնօրէն, որ լսելու բախտն ու դժբախտութիւնն ունի, այլեւ կը փոխանցէ զայն բառերու կախարդանքին չնորհիւ, այսինքն արուեստին։ Արուեստն է, որ ընթերցողը կը խլէ իր տեղէն, զայն կ'առնէ իր առանձնական թրթռացումին մէջ, արուե՛ստն է որ ընթերցողը կը փոխադրէ անծանօթ մակարդակի մը վրայ, ուր պիտի ապրի լիութեան մը պատրանքը։

Մակարդակը բարձրադիր է՝ Ցարութ Կոստանդեանի մօտ։ Իր երգը կը ժայթքէ ընդերքէն եւ կ'երթայ քերել բարձրադոյն կատարներ եւ հալածուել խորհուրդը ամբոխակ դռներու։ Իրեն համար բանաստեղծութիւնը ո՛չ մատուռական խաղ է եւ ոչ ալ միջոց՝ զգացումներու յաւելեալ փրփուրը արտաքսելու։ Իրեն համար, ինչպէս ամէն ճշմարիտ ներշնչեալի, անոնք մեզմէ եղանակ մըն է, ապահովաբար միակ կարելին միտիքականութեան հետ եւ անկէ առաջ, որով բանաստեղծը պիտի տիրանայ իր ամբողջական ինքնութեան։ Ինչ որ բաժանեալ էր եւ հակամարտ, պիտի միանան եւ միաձուլուին։ Օ՛ անձանձիր միութիւնը ուր միավանկ՝ կը միանան միտ ու հոգի։ Այս տեսակ ասութիւններ կը կրկնուին էջերու չարքին, միակտուր վիճակի մէջ թէ ցանուցիր։ Զենք գիտեր թէ հոգեկան եւ խմացական ինչպիսի՛ գործոդութիւններ կը կատարուին ի խնդիր բանաստեղծութեան յայտնութեան։ Այդ գործոդութիւններուն ալքիմիային տեղեակ չենք բնականաբար։ Ինչ որ պիտենք, մերձաւոր է եւ անդոհացուցիչ։ Կարելի է սակայն ըսել, թէ բանաստեղծութիւնը տեսակ մը «անձնապատանութիւն» է։ Ես–ը կ'անհետանայ յուզումի ցնցումին ներքեւ, որով նաեւ կ'անհետանայ տեսանելի աշխարհը։ Ստեղծուած պարապը կուգայ դրաւել Գեր–Ես–ը (sur-moi) որ ներոյժ խոյանք մըն է, խզում – անջատում (arrachement)։ Առաջին չարժումը որ կը զգացուի Ց· Կ·ի բանաստեղծութեան մէջ, այդ զօրեղ խոյանքն է, որ յատակօրէն կը խոստովանի երբ բանաստեղծը կ'ոզեկոչէ, զոր օրինակ, Արծիւը, –

Ո՛վ սիգապանծ, սաւառնաթեւ
վեհուրիւն,
Թեւերուդ թափը կշռական ու թեթեւ
Զուներ՛եմ թէպէտ – բայց երազն է
գերիրզօր։

●▸

ՁԱՐԵՒՕՍ ԱԲԵՂԱՑ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱԻ ԱԶԱՏԱՐԱՐ Ա.ՇԵՒԱՏԱՆՔԻՆ

Զաքէոս Արք· Օհանեան 15 երիտասարդներու ընկերակցութեամբ Զընարճըք գացած էր օգնելու համար՝ Զընարճըքի մէջ բնակող ազգականներու ու հայրենակիցներու։ Անոնք մասնակցեցան փլատակները վերցնելու աշխատանքին։ Զաքէոս Աբեղայ իր իսկ ձեռքերով դուրս հանեց երկու տասնեակ երախայ մը որ մնացած էր փլատակներուն տակ։

Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն Զընարճըքի մէջ հայաչատ սիրէկ մը կայ, որ բնաւ վնասուած չէ։

Կը կարծուի որ Զընարճըքի զոհերուն մէջեւ չորս Հայեր կան։

Սա ալ պէտք է նշել, որ բազմաթիւ մեռեալներ, առանց ապասելու որ ինքնութիւնը ճշդուի, հողին կը յանձնուին։

(Շար·ը Դ· էջ)

ԲԱՑԻ ԵՐԱԶՆ ԷՐ ԳԵՐՀԶՕՐ

Մարդ Հակին յամառ երազներէն մէկն է դոյութիւնը տիեզերական միութեան, հե_ռո՞ւն, բարձր տեղ մը, այդ կարծեցեալ լիութեան՝ զոր կը կոչենք Աստուած, ի հզոյէ լաւագոյն բացատրութեան մը: Բանը, բառը եւ տառը որ բանաստեղծէն դուրս կը հոսին եւ մէկոգին մէկ կը սըփռեն գաշնաւորում մը, անունք կը մանակցին Միաւորին կազմութեան, եթէ յարմարեցան, ինչպէս բանալին կը յարմարի իր կղպանքին, տիեզերական անճառելի գաշնաւորումին: Քուրմը բանաստեղծ եւ զած էր միշտ եւ փոխադարձաբար: Իմաստալի Բանն է որ զանոնք բաժնեց իրարմէ, կասկածելի մուտքին առջեւ Գաղտնի Գիտութիւններու (ésotérisme): Անհրաժեշտ չէ որ հաւատացեալը ըլլայ բանաստեղծը, բառին ընթացիկ իմացութեամբ: Արդէն Ց. Կ. չի կատարեր նման խոստովանութիւն: Բայց երգը կը վկայէ իր մասին:

Այդ ե՛րգն է որ ընթերցողն առած՝ իր վայրատոյզ թէ գաշն ալիքներուն մէջ, զայն մանակից կը դարձնէ իր փառաբանութեան, իր ըմբոստացումին, իր հարսներդին, եւ կուտայ թրթռացումը կատարերութեան, այսինքն գեղեցիկին: Այս իմացումով, Եղիշէ Դուրեան, թէեւ կրօնաւոր՝ նուազ հաւատացեալ էր քան իր հանճարեղ եղբայրը Պետրոս: Այն ամէն ինչը զոր մենք կը գետեղենք աստուածաթեան ծիրին մէջ, ո՛չ առանց երկմտանքի, այնքան բարդ է որքան պարզ, ինչպէս այստեղ, սա երգին մէջ.

Սանձում է յոյզերն իր այստեղ
Ուղղահայեաց ևոճին
Ուռկն դի՛ր, ուռկն դի՛ր, բանաստեղծ
Բարդութեան պէս պարզ այս ոճին
Որ ծղրիթներ կ'օրրէ...

Աւելի երկար մէջբերում մը պիտի պարզէր բանաստեղծութեան բնոյթն ու տարողութիւնը.

Աշունն որ անցաւ ոսկեզօծ էր բոսոր,
Առաւօտները խնկում էին սերկեւիլ·
Վերջին միրգերը հաղեցին այսօր,
Թուփերին դեռ կան հատիկները բիլ
Մորմերի որ տրտմութիւն են բուրում:
– Ես կթե՛լ եմ ամէն հաղցրութիւն
Եւ ամբարել եմ անբաժան լեռին –
Եւ արդ, ընդէ՞ր եմ տրտում.

– Ամէն հովի դէմ՝ հոգին առագաստ,
Եթէ կա՛յ հոգի,
Եթէ կա՛ն հովեր՝ հոգին է
պատրաստ:
Եթէ գա՛ն հովեր՝ կը մեկնիմ
անդարձ.
– Մնաս բարեաւ ոչ ոքի:

Այս զմայլելի երգը կուտայ տպաւորութիւնը բացարձակ ազատութեան մը, որ լիութիւն է: Բանաստեղծը գտած է իր լիութիւնը դաշնակութեան մը մէջ, որ տիեզերական կը թուի: Եղած է թէ՛ լիութիւն եւ պարապութիւն (vacuité) այսինքն՝ լայնածիր ընդունարան վերին պատգամներու, ներչնչում անուան տակ, և էութիւն անհեղեղ: Ընդունակ՝ ստեղծելու և ստեղծուելու, լեցուելու և պարպուելու, համաձայն այն վարկածին ,ըստ որուն ինչ որ վերն է, վարն է (Ce qui est en haut, c'est comme ce qui est en bas).

Դիտելի է որ, Եսին ջնջումը կը կատարուի, Ցարուխ Կոստանդեանի մօտ, ընդլայնումով եւ բացառաբար միայն կրճատումով եւ խտացումով: Խտացումը իր լիութիւնը կը գտնէ խաւարին դէմ, որ ջնջումն է աշխարհի այլազանութեան, որ չքացումն է ձեւին եւ գոյնին, վերջապէս աշխարհ մը, ուր սեւ արեւը կը ճառագայթէ եւ որուն հոգեմաչ խուզարկուներն են Պօտլէր, Մալարմէ եւ ուրիշներ: Ց. Կ.ի բանաստեղծութիւնը կ'ուղղուի տարբեր ճամբով, դէպի արեւը, որ երկրորդ երեսն է խաւարին: Բանաստեղծները որ ծարաւի են անհունի, կը տառապին երկու անկարելի բեւեռներու միջեւ, ամէն ինչին եւ ոչինչին:

Ճանճանչադեղ անձրեւ մը կը ցօղուի Կոստանդեանի այն զմայլելի քերթուածներուն մէջ, ուր երկինքը լեցուն է ծիծեռնակներով, ուր համասփիւռ է ղիլ հաւերդը ճպուռներուն, ուր արեւախանձ փրովանսի արշալոյսը կը բացուի խոր, տարածուն, լայնաչունչ, մի՛նչեւ անհունը: Ա՛յն անհունը, որուն խորութիւնը՝ խորութի՛ւնն իսկ է բանաստեղծին սիրտին:

Եւ փա՛ռք յոյզին այս տօթակէզ
Եւ բարգաւաճ
Որ ձուլուելով ծառին, ծաղկին
Օժտել է մեզ երազներով
լուսաճաճանչ
Եւ հրաբորբ տեղդով նախկին
Հիւթել հեշտաճիճ արարչագործ
ու փառահեղ
Վայելչին անբաւ վաղվաղակի...

Կոստանդեանի քնարը բազմալար է: Կշռոյթը կը փոխուի ըստ կամս: Ահաւասիկ տրամաթախիծ եղերերգին առաջին տունը.

Հովե՛ր, հովե՛ր որ անհնար
Գիտէք լարել որպէս ճնար
Ամէն մարմին եւ հոգի· –
Արդ յոյզերով հոգեզալար
Անշարժուքիւնն իմ բազմալար
Կ'ուզէք դաշնել աղօթքի...

Տրամութիւնը չէ սակայն որ կը բնորոշէ ժողովածուն, այլ տարբեր հոսանք մը, որ խորունկէն կը թափանցէ անոր ամէն մէկ տողին, եւ որ կարելի է կոչել բարձրադոյն խմաստութիւն: Քաղցրաթթու պըտուղ, որ կեանքի խոր մտերմութիւնը միայն կը պարզեւէ: Կոստանդեան նման է այն քնարերգակներուն որոնք գինքը կանխեցին, Դուրեանի, Պէչիկթաշլեանի, Մեծարենցի, սա տարբերութեամբ, որ պոլսահայ մեր տարաբախտ երիտասարդներուն ապրումը, չեղա՛ւ մարմնական ապրում, այլ հոգեկան: Անոնք չդրկեցին հոմանուհի մը, կողակից մը կամ խաչտուն որդիներ: Ցարութ ապրա՛ծ մէկն է: Գինիի չիչը առջեւն է, երբ կ'երգէ Վասն Գինովութեան: Ամէն պարագայի մէջ, Ց. Կ. կը խօսի որպէս մէկը, որ տեղեակ է խնդրին.

Թող օրերն այս յանդուգն յորդե՛ն,
Անցնեն ժամերն ահագնաշեշտ.
Ես անցած, անցած, անցա՛ծ
եմ արդէն
Ուղիներով անհրաժեշտ...

Անհրաժեշտ չէր որ մեր կեանքի ուղին վերածուէր տարագրութեան գողգոթային, բայց քանի որ այդպէս եղաւ, մենք պիտի լսենք բանաստեղծին եղերերգը, ուր չեն յաջողիր մէկզմէկ չէզոքացնել ժպիտ եւ արտօսր: Անյիշատակ քերթուածին մէջ կը լսուի արձագանգը (բոլորովի՛ն բացառաբար) Ափոլինէրի (La chanson du mal-aimé).

Ես մի օր մտայ Անի
Որ ճաշարան էր աւերակ...
... Ցիշում եմ անյագ
բերկրութիւնը մեր
Երբ երգում էինք «Հայաստան»
Եւ շնչում էինք երկինք ու արեւ.
Բայց ժամերն անցնում էին շուտով
«Մայր Արաքսի ափերով»:

Այս Հայաստանը Սփիւռքահայուն ոգեկան հայրենիքն է, որ արմատ չունի: Եւ որովհետեւ չունի, ոչ ոք կրնայ զայն ընել արմատախիլ.

Չի ոչ մի յոյզ եւ ոչ մի սէր,
Ոչ վեհագոյն վայելչութիւնն
այս վայրերի
Եւ շոայլուած ոչ մի շնորհ,
Ոչ մի հանգիստ ու ապաստան,

Պիտի յուսան որ մեռանամ ես՛ զ
իմ կրօն,
Որ ուրանամ ես՝ Հայաստան...

Մանաւանդ հասկնալի է Ցարութ երբեմն անդուզական երգիչը սիրոյ, երբեմն ներչնչեալ տաղասացը սիրոյ անըսպառ պարգեւներուն: Ան կ'երգէ անճառելի զեղեցկութիւնը կանացի մարմնին, անոր բուրումնաւէտ պտուղներուն եւ բերքառատ դաշտերուն: Բանաստեղծական պատկերները իրարու կը յաջորդեն իր գրիչին տակ, կը չվթռուին, կը բիւրեղանան եւ բոցեղէն սիւնը կը մնայ գեղուղէշ, յանճնուած եւ անապատ, կարկաչուն եւ փոթորկայոյզ: Թրթռուն մատներով կը կերտէ արձանը զեղեցկութեան, այնքա՛ն մօտէն, այնքան դիտակից քնքշութեամբ, որ կը թուի չհպիլ «սիրասուն սիրականին»: Հլու թէ կախարդ՝ կինը կ'անցնի երկնքի վրաններուն ներքեւ, ուր տեղ չունի ոչ մէկ վաւաչոտութիւն: Ուրեմն փա՛ռք պարզուած առատաձեռն:

Ցուզիչ է ծաղիկը գարնան,
Ցուզուած է միրգը հասուն·
Ծաղկունքին ե՞րբ միրգ կը դառնան
Սիրական իմ սիրասուն...
... Կա՛ց, անհամբեր պարմանի՝
Այստեղ թաքուն ստուերներ կան
եզ համար
Դալարագեղ ծաղկոց փաղփուն
ծիրանի
Եւ լուսաղբիւր հեշտաճիճիների պէս
պայծառ
Սիրականիդ ստինքները հոլանի,
Բեղո՛ւն, բեղո՛ւն երջանկութիւն
եզ համար...

Բանաստեղծի բնազդը չի խաբեր: Գլխադիր զեղեցիկը անպայման կ'անցնի կնոջմէ: Կրօնքը, որ ամէն բան գիտէ (երբ գիտէ) զիտէ նաեւ թէ Բարձրեալին համբան կ'անցնի Կոյսէն:

Ցարութ Կոստանդեան մեզի եկած էր Պարսկաստանէն, ճշդիւ՝ Նոր – Ջուղայէն, երբ դեռատի էր տակաւին: Երկար տասնամեակներու կենակցութիւնը մեր լեզուին հետ, իր արեւելահայերէնը օժտած է անհրաժեշտ հարստութեամբ: Իր լեզուին մէջ ներկայ է մեր աստուածախոյտ դարաւորը, որ չարականի եւ խունկի բոյր մը կուտայ քերթուածներուն: «Գիրք Ողբերգութեան»ը անծանօթ չէ հեղինակին: Այսպէսով ստեղծուած է գրաւիչ լեզու մը, իսկապէս ինքնատիպ: Բանաստեղծական լեզուն միշտ օտար լեզու է, որոշ տեսակէտով:

Արեւելահայերէնը ըլլալով երերուն եւ խախուտ լեզու, Ց. Կ.ի քերականութիւնը պէշ վայրկեաններ կ'ապրի պիրքին մէջ: Այս պարագան ոչ միայն չի վնասեր, այլեւ կը նպաստաւորէ բանաստեղծութիւնը: Արուեստը պիտի օգտագործել խոչընդոտները, իր մէջ լուծելով կամ չքացատարձելով զանոնք: Կարեւորը այն չէ թէ բառերը եղած են կապակից թէ ոչ: Բաւական է որ ներքին երակ մը զանոնք իրարու զոդէ, այսինքն թէ բառերը իրարու հետ պատկին երկուքով, երեքով, եւ արձակեն բոցակէզ հեւք մը: Գերիրապաշտները կ'ըսէին «Les mots font l'amour».

***

Ցարութ պիս յուզեց, վերակոչելով մեր անմոռանալի Մոնփառնասը, որուն հաւատարիմ երկրախոյզներն էինք: Անոր պողոտաները, որ սալարկուած էին աստղերով եւ թակարդներով, չափեցինք և չափչփեցինք երկար գիշերներ, երբ տակաւին չէին մարած ջահերը եւ չէր պառած կեդրոնի վարադոյրը: Պէրպէրեան վարժարանէն ի վեր, Ցարութ երկրորդ վայելչագեղ բանաստեղծն էր որուն կը ծանօթանայի, առաջինն ըլլալով Մատթէոս Զարիֆեան: Մատթէոս թէ Ցարութ իրենց պրպանին մէջ ունէին մաղնիս մը որ կլլեները իրեն կը քաշէր: Հիւսիսի ոսկեծամ աղջիկները կը զառնային մեր գեղգիմ բանաստեղծին չուրջ, ինչպէս արեւածաղիկը՝ ընդդէմ երկնքի աստղին: Անոնցմէ մէկը ներկայ է միշտ, քերթուածի մը ցանցին մէջ – «Զիւնասպիտակ Նորվեկուհին»:

Ես աւարտեցի: Խօսքը կուտամ հրատարակիչներու նոթին, որով կը բացուի ժողովածուն: Կ'ընդօրինակեմ անոր վերջին պարբերութիւնը, աւելորդ համարելով որեւէ յաւելում:

«Այս հատորիկը, որուն ձեռագիրները ձեռքէն խլելու բախտն ունեցանք, կը հրատարակենք անխտիր հաճոյքով՝ ի գլուծութիւն արուեստն ու բանաստեղծութիւնը սիրող հոգիներուն եւ ի փառս հայ դրականութեան»:

Շ. Շ.

(*) ԽՄԲ. «Ցառաջ»ի: Վերոնշեալ գրութիւնը վերջինն է Շահան Շահնուրի, լոյս տեսած «Ցառաջ»ի 1974, Յուլիս 27ի թիւին մէջ: Զայն կը հրատարակենք իր մահուան 25րդ տարելիցին առթիւ (1974, Օգոստոս 20) միաժամանակ ոգեկոչելով յիշատակը բանաստեղծ Ցարութ Կոստանդեանի, որու մահուան 20–րդ տարելիցն էր անցեալ Փետրուարին:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑԸ

(ՀԱՅԱԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ)

– 1924 - 1925 –

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

– Մի՛թէ այդ ո՞վ է, – հարցուց Նիկէ։

– Պոլսէն նոր եկած, էկէկ մը պարմանի տղայ մըն է, որուն հետ ես ալ միասին կը սորվիմ։

– Հմմ։ Հապա ինչպէս է անունը։

– Էմ, առաջ ըսի ալ, որ մոռցայ։

– Ի՛նչ անուն է, որ մոռցուելու համար ալ չի կրնար պատրաստուիլ։

– Ես ալ չեմ գիտեր, թէ ինչպէս կրնայ մոռցուիլ։ Ես ալ մոռցայ։

– Ինչպէս կ՚ուզես, ինչ որ ալ ըլլայ, ես ալ չեմ ուզեր գիտնալ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, ես ալ չեմ ուզեր գիտնալ։

– Ինչո՞ւ։

– Ինչո՞ւ, որովհետեւ ան ալ ինծի պէս հայ է, ու ես չեմ ուզեր, որ հայ տղաքը ինծի պէս տգէտ ըլլան։

– Ես ալ չեմ ուզեր, որ հայ տղաքը քեզի պէս ամբարտաւան ըլլան։

– Ես ամբարտաւան չեմ, ես ուզածս կ՚ըսեմ։

– Ես ալ ուզածս կ՚ըսեմ։

– Ես ուզածս կ՚ըսեմ,

(Շար. Ա. Էջէն)

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀԻՆ
ՆԱՄԱԿԸ
ՊՈԼՍՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Ներսէս Արք. Պոզապալեան նամակով մը, յանուն Մայր Աթոռի մխիթարութեան, խոր մտահոգութիւն յայտնած է Պոլիսի երկրաշարժին առթիւ, Մեսրոպ պատրիարքին: Պատրիարքն ալ պատասխան նամակով մը մանրամասնօրէն տեղեկացուցած է համայնքին կրած վնասները:

***

Ներսէս Արք. նաեւ կոչ ըրած է Հայաստանի եւ Սփիւռքի ժողովուրդին, թէ մտավոր եւ եկեղեցական իշխանութիւններուն ու թելադրած որ «անվերապահ նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն հասցնեն Թուրքիոյ հայ համայնքին»:

ԱՄԲՈՂՋ ԳԻՇԵՐԸ՝ ԲԱՅՕՐԵԱՅ

Ուրբաթ առաւօտ, Օգոստոս 20, հեռաձայնով տեղեկացանք Պոլսոյ մեր պաշտօնակից «Մարմարա»յէն որ չատ գէշ վիճակներ մը անցուցած են: Օգոստոս 19–ի իրիկունը լուրեր տարածուած են որ նոր երկրաշարժ մը կրնայ պատահիլ, տարօրինակ դէպքեր տեղի ունենալով Մարմարա ծովուն չուրջ, Պուրսա ալ՝, և մօտ 300 նոր ցնցումներ. հրաւէր եղած է որ Պոլսոյ ժողովուրդն ալ բացօթեայ դիշերէ, քանի որ ըրած են մեծ մասամբ եւ կարելի է երեւակայել մարդոց փիղիքական թէ հոգեկան վիճակը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պելկրատի մէջ, Միլոսեւիչի դէմ ցոյցը, Օգոստոս 19–ին, 150 հազար հոգի համախմբած էր, բայց, այս ընդդիմութիւնը միացեալ ճակատ մը չի պարզեր, ինչ որ կ'օգնէ իշխանութեան: Ընդդիմադիրներէն մանաւանդ փոխանցման չրջան մը կ'ուզեն, որոնց մաս կազմեն իշխանութեան գլուխ գտնուող ընկերվարականները, մինչ ուրիշներ Միլոսեւիչի անմիջական մեկնումը կը պահանջեն: Եթէ 15 օրէն, առաւելագոյն մէկ ամիսէն չքաշուի, կը սպառնան այլ միջոցներու դիմել, նոր ցոյցեր, գործադուլ եւայլն, եւայլն:

ՏԱՂԱՍՏԱՆԸ նոր ծուղակ մը կը թուի ըլլալ Ռուսաստանի համար, որու բանակը չի յաջողիր գլուխ ելլել խլամ ապըստամբներուն հետ: Ասոնց պետը՝ Բասայեւ արդէն համբաւ չահած էր Չէչէնիոյ առեն: Ծնած է 1965–ին թունդ մահմետական ընտանիքի մը ծոցը: Անունը Շամիլ է, նման մահմետականներու պատերազմական հերոսին ցարական տիրապետութեան դէմ: Ռուսաստան նուազ լաւատես է եւ Ներքին փոխ – նախարարն ալ՝ Զուբով յայտարարած է որ 40 դինուոր մեռած է, 160 վիրաւոր կայ:

ԻՐԱՆի դատական իշխանութեան գլուխն անցաւ Այաթոլահ Մահմուտ Շահրուտի, որ կը փոխարինէ ծայրայեղ պահպանողական Մոհամէտ Եազտին: Բարենորոգիչները այս վերջնոյն հեռացումը կը պահանջէին: Շահրուտի ապահովութիւն կուտայ որ արդարադատութիւնը «անկախ կը մնայ» իշխանութիւններէն:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 19 / 20)

ՔՈՉԱՐԵԱՆ - ԱԼԻԵԻ ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ժընեւ կը մեկնի հոն տեսակցելու համար Ազրբէջանի նախագահին հետ Օգոստոս 21–ին: Երկու նախագահները կը քննարկեն Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ուղիները:

***

ԳԻՒՄՐիի ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ՄՆԱՑԱԾ

Գիւմրիի մէջ 3 – 4 ամիսէ ի վեր դադրած է երկու տասնեակ փնակելի չէնքի վինութեան դրամական յատկացումը: Ա.յդ պատճառով ալ Օգոստոս 18–ին 100–է աւելի չինարարներ բողոքի երթ մը կազմակերպած ու ներկայացած են մարզպետարան: Պետական Պիւտճէն չինարարնեըուն չուրջ 34 միլիոն դրամ պարտք ունի եւ կան չինարարներ որոնք հինգ ամիսէ ի վեր աշխատավարձ չեն ստացած: Նոյն բողոքով մարզպետարան դիմած են «Հայաստան» հիմնադրամի միջոցներով Անի թաղամասին մէջ կառուցուող չէնքին չինարարները որոնց պարտ է հիմնադրամը, իսկ այս վերջինին՝ պետական պիւտճէն:

***

ՆՈՐ ԿԱՐԿՏԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Գեղարքունիքի Աղբերք գիւղին մէջ Օգոստոս 19–ին տեղացած կարկուտը ամբողջովին աւերած է ցանքը: Հողին մակերեսին նստած է 35 սանթիմեթրնոց կարկուտի խառ մը: Աւելի ծանրակչիռն է այն որ գիւղին բնակիչները գաղթականներ են, արդէն ընկերա – տնտեսական դժուար պայմաններու տակ:

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué

Dans une interview accordée à la TV d'Arménie le 12 août dernier et publiée sur Internet par Armenpress, M. Vartan Oskanian, ministre des Affaires étrangères d'Arménie et président du Colloque Arménie-Diaspora, a fait la déclaration suivante au sujet de la composition des différentes délégations de la Diaspora : «*Au Liban et en Europe de l'Est où les communautés arméniennes ont leurs directions élues, la légitimité de leur représentation ne sera pas un problème majeur. En revanche, en Europe de l'Ouest et dans les Amériques, «qui représente la Diaspora?» constituera la principale question à la fois avant et après la conférence*».

Pour le cas de la France, qui compte de loin la plus importante communauté arménienne de l'Europe de l'Ouest (et la deuxième parmi les pays occidentaux après les Etats-Unis d'Amérique), la déclaration de M. Oskanian est totalement inexacte. Comme il avait pu le constater personnellement lors de la réunion préparatoire du 31 mars dernier à l'Hôtel Lutétia, à Paris, la communauté arménienne de France est depuis plusieurs années unie au sein du «Comité du 24 Avril» qui regroupe l'ensemble des grandes organisations et les différentes sensibilités de la communauté.

C'est sur l'initiative de ce Comité, et en liaison avec l'Ambassade d'Arménie à Paris, que les Arméniens de France ont tenu leur assemblée générale le 27 juin dernier au Centre Culturel Alex Manoogian et ont arrêté les principes de la composition de leur délégation unitaire, en élaborant dans le même temps leurs propositions communes pour le colloque Arménie-Diaspora.

Grâce à notre collaboration étroite avec M. l'Ambassadeur Nalbandian, M. Oskanian aurait dû savoir, bien avant son interview à la TV arménienne, que la communauté arménienne de France n'a eu aucun problème pour composer sa délégation qui sera sans doute l'une des plus représentative de la diaspora. Elle ne risque pas d'en avoir non plus après le colloque. Au contraire, son unité ne pourra que s'en sortir renforcée.

Paris, le 18 août 1999

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

RENTREE DES CLASSES

ՓԱՐԻՋ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մանաճիւղի միօրեայ ղպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ բունկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան 01 – 39 – 83 – 71 – 19 կամ՝
Նապելի Ֆուրթիւնի 01 – 45 – 84 – 57 – 18

***

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

***

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de baccalauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանէվօ – Գաչանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼԻ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 24
MARDI
24 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·712 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.712

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

12000 ՄԵՌԵԱԼ, 200000 ԱՆԱՊԱՍՏԱՆ

ՆԱԵԻ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐ

Փրկարար ջոկատները այլեւս դադրեցուցին իրենց խուզարկութիւնները երկշաբթի առաւօտ, Օգոստոս 23–ին, այն համոզումով թէ այլեւս կարելի չէ ողջեր գտնել, թէեւ նախորդ օրն իսկ դեռ կարելի եղած էր երկու անձեր փրկել:

Շաբաթ օր, եալովայի մէջ, նախագահ Տմիրէլ բուռն ցոյցերու առիթ տուած է, երբ իր ջախտումբը ճամբան կտրած է հինանդատար կառքերու: Մինչ որ իր յայտարարութիւնն ալ մեծ վրդովում ստեղծած էր ժողովուրդին մօտ: Աւրքարեւ, Տմիրէլ զրեթէ յանդիմանելէ եւոք ժողովուրդը որ գժգոհ է պետութենէն, բացատրելով թէ ան հրաչքներու գործակալութիւն մը չէ, յարմար դատած էր յայտարարելու թէ պէտք չէ բողոքել նաեւ Աստուծոյ դէմ, որովհետեւ երկրաշարժը Աստուծոյ կամքն էր···: Էճեվիթ ալ մարդկութեան պատմութեան մեծագոյն աղէտներէն մէկը որակած է Իզմիթի երկրաշարժը: Բայց, գլխաւոր զայրոյթը հինարարներուն դէմ է:

Իզմիթի քաղաքապետը եւ շինարարութեան պատասխանատուն խոյս տուած են եւ Օգոստոս 17–էն ի վեր չեն գտնուիր: Ժողովուրդը պատրաստ էր զիրենք սպանելու, այնքան մեծ է զայրոյթը: 300 չէնքեր հիմնայատակ փլած են, 800 ուրիշներ հարկ է քանդել: Պէթոնը խառնուած է ծովու աւազի եւ դեռ ինչ անընդունելի ձեւով բարձրացած են չէնքեր որոնք ամէնէն թեթեւ ցնցումի մը չէին կրնար տոկալ:

*
**

Օգոստոս 23–ին, մեռեալներու պաշտօնական թիւը աւելի քան 12·000 էր, 33 հազար վիրաւոր կար, 200 հազար անապաստան եւ հաւանական կը նկատուէր որ թուրքիա փոխառութեան դիմէ:

Ջոհերու թիւերը վերջնական չեն, ըստ ՄԱԿ–ի, մեռեալներու թիւը պէտք է 40 հազարէ աւելի ըլլայ, քանի տասնեակ հազար անհետացողներ կան, այսինքն՝ թաղուած փլատակներու տակ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

Բնական էր անշուշտ որ նման ծաւալով աղէտի մը զոհերուն մէջ ըլլային նաեւ Հայեր: Այս մասին, Օգոստոս 21–ին, «Մարմարա» հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտար, նաեւ ինչ կը վերաբերի ձեռք առնուած միջոցներուն···:

Ջընարճքի մէջ ամառնային արձակուրդի գացած մեծ թիւով Հայեր կային եւ վախ կար որ անոնցմէ ալ ոմանք զոհ գացած են երկրաշարժին: Աւրքարեւ երէկ յայտնի դարձաւ որ Վէյլի Կէօչէրլի կողմէ կառուցուած խարխուլ բնակարաններէն մէկուն փլատակներուն տակ մնալով մահացած են Իսթանպուլահայ ամոլ մը, Ասչիկ եւ Վերոնիկ Մելքոնեան: Անոնց երկու աղջիկները, 9 եւ 12 տարեկան, դուրս հանուեցան փլատակներուն տակէն: Փոքրիկին մէկ ձեռքը չատ ծանր վնասած է եւ հաւանական է որ ձեռքը անդամահատուի:

Տարաբախտ ամոլին մարմինները բերուած են Պաքըրգիւղի եկեղեցին, ուր պիտի կատարուին յուղարկաւորութիւնները:

Վախ կայ որ տակաւին ուրիշ հայ զոհեր ալ գտնուին, որովհետեւ, ինչպէս յայտնի է, դիակները կը լուսանկարուին ու անմիջապէս հողին կը յանձնուին, որպէսզի տեղի չտան վարակիչ հիւանդութիւններու:

ՑՈՒՆԱՑ ՈՒ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՆԵՐԸ ԱՑՍՕՐ ՑՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՇԱՐԱԿԱՆԱՒՈՎ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔ ՏԱՐԻՆ ԻԶՄԻԹԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Իսթանպուլի Քրիստոնեայ եկեղեցիներու Կոմիտէ կազմուած Մարդասիրական Յանձնաժողովը երկու Հանգրուաններով Օժանդակութիւն կը կատարէ Աղէտեալներուն:

Ժամը 10–ին Պատրիարքարանի դահլիճին մէջ եւ Պատրիարքին նախագահութեան ներքեւ երկրորդ նիստ մը գումարուեց Աղէտեալ Գօտիին Օժանդակելու Միջ – եկեղեցական Յանձնաժողովը, որ կազմուած էր նախորդ օր, Ցունաց ու Հայոց Պատրիարքներու նախագահութեան ներքեւ: Այս նիստին մասնակցեցան հետեւեալ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները – Հայոց եկեղեցին, Ցունաց եկեղեցին, Ասորիներու պատրիարքական փոխանորդութիւնը, Լատին կաթողիկէ եկեղեցին, Հայ կաթողիկէ եկեղեցին, Գերմանական կաթողիկէ եկեղեցին, Գերման աւետարանական եկեղեցին, Դաղթէական կաթոլիկ եկեղեցին, Ասորի կաթոլիկ եկեղեցին, Տաչ Ջաւրէլ, կաթոլիկ Քարեկեղեցին, Տաչ Ջաւրէլ, Կաթոլիկ Քարեթաս կազմակերպութիւնը, Սուրբ Գրոց ընկերակցութիւնը, Ամերիկեան Պորտէ, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ներկայացուցիչը:

Նիստին առենապետն էր Էմանուէլ Պաղտաչ: Յանձնաժողովը որոշեց երկու իրերայաջորդ հանգրուաններու ծրագիր մը պատրաստել եկեղեցիներու անունով աղէտեալներու մարդասիրական օժանդակութիւն ցուցաբերելու համար:

Ցունաց եւ Հայոց Պատրիարքարանները այս օժանդակութեան նպատակով գոյացուցին 50 հազար տոլարի հիմնադրամ մը, ուրկէ կը կատարուին ծախքերը: Պատրիարքը դիմեց եկեղեցիներու Համաշխարհային կեդրոնին ու ապահովեց որ Խորհուրդը 50 հազար տոլարի օժանդակութիւն մը ղրկէ: Այս օժանդակութիւնը պիտի ստացուի պետութեան պատասխանատուութեամբ: Խորհուրդը յետագային ուրիշ օժանդակութիւններ ալ պիտի ընէ պահանջի համաձայն:

Օգոստոս 23–ին, «Մարմարա» կը տեղեկացնէր որ ինչպէս հաղորդած էր նախապէս, Շաբաթ օր, Ցունաց եւ Հայոց պատրիարքները, ընկերակցութեամբ միւս քրիստոնեայ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն, Իզմիթ գացած են ցաւակցութիւն եւ զօրակցութիւն յայտնելու համար աղէտեալ ժողովուրդին:

Երկու Պատրիարքները յայտնեցին որ եկած են բաժնելու ժողովուրդին ցաւը եւ Քրիստոնեայ եկեղեցիներու անունով բացատրեցին որ որոշած են վոխանակ անջատ – անջատ տկար բաժիններով մասնակցելու, հաւաքաբար մասնակցիլ մարդասիրական օժանդակութեան:

Որոշուեցաւ 1000 հոգիի յարմար ճամբար մը հաստատել որու ծախքերը պիտի ապահովեն Քրիստոնեայ եկեղեցիները: Իզմիթէն եաք, Պատրիարքները այցելած են Տէրինճէ ուր մթնոլորտը այնքան ապականած էր որ ստիպուած եղած են Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցի տրամադրած դիմակները գործածել:

*
**

ԿԸ ՎԱԽՑՈՒԻ ՈՐ ՋԸՆԱՐՃԸՔԻ ՄԷՋ ԱՆՑԱՑՏԱՑԱԾ ՈՒՐԻՇ ՀԱՑԵՐ ԱԼ ԿԱՆ

Ջընարճքէն հասնող լուրերու համաձայն, այդտեղ տակաւին կը մերթ չատ անորոշ վիճակ: Պետական օժանդակութեան միջոցներն ալ տակաւին չեն հասած, քանի որ անոնք առաջին գծի վրայ նախընտրած են աւելի ծանր աղէտի ենթարկուած վայրերը: Ջընարճքի մէջ ժողովուրդը իր սեփական ուժերով է որ կը աշխոյժ փլատակներուն տակէն մարդ ազատել:

Դժբախտաբար կը տեղեկանանք թէ բազմաթիւ Հայեր կը պակսին եւ յայտնի չէ թէ ի՞նչ եղած է անոնց ճակատագիրը: Քիչ մը ժամանակ պէտք է անցնի որպէսզի յայտնի դառնայ թէ ի՞նչ եղած է անհետացածներուն ճակատագիրը:

*
**

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ԵԻՍ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ ԲԵՐՈՒԵՑԱՆ

Այս առաւօտ երկրաշարժին զոհուած բազմաթիւ անձերու դիակները բերուեցան Պէյօղլուի Ս· Երրորդութիւն Եկեղեցի: Անոնք մեծամասնութեամբ օտարներ են, որոնք Եալովայի մէջ մահացած են եւ մեր կազմակերպիչներու միջնորդութեամբ պիտի ղրկուին իրենց երկիրները: Բայց ասոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Հայուհիի մը դիակը: Այս տարաբախտ Հայուհին է Վիլմա Քրիստին Մարի Սունկար, որ Բանկալթը Թուրքպէյ փողոցը բնակելով հանդերձ այցելութեան գացած էր Եալովայի իր մտերիմ մէկ բարեկամուհիին եւ երկրաշարժին այդ տան մէջ գոհ դնաց երկրաշարժին, մինչ իր ընկերուհիները փրկուեցան հրաշքով:

Երկրորդ հայ աղէտեալի մը մարմինն ալ հասած է Ֆէներպահչէի եկեղեցին: Այս տարաբախտ մարդն ալ կը կոչուի Թոմմաս Գարթուն, որ գործի համար Ատափազար գացած էր, երբ գոհ գնաց երկրաշարժին:

«Րատիքալ»ի Քրոնիկագիր Իսմէթ Պէքքան կը խօսի Հայաստանի Առաջարկած Օժանդակութեան Մասին:

*
**

«ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԱԶԱՏԱՐԱՐ ԽՄԲԱԿԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱԻ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԱՆՈՐ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԽՄԲԱԿԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿ ԷՐ»

«Րատիքալ» թերթի մնայուն քրոնիկագիր, յայտնի լրագրող Իսմէթ Պէքքան այսօր իր սիւնակին մէջ չատ ծանր մեղադրանքներ կ'ընէ պետութեան կողմէ երկրաշարժի առաջին ժամերուն ցուցաբերուած դանդաղութեան ու անգիտութեան կապակցութեամբ: Կը զարմանայ որ պետութեան պատասխանատու դրասենեակները աղէտին իրական չափերուն մասին տեղեկութիւն կրցած են առնել 10–12 ժամ վերջ, ինչ որ անհասկնալի է, երբ հեռատեսիլի բոլոր կայանները երկու ժամ վերջ արդէն ամէն կողմէ հաղորդումներ կ'ընէին:

(Շար·ը Դ· էջ)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 20 / 23)

Ա. ԲԼԷԵԱՆ ՅԱՏՈՒԿ ՊԱՏԺԱՒՈՒԻՑ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ

«Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական համալիրի տնօրէն Աչոտ Բլէեանի պաշտպանութեան խորհուրդը Օգոստոս 20–ին յայտարարութեամբ մը հակազդած է իր պաշտպանեալին իրաւունքներուն ոտնահարումին, երբ ան Նուպարաշէնի թիւ 1 մեկուսարանի խուցէն յատուկ պատժախուց տեղափոխուած է: Ըստ յայտարարութեան, մեկուսարանի տնօրէնութիւնը յայտնած է որ Ա· Բլէեան պատժախուց տեղափոխուած է տպագրուած յօդուածներուն եւ 1992–ին Բաքու կատարած այցին համար: Ակնկէ մեկնելով պաշտպանութեան մարմինը կը պնդէ որ Բլէեանի հանդէպ կիրարկուող քայլերը քաղաքական բնոյթ կը կրեն: Պաշտպանութեան մարմնին նախագահն է թիւ 61 դպրոցի տնօրէն Գէորգ Վանեան որ Օգոստոս 20–ի մամուլի առաւիսեան Ա· Բլէեանի դէմ քրէական գործին յարուցումը «հաչուեյարդար» եւ «պատուհասել Հայրենասիրութեան հետեւանք» որակած է: Պաշտպանութեան մարմնին անդամներու կարգին են Դ· Շահնազարեան, Վահագն Խաչատրեան, Վիգէն Խաչատրեան եւ ուրիշներ:

*
**

«Արմէնփրէս»ը Օգոստոս 20–ի լրատուութեամբ նաեւ հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ Բլէեանի առընչուած պատահարին. տնօր արտօնուած է տեսակցութիւն ունենալ «Նոր Ուղի»ի փոխ – նախագահ Գ. Վանեանի հետ, այն պայմանով որ չչօշափեն քննութեան առընչուած հարցեր: Սակայն Բլէեան եւ Վանեան չեն յարգած պայմանը, ինչ որ պատճառած է որ դատախազութեան աւագ քննիչ Ա· Թամազեան հրահանգէ ամբաստանեալը դարձեալ տեսակցութեան սենեակին եւ խուց առաջնորդել: Ատոր վրայ Բլէեան ու Վանեան «անվայել արտայայտութիւններ» ունեցած են ներկաներու եւ պաշտօնատարներուն հասցէին: «Իրավիճակը կարգաւորելու նպատակով» Բլէեան առաջնորդուած է մեկուսարանի խցիկ մը:

*
**

«Արմէնփրէս»ի այս տեղեկատուութեան վրայ յաջորդ օրուան «Ազգ»ը կ'աւելցնէր հետեւեալը. «Ա· Բլէեան որ դատարաններ իւրացնելու եւ պաշտօնական դիրքի չարաշահումի ամբաստանութեամբ արդելափակուած կը պահուի, Օգոստոս 18–ին Նուպարաշէնի բանտին մէջ ծեծուած է: Անոր վիրաւորանը Կարօ Կարապետեան Օգոստոս 20–ին յայտնած է թէ ծեծուելէ եաք դինքը առաջնորդած են մեկուսացման խցիկ մը եւ մերժած են թուղթ, մատիտ տալ որպէսզի գրաւոր բողոք յայտնէ: Ա· Բլէեանի պաշտպան մարմնի անդամ Գէորգ Վանեանի համաձայն անոր առողջական վիճակը խոշտանգումէն եաք վատթարացած է:

Կ· Կարապետեան եւ Գ· Վանեան դիմած են դատախազութեան ու յայտնած թէ Բլէեան ենթակայ է քաղաքական հալածանքի. պահանջած են որ ան փոխադրուի Ազգային Ապահովութեան նախարարութեան բանտը եւ վերջ տրուի պատժական գործողութիւններու:

Երեւանեան այլ աղբիւրներու համաձայն Կ· Կարապետեան բաժ է թէ Ա· Բլէեանը խոշտանգողները միեւնոյն տանն իրենց զայրոյթը արտայայտած են, յանդիմանական չեշտով հարց տալով թէ «ինչո՞ւ բաքու գացիր» կամ «ինչո՞ւ մարդկային իրաւունքներու եւ ազատութիւններու մասին յօդուածներ կը տորպեդես «Առաւօտ» օրաթերթին մէջ»:

«ՈՐ ՍԱՐԵՐԸ ՄԵՐ ԶՄՆԱՆ ԱՆՏԷՐ»

Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան բարձրագոյն դեկավարութեան մէջ ծագած հակամարտութիւնը մէկ ճակատով միասնութիւն մը յայտնած ըլլալու դոհունակութեան վերջ տուաւ: Բանական դառն կերպով պարզուեցաւ որ այդ զոհունակութիւնը – վերջին չրջաններուն – հիմ ունեցած էր ոչ թէ իրականութիւնը, այլ ընդհանուր ձգտումը որ կ'ուզէր վերանայիլ դէմ միակամ ու միաճոյլ ճակատ մը տեսնել: Նախագահ Ա. Ղուկասեանի ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանի եւ նախկին վարչապետ Ժ. Պողոսեանի անձերով ներկայացած հակամարտութիւնը չատ բնական դան մը պիտի ըլլար, ինչպէս որեւէ երկրի պարագային, եթէ չըլլային Լ.Ղ.Հ–ի ծանօթ պայմանները ու անոնց մէջ պատերազմի ո՛չ ամբողջովին անյայտացած հեռանկարը:

Տրուած պաշտօնական լուրերը առաջին ակնարկով այն տպաւորութիւնը կը դրծեն որ նախագահ Ա. Ղուկասեան յաղթողած է վերջ տալ վտանգաւոր կացութեան: Ս. Բաբայեանի ու Ժ. Պողոսեանի իշխանութեան օդակին տրուած երկրորդ հարուած մըն էր նախարարութենէն եռք Ազգային Ժողովութեան Ազգային Խորհուրդէն ալ անոնց դուրս ձգուիլը իրենց համախոհներուն հետ: Ս. Բաբայեան պահերով հանդերձ բանակի հրամանատարութիւնը, քաղաքական իշխանութիւնը նախագահին ու անոր նշանակած նոր վարչապետ Ա. Դանիէլեանի ձեռքը կեդրոնացած է ներկայիս:

Այս կացութիւնը կարելի՞ է սակայն առանց վերապահութեան ներքին խաղաղութեան վերջնական երաշխիք նկատել: Բոլոր անոնք որոնք պրտի դոզով հետեւեցան հակամարտութեան փուլերուն, ամէն բանէ առելի կ'ակնկալեն դրական պատասխան մը: Այս օրերուն երբ Չէչէնիային եռք Տաղստանի խռովութիւնները իրենց բաւական յստակ մեկնակէտ ու թիրախներով մտահոգիչ հեռանկարներ նըշմարել կուտան եւ երբ ԱՄՆ–ու միջնորդութիւնը նոր թափ առած է բանակցութիւններով լուծումի մը հասնելու չանքին, Ղարաբաղի ներքին կեանքին մէջ ամէնէն փոքր տկարացումն իսկ ճակատագրական հետեւանք կրնայ ունենալ: Գլխաւոր այս պատճառով ալ, ձգտումը մեծ է ճակատումը աւարտած տեսնելու:

Նիթին մասին լուրջ դիտումներով ու մատնանչումներով էջ մը ստորագրած է Վահրամ Աղաջանեան որ ազատութեան առաջին ամսամեակին առջին օրերէն իր տեղեկատուութեամբ ու մեկնաբանութիւններով մամուլի ուշագրաւ անուններէն մէկը եղաւ: «Լ.Ղ.Հ–Անդորը փոթորիկից առա՞ջ» խորագրուած անոր դրուածքը լոյս տեսած է «Նորաքերթ»ի Օգոստոս 12–ի թիւին մէջ, դրաւելով ամբողջ էջ մը: Խորագիրն իսկ տագնապին հարթուած ըլլալու ապահովութիւնը չքացնող յօդուածը ընդհանուր մտահոգութիւններ բաժնելով չի դոհանար, կը խօսի քաղաքական այլ ազդակներու մասին ալ:

Ուշագրաւ առաջին նշումը այն է որ թէեւ հարցը փակուածի կը նմանի, բայց Լ.Ղ.Հ հարկային տեսչութիւնը ստուգումներ կը կատարէ Ս. Բաբայեանի կողմնակիցներ եւ ազգականներու ղեկավարած գերատեսչութիւններուն մէջ: Կան տուեալներ որոնց համաձայն արդէն տասնեակ թղթածրարներ յանձնուած են դատախազութեան: Ուշագրաւ Բ. տուեալ է այն որ այդ բոլորը տեղի չեն տար հակընդդէմ քայլերու. այսինքն, ամբաստանուած կողմը չի հակազարձեր: Վ. Աղաջանեան անմիջապէս կ'աւելցնէ սակայն թէ «լատեղեակ ադբիւրների համոզմամբ, բաբայեանական կողմի խորհրդարար լռութիւնը խարուսիկ է եւ բացատրւում է ատելի նուրբ ու հեռատես հակաճաղաճանութիւն մշակելու եւ վարելու մտադրութեամբ»: Ամբաստանուած կողմին խոհեմութիւնը կը նկատուի կոպիտ հակազդեցութենէ խուսափումը, քանի որ տակտիկա Ա. Ղուկասեանի թեւին իրաւական հաստատումին կ'օգնէ: Վ. Աղաջանեան կ'ըսէ թէ այդ թեւը «պաշտօնական երեսանի կողմից բաջալերուող»ն է:

Ա՛յս հակամարտութեան առիթով ան կը չօշափէ նաեւ քաղաքական չրջանակին մէջ որոշ աչխուժութեան մը երեւոյթը որ կը կապուի 2000 թուականի Ազգային Ժողովի ընտրութեան: Նչուած աչխուժութիւնը յայտնուած է «բազմակուսակցականի համակարգի ուշացած եւ բաւական հապճեպ ձեւաւորում»ով: Ստեղծուած են 2 կուսակցութիւն. «Արմենական»ը եւ «Սոցիալ դեմոկրատական»ը. առաջինը Բորիս Առուչանեանի, երկրորդը Արկադի Սողոմոնեանի դեկավարութեամբ: Մօտալուտ կը նկատուի «Քրիստոնեայ – դեմոկրատական»ին այ արճանագրութիւնը, կարէն Օհանջանեանի նախագահութեամբ: Երեքին ալ դեկավարները Լ.Ղ.Հ երեսփոխան են: Այս նոր կազմաւորումները կուգան աւելնալ պառակտուած Ազգային Ժողովի մը պատկերին վրայ: Այդ պառակտումը 3 ճիւղով կը սահմանէ լրագրողը. կ'ըսէ թէ կան «նախագահամէտ»ներ, «բաբայեանամէտ»ներ եւ «անկախ»ներ: Վերջիններէն ամէնէն անկայունը կը նկատէ, քանի որ միշտ կրնան այս կամ այն թեւին վերաբերումով դոյն փոխել. իսկ վերաբերումը կ'ամփոփուի «ըստ երեւոյթին, խոստացուող նիւթական որոշ հեռանկարներ»ու մէջ...

Ինչ կը վերաբերի տագնապին ժողովրդական զանգուածին վրայ ձգած հետքերուն, անոնցմով իշխանութեան հակամարտութեան կ'աւելնան այլ տարածքներ: Բնակչութեան մէկ մասը անթոյլատրելի կը նկատէ բանակին դէմ որեւէ քայլ, երբ պատերազմը աւարտած չէ վերջնական կերպով: Ուրիշ մաս մը որ համոզուած է թէ պատերազմը բոլորին համար էր, կը պահանջէ որ նիւթական բարիքներէ օգտուելու առիթներն ալ բոլորին հաւասար ըլլան ու «վերջ դրուի խայտառակ, աներեւակայելի չափերի հասնող սոցիալական բեւեռացմանը»: Այս վերջին տուեալը յուսախաբութեան յաւելեալ ազդակ մը կ'ըլլայ բոլոր անոնց որոնք մինչեւ այսօր Լ.Ղ.Հ–ի բացառութիւններու կարողութեան հաւատացած էին: Ուրեմն, հոն եւս կրկնուած է վերիվայրումէն անարդարօրէն նպաստաւորուող ճարպիկներու եւ կեղեքուող բազմութիւններու պատկերը: Բաներ որոնք մեծագոյն դերը խաղացին համազգային անհանդիստ խանգաւառութենէ մը ոչ իսկ առաջ տարուան մէջ յուսահարներու, դառնացածներու զանգուածի մը ձեւաւորումին մէջ: Վ. Աղաջանեան կը գրէ. «"Թուրքից չենք ազատուել, որ ստրկացուենք մի Հայի կողմից", – ասում են հազարաւոր մարդիկ»:

Ան չեշտելէ եռք կացութեան կործանիչ կարողականութիւնը, կը յիչեցնէ թէ «մեր ազգը 700–ամեայ դառը կորուստներից յետոյ ուժերի գերբնական լարումով վերադարձրեց կորցրածի մի բեկորը: Թէ ինչ գնով՝ յայտնի է բոլորիս»: Ու փոխանակ այդ յաղողութիւնը ամրացնելու, հրապարակը դրաւուած է ներկայի «ամօթալի զարգացում»ներով: Կարծէք ամէն բան կարգին է ու «մնացել է պարզել թէ ո՛վ առաջինը կը կործանի այս երկրի չկործանուած վերջին կղզեակը»: Այս կացութեան մէջ ակնկալուած բարերար ազդեցութիւնը կ'ունենա՞յ անոր յիչեցումը թէ «նման պայթարում յաղթող չի լինում: «Յաղթող»ը առաջինն է դատապարտուած պարտութեան»:

Վերջին պարբերութեամբ հակամարտութիւնը կեդրոնացնելով նախագահին ու Պաշտպանութեան նախկին նախարարին անձերուն չուրջ, Վ. Աղաջանեան կրկին կը յիչեցնէ արտաքին քաղաքական ակնարկներու ներկայութիւնը. նաեւ այն «սրբագրութիւնը որի շնորհիւ Ս. Բաբայեանը այսօր Ս. Բաբայեան է, իսկ Ա. Ղուկասեանը՝ Ա. Ղուկասեան: Այս սրբագրութիւնից ցանկացած շեղում ժողովուրդը չի հասկանայ. ու երբեմ չի ների շեղուածին»:

Ղարաբաղի ծանօթ պայմաններուն մէջ պատեհապաշտութեան, եսասիրութեան դատապարտումի նուրբ, այլ ազդեցիկ տարազ որուն անտեսումը միայն կը ծառայէ մեղքերու թղթածրարը ծանրաբեռնելու. մէկ, կամ միւս կողմին, հաւասար կերպով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԸ «ՎԱՏԻԿԱՆ Բ.» ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Վ. ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

Այս վերտառութեամբ Փիլիփիօ Սանթի Քուչինօթթա, ուսուցիչ Փալերմօ քաղքի Սան Ձիովաննի Ատտուածարանական կանոն կաճառին, 149 էջնոց ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է, որուն նիւթն է Հայր Կիւրեղ Զօհրապեանի (Քափուչին Եպիսկոպոս) Վատիկան Բ. Ժողովին մասնակցութիւնը, անոր ընթացքին գրի առած յուչերը, ելոյթները, ինչպէս նաեւ անոր կենագրականը պրպտելով մօտ 1290 փաստաթուղթեր եւ վերլուծելով զանոնք գրաքննական ակնոցով եւ քննադատական տրամադրութեամբ, «revisione critica» ինչպէս կ'ըսէ ինք:

Ո՞վ էր Հայր Կիւրեղ Զօհրապեան եւ ինչո՞ւ համար Քուչինօթթա Վատիկան Բ.ի ժողովականներէն ընտրած է զինքը եւ կատարած է անոր կեանքին, անձին եւ գործին քննութիւնը:

Զովհաննէս Զօհրապեան ծնած է Էրզրում, 1881, Յունիս 25–ին, կաթողիկէ ընտանիքի մը մէջ: Ցաճախելէ վերջ տեղւոյն Ս. Սթէֆանօ դպրեվանքը 1893–1898, կը մտնէ Կ. Պոլսոյ քափուչիններու նորընծայարանը, առնելով Կիւրեղ անունը: Ապա, փիլիսոփայական եւ աստուածարանական ընթացքներուն կը հետեւի Պուճայի մէջ, Զմիւռնիա, եւ 1904 Մայիս 12–ին կը ձեռնադրուի քահանայ: 1905–ին կը ղրկուի իր ծննդավայրը, Սեւ Ծովու միսիոնարական կեդրոնը: Հոն, մինչեւ Առաջին պատերազմը, կը նուիրուի առաքելութեան եւ ուսուցչութեան: 1914–ին, իր փոխադրութիւնը դէպի Կ. Պոլիս, նախնամական կ'ըլլայ, աղատելով զինքը ջարդերէն, մինչ եղբայրը՝ Ցովսէփ, նոր մանապէս քահանայ, կը ջարդուի Երզընկայի մէջ իր ընտանիքի դրեթէ 50 անդամներուն հետ:

Պատերազմին պատճառաւ Թուրքիան կը հեռացուին կամ կ'արգելափակուին օտար կղերականները եւ ինք կը ըստանձնէ Գատըգիւղի քափուչիններու Ս. Յովսէփ դոլէճին ուսուցչութիւնը, իսկ աւելի վերջ՝ Կ. Պոլսոյ Ֆրանսական Սէն Լուի դոլէճի անօրէնութիւնը: Քիչ վերջ այս երկու հաստատութիւններն ալ կը դոցուին:

1916 – 1920 Տրապիզոն է: Հոն, նիւթական եւ հոգեկան օգնութեան կը ձեռնարկէ Թուրքերէն հալածուող Պոնտոսի եւ արեւելքի Յոյներուն եւ Թրքական կեդրոնացման վայրերուն մէջ գտնուող գերիներուն: Իր այսօրինակ գործունէութիւններուն համար կ'արտաքսուի Տրապիզոնէն եւ Կ. Պոլիս հասնելուն կը ձերբակալուի: Հինգ օր կը հարցաքննուի, ստանալով ոտքերուն տակը օրական 60 Ֆալախայի հարուածներ որոնք կը քայքայեն ոտքերը, յաւերժ տանջելով զինքը: Կը դատապարտուի կախաղանի, բայց զինքը լաւ ճանչցող ազդու մէկու մը միջամտութեամբ մահապատիժը կը փոխուի Թուրքիայէն վերջնականապէս հեռանալու ստիպողական վճիռի: Կ'ապաստանի Յունաստան, չարունակելով նեցուկ կանգնիլ հայ գաղթականներուն: 1925–ին կը կոչուի կաթողիկէ Յունահայոց վիճակաւորի պաշտօնին: 1938–ին, Աղաճանեան Պատրիարքի կողմէ կը կանչուի Սուրիա, ստանձնելու համար բարձր ձեղրիէի պատրիարքական տեղապահութիւնը: 1940 Հոկտեմբեր 27–ին Պէյրութի մէջ եպիսկոպոս կ'օծուի: 1953–ին կը թողու Սուրիան եւ Հռոմ կը փոխադրուի, չարունակելով իր խնամատարական առաքելութիւնը Եւրոպայի եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ ցրուած Հայերուն: Իր մեծաւորներուն թելադրութեամբ դրի կ'առնէ իր յուչերը, «Միսիոնարական կեանքի յուչեր» վերտառութեամբ, հրատարակուած՝ իտալերէն լեզուով, 750 էջնոց երկու հատորներու մէջ: Երրորդ հատոր մը կը մնայ ցարդ անտիպ, Փալերմոյի քափուչիններուն միաբանութեան դիւանին մէջ: Իր իսկ անօրինութեամբ, այդ հատորին հրատարակութիւնը պէտք է ըլլայ հոն յիչուած անձերուն մահուընէն վերջ: Շատ հետաքրքրական հրատարակութիւն մը որուն պարունակութիւնը լոյս կը բանայ այդ չրջանի պատերազմական եւ զաղթականական կեանքին առընչուած պատմութեան եւ անձերուն վրայ, Թուրքիա, Յունաստան, կամ Մէջին – Արեւելք: Ինք մահացաւ 1972 Սեպտեմբեր 20–ին, քափուչիններու Հռոմի ծերանոց վանքին մէջ եւ թաղուեցաւ Փալերմոյի իրենց յատուկ գերեզմանատան մէջ, բայց 1974ին, մարմինը փոխադրուեցաւ քաղաքին քափուչիններու եկեղեցին:

Բայց ինչո՞ւ համար Քուչինօթթա այսքան կը հետաքրքրուի Կիւրեղ Զօհրապեան Եպիսկոպոսով: Այսպէս կը պատճառաբանէ ինք իր նախաբանին մէջ:

«Երբ Վատիկան Բ. Ժողովին մէջ առաջին անգամ լսելի եղաւ «արեւելեան եկեղեցւոյ ձայնը», մասնաւորապէս յոյն-կաթողիկէ եկեղեցւոյ պատրիարք Մաքսիմոս Դ.ի բուռն քննադատական ելոյթով, ամբողջ քրիստոնէութեան առիթ երեւցաւ նորութիւն մը որ հետը կը բերէր աստուածաբանական ամուր ծրագիր մը եւ եկեղեցական յատուկ ինքնութիւն մը, եկեղեցականօրէն անկախ եւ ինքնատիպ, ձերբազատուած՝ լատինական ամէն տեսակի թեւարկութենէ եւ օրթոտոքս նոր աստուածաբանական անորոշ ենթախոյութենէ: Արեւելեան կաթողիկէ անկախ աստուածաբանութիւն մըն էր որ չէր միտիր հրաժարիլ իր յատուկ ծիսական, նուիրապետական, հայրապետական եւ պատմական աւանդութիւններէն, ինչպէս նաեւ ամէն տեսակի հոգեւոր հարստութեան ժառանգէն, ըլլալու համար կաթողիկէ:

Եկեղեցաբանական կաթողիկէ աշխարհի մը ձայնն էր որ դուրս կը ժայթքէր լատինական թանձր ծածկոյթին տակէն, ստանալով նոյնիսկ վառ եւ մեծ իմացականութեան տէր արեւմտեան աստուածաբաններու նպաստը եւ նեցուկը: Նոյնիսկ չատ երիտասարդ աստուածաբաններ մտատին երթեւեկութիւններ կ'ընէին, բաժանուած արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ միջեւ, յանուն կարօտակէզ հաղորդութեան մը, որ միայն ապագայի քայլ եւ համարձակ յեղաշրջումներ եկեղեցի մը պիտի կարենար իրականացնել: ... Որ-հըրդանչական ձայնն էր ան հին եւ նոր կաթողիկէ արեւելեան եկեղեցիներու, հին՝ որովհետեւ անոր մէջ կար անանցանելի յիշողութեան մը վկայութիւնը, նոր՝ որովհետեւ ներկայի վերակենդանութիւնն էր: Անոնք արեւելեան աւանդութեան պատկանող հինգ եկեղեցիներն էին. – աղէքսանդրիական, անտիոքեան, հայկական, դաղթական, բիւզանդական...:

Այսպիսի նոր իրականութեան մը լոյսին տակ, կարեւոր քալելու համար անոր պատմական եւ մտաւորական ուղիին, հարկ էր վեր առնել եւ քննարկել պատմութիւն եւ կենսագրութիւն, գոյութենական իմաստ եւ հաւատացեալի իմաստուն փորձառութիւն: Այս ամէնուն համար մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացաւ «Վատիկան Բ.»ի մէջ հաւանաբար ամէնէն նեամ անձերէն մէկուն վրայ, որ իբրեւ խոնարհ գործիչ պատմութեան, հետեւիլ կրնայ ներկայի աստուածաբան հզօր կեսարներու, չանաց ապրիլ իր պատմական փոքրութիւնը այնպէս ինչպէս կարող էր, իր գոյութեան իմաստալից խորութեան մէջ, իբրեւ եպիսկոպոս չատ փոքր նահատակ հայ ժողովուրդին, ան Կիւրեղ Եպիսկոպոս Զօհրապեանն էր»:

Գաղափարները եւ գործածուած բառերը բաւական ծանր եւ վիրաւորիչ են եւ ցոյց կուտան որ Քուչինօթթա հաւանաբար կը հետապնդէ ուրիշ աւելի եւ հասարակ նպատակ. նախմացնել Հ. Կիւրեղ Զօհրապեանի կրօնաւորի եւ կրօնական գործիչի դերը կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ: Երկու յօդուածները, հրատարակուած փաստաթղթերու քափուչիններու արտասահմանեան միսիոնի հանդէսին՝ «Անդրծովեան առաքելութիւն»ի (Apostolato d'oltremare)(*) մէջ, ցոյց կուտան բուռն հակադ-

ղեցութիւնը զոր յառաջ բերած է այս հրատարակութիւնը: Այս գրքին ներկայացումը եւ քննադատութիւնը տեղի ունեցաւ անցեալ Մարտ 25–ին, Սիկիլիոյ Ատտամարանական կաճառին մէջ, Հռոմի Սալեսեան Ինսթիթուտի Հ. Վինչէնցօ Փոմիլի կողմէ: Դժբախտաբար արդիւնքը ծանօթ չէ ինծի, մէկ բերելու համար հոս: Այս երկու յօդուածները հրատարակուած են վերջ յիշուած հանդէսին Մարտ – Ապրիլ եւ Մայիս – Յունիս թիւերուն մէջ, որով անոնք գրքին հրապարակային քննադատութենէն վերջ գրուած են:

Հայր Կիւրեղ Զօհրապեան Փալերմոյի քափուչինեան եղբայրութեան ամենասիրելի եւ պաշտուած անձերէն է, ամէն առիթ կ'օգտագործեն անոր անձը եւ կատարած գործը օրինակ ներկայացնելու համար երիտասարդ քափուչիններուն: Անոր մահուընէ վերջ քափուչիններու առաջնորդութիւնը զինքը «Երանելի»ներու դասուն կ'ուզէ բարձրացնել: 1985 Սեպտեմբեր 17–ին, Փալերմոյի Արքեպիսկոպոս կարդինալ Սալվաթորէ Փափալարտօ, պաշտօնապէս բացումը կատարեց «Ծառայ Աստուծոյ Կիւրեղ Զօհրապեանի՝ քափուչին եպիսկոպոսի, երանացումի եւ սրբադասումի դատաստանին»:

Այս դատական քննութիւնները որ երկար տարիներու աշխատանքի կը կարօտին, ցարդ կը չարունակուին, հաւանաբար թեր ու դէմ պատճառաբանութիւններով եւ մէկ մասնաւորութիւններով: Քուչինօթա ինք ալ քափուչին, կը պատկանի հաւանարար Զօհրապեանի երանացման պահանջքը եւ արժանաւորութիւնը չբաժնողներու խումբին:

Իր գրքին յառաջաբանին մէջ Քուչինօթա կը հաստատէ որ օգտուելով դիւանական պրպտումներ կատարելու իր մէկոցներէն, վերաքննութեան ենթարկած է կիւրեղ Եպիսկոպոսին անձին եւ առաքելական գործին վերաբերեալ վաւերաթուղթերը, սկսած Յունաստանէն՝ իբրեւ վճռակաւոր Հայ կաթողիկէներու, մինչեւ վաթիկան Բ. Ժողովի օրագրութիւնը, ինչպէս նաեւ ուրիշ գրուածքներ ու նամակներ, եւ տուած է հրատարակութեան վստահ՝ անոնց օգտակար եւ հետաքրքրական ըլլալու հանգամանքին:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Apostolato d'oltremare
Missioni Estere Cappuccine
90129 Palermo . Piazza Cappuccini

ՀԱԿԱՌԱԿ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՈՒՐԱԽ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ

ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏԱՐԱԾՈՒԻ

— ■ —

Աշխարհի տնտեսութեան բարգաւաճ վիճակը կ'արտացոլայ բազմաթիւ մարդերու տնտեսական գործունէութեանց վրայ: Աշխարհի Դրամատան հաշուարկումներուն համաձայն, յաջորդող 25 տարիներուն տնտեսական աճը պիտի արագանայ, իսկ բարգաւաճող մեծագոյն հինգ տնտեսութիւնները՝ Պրազիլ, Չինաստան, Հընդկաստան, Ինտոնեզիա եւ Ռուսիա մօտիկ ապագային պիտի դառնան տնտեսական ուժի կեդրոններ:

Ձիշդ է նաեւ, որ երրորդ աշխարհի բազմաթիւ երկիրներ հետզհետէ աւելի կը բացուին Արեւմուտքի արտադրողներուն, աշխարհահռչակ վաճառանիշներ (Նայքի, Սոնի) կ'ողողեն բոլոր ազգերու չուկաները, իսկ բոլոր գոյնի մարդիկ Քոք եւ Փեփսի կը խմեն: Սակայն աշխարհ, ամէն ժամանակէ աւելի, այսօր ունի աղքատ մարդիկ, որոնց թիւը կը բազմանայ օրըստօրէ: Աշխարհի 5,8 միլիառ բնակչութեան մօտաւորապէս մէկ երրորդը կ'ապրի «բացարձակ աղքատութեան մէջ», այսինքն անոնց տարեկան եկամուտը 370 տոլարէն նուազ է: 82 երկիր անկարող է ապահովելու իր բնակչութիւնը, իսկ տարեկան հարիւր միլիոն մանուկ կը ծնի աշխարհի ամէնէն աղքատ երկիրներուն մէջ:

Բնակչութեան անկազմակերպ աճի հետեւանքներէն կը նկատուին ջուրի պակասը, կենսոլորտային մաշումները, քաղաքային խճողումները, ոճիրի եւ վիժումի բարձր համեմատութիւնը, թմրեցուցիչներու օգտագործումը եւ այլն: Անոնց վրայ կուզան աւելնալու երրորդ աշխարհի դիւանակալութեան փտածութիւնը, որ կը լափէ տնտեսական եւ ընկերային բարգաւաճման ծրագիրներու յաջողումները:

Սակայն այսօր ո՞վ կ'ուզէ լսել այս անհաճոյ երեւոյթներուն մասին:

Աշխարհի բարգաւաճման համար դործօղ հաստատութիւնները, ինչպէս՝ Աշխարհի Դրամատունը եւ Դրամական Միջազգային Ֆոնտը, կը չարունակեն գործել աղքատութեան այս միջավայրին մէջ. անոնց վարիչները կը ստանան երեւակայական ամսականներ աշխարհի բարգաւաճման ծրագիրներ որոճալու համար:

Հիմնական հարցը հետեւեալն է. հակառակ համաշխարհային բարգաւաճման ուրախ լուրերուն, ամէն գիշեր աւելի մեծ թիւով մանուկներ անկողին կը մտնեն առանց ճաշի եւ մեծ թիւով մայրեր զաւակներ կ'ունենան առանց անոնց ապրուստը ապահոված ըլլալու:

Անտեղի է աղքատութեան մասին խօսիլ Հոնկ Քոնկի փառահեղ ապակեայ սրբատներուն մէջ: Այնտեղ խօսակցութիւնը կը կեդրոնանայ ապառ չուկայի, մեծ ձեռնարկներու, չահարկումներու եւ դրամադլուխ դիզելու կարելիութեանց վրայ: Մեծահարուստն ու բարգաւաճող երկիրներու վարիչները կը կարծեն, թէ աղքատներու մասին խօսիլը հրաշքով մը պիտի փրկէ աղքատութիւնն ու չեռամնացութիւնը:

Լաւ է, երբ սեփական մարդի ընկերութիւն մը կը չահարկէ Նայքի ընկերութեան համար, սակայն ո՞ւր են ընկերային բարգաւաճման համար չահարկումները:

Ուաշինկթընի մէջ հաստատուած Միջազգային Բնակչութեան Շարժումը կը յանձնարարէ արմատական լուծումներ. օրինակ, անիկա ցոյց կուտայ, թէ աղջիկներու եւ երիտասարդ կիներու ուսման ապահովումը կը նուազեցնէ ծնունդներու աճը, իսկ երկրորդական ուսումը չաճախ կ'առաջնորդէ ուշ ամուսնութեան: Ուսումնասիրութեան մը համաձայն, տասը տարի ուսած փերուցի կին մը ունի երկու կամ երեք զաւակ, մինչդեռ անուս կին մը ընդհանրապէս ունի տասը զաւակ: Փոքր ընտանիքներու դութիւնը Հրայր Տէր – Յովհաննիսեանի բեմադրութեամբ:

*
**

ԹԵՀՐԱՆի Հայ Համալսարանականներու Ընդհանուր Միութեան Նիկոլ Աղբալեան սրահին մէջ, Յունիս 25–ին, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Գէորգ Էմինի յիշատակին: «Ալիֆ»ի թղթակիցը նկատել կուտայ որ երբ երեկոյթը սկսած է ժամը 19·30–ին, կէս ժամ յապաղումով, սրահին հազիւ երեք չարքերը զբաւուած էին: Գրական միաւորի նախագահը՝ Է. Յարութիւնեան ներկայացուցած է Գ. Էմինի կեանքն ու գործը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ արտասանուած են Գէորգ Էմինէն քերթուածներ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Ս. ԹԱԴԷի (Իրան) վանքը ժամանած են բազմաթիւ ուխտաւորներ, Յուլիս 16–ին: Նոյն օրը ներկայ եղած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յիշատակին մատուցանուած հոգեհանգստեան պաշտօնին, որու աւարտին քարոզած է Կաթողիկոսական Փոխանորդ՝ Նչան Ծ. Վրդ. Թօփուզեան: Երեք օրուան ուխտագնացութիւնը գլխաւորած է Կաթողիկոսական Փոխանորդը:

*
**

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ (Իրան) հայ Մ. Մ. Սբարան Միութեան մշակութային միաւորի «Լեւոն Շանթ» թատերախումբը նոյն Միութեան սրահին մէջ ներկայացուցած է Լ. Կոնիչիի «Վեռոչկի զաղտնիքը» եւ Չեխովի «Առաջարկութիւն» կատակերգութիւնը Հրայր Տէր – Յովհաննիսեանի բեմադրութեամբ:

*
**

ԹԵՀՐԱՆի Հայ Համալսարանականներու Ընդհանուր Միութեան Նիկոլ Աղբալեան սրահին մէջ, Յունիս 25–ին, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Գէորգ Էմինի յիշատակին: «Ալիֆ»ի թղթակիցը նկատել կուտայ որ երբ երեկոյթը սկսած է ժամը 19·30–ին, կէս ժամ յապաղումով, սրահին հազիւ երեք չարքերը զբաւուած էին: Գրական միաւորի նախագահը՝ Է. Յարութիւնեան ներկայացուցած է Գ. Էմինի կեանքն ու գործը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ արտասանուած են Գէորգ Էմինէն քերթուածներ:

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Եւ ահա յանկարծ խաղը ոգեւորուեցաւ, մեծամեծ դումարներ սկսան կորսնցնել թէ՛ իշխանը, թէ՛ Թօմի, թէ՛ Միսաք եւ թէ՛ Շաւարշ: Ռումանացին էր, որ կը շահէր միայն:

Շաւարշ անճկութեան նայուածքներ կ'ուղղէր Թօմիի ու օգնութիւն կը հայցէր, իսկ Թօմի քան մը չէր հասկնար խաղին ընթացքէն ու կատաղօրէն կը տեսնէր, որ իր բոլոր խարդախութիւնները ի դերեւ կ'ելլէին:

Միսաք իր ամբողջ դրամը կորսնցուցած՝ արդէն քաշուած էր մէկ կողմ, եւ վերջին անակնկալ յաջողութիւն մը Ռումանացիին կողմէն Թօմիի ու Շաւարշի առջեւ գտնուած ամբողջ դրամն ալ առաւ տարաւ:

Նոյն միջոցին պատի ժամացոյցը տասներկու հնչեց:

Ռումանացին իր առջեւ դիզուած դրամները դրպանեց եւ իշխանին դառնալով ըսաւ.

– Երթանք, այնպէս չէ՞:

– Այո, երթանք, – պատասխանեց միւսը ոգեւ ելլելով:

Եւ իշխանավայել գնացքով մը դուրս ելան խաղատրահէն:

Թօմի, Շաւարշ, Միսաք պէյ ու Յովակ, որ խաղարանի վարիչի դերը ստանձնած էր, պահ մը ափ ի բերան եւ տհմոհած իրարու նայեցան:

Յետոյ, յանկարծ, Շաւարշ գոչեց՝ խօսքը Յովակին ուղղելով.

– Ծօ, դուն չաբխանեաններուն վարաները ուզէ:

Յովակ վազն ի վազ դուրս ելաւ ու քիչ յետոյ վերադարձաւ:

– Իշխանը ըսաւ, որ հաշիւը վաղը իր օթէլը տանինք, պիտի վճարէ...

– Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա, – հարցուց Շաւարշ յուսահատական չեշտով մը:

– Ձեմ գիտեր, – պատասխանեց Թօմի:

– Ախրողջ դրամս կորսնցուցի:

– Որչա՞փ...

– Երեսուն հազար տրախմի քեզի տուի, որ խաղին մասնակցիս, նոյնքան ալ իմ քովս կար, ամէնքն ալ կորսնցուցինք...

– Ես ալ դրպանս եղածը տուի եւ չեմ գիտեր, թէ վաղը ինչ պիտի ընեմ, – յայտարարեց Միսաք:

– Բայց ի՞նչպէս եղաւ այս բանը, հարիւրին հարիւր վստահ էի, որ մենք պիտի չհինք, – ըսաւ Թօմի, – թուղթերը չինած չտկած էի՝ ամէն անգամ որ թուղթ կուտայի... առաջ քանի մը անգամ յաջողեցաւ, յետոյ չեմ գիտեր ինչ եղաւ, խելքս չի հասնիր այս գործին:

– Ատոր մէջը պաղտնիք մը կայ, – ըսաւ Միսաք:

– Ես այն գիտեմ, որ կործանեցայ, – յայտարարեց Շաւարշ:

– Ատուաձ ողորմած է, – պատասխանեց Թօմի, որ ինք անճնապէս նիւթական կորուստ մը չունէր:

– Բարով խերով այդ մարդիկ չբերէիր...

– Դուն ուզեցիր, որ բերեմ:

– Ես քեզի վստահեցայ...

– Ինծի ինչո՞ւ համոզեցիք ու խաղին մէջ մտցուցիք, – բողոքեց Միսաք:

– Ա՛ֆ կ'ընես, քեզ համոզող չեղաւ, դուն քու կամքովդ մէջ մտար, – գոչեց Շաւարշ: – Յանցանքը Թօմիին է, որ այս փորձանքը մեր գլուխը հանեց:

– Ես ի՞նչ յանցանք ունիմ ... օրերով աշխատեր եմ, որ խաղարանիդ համար յաճախորդ գտնեմ եւ ասիկա ալ ըրեր եմ քու ստիպումիդ վրայ:

– Շիտակը, աղէկ յաճախորդ գտար...

– Չհաւնեցա՞ք, մարդիկը ճէնթլմէն մարդիկ էին ու յայտնի էր, որ շատ ալ հարուստ են, բոլորովին անտարբեր կերպով կը խաղային կոր խաղը... իշխանը, որ այնքան դրամ կորսնցուց, քնաւ հոգ չըրաւ եւ ուրախ – զուարթ մեկնեցաւ իր բարեկամին հետ:

– Ես խաղի եկայ, ան գիտեմ, – գոչեց Շաւարշ:

– Ո՛վ խաղ ըրաւ քեզի, – հարցուց Թօմի:

– Ով պիտի ընէ... դուն, – պատաց Շաւարշ, որ հետզհետէ կը զրդռուէր՝ քանի իր կորսնցուցած դրամները միտքը կուգար:

– Ինչ յիմար խօսքեր կ'ընես:

– Իմ ըսածս չատ չիտակ խօսք է... ի՞նչէն գիտնամ որ այս մարդիկը քու մարդիկդ չեն ու վաղը դրամը միասին պիտի չբաժնէք:

– Լո՛ւրջ կը խօսիս:

– Շատ լուրջ կը խօսիմ:

– Բայց այդ տեսակ կասկած մը պարզապէս նախատական է ինծի համար:

– Ուրիշ կերպ չեմ կրնար բացատրել այս եղածը:

– Ի՞նչպէս կրնաս երեւակայել, որ հարուստ իշխան մը եւ հարուստ հողատէր մը այդ տեսակ խաբեբայական բաներու դիմէին:

– Տեսնենք իրաւունք իշխան կամ հողատէ՞ր են այդ մարդիկը, – գոչեց Շաւարշ:

– Զարմանալի՛ խօսքեր կ'ընես... հապա բախտախնդիր խաբեբաննե՞ր են:

– Կրնան ըլլալ...

– Քանի որ այդ տեսակ կասկածներ ունիս իմ վրաս, այլեւս հոս գործ չունիմ, – ըսաւ Թօմի՝ ոտքի ելլելով եւ դէպի դուռը ուղղելով:

Անոր մեկնելէն ետքը Յովակ, որ մինչեւ այն ատեն լուռ մնացած էր, ըսաւ.

– Պարոն, շատ կը սխալիս այդ տեսակ կասկածներ ունենալով, Թօմի պարկեշտ ու պատուաւոր երիտասարդ մըն է, որ երբեք իր բարեկամները չի խաբեր, ես գինքը շատ մօտէն ու շատ լաւ կը ճանչնամ:

– Ես գինքը դեռ նոր ճանչցայ եւ չիտակը այդքան պարկեշտ մարդու տպաւորութիւն չթողուց վրաս:

– Այն ատեն հետը ընկեր ըլլալու չէիր:

– Ընկեր եղայ ոչ թէ իր պարկեշտութենէն, այլ անպարկեշտութենէն օգտուելու համար, – պատասխանեց Շաւարշ, – ինծի հաւատացուց եւ փորձելով ալ ցոյց տուաւ, թէ խաղի բոլոր խարդախութիւնները, մանաւանդ փոքերի մէջ, մեծ վարպետութեամբ կրնայ ընել:

– Իրաւ ալ այնպէս է, իրեն պէս քիչ կը գտնուի:

– Այն ատեն ինչո՞ւ այս դիշեր մեր բոլոր դրամները կորսնցուցինք:

– Ատոր իմ ալ խելքս բնաւ չհասաւ, – պատասխանեց Յովակ, – առաջին անգամն էր, որ այս տեսակ ձախորդութիւն մը կը պատահէր:

(Շար. 87)

(Շար. Ա. էջէն)

Իմէջէ Պէրքանի յօդուածին ամէնէն կարեւոր մասը կը վերաբերի Հայաստանի կողմէ առաջարկուած օժանդակութեան, որ մերժուեցաւ Անգարայի մէջ պործող կարգ մը շրջանակներու մտայնութեան պատճառաւ: Այս օժանդակութիւնը մերժուեցաւ պարզապէս անոր համար որ առաջարկողները Հայ էին: Պէրքան վստահ չէ, բայց լսած է որ այդ օժանդակութեան դէմ եկած են Մէ – Հէ – Փէ–ի շրջանակները:

Իմէջէ Պէրքանի յօդուածին վերոյիշեալ մասը կուտանք թարգմանաբար.

1988–ին, Կարսի ճիշդ դիմաց, Լենինական քաղաքին մէջ (դժբախտաբար քաղաքին այսօրուան անունը չեմ գիտեր, կուտամ միայն սովետական անունը), պատահեցայ ահաւոր երկրաշարժ մը: Հայաստանի այս փոքրիկ քաղաքը գետնին հաւասարեցաւ, հազարաւոր մարդիկ փլատակներու տակ մնացին: Այդ շրջանին Թուրքիա Հայաստանին յուշարերեց մեծագոյն օժանդակութիւնը, աւելի ճիշդ, Թուրքիոյ վրայով է որ Լենինական հասաւ ամբողջ աշխարհի օժանդակութիւնը:

Երբ Թուրքիոյ երկրաշարժի լուրը հաղորդուեցաւ, բոլոր երկիրներուն նման, Հայաստանն ալ ուզեց Թուրքիա ղրկել իր խմբակը: Առաջարկը նպաստաւոր ընդունելութիւն գտաւ Արտաքին Նախարարին մօտ: Բայց, չես գիտեր ինչո՞ւ, այդ օրէն ատկէ, Վարչապետութեան Տաղնապի Կեդրոնէն ղրկուած կամ ժըխտական որեւէ պատասխան չեղաւ: Այսինքն, քանի հոգիէ բաղկացեալ խմբակը, որ թերեւս քանի մը հոգիի կեանքը պիտի փրկէր, Թուրքիա չկրցաւ հրաւիրուիլ պարզապէս անոր համար որ Հայ էր: Իմ լրատու աղբիւրներս կը պնդեն թէ այս արգելքը դրուեցաւ Մէ – Հէ – Փէ–ականներու կողմէ: Կը յուսամ սխալ է եւ կը յուսամ որ Մէ – Հէ – Փէ–ականները կրցած են յաղթահարել այս կոչտ ցեղապաշտութիւնը:

Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ որ թէեւ կ'ուզէ լաւատես ըլլալ, սակայն կը տեսնէ որ կը պատահին յուսահատութիւն պատճառող դէպքեր: Այնուհետեւ ան կը չարչ Առողջապահութեան Նախարար Օսման Տուրմուշի վերջին քայլափոխութիւնները, որոնք մեծ դանդաղի տեղի տուած են մանուլին մէջ: Յօդուածագիրը կը պնդէ որ նախարարը սկսած է վնասակար մարդ դառնալ:

Նախարարը հեռատեսիլէն ըսաւ նաեւ որ Հելլէններու արիւնը չընդունուիր: Հասկնալի չէ թէ Հելլէններու ղրկած արիւնը ի՞նչ անպատեհութիւն կրնայ ունենալ: Նախարարը անկէ վերջ մերժեց նաեւ Յունաստանի առաջարկած առողջապահական յատուկ խմբակը, հակառակ որ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը անհրաժեշտ արտօնութիւնը տուած էր: Այս ալ չբաւեց, նախարարը մերժեց Ռումանիոյ առաջարկած առողջապահական խմբակն ալ:

ՊՈԼԻՍ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

× *Երկրաշարժի մասնագէտներու համաձայն Պոլիս վտանգուած է: «Ֆիկարօ»ի (Օգոստոս 21) աշխատակիցը կը գրէ թէ Պոլսոյ 10 միլիոն բնակիչները երկրաշարժային ազէտի մը սպառնալիքին տակ կ'ապրին: Իմիթիի ազէտին պատճառած ճեղքը տեղափոխուած է դէպի արեւմուտք, Մարմարայի ծովուն տակը, տասնեակ մը քիլոմեթր միայն հեռու մեծ քաղաքէն: Կարելի չէ սակայն նախատեսել թէ ե՞րբ պիտի պատահի:*

***

× *Յունաստան որ, ամէն բան մոռնալով, անպատեհի կերպով օգնութեան հասաւ Թուրքիոյ, մինչեւ իսկ արիւն տալով, երբ ինք հարկ եղածին չափ չունի, տրամադրութիւն յայտնած է նաեւ վերջ տալու իր վէթոյին Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ Եւրոպական Միութեան:*

***

× «Լիպերասիոն» (*Օգոստոս 21*) նամականիի իր բաժնին մէջ հրատարակած է Թիէրի Ռըպուէ նամակը (Լիոնէն) որու խորագիրը ալ դրուած է «"Մարգասիրական նուագադո՞ն" Թող Անգարա առաջին քայլն առնէ»: Նամակագիրը կ'անդրադառնայ նոյն թերթին այդ խորագիրը (Մարգասիրական նուագադոն) կրող խմբագրականին եւ ընդունելով հանգերձ թէ այդ տեսակէտը ի զօրու է որեւէ բնական աղէտի պարագային, վերապահ է երբ հարցը Թուրքիոյ մասին է եւ կը գրէ.– «Ձեր թելադրութիւնը օժանդակութիւն մը բերելու Իզմիթի ճարտարարուեստական կեդրոնի վերակառուցման կոկորդս մնաց: Բացատրեմ: Թուրքիան իր պիւտճէին մէկ ոչ արհամարհելի բաժինը կը յատկացնէ ցեղային մաքրազործումներու հարաւ – արեւելեան Անատոլու (մեծամասնութեամբ Քիւրտ) մէկ կողմէ եւ միւս կողմէ հիւսիսային կիպրոսի պինուարական գրաւման: Ուրեմն, նախքան Եւրոպական պետութեանց թելադրել օժանդակել վերակառուցման, ինչ որ հիմնուած է, կրնայի՞ք Թուրքիոյ թելադրել որ իր հարստութեան մէկ մասը այդ ուղղութեամբ գործածէ...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալժերիոյ մէջ, կարգը չատ մեծ համամատութիւններ առաւ չարաթավերջին: Մէտէայի մօտ, 17 հոգի սպաննուած են, երբ տուն մը խուժած է զինուորական համազգեստ հագած խումբ մը, ուր կը կատարուէր մանուկի մը թլփատման արարողութիւնը: Մորթած են տղեկը և ոտքի մը նետած, որու պայթումով մեռած են ներկաները: Կիրակի օր ալ ինքնապաշտպան խումբի մը եօթը «Հայրենասէրներ»ը սպաննուած են թակարդ մը իյնալով: Օդոստոսի սկիզբէն ի վեր մեռելներու թիւը 130–ի հասած է:

Ֆրանսայի կոմսակցութիւնները վերջ տուին արձակուրդին եւ ձեռնարկեցին իրենց «ամրան համալսարաններուն»: Լա – Սէն – Սիւր – Մէր–ի մէջ չաբաթավերջին հաւաքուած էր Համայնավար կուսակցութիւնը: Ռոպէր Հիւ յոտնկայս յայտնեց թէ միութ չունի քաշուելու կառավարութենէն նոյնիսկ եթէ տարակարծութիւններ կան: Ասիկա պատասխան մըն է կանաչներուն որոնք կը սպասեն հեռանալ եթէ Ժոսփէն, մինչեւ վեց ամիս գոհացում չտայ իրենց պահանջներուն ընտրական դրութեան, հիւլէական հարցին մասին: Մամէրմի այս սպառնալիքէն ետք, Տրնի Պօփէն աւելի մեղմ ոճ մը գործածեց եւ հրաժարման հարց չբերաւ: Ընկերվարականներն ալ հաւաքած էին Ֆրանժի – ան պրէս ուր տեղի կ'ունենար տեղւոյն տարեկան ոճը: Այս առթիւ, էլիզապէթ Կիկու ըսաւ թէ ձախը, նոյնիսկ իր տարակարծութիւններով պէտք չէ նմանի աչի պատակաուժին, ուր անճերու մրցակցութիւն է:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու կարգին, Վալանսի Հայ Մարզական 1 – 1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Նիորի հետ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Դասաւորման մէջ, 6–րդ տեղը կը գրաւէ 8 կէտով: Գըլուխն է Լիլ 13 կէտով եւ վերջին դիրքի վրայ է Այաչիօ 1 կէտով:

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie) un DINER DANSANT
le 25 Septembre à 20 heures 30,
animé par *MARTEN YORGANTZ*
et son orchestre
à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաչանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պէլֆոնթէյնի օգափոխութեան կայանին
ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16
Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux
Animation : Orchestre «SPITAK»

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :**
pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h :**
pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h :**
pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

***

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հուրիկ Դատաւորեանի թարմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տատուեան 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

ՄԱՐՍԷՅ.– Պր. Սիմոն Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աւետեան եւ զաւակները իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր՝ Ադրիէնի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ եղբօր Միհաճի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ «Յառաջ»ի բարեգործական կը նուիրեն 500 Ֆր.:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչէ Արշալոյս Թաղէոսեան մանուճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցանի՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ հունիկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան 01 – 39 – 83 – 71 – 19 կամ՝

Նազելի Ֆուրթինի 01 – 45 – 84 – 57 – 18

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՅՈՐԵԿՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 25
MERCREDI
25 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Ամերիկա եւ Կանատա : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·713 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.713

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ - ԱԼԻԵԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի ու Ազրբեջանի նախագահները ժընեւի մէկ արուարձանին մէջ Օգոստոս 22–ին հանդիպում ունեցած են Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման մասին: Հանդիպումը տեղի ունեցած է դռնփակ, ինչպէս նախորդ անգամը, տեւած է ժամը 12–էն 15·30, եւ երկու նախագահները պայմանաւորուած են ոչինչ հրապարակել, քանի որ կը սպասէին նոր հանդիպումներ: Առաջին փուլէ մը եաք ընդմիջում մը եղած է, որմէ եաք տեսակցութեան մասնակցած են Հայաստանի Արտաքին եւ Ազգային Ապահովութեան նախարարները, Ազրբեջանի Արտաքին Գործերու նախարարը եւ խորհրդական վաֆա Գուլիզադէ:

Երեւան վերադարձին նախագահ Ռ· Քոչարեան յայտարարած է թէ Ազրբեջանի նախագահին հետ հանդիպումը կարեւոր քայլ մը կը հանդիսանայ լուծումի ճամբուն վրայ: Ան չէ յայտնած թէ ո՛ր կէտերուն շուրջ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է հանդիպումին, միայն ըսած է թէ նման ձեռնարկներ կը մօտեցնեն լուծումի հանդրուանին եւ կողմերէն իւրաքանչիւրը աւելի լաւ կը հասկնայ դիմացինին մտածումները: Ռ· Քոչարեան ըսած է նաեւ թէ Հ· Ալիեւի հետ համաձայնութիւն գոյացուցած են հրադադարը ամրապնդելու: Համաձայնութիւն ձեռք բերուած է որ պաշտպանութեան նախարարներու կողմէ հրադադարը կատարողական, չափումի դիծին վրայ կարելի միջադէպերը կանխող միջոցառումներու ծրագիր մշակուի: Ռ· Քոչարեան նշած է որ իր կարծիքով անոնց իրականացումը կարելի կ'ըլլայ այդ ընթացքին Ղարաբաղի ալ մասնակցութեան պարագային:

Հ· Ալիեւ ալ ըսած է թէ Ռ· Քոչարեանի հետ տեսակցութիւնը կարեւոր եւ օգտակար էր: Ան աւելցուցած է թէ Լ.Ղ.Հ – Ազրբեջան միացեալ պետութեան դաղափարը տակաւին օրակարգի եւ քննարկումի նիւթ է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 23 / 24)

ՄԱՀ ՀԵՆՐԻԿ ԼԻԼՈՑԵԱՆԻ

Օգոստոս 19–ին Երեւանի մէջ մահացած է Հենրիկ Լիլոյեան որ Ֆրանսահայ գաղութին ծանօթ դէմքը էր 1970–ական թուականներուն Խորհրդային Միութեան փարիզի դեսպանատան Ա· քարտուղարի պաշտօնավարութեամբ:

Ծնած էր 1932–ին Երեւան· համալսարանի ուսումը աւարտելէ եաք աշխատած է մամուլի մարզին մէջ, յետոյ 1963–էն սկսեալ պաշտօն վարած է կուսակցական չրջանակին մէջ, եղած Ա· քարտուղար ե· Ջաւրբեանի օգնական: 1970–ին աւարտելով Խորհրդային Միութեան Արտաքին Գործերու նախարարութեան դիւանագիտական դպրոցին յաւտուկ դասընթացքը, նշանակուած է Միութեան Փարիզի դեսպանատան Ա· քարտուղար: 1982–էն վերած է արտասահմանեան գործակցութեան վարչութիւնը: 1989 – 1991 դեկավարած է Ազգային դրադարանը:

1993–ին աշխատանքի անցած է Արտաքին Գործերու նախարարութեան մէջ, խմբագրած «Դիւանագիտական բանբեր»ի առաջին թիւը, ապա եղած մամուլի վարչութեան խորհրդական: Ունեցած է նաեւ դասախօսական գործունէութիւն: Հեղինակ է հատորներու, յօդուածներու:

*
**

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետ Վ· Սարգսեանի Օգոստոս 20–ի որոշումով կառավարութեան «օպերատիւ կառավարման վարչութեան» պետ նշանակուած է Աբրահամ Գոմցեան: Ուրիշ որոշումով մը վարչապետի խորհրդական ե· Կանեցեանի պաշտօնին վերջ տրուած է:

*
**

ՎԱՉԳԻՆ Ա·Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նշելու համար Վազգէն Ա· Կաթողիկոսի մահուան հինգերորդ տարելիցը, Օգոստոս 22–ին յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կատարուած է Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ:

*
**

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ԱՐԱՄ Ա· ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Օգոստոս 22–ին ժընեւի մէջ ոչ պաշտօնական հանդիպում մը տեղի ունեցած է նախագահ Ռ· Քոչարեանի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա·ի միջեւ: Արամ Ա· ժընեւ կը գտնուէր եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի վարչութեան ժողովներուն նախագահելու համար:

*
**

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿԱԳԻՐԸ ԻՆԸ ՏԱՐԵԿԱՆ

1990 Օգոստոս 23–ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը ընդունած էր «Հայաստանի անկախութեան մասին» հռչակագիրը: Ազգային ժողովի նոյն օրուան նիստին Խորհրդարանի նախագահ Կ· Դեմիրճեան չնորհաւորած է երեսփոխանները, կառավարութեան անդամները եւ ժողովուրդը, մաղթելով որ ընդհանուր չանքերը գործի լծուին Հայաստանը դարձնելու համար իրօք անկախ, բարգաւաճ ու ազատ երկիր:

*
**

ՋՈՒՐԻ ՊԱԿԱՍԸ ՋԱՑՐՈՑԹԻ ՊԱՏՃԱՌ

Օգոստոս 18–ին Գիւմրի – Երեւան կառուցիկին մէկ հատուածը վակուած է Լուսակերտ գիւղի բնակիչներուն կողմէ, որպէս բողոքի նշան: Շիրակի մարզպետարանէն պաշտօնատար մը բացատրած է թէ պատահարին պատճառը խմելու ջուրի հարց մըն է: Գիւղին ըմպելի ջուրի դիծը եւ ջրմուղ կայանը խանգարուած են, բայց ոչ մէկ պատասխանատու օղակ զրաղած է հարցով, գայրոյթ պատճառելով տեղացի բնակչութեան: Ի վերջոյ Շիրակի մարզպետարանը նոր ջրմուղ հաստատած, հարկաւոր նորոգութիւնները կատարած է, որպէսզի գիւղը կրկին ջուր ունենայ: Նոյն պաշտօնատարը ըսած է թէ բողոքի նման արտայայտութեան մէջ դեր ունի տեղական ինքնակառավարման մարմիններու յառաջիկայ ընտրութիւնն ալ որուն պատճառով մթնոլորտը գրգռուած է եւ որոշ դէմքեր կ'ուզեն տպաւորիչ քայլեր առնել:

*
**

ԱՂԱՆԴԱՒՈՐՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վերամուտի որպէս նախապատրաստու-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԵՏՔ

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԶԱՑՐԱՑԱԾ Է ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Երեքշաբթի առտու, Օգոստոս 24–ին, մեռելներու նոր թիւ մը կը տրուէր՝ 14·000, որ նաեւ վերջնական չէ: Նախորդ օրը տեղատարափ անձրեւը Աստափազարի վրայ, ալ աւելի ծանր կացութիւն մը կը ստեղծէր, քաղաքը ամբողջ ողողուած էր, մինչ աղէտեալները վրաններու տակ ապաստանած են: 200 հազար է ատոնց թիւը ամբողջ շրջանին մէջ: Օգոստոս 23–ին, Թուրքիոյ իշխանութիւնները ճամբու կը դնէին վրկարար օտար ջոկատները, բանական վրդովմամբ տեղեկանալով, քանի ֆըրանսացիք իսկ վստահ էին թէ կարելի էր

թիւն Օգոստոս 19 – 30 ուսուցիչներու խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան բոլոր մարզերուն մէջ: Վայոց ձորի, Սիւնիքի, Կոտայքի, Լոռիի խորհրդակցութիւններուն յայտնուած է որ ուսուցիչները մեծապէս մտահոգ են դպրոցներու մէջ աղանդաւորներու ներկայութեամբ: Ըսուած է որ անոնք «ամուր դիրքեր են գրաւել» կրթական հաստատութիւններու մէջ: Որպէս պայքարի լաստգոյն միջոց, առաջարկուած է հայ եկեղեցւոյ պատմութեան դասը ներդրաւել դպրոցական ծրագիրին մէջ:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՎԼ· ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆԻ Ա· ԽԱՂԻՆ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Լաս Վեկասի ճաշարակի աշխարհի առաջնութեան աւարտական փուլին, հայաստանցի խաղացող Վլ· Յակոբեան վեց խաղերու առաջինին պարտուած է ռուս վարպետ Ալ· Խալիֆմանին: Խաղը ակիզբէն ընթացած է հաւասար, բայց յետոյ Խալիֆման որոշ առաւելութեան հասած է եւ աւելցուցած ճնշումը սպիտակներուն վրայ որոնցմով կը խաղար Վլ· Յակոբեան:

«ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ը ՊԻՏՔ Է ՇԱՐՈՒՆԱԿԻ ԱՇԽԱՏԻ

Ֆրանսայի «Համագործակցութիւն Հայաստան» կազմակերպութիւնը Շիրակի մարզին մէջ բացած է ընկերա – կրթական «Գործմանք» կեդրոնը, հիմնած՝ փայտամշակումի աշխատանոց եւ ագարակ. նաեւ ծրագիրը կը գործադրէ անօգ ծերերու խնամատարութեան: Աշխատանքներու ընթացքին ծանօթանալու համար կազմակերպութենէն Լիլիան Տարօնեան եւ Անի Գամպուրեան հերթական այցով գտնուած են Հայաստան, այցելած Սպիտակ ու Վանաձոր: Անոնք յանգած են այն եզրակացութեան որ իրենց գործունէութեան պայմանաժամը պէտք է երկարաձգուի:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՎԼ· ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆԻ Ա· ԽԱՂԻՆ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Լաս Վեկասի ճաշարակի աշխարհի առաջնութեան աւարտական փուլին, հայաստանցի խաղացող Վլ· Յակոբեան վեց խաղերու առաջինին պարտուած է ռուս վարպետ Ալ· Խալիֆմանին: Խաղը ակիզբէն ընթացած է հաւասար, բայց յետոյ Խալիֆման որոշ առաւելութեան հասած է եւ աւելցուցած ճնշումը սպիտակներուն վրայ որոնցմով կը խաղար Վլ· Յակոբեան:

դեռ ողջեր պտնել, մինչ որ եղած էր նոյն առաւօտը, խորհրդեան ջոկատի մը կողմէ որ փլատակներու տակէն 3 տարու մանչուկ մը ազատած էր:

Ժողովուրդը խորապէս վրդոված է ի տես պետութեան անկարողութեան եւ չի ծածկեր իր զայրոյթը, նոյնիսկ բանակին դէմ (800 հազար զինուոր) որու երեսը չէ տեսնուած, գոնէ սկիզբը: Մամուլն ալ շատ խիստ է եւ կը յայտնէ նաեւ թէ տեղ տեղ կապեր կան այդ անպարկեշտ կապալաղուններուն եւ իշխանութեան գլուխ դանուղ նախարարներուն միջեւ: Կառավարութիւնն ալ, ի վերջոյ անդրադարձած է որ լուռ չի կրնար մնալ, առաջին առթիւ աղէտեալ գաւառներու երեք կառավարիչներ փոխարինուած են: Շատ բուռն է մանաւանդ գայրոյթը Առողջապահութեան նախարարին դէմ, ծայրայեղ աջ, որ արտայայտուած էր հեռատեսիլէն, մերժած էր Հայաստանի օգնութիւնը որ 1988–ի երկրաշարժէն ի վեր Զուիցերիա մարզուած մանաղէտներ ունի (տես՝ մեր նախորդ թիւը, նաեւ «Լը Մոնտ», Օգոստոս 24) ու յայտարարած նաեւ որ Թուրքիա ոչ բժիշկի, ոչ դեղի պէտք ունի, ամերիկեան 6–րդ նաւատորմին հիւանդանոցներն ալ անհրաժեշտ չեն: Աւելցուցած էր·– «Օտար խումբերը չեն հասկնար մեր ապրելակերպը եւ մեր մշակոյթը»:

Կառավարութիւնը հերքած է որ օտար ջոկատները ճամբու դրած է, բայց, բանակցելէ ետք կը չարունակուի, մանաւանդ բար իշխանութեանց անձեռնհասութեան չուրջ: «Ռատիքալ»՝ «կը բաւ՛, լուր՛ եւ երթ դնա՛» կը խորագրէր Օգոստոս 23–ին, խօսքն ուղղելով Առողջապահութեան նախարարին՝ Օսման Տուրմուշի: Իսրայէլ ալ շատ մտահոգ է որ իր զինակիցը կըրնայ քաղաքական անկայունութեան մը մատնուիլ: Վախ ունի մանաւանդ, որ իրաց այս կացութեան մէջ, իսլամական չարժումները աչքառնացած կը վերադառնան բեմը դրաւելով: Իսրայէլ լայն օժանդակութիւն կը բերէ եւ Անգարայի իր նախկին դործակիցն ալ աչխատանք կը տանի Ուաչինկթընի մօտ որպէսզի նոր «Մարշալ ծրագրի» մը ձեռնարկէ:

*
**

Փուաթիէի (Ֆրանսայի Վիէնի նահանգ) Հայ գաղութն ալ որոշեր է օգնութեան հասնիլ Թուրքիոյ եւ իրենց բանբերը արտայայտուեցաւ այդ ուղղութեամբ Եւրոպա Մէկ ճայնասփիւռի կայանէն:

*
**

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԿՈՉԸ

Ֆրանսայի մէջ, առաջին կազմակերպութիւնը որ գործի ձեռնարկեց, իր օժանդակութիւնը բերելու համար Պոլսոյ Հայ համայնքին կրած վնասներուն առթիւ, Ֆրանս· Կապոյտ Խաչը եղաւ, ինչ որ պատիւ կը բերէ իրեն: Այս մասին տեսնել Կապոյտ Խաչի Երջ· Վարչութեան Հաղորդագրութիւնը, չորրորդ էջ:

*
**

«ՁՅՈՒՍԱՀԱՏԵՑՆԵԼ ԱՆԳԱՐԱՆ»

«Լիպերասիոն» (Օգոստոս 24) իր նամականիի բաժնին մէջ, վերոյիշեալ խորագրով նամակ մը հրատարակած է Երիք Գոլչի ատորագրութիւնը կրող, որ պատասխան մըն է նոյն թերթին մէջ, Օգոստոս 21–ին լոյս տեսած նամակի մը եւ որու անդրադարձած էինք մեր նախորդ թիւով: Նամակագիրը, բուռն պաշտպան Թուրքիոյ, չընդունիր որ «ցեղային մաքրագործում»ի հարց ըլլայ հարաւ – արեւելեան Անատոլու եւ Քիւրտերու դէմ հալածանքին բազդատական մըն ալ կը գտնէ հիւսիսային Իրլանտայի հետ, ուր (Պելֆաստ) բրիտանացի պինուորականները կ'ընեն ինչ որ Թուրքերը Անատոլու: Այն-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ե. ՕՏԵԱՆԻ «ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ - ՄԵՐ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ»

Երեւանէն հասած նոր լոյս տեսած հատոր մը այս ափերուն վրայ յաճախ կատարուած անիրաւութեան մը անդրադարձը բերաւ: Այդ անիրաւութիւնը կը գործենք գրեթէ բոլորս ամէն անգամ որ քննվզում կը յայտնենք ու կը զայրանք հայերէնի ուղղագրութեան չվերադառնալու հայատառներուն համառութեան. բայց կը մոռնանք ժխտականին համարած հոսանքին դէմ նաւարկողներու խմբակը: Ամբակը անոնց որոնք մեզի ծանօթ ու անծանօթ այդ միջավայրին մէջ պաշտօն, դիրք, հանգիստ ու ապագայ կը վտանգեն ի չահ ընդհանուրին պատկանող արժէքի մը պահպանութեան: Սըխալի մը յաւերժացումին մէջ անմահանալ ինդրող պատեհապաշտներու արհամարհանքին, ոխին, թշնամութեան թիրախ այդ սակաւաթիւ անունները ոչ միայն համոզուած են ու կ'արտայայտուին ազատական ուղղագրութեան վերադարձին ի նպաստ, այլ մանաւանդ կը գործեն այդ վերադարձը իրականութեան վերածելու վճռակամութեամբ: Ատիկա կ'ընեն, օգտուելով՝ անկախութեամբ այս մարդին բերուած նեղ բացուածքէն որ քարեբախտաբար կ'արտօնէ դասական ուղղագրութեամբ յօդուածներու, դիրքերու հրատարակութիւնը: Ճիշդ է որ այս «քարեբախտաբար»ին պայմանները մեծ մասով պէտք է նախաձեռնողին կողմէ ապահովուին. այսինքն՝ եթէ խօսքը կը վերաբերի հատորի մը, ատոր նիւթականը տրամադրողը կրնայ իրաւունք ունենալ պարտադրելու որ ան դասականով հրատարակուի: Այդպէս է պարագան Յարութիւն Սիմոնեանի մեկենասութեամբ լոյս տեսած չարք մը հատորներու, ինչպէս՝ Օտեանի «Հայ Տիասփորան», Անթոնինա Մահարիի «Իմ Ողիսականը», Ա. Բահունիի «Նորայայտ էջերը», եւայլն իսկ եթէ մամուլի յօդուածի մը մասին է խօսքը, հոն ալ հեղինակին դասականի նախընտրութիւնը պէտք է ընդունելի ըլլայ խմբագիրէն, կամ խմբագրական կազմէն: «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը օրինակ կարճ վակադիծ մը ատոր հանդուրժելէ ետք «Մշակոյթ – Սփիւռք»ի իր էջին մէջ, վերադարձած է սխալագիրներու ճակատին. փոխած է իր հիմնադրութեան օրէն դասականով գրուած «Հայաստանի Հանրապետութիւն» վերտառութիւնն ալ, զայն վերածելով «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ի. ակներեւ է որ ծանր կշռած է արեգեանական հանդերձանքին վրայ մեսրոպեան դլխանոցի մը իսկ չհանդուրժողներու «տեսակէտ»ը...:

Այս անդրադարձին ազդակ եղաւ Ե. Օտեանի «Մեր երեսփոխանները – Մեր Ազգ. ժողովը» հատորը. ան դուղագրութեան ներկայի ամօթալի պատկերին մէջ հպարտութիւ ու յուսալի բացառութիւն ներկն է: Լոյս տեսած է աշխատասիրութեամբ Գէորգ Տէր – Վարդանեանի որուն Ազգային դրադարանին որպէս տնօրէն պաշտօնավարութեան վարձ կապուած չրջանը առիթ տուած է դարասկիզբի մամուլի էջերէն դուրս բերելու հատորին առաղձը: Այդ պաշտօնին վրայ տարած դործունէութենէն ամբողջովին անկապ պարագաներով անոր ճամբու դրուիլը հանոնէն պիտի խոչընդոտէ նման այլ աշխատասիրութիւններ: Սակայն նման «մանրուք»ներ այնքան դիւրամարս են մեր – ո՛չ միայն հայաստանեան – իրականութեան մէջ որ, ապահովաբար զարմանալին այս ուղղութեամբ յայտնուած ափսոսանքը կ'ըլլայ...: Այսուհանդերձ, տեղին է նշել թէ Գ. Տէր – Վարդանեան որ ներկայիս կը չարունակէ Մատենադարանի իր պաշտօնը, Լեզուի վարչութեան նոյնպէս պաշտօնադրկուած պետ Վաղերի Միրզոյեանի հետ թերեւս ներկայացուցչական լաւագոյն զոյգը կը կազմէ լեզուական բծախնդրութեամբ «մեղանչող»ներու եւ անհանդստացնողներու խմբակին: Նաեւ՝ իրենց այդ «մեղք»երուն համար հալածուածներու եւ պատժուածներու:

Հատորը լոյս տեսած է Ե. Օտեանի ծննդեան հարիւրերեսունամեակին առթիւ (1869 – 1999), «Մագաղաթ» հրատարակութենէն: Ճոխացած է լուսանկարներով եւ Զարեհ Գալֆայեանի ծաղրանկարներով: Ա. բաժինը կ'ընդգրկէ դարասկիզբի Պոլսոյ քաղաքական ակնառու աեղի քան երեք տասնեակ դէմքեր ու Ազգային ժողովին դրուագներու ճոխ ընտրանի մը: Աւելի քան 250 էջնոց գործին հրատարակութիւնը վայելած է Մեսրոպ Արք. Աշճեանի հովանաւորութիւնը եւ Պոսթընէն Անահիտ եւ Ժողէֆ Մելիքեանի մեկենասութիւնը:

Քաղաքական երգիծանքի վարպետին դիմաստուերներու եւ դրուագներու այս հատաքածոն կազմուած է Օտեանի «Մանանայ»ի ու նաեւ Թէոդիկի «Ամէնուն տարեցոյց»էն առնուած էջերով: Այդ բոլորը կը հետեւին ընդարձակ նախարանի մը զոր ատորագրած է Գ. Տէր – Վարդանեան: Ինչպէս կը բացատրէ ան, մամուլի էջերուն մէջ ընթերցողին այսօր այլեւս անմատչելի մնացած գործերու դիրքի ձեւով հրապարակումին նպատակով իրագործուած ձեռնարկ է:

Գ. Տէր – Վարդանեան պատրաստած է ծանօթութիւններու բաժին մըն ալ որ 15 էջի չափ է: Գրուած է բնականաբար արեւելահայերէն եւ դասական ուղղագրութեամբ:

Կարդալէ ետք Օտեանի երեսփոխանական դիմաստուերները, մարդ կ'անդրադառնայ թէ որքա՛ն կարեւոր է մամուլի էջերէն դուրս բերել ու գրուած վիճակէն փրկել, ընթերցողին համար մատչելի դարձնել նման գործեր: Այլապէս, Զօհրապի, Գ. Տէր – Կարապետեանի, Եղիշէ Արք. Դուրեանի, Վ. Թէքէեանի նման գրական մարզէն ծանօթ անուններու այս անդամ քաղաքական դիմագիծը, ան ալ օտեանական չեշտերով, դժուար էր ընթերցումի նիւթ դնել: Նոյնն է պարագան ուղղակի քաղաքական մարդի դէմքերու, ինչպէս՝ Վարդգէսի, Ճանկիւլեանի, Գ. Նորատունկեանի, Հ. Պօյաճեանի եւ ուրիշներու, որոնց ծանօթութեան պղրիւրը պատմութեան հատորները եղած են ու կ'ըլլան:

Ճաշակաւոր ներկայացումով, խնամուած հրատարակութեամբ, ընթերցանութեան հաճելի առաղձ է Վ. Տէր – Գէորգեանի Օտեանը: Յատկանիշեր որոնք տակաւին յաճախակի երեւոյթ չեն հայաստանեան հրատարակութիւններու համար: Մանաւանդ դասական ուղղագրութեան այնքան լուրջ նկատառումով հատորը մատչելի կ'ընէ Սփիւռքի ընթերցասէրներուն ալ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԸ «ՎԱՏԻԿԱՆ Բ.» ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Վ. ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օրագրութեան հրատարակութիւնը Քուչինօթայի համար, բացի նպաստելէ յուշերու քննադատական վերամշակումին, նպատակ ունի նաեւ վերջին երեսուն տարիներու ընթացքին լոյս տեսած զանազան պաշտօնական հրատարակութիւններու պարունակութեան օգնութեամբ «պատմութեան յանձնել կիւրեղ Եպիսկոպոս Զօհրապեանը», սկսելով քննել անոր անտիպ կենսադրութիւնը որմէ ցարդ եղած է միայն համադրուած եւ «չինչ» նպատակներու ծառայող հրատարակութիւն մը, եւ որ կը շարունակէ ըլլալ միակ աղբիւրը յաջորդական դրութիւններու համար որոնց «միտք բանին» Հայ Եպիսկոպոսին անձը եւ գործը դրական կերպով ներկայացնել եղած է:

Այսպէս, նպատակայարմար կը նկատէ փաստաթուղթերուն ընթերցումը որոնք կրնան տալ ոչ միայն Զօհրապեանի իսկական դիմագիծը, այլ նաեւ նշանակելի փաստ մը ըլլալ ընդհանրապէս կաթոդիկէ եկեղեցւոյ եւ մասնաւորապէս հայկական եկեղեցւոյ մեզմէ ոչ շատ հեռու ժամանակաշրջանի մը պատկանող արեւելքի մէջ ունեցած երկար եւ տեղադրին պատմութեան, ինչպէս նաեւ Ցունաստանի եւ Միջին – Արեւելքի մէջ քափուչինները ունեցած միսիոնարական գործունէութեան համար:

Այս տեսանկիւնէն դիտուած, Քուչինօթա իր այս գործով կը միտի ոչ միայն Զօհրապեանի վերաբերեալ անտիպ փաստաթուղթերը լոյս աշխարհ բերել, այլ նաեւ լրացնել ամբողջական քննարկումը կենսագրականին, հիմնուելով իր իսկ գրական արտադրութեան վրայ (օրագրութիւն, նամակագրութիւն, տեղեկագրութիւն եւ ամէն տեսակի փաստաթուղթեր) ինչպէս նաեւ ուրիշ անձերու կամ հաստատութիւններու փաստադրական արտադրութիւններուն վրայ, կամ որովհետեւ անոնք յարաբերութեան մէջ եղած են Զօհրապեանի հետ, կամ որովհետեւ ինք յարմար նկատած է զանոնք հայ եպիսկոպոսին անձին եւ փաստադրութիւններուն լաւագոյն մեկնաբանութեան համար:

Գիրքը բաժնած է երեք մասերու: Առաջինը եւ վերջինը կը ներկայացնեն մեկնաբանական խորհրդածութիւններու հիմը՝ լաւագոյն կերպով կարդալու եւ ճիշդ ըմբռնելու համար փաստաթուղթերը որ արտադրուած են միջնակեալ, երկրորդ մասին մէջ: Քուչինօթա իր աշխատասիրութեան իրբեւ հիմ եւ փաստ կ'առնէ օրագրութիւնը, դետեղելով զայն խաչմերուկին վրայ մեկնաբանական երկու մեթոտներու որոնք պիտի քննարկեն զայն երկու փոփոխական կերպով. երբեմն՝ իրբեւ լոկ նիւթ, դրութիւն, եւ երբեմն՝ իրբեւ դժուարիմաց, բազմածալ դոյութենական ինքնութեան մը հայելի (Զօհրապեան անձը) եւ հայեցողական – տեսողական, պատմական եւ եկեղեցական ընթացք, որ կը կանխէ կամ կը հետեւի, ժամանակի առումով, եկեղեցական ժողովին:

Այս պատճառաւ, մեթոտաբանական ուղին որ ընտրած է Քուչինօթա ներկայացնելու համար Զօհրապեան Եպիսկոպոսը, կը մեկնի անոր ինքնակենսագրութեան որոշ չրջաններէն, քննարկելու համար մարդաբանական, կենսաբանական եւ պատմական բարդ անձնաւորութեան մը ներաշխարհը, որ արդէն ուխտունամեայ, կը մտնէ ժողովասրահին սեմէն ներս, իր հետ բերելով մարմնական եւ հոգեկան տարաբախտ կեանքի մը ճզած խորունկ նշումները:

Այժմ տեսնենք ի՞նչ կը դրեն Քուչինօթայի աշխատասիրութեան վերաբերեալ, երկու անձեր, քափուչիններու երկամեայ հանդէսին մէջ: Անձեր՝ որ իրենց դիրքին պատճառաւ Զօհրապեանի անձին, կեանքին եւ դործունէութեան ծանօթ, անոր երանաղատութեան կարելիութեան համոզուած եւ այդ նպատակին համար աշխատողներ են:

Մինչ՝ Ճիովաննի Սփանիլօ, ոչ կրօնաւոր, բայց քափուչիններու մօտ անձ մըն է: Ուսումնասիրած է Հ. Կիւրեղ Զօհրապեանի կեանքը եւ կենսագրական մը հրատարակած է, թարգմանուած Ֆրանսերէնի. «Քայքայուած ուրքերով եպիսկոպոս» վերտառութեամբ, ոչ վաճառելի գրքոյկ մը որուն գլխաւոր նպատակը եղած պէտք է ըլլայ Հայր Կիւրեղ Զօհրապեանի երանաղատութեան դատին նպաստել:

Իր գրախօսականին մէջ Սփանիլօ կը գրէ թէ Հայ Եպիսկոպոսին «քարդ անձնաւորութեան» վրայ Քուչինօթայի գրութիւնը զուրկ չէ բանավիճական կծու արտայայտութիւններէ: Կը յայտարարէ թէ 1292 փոստաթուղթերու քննութեամբ «Զօհրապեանը կը վերադարձնէ պատմութեան», բայց ոչ անոր երանաղատութեան նպաստելու համար, այլ ընդհակառակն: Սրբադասումի դատարանի մը պարագային իր հաստատումները զօրաւոր վաւերներ պիտի ըլլան: Երանաղատութեան մը կարելիութիւնը արգիլելու համար: Այսօր անճնաւորութիւնը զանազան տեսանկիւնէ դիտելու Քուչինօթայի ջանքը գինքը կը տանի բժշկական, հոգեբանական վերլուծումներ ընելու, յանգելու համար «ամենակարողութեան պառանոյական վիճակի» մը հաստատումին որ կը վերաբերի պարագայի մը որ Զօհրապեանի կեանքին մէջ կ'ըլլայ ամենակարեւոր դժբախտ եղելութիւններէն մին, այսինքն «Փալախայի» հարուածներու աստրնացուցիչ պատիժին, որուն հետեւանքները կրեց իր կեանքի ամբողջ ընթացքին, իբրեւ վերապրող նեղկայացուցիչ ընտանիքի մը եւ նահատակ ժողովուրդի մը: Քուչինօթայի համար Զօհրապեանի դրութիւններէն դուրս կուգան «դառն վկայութիւնները անձի մը որ հետզհետէ կ'անդրադառնայ իր անհատարակչիռ մասին»: Եւ, մինչ անոր տեսանկիւնէն դիտուած, այս եպիսկոպոսին դիրքորոշումները դէպի նոր եղելութիւններ, իրեն համար կ'ըլլան «խոր եւ մշտական դառն դիտակցութիւնը իր վիճակին, որ յայտնի կ'ըլլար ճիշդ վատիկանի ժողովասրահ մուտքով, միշտ աւելի ուժգնութեամբ. նախ՝ որպէս տագնապալի ներքին վոլթորիկ, եւ ապա՝ որպէս բուռն պայթում մը վատիկանեան յեսժողովական աշխարհին հանդէպ»:

Միւսը՝ կրօնաւոր կապարբ Լօ Նիվրօնն է. մեծաւոր՝ քափուչիններու եւ Զօհրապեան Եպիսկոպոսին ջերմ պաշտպան եւ հիացող: Աչխատակցած է իրեն եւ ղած է գործակիցը: Շատ ազդուած Քուչինօթայի դրութեան պարունակութենէն, կը գրէ որ 30 տարիներու գործակցութեան ընթացքին, երբեք չէ անդրադարձած որ Զօհրապեան երեւակայական դէպքեր պատմելու սկարութիւնը ունեցած էր, կամ ինքզինքը Հայերէն մոռցած հերոս մը նկատէր, ինչպէս կ'ակնարկուի Քուչինօթայի գրութեան մէջ: Զօհրապեանի անձին մեկնաբանութիւնը ընելու ճիշդը գինքը տարած է նոյնիսկ քիչ քրիստոնէական «ամենակարողութեան ծայրագոյն զառանցանքներ»ու նման արտայայտութիւններու: Չես հասկնար թէ անչառ դատաւո՞ր մը կ'ուզէ ըլլալ, ինչպէս վայել է պատմաբանի մը, թէ կ'ուզէ ամբաստանող դատաւորի դիրքը ստանալ եւ չորրորդ 1290 փոստաթուղթերու ընթերցումով կը ջանայ զարնել, խորտակել եւ խաթող հեղնանքներ ընել եպիսկոպոսի մը որ եկեղեցւոյ ծառայած է մինչեւ իր վերջին չունչը: Երբ կը ջանայ Զօհրապեանի գրութիւններուն «բազմակողմանի ընթերցումը» ընել, իր մէջ բարի կամ անկողմնակալ տրամադրութիւն մը պէտք չ եղած ըլլայ, քանի կ'ըսէ թէ «նամակները կը կազմեն առաջին ախտանշանները արդէն հիւանդ մարքի մը որ կը յառաջնայ ճամբէ մը ուր անկապ կերպով իրարու կը խառնուին անձնական եւ հասարակական պատմութիւն, պատմական իրականութիւն եւ ինքնակենսագրական պատմութիւն»: Ուսումնասիրուած փաստաթուղթերը չէ՞ն ներկայացներ արդեօք հոգեբանական լաւ չրջաններ ալ, թելադրելու համար Քուչինօթայի նուազ կամայական, վճռական եւ վիրաւորիչ գնահատականներ, քան միայն՝ «հիւանդ եւ վիրաւորուած յիշատակութիւն մը նէ Զօհրապեանինը որ իր անձնական եւ ազգային եղելութիւնները կ'ապրի մթագնած եւ չափազանցուած վրայ. Յովհաննէս – Կիւրեղ վերապրող հերոսը հայ ազգին՝ արդէն քայքայուած է քաներորդ դարուն սկիզբը թուրքերուն կողմէ կազմակերպուած ազգային մաքրագործումին զինթացքին»:

Իր «հիւանդագին յուշերուն մէջ միայն երկու տեսակի մարդաբանական նմոյշներ կը գնահատին: Նախանց թշնամիներ կամ հիացողներ», եւ ըստ Քուչինօթայի, «մինչ առաջինները հոյլը չատ երկար է, երկրորդը՝ հետզհետէ միշտ աւելի նեղսեմ, մինչեւ որ մէկ մարմին կ'ըլլայ եւ կը համապարփակուի իր անձին մէջ, զոյգելով ինքնակալ յիշատակի մը մէջ»:

Բայց Քուչինօթա ինք է որ կը հակամէտ իր հաստատումներուն երբ խօսելով ժողովի օրագրութեան մասին, կը գրէ. «Գրուած է գրեթէ միայն Ֆրանսերէնին, յատակ եւ ընդհանրապէս կանոնաւոր, յատակ հատատ կերպով»: Գրելու այս 3 յատկութիւնները անժխտելի փաստեր չեն որպէսզի օգ հատատելու համար Զօհրապեանի մօտ նմանապէս կանոնաւոր, յատակ եւ հատատ հոգեկան հաւասարակշռութիւն մը:

Քուչինօթա նոյնիսկ չի հաւատար Զօ-

ՈՐՈ՛Ւ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՏԱՂՍՏԱՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ռուսաստանի Դաշնակցային խորհուրդին նախագահը Օգոստոս 11–ի նիստին ուշադրու յայտարարութիւն մը կատարած է, ըսելով որ չատեր որոշած են չարհել կովկասեան խաղաթուղթը եւ ոչ ոք պիտի թէ ո՛ւր կ'առաջնորդէ ատիկա: Ան ըսած է նաեւ թէ Ռուսաստան կորսնցուցած չէ Չէչէնիոյ պատերազմը, այլ դաւաճանութիւն մը կատարուած է ու այդ երկրամասը ձգուած: Կրկնած է Տաղստանի Ազգային ժողովի նախագահին խօսքերը թէ Չէչէնիոյ եւ Տաղստանի միջեւ գիրք դրուած սահմանապահ ուժերը անակնկալ հրամանով մը ետ կանչուած են ու ապահովութիւնը արձակ – համարձակ մուտք գործած Տաղստան: Նախագահ Սորոյեւ եղրակացուցած է. պէտք է գոնել թէ ո՛րուն չահուն կը ծառայեն այս բոլորը:

Սորոյեւի այս արտայայտութիւնները կը կապուին վնասուորական կնճիռին որ դուգադիպած է Ռուսաստանի կառավարական տագնապին: Նոյն նիստին յայտնուած օրը ռուս Ներքին Գործերու նախարարը Չէչէնիոյ նախագահին նամակով մը առարկած էր միանգամայն ուժերով յարձակման անցնիլ իսլամական պինեալներուն դէմ որոնք սկսած էին դրաւել Տաղստանի գիւղերը: Մոսկուա նամակը պրկելով հանդերձ չատ լաւ գիտէր թէ նման գործակցութիւն անկարելի բան էր: Զինուորական աղբիւրները յայտնած են թէ ծրագիրը նպատակ ունէր օդային ռմբակոծումներով իսլամական ուժերու խարխխները քանդել. մինչդեռ Չէչէնիոյ օրինակը ցոյց տուած էր որ նման պատերազմներու տուժողը գիւղերը կ'ըլլային ու անոնց բնակիչները, իսկ պինեալները միշտ կը յաջողէին անվնաս մնալ: Այսուհանդերձ, ռուս պինուորականները վճռած էին Չէչէնիոյ մէջ իրենց դէմ լարուած դաւին վրէժը լուծել:

Հաւանական թացատրութիւններէն կը նկատուի այն որ Տաղստանի կնճիռը հետեւանքը եղած է Կրեմլինի մէկ ծուղակին: Անով, կ'ըսուի թէ իսլամական մարտիկներու պարպլուխ Շ. Բասայեւ յարձակման պիտի անցնէր Տաղստանի մայրաքաղաք Մախաչկալայի դէմ ու քանի մը օր ետք իսլամական կառավարութիւն մը կազմէր հոն: Ատոր վրայ արտակարգ վիճակ պիտի հռչակուէր ու ռուսական երեսփոխանական ընտրութիւնը խնդրոյ առարկայ ըլլար: Մոսկուայի այս բեմադրութեան մէջ միայն նախ չէր առնուած տաղստանեան մտայնութիւնը: Ատիկա իրենց ժամանակ կորսընցնելուն պատճառ եղաւ եւ նախագահ Ելցին ի վերջոյ պարտադրուեցաւ ստորագրել ընտրութեան հրամանագիրը, հշդելով Թուականը (Դեկտեմբեր 19):

Սակայն, այսօր գժուար է կեցնել բռկիզը առած չարժումը: Մանաւանդ որ Բասայեւ կ'ուզէ իրագործել Տաղստան ու Չէչէնիան միացեալ իսլամական պետութեան մը վերածելու իր նպատակը: Այդ նպատակը ԺԸ. դարուն առաջին անգամ արտայայտուած էր չէչի Շամիլի կողմէ որ յաջողած էր ետ մղել ռուսական զօրախումբերը ու հռչակել իսլամական պետութիւն մը որ կ'ընդգրկէր Տաղստանն ու Չէչէնիան: Սակայն, 25 տարի տեւած պատերազմէ մը ետք անոր զօրքերը 1859–ին պարտուած էին ցարին բանակին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՐԱՏՈՒ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Եռամսեայ պարբերական

Թիւ 1, Յունիս 1999
Հայերէն եւ ֆրանսերէն

1, boulevard du Nord, 93340 Le Raincy

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի
ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կլենտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 4–ին, ոգեկոչուած է Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Երանաչնորհ Կաթողիկոսին յիշատակը: Ներկայ եղած են առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, Ազգ. Վարչութեան անդամներ, քաղաքական, մարդական եւ այլ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է Առաջնորդը: Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» հատորէն ընթերցում կատարած եւ Վ. Տէրեանէն բանաստեղծութիւն մը արտասանած է բանաստեղծ Ժագ Յակոբեան: Բանախօսած է Սմբատ Արք. Լափաճեան, անձնական վկայութիւններով ներկայացնելով երջանկայիշատակ Հայրապետին կեանքն ու գործունէութիւնը: Յուշագրուած է Գարեգին Ա.ի կեանքին ու գործին նուիրուած տեսերիզ մը: Փակման իր խօսքին մէջ Առաջնորդը անդրադառնալէ ետք Գարեգին Ա.ի ծառայութիւններուն՝ եկեղեցւոյ, հայրենիքին ու ազգին, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակի մօնտմբրութեանց առիթով կազմուած միացեալ երգչախումբը մկրտած է «Լուսաւորիչ» անունով: Երգչախումբը մեկնաբանած է հոգեւոր քանի մը երգեր եւ «Կիլիկիա»ն:

*
**

ՀԱՅ ՍԵՒ ԳՕՏԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՕՒՄԸ

Պըրպէնքի մէջ, Օգոստոս 7–ին, բացումը կատարուած է Հայ Սեւ Գօտիներու Միջազգային Ակադեմիային, որուն հիմնադիրն է Կարօ Քէպապճեան: Խօսք առնելով հիմնադիրը չեչտած է Հայաստանին եւ Արցախին ծառայելու անհրաժեշտութիւնը եւ նշած թէ Միութիւնը 25 տարուան մէջ Միջին – Արեւելք, Եւրոպա, Հայաստան եւ Արցախ հաստատուել է ետք, Ամերիկայի այս նոր կեդրոնով նպատակադրած է ծառայել Արցախին, հանրիլ հայութեան կարիքներուն, առողջ, արթուն եւ դիտակից երիտասարդութիւն պատրաստելով: Կարգացուած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի չնորհաւորական գիրը:

*
**

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆԸ

Կլենտէյլի մէջ, Օգոստոս 13–ին, տեղի ունեցած է Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան կեդրոնի անուանակոչութեան հանդիսութիւնը: Արդարեւ, բարերարներ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Քարոլանի 500 հազար տոլար նուիրատուութեամբ կեդրոնը կոչուած է Թինա Քարոլանի Ծրնողաց՝ Տէր եւ Տիկին Քերոլ եւ Լուսիկ Փէչէքերեանի անունով: Բացումը կատարած է Արա Խաչատուրեան, ներկայացնելով կեդրոնի գործունէութիւնը: Եռայարկ չէնքին մէջ կը գործեն Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ յարակից մարմինները, Հ. Յ. Դ.–ի քոյր կազմակերպութիւնները: Խօսք առած է կեդր. կոմիտէի անդամ Վիգէն Եապուպեան, դրուատելով բարերար ամոլին նուիրատուները Հայ Դատի աշխատանքներուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍԷՆ-ՌԱՖԱՑԷԼԻ «HOME ARMÉNIEN»Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այլեւս աւանդութիւն դարձած է, ամէն տարի, Աստուածածնայ ծոնին, չէն մըթնոլորտ մը կը ստեղծուի Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան տան պարտէզներուն մէջ, տարեկան դաշտահանդէսին առթիւ:

Նոյնը եղաւ, այս անգամ ալ, Կիրակի, Օգոստոս 15–ին, Ֆրանսայի բոլոր չորքնկերէն եկած Հայեր ժամադրուած էին Հոմը: Ժամը 10–ին տեղի կ'ունենար պատարագը Ս. Յովհաննէս Մատրան մէջ, որու առարթին կը կատարուէր Խաղողի օրհնութիւնը: Կը պատարագէր եւ խաղողի օրհնութիւնը կը կատարէր Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, կողքին ունենալով աբբայ Պուայէ: Մօտ 1000–ի կը հասնէր համախմբուած բազմութիւնը հայկական ճոխ պիւֆէի մը չուրջ: Ներկայ էր նաեւ քաղաքապետը՝ Ժորժ Թինեթթա:

Գեղարուեստական բաժինը ոգեւորեց ներկաները: Կազմակերպուած Աղքատախնամի կողմէ եւ յատկապէս Նատիա Ֆէրի տեղւոյն վրայ, Երեւանի «Բարեկամութիւն» պարախումբին չուրջ, Իվըլին Ալթունեան, զուակը եւ Մարթէն Երկանց իրենց երգերով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Օգոստոս 19–ին, «Վառ – Մաքէն» յայ արձակագնդ մը կուտար, գրութեան կցելով նկար մը:

տանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի չնորհաւորական գիրը:

*
**

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆԸ

Կլենտէյլի մէջ, Օգոստոս 13–ին, տեղի ունեցած է Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան կեդրոնի անուանակոչութեան հանդիսութիւնը: Արդարեւ, բարերարներ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Քարոլանի 500 հազար տոլար նուիրատուութեամբ կեդրոնը կոչուած է Թինա Քարոլանի Ծրնողաց՝ Տէր եւ Տիկին Քերոլ եւ Լուսիկ Փէչէքերեանի անունով: Բացումը կատարած է Արա Խաչատուրեան, ներկայացնելով կեդրոնի գործունէութիւնը: Եռայարկ չէնքին մէջ կը գործեն Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն եւ յարակից մարմինները, Հ. Յ. Դ.–ի քոյր կազմակերպութիւնները: Խօսք առած է կեդր. կոմիտէի անդամ Վիգէն Եապուպեան, դրուատելով բարերար ամոլին նուիրատուները Հայ Դատի աշխատանքներուն:

ԼՐԱՏՈՒ

(*) Cirillo Giovanni Zohrabian
Memorie di Vita Missionnaria
Palermo - Convento Cappuccini - 1965
I e II հատորներ, III հատորը անտիպ:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓԱՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

– Եւ առաջին անգամ ես ու Միսաք պէյը զոհ գացինք այդ անբացատրելի ճախորդութեան, – ըսաւ Շաւարշ դառնացած ու կսկածոտ չեչտով մը:

Ցոլակ տեսնելով, որ իր պաչտպանողականը մեծ ազդեցութիւն չի գործեր Շաւարշի վրայ, առարկեց, թէ ժամանակը չատ ուշ էր եւ «գիշեր բարի» ըսելով մեկնեցաւ:

Երբ երկու վաղեմի ծանօթները մինակ մնացին, Միսաք պէյ սիկառէթ մը վառեց, իր վերջին սիկառէթը, գրպանները խուզարկեց եւ տրամօրէն յարեց.

– Ցիսուն տրահմի մնացեր է քովս:

– Իսկ իմ քովս ալ հազիւ հարիւր տրահմի կայ, – պատասխանեց Շաւարշ:

– Բայց դուն զոնէ պառ մը ունիս, որ հասոյթ կը բերէ:

– Հասո՞յթ, – գոչեց Շաւարշ, – առայժմ գրպանէս վրայ կուտամ կոր, երկու երիք օրէ ի վեր է, որ բացեր եմ:

– Կամաց – կամաց յաճախորդները կը չատնան:

– Դիմանալու եւ պառը բանեցնելու համար պատրաստ դրամ պէտք է ու այդ պատրաստ դրամը չմնաց:

– Քանի որ հասատատութեան մը տէրն ես, քեզի փոխ դրամ տուող կը գտնուի:

– Ո՞վ... տեղացի Ցոյնե՞րը:

– Չէ, բայց մէկ քանի հարուստ Հայեր եկած են այստեղ: Օրինակի համար՝ Բարսեղ աղան...

Շաւարշ Մոսկենց քահքահ խնդաց.

– Գաւար դրամ առնելիք մարդը, – գոչեց, – անիկա իր մեղքը անդամ չի տար ինծի, ամէն գատ ես երես չունիմ անկէ դրամ ուզելու:

– Ինչո՞ւ համար...

– Պոլիս տոմսակի խնդիր մը ունեցանք հետը եւ իրեն 150 ոսկիի չափ պարտական եմ:

– Իմացայ, որ Ստեփան Ցեսուեանն ալ հոս է եղեր, – չարունակեց Միսաք պէյ:

– Այո, Բարսեղ աղային հետ նոյն չոդենաւով եկան:

– Գիտե՞ս, որ այդ մարդը չնորհքով դրամ կը բռնէ:

– Եւ այնքան ուժով կը բռնէ, որ ձեռքէն տասնոց մը չես կրնար փրցնել:

– Չեմ դիտեր... առայժմ պիտի քննեմ, վաղը տեսնենք ինչ կ'ընենք... եթէ դրամ չկրնամ գտնել, պառը անմիջապէս կը ծախեմ, արդէն ուզող կայ:

– Իսկ իմ վիճակս ինչ պիտի ըլլայ, – ըսաւ Միսաք:

– Դուն հարուստ ազգականներ ունիս, քեզի դրամ կը ղրկեն:

– Մինչեւ գրել ու դրամ ստանալս քանի մը չարաթ կ'անցնի:

– Վրադ ծախելիք բան մը չունի՞ս:

– Սա ժամացոյցը կայ, – պատասխանեց Միսաք՝ գրպանէն խեղճ ու կրակ ժամացոյց մը հանելով:

Շաւարշ աչք մը նետեց վրան եւ ըսաւ.

– Գրպանդ դիր, տասը դրամ տուող չըլլար:

– Այն տաեն վաղը առտու ուղղակի Բարսեղ աղային կ'երթամ, ասանկ գըրպանս յիսուն տրահմիով Աթէնքի մէջ չեմ կրնար պտըտիլ:

– Անոր վրայ յոյս մի դներ:

– Ինծի տախտուած է տալու, – պատասխանեց Միսաք:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց Շաւարշ:

– Որովհետեւ Սահակ էֆէնտիին ազգական եմ եւ քանի որ աղջիկը Տիրանին տուաւ, իրարու հետ խնամի եղանք:

– Այդ տարբեր... ուրեմն վաղը առտու դնա զինքը տես:

Այս որոշումը տալէ ետքը երկու բարեկամները տրտում տխուր դուրս ելան ու փողոցը բաժնուեցան իրարմէ:

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Հետեւեալ առտու Միսաք պէյ դնաց այն պանդոկը, ուր Բարսեղ աղա կը բնակէր ընտանեօք:

Անոմալոր իրարանցում մը կը տիրէր մուտքի դրան առջեւ: Ամբողջ պանդոկը ոստիկաններով ու զաղտնի ոստիկաններով պաշարուած էր: Մայթերուն վրայ բազմութիւնը խումբերու բաժնուած՝ կը խօսակցէր բարձրաձայն:

– Արդեօք ոճի՞ր մը գործուած է օթէլին մէջ, – մտածեց Միսաք պէյ ու պահ մը վարանեցաւ ներս մտնելու:

Ցետոյ մօտեցաւ խումբերուն, ականջ դրաւ խօսակցութիւններուն, բայց բան մը չկրցաւ հասկնալ, որովհետեւ ամէնքն ալ յունարէն կը խօսէին, եւ ինք չէր գիտեր այդ լեզուն:

Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ, ես ներս կը մըտնեմ, – վճռեց:

Եւ հատատ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի օթէլին մուտքը:

Ճիշդ այն միջոցին, ուր ներս պիտի մտնէր, տեսաւ, որ Բարսեղ աղա սանդուխէն վար կ'իջնէ:

– Բարեւ, Միսաք պէյ, – ըսաւ Բարսեղ աղա, – մեզի այցելութե՞ան եկար... դժբախտաբար մերինները դուրս ելան:

– Այսինքն կ'ուզէի տիկինին եւ օրիորդներուն յարգանքս մատուցանել, բայց մասնաւորաբար ձեզի հետ պիտի խօսէի, բայց կը տեսնեմ, որ դուք ալ դուրս կ'ելլէք:

– Այո, Ստեփան էֆէնտի Ցեսուեանը լուր ղրկած ու զիս ուզած էր, գայն տեսնելու պիտի երթամ, սակայն հոգ չէ, կըրնանք տեսնուիլ, եթէ կ'ուզէք սա քովի սրճարանը երթանք:

– Երթանք, – ըսաւ Միսաք:

Արդարեւ օթէլին ներքեւ մեծ սրճարան մը կը գտնուէր:

Քանի մը քայլ առին ու հոն մտան:

– Ի՞նչ է օթէլին առջեւ այս իրարանցումը, – հարցուց Միսաք, – մա՞րդ գարկին, ի՞նչ եղաւ...

– Չէ, – պատասխանեց Բարսեղ աղա, – ոստիկանութիւնը երկու մարդ կը փնտռէ կոր, որոնք այս օթէլը իջած էին եւ այս առտու կանուխ անյայտ եղեր են:

– Ո՞վ են այդ մարդիկը:

– Մէկը իրեւ թէ հունգարացի իշխան մըն է, միւսն ալ ռումանացի մեծահարուստ պարակատէր մը, մինչդեռ հիմա յայտնի եղաւ որ գող խարեբաներ են եղեր...

(Շար. 88)

(Շար. Ա. էջէն)

քան բուռն կերպով կը տանի իր պաշտպանութիւնը որ քրտական մշակութային իրաւունքներու մասին, ուրիշ բազդատական մը կը գտնէ, այս անգամ՝ Ֆրանսան, ուր նաեւ Ներքին նախարարը դէմ արտայայտուած է չրջանային լեզուներու դպրածաւթեան պաշտօնական հրատարակութիւններու մէջ: Եզրակացու – թիւնն այն է որ հարկ է զօրավիգ ըլլալ Անգարայի եւ իրաւազրկուած թիւնամիի մը չվերածել թէական բարեկամ մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԹԵՖԼԻԿԱ, Ալժերիոյ նախագահը, վալիներու (գաւառներու կառավարիչներ) կէսը պաշտօնազրկեց, կաշառակերութեան դէմ պայքարի իր ծրագրին չըրջագծիին մէջ: Դատական հետապնդում չկայ սակայն: Միւս կողմէ, 13 հոգի եւս պաննուած են եւ 13 ուրիչներ ալ վիրաւորուած ռճրափորձերու հետեւանքով:

ՏԱՂՍՏԱՆի կռիւները չեն դադրած եւ երթորդ չաբաթն է որ Ռուսաստան գլուխ չեղլեր խալամապաշտ ապստամբներուն հետ: Բուն կացութեան մասին կարելի չէ յստակ գաղափար մը ունենալ, որովհետեւ երկու կողմերը բոլորովին տարբեր տեղեկութիւններ կուտան: Ռուսերը կը պնդեն որ վերագրաւած են Տանդօն:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՑի դրամին «օրինականացման» ամէնէն մեծ գործողութիւններէն մէկը երեւան եկած է եւ էֆՊի – ԱՅ–ը (Ամերիկեան Հետազօտութեան Գրասենեակ) քննութիւն բացած է: Ըստ «Նիւ – Եորֆ Թայմզ»ի առնուազն 10 միլիառ տոլարի կասկածելի փոներ անցած են, տարիէ մը ի վեր, Նիւ – Եորքի Պանքին հաչուոյն Պինեքս ընկերութեան կողմէ, որ կապ ունի ամերիկեան Ա.Յ–Պի–Էմ Մակնէթի հետ, այս վերջինն ալ ծանօթ որպէս «ծածկոցը» Ռուսաստանի կապմակերպուած ոճիրի ամէնէն տարածուած հովանաւորներէն՝ Սեմիոն Մոգիլեվիչի: 53 տարեկան, հրեայ ուկրանացի, ան տէրն էր գինքի, ռաքէթի եւ պողնոութեան ցանցի մը: Նիւ – Եորք Պանքը հաստատած է քննութիւնը եւ պաշտօնանկ ըրած իր փոխ – նախագահներէն երկուքը (մէկը Նիւ – Եորք, միւսը՝ Լոնտոն), ծնած Ռուսաստան եւ ամուսնացած Ռուսերու հետ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը խորապէս ազդուած է Թուրքիոյ երկրաշարժի Հայ զոհերէն, ինչպէս նաեւ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու կրած վնասներէն, եւ իր անհապաղ զօրակցութիւնը կ'արտայայտէ աղէտեալ մեր հայրենակիցներուն:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, հաւատարիմ իր կոչումին՝ կը կազմակերպուի օգնութեան հասնելու համար երկրաշարժէն տուժածներուն:

Ուշադիր հետեւեցէք Ֆ. Կ. Կ.ի զրպակցութեան կոչին:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մեր գրասենեակը բաց է՝ երկուշաբթիէն Ուրբաթ օրերը ժամը 14–էն 20:

Հեռաձայն. –
01 – 48 – 24 – 46 – 57
Հեռապատճէն. –
01 – 48 – 24 – 98 – 97
Հասցէ. –
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Կը վնտռուին Սամսոն եւ Ազատ Լոփոյեանցի (Պիթլիսցի) զաւակներն եւ թոռները որոնք Ֆրանսա եկած են 1941 – 1944 տարիներուն: Զիրենք վնտռողն է Ալինէ Լոփոյեանցի թոռը՝ Ալեքսի Վարդանեան:

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել՝

01 70 36 12 692

կամ գրել իրենց հասցէին. –
110 Վինոկրատնայա
Սոչի, Ռուսաստան
Հեռաձայն. – (8622) 93 – 78 – 00

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹի ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը փակ է Յուլիս 15–էն Օգոստոս 31:

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՔի ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկափաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հասար գլուխ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 29

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝
ՀՈՐԻՆ ԱԲԵՂԱՑ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՄԻՔԱՅԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱԶԱՊԱՀԵԱՆ

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :**
pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :**
pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :**
pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements,
téléphoner au 01 47 09 23 18
ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

⁂

L'ECOLE «SIAMANTO»
DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ խումբ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19
կամ՝
Նազելի Խուրշիւնի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE — *Section «Lola Sassouni»*
Bd-Oddo

organise

un VOYAGE en ARMENIE

du 30 Septembre au 12 Octobre

Hôtel «Erépouni» · Demi-Pension

Tourisme magnifique programme

Taxe d'aéroport, visa inclus.

Prix Global :

6990 francs

Renseignements et inscriptions :
Tél : 04. 94. 32. 11. 87

⁂

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

70ème ANNIVERSAIRE

placé sous le haut patronage
de Mgr Norvan ZAKARIAN
Evêque des Arméniens
de la Région Rhône-Alpes

GRAND GALA : Les «Ballets GAYANE» et la participation des élèves des écoles de la CBAF de la Région Rhône-Alpes;

— Dimanche 3 Octobre à 15h30 à la Salle Rameau à Lyon 1er.

EXPOSITION : «L'Arménie au Féminin»;

— du 4 au 13 Novembre;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

CONFERENCE : Avec Anahide Ter-Minassian.

— le 13 Novembre à 17h;
à la Maison des Ecritures — 26, Place Bellecour à Lyon 2e.

⁂

Կապոյտ Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կազմակերպած՝

– ՊՏՈՑՏ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը
Կիրակի, Սեպտեմբեր 19–ին:

– ՃԱՇ Պիէվռի դղեակը
Կիրակի, Հոկտեմբեր 3–ին:

– ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ
Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21–էն սկսեալ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

⁂

Section *Nairi*/Beaumont.Marseille 12e

du 5 au 12 Octobre

VOYAGE SPECIAL

Pèlerinage en Terre Sainte

8 jours / 7 nuits

6.450 Francs (départ Marseille)
(taxe aéroport incluse)
en pension complète et toutes visites incluses

NAZARETH — CESAREE — CAPHARNAUM — TABGA — JERICHO JERUSALEM (son nom signifie "Cité de la Paix").

Arrivée au Mont des Oliviers, premier regard sur la Ville Sainte. Visite de BETLEEM et de la Basilique recouvrant la Grotte de la Nativité. Visite de Saint. Jacques des Arméniens. Visite du Saint Sépulcre. Visite de la ville nouvelle et messe au Patriarcat Arménien. Tracé historique du Chemin de Croix. Célébration de la Résurrection.

Renseignements et inscriptions
(heures de repas)
Tél. 04 91 87 13 48 — 04 91 93 67 97
Versement de 2.000 F à l'inscription par chèque à l'ordre de la C. B. A .F. Beaumont.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 26
JEUDI
26 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·714 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.714

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 24 / 25)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի ու ԼՂՀ նախագահները Օգոստոս 24–ին Երեւանի մէջ հանդիպում մը ունեցած են որուն հիմնական նիւթը կազմած է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի բանակցութիւններուն ընթացքը: Ռ. Քոչարեան մանրամասն ներկայացուցած է նախագահ Ալիեւի հետ ժընեւի տեսակցութեան մանրամասնութիւնները, չեչտելով երկու կողմին համար հրադադարը ամրապնդելու կարեւորութիւնը: Ան ըսած է թէ կողմերը կարեւոր կը նկատեն Մինսկի խումբի հաշտարար ջանքերը եւ Ղարաբաղի եւս խաղաղութեան ընթացքին մասնակցութիւնը:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Օգոստոս 24–ին հասած է Փէքին, վեց օրուան պաշտօնական այցով մը: Այդ ընթացքին նախարարը պիտի հանդիպի Չինաստանի վարչապետին հետ, երկկողմանի հետաքրքրութիւն ներկայացնող հարցերու մասին: Վ. Օսկանեան եւ իրեն ընկերացնող պատուիրակութիւնը պիտի երթան նաեւ Շանղհայ:

***

ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌՈՂՋԱՅՆԵԼՈՒ ՋԱՆՔԵՐ

Ազգային Ժողովի Օգոստոս 24–ի նիստին երեսփոխաններու ելոյթները չօշափած են պիւտճէի բացին եւ յատկապէս ուժանիւթի բնագաւառին մէջ կուտակուած պարտքին խնդիրը: Այդ պարտքը տարիներով չվճարուած բացին ու մեծամեծ կորուստներու պատճառով կը հասնի 17 միլիառ դրամի: Ելոյթներու մէկ մասը վերաբերած է նախորդ, Արմէն Դարբինեանի գլխաւորած կառավարութեան գործունէութեան, որուն չրջանին պիւտճէի բացը հասած է 33 միլիառ դրամի: Ուրիշ երեսփոխաններ հարց բարձրացուցած են 1991–էն իշխանութիւններու դրծունէութեան իրական պատկերը պարզելու, մեղաւորները պատասխանատուութեան կանչելու: Շատեր համամիտ գտնուած են վարչապետ Վ. Սարգսեանի 1992 – 1994 ուժանիւթի ոլորտին ենթադրուած ղեղծարարութիւնները պարզելու համար խորհրդարանական յանձնաժողով ստեղծելու գաղափարին: Խիստ որակումներու արժանացած են երկրին մէջ ձեւացած առանձնաշնորհումներն ալ, ինչպէս պէնզինի ներածումինը որուն պատճառով նախորդ տարի պետական պիւտճէին կորսընցուցած է 40 միլիառ դրամի մուտք, մինչդեռ այդ մարզին չահը կազմած է 13 միլիառ դրամ: Առաջարկուած է որ հինգ տարուան համար պէնզինի, ծխախոտի ներածումի մենաշնորհը պետութիւնը իրեն վերապահէ, ինչ որ բաւական կը մեծցնէ պիւտճէի մուտքերը:

***

ՆՈՐ ՅՈՒՇԱԴՐԱՄՆԵՐ

Կեդրոնական դրամատունը Օգոստոս 23–ին չրջանառութեան դրած է ոսկիէ եւ արծաթէ նոր յուշադրամներ 50 եւ 60 հազար դրամ արժէքով, քրիստոնէութեան 1700–ամեակին առթիւ: Յուշադրամներուն մէկ երեսին վրայ կայ Հայաստանի զինանշանը, միւսին՝ Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցին: Նոյն օրը չրջանառութեան դրուած է 100 հազար դրամի արժէքով ոսկիէ յուշադրամ մըն ալ որ ցոյց կուտայ Նոյ Նահապետին Արարատէն էջքը:

Պատրաստուած են Ա. Համահայկական խաղերուն եւ Հայաստան – Սփիւռք համաժողովին նուիրուած երկու արծաթէ յուշադրամներ ալ:

***

ՃԱՏՐԱԿ

ՎԼ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԿԻՍ ԿԻՏ ՈՒՆԻ

Լաս Վեկասի ճատրակի աշխարհի առաջնութեան մրցաշարքին Հայաստանի ներկայացուցիչ Վլ. Յակոբեան աւարտականի վեց խաղերէն առաջինը կորնչցընելէ ետք, հաւատար արդիւնքով աւարտած է երկրորդը, ռուս մրցակիցին՝ Ա. Խալիֆմանի դէմ, Օգոստոս 23–ին: Երկու խաղացողները յաժարած են հաւասարութեան ու 18–րդ ձեռքին ընդհատած խաղը: Խալիֆման ըսած է թէ յոգնած է ու կը նախընտրէ հաւասարութիւնը, քան պարտութիւն մը: Բ. խաղին արդիւնքով Խալիֆման 1,5 կէտ ունի, Յակոբեան 0,5:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆՈՐ ՑՆՑՈՒՄ ԱՆԳԱՐԱ

ՈՉ ՋՈՀ, ՈՉ ՎՆԱՍ,

Օգոստոս 24–էն 25 լուսնալիք գիշերը, նոր ցնցում մը խուճապ ստեղծած է Անգարա եւ չրջակայքը: Ուժգնութիւնը 4,7 էր Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ, բայց ոչ զոհ կայ, ոչ ալ վնաս: Վերնահեղերնը Հայմանա կը դտնուէր, Անգարայէն 50 քիլոմեթր հարաւ – արեւելք:

Նոյն օրը, Օգոստոս 24–ին, պաշտօնական ադրիւրները նոր թիւեր կուտային Օգոստոս 17–ի երկրաշարժին զոհերու մասին, որոնք նաեւ դեռ վերջնական բնոյթ չունին: Ըստ այս լուրերուն, մեռեալներու թիւը 18 հազար է եւ աւելի քան 42·400 վիրաւորներ կան: Սի-էն-էն կայանի տուած իր հարցազրոյցին մէջ Պ. Էճեվիթ ըսած է որ Թուրքիա «սոխպղտոր պէտք ունի հարիւր հազարաւոր առժամեայ պըղնկարաններու»: Արդարեւ 200 հազար հոգի ապաստան չունի, մինչ տեղատարափ անձրեւը կը չարունակուէր Օգոստոս 25–ին ալ Իզմիթ, Ատափազար եւ չրջակայքը: Ներկայս, միայն 27 հազար վրաններ լարուած են Եալովա, Իզմիթ եւ Ատափազար եւ ՄԱԿ–ը կոչ կ'ընէ միջազգային հաւաքականութեան որ յաւելեալ ապաստարաններ ղրկէ:

***

Տնտեսական գետնի վրայ ալ երկրաշարժը աղէտ մըն է, որովհետեւ ան հարուածեց երկրին ամէնէն հարուստ եւ ճարտարդիտական չրջանը: Արդէն զբօսաշրջութիւններու մէջ գտնուող փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւնները հիմնովին փճացած են եւ ոչ մէկ յոյս կայ որ կրնան վերականգնիլ: Ըստ «Միլլիյէթ»ի եղմտական նախարարութիւնը կը խորհի «զօրակցութեան տուրք» մը դնել, կարենալ օժանդակելու համար աղէտեալներուն: Ծրագիրը կը նախատեսէ որ այս տուրքը որ ի զօրու պէտք է գառնայ մինչեւ Յունիս 2000 եւ ներկայացնէ եկամուտի տուրքին 10–էն 15%–ը, անհատներու թէ ընկերութիւններու:

***

«Լը Մոնտ» (Օգոստոս 25) «Թրքական գործարարութիւններ» խորագրին տակ, իր խմբագրականը նուիրած էր Թուրքիոյ: Նկատել կուտայ որ Թուրքերը միայն իրենց եւ օտար օգնութեան վրայ կրցան հաշտուել, ոչ երբեք՝ իրենց կառավարութեան, ու բաւական ծանր կերպով կը քննադատէ Թուրքիոյ իշխանութիւնները: Եթէ, կը գրէ, նախա – երկրաշարժ չըրջանը ոճրային եղած էր, յետ – երկրաշարժ չրջանը ողբալի պատկերը պարզեց Թուրք կառավարութեան: Կը հեղնէ նաեւ Եւրոպական Միութեան «դաս տուող» կառավարական համախմբումը:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Եղմտական նախարարութիւնը 60 միլիառ ֆրանքի յաւելեալ գումար մը ունի տուրքերու զանձումէն, բայց, չի խորհիր նուազեցնել զանոնք: Ընդհակառակն: Արդարեւ, եկամուտի տուրքի յաւելումէն ետք, յաւելում կը կրէ նաեւ բնակութեան տուրքը, որու հաշուեցոյցներն ալ պիտի հասնին քանի մը չաբաթէն: Թոսիչէն խոստացած էր նուազեցնել «արժէքին վրայ աւելցած սակը» (ԹՆ-ՎԷ-Ս), բայց, իշխանութեան դլուխ անցնելէն ի վեր մոռցած է: Աչքէն զատ, (նախագահը թելադրած էր Յուլիս 14–ին) ճախի պարագլուխներ ալ, ինչպէս Լօրան Ֆապիուս («Լը Մոնտ», Օգոստոս 25) հրաւէր կը կարդային տուրքերու նուազումի մը նպաստ, բայց, ըստ երեւոյթին լսող չկայ: Ժոսփէն դժուարութիւններ ալ ունի կառաչներուն հետ: Լօրիանի մէջ, ուր դումարուած է ամրան իրենց համալսարանը, Տոմինիք Վուանէ կոչ ըրաւ Ժոսփէնի որ լսէ զիրենք: Հանրաքուէ մը կը պահանջէ հիւլէականի չուրջ, այլապէս կ'ըսէ. – «Հիւլէական առաջին պայթումը բաղմաստարը մեծամասնութեան պայթումը կ'ըլլայ»: Բայց, որովհետեւ կանաչները ալ թաղմաստարը են եւ ներքին մըրցակցութիւններ կան, Ժոսփէն իրար չանցնէր եւ կը սպասէ որ ժամանակ անցնի եւ յոգնին:

ՄՈՍԿՈՒԱ յայտարարեց որ չախչախած է Տաղստանի իսլամապաշտ ապստամբութիւնը, տէր դառնալով այն վերջին երկու դիւղերուն՝ Չողրդա եւ Անսալտա որոնք ապստամբներու ձեռքն էին: Ըստ Կովկասի զինուորական չրջանի հրամանատարին՝ զօրավար Կազանցեւի, բախտմներու հետեւանքով 1000 հոգի մեռած է իսլամական չարքերուն մէջ եւ 59՝ ռուսական եւ տաղնստանցի: Կան նաեւ 210 վիրաւորներ: Իսլամապաշտներու նահանջը, սակայն, անպայման պարտութիւն չէ ըստ կարգ մը աղբիւրներու: Արդարեւ, կրնայ պատերազմական խորամանկութիւն մը ըլլալ, յարձակելու համար հոն ուր Ռուսերը չեն սպասեր: «Նովիյէ Իզվեստիա» կը գրէ թէ իսլամապաշտները յարձակում մը կը պատրաստեն Տաղստանի հիւսիսը: Սպասեցին որ ռուսական ուժերը համախմբուին Բոտլիխ, այլ տեղ յարձակելու համար:

ԿՈՍՈՎՈՅԻ մէջ կացութիւնը միշտ լարուած կը մնայ: Օգոստոս 24–ին Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարները միօրեայ այցելութիւն մը կատարեցին եւ վերադարձին, Հ. Վետրին ըսաւ որ «ապահովութիւնը միահամուռ (կլոպալ) կերպով երաշխաւորուած է, բայց, ամբողջական չէ (գոմփլէթ): Կոսովոյիներն ալ թացարձակապէս կը մերժեն ռուս զինուորներու ներկայութիւնը: Իրենց համար, Ռուսերը Սերպերու մեղսակիցներն են:

ՌՈՒՄԱՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետնեբէն՝ Սերգէյ Կիրենկօ յայտարարած է որ պիտի գլխաւորէ ազատական նոր խմբակցութիւն մը գանկը, Սեպտեմբերի ընտրութիւններուն:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԼԱԿՈՑԱ, Ֆրանսացի կինթարմութը մեռաւ 70 տարեկանին յետ երկարատեւ հիւանդութեան: Ծնած էր Ալեքսանդրիա յոյն հօրմէ եւ իտալացի մօրմէ: Իր կնոջ՝ Իտա Փրէսթիի հետ, երկար տարի գնահատուած երաժշտական զոյգ մը կազմած էին, ապա, երբ Իտա Փրէսթի մեռաւ 1967–ին, չարունակեց առանձին:

ՓԱՓՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, ՎԵՆԵՏԻԿ, Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ...

«Վիպերասիոն» Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր, ուր է չըսուց յաւելուած մը կցած է իր ամէնօրեայ թիւին, խորագրուած «99–ի ամառ մը» ուր գտնուգան «թեթեւ» նիւթեր կը ծեծուին: Առանց կարգին «Ամէնէն մեծ կափերս» խորագրին տակ, Օգոստոս 25–ին, զրոյց մը կար Փաթրիք Տէվէճեանի հետ:

Ան կը պատմէ որ, 1969–ին, կինը ուզած է Վենետիկ երթալ մեղրալուսնի, մերժած է եւ գացած են Իպիցա, յիմարապատում կղզի մը եւ ուրեմն 10 տարի ըսպասած է Վենետիկ երթալու համար: «Տասը տարի, կ'ըսէ, կարծելու համար թէ մենաշնորհեալ կապ մը ունիմ այդ քաղաքին հետ, որ բիւզանդական մշակոյթը ընդունած էր, եւ՝ որու ընտանիքը պոլսեցի է»: Խորհած է թէ այդ քաղաքը աչքին քաղաքն է եւ այն իրողութիւնը որ Ֆրանսուա Միթերան պաշտած է զայն, դինք աւելի ամրապնդած է այդ զաղափարին մէջ: Կը հաւկնամ, կ'ըսէ, այն համոյքը զոր կը զործէ: Նման վատառողջ քաղաքականութեան մը որմէ պէտք է հեռանալ: Շպարուած է պոռնիկի մը պէս:

Բայց, այս չէ որ Փաթրիք Տէվէճեանի կափերուն մաս կը կազմէ: Ան կը յիշէ որ 1990–ին («ՅԱՌԱՋ» պէտք է ըլլայ 1988) Ռուսերը ձերբակալած են Ղարաբաղ Կոմիտէի 12 անկախապաշտները (այս թիւն ալ սխալ է). որպէսզի ազատ արձակուին, Հայերը արեւմտեան քաղաքական դէկավարներու դիմեցին զիրենք հովանաւորելու համար: Ինծի դիմեցին, կ'ըսէ որպէսզի միջամտեմ Շիրաքի մօտ: Ընդունեցաւ եւ հեռագրեց Գորբաչովի, քանի մը ամիս յետոյ, ազատ արձակուեցան: Առնոյմէ մէկը Ֆրանսա եկաւ չնորհակալութիւն յայտնելու համար Շիրաքի, զինք ընդունեցած Ազգային Ժողովի նախագահին կողմէ: Երբ հոն կը հանդիպի կնոջը հետ, փափաք կը յայտնէ լճի ափին փոքրիկ մատուռ մը տեսնելու և Հանրապետութեան նախագահը: Կ'առարկուի որ ան չատ զբաղած է, յետոյ կ'ըսեն, համաձայն է պիտի ընդունի ձեզ: Կը հրաժարին մատուռէն, կ'երթան Երեւան, նախագահին զրասենեակը եւ զիրկը կ'իյնայ մարդ մը: Ցանկարծ, կը խորհի, տեղ մը տեսած եմ այս դէմքը ու կը հասկընայ որ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամն էր...:

***

Կրնայ մեծ կարեւորութիւն չունենալ, բայց եւ այնպէս կարդ մը ճշդումներ, թերեւս, աւելորդ չեն:

Ղարաբաղ Կոմիտէի 11 անդամները ձերբակալուեցան, յաջորդաբար, 1988 դեկտեմբերին, երկրաշարժի վաղորդայնին: Ազատ արձակուեցան 1989 Մայիսին: Ֆրանսայի մէջ, քաղաքապետներ հովանաւորութիւնը առանձնեցին անոնց, ի չարս որոնց Շիրաք, այն ատեն Փարիզի քաղաքապետ, առանձնեց Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի «կնքահայրութիւնը»:

Լ. Տէր – Պետրոսեան, 1989 Յուլիսին Փարիզ եկաւ գլխաւորաբար առողջական պատճառներով (վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ) եւ այդ առթիւ ալ չնորհակալութիւն յայտնեց Շիրաքի:

ՆՈՐ ԱՌԱԿԱՆԻ

Արեղեան ընտանիքին հայ գրական կալուածին մէջ կարեւոր ներդրումի տէր երկրորդ դէմքն է Արտաշէս Արեղեան (1878–1955)։ Ան ծանօթ է որպէս բանասէր, մանկավարժ, թարգմանիչ։ Կծու ակնարկներու տէրը սովորութիւն ունէին «քարի Արեղեան»ը կոչել զինքը, հակադրելով Մանուկ Արեղեանին որ ամէնէն աւելի կը յիշուի որպէս հայերէնի ուղղագրութեան խեղը անիծող։

Ա. Արեղեանի աշխատասիրութեան պտուղներէն հետաքրքրական հատոր մը լոյս տեսած է 1998–ին Երեւան որ ուշադրաւ է չատ մը առումներով։ Ան «Հայ միջնադարեան առակներ» խորագիրը ունի. որակաւոր, խնամուած մէկ հրատարակութիւնն է «Գրականութեան եւ արուեստի պետական Թանգարան»ին։ Ճառաջաբանը եւ առակներուն լեզուին աշխարհաբարի վերածումը կը պատկանի Ա. Արեղեանի։

Թանգարանին կողմէ խմբագիր Հ. Բախչինեան երկու խօսքով չնորհակալութիւն կը յայտնէ Ա. Արեղեանի աղջկան որ ԱՄՆ–էն առնին Թանգարան ղրկած է հօրը արխիւը ու մինչեւ այսօր էջ առ էջ կը լրացնէ զայն։ 1995–ին, Ա. Արեղեանի մահուան 40–ամեակին առթիւ Թանգարանը հրատարակած է կէօթէի Թատերգութիւններէն անոր կատարած Թարգմանութիւնները։

Ինչ կը վերաբերի առակներու ներկայի հատորին, ան մաս կը կազմէ, ո՛չ միայն որակով, այլեւ դասական ուղղագրութեան պահպանումով, հայատառութեան դիրի աշխարհին բացառութիւններու ուշորտին։ Առակները 1931–ին լոյս տեսած են «Հայրենիք»ի թիւերուն մէջ, բայց Հ. Բախչինեանի խմբագրութիւնը հատորին հրատարակութիւնը կատարած է ձեռագիրներուն համեմատութեամբ ու «որոշ խմբագրական – քննագրագիտական շըտկումներով»։ Նախաբանի երկու խօսքը կ'աւարտի չնորհակալութեան Բ. բաժինով մը, ուղղուած՝ Ա. Արեղեանի ընտանիքին որ նաեւ հովանաւորած է ձեռնարկը։

Ա. Արեղեանի բանական ընդարձակ յառաջաբանը կ'անդրադառնայ առակագրութեան միջնադարեան հարուստ պաշարին որ արժանի ուշադրութեան արժանացած չէ ընդհանուր առմամբ։ Կ'ըսէ թէ անոնք մասամբ գրաբար չարադրուած են, մասամբ ալ ռամկախառն գրաբար. մէկ մասով ալ միջին հայերէն։ Առակները մեծ տարածում ունեցած են ժողովուրդին մէջ, պատասխանելով անոր հոգեկան պահանջին։

Այս մարդին ծանօթ անուններէն է Ն. Շնորհալին որ Ս. Գիրքի նիւթերով առակներ յօրինած է որպէսզի ժողովուրդը տօներու ընթացքին փոխանակ առասպելներ պատմելու, զանոնք եւ հանելուկներ ըսէ։ Նոյն մարդին մէջ աւելի կանուխ չրջաններու պատկանող անուններ են Եզնիկ Կողբացին, Յովհան Մանդակունին որոնց էջերուն մէջ առակի հետքեր կան։ Նաեւ Խորենացիի ու Փաւստոսի մօտ։

Ինչ կը վերաբերի իր աշխատասիրութեան ընթացքին առակներու լեզուին վրայ կատարուած փոփոխութեան, Ա. Աբեղեան կը բացատրէ թէ արեւմտահայերէնի վերածումը կը հիմնուի այդ լեզուին եւ միջին հայերէնին համեմատաբար մեծ նմանութեան, ինչ որ առաւելագոյն հարազատութիւն մը պահպանելու ափթ կուտայ։

Նման հաւաքածոներ լոյս տեսած են Ժ. դարէն իսկ։ Առաջինը կը պատկանի Ոսկան Երեւանցիին (Ամստերտամ)։ Կը կրէ «Աղուէսագիրք» խորագիրը, լոյս տեսած է 1668–ին։ Աւելի հետ հրատարակուած են Վ. Այգեկցիի, Մ. Գօշի առակները։ Եղած են նաեւ թարգմանական առակագիրքեր։

Հակառակ այս անցեալին, առակները մինչեւ անցեալ դարը դուրս մնացած են հայ բանասիրութեան քննական չրջանակէն։ Ա. Աբեղեան այս ուղղութեամբ կատարեալ վաստակի տէր առաջին անունը կը նկատէ վիեննական Մխիթարեաններէն Հ. Ղեւոնդ Յովհաննեանը։ Հետաքրքրական է կարդալ որ նոյն մարդին մէջ կատարեալ ընդարձակ հետազօտութիւն մը կատարած է ծանօթ հայագէտ Ն. Մառ որուն երեք հատորով գործը կը կրէ «Ժողովածոյք առակաց Վարդանայ» խորագիրը։

Միջնադարեան առակները որոնք ընդհանրապէս կը վերագրուէին Վարդան Վրդ. անունով առակախօսի մը, յստակ է որ նոյն անձին գրիչէն ելած չեն։ Հասատակաց եղրակացութիւնը այն է որ անոնք յօրինուած են զանազան նպատակներով – կենցաղային, ժողովրդային մտաւոր զբաղումի, խրատականի, բարոյականի, եւայլն–, ու վերագրուած նոյն անձին։ Այդ անձը որ ծանօթ է Վ. Այդեկցի անունով, կ'ենթադրուի որ ծնած է Ժ. դարու վերջերը Հալէպի մօտ Մարաթա հայկական գիւղը։ Ճեւոյ հալածուած է ու հասած Այդեկ, կամ Այդեկայ անապատը ու այդ պատճառով կոչուած «Այդեկցի»։ Անկէ անցած է Դրազարկ վանքը որ կը գտնուէր Սիւնեաց ոչ հեռու։ Ապրած է մինչեւ խոր ծերութիւն։

Ա. Աբեղեանի յառաջաբանին վերջին էջերուն մէջ նիւթ եղած է լեզուն. մեկնելով այն տեսակէտէն որ միջնադարեան հայ գրականութեան գլխաւոր մէկ մասը կիլիկիա մշակուած է, ան ծանրացած է կիլիկեան բարբառին վրայ։ Զայն կը կոչէ «միջնադարի արեւմտահայերէնը»։ Այդ լեզուով գրուած առակներուն աշխարհաբար վերածումին ընթացքին ալ պահպանուած են միջին հայերէնին արեւմտահայերէնի ու արեւելահայերէնի հետ ընդհանրութիւնները. բանասէրը հեղինակը կ'ըսէ թէ կիլիկեան հայերէնը տեսակ մը կամուրջ էր ոչ միայն դասական եւ նոր հայերէնին, այլ նաեւ վերջինին երկու ճիւղաւորումներուն միջեւ։

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՆԻ՞

Գլխաւորաբար Թուրքիոյ երկրաչարժէն դրաւուած միջդպրային լրատուականները մէկդի ձգած ըլլալ կը թուին քրտական նիւթը. ճիշդ է որ Իօճալանի դատին ատրտով եւ վճռաբեկ ատեանին վերջնական որոշումին սպասումին մէջ, ան նոյն այժմէականութիւնը չի վայելեր այլեւս։ Սակայն, Լոնտոն լոյս տեսնող «Ալ Հայաթ»ը վերջերս էջ մը նուիրած է քրտական նիւթին, անդրադառնալով ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ Իրաքի մէջ արձանագրուած անցուդարձին։

Ըստածը այն է որ Հիւսիսային Իրաքի մէջ Քիւրտերը ՄԱԿ–ի ներկայութենէն օգտուելով որոշակի քայլեր կ'առնեն դէպի ինքնավար պետութեան մը իրագործումը։ ՄԱԿ–ի կոմիտէ մը հոն է ապահովելու համար Ապահովութեան Խորհուրդին թիւ 986 բանաձեւին կիրարկումը որ կը սահմանուի «քարիւղի փոխարէն ննդեղէն» տարազով։

Քիւրտ պաշտօնատարներուն գլխաւոր հարցը վերաբնակեցումն է այն գիւղերուն որոնք 80–ական թուականներու սկիզբը քանդուած ու լքուած էին։ Աւելի քան 4500 է անոնց թիւը։ Այդ չրջանին մէջ երկու վարչական կեդրոններու՝ Արպիլի եւ Սիւլէյմանիյէի քիւրտ իշխանութիւնները յաջողած են չկրել միջազգային չըրջափակումին ծանր հետեւանքները։ Ատիկա, բնականաբար, չի նշանակեր որ ամէն բանով գոհացուցիչ է իրենց վիճակը, բայց ամէնէն կարեւորը այն է որ քրտական չրջանը չէ ունեցած մանկական մահերու բարձր տոկոսը, կամ այն համաճարակները որոնք դեղերու պատուաստի չգոյութենէն կը ծագին Իրաքի այլ չրջաններուն մէջ։ Քիւրտիստան անոնք ղէն արտադրելու կարող է· բանջարեղէն, մսեղէն, կաթ։ Կրնայ նոյնիսկ իրմէ աւելցածը ղրկել իրաքեան տարբեր չրջաններ։

Քրտական չրջանին տնտեսութիւնը ծաղկեալ վիճակի մէջ է, համեմատելով Իրաքի կացութեան հետ։ Քիւրտիստանի տինարը իրաքեանին հարեւրապատիկ արժէքը ունի։ Այդ բարգաւաճ վիճակը չատ մը ճարտարագէտներ, բժիշկներ, համալսարանականներ կը մղէ որ աշխատելու երթան քրտական ինքնավար չըրջանը։ Համալսարանի դասախօս մը ամիսը ութ օրուան աշխատանքով Արպիլի կամ Սիւլէյմանիյէի համալսարանին մէջ ամիսէ մը չհասնին տատնապատիկը կը չահի։ Վերջերս Պաղտատ հրամանագրով մը արգիլած է որ իր քաղաքացիները քրտական չրջանը աշխատելու երթան։

Նոյնն է պարագան մարզական չրջանակին մէջ։ Ինքնավար քրտական գօտին կը դիմէն Փութպոլի Իրաքի Ազգային խումբին խաղացողները, մեծ ակումբներու մարզիչները։ Այս կացութիւնը, անշուշտ, մեծապէս կը բարձրացնէ տեղացիին արամադրութիւնը։ Կ'ըսուի մինչեւ իսկ թէ քրտական խումբերու համակիրները երբ անոնց մրցումներուն ներկայ գտնուելով եւ զօրակցելու կ'երթան, Պաղտատի մէջ հինգ աստղանի պանդոկներ կ'իջեւանեն։ Կերպով մը Քիւրտիստան իր անտեսական բարօրութեամբ սկսած է Իրաքցիին համար հանդիսանալ այն ինչ որ էր նախապէս Քուէյթը։

Ուշագրաւ է որ հակառակ բոլոր փոփոխութիւններուն, ինքնավար վարչակազմը ինքզինքը իրաքեան ամբողջութեան մէկ մասնիկը կը նկատէ։ Շրջանին մէջ իրաքեան օրէնսդրութիւնը ի զօրու է, բացի այն օրէնքներէն որոնք քաղաքացիներուն միջեւ խոր կը դնեն անոնց ցեղային պատկանելիութեան, կամ քաղաքական հակումներուն պատճառով։ Այսուհանդերձ, ինքնավար Քիւրտիստանի Խորհրդարանը կը պատրաստուի Ազգային դրօշակի մասին օրէնքի բանաձեւ մը պատրաստելու։ Այդ դրօշակը – կարմիր, սպիտակ, կանանչ ու մէջտեղը արեւով մը – չատ նման է Մահապատի վաղանցուկ հանրապետութեան դինանչանին. Հանրապետութիւն որ Իրանեան Քիւրտիստանի մէջ հռչակուած էր 1946–ին եւ որուն վերջ տրուեցաւ չատ արիւնալի կերպով։ Այդ դրօշակը որ կը ծրագրուի բարձրացնել իրաքեանին քով, բանավէճի մրն ալ պատճառ եղած է ծայրայեղներու եւ չափաւորներու միջեւ. առաջինները կ'ուզեն որ ինքնավար չրջանին միակ դրօշակը քրտականը ըլլայ, մինչ միւսները կը նախընտրեն երկուքին միասին գործածութիւնը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԿՆԵՐ

ԲԱԲԵԼԱՑԻՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԵՒ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԾԵՐՈՒՆԻՆ

Օրին մէկը Բաբելացւոց Թագաւորը բազմաթիւ զօրքերով իր մայրաքաղաքը կը վերադառնար։ Տեսաւ, որ մի ծեր մարդ արմաւենի կը տնկէր։ Ու այսպէս խօսեցաւ Թագաւորը.

«Ո՛վ ծեր, ինչո՞ւ համար այդպէս դառն կ'աշխատիս եւ արմաւենի կը տնկես։ Զէ՞ որ ծառը քառասուն տարի յետոյ միայն կարող է պտուղ տալ· իսկ դուն այսօր կաս, վաղը չը կաս»։

Ծերուկը պատասխան տուաւ. «Ո՛վ բարի Թագաւոր, մի ուրիշ մարդու տնկած ծառէն ես եմ կերեր ու վայելեր· այժմ ես կը տնկեմ, որ ինծմէ յետոյ մի ուրիշը վայելէ»։

Ու Թագաւորը կը հրամայէ. «Հաղար դահեկան տուէք իրեն այդ խօսքին համար, վասնզի բարի եւ օգտակար մարդ է նա»։

Երբ ծերը դրամն առաւ, գոհութիւն տուաւ Աստուծոյ։ Թագաւորը հարցուց. «Ինչո՞ւ համար գոհութիւն կուտաս Աստուծոյ»։ Եւ նա պատասխանեց. «Ո՛վ Թագաւոր, ամէն արմաւենի քառասուն տարի յետոյ միայն պտուղ կուտայ, իսկ իմ ծառս մէ՛կ օրուան մէջ պտուղ տըւաւ»։

Թագաւորը կ'ասէ. «Կրկին հազար դահեկան տուէք իրեն»։ Ծերուկը զարմանալ գոհացաւ։ Թագաւորը մէկ անգամ եւս հարցուց. «Ինչո՞ւ համար նորէն գոհացար»։ Ծերը թէ՝ «Ո՛վ բարի Թագաւոր, ամէն մարդու ծառ տարին մի անգամ միայն պտուղ կուտայ, իսկ իմ ծառս այսօր երկու՛ անգամ պտուղ տուաւ»։

Թագաւորը չատ սիրեց ծերուկը ու տարաւ վերակացու կարգեց իր տան վրայ, որ խրատի արքայազուններ։

ՍՊԱՌԱԶԷՆ ՄԿՆԵՐԸ

Մկները մի օր կը խօսէին իրար մէջ. «Այդ ինչպէ՞ս է, որ մենք ո՛չ ջնջենք ուտենք, ոչ եղջիւր։ Այդ է պատճառը, որ կատուն դիւրութեամբ կը բռնէ մեզ»։

Ու մեր մկները մէկ _ մէկ վայտ սրեցին եւ դլխընին կապեցին. բան է, թէ կատուն գայ՝ կուտին եւ չը բռնուին։ Եւ ահա եկաւ կատուն։ Շուրջի մկները փախան եւ ծակը մտան։ Իսկ որ փայտէ եղջիւրներ ունէին՝ չը կարացին մտնել ծակը։ Կատուն բռնեց եւ կերաւ ամէնը։

ԱԲՐԱՀԱՄ ԵՒ ԻՐ ՀՕՐ ԿՈՒՌՔԵՐԸ

Երբ Աբրահամ դեռ փոքր էր, հայրը կուռքեր կը չինէր։ Եւ մէկ օր, պարկով լի կուռքերը իշու վրայ բեռցած՝ ծախելու կը տանէր։ Ճամբին էշը ճահիճի մէջ վայր ընկաւ, եւ կուռքերը ամէնը վար թափուեցան։ Մէկ քանին ջարդուեցան ու ցեխի հետ խառնուեցան։

Աբրահամ խիստ բարկացաւ։ Հօրէն վախեց եւ ասաց կուռքերուն. «Վա՛յ ու եղուկ ձեզ· այդ ի՞նչ աստուած էք դուք, որ ձեզ անգամ չը պահեցիք այս ցեխէն։ Այժմ ի՞նչ պատասխան պիտի տամ հօրս. ի՞նչ օգուտ ունեցայ ձեզմէ»։

Շատ բարկացաւ նա, մնացած կուռքերը եւս ջարդեց, ցեխի մէջ խառնեց ու ասաւ. «Աւտոր էք արժանի. ցեխի մէջ պառկած մնայէք»։

Եւ սրտնեղ ու խիստ դառնացած՝ առաւ էշը ու տուն վերադարձաւ։ Երբ հայրը՝ Թարան, որդին սրտնեղ եւ չատ դառնացած տեսաւ, ասաւ Աբրահամին. «Ինչո՞ւ համար այդպէս տխուր ես»։

Ու պատասխան տուաւ Աբրահամ եւ ասաւ հօրը. «Գնացի ու ճամբին մի ճահիճի հանդիպեցայ։ Իմ էշս չը կարաց մէջէն անցնել, ընկաւ ցեխի մէջ ու մեր չատ ապրանքները ջարդուեցան։ Ես չատ տխրեցայ ու բարկացայ, դառնալով կուռքերուն ասի. «Ձեր զօրութիւնը ո՞ւր էր։ Քարեր առի ձեռս եւ ամէնը մէկ ջարդեցի։ Ու ահաւասիկ դատարկ կուգամ տուն»։

Հայրը կ'ասէ. «Իրա՛ւ, այդ մեր աստուածներու զօրութիւնը ի՞նչ է, որ մէկ հատիկ էշն իսկ չը կարաց պահել, որ ցեխի մէջէն անցնէր, իսկ իրենք չը կարացին պահել, ապա ուրեմն մե՞զ ինչով պիտի օգնեն»։ Ու հայրը ասաւ որդւոյն. «Զաւակս, դու ողջ լինես»։

ԸՆԿՈՑԸ ԵՒ ՁՄԵՐՈՒԿԸ

Մի մարդ իր ընկոյզի ծառի տակը ձմեռուկ էր ցանել։ Երբ պտղի ժամանակը հասաւ, տէրը բանջարանոց եկաւ, տեսաւ խոշոր ձմերուկները, ապա նայեցաւ ծառի վրայ ու տեսաւ մանր ընկոյզները։ «Տէր Աստուա՛ծ, _ ասաց, – ամէն ինչ, որ ստեղծել ես Դուն, կարգ ու կանոնով է եւ նմանութեամբ, բայց այս երկու պտուղները անդէպ են եւ աննման»։

Երբ այսպէս կը խօսէր մարդը ինքն իր մէջ, այդ միջոցին մէջքի վրայ պառկած էր ծառի տակը ու վեր կը նայէր։ Այդ րոպէին Աստուծոյ հրամանով մի ընկոյզ պոկուեցաւ ծառէն եւ մեծ ուժով դիպաւ նորա ճակատին։ Ճակատը պատռեցաւ եւ արիւն դուրս ելաւ։

Պարտիզպանը տեղէն վեր ցատկեցաւ ու բարձր ձայնով կանչեց առ Աստուած. «Տէ՛ր, _ կ'ասէր, – ամէն ինչ, որ Դուն ստեղծել եւ արել ես, ի կարգի է եւ նմանութեամբ։ Եւ ով որ չը հասկնի Քո ըստեղծածին, իր ճակատը իմին նման կը լինի։ Եթէ ընկոյզի ծառի վրայ ձմերուկ

բուած լինէր, նա անչուշտ սպանուած պի-
տի լինէր ինք»:

ԳՈՂ ՔԱՀԱՆԱՆ ԵՒ ԱՅՐԻ ԿԻՆԸ

Մի քահանայ պղտցաւ մի այրի կնոջ
կովը եւ տարաւ ախոռ: Այրին խմացաւ
այդ բանը, եկաւ քահանայի մօտ եւ ա-
սաց. «Տէրտէ՛ր, մահուանս ժամանակը
հասել է, ե՛կ ախոռը, որ խոստովանիմ»:
Քահանան ներսի տուն տարաւ կովը,
պահեցէն՝ ժամատուն, եւ ժամատունէն՝
եկեղեցի: Իսկ կինը թէ՝ «Տէրտէ՛ր, մա-
հէս առաջ կ'ուզեմ, որ անպատճառ եկե-
ղեցու բեմին առջեւ խոստովանիմ»: Եւ
կովը հանեցին բեմը, վարագոյրն ալ քար-
չեցին դէմը: Երբ եկեղեցի մտան ու նըս-
տան, կինը վարագոյրը բարձրացուց եւ
պատէս խօսեցաւ կովուն. «Ո՛վ զարչելի,
ես քեզ կով դիտէի, արդ, ո՞վ պատարա-
գիչ ձեռնադրեց քեզ, ասա՛»:

ՑԻՄԱՐԸ ԵՒ ՁՄԵՌՈՒԿԸ

Մի խելառ մարդ մէկ հատ արծաթա-
դրամ ունէր: Առաւ փողը եւ քաղաք դը-
նաց, որ այդ փողով մի էշ գնէ: Բայց
մէկ արծաթի փոխարէն ոչ ոք ուզեց մի
էշ տալ: Ցիմարը չուշացաւ գնաց եւ մի մեծ
ձմերուկ տեսաւ այնտեղ: Երկար նայեց
վրան եւ վերջէն հարցուց.

«Այս ի՞նչ է»: Մարդիկ տեսան, որ խե-
լառ է, պատասխանեցին. «Հնդկական էշի
հաւկիթ է այդ, որմէ թանկագին էշ կը
ծնի»:

Ցիմարը ուրախութեամբ մօտի դրամը
տուաւ եւ գնեց ձմերուկը: Ծախողները
իրար տուին իրեն. «Տե՛ս, ի սէր Աստու-
ծոյ, չը լինի այդ հաւկիթը ճամբին ջար-
դուի եւ էշը փախչի»:

Երբ ցիմարը կ'անցնէր գաշտի մէջէն,
ոջը քարի դիպաւ: Ձմերուկը դուրս թը-
ռաւ եւ ձորն ընկաւ: Անտեղ այդ րո-
պէին մի նապաստակ կար: Վախէն դուրս
թռաւ թուխերու տակէն եւ փախաւ: Ցի-
մարը եռեւէն ընկաւ եւ կանչեց աղաչե-
լով. «Վա՛յ ինձ, մի՛ փախիր, հնդկական
իշուկս, մի՛ փախիր, դարձիր քո տիրոջդ
մօտ, խղճա՛ ինձ»:

ԳԱՅԼԸ, ԱՂՈՒԷՍԸ ԵՒ ՋՈՐԻՆ

Գայլը, աղուէսը եւ ջորին եղբայրացան
եւ ճամբայ ընկան: Երբ քաղցեցան ու որս
չգտան, այսպէս խօսեցան իրարու հետ.

«Եկէ՛ք ուտենք մեզմէ այն մէկը, որ ամէ-
նէն կրտսերն է»:

Գայլը եւ աղուէսը որոշեր էին ջորին
ուտել:

Նախ գայլին հարցուցին. «Դու ո՞ր
տարուան ծնունդ ես»:

Գայլը թէ՝ «Ես այն գայլն եմ, զոր Նոյ
նահապետը իրեն հետ տապան առաւ»:

Հերթը աղուէսինն էր: Առաջ եկաւ եւ
ասաց գայլին. «Դու տասը սերունդ ինճ-
մէ փոքր ես: Ես այն աղուէսն եմ, զոր
Աստուած ինք ստեղծեց»:

Հիմա ալ ջորին մօտ եկաւ, դեռ նոր էր
պատուեր. «Իմ ծննդեան թուականը, –
ասաց, – ամբակիս վրայ դրուած է: Ե-
կէ՛ք կարդացէք, թէ ես քանի՞ տարեկան
եմ»: Ու ոտքը վեր բարձրացուց:

Աղուէսն ասաց գայլին. «Գիտեմ, որ
դու դպրոց եղած ես, գա՛յլ եղբայր, եկ
կարդա՛ դիրը»:

Գայլը հաւատաց ու ջնաց, որ կարդայ
դիրը:

Ջորին թէ՝ «Առա՛ջ եկ, դիրս մանր է»:

Գայլը առաջ եկաւ: Այդ րոպէին ջորին
մեծ զօրութեամբ զարկաւ գայլի ճակտին
եւ ջախջախեց գայն:

Գայլը կաղկոնճալէն հեռացաւ: Աղ-
ուէսը թէ՝ «եկ, աւելի մանուր մէկ տող եւս
կայ, այն ալ կարդա»:

Գայլը այսպէս խօսեցաւ ինքնիրեն. «Ես
դիր կարդալը ո՞ւրտեղէն պիտի գիտնայի:
Չէ՞ որ մենք յազգէ ազգ մսագործ ենք եւ
մսագործի որդի»:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

«ԼԻՆՍԻ» ՀԻՄՆԱՐԿԻ ՆՈՐ ՑԱՏԿԱՑՈՒՄԸ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

«Լինսի» հիմնարկը 100 հազար տոլարի նոր յատկացում մը կատարած է Արեւմտեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանին, տրամադրուելու համար Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութեան ներքեւ իրականացուող բարեսիրական ծրագիրներուն եւ կարիքաւորներուն հոգատարութեան աշխատանքներուն: Հիմնարկի հիմնադիրն է Գէորգ Գրքոյեան, ամօրիկեր՝ Ճէյմս Ալճեան:

***

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՁԱՇ,

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի

Լինսինոյի Ս. Նահատակաց եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 8–ին, պատարագած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուած է Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանման քառասունքին առթիւ: Ապա, յարակից «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Քեռապի Ուսումնասիրաց Միութիւնը հոգեճաշ մատուցանած է շուրջ չորս հարիւր հոգիի: Բացումը կատարած է վարչութեան առենապետ Խաչիկ Թիթիզեան: Տիկին Զուարթ Աբէլեան ներկայացուցած է Հայրապետին՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան շրջանի (1977 – 1995) գործունէութիւնը: Խօսք առած են վեր. Վահան Թուրիկեան, Խորէն Պալեան եւ Հայրապետին մօրեղբայրը՝ Կիրակոս Թիթիզեան: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Յուշագրուած է երջանկայիշատակ Հայրապետին յուշարկաւորութեան եւ թաղման տեսերիզը:

***

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ,

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Հոլիվուտի Ս. Յովհաննու Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 6–ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Հանդիսութիւնը վարած է Օշին Քէշիշեան, որ բացման իր խօսքին մէջ, անձնական դրուագներով անդրադարձած է Գարեգին Ա.ի կեանքին ու գործունէութեան: Խօսք առած են Թեմին առաջնորդը՝ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, իրաւաբան Ռուբէրը Քարապետեան, փրոֆ. Գէորգ Մրլոպեան եւ Հայրապետին մօրեղբայրը՝ Կիրակոս Թիթիզեան, անդրադառնալով Գարեգին Ա.ի կեանքին ու գործունէութեան զանազան հանդրուաններուն, հոգեւոր եւ գրական ծառայութիւններուն: Հուսկ՝ Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է:

***

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ,

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱԻԹԵԱՆԻՆ

Կլենտէյլի Գոլէճի սրահներէն մէկուն մէջ, Օգոստոս 1–ին, տեղի ունեցած է գրական – երաժշտական երեկոյթ մը, նուիրուած Վահագն Դաւթեանին, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արարատ» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Փառգուհի Խաչիկեան, ներկայացընելով Վահագն Դաւթեանի կեանքն ու գործը: Ողբացեալ բանաստեղծին մասին յուշեր պատմած է Վահրամ Հաճեան: Երաժշտական բաժնին հանդէս եկած են երգչուհիներ Հեղինէ Յովհաննիսեան եւ Անահիտ Իշխանեան: Հուսկ՝ պարահանդէսը ներկայացուցած է Դաւթեանի «Ռեքուէյէմ»ը:

ԼՐԱՏՈՒ

LIVRES REÇUS

«OH! ARMENIE, ARMENIE...»

(caricatures)

Krikor AMIRZAYAN

«Ախ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ...»

ԳՐԻԳՈՐ ԱՄԻՐԶԱՅԵԱՆ

ազատ թարգմանութեամբ:

Երեւան 1999

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

– Հէ՛, – դոչեց Միսաք, – հունգարացի իշա՞ն եւ ռումանացի ագարակատէ՞ր...

– Այո, ինչո՞ւ այդքան իրար անցար:

– Բայց մենք երկկ դիշեր այդ մարդոց հետ անցուցինք ու փոքէր խաղացինք:

– Ո՞րտեղ...

–Շաւարշի նոր բացած խաղարանը:

– Էյ, արդիւնքը ի՞նչ եղաւ:

– Աղէկ մը սօթթուեցանք, ամբողջ դրամներս առին:

– Քանի՞ հոգի էիք:

– Ես, Շաւարշը եւ Թօմին:

– Շատ աղէկ եղեր է, չճանչցած մարդոց հետ դրամով թուղթ կը խաղցուի՞... Տապա այդ Թօմին չատ վարպետ է եղեր փոքէրի մէջ, ամէն հնարքներ գիտէ եղեր շանս ստեղծելու, ինչպէս ինք կ'ըսէր,

– Կ'երեւայ, որ իրմէ վարպետներուն հանդիպեցաւ այս անգամ:

– Իրաւ թէ ամէնուդ համար օգտակար դաս մը ըլլար ասիկա, – ըսաւ Բարսեղ աղա հայրական չեչտով մը:

– Դաս ըլլայ չըլլայ, ես հիմա չուարեր մնացեր եմ ... ամբողջ քովի դրամս գըներս, 50 տրախմիով խաղարանէն դուրս ելայ, որուն քանը արդէն ծախսեցեր... մինչեւ որ Պոլիս դրեմ, դրամ բերել տամ, չարաքներ կ'անցնին, Աթէնքի մէջ ձենէ դաս մարդ չեմ ճանչնար, եկայ խնդրելու, որ ինծի փոխառութիւն մը ընէք, դրամս հասնելուն անմիջապէս կը վերադարձնեմ...

– Աղէկ, ամա, այս միջոցիս ես ալ նեղուած եմ, ունեցած դրամս Սահակ էֆէնտիին ղրկեցի, միասին ընկեր եղած ենք, հազիւ մեզի բաւելու չափ դրամ ունիմ քովս. Ռումանիայէն ալ նամակ առինք, այսօր – վաղը մեր փեսացուն պիտի դայ, դալուն պէս ալ պսակը պիտի ընենք, նորէն աւելորդ ծախքեր պիտի ըլլայ, այնպէս որ չատ կը ցաւիմ, բայց չեմ կրնար բան մը ընել:

– Կ'աղաչեմ, մի մերժէք, ամբողջ յոյս ձեր վրայ դրած եմ, իրաւ որ անձնասպան կ'ըլլամ, – դոչեց Միսաք:

– Ինչո՞ւ խենթ խօսքեր կ'ընես, անձնասպան ըլլալու ի՞նչ կայ:

– Դեռ ի՞նչ պիտի ըլլայ, առանց դրամի, օտար երկրի մը մէջ, ուր ձենէ գատ մարդ չեմ ճանչնար, անձնասպան չըլլամ եւ անօթի սատկի՞մ:

– Ազգային իշխանութեան չդիմե՞ս, կարօտեալներուն օգնող մարմին մը կայ եղեր...

– Ինչ խօսքեր կ'ըսէք, Բարսեղ աղա, – դոչեց Միսաք արժանապատուութիւնը վիրաւորուած ձեւով մը, – ինծի պէս մէկը երթայ բերան ծռէ այդ մարդոց... մեր գերդաստանին անունին կը վայլէ՞... այսօրուան օրս դիտէք, թէ ինչ անուն ունինք Պոլսոյ մէջ ... չէ, կը մեռնիմ, այդ բանը չեմ ըներ:

Բարսեղ աղա պահ մը մտածեց, հասկըցաւ, որ օձիքը պիտի չկրնար ազատել եւ ըսաւ.

– Ինչ որ է, թէեւ ինծի համար մեծ զոհողութիւն մըն է ըրածս, բայց չեմ ուզեր ձեզի ալ բոլորովին առանց դրամի թողուլ, 500 տրախմի տամ, խնայողութեամբ բաւական ժամանակ կրանք ապրիլ, դուք անմիջապէս ձեր նամակը գրեցէք Պոլիս...

– Արդէն գրեցի, – ընդմիջեց Միսաք:

– Աղէկ ես ըրեր... վստահ էք, որ հոնկէ դրամ պիտի ստանաք:

Բարսեղ աղա 500 տրախմի յանձնեց եւրիասարդին:

– Իբրեւ ձենէ աւելի տարիքոտ եւ փորձառու, կը խրատեմ, որ, – ըսաւ, – այդ թղթախաղէն վազ անցնիք, մանաւանդ օտար տեղեր, անճանաչ մարդոց հետ խաղալէ:

– Բան մըն էր՝ եղաւ, խարուեցանք, մեր դիմացիններըը պարկեշտ մարդիկ կրծեցինք:

– Այդ Շաւարշն ալ արդէն չատ վստահելի մէկը չէ, – չարունակեց Բարսեղ աղա:

– Ինծի՞ պիտի ճանչցնէք Շաւարշը, – պատասխանեց երիտասարդը խնդալով:

– Ճանչնալով հանդերձ նորէն քովէն չէք բաժնուիր:

Այս խրատականները ճանճրացուցիչ թուեցան Միսաքի, որ ոտքի ելաւ ըսելով.

– Քանի որ ժամադրութիւն մը ունիք, ձեղի արգելք չըլլամ, Բարսեղ աղա, չատ չնորհակալ եմ... վստահ եղէք, որ Պոլսէն դրամ ստանալուս ձեր 500 տրախմին կը վերադարձնեմ, առայժմ մնաք բարով:

Երիտասարդին մեկնելէն ետքը Բարսեղ աղան ալ սուրճերուն դրամը վճարեց եւ դուրս ելաւ սրճարանէն:

– Օրը ձախող սկսաւ, Աստուած ետքը բարին ընէ, – մտածեց ինքնիրեն:

Քանի մը վայրկեան յետոյ հասաւ այն օթէլը, ուր իջեւանած էր Ստեփան Ցետուեան իր ընտանիքով: Այս վերջինը սիրալիր կերպով ընդունեցաւ զինքը:

– Ուշ մնացիր, – դիտել տուաւ:

Բարսեղ աղա իրրեւ ինքնարդարացում պատմեց իրենց պանդոկին մէջ պատահած դէպքը, յետոյ իր հանդիպումը ու խօսակցութիւնը Միսաքի հետ:

– Ես եթէ քու տեղդ ըլլայի, այդ 500 տրախմին չէի տար, – յայտարարեց Ցետուեան, – ասդին աւուր հացի կարօտ գաղթականներ կան, անօթի ծարաւ կը մեռնին կոր, անոնց չօգնել ու երթալ այդ խաղամոլ, ծոյլ ու անօգուտ երիտասարդին 500 տրախմի տալ, պարզապէս մեղք է:

– Այդ կարօտներուն ալ կուտանք, – պատասխանեց Բարսեղ աղա իր գործած յանցանքը թեթեւցնելու համար:

– Այդ տեսակ դատարկապորտ սրիկաները պէտք չէ քաջալերել:

– Ես ալ կատարելապէս քու գաղափարդդ եմ:

– Ուրեմն ինչու դրամ տուիր, չէի՞ր կրնար մերժել:

– Կարելի չէր, այդ Միսաք պէյը մեր խնամիին՝ Սահակ էֆէնտիի մօտ ազդականն է, կը հասկնա՞ս...

– Եթէ ազգականն է, թող անոր դիմէ ... ինծի գալու էր այդ Միսաք պէյը, որ իրեն պէտք եղած ընդունելութիւնը ընէի:

Այս վիճաբանութիւնը թերեւս աւելի երկարէր, եթէ նոյն միջոցին հիւրասրահ չմտնէր 40 տարեկանի մօտ երկայնահասակ, նիհար, թաւ պեխերով մարդ մը:

Ցետուեան փութաց նորեկը ներկայացընելու Բարսեղ աղային:

– Պարոն Բաբիկ Վաչտակեան, – ըսաւ, – այստեղի հայ պաղթականներու քէմփին վերակացուն է, Պոլսէն կը ճանչնամ զինքը, չատ պարկեշտ եւ չատ պարտաճանաչ անձ մըն է:

– Շատ դոհ եմ հետը ծանօթանալուս, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Պարոն Բաբիկ, – չարունակեց Ցետուեան, – երէկ խոստացաւ այս առտու դալ ու զիս տանիլ քէմփը, որպէսզի մօտէն տեսնեմ հոն տիրող խեղճութիւնը, մտածեցի, որ դուն ալ անշուշտ կը հետաքրքրուիս եւ անոր համար լուր ղրկեցի քեզի:

Ցետոյ Բաբիկի դառնալով աւելցուց.

– Մեր Բարսեղ էֆէնտին չատ բարի ու ազդասէր անձ մըն է եւ ձեռքէն եկած բարիքը չի զլանար:

– Իր անունը լսած էի, բայց անձամբ ճանչնալու պատիւը չէի ունեցած, – պատասխանեց Բաբիկ:

– Իր ազդասիրութիւնը մանաւանդ չափ ու սահման չունի, – չարունակեց Ցետուեան, – իր տուները, խանութը, ունեցած – չունեցածը ծախեց, որպէսզի երթայ Հայաստան հաստատուի, բայց վրայ մարդ եկաւ...

(Շար. 89)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Communiqué

La Croix Bleue des Arméniens de France est profondément touchée par la présence de victimes dans notre communauté et la destruction totale ou partielle des édifices arméniens lors du séisme en Turquie, et exprime sa solidarité envers ses compatriotes.

La Croix Bleue des Arméniens de France fidèle à sa vocation, s'organise pour venir en aide aux sinistrés.

Soyez à l'écoute de son appel à la solidarité.

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION

Les bureaux sont ouverts du lundi au vendredi de 14h00 à 20h00

Tél : 01 48 24 46 57

Fax : 01 48 24 98 97

Adresse :
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

DATE A RETENIR

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section Chaville organise au profit de l'Orphelinat de Nork (Arménie)

un DINER DANSANT

le 25 Septembre à 20 heures 30,

animé par *MARTEN YORGANTZ et son orchestre*

à l'«Atrium» de Chaville,
3, Parvis Robert Schumann,
Avenue Roger Salengro, 92370 Chaville

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի մասնաճիւղին՝

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16

Salle des Fêtes «Léo Ferré» de Bagneux

Animation : Orchestre «SPITAK»

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

VOYAGE A VENISE

L'Association SAINTE-CROIX de Paris projette de réaliser en **Novembre 1999** le voyage à Venise qui avait dû être ajourné en 1998. Les personnes intéressées sont priées de prendre contact le plus rapidement possible avec

Le Secrétariat de l'Association :
Tél. : **01 40 51 11 90**

ou **la Paroisse de Paris :**
Tél. : **01 44 59 23 50**

ou **la Paroisse d'Arnouville-lès-Gonesse:**
Tél. : **01 39 85 15 56**

pour renseignements et réservations.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷԼԻԱ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 29

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին :

Պատարագ ժամը 10–ին :

Կը պատարագէ՝
ՀՈՐԻՆ ԱՐԵՂԱՑ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը քարոզէ՝
ՄԻՔԱՅԵԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱՋԱՊԱՀԵԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մանաճիւղի միօրեայ ղպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու

պատմութիւն

թատրոն

երգ, պար եւ մուսիկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար :

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 _ 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նապլի Ֆուրթիւնի
01 _ 45 _ 84 _ 57 – 18

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :**
pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :**
pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :**
pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire

6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

***

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30

à l'Ecole Henri-Wallon

2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՀԱՐԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻԽՈՒՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՀԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՀԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր պէլուխ։

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 27
VENDREDI
27 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·715 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.715

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԵՏՔ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՆՈՒԱՋԵՑԱՒ...

18·000-ԷՆ 12·000-Ի ԻՋԱՒ

Ֆրանսական մամուլը չատ խիստ կ'արտայայտուի Թուրք Իշխանութեան հանդէպ որ «անկարող է իր մեռեալներն իսկ հաշուելու» ինչպէս կը գրէր «Ֆիկարօ» Օգոստոս 26-ին: Կարելի պիտի ըլլար ինդալ, կ'ըսէ իր թղթակիցը՝ էրիք Պիէկալա, եթէ սրտաճմլիկ չըլլար: Օգոստոս 24-ին, մեռեալներու պաշտօնական թիւն էր՝ 17·997, 24 ժամ յետոյ իջած էր 12·000-ի: Եւ Օգոստոս 25-ին, ամբողջ օրը, կառավարական գրասեան աղբիւրներ իրարու վրայ ճգած են այդ անորոշութեան պատասխանատուութիւնը: Ինչ որ ըլլայ, հաշուեկշիռը առժամեայ է, քանի 30·000 անհետացածներու մասին խօսք կայ տակաւին: Այս չափի կացութիւնը, ցոյց կուտայ, կ'աւելցնէ թղթակիցը թըրքական դրութեան անկազմակերպութիւնը: Մամուլն ալ, որու լռելու հրահանգ տրուած էր իր քննադատութիւններուն համար, կը չարունակէ ամբաստանել իշխանութիւնները: «Սապահ» դէպք մը կը պատմէ: Եալովայի մէջ, ընկերային ապահովագրութիւնը կարգադրութիւն մը ըրած է, որպէսզի կանխաւճար մը տրուի այրիներուն իբրեւ յետագայ թոշակին եւ միաժամանակ փոքրիկ գումար մը իբրեւ հարազատներուն յուղարկաւորութեան համար: Նոյն աւեն, կարմիր Մահիկը (թրքական կարմիր Խաչ) 7,5 միլիոն թըրքական լիրա (100 Ֆրանք) կը հաշուէ այն պարտադիր պատանքները մահմեական թաղումի համար եւ տանտապահիկ աւելի յուղարկաւորութեան արարողութեան մը: Կարմիր Մահիկը արդէն ամէնէն քննադատուած կէս կառավարական հաստատութիւններէն մէկն է: Վըրանները այնքան դէշ ապրանք են, որ առաջին անձրեւէն իսկ ազէտալի հետեւանքներու տեղի տուած են, որովհետեւ անջրանցիկ չէին: Եւ «Սապահ» նկատել կուտայ որ կարմիր Մահիկի նախագահն ալ, տարիներէ ի վեր Անգարայի մեկ մեծ պանդոկը կ'ապրի, օրական 400 տոլարի, զոր կը վճարէ կարմիր Մահիկը: կը քննադատուի նաեւ բանակը, իր դաղաչարժութեան համար:

Նոյն օրը (Օգոստոս 26) «Լիպերասիոն» ալ խիստ արտայայտութիւններ ունէր եւ առանձին յօդուած մը նուիրուած էր Առաջնորդութեան ծայրայեղ ալ նախարար՝ Օսման Տուրմուշի որու կը չնորհուէր, խորագրով, «Լրբութեան դափնեպսակը»:

Նաթաթաթերթերն ալ լայն տեղ կուտան «Գուրիէ էնթէրնասիոնալ», թղթակցութենէն զատ խմբագրական մը ունի որ սորագրած է Ալեքսանտր Ադէը, որու թրքամէտ, չըսելու համար թրքասէր տըրամադրութիւնները գաղտնիք չեն:

«Թուրքիա՝ Քաղաքական երկրաչարժ» խորագրին տակ, ան, նախ կ'անդրադառնայ Իզմիթի երկրաչարժին դրելու համար թէ «ներկայ հաշուեկշիռը արդէն իսկ ամէնէն ծանրն է վերջին երկու տասնամեակներուն»: Ինչ որ, գոնէ առ այժմ, սխալ է քանի Հայաստան միայն պաշտօնապէս 25·000 մեռեալ ունէր: Ու կ'ոգեկոչէ այս առթիւ ճափոնը եւ աւելի վաղ ժամանակներու Զինաստանը: Ցետոյ, երկարօրէն կը ծանրանայ Թուրքիոյ վրայ վերլուծելով քաղաքական կացութիւնը եւ չի վարանիր դրելու.- «Այս երկիրը, 1945-էն ի վեր յառաջդիմած է նախ բազմատարբը, ապա դեմոկրատ, բաւին ամէնէն ուժով խմատուով, փորձառութեամբ մը, անհամեմատական աշխարհին մէջ»: Այս ամբողջին պատճառով Ադէը կը գտնէ որ Եւրոպա աւելի լաւ պէտք է հասկնայ Թրքական գրաւարկը եւ ներշնչուի Յունաստանի Աթաթիւրքեան նախարարին հաչտարար վերաբերմունքէն:

«Նուվել-Օպսէրվաթէօր» չատ աւելի լայն տեղ տրամադրած է եւ հարցազրոյց մըն ալ ունի վարչապետ Պ· Էճեվիթի հետ: Ան կը խոստովանի՝ «Կը հասկնամ ժողովուրդին բարկութիւնը» եւ ինչ կը վերաբերի Առողջապահութեան նախարարին, կ'ըսէ թէ «դէշ արտայայտուած է, իր խօսքերը ճիշդ հակառակն են մեր մտածածին: Մոբայիզ երախտապարտ ենք միջազգային հաւաքականութեան եւ մանաւանդ մեր Յոյն դրացիներուն»: Կը ճշդէ որ օտար փրկարար ջոկատներու մեկնումը չէն պահանջած, Թուրքերը հրէշներ չեն, կ'աւելցնէ: Ինչ կը վերաբերի, վատորակ չէնքերու կապալառուներուն, կը գտնէ որ դրեթէ անկարելի պիտի ըլլայ պատասխանատուութիւնները ճշդել: Անդրադարձ մըն ալ կայ քրտական հարցին: Էճեվիթ կ'ըսէ թէ անձնապէս դէմ է, իր կուսակցութիւնն ալ, մահապատիժի ու ժպակլով կ'աւելցնէ լրագրողուհիին՝ «Բայց, առայժմ, յաջորդ հարցումը մի հարցընէք»: Կ'ակնարկէ անշուշտ, Ա· Իօճալանի պարագային: Զարհուր Քիւրտերը, կ'ըսէ, ամէն տեղ ներկայացուած են, Ազգային Ժողովին մէջ չուրջ 200 են (550-ի վրայ): Ան հարցումին թէ.- «Իսկապէս կը խորհիք որ ՓՔՔ-ի ուզած մշակութային ինքնավարութիւնը վտանգ մը կը ներկայացնէ», Էճեվիթ կը պատասխանէ.- «Մշակութային ինքնավարութեան մասին կը խօսին, բայց, ամէն մարդ դիտէ որ անկախութիւն կ'ուզեն: Թուրքիան պէտք եղածին չափ կտրատումներու ենթարկուեցաւ Առաջին աշխարհամարտէն ետք, չենք ընդունիր երբեք նոր վնաս մը մեր ամբողջականութեան: Ինչ որ Քիւրտ ժողովուրդը կ'ուզէ անտեսական զարգացում է, որովհետեւ զարերու երկայնքին, ատատպետերու տիրապետութիւնը կրեցող, Թուրքերը, ինչպէս Քիւրտերը չատ աղքատ են: Որեւէ արդելք չկայ որ Քիւրտերը իրենց թերթերն ու դիրքերը ունենան: Ինչ կը վերաբերի դպրոցին, Հանրապետութեան դպրոցն է, Հանրապետութեան լեզուով, ինչպէս Ֆրանսա: Հետաքրքիրը, դեռ կարելի չէ»:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԺԱՔ ՇԻՐԱՔԻ

Նախագահ Ժ. Շիրաք կոչ ըրած է Եւրոպայի 15-երուն որ «արագացնեն Թուրքիոյ նկատմամբ եւրոպական ռազմավարութեան դրամական ճիւղին որդեգրումը եւ գործադրութիւնը»: Նամակ մը գրկած է Եւրոպական Միութեան բոլոր դեկավարներուն, չեչտելով թէ Ֆրանսական պետութիւնը «անհրաժեշտ» կը նկատէ որ «Եւրոպական Միութիւնը, որպէս այդ, յստակօրէն իր զօրակցութիւնը յայտնէ Թուրքիոյ հետ»:

Շիրաքի այս ընթացքը մեծ տպաւորութիւն գործած է Թուրքերուն վրայ: Թուրք մամուլը Ա· էջերէ խոր չնորհակալութիւն կը յայտնէ նախագահ Շիրաքի թըրքամօտ կեցուածքին ու անկեղծ բարեկամութեան· կ'ըսէ թէ ան ինչպէս միշտ այս առիթով եւս ցոյց տուած է որ «Թուրքերու խնդիրն բարեկամ մըն է»:

Գերմանիոյ Արտաքին նախարարն ալ դրած է Ֆինլանտական նախագահութեան (ներկայիս Եւրոպայի Միութեան հերթապահը Ֆինլանտան է) մաղթելով որ «առաւտաճեան օժանդակութիւն մը» ըլլայ եւ անմիջապէս տրամադրուի Անգարայի խոստացուած 1 միլիառ եւրօն, ցարդ արգելի տակ յունական վէթոյին պատճառով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 25 / 26)

Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ Ա· ԲԼԷԵԱՆԻ

Ա· Բլէեանի պաշտպան խորհուրդը Օգոստոս 25-ին յայտարարութեամբ մը դիմած է երկրին իրաւապաշտպան, հանրային – քաղաքական կազմակերպութիւններուն, Հայաստանի մէջ գտնուող դեսպանութիւններուն եւ միջազգային կազմակերպութիւններուն: Յայտարարութեամբ ըսուած է որ «Նոր Ուղի»ի կուսակցապետը չորրորդ ամիսը ըլլալով արգելափակուած է ու զրկուած խօսքի ազատութենէն· կ'ենթարկուի նուաստացուցիչ վերաբերումի ու պատիժի: Կան տեղեկութիւններ թէ անոր առողջական վիճակը վտանգուած է եւ բժշկական տեղեկագրով հաստատուած է թէ մարմնական վնաս կրած է: Պաշտպան խորհուրդը կը խնդրէ որ վերանչեալ կազմակերպութիւնները իրենց հեղինակութիւնը գործածեն վերահաստատելու համար Ա· Բլէեանի իրաւունքները:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԱՄՆ-ՈՒ ԴԵՍՊԱՆԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Օգոստոս 25-ին ընդունած է ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպան Մ· Լեմբըը: Տեսակցութիւնը նիւթ ունեցած է Հայաստանի եւ զրացի երկիրներու յարաբերութիւնները: Զրուցակիցները անդրադարձած են նաեւ զարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման ընթացքին:

*
**

ԼՈՌիի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լոռիի մարզպետ Հ· Քոչինեանի որոշումով չրջանի 106 բնակավայրերուն մէջ Հոկտեմբեր 24-ին համայնքի ղեկավարի եւ պաշտօնատարներու ընտրութիւն տեղի կ'ունենայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահներուն ժընեւի վերջին հանդիպումին նախօրեակին ադրբեջանական մամուլի «Ազատլըք» թերթին (Օգոստոս 19) մէջ Ց· Մամատով նիւթ ըրած է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի բանակցութիւններուն ԼՂՀ-ի ալ որպէս կողմ մասհամար ուշադրաւ է որ Մինսկի խումբին համար ուշադրաւ է որ Մինսկի խումբին երեք նախագահներն ալ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով Բաքուի կը թելադրեն

(Շար·ը Դ· էջ)

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ· Օսկանեան ու իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած են Զինաստանի ժողովրդական ներկայացուցիչներու ժողովին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահին հետ, դիմաւոր նիւթ ունենալով տնտեսական գործակցութեան ընդլայնումի հեռանկարները: Վ· Օսկանեան ներկայացուցած է Ղարաբաղի հարցին բանակցութեան ընթացքն ալ: Ապա քննարկուած է Հայաստան – Զինաստան խորհրդարանական բարեկամութեան խումբ ստեղծելու խնդիրը: Նոյն օրը Հայաստանի նախարարը տեսակցած է չին իր պաշտօնակիցին հետ հետ ալ, յետոյ դասախօսած Զինաստանի միջազգային հետազօտութիւններու հիմնարկին մէջ:

*
**

ՃԱՏՐԱԿ

ՅԱԿՈԲԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆԴԸ ՀԱՒԱՍԱՐԵՑՈՒՑԱԾ

Ճատրակի աշխարհի առաջնութեան աւարտականի երրորդ խաղին (Օգոստոս 25) Հայաստանի ներկայացուցիչը Վլ· Յակոբեան 57 քայլէն ետք յաղթանակ տարած է ռուս իր մրցակիցին Ալ· Խալիֆմանի դէմ: Երկու խաղացողները այսպէտով ունին մէկ մէկ յաղթանակ եւ հաւասարութիւն մը, ինչ որ իւրաքանչիւրին համար կը նշանակէ 1,5 կէտ:

ՓՔՔ-Ի ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Քրտական դինեալ կազմակերպութեան ՓՔՔ-ի նախագահական խորհուրդը համաշխարհային մամուլին եւ հանրային կարծիքին յայտարարած է որ առանց ըսպասելու որոշուած Սեպտեմբեր 1 թուականը, գործադրութեան կը դնէ Ա· Իօճալանի Օգոստոս 2-ի Հիւսիսային Քիւրտիստանէն քաշուելու հրահանգը: ՓՔՔ կը յայտնէ թէ այդ որոշումը տուած է որպէս զօրակցութիւն երկրաչարժին հետեւանքները դարմանելու գործին: Կազմակերպութիւնը կը չեչտէ թէ պատերազմին վերջ տալու որոշումը Թուրքիոյ թէ՛ պետութեան, թէ՛ ժողովուրդին արուած կարեւոր նեցուկ է որ միեւնոյն ատեն ապացոյցը կը բերէ խաղաղութիւն հաստատելու քրտական վճռակամութեան:

Յայտարարութեան մէջ կ'ըսուի որ երկրաչարժը ցոյց տուած է Թուրքիոյ մէջ պարզուած կացութիւնը. Քիւրտերու դէմ մղուած 15 տարուան պատերազմը պատճառ եղած է որ երկրին ժողովուրդը ծայր աստիճան անկազմակերպ ու անզօր ձգուի: Այդ պայմաններուն մէջ յատուկ նչանակութիւն կը ստանայ Քիւրտերու ցոյց տուած զօրակցութիւնը:

Նախագահական խորհուրդը նոյն յայտարարութեամբ կոչ ուղղած է Թուրք պետութեան որ ինք ալ համապատասխան քայլերու դիմէ, որպէսզի առանց կոմպերուն վնաս պատճառելու, բուն նպատակին՝ խաղաղութեան հասնիլ կարելի ըլլայ:

Քրտական «Էօզկիր փոլիթիքա» օրաթերթը նոյն յայտարարութեան ու միակողմանի նահանջին լուրին սիւնակներուն մէջ տեղ տուած է Թուրք իշխանութիւններու մէկ յայտարարութեան ուր կ'ըսուի թէ քրտական չրջաններու մէջ գործողութիւնները կը չարունակուին ու տասը քիւրտ մարտիկներ սպանուած են:

ԾՆՆԴԱՏՈՒՆԵՐՈՒ «ՅԱՃԱԽՈՐԴ»ՆԵՐԸ ԵՒ «ԳՆԱՑՈՒՑԱԿ»ՆԵՐԸ

•

Հայաստանի քնակչութեան թիւի նուազումին մէջ որպէս գլխաւոր ազդակ կը նշուի արտագաղթը որուն համար մինչեւ մէկ միլիոնի թիւ կը տրուի: Որքա՞ն ըստոյգ է ատիկա, ոչ ոք կրնայ ըսել, քանի որ պաշտօնական աղբիւրներ այդ մասին տուեալ չեն հրապարակեր եթէ նոյնիսկ կան կատարուած վիճակագրութիւններ: Սակայն, մեր գաղութներուն մէջ, Պոլիսէն մինչեւ Լոս _ Անճըլըս, ուշագրաւ նորութիւն է Հայաստանցիներու օրէ օր աւելցող ներկայութիւնը:

Շատ չատերու կողմէ «ազգային ցաւ» որակուած այս երեւոյթին չափ մտահոգիչ է երկրին քնակչութեան նօսրացումին երկրորդ պատճառը. ծնունդներու համեմատութեան զգալի անկումն է ան որուն մասին սակայն նուազ կը դրուի, կամ կը խօսուի: Հայը որ աւանդութեամբ բազմազաւակ է, հետզհետէ սկսած է կորսընցընել այս յատկանիշը: Հայաստանի ու յատկապէս Սփիւռքի մէջ, քաղաքակրթութեան հետեւանքներէն է այդ կորուստը ուր կը գերիշխէ մտեսական ազդակը: Բիչով գոհանալու առաքինութեան անտեսումն ալ որոշ դեր ունի ատոր մէջ. մանաւանդ, երբ կոյր մրցակցութիւն մը կը մղէ քանէ մը պակաս չմնալու. նոյնիսկ ամէնէն անհեթեթէն:

Այս գլխուն մէջ կը զետեղուի չատ չատերու անծանօթ, արժեւորող այլ ազդակ մը որ կուգայ Հայաստանի առողջական հաստուածէն: Այդ հաստուածը յաղորդութիւններու, զրականներու հետ իր մասին խօսեցուցած է ու կը խօսեցնէ նաեւ հիպոկրատեան սկզբունքին բաւական անյարիր ընթացքներու պատճառով: Աւելորդ է նշումը թէ գլխաւոր դերակատարը հոս եւս տնտեսականն է:

Այդ տնտեսականը ուղղակի «կաշառակերութիւն», կ'որակուի էջի մը մէջ որ նիւթ կ'ընէ ծնունդներու նուազման երեւոյթին մէկ երեսը: Այդ կաշառակերութիւնը որուն ընկերացած է «խիստ ու վայրենի վերաբերմունք»ն ալ, վայր ունի ծննդաւոնները: Էջին հեղինակը՝ Անահիտ Մինասեան («Նորաթերթ», Օգոստոս 12) յիշեցնելէ ետք թէ ծննդաբերութիւնը սկզբունքով անվճար է, կ'ըսէ թէ այսուհանդերձ, յաճուկ գիներ սահմանուած են այդ շրջանակին մէջ ու «գնացուցակ»ը կը ներկայացուի անխտիր բոլորին, առանց նկատի առնելու ընկերային վիճակ, բազմազաւակ ըլլալու պարագայ, տնտեսական պայմաններ եւայլն:

Ըստ ածին որպէս ապացոյց տրուած են այդ տխուր ու նոյն ատեն ընդվզեցնող վերաբաւութեան տէր խումբ մը երիտասարդ մայրերու վկայութիւնը – հակազդեցութիւնները:

Առաջինը վերաբաւութեան տիրացած է Նորքի Գ. զանգուածի հիւանդանոցին մէջ: Նախ կը գանգատի մանկաբարձներու դաժան վերաբերումէն: Կ'ըսէ թէ չրթունքները ներսն հարուածները իջած են, ամէն անդամ որ ցաւէն ճչացած է: Բաած են թէ պէտք է դիմանալ եւ թէ ինք ո՛չ առաջինն է, ոչ ալ վերջինը: Ամէնէն մաքէ չանցած տեղերէն մէկուն մէջ նման կոպտութեան դարմանքը չթօթափած, մարդ կը կարդայ թէ «քայց դա դեռ ոչինչ»: Բուն տարակուսելին այն մրցակցութիւնն է որ կայ հիւանդներու եւ յղիներու համար, հիւանդանոցին բժիշկներուն միջեւ: Ամէն մէկը կ'ուզէ ինք բուժել, կամ ծննդաբերութիւնը կատարել, ի'նք գրպանելու համար «գնացուցակ»ով սահմանուած վարձքը: Այդ պատճառով ալ նոյն երիտասարդուհին ցաւերը ասեղով մը կ'արգասցնեն, մղելով վաղաժամ ծննդաբերութեան. ան կ'եզրակացնէ, չատ հաւանօրէն իրաւացի կերպով. «վախենում էին լոյսը բացուի, հերթափոխութիւն լինի, եւ իրենք զրկուին այդ բանից տեսարժան գումարից...»:

Լրագրողուհին երկրորդ խօսակիցը լրագրողուհի մըն է. իր իսկ արտայայտութեամբ, այդ պարագային չնորհիւ քիչ մը վախցուցած են ու համեմատաբար «լաւ» վերաբերում տեսած է. բայց ինք ալ կը հաստատէ որ «մանկաբարձների անուշադրութիւնն ու անտարբերութիւնից բխող դաժանութիւնը վախ են ներշնչում...»:

Պահանջուած գինը վճարելու կարող երիտասարդուհի մը որ դիմած է Երեւանի զանգուածի հիւանդանոցը, ինք վերոնշեալ վերաբերմունքներուն ենթակայ չըլլալով հանդերձ, կը հաստատէ անխղճութիւնը: Կ'ըսէ թէ իր քով պահած է բազմանդամ, համեստ ընտանիքի մը հարսը որուն ոչ մէկ օգնութիւն ցոյց տրուած է: Ջանալով հասկնալ հանդերձ որ ընկերային ծանր վիճակը կ'ազդէ նաեւ բժիշկներուն, հարց կուտայ թէ այդ պատճառով մարդկութեան խիղճը պիտի մեռնի՞:

Ուրիշ մը որուն ամուսինը պետական հիմնարկի աշխատող է եւ ամիսը 15 հազար դրամ կը ստանայ (30 տոլարի չափ), հարց կուտայ թէ ատով պիտի ապրի՞ն, պետական հարկե՞րը վճարեն, թէ բժիշկներու պահանջը բաւարարեն: Հաշուապահ կին մը կ'ըսէ թէ 500 տոլար վճարած է զաւակին «ճիչը լսելու համար»: Գնացուցակը տոլարով կը ներկայացուի: Վճարումը իրեն այն տպաւորութիւնը գործած է թէ «կարծես զաւակդ գնում ես, ոչ թէ ծննդաբերում...»:

Ա. Մինասեանի ամփոփած այս քանի մը պարագաներուն մէջ ուշագրաւ է «գաժան – դաժանութիւն» որակումներուն կրկնութիւնը: Ու ան ալ ոլորտի մը մէջ որուն դերակատարները ընկերութեան ամէնէն նեղ կացութիւնը ունեցողները չեն: Հետաքրքրական է Ա. Մինասեանի նշումն ալ թէ ծննդատուներու «գնացուցակ»ները կը յուշեն որ բժիշկներու համար առաւել չահաւէտը «կեսարեան վիրահատում»ներն են. ատիկա հարց տալու կը մղէ դինքը թէ ատիկէ՞ ծննդաբերութեան վերջին տարիներուն յաճախացած «կեսարեանները»...: Զի մոռնար նաեւ բժիշկներու անխիղճ քայլերու պատճառով կրկին մայրանալու հաճոյքէն զրկուողները, բժշկական գործիքներու, ծննդաբերութեան սխալ օգնութեան հետեւանք հաշմանդամ մնացած նորածինները: Կը մերժէ այն արդարացումը թէ մեղաւորը պետութիւնն է որ բժիշկներուն աշխատավարձը չի տար, կամ ընկերային վիճակը կը պարտաւորեցնէ նման ընթացքներ: Առողջապահութեան մարզը որ մարդկային կեանքին վերաբերող է, անպատման պէտք է ունենայ ո՞ր ըոշակի իր չափանիշները ու անոնք պէտք է յարգուին:

Ցաւակ է որ նման էջերու տուն տուող «բժիշկ»ներ թ-ման ունեն այս կարգի հրապարակումներու, դժգոհութիւններու, գաժանութեան պիտակներու վրայ: Սակայն, արդեօք առողջապահական մարզը պլխաւորողներ, սկսեալ նախարարէն, ո՞ր ճակատին մաս կը կազմեն. թքնողներո՞ւ, թէ գոնէ կէս – ափանջ լսողներու...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՎՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ԺԱՄԱՆԱԿ ՈՒՆԻՄ»

Ինքնաչարժի ծանուցումէ մը կը քաղեմ հետեւեալ պատմութիւնը: Պատմութիւնը ծանուցումի պատմութիւն է, ծանուցումին նպատակն ալ իր ծանուցած ինքնաչարժը ծախել է: Բայց ես այդ ծանուցումէն ուրիշ դաս մը կը քաղեմ:

Երիտասարդ մը կը խօսի իր հօրը մասին:

– Հայրս երիտասարդ տարիքէն ի վեր կ'երազէ ինքնաչարժ մը ունենալ: Կ'երազէ ինքնաչարժ մը ունենալ, բայց չհամարձակեր ինքնաչարժ մը գնելու: Որովհետեւ ան կ'ուզէ լաւագոյնը գնել: Եւ ամէն անգամ որ ես իրեն սա կամ նա կառքը կ'առաջարկեմ, ան սակէս կը պատասխանէ. «Հոգ չէ, ես չեմ աճապարեր, ես ժամանակ ունիմ»:

Կը մոռնամ պատմութեան բոլոր միւս մասերը եւ մտածումս կը կեդրոնացնեմ միակ նախադասութեան վրայ:

– Ես ժամանակ ունիմ:

Երանի՛ այն մարդուն, մանաւանդ այն չափահաս ու որոշ տարիքի հասած մարդուն, որ կրնայ արտասանել այս նախադասութիւնը:

– Ես ժամանակ ունիմ:

Ձիշդ է որ արցունքի սա հովիտին մէջ ո՛չ մէկը իրապէս գիտէ թէ ժամանակ ունի՞, թէ ոչ, բայց, երանի՛ անոր որ կը հաւատայ որ պէտք չէ աճապարէ, որովհետեւ ժամանակ ունի:

Մարդիկ մեծ մասամբ ամէն օր հակառակը կը պնդեն:

– Ես բնաւ ժամանակ չունիմ:

Նայեցէք ձեր շուրջը ու տեսէք թէ ինչպէս ամէն մարդ կը դանդատի ժամանակի չգոյութենէ: Ամէն մարդ բազմազբաղ է, ամէն մարդ ընելիք չատ բան ունի, ամէն մարդ անհամբեր է, ամէն մարդ խուճապահար է, ամէն մարդ կը վազէ, ամէն մարդ կը դանգատի: Ասոնք ժամանակ չունին: Ամէն օր հետ ի հետ կ'ապրին իրենց կեանքը: Կը կարծեն որ սպասելու իրաւունք ու ժամանակ չունին: Թշնամիի պէս կը նային այն մարդուն որ զիրենք ժամավաճառ կ'ընէ, այն մարդուն՝ որ իրենց ժամանակը կը գողնայ:

Անոնց դիմաց լ'ինչպիսի հակապատկեր մը կը ստեղծէ սա մարդը, որ պաղարիւն կերպով կը յայտարարէ թէ ինք ժամանակ ունի:

Ցիշե՛նք այն միւսները, որոնք չարաչար կ'աշխատին ամէն օր, կը ծառայեն ամէն օր, իրենց կեանքը ուրիշներուն համար կը մաշեցնեն ամէն օր եւ չարունակ կը հարցնեն թէ «ես լ'ա՛ կեանքս ե՞րբ պիտի ապրիմ»:

Մեր մարդը անոնց ալ հակապատկերն է. «Ես ժամանակ ունիմ իմ կեանքս ապրելու համար: Ջեմ աճապարեր», պիտի ըսէ ան:

Ո՞ր մէկը իրաւունք ունի:

Փորձենք սակէս պատասխանել:

Բոլորն ալ իրաւունք ունին:

Բոլորն ալ իրաւունք ունին, որովհետեւ անոնք ժամանակ չունին եթէ կը հաւատան որ ժամանակ չունին, եւ ժամանակ ունին եթէ կը հաւատան որ ժամանակ ունին: Որովհետեւ, ասիկա ժամանակ ունենալու կամ չունենալու հարց չէ, պարզապէս հաւատալու կամ չհաւատալու հարց է: Ասիկա ժամացոյցի հետ կապ չունի, մարդուս խառնուածքին հետ կապ ունի:

Դիմացս նստած է մէկը որ ալէկն ճախէն կը խօսի, խօսելիք նիւթ կը փնտռէ, իր զառած նիւթին մասին կը շաղակրատէ մինչեւ յետին մանրամասնութիւնները թուելով: Ես գիտեմ որ ան ժամանակ կը սպանէ, կամ պարզապէս զբաղում կը փնտռէ, որովհետեւ եթէ իմ քովէս հեռանայ, ընելիք մասնաւոր գործ մը չունի: Ուրիշին հետ ալ նոյնը պիտի ընէ: Սակայն խօսակցութեան մէջ չարունակ կը սիրէ ըսել թէ ինք բազմազբաղ մարդ է: Թերեւս չի սաեր: Իսկապէս այդպէս կը կարծէ: Այդ պատճառաւ ալ, բաւական երկար ժամանակ դիմացս նստելէ վերջ, պիտեմ թէ ան ոտքի պիտի կանգնի ու պիտի ըսէ.

– Այլեւս պէտք է երթամ: Երանի՛ թէ ժամանակ ունենայի ու աւելի երկար նըստէի:

Ժամանակ ունի, բայց ինք չի գիտեր: Կամ չդիտնալ կը ձեւացնէ: Որովհետեւ, ըստ տիրող կարծիքի, երկու մարդոցմէ ա՛յն մէկը աւելի յարգելի է որ ժամանակ չունի: Ահաւասիկ երկու մարդիկ, որոնցմէ մէկը կը պնդէ թէ բնաւ ժամանակ չունի, մէկն ալ ընդհակառակն կը պնդէ թէ առատ ժամանակ ունի: Ասոնցմէ ո՞րը աւելի չատ կը յարգուի, ո՞րը աւելի կարեւոր մարդ կը նկատուի: Այնչուա առաջինը: Շատերու աչքին, երկրորդը պարապ մարդ է:

Բայց խառնուածքի հարց է: Ես կը ճանչնամ նաեւ մարդիկ որոնք գիտեմ թէ իսկապէս չատ բազմազբաղ են, ընելիք չատ բան ունին: Անոնց առօրեան ժամացոյցի մը նման լարուած է եւ ամէն ժամ ընելիք բան մը ունին: Եթէ ես անոնց տեղն ըլլայի, ամէն վայրկեան փուչի վըրայ պիտի նայէի: Բայց անոնք հանդիսատես են: Խուճապ չկայ անոնց մէջ: Անպատասխանատո՞ւ են, թէ պաղարիւն: Անըզդա՞մ, թէ անդիտակից: Կը փորձուիմ ըսել.

– Եղբայր, աճապարէ՛, ընելիք ահագին գործ ունիս:

Անոնք ուս կը թօթուեն.

– Հոգ չէ, ժամանակ ունիմ, կը պատասխանեն:

Ո՛վ ժամանակ ունի, եւ ո՛վ չունի: Կ'արժէ՞ հարցնել:

Ռ. Հ.

ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆ

Մեր նախորդ թիւով անդրադարձած էինք «Հայ միջնադարեան առակներ» հատորին, լոյս տեսած Երեւան 1998–ին եւ որ պատրաստութեան է Արտաշէս Աբեղեանի աշխատասիրութեան: Հրատարակած էինք նաեւ շարք մը այդ առակներէն, այլ նըմոյշներ ալ՝ այս թիւով:

Այս առթիւ, ստորեւ կը ներկայացնենք նաեւ իր հակիրճ կենսագրականը, լոյս տեսած «Ցառաջ»ի 1955 Մարտ 16–ի թիւին մէջ, իր մահուան վաղորդայնին:

⁂

Արտաշէս Աբեղեան ծնած էր 1878 Յունուարին, Աստապատ: Տարրական կրթութիւնը ստացած էր նախ մինչեւ 1887 իր ծննդավայրի ծխական դպրոցին, յետոյ 1887 – 1890 Շուշիի թեմական դպրոցին մէջ: 1890 _ 1895 յաճախած է Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանը, որմէ վերջ մըտած է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը (1895): Շրջանը աւարտած է 1899–ին:

1899 – 1900 Շուշիի թեմական դպրոցին մէջ ուսուցչական պաշտօն վարելէ ետք՝ բարձրագոյն ուսմանց հետեւելու համար անցած է Գերմանիա (Մարպուրկ, Լայփցիկ եւ Պէռլին): 1904–ին աւարտած է Մարպուրկի համալսարանը, փիլիսոփայութեան doctorի աստիճանով:

1905 Յունուարէն մինչեւ Օգոստոս աշխատած է Ս. Պետերսբուրգ՝ փրոֆ. Նիկոլա Մառի մօտ:

Այնուհետեւ նուիրուած է ուսուցչական ասպարէզին (1905 _ 1919): Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանի փոխ – տեսուչ եղած է 1913 – 1915: Իբրեւ ուսուցիչ եւ հոգաբարձութեան փոխ – նախագահ պաշտօնավարած է նաեւ Թիֆլիսի Յովհաննեան օրիորդաց վարժարանին մէջ: Աշխատակցած է բազմաթիւ թերթերու: 1908 – 1913 համբաւ ստեղծած է Թիֆլիսի Նոր Դպրոց մանկավարժական ամսագրին: Կանոնաւորապէս աշխատակցած է Թիֆլիսի «Ցառաջ» թերթին եւ ա-նոր յաջորդող թերթերուն (1905 _ 1909), «Հորիզոն»ի (1909 _ 1918) եւ այլ թերթերու: Անկախութեան հռչակումէն յետոյ երեսփոխան ընտրուած է Հայաստանի Հանրապետութեան (1919 – 1920): Այդ շրջանին աշխատակցած է Երեւանի «Ցառաջ»ին:

Խորհրդայնացումէն ետք անցած է Պոլիս, ուր Խաչեան աղջկանց վարժարանին մէջ ուսուցչութիւն ըրած է 1921 – 1922:

Ավարտակցած է Պոլսոյ «Ձեղատամար» ին, որուն համար իբրեւ թերթօն գրպմանած է նաեւ Ա. Կուպրինի «Սուլամիթ»ը: 1922-ին անցած է Պէյրլին ուր մնաց մինչեւ 1945:

1926-ին իր ղեմաւորին վրայ Փրուսիոյ կրթական նախարարը հայագիտական ձիւղ մը բացաւ Պէյրլինի համալսարանին կից արեւելեան լեզուներու ճեմարանին մէջ եւ զառաջաւոր նշանակեց զինքը: Այս պաշտօնին վրայ մնաց մինչեւ 1945, բ. աշխարհամարտի վերջը:

Պէյրլինի դրաման օրերուն ինք եւս տեղափոխուեցաւ եւ պահ մը Թուխլինկէն եւ այլ քաղաքներ մնալէ ետք հաստատուեցաւ Պաւարիոյ մայրաքաղաքը՝ Միւնխէն, որու համալսարանին հայագիտական բաժնի դառաջաւոր պաշտօնը վարեց մինչեւ իր մահը:

Երկար տարիներէ ի վեր կ'աշխատակցէր «Ճառաջ»ի, «Ճուսաբեր»ի, «Հայրենիք»ի (ամսագիրը եւ օրաթերթ), «Վէմ»ի եւայլն:

Հրատարակած է աշխարհագրութեան դասագիրքեր, Հայաստանի Քարտէսը, «Ուղղագրական բառարան», զերմաներէն ընդարձակ քերականութիւն մը արեւելեան լեզուներու համար եւ այլն: Վերջին անգամ «Ճուսաբեր»ի տպարանէն լոյս տեսաւ Կէօթէի մասին ուսումնասիրութիւն մը եւ զերման մեծ փիլիսոփային ամբողջական երկերուն թարգմանութիւնը:

*
**

Իր մահուան առթիւ (1955 Մարտ) Շաւարշ Խմբագրական մըն ալ նուիրած է ուր կ'ըսէ. – «Վաստակեալ եւ բեռնաւոր» վերնագրի մը սակաւաթիւ մնացորդներէն մէկն ալ անհետացաւ օտարութեան մէջ» ու դեռ կ'աւելցնէ. – «Ն. Պէրպէրեանի ձկարագրած դաստիարակի տիպարն էր: վարժապետը՝ բառին հնագոյն եւ ազնուագոյն իմաստով: ... Բոլոր վկայութիւնները կը հաստատեն թէ իսկապէս արդիւնաւոր եղաւ իր դերը Փարիզի Նուպարեաց Մատենադարանի փրկութեան համար: Անկախ գիտնական մը՝ Մանասէ Սեւակ, վերջերս այս պարագան կը լուսաբաներ «Հայրենիք»ի մէջ, հինգ փաստացի յօդուածներով: Իր միջամտութեան շնորհիւ էր որ գերման իշխանութիւնները տեղափոխեցին միայն տասը սնտուկ գիրք, փոխանակ ձախապէս պատրաստուած 165 – 170 սնտուկներուն ինչպէս կը հաստատէր Պ. Ա. Զօպանեան ալ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԿՆԵՐ

— ■ —

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐ ՔԱՀԱՆԱՆ

Զատիկի օրը բոլոր թռչունները եկան եւ եկեղեցական օրինաց համաձայն քահանային մօտ խոստովանեցան իրենց մեղքերը: Նոցա հետ միասին եկան նաեւ մի քանի հողամաղներ (ջրային թռչուններ): Կը խոստովանէին քահանային, թէ քնաւ մեղք գործած չեն, միայն թէ մուկ եւ գորտ են որսացեր եւ կերեր:

Քահանան ամէնն ալ մերժեց, պիղծ կոչելով: Հողամաղները տուն գնացին եւ շատ ղրամ առին ու բերին քահանային տուին: Քահանան այժմ արդարացուց ամէնը, թողութիւն տուաւ իրենց մեղքերուն, ասելով.

«Դուք սկիզբը խոստովանելու ձեւը չը գիտէիք: Այժմ ահա, տեսէ՛ք, մէկ-մէկ կարգին թռչուն էք»:

Այս ասաց եւ հաղորդութիւն տուաւ ամէնուն:

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐ ԴԱՏԱՒՈՐԸ

Մարդուն մէկը դատաւորի մօտ գնաց եւ մի բղուղ իւղ խոստացաւ, միայն թէ նա յաջորդ օրը դատարանի մէջ զինքը արդարացնէ եւ ոսոխը մեղաւոր հանէ:

Ու միւս օրը, երբ դատարան եկան, դատաւորը իսկապէս որ արդար դուրս բերաւ մի բղուղ իւղ խոստացող մարդը եւ հատատութեան դիր տուաւ իրեն:

Այս մարդը տուն գնաց, յարդով լեցուց մէկ բղուղ, յարդի վրայ ալ երկու կամ երեք չերեփ իւղ դրաւ, յետոյ բղուղի բերանը սեկով (կաշի) կապեց, բերաւ դատաւորին տուաւ ու հա դարձաւ տուն:

Մի քանի օր յետոյ դատաւորը ասաց իր պաշտաւորին. «Սիրտս իւղով բրինձէ կեբակուր կ'ուզէ: Մո՛ւ այն մարդու բերած իւղը եւ կերակուր եփէ՛»:

Պաշտաւորը կրակ վառեց եւ կերակուրի ամանը վրան դրաւ: Ցետոյ իւղի բղուղը բերաւ, բաց արաւ եւ դղալը մէջը տարաւ: Բայց իւղի փոխարէն յարդ դուրս եկաւ մէջէն: Պաշտաւորը դոչեց. «Այն իւղը յարդ է դարձեր»:

Դատաւորը հասկացաւ իրողութիւնը եւ ասաց. «Այն մարդը գիս խաբեց, բայց ես փոխարէնը պիտի հատուցանեմ իրեն»: Ու մի օր, երբ խաբեբան դատաւորի տան քովէն կ'անցնէր, սա տեսաւ զայն եւ ասաց. «Ո՛վ մարդ, քո դատաստանի դիրը, այն որ տուի քեզ, պակաս բան կայ մէջը, գի՛ր, որ լրացնեմ: Խեղճ ես, չը լինի, թէ յետոյ ալ քո որսոիը գայ, քեզ դատարան քարշ տայ եւ սուտ դուրս բերէ քեզ»:

Իսկ այն մարդը թէ՝ «Ո՛վ դատաւոր, եթէ պակաս բան կայ՝ բղուղի մէջ լինելու է. թէ չէ՝ իմ գրի մէջ պակաս բան չը կա՛յ»:

ՅԱՃԱԽՈՐԴԸ, ՀԱՅԱՎԱՃԱՌԸ ԵՒ ՄՍԱԳՈՐԾԸ

Մի մարդ վաճառ գնաց որ հաց գնէ տան համար: Տուաւ ղրամը հացթուխին, եւ ինք մէկ կողմ քաշուեցաւ ու կը սպասէր, որ հացը կրեն տան: Բայց այնչափ շատ յաճախորդներ եկան յետոյ, որ հացավաճառը մոռացաւ այն առաջին մարդէն ղրամ առանալը: Եւ երբ այդ մարդը վերջէն խնդրեց, որ իր տուած ղրամին փոխարէն հացը կրէ տայ, խանութպանը պատասխանեց. «Ես քեզմէ ղրամ առացած չեմ»:

Յաճախորդը ձեռնունայն գնաց եւ մըսագործի խանութի դրան առջեւ կեցաւ: Երկար ժամանակ այդպէս մնաց, մինչեւ որ բազմաթիւ յաճախորդներ կատարեցին իրենց գնումները եւ տուն դարձան: Մսագործը այժմ միայն տեսաւ մարդը եւ հարցուց. «Դուն ինչո՞ւ համար կանգնած ես այդտեղ. ինչո՞ւ չես երթար քո բանիդ»:

Մարդը թէ՝ «Ինձ հատանելիք միսը կ'ըսէ՛, տո՛ւր, որ երթամ»:

«Դրամը տո՛ւր, որ կ'ըսեմ»:

«Ես ամէնէն առաջ տուի, դուն մոռցեր ես»:

Մսագործը հաւատաց եւ երկու դահեկանի միս կշռեց ու տուաւ այն մարդուն: Մարդը առաւ միսը եւ հեռացաւ այնտեղէն: Երբ հեռացաւ, աչքերը երկինք բարձրացուց եւ այսպէս խօսեցաւ. «Տէ՛ր իմ եւ Աստուած իմ. Դուն գիրտես, որ ես երկու դահեկան տուի հացավաճառին, բայց նա ուրացաւ փողս եւ փոխարէնը հաց չը տուաւ ինձ: Ցետոյ ես եկայ եւ խաբեցի մսագործը, երկու դահեկանի միս առի, առանց ղրամը տալու: Դուն արդար դատաւոր ես, ա՛ռ իմ ղրամս հացավաճառէն եւ տուր մսագործին, որ ես անպարտ մնամ»:

ԱՂՔԱՏԸ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾ

Մի աղքատ մարդ կ'աղաչէր զԱստուած, որ իրեն հարիւր դահեկան տայ: «Թէ որ Դուն ինձ հարիւր դահեկան չնորհես, – կ'աղօթէր, – այն ատեն ես տասը դահեկանը քեզ ձիթագին կուտամ»:

Աստուծոյ հրամանով՝ աղքատը մի օր ալ իսկապէս որ ղրամ գտաւ, բայց՝ ոչ հարիւր դահեկան, այլ տասը պակաս»:

Մարդը թէ՝ «Իմ Արարի՛չ Աստուած, Քո խելօքութիւնդ ատկից կ'երեւայ, որ դուն քո տասը դահեկան ձիթագինը սկիպրէն առեր ես, ապա թէ միայն՝ հարիւր դահեկանը տասնով պակաս ինձ տուեր»:

ԳԱՅԼԸ ՊԱՑՏԱՐ

Երբ մի օր գայլը կը ջրկէր լեռները, մի մարդի մէջ կապած էշ գտաւ: Էշն ասաց գայլին. «Գոհութիւն Աստուծոյ որ քեզ ինձ մօտ բերաւ, ո՛վ գայլ: Ուրախ եմ, որ ուտես գիս եւ ազատես այս սուտ կեանքէս: Ես չատ եմ նեղուած չարչարանքներէս: Միայն թէ կ'աղաչեմ եւ կը պաղատիմ քեզ, ողորմիս ինձ եւ նախ յետի ոտքիս տակը հանես: Ահա մի տարի է՝ կը տանջուիմ ես. ոչ՝ ապրիլս գիտեմ, ո՛չ մեռնիլս: Աստուած ինձ քո ձեռքը կերակուր է տուել. միայն թէ՝ նախ հա՛ն այս խոցը իմ սրտէս եւ ապա կեր»:

Գայլը հաւատաց իշուն, անցաւ յետեւը, որ հանէ բեւեռը: Էշը ամենայն զօրութեամբ կին զարկաւ, ջարդեց գայլի կզակը, փշրեց առամները եւ փախաւ: Գայլը դառնապէս լալով գնաց նստաւ մի բլրի վրայ ու այսպէս խօսեցաւ ինքն իրեն. «Ո՛վ անմիտ եւ խեւ, ինչո՞ւ մոռցար իշուն խարէութիւնը եւ սուտութիւնը, ու այդպէս խաբել տուիր քեզ: Արժանի ե՛ս ինչ կրեցիր, անխե՛լ եւ անբախտ: Դուն ի սկզբանէ մսագործ էիր եւ մսագործի որդի: Ասա՛, ո՞վ արաւ քեզ պայտար»:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)
– 1924 - 1925 –
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ·

– Գոցենք այդ անցած բաները, – ըսաւ Բարսեղ աղա:

– Ցոյզ մի՛ կարեր, նորէն պիտի երթանք Հայաստան, – գոչեց Ցեսուեան՝ իր բարեկամին ուսը ծեծելով, – մեր վերջնական տեղը հոն է:

– Եթէ կ'ուզէք, ճամբայ ելլանք, – ըսաւ Բարիկ:

– Երթանք...

Բարսեղ աղա նեղուած դրութեան մէջ էր: Հրաւէրի մը վրայ եկած էր իր բարեկամին մօտ առանց գիտնալու, թէ ինչու համար կը կանչուէր: Ինք կ'ենթադրէր, որ Ցեսուեան առեւտրական գործնականութեան մը մասին պիտի խօսէր հետը եւ հիմա կը տեսնէր, որ պատճառ մը չուրջ կը դառնար խնդիրը եւ այն ալ դէպի հայ գաղթականներու քէմփը, այսինքն տեղ մը, ուրկէ կարելի չէր ճողոպրիլ առանց ղրամէ ելլելու:

Եթէ գիտնար, թէ ինչու կը հրաւիրուէր, անշուշտ պատրուակ մը կը հնարէր չերթալու համար, բայց հիմա ալ շատ ուշ էր եւ տոիպուեցաւ համակերպիլ ճակատագրին:

– Ցայսնի է, որ այսօր ձախող օր մըն է, – կրկնեց մտովի:

Երբ փողոց ելան, Բարիկ բացատրեց, թէ բարեգործական մարմինի մը կողմէ ներկայացուցիչ մը եկած էր Ամէնք, մօտէն ուսումնասիրութիւն մը կատարելու եւ տեղեկագիր մը պատրաստելու համար, որպէսզի ըստ այմի պէտք եղած նիւթական եւ բարոյական օգնութիւնը ըլլայ իրենց:

Սամուէլ Վաղերեան կը կոչուի, – աւելցուց, – չնորհքով մէկը կ'երեւայ կոր, եթէ կը ներէք՝ իր բնական օձէլը հանդիպինք ու ղինքն ալ առնենք, որովհետեւ այդպէս կարգադրութիւն ըրած եմ:

– Նախ օձօ մը բռնենք, յետոյ երթանք ղինքն ալ առնելու, – պատասխանեց Ցեսուեան:

Օձօն, ուր բազմեցան, արդէն վայրկեան մը եռքը կեցած էր ներկայացուցիչին բնակած պանդոկին առջեւ:

Բարիկ իսկոյն փութաց պանդոկէն ներս ու քիչ յետոյ վերադարձաւ հագիւ 33 – 34 տարեկան, կարճահասակ, դիրուկ, կարմիր այտերով ու քիչ դէղնորակ սեւերով ակնոցաւոր երիտասարդի մը հետ:

Օձօն ճամբայ ելաւ, մինչ Բարիկ կը փութար փոխադարձ ներկայացումները կատարել:

Հայ գաղթականներու քէմփը կը գտնուէր Ամէնքի ու Ֆալերօյի միջեւ տարածուած ընդարձակ դաշտը, ուր հասան քանի վայրկեաններէն:

– Ինծի հետեւեցէք, – ըսաւ Բարիկ ետեւ այցելուներուն եւ զանոնք առաջնորդեց վրաններու եւ փայտաշէն խրճիկ պատաքներու լաբիւրինթոսի մը մէջ: Այդ մարդկային խճողումէն գոյացած մասնաւոր զարշահոտութիւն մը կը տիրէր ամէն կողմ: Բոկոտն, կմախացած պառաւներ, տիեղծ երախաներ գրկած, քով-քովի եկած, ով գիտէ, ինչ տխուր բաներ կը պատմէին իրարու: Մանկամարդ կիներ, որոնց դեղեցկութեան հետքերը անհետանալու վրայ էին թշուառութեան ու զրկանքի խորշակէն, խեղճ ու կրակ լուացք մը կ'ընէին կաղի թիթեղներու մէջ եւ կամ անորակելի կերակուր մը կ'եփէին հոդէ ամաններով: Ութ – տասը տարեկան տըղաք, անդիտակից իրենց վիճակէն, կը պոռչտային, զիրար կը հալածէին եւ կամ մանկական խաղեր կը խաղային: Ծերուներ կամ տարեցներ, պակուցեալ ու մռայլ դէմքերով, տարտամ ու չմորած նայուածքով ժուռ կուգային կամ խումբեր կազմած՝ կը խօսակցէին ցած՝ վախկոտ չեչտով մը:

Ցեսուեան, Բարսեղ աղա, Սամուէլ ու Բարիկ արագ – արագ քայլերով կ'անցնէին այս մարզակոյտին մէջէն, լուռ ու մունջ, յանդգնաբարներու պէս:

Բարեգործական մարմնի ներկայացուցիչը սակայն, իր պաշտօնին գիտակից, վերջապէս լռութիւնը խզեց, դրպանէն նօթատետրակ մը հանեց եւ սկսաւ հարց ու փորձել Բարիկը. քանի՞ հոգի էին քէմփին մէջ գտնուող գաղթականները, որքա՞նը այր, որքա՞նը կին, մանուկները որչա՞փ էր, ընդհանրապէս ո՞ր տեղերէն եկած էին, ի՞նչ արհեստաւորներ կան իրենց մէջ, կիները ձեւաւորեսո գիտէ՞ն, ուսմունք առած երիտասարդներ կային եւ այլն:

Բարիկ, որ խղճմտօրէն ստանձնած էր իր դործը, որոշ թիւեր ու տեղեկութիւններ տուաւ, որոնք կը գաղէր յաճախ իր դրպանի տետրակէն:

Գաղթականները հետզհետէ կը դիտէին այդ չորս անձերը, որոնց մին միայն ծանօթ էր իրենց: Կը կասկածէին, թէ բարի նպատակով եկած էին անոնք, բայց տակաւին չէին համարձակեր մօտենալ:

Ի վերջոյ ծերունի մը այդ համարձակութիւնը ունեցաւ, մօտեցաւ իրենց եւ ըսաւ.

– Բարեւ, աղաներ, բարի եկաք...

– Բարի տեսանք, – պատասխանեց Ցեսուեան:

– Կը ներէք, սիկարա մը ունի՞ք:

– Ես չեմ ծխեր, բայց...

Եւ Ցեսուեան տասը տրախմինոց մը երկարեց մարդուն:

– Ասով կրնաս քանական ժամանակ ուզածիդ չափ ծխել:

Ծերունին վարանեցաւ դրամը առնելու:

– Ես մուրացկան չեմ, մուրալու չեմ վարժուած, – պատասխանեց եւ միեւնոյն ատեն իր աչքերը լեցուեցան:

– Գիտեմ, որ մուրացկան չես, եւ ես ալ իրաւ ողորմութիւն չեմ տար, առ սա դրամը:

– Չէ, ես միայն սիկառա մը ուզեցի... մենք օր տեսած մարդիկ ենք, մենք ալ մեր տեղը աղա էինք...

– Դուն ո՞ւր տեղացի ես:

– Աֆիոն Գարահիսարցի... ես ձըռճըրեան հաճի կարապետ աղան եմ, կարելի է լսած էք:

– Չեմ լսած, – պատասխանեց Ցեսուեան, – ես գաւառներուն հետ գործ չեմ ունեցած:

– Պոլսեցի չատ վաճառականներ կը ճանչնան ինծի... ինչ որ է, թողունք ատոնք, հիմա ինկանք, ատ վիճակին հասանք... Աֆիոն Գարահիսարի մէջ խանութ, տուներու, ագարակներու տէր էի, իմ չնորհիւս քանի մը հարիւր մարդ կ'ապրէր, օրը էն քիչը քսան հոգի ալ սեղանէս կերակուր կ'ուտէր... հիմա մենք հացի կարօտ մնացինք, սիկառ մարթիս մէջ չեմ կրնար կոր աղմեցնել, կը մտածեմ, կը մտածեմ, խենթենալս կուգայ, ինչ էինք, ինչ եղանք... չորս – հինգ ամսուան մէջ, մէկէն ի մէկ...

– Աչխարհք է, ատ ալ կ'անցնի...

– Գոնէ յոյս մը կա՞յ, մենք այստեղ բան մը իմացած չունինք կամ իմացածնիս ալ աղէկ բաներ չեն:

– Հիմակուհիմա բան մը չկայ, բայց հարկաւ ատանկ չի մնար, պէտք է համբերել, սպասել:

(Շար. 90)

Պ. Մելիք Ամիրայեան
խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր կնոջ՝

ԱՆԺԷԼ ԱՄԻՐԱՅԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Թոխաթլեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 24–ին, իր բնակարանը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Օգոստոս 30, ժամը 10–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

եւ մարմինը կը փոխադրուի Ռոմէնվիլի Նոր գերեզմանատունը, ժամը 11·45–ին։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, փոփաքողքները կրնան փոխան ծաղիկի նուէրներ ղրկել Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան։

17, rue Bleue, 75009 PARIS

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Մելիք Ամիրայեանի։

Monsieur Melik Amirayan
a la douleur de faire part du décès de son épouse

Angèle AMIRAYAN

(née Tokatlian)

survenu le 24 août 1999 à son domicile

Les obsèques auront lieu le lundi 30 août, à 10 heures, en l'église apostolique arménienne St. Jean-Baptiste
15, rue Jean.Goujon, Paris 8e
suivies de l'inhumation au cimetière nouveau de Romainville, vers 11h45.

Ni fleurs, ni couronnes

Les personnes le désirant peuvent faire des dons à la Croix Bleue, Conseil d'administration, 17 rue Bleue 75009 Paris.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 29

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։

Պատարագ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ՝

ՅՈՐԻՆ ԱՔԵՂԱՑ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՄԻՔԱՅԵԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱՋԱՊԱՀԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը խորապէս ազդուած է Թուրքիոյ երկրաշարժի Հայ զոհերէն, ինչպէս նաեւ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու կրած վնասներէն, եւ իր անմոռանալի զօրակցութիւնը կ'արտայայտէ աղէտեալ մեր հայրենակիցներուն։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, հաւատարիմ իր կոչումին՝ կը կազմակերպուի օգնութեան հասնելու համար երկրաշարժէն տուժածներուն։

Ուշադիր հետեւեցէք Ֆ. Կ. Կ.ի գործակցութեան կոչին։

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մեր գրասենեակը բաց է՝ Երկուշաբթիէն Ուրբաթ օրերը ժամը 14–էն 20։

Հեռաձայն. –
01 – 48 – 24 – 46 – 57

Հեռապատճէն. –
01 – 48 – 24 – 98 – 97

Հասցէ. –
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée,** qui sera célébrée en plein air, **à 11h00,** par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56

Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷԼԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, Թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին։

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն.– 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Աբշալոյս Թաղէոսեան մանճաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրէա, կ'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ հունկ փու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար։

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նազելի Ֆուրթիւնի
01 – 45 – 84 – 57 – 18

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

*
**

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

(Շար. Ա. էջէն)

ուղղակի բանակցութիւն վարել ԼՂՀ–ի հետ։ Ան կ'ըսէ թէ քանի որ հասարակաց պետութեան սկզբունքը որ լուծումի որպէս հիմ առաջարկուած էր տակաւին չէ փոխարինուած հակառակ բաքուի մերժումին, կը նշանակէ թէ ազրբեջանական կառավարութիւնը կը կորսնցնէ ԼՂՀ–ն որպէս անկախ կողմ չընդունելու իր կարելիութիւնը։

Օ – ԷՍ – Սէ – Ը–ի ներկայի նախագահը՝ Նորվեկիոյ Արտաքին Գործերու նախարար Ք. Վոլապէք որ կը ծրագրէ Սեպտեմբերին չըլլան այցելել, ուզած է տեղեկանալ լուծումի մասին Լեռնային Ղարաբաղի Հայերուն դիրքին։ Անոր անձնական ներկայացուիչը հանդիպում ունենալով ԼՂՀ ղեկավարութեան հետ, խօսած է լուծումի հեռանկարներուն մասին։ Այդ հանդիպումն ալ ազրբեջանցի լրագրողը կը նկատէ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ ժրնեւի առաջին տեսակցութեան արդիւնքներէն մէկը։ Կ'ըսէ թէ հաւանական է որ Ղարաբաղը կողմ ընդունելու բաքուի դժկամութիւնը մղած է Վոլապէքը ԼՂՀ–ի կեցուածքին ծանօթանալու։ Աւտր մէջ կը մատնանշէ նաեւ Ազրբեջանի վերջին չըրջանին ակարացած դիրքը։ Այդ բոլորը աւելի հաւանական կը դարձնեն, ըստ Մամատովի, որ Բաքու այցին ընթացքին Վոլապէք ԼՂՀ–ի հետ ուղղակի երկխօսութեան մանելու թելադրանք ընէ Բաքուի, քան՝ հասարակաց պետութեան սկզբունքին տեղ այլ առաջարկ բերէ։ Լրագրողը կ'աւելցնէ թէ համաձայնութեան յանգելու կոչերով որոնք կ'ուղղուին Երեւանի եւ Բաքուի, ԱՄՆ կը չանայ կենդրոնին լուծումին մէջ Ռուսաստանի ազդեցութիւնը նուազեցնել։ Մինչ հայկական կողմը գըլխաւոր նպատակ դարձուցած է ԼՂՀ–ի համար երկխօսութեան կողմի հանդամանք ապահովել։ Աւտվ Երեւան որոշ մեղմացում մը բերած է իր կեցուածքին ու դադրած պնդելէ թէ Մտեփանակերտը գլխաւոր դերակատարն է այս կնճիռին։ Իսկ Բաքուի կառավարութիւնը կը խուսափի Ղարաբաղի օրինավիճակի նիւթէն որ անհրաժեշտ ազդակ մը չէ դիւանագիտական ոլորտին մէջ, փոխանակ վրիպեցընելու ԼՂՀ–ի հետ ուղղակի բանակցութեան խնդիրը։

Մեկնելով այս ամբողջէն, Մամատով տեսակէտօրէն հաւանական կը նկատէ որ մօտ ապագային, «ԼՂՀ նախագահ»ն ալ միանայ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումին, Վոլապէքի չըլլան այցէն ետք։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 28-29
SAMEDI - DIMANCHE
28-29 AOUT
1999
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·716 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.716

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 26 / 27)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԳՈՀ Է ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԻՆ

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Չինաստանի մէջ լսած է թէ չատ գոհ է իր չփումներէն: Ան Օգոստոս 26-ին հանդիպում ունեցած է վարչապետ Ջ. Ժունկիի հետ: Չինացիները հետաքրքրուած են Հայաստանի ուժանիւթի մարքին ու լեռնահանքային արդիւնաբերութեան ներդրումներով: Վ. Օսկանեան լսած է թէ Երեւան պատրաստ է նաեւ փէքինի հետ ռազմական գործակցութեան:

*
**

ՍԻՒՐԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին Գործերու նախարարութեան մամուլի բանբեր Ա. Պապեան Օգս· 26-ին յայտնած է թէ 500 – 700 պատուիրակ կը մասնակցի Սեպտեմբեր 22 – 23-ի համագումարին, բայց սխալ է ակնկալել որ այդ երկու օրուան ընթացքին լուծում պտնել կարելի կ'ըլլայ հայութեան առջեւ ծառացած բոլոր հարցերուն: Համագումարին կեդրոնական յանձնախումբին նոր կազմը. անոր կը նախագահէ վարչապետ Վ· Սարգսեան:

*
**

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԸ ՄԱՐՋԱԴԱՇՏԻՆ ՆՈՒԻՐԵՑ 3 ՄԻԼԻՈՆ ԴՐԱՄ

Օգոստոս 25-ին Երեւանի քաղաքապետարանը դրամահաւաք մը կազմակերպած է «Հանրապետական» մարզադաշտը վերանորոգելու համար: Մասնակցած է Մայր Աթոռն ալ ձեռնարկին նուիրելով 3 միլիոն դրամ:

*
**

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Օգոստոս 25-ի հրամանագրով հաստատուած է 1700-ամեակի նչումներուն կազմակերպիչ յանձնախումբին նոր կազմը. անոր կը նախագահէ վարչապետ Վ· Սարգսեան:

*
**

ՃԱՏՐԱԿ

ՎՎ· ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ Բ. ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ճաարակի աշխարհի առաջնութեան ախտրականներու չորրորդ խաղին Հայաստանի ներկայացուցիչ Վլ· Յակորեան նոր պարտութիւն մը կրած է ռուս մրցակիցին: Այս արդիւնքով Ալ· Խալիֆման ունեցած է 2,5 կէտ, Վլ· Յակոբեան 1,5: Հինգերորդ խաղին հայ վարպետը կը խաղայ ճերմակներով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

10 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ ԴԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴՐԱՄԻ ՕՐԻՆԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԷՖ.ԷՄ.Ի.-Ն

Ռուսական դրամին օրինականացման (կամ՝ սպիտակացման) ենչպէս կ'ըսուի) հարցը քաղաքական բնոյթ առած է այլեւս: Մնդրոյ առարկայ է նաեւ ԷՖ – ԷՄ – Ի–ն (Դրամական Միջազգային Ֆոնտ) որու լայն օժանդակութիւնը որեւէ հակակշիռ չէ ունեցած եւ այսօր կը պարզուի որ «Նիւ – Եորք Թայմզ»ի երեւան հանած 10 միլիառ տոլարի օրինականացման գայթակղութեան կարեւոր մէկ մասը ԷՖ – ԷՄ – Ի–էն կուգար: «Ուղ Սթրիթ Ճըրնըլ» կը գրէ թէ այդ 10 միլիառին 200 միլիոն տոլարը ԷՖ – ԷՄ – Ի–ի դրամն էր: Քընուելիին բացուած է Միացեալ – Նահանգները, Մեծն – Բրիտանիա եւ Զուիցերիա: Հարցին առած տարողութիւնը սկսած է մտահոգել Ամերիկացիք որոնց վարած քաղաքականութիւնը ի նպաստ Ելցինի Ռուսաստանին, չատ կը քննադատուի: «Նիւ–Եորք Թայմզ» խնդրոյ առարկայ կ'ըսենէ Գլինթըն–Ալ կոր խմբագիին քաղաքականութիւնը: Առանք կուրօրէն վարուեցան Ելցինի հետ: «Փոսթ» թերթի խմբագրականին մէջ կ'ակնարկուի հեռաղրերու զրս ղրկած են Մոսկուայի ամերիկացի դիւանագէտները և զամրիւղ նեւռւած են, որովհետեւ Ռուսաստանի այնպիսի պատկեր մը կը գծէին որ չէր համապատասխաներ Ուաչինկթընի ուզածին: Մամբակիրը դեռ կը գրէ. – «Մեր մեղսակցութեամբ կամ լաւագոյն պարագային անտարբերութեամբ, ռուսական անտեսական եւ քաղաքական իշխանութեան ամբողջութիւնը ձեռքն անցաւ պզտիկ խումբ մը սակաւապետներու, յափշտակիչներ, լայնօրէն պատասխանատու հանրային կեանքի կառավարութեան եւ տպականութեան»:

«Մոնտ»ի մէջ, որ էջ մը նուիրած է այս հարցին (Օգոստոս 27), Սոֆի Շիհապ ալ յօդուած մը ստորագրած է որմէ կը պարզուի որ 1993-էն 1998 140 միլիառ տոլար դուրս ելած է Ռուսաստանէն: Առանձին յօդուած մըն ալ կայ Ելցինի ընտանիքի վարկաքարտերուն մասին: Լուկանոյի մէջ (Զուիցերիա) զուգերական արդարադատութիւնը Ելցինի եւ երկու աղջիկներուն անունով հաշիւներ յայտնաբերած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարը ի վերջոյ կարգ մը որոշումներ պիտի տայ տուրքերու նուազումի դեանին վրայ, բայց ոչ եկամուտի, ոչ ալ բնակութեան տուրքերուն կը վերաբերին: Հաւանական է որ Թէ–Վէ–Ա–ն 20,6%–էն 5,5%–ի իջնէ դվեաւոր բնակութեան հետ կապուած ապահաններու համար: Ընկերվարականները կը թելադրեն որ նուազում մըն ալ արձանագրուի Սէ – էՍ – ժէ–ի վրայ (ընկերային ընդհանրացած օժանդակութիւն): Սթրօս – Քահն արդէն համաձայն չէ որ 60 միլիառ ֆրանքի յաւելեալ մուտք եղած է, կը խօսի 20 միլիառի մասին:

Ժ. ՇԻՐԱՔ 167 դեսպաններ ընդունելով պարզեց իր ծրագրերը: Ֆրանսայի վերահսկողութիւնն է «յառաջանալ դէպի պահպանողութեան Եւրոպան», կ'ուզէ նաեւ Միջերկրականի վեհաժողովի մը ձեռնարկել եւ այդ առքնչութեամբ ձեռք կ'երկարէ Ալժերիոյ նախագահին: Անդրադառնալով նաեւ Քոսովոյի տուած դասին, Շիրաք չեշտեց նաեւ որ դէմ է հզօրագոյն ՕԹԱՆ–ի մը:

ՊԱՊԸ կը ծրագրէ Իրաք երթալ Դեկտեմբերին, պիտի այցելէ Աբրահամի ծը-

(Շար·ը Դ· էջ)

Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ, «ՀՐԷԱԿԱՆ ԼՈՊԻԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ», Ժ. Տ'ՕՐՄԷՍՈՆ ԵՒ ... ՄԱԶԱՐԻՆ

Ակադեմական Ժան տ'Օրմէսոն, նոր վէպի մը ձեւին տակ՝ «Լը Ռափոր Կապրիէլ», խորքին մէջ յուշերու հատոր մըն է զոր լոյս կ'ընծայէ:

Կարճ հատուածի մը մէջ, կը պատմէ նախաճաշ մը զոր ըրած է Ֆ· Միթերանի հետ, 1995 Մայիս 17-ին: Հանդիպումը ծանօ թէ, բայց տ'Օրմէսոն չէր անդրադարձած անոր: Այս հատորին մէջ, կ'արձագանգէ այն խօսքերուն զոր նախկին նախագահը ըսած է իր ընտանիքին, քաղաքական անձնակազմին եւ այլ նիւթերու շուրջ: Ցետոյ կը պատմէ որ վերջին տասը վայրկեաններուն, հարցում ըրած է Միթերանի «այդ պահու դէպքերուն», ի չարս որոնց Ժազ Ամալրիի Բ. հատորին՝ վերապահիմի եւ մանաւանդ Պուսքէ հարցին մասին:

«Միթերան մտիկ կ'ընէ, կը գրէ, առանց երեւութական բարկութեան ու կ'ըսէ. – «Կը հաստատէք հոդ, զօրաւոր եւ վնասակար ազդեցութիւնը հրէական լոպիին Ֆրանսայի մէջ»: Լռութիւն կը տիրէ»:

Տ'Օրմէսոն այն տեսն չէ արձագանգած այս խօսքերուն: Մորհելով նախ որ պիտի չհատատան, յետոյ անձնական մօտեցումով, հուսկ, որովհետեւ «ձախ բարեկամներ» որոնց պատմած էր, ըսած էին իրեն՝ «քեզմէ զօրաւոր է: ինչ որ ըսած է քեզի, ըսած է որպէսզի կրկնես»: Այդ բարեկամներէն մէկն է Ժան Տանիէլ, որ այս շաբթուան «Օպսէրվաթէօր»ին մէջ, էջեր կը հրատարակէ «Ռափոր Կապրիէլ»էն եւ իր խորհրդածութեան մէջ, բարոյական վկան կը ներկայանայ տ'Օրմէսոնի եւ Միթերանի: Կը հաստատէ որ այո՛, Միթերան խօսած է «սիոնական լոպիի» մասին, բայց չէ ակնարկած ամբողջ հրեայ համայնքին: Կ'աւելցնէ թէ եթէ Պուսքէի հարցը անհերելի է ըսա իրեն, ատիկա Միթերանը հակահրեայի մը չէ վերածեր իր աչքին: Ժազ Ամալրի չէ կասկածեր Միթերանի խօսքերուն ճշդրտութեան: Այլ խօսակիցներ ալ լինդի պատմած են նման արտայայտութիւններ: Ճէք Լանկ ալ հաւատք կ'ընծայէ տ'Օրմէսոնի, ճշդելով որ երբեմն ուրիշը կ'օգտագործուի անճնական զգացումներ արտայայտելու համար: Գրիֆ–ի (Ֆրանսայի հրէական կազմակերպութեանց ներկայացուցչական խորհուրդ) անօրէնը՝ Հայմ Միւզիքան կը գտնէ որ «եթէ այդ խօսքերը ճիշդ են, պէտք է գտնենք դնել անձին հաշուեկշռին մէջ, որ ստուերի չորգատօտի մը ունի, որ կ'երկարի իր խակ կապերուն Բ· աշխարհամարտի դէպքերուն հետ»:

Հոս, հարցը չի փակուիր: Ֆ· Միթերանի ապօրինի աղջիկն ալ հրապարակ կ'իջնէ եւ նամակով կ'արտայայտուի Մոնտի նոյն թիւին մէջ (Օգս. 27): Նամակը գրեր է հօրը սեպտեմբերին նստած, Կոլոմ Մէյրին նկարին տակ որ ընկերացեր է իր ամբողջ մանկութեան: Յափշտակիչ մը (իզիւրփաթէօր) կ'որակէ ակադեմականը եւ ինքզինքն ալ վերատորած կը զգայ: Վիշտը անհանդուրժելի կը դառնայ, կը գրէ, երբ անոր պատուին դէմ եղած յարձակումներէն ետք, հարցը կը վերաբերի իր արժանատուրութեան: Օր մը, հարց կուտայ, հայրս թերացա՞ծ է իր յանձնառութիւններուն մէջ հրեայ համայնքին հանդէպ:

Ժան տ'Օրմէսոն ալ կը պատասխանէ «Մոնտ»ի հարցազրոյցին, չեչտելով թէ չէ ուզած վնասել ոեւէ մէկուն, բայց, խորհած է որ հետաքրքրական կ'ըլլար որ այդ խօսքերը յանձնուէին Թղթածրարին: Հաւանաբար, կ'աւելցնէ, ըսաւ որպէսզի կրկնեմ: Ձեմ դիտեր ինչո՞ւ այսքան ուշացայ: Բայց, ոչինչ հնարեցի:

*
**

Հարցը, անչուշտ, արագօրէն չի կրնար փակուիլ: Օգոստոս 26-ին խակ, «Ֆ. Միթերան» հիմնարկի նոր նախագահը՝ Ժան – Լուի Պիանքօ, ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Ֆ· Հոլանտ, հուսկ՝ Լ· Ժոսփէն արտայայտուեցան: Այս վերջինը զեկոյցով մը կը ճշդէ՝ «Վերլուծումի Թէ յուզումի պարագային, հակահրէութիւնը բոլորովին օտար զգացում մըն էր Ֆ· Միթերանի»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՑ ԲԱՒՇԿԸ ԹՐՔՈՒԻԻ ՄԸ ՓՐԿԱԾ

Երկրաշարժին նիւթը կը չարունակէ ամէնէն լայն տեղը դրաւել Թուրք մամուլի էջերուն մէջ: Օգոստոս 27-ի «Հիւրրիյէթ»ը կը դրուատէ Հայ բժիշկի մը փերկարար աշխատանքը որուն չնորհիւ Թուրք անդամալոյծ կին մը դուրս հանուած է փլատակներէն: Խնդրոյ առարկայ բժիշկը կը կոչուի Միչել Թաշհան, Մարսէյլէն է: Ծնած է Պոլիս, փոքր տարիքին Ֆրանսա փոխադրուած: Ըսած է թէ կեսարացի ծնողքին տան մէջ Թրքերէն խօսելուն պատճառով չէ մոռցած այդ լեզուն եւ ստոր չնորհիւ կրցած է փրկել Թրքուհին:

Թերթը լուրը խորագրած է. «Աստալէթ հանըմը հայ բժիշկը փրկեց» տակն ալ աւելցուցած՝ «Կը ձօնենք նախարարին», ակնարկելով Թուրքիոյ Առողջապահութեան նախարարին Հայաստանի փրկարար ջոկատին ուղղուած մերժումին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՒ.ԷՖ.Ա.-Ի ԲԱԺԱԿ

Հինգշաբթի, Օգս· 26-ին տեղի ունեցան գարձի մրցումները: Երեւանի դաշտին վրայ Շիրակ 1 – 0 յաղթեց Ֆինլանտիոյ Հելսինքիի խումբին: Երթին, Ֆինլանտիոյ մէջ Շիրակ 0 – 2 պարտուած էր: Երեւանի մրցումին կէտը արձանագրեց Ա. Բեռնեցեան, 28-րդ վայրկեանին: Կոլերու առաւելութեամբ յաղորդ մրցաշրջանին անցան Ֆինլանտիոյ խումբը: Նոյն օրը, Երեւան 1 – 2 պարտուեցաւ Թել – Աւիւի Հափոյէլէն: Երթին, Երեւանի մէջ, հայկական խումբը 0 – 2 պարտուած էր:

*
**

Եւրօ – 2000-ի մրցումներու չարքին, Սեպտեմբեր 8-ին, Երեւանի մէջ, Հայաստան կ'ընդունի Ֆրանսան, որու խումբին մէջ պիտի ըլլան Ճորքայէֆ եւ Պոզոսեան, ըստ տրուած տեղեկութեանց:

Այս 4-րդ խումբին մէջ, Հայաստան 5-րդ դիրքի վրայ է 5 կէտով: Նախքան Ֆրանսայի հետ հանդիպումը, Սեպտեմբեր 4-ին, Մոսկուայի մէջ կը մրցի Ռուսաստանի հետ: Վերջին մրցում մըն ալ ունի Հոկտեմբեր 9-ին, Անտորայի հետ այս վերջնոյն դաշտին վրայ:

Ընդհանուր դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ· –

Ուկրանիա 15 կէտ, Ֆրանսա՝ 14, Ռուսաստան 12, Իսլանտա 12, Հայաստան 5, Անտորա 0:

«ՄԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ»

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

Ազգային ժամանակակից վաստակներէն մին։

Հիմա որ այս ճշմարտութիւնը խոստովանեցայ՝ ալ կրնամ ազատօրէն խօսիլ։

Գրիգոր Զօհրապ այսօր յիսուն տարեկան է, այսինքն՝ իր տարիքին լրութեանը մէջ։ Ինքզինք յայտնած է իր ամէն ձեւերովը, եւ չեմ կարծեր որ իր մէկ թաքուն կողմը գտնուի ու անակնկալօրէն մէջտեղ ելլէ։ Կը ճանչնանք նորավիպագիրը, հրապարակագիրը, աշխարհիկ մարդը, փաստաբանը, մեպուսը (1) եւ ազգային գործիչը։

Անշուշտ, այդ այլազան ձեւերուն մէջ, Զօհրապ տակաւին երկար տարիներ պիտի հաւասարի ինքզինք իրեն, բայց հաւանական չէ որ ինքզինք գերազանցէ. եւ արդէն իր համբաւին ու փառքին համար պէտք ալ չկայ աւտր։

Իրրեւ գրագէտ՝ Զօհրապ բաղմած է հայ մտաւորականութեան ընտրելախումբին մէջ։

Կատարեալ հայ գրագէտ մը ըլլալու առջին պայմանը իր վրայ կը կրէ, եւ այս բանը ինք խոստովանած է համեստութեամբ։

«Ո՛չ հայերէնս լեզուն լաւ սորված եմ, ո՛չ ալ հայ գրականութեան մասին հըմտութիւն ունիմ»։

Երկու գերազանց յատկութիւններ՝ ինքնատիպ, յանդուգն ու պատկերալից ոճով գրագէտ մը ըլլալու համար։

Եթէ Զօհրապ Հ. Արսէն Այտընեանի մը կամ Յակոբ Գուրգէնի (2) մը չափ հայ լեզուն ու քերականութիւնը ուսումնասիրած ըլլար, ապահովաբար չպիտի կրնար գրել իր գեղեցիկ նորավէպերը եւ ազատ թռիչք տալ իր մտածումներուն, զգայումներուն եւ երեւակայութեան։

Մեր մէջ «քալ» հայկաբանները ողորմելի գրողներ եղած են միշտ։ Հրանտ Ասատուր յոտմէ հետէ քերականութիւն չինել սկսաւ, դադրեցաւ գրագէտ մը ըլլալէ։

Իրրեւ երեսփոխան՝ Գրիգոր Զօհրապ վարիչ ուժ մըն է Ազգային Ժողովին մէջ։ Գիտէ բանաճեւի մը մէջ հաշտեցնել ամէնէն ընդդիմադիր կարծիքները եւ զայն քուէարկել տալ մեծամասնութեան։ Եթէ երբեք բանաճեւը չյաւէ՝ կը դիմէ պերճախօսութեան, եւ այն ատեն ալ յաղթանակը ապահովուած է։

Երբ ընդդիմախօսի մը պատասխանելով՝ Զօհրապ «յարգելի պաշտօնակիցս» բառերը կ'արտասանէ, կարծես ըսել կ'ուզէ։

– Այս անճառելի ապուշը...

Բարեբախտաբար ընդդիմախօսը չի անդրադառնար ատոր եւ ինքզինք իրապէս յարգելի պաշտօնակից մը կը նկատէ։

Իր փաստաբանի տաղանդը պերճախօսութեանը գլխաւոր հիմը կը կազմէ։ Աւելի իրրեւ փաստաբան կը խօսի, քան իրրեւ ժողովական, եւ ատոր համար ամէն խնդիր, ամէն դատ, իրեն համար թէ՛ պաշտպանելի, թէ՛ դատապարտելի է, թէ՛ արդար եւ թէ՛ անարդար է։

Երեսփոխաններէն չատեր դիտեն ասիկա եւ իր խօսքերուն համոզուելով հանդերձ, մտովի կ'ըսեն.

– Արդեօք մեզի խաղի՞ բերաւ։

Ժորժ Քուրթըլին իր կատակերգութիւններէն մէկուն մէջ փաստաբան մը կը ներկայացնէ, որ Լակուփիչ անուն մէկու մը դատը կը պաշտպանէ։

Նոյն միջոցին պաշտօնաթերթը կը բերէն, որուն մէջ կը ծանուցուի թէ փաստաբան Պարպըմոլ նոյն դատարանին ընդհանուր դատախազ անուանուած է դատական իշխանութեան կողմէ։

Նախադահը կը հրաւիրէ փաստաբանը իր նոր պաշտօնին պարտականութեան, իրրեւ դատախազ մի առ մի կը ջրէ քիչ մը առաջ իրրեւ փաստաբան խօսածները։

Այս Պարպըմոլի դերը կը վերապրէն չատեր Գրիգոր Զօհրապին իրրեւ թերութիւն մը։

Ձի՞շդ է արդեօք։ Զօհրապ իրրեւ խելացի ու անկաշկանդ մտքի տէր անձ մը, սկեպտիկ մըն է։ Եւ իրրեւ սկեպտիկ՝ չատ մը ճշմարտութիւններ հաւատարապէս կ'ընդունի, որքան ալ ընդդիմամարտ ըլլան անոնք։

– Այսինքն՝ եւ ո՛չ մէկ բացարձակ ճշմարտութիւն կ'ընդունի, – դիտել պիտի տաք։

Ամէն պարագայէն՝ երբ Ազգային ժողովի մէջ Զօհրապ գաղափար մը կը պաշտպանէ՝ թերեւս չհաւատայ անոր ճշմարտութեան, բայց ես վստահ եմ, որ անոր օգտակարութեան համոզուած է։

Եւ օգակար գաղափար մը ընդունել տալու համար մէ՞ղք է երբ մարդ խարկանքներու կամ ճարտարամտութեան կը դիմէ, երբ մանաւանդ ուրիշ ճար չկայ մեր երեսփոխաններուն խօսք հասկըցնելու համար։

Զօհրապ, ինչպէս ամէն իրական արժէք մը ներկայացնող անհատականութիւններ, իր հակառակորդներն ու նախանձոտները ունի, որոնք եթէ ոչ հրապարակաւ, գոնէ ականջէ ականջ կը ճղնին աղարտել զինքը՝ իրարու փսփսալով։

– Զօհրապ անճնասէր է, չհամոյ է, պէտք է զգուշանալ իրմէ, կարող է իր անճնական շահուն համար ազգը ծախել։

Պարա՞պ խօսք։ Նախ՝ Զօհրապ պէտք եղածէ աւելի խելք ունի իր շահը ազգին շահէն զանազանելու համար։ Յետոյ պիտի, ի հարկին, այդ երկու շահերը իրարու հետ հաշտեցնել, առանց մին միւսին զոհելու։

Իրրեւ մեպուս, Զօհրապ Օսմանեան Մորհրդարանին մէջ հայ մնաց, եւ ամէնէն հանդիսաւոր վայրկեաններուն իր ազգին դատը պաշտպանեց առանց վերապահութեամբ։

Առանձին ջարդերուն պատասխանատուները ճշդելու գործին մէջ՝ եթէ Զօհրապ չըլլար, թերեւս ջարդուողները յանցաւոր հռչակուէին։

Իր մատուցած ուրիշ ծառայութիւնները չեմ յիշեր այստեղ, որովհետեւ ջատագովական մը գրելու պէտք չունիմ։

Անշուշտ ինքն ալ, չատերու պէս, թերութիւններ ունի, բայց արժանիքները գանոնք կը պարտկեն։

Ու յետոյ չքմեղացում մը ունի, որ անդիմադրելի է՝ իր խելքը։

Ինչպէս պեղեցկութիւնը կնոջ մը ամէն պակասութիւնները կը ծածկէ կամ կ'արդարացնէ, այնպէս ալ մարդու մը համար խելքը չատ բան ներել կուտայ։

Բան մը՝ որ մեր պուրժուաները խըրտչեցուցած եւ զանոնք պահ մը սարսափահար ըրած է, Զօհրապի «Դաշնակցականութիւն»ն է։

Այդ պանական երկիւղը բաւերախտաբար երկար չէ տեւած։

Տէրօրիսք Զօհրապը չուտով իր զէնքերը վար դրած է եւ Դաշնակցութեան հետ խզուած՝ առանց անախորժ միջադէպներու, այլ փոխադարձ հաւանութեամբ։

Այս բաժանումին առթիւ Զօհրապ նոյնիսկ սեղան մըն ալ սարքած է Թօքաթլեանի ճաշարանը, ինքնիրեն խորհելով.

– Աժան ազատեցանք...։

Բայց ցոյց տալու համար՝ որ իր Դաշնակցականութիւնը դիպուածի կամ հաշիւներու արդիւնք չէր, այլ գաղափարական համակրանքի ու հակումներու, բաժանման սեղանէն ետքն ալ Զօհրապ իր յարաբերութիւնները չխզուն ակած է Ազատամարտեան խումբին հետ եւ Դաշնակցութեան ո՛չ պաշտօնական օրկանին աշխատակիցներէն մէկը մնացած է։

Ազգային ընդհանուկին մէջ Զօհրապի նոքաղծն գործն է կրթական բարեկործութեան ծրագիրը, զոր առաջարկի ձեւով բերաւ Ազգային Ժողովին եւ որ յղուեցաւ Դաստիարակութեան Դիւանին։

Ընդարձակ եւ խղճամիտ ուսումնասիրութիւն մըն է, զոր Սամաթիոյ երեսփոխանը բերած է ժողովին։

– Գիտե՞ս ինչու Զօհրապ կրթական բարեկործութեան ծրագիրը այս միջոցիս բերաւ ժողովին, – հարցուց երեսփոխան մը ինծի։

– Չեմ դիտեր, – պատասխանեցի։

– Որովհետեւ մեպուսական ընտրութիւնները կը մօտենան...

– Ի՞նչ առընչութիւն կայ այդ երկուքին միջեւ։

– Գրիգոր Զօհրապ իր ազգային գործունէութիւնը կը բազմապատկէ՝ ամէն անգամ որ մեպուսական ընտրութիւնները կը մօտենան, այդ ընտրութիւններէն վերջ կը չէզոքանայ եւ նոյնիսկ կը դադրի ժողովի գալէ։ Մէկ խօսքով, իր վրայ խօսեցնել, անունը ժողովրդականացնել կ'ուզէ, ամէն անգամ որ մեր քուէներուն պէտք կը զգայ։

Աստուա՛ծ իմ, այչափ չարախօսութիւն կ'ըլլա՞յ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Մանանայ – 1913

(1) – Երեսփոխան

(2) – Պիպերոեեան (1850 – 1915) գրող, ուսուցիչ, խմբագիր

ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐ ՑՆՑԵՑ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՆ

«Աներեւակայելի չափերով» գայթակղութիւն մը ծագած է Զուիցերիոյ մէջ, ըստ Պաշտպանութեան նախարարին իսկ որակումին։ Ամէնէն ծանրակշիռը այն է որ երկրին գաղտնի սպառազինութիւնը կրնայ միջամուխ եղած ըլլալ զէնքի մաքսանենդութեան, զէնքի մթերանոցներու, կազմակերպուած ոճիրներու եւ գաղտնի բանակի մը կազմութեան։ Յայտնաբերումները ռումբի ազդեցութիւն գործած են զուիցերական անդորրութեան վրայ։

Գայթակղութեան մեկնակէտը եղած է տասը օր առաջ բանակին լրահաւաք ըսպառազինութեան նախկին հաշուակալնեբէն մէկուն ձերբակալութիւնը։ Ան կ'ամբաստանուէր աւելի քան 8,5 միլիոն զուիցերական ֆրանքի իւրացումով որուն համար գործածած էր կեղծ հաշուեցոյցեր։ Այդ հաշուակալը՝ Պելազի, ինք անձամբ կեղծոնական գրամատուներէն կ'առնէր այդ գումարները որոնց մէկ մասը հարկային գրասենեակներու պահ տուած էր, միւս մասով ալ գանազան ընկերութիւններ հիմնած։

Հարցաքննութեան ընթացքին Պելազի սահմռկեցնող յայտնութիւններ ըրած է, ըսելով որ իր վերադասները իրեն պարտականութիւն յանձնած էին գաղտնի բանակ մը կազմելու։ Ինք ամէն արտօնութիւն ունէր զէնք գնելու. իսկ այդ զէնքերը ոստիկանութիւնը դտած է Պէրնի մօտ տեղ մը։ Աակէ զատ Պելազի չփումներ ալ հաստատած էր գրացի երկիրներու լրահաւաք սպառազինութիւններուն, մաֆիային, նաեւ սերպական գաղտնի ըսպառազինութիւններու հետ, այս վերջիններուն զէնք ալ ծախելով։

Տեղեկանալով խնդրին, Արդարութեան նախարարը նախ լուռ մնաց. բայց մամուլի հրապարակումները պարտադրեցին որ խղչ լուութիւնը։ Աասլիսի մը յայտնեց թէ գաղտնի սպառազինութիւններու պետը պաշտօնէն առնուած է, բայց այնքան առեն որ ոչինչ փաստուած է, ինք կը չարունակէ վստահութիւն ունենալ ատոր անձին։

Գաղտնի սպառազինութիւններու զեկավարը այս խնդիրը կը նկատէ տուներու կոպիտ ու մեծզի լեռ մը։ Ինչի՞ պիտի ծառայէր գաղտնի բանակ մը երբ աւարտած է Ջամարտը, հարց կուտայ։ Վըստահ է, կամ այդպէս ցոյց կուտայ թէ երկու չարաթէն պիտի վերադառնայ պաշտօնին գլուխը։ Սակայն ան ոչ մէկ բացատրութիւն կուտայ յայտարերուած զէնքերուն մասին։

Դատը կը սկսի Սեպտեմբեր 15–ին. հետաքննութիւնը ընթացքի մէջ է. կարեւոր թիւով անձեր հարցաքննուած են։ Պերնի մթնոլորտը առաւելապէս չափով լարուած է։ Գաղտնի սպառազինութեան պաշտօնազրկուած զեկավարը Ռեկլի քննադատած է հետաքննիչ դատաւորը, ըսելով որ իրմէ աւելի հաւատք կ'ընծայէ Պելազիի. դատաւորն ալ կծու չեշտով պատասխանած է թէ եթէ այդպէս ըլլար Ռեկլի արդէն արդելափակուած կ'ըլլար այսօր։

Սկիզբը պարզ զեղծարարութիւն նկատուած հարցը քաղաքական բնոյթ առած է։ Զախակողմեանները կը պահանջեն որ հարցաքննիչ խորհրդարանական մարմին մը կազմուի. իսկ աջակողմեանները կ'ուզեն որ հակակշիռ հաստատուի սպառազինութեան մը վրայ որ յայտնապէս անհանճ մնացած է։

Գայթակղութիւնը նմանցնողներ կան նախընթացներու. անոնցմէ մէկն է 90-ական թուականներու յայտնաբերում մը որով ոստիկանութիւնը լոյսին բերած էր գաղտնի բանակի ծրագիր մը։ Անկէ երկու տասնամեակ առաջ անուններու քարտարան մը ձեռք անցած էր ինչ որ լրջօրէն վարկաբեկած ու մրոտած էր զուիցերական իշխանութիւններու համբաւը։ Այդ քարտարանը ցոյց տուած էր որ հազարաւոր Զուիցերացիներու վրայ հսկողութիւն կը կատարուէր։ Ամէն մէկուն բրածը խնամքով պատրաստուած տեղեկագիրներու նիւթ կ'ըլլար։

Վերջին յայտնաբերումը ցոյց կուտայ թէ այդ օրերէն այսօր ժամանակները փոխուած են, քանի որ լրահաւաք սպառազինութիւնները ներկայիս նոյնիսկ չեն պիտներ թէ ի՛նչով զբաղած են իրենց գործակիցները...։

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ՝ ՊԷՐԼԻՆ

Հսկայ տեղափոխութիւն մըն է որ կը կատարուի Պոնէն Պէրլին։ Անվերջանալի շարասիւն մը բեռնակառքերու կ'ուղղուի դէպի Պէրլին։ Շատ դանդաղ կ'ընթանան, բայց, երբ կը հասնին ամէն նեղութիւն կը մոռցուի, Պէրլին կը փայլի 40 տարուան մոայլ դիմագիծէ մը հետ։

Սունկի պէս կը բուսնին փարքինկները, մեծ ճաշարանները, ամէն ոք աշխատանքի լծուած է։

Օգոստոս 23–ին, կառավարութիւնը վերջացուց իր տեղափոխութիւնը։ Պոն, հանդարտ քաղաք մը որ յիսուն տարի վառ պահեց ժողովրդավարութեան ջահը, իր տեղը կը զիջի նոր մայրաքաղաքին։ Պէրլին, մայրաքաղաքը վերամիացած Գերմանիոյ մը, որ երկիրը կը վերածէ կարեւոր առանցքի մը արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ։ Պոն 70 քիլոմեթր էր պելժիական սահմանէն, Պէրլին 90 քիլոմեթր է Լեհաստանէն։

1996–ին, Գերմանացիներու 63%–ը դէմ էր տեղափոխութեան 2000–էն առաջ։ Մասամբ դրամական պատճառներով, բայց, իշխանութիւնները տեղի չտուին։ Ցուլիսին Պունտըսթակը (Մորհրդարան) ճամբան բացաւ։ Մորհրդարանական վերամուտը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 7–ին, բրիտանացի ճարտարապետ՝ Նորման Ֆոսթըրի հիմնովին վերանորոգած Ռայխսթագին մէջ։ Հեռեւեցան նախարարները։ Խնայողութեան պատճառով միայն նորոգուած չէնքերու արժանացան։ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շարփինկ հաստատեցաւ Վերմախթի նախկին սպայակոյտը, հոն ուր գնդակահարուեցաւ կոմս Շտաուֆըրընպերկը, Հիթլերի դէմ ձախողած ոճրափորձին հեղինակը։ Աշխատանքի նախարարին վիճակուած է նախկին հին նախարարութիւն մը, կէօպէլսի նախարարութիւնը։ Ելմտական նախարարը, Հանս Այխըլ ժառանգած է մանչակ կէօրինկի գրասենեակը, որ արեւելեան Գերմանիոյ առեն «նախարարութեանց Տունն» էր։ Վարչապետ Շրէօտէր կը գրաւէ համայնավարութեան նախկին թիւ մէկին՝ Էրիք Հոնէքէրի պալատը, պատմական Պէրլինի սրտին վրայ։ Բայց, այս կարգադրութիւնը առժամեայ է, կը սեղափոխուի երբ վերջ գտնեն նոր վարչապետարանին աշխատանքները, 2000–ին։

Այս ամբողջին կողքին կան նաեւ անխուսափելի ձախող գործեր ու բանավէճեր։ Կանաչները, օրինակ, անդրադարձած են որ իրենց չէնքին կմախքը որդնոցած է եւ 9 միլիոն ֆրանք պիտի. արժէ վերականգնումը։ Ամերիկացիք կը պահանջեն որ 30 մեթր տարածութիւն մը չըջապատէ իրենց դեսպանատունը, ապահովութեան համար։

Ֆրանսայի դեսպանը, Գլօտ Մարթէն, անմիջական փոխադրութիւն մը կ'ուզէ բոլոր սպասարկութեանց մինչեւ Օգոստոս վերջ, փոխանակ մինչեւ 2002 կատարելու բոլոր մեկնումները ինչպէս նախատեսուած էր։ Հարց մըն ալ ծագած է, որովհետեւ բոլոր պաշտօնատարները բնակութիւն չեն պտած տակաւին, չեն ալ ուզեր տեղաւորուիլ Պէրլին, ուրեմն ամէն չարաթավերջի Հռենոսի ափերը կը վազտանան։

Համեստ Պոնէն եառ, Պէրլին կ'ուզէ, ձեւով մը, Գերմանիոյ ցուցափեղկն ըլլալ, տեսակ մը մնայուն ցուցահանդէս, որ արդէն իսկ կը քաշէ հազարաւոր զբօսաշրջիկներ։ 400 պանդոկներ զիրենք կը հիւրընկալեն, որու «գոհար»ն է Ատլոնը, դարուս սկիզբը բացուած եւ նոյնութեամբ վերաշինուած Ունթըր տէն Լինտըն համբաւաւոր պողոտային թիւ մէկին վրայ, Պրանտընպուրգ Դուռէն երկու քայլ անդին։ Այդ առասպելական փալասը ընդունած է Մարլի Փիքֆորտը, Ռոքֆելէրը, Անրի Ֆորտը, Ռուզվելթը, Թոսքանինին, Հինտընպուրկը, Չէփլինը...։

Այս տեղափոխութեան համար ութ տարուան աշխատանք եւ 67 միլիառ ֆրանք պէտք եղաւ։

Թ. Ա. Թ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

Կլենտէյլի մէջ, Օգոստոս 15–ին, տեղի ունեցած է Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հիմնարկէքի արարողութիւնը: Համայնքը տարի մը առաջ գնած էր օտար եկեղեցի մը եւ չնորհիւ եկեղեցասէր բարերարներու եւ ժողովուրդի նուիրատուութեանց, որոշուած էր քանդել հինը եւ կառուցանել հայկական ոճով նոր եկեղեցի մը: Առաւօտեան պատարագին, զոր մատուցած է Գալիֆորնիոյ հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Տ. Թափայէլ Վրդ. Մինասեան, ներկայ եղած են չուրջ հարիւր հաւատացեալներ: Ցաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ չորքփակին մէջ կատարուած է հիմնարկէքի արարողութիւնը, մասնակցութեամբ Տ. Օգոստինոս Սեքուլեանի, Տ. Տաճատ Քարամեանի, Տ. Ներսէս Սաքայեանի եւ Տ. Գրիգոր Շահինեանի: Խօսք առնելով Տ. Թափայէլ Մինասեան օրհնած է բոլոր անոնք որոնք կարեւի դարձուցած են նոր եկեղեցւոյ կառուցման ծրագիրը: Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի նախօրեին, նորակառոյց եկեղեցին կը կոչուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ: Ցաւարտ արարողութեանց, յարակից սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, Տիկնանց Միութեան կողմէ, որուն առենապետուհին Տոնա Մոմճեան երախտապիտական խօսք արտասանած է: Գործադրուած է յայտագիր մը, զոր վարած է Սիրուն Ճապուճեան:

***

ԳՈՆԿՐԷՍՄԷՆ ՌԱՏԱՆՈՎԻՋ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Կլենտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէջըն» սրահին մէջ, Օգոստոս 13–ին, Հայ Դատի Ցանձնախումբը եւ Հանրապետական Համայն Ազգային Կազմակերպութիւնը մեծարած են Գոնկրէսմէն անդամ Ճորճ Ռատանովիչը, իբրեւ 1999–ի «Տարուան Օրինագիրը»: Ներկայ եղած են 200 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Արա Պետրոսեան: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Կլենտէյլի Թաղապետական խորհուրդի անդամ Րաֆֆի Մանուկեան, վեր առնելով Գոնկրէսմէնին նպաստը Ֆրէզնոյի հայկական գաղութին: Հայ Դատի Ցանձնախումբի վարիչ – անօրէն Վիգէն Սոնենց – փափագեան ներկայացուցած է Հայ Դատի գծով տարուան վերջին աշխատանքները, նշելով թէ Թուրքիոյ կողմէ տարուած աշխատանքները հակակշռելու համար, Ամերիկայի Հայ Դատի Ցանձնախումբը յաջողած է Գալիֆորնիոյ դպրոցներուն մէջ դասաւանդուող ցեղասպանութեան եւ մարդկային իրաւանց հարցերու ծրագրին մէջ ներառնել Հայկական ցեղասպանութիւնը: Արցախեան դորգ մը եւս գնահատագիր մը յանձնուած է Գոնկրէսմէնին, որ չնորհակալութեան իր խօսքին մէջ դրուատած է Ֆրէզնոյի հայկական գաղութը եւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթը:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԿԻՄԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Կլենտէյլի հանրային գրադարանին մէջ, Օգոստոս 4–ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական հանդիպումը, նուիրուած արձակագիր Կիմա Կիրակոսեանին: Հանդիպումը վարած է գրական էջի պատասխանատու Գրիչ Դաւթեան: Կիմա Կիրակոսեան կարդացած է իր պատմուածքներէն վեց կտոր: Արձակագրին գործերը վերլուծած է Օչին Քէչիեան: Խօսք առած են Գէորգ Քրիստոնեան եւ Վահրամ Համեան հուսկ՝ չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Կիմա Կիրակոսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Ատուածածին եկեղեցւոյ մէջ, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ եւ մասնակցութեամբ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին, Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հովիւին եւ Գարեգին Կաթողիկոսի հարազատներուն աղօթքի երեկոյթ մը եւ յիշատակի հատաքոյթ մը տեղի ունեցած է Երջանկայիշատակ Գարեգին Կաթողիկոսի վախճանման քառասունքին նուիրուած: Խօսք առած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան որ անդրադարձած է Հայրապետին կեանքին, մատուռական եւ ղրական արժանիքներուն: Եկեղեցական տպաւորիչ արարողութենէն ետք, ցուցադրուած է տեսերիզ մը պատրաստուած Սուրէն Չէքիճեանի կողմէ 1996–ին կաթողիկոսին Հայ կեդրոն այցելութեան առթիւ:

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ քէմփս – դաշտահանդէսը, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, տեղի ունեցած է Օգոստոս 13–էն 15, եկեղեցւոյ չորքափակին մէջ, հսկայ վրաններու ներքեւ: Երեք օրերու երկայնքին ութ հազար հոգի մասնակցած են ձեռնարկին, որ բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած է: Երգ, նուագ եւ այլ ելոյթներ խանդավառ մթնոլորտ մը ըստեղծած են:

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ՄԱՐԶԱՆՔ ԵՒ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Ամերիկացի ծնողներուն գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը իրենց զաւկին արտակարգ դիրութիւնն է (օպեզիթէ), իսկ երկրորդը՝ հեռատեսիլին հանդէպ անոնց անդիմադրելի սէրը...

Այս մտահոգութիւններէն մեկնելով՝ Նիւ Եորքի Ռուզվելթ Հիւանդանոցի բժիշկներէն Տէյվ Էլիսոն գաղափարը յղացած է հնարելու գործիք մը, որ օժտուած է թէ՛ հեռատեսիլով մը եւ թէ մարդանքի հեծիկով մը: Բայց հեռատեսիլը կ'աշխատի այն պարագային, երբ ենթական հեծիկին վրայ նստած մնայուն կերպով կը քշէ, այլապէս... նկարը կ'անհետանայ: Այլ «անպատեհութիւն» մը եւս՝ կարելի չէ մէկ ձեռքով քշել միւսով «չիփս» ուտել, պայման է հեծիկին վրայ նստիլ եւ քշել զոյգ ձեռքերով ղեկին յենած:

Վեց չաբթուան ընթացքին վեց կամաւորներ հետեւած են այս փորձին եւ առանց անդադարանոնի հետեւելու կորնկուցած են իրենց իւղի տոկոսին 3 առ հարիւրը: Բայց ցաւալին այն է, որ 6 կամաւորէ աւելի դտնուած չէ...

ՄԱՅՐԱԿԱՆ ԲՆԱԶԴԸ

Առնուազն մուկերու պարագային հաստատուած է, որ մայրական բնազդը արագ ծինէ մը կուգայ...

Գիմպրիճ համալսարանի գիտնականներ յաջողած են ապացուցանել, որ մայր մուկի մը մօտ իր ձագուկները սիրելու եւ չոյելու բնազդը կուգայ ծինէ մը, որ միայն հօրմէն կրնայ մօրը փոխանցուիլ, իսկ այդ ծինը ջնջելու պարագային մայր մուկը բոլորովին անտարբեր կը դառնայ ձագուկներուն նկատմամբ եւ նոյնիսկ ի վիճակի չըլլար զանոնք սնանելու:

ԱՆԳԼԻԱՑԻՔ ԻՐԱԽՈՒՆՔ ԶՈՒՆԻՆ ԿԱՐԱՊ ՊԱՀԵԼՈՒ

Ժբ. դարուն անգլիական արքայական հրամանագիր մը հաստատեց, որ երկրին բոլոր կարապները արքունիքին կը պատկանին, եւ ոչ ոք իրաւունք ունի անճնականը կարապ ունենալու եւ պահելու:

Այս հրամանագիրը մինչեւ օրս ի գործու է: արդարեւ, ամէն տարի Յուլիսի վերջաւորութեան թագուհիին յատուկ պաշտօնեաները նաւակներով թէյմզի վրայ կ'երթեւեկեն, համրելու եւ տուգելու համար, որ ոչ ոք իւրացուցած է արքունիքին կարապները: Տեսնենք, թէ մինչեւ ե՞րբ պիտի չարունակուի այս աւանդութիւնը:

ՀՐԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԳԻԻՏԵՐ

Ֆրանսական Ռուճիէրի ընկերութեան քիմիագէտ Ժան – Փիէռ Սիկլըը վերջերս հնարած է հրավառութեան նոր տեսակ մը, որուն չնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ երկինքին վրայ... գրել:

Առաջին ցուցադրութիւնը պիտի կատարուի 1999 Դեկտեմբեր 31–ի կէս գիշերին (2000), երբ Փարիզի երկնակամարին վրայ պիտի գրուի հսկայ «2000» մը, որ պիտի վառի չուրջ մէկուկէս երկվայրկեան:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

– Համբերէ, ինծի պէս մարդ մը... օրական հարիւր ոսկիին փարա չէի ըսեր, էֆէնտի, հիմա մէկ տրախմիին ախը կը քաչենք կոր...

– Ընտանիք ունի՞ս հետդ:

– Ութ հոգի ունիմ գլուխս, ճամբայ եղած աեներնիս տասներկու էինք, երեք հատը արդէն թաղեցինք... ախ, ախ, ինծի պէս մարդ մը այս վիճակին մէջ էյ նայ, չէ, չեմ կրնար կոր մարքիս մէջ սըզմեցնել այս բանը, քանի կը մտածեմ վրաս պէչութիւն կուգայ:

– Քանի որ այդքան հարուստ էիր, հարկաւ պատրաստ դրամ ալ ունէիր...

– Գարահիսարէն ճամբայ ելած աեներս տասը հազար ոսկիէն աւելի դրամ կար քովս:

– Էյ, ի՞նչ եղաւ:

– Ինչ պիտի ըլլայ, կողոպտեցին, գոյքերնիս ալ առին, դրամներս ալ առին ու ասանկ մերկ ու անօթի հոս ինկանք:

– Աստուած մեծ է, իշալլահ, օր մը կրկին ստացուածքիդ կը տիրանաս:

– Քեզի բան մը ըսե՞մ, ես ա՛լ Աստուծոյ ալ չեմ հաւատար կոր, – պատասխանեց ծերունին ու առանց տասը տրախմին առնելու հեռացաւ գլուխը տրամօրէն օրօրելով:

Նորէն քէմփին մէջ իրենց պատյտը չարունակեցին, մինչ Սամուէլ աեն–աեն հարցումներ կ'ուղղէր Բարիկի ու կը նօթագրէր տետրակին մէջ:

Երբ ամէն կողմը պտըտեցան, Սամուէլ ձեռքը ծնօտին տարաւ, պահ մը մտածեց եւ ըսաւ.

– Այս խեղճերուն կարծեմ թէ լաւ կ'ըլլայ, որ քանի մը խրատական, հրահանգիչ ու քաջալերող խօսքեր ընենք, կը տեսնամ, որ չատ յոռի պայմաններու մէջ կը գտնուին եւ առողջապահիկ տարբրաններ կանոններէ հեռու կ'ապրին, պէտք է գիրենք քիչ մը լուսաբանել:

– Կ'ուզե՞ք իրենց բանախօսութիւն մը ընել:

– Այսինքն ոչ թէ բանախօսութիւն, – բացատրեց Սամուէլ, – այլ պարզ դասախօսութիւն մը, եթէ կարելի է այսպէս ըսել:

– Շատ լաւ կ'ըլլայ եւ չատ ալ չնորհակալ կ'ըլլանք, – ըսաւ Բարիկ:

– Պարզապէս իրենց բարոյականը զօրացնելու եւ միանդամայն առողջապահական սկզբունքները սորվեցնելու համար:

– Ա՛քանչելի գաղափար:

– Ուրեմն եթէ կարելի է, գիրենք տեղ մը հաւաքենք:

– Անմիջապէս:

Բարիկ պահ մը հեռացաւ, պէտք եղած հրահանգները տուաւ իր մարդոց ու վերադարձաւ իր հիւրերուն քով:

Քիչ յետոյ բազմութիւնը արդէն լեցուած էր բարեգործական մարմինի ներկայացուցիչին չուրջը: Քէմփին մէջ բնակող խեղճերը անակնկալի մը, յուսատու լուրի մը կը սպասէին իրենց թշուառութեան եւ ցաւերուն դարման գտնելու համար եւ երբ իմացան, որ Եւրոպացին յատուկ պաշտօնով մէկը եկած էր իրենց այցելելու եւ կը փափաքէր խօսիլ, իսկոյն ենթադրեցին, որ մեծ աւետիս մը կը բերէր իրենց:

Կին, էրիկմարդ, տղայ գիրար կը հրմշտկէին կարելի եղածին չափ աւելի մօտենալու եւ բանախօսին բառերէն հատ մը չկորսնցնելու համար:

– Սեղան մը բերէք, – հրամայեց Բարիկ, – որպէսզի պարոնը վրան ելլէ ու այնպէս խօսի:

Ակնթարթի մը մէջ սեղանը եկաւ, եւ Սամուէլ վազերեան բարձրացաւ անոր վրայ:

Ստեփան Ցեսուեան եւ Բարսեղ աղա սեղանին եռեւ դիրք բռնեցին:

Բանախօսը ընդհանուր ակնարկ մը պատրաստուց բազմութեան վրայ, քիմիը խընջեց, ակնոցը չափեց եւ սկսաւ խօսիլ:

Նախ պարզեց իր կրած տպաւորութիւնը քէմփի այցելութենէն: Այդ տպաւորութիւնը գոհացուցիչ էր թուաւ: Անմաքրութիւն, կարգ – կանոնի պակաս, առողջապահական կանոններու կատարեալ անգիտակցութիւն տեսած էր ամէն կողմ:

– Առանց նպատակ ունենալու ձեզ վիրաւորել, չեմ վարանիր յայտարարելու, թէ այստեղ կատարեալ գնչուներու բանակատեղի մըն է եւ երբեք պիտի չհամարձակէի եւրոպացի բարեկամ մը այստեղ բերել, – ըսաւ:

Բանախօսին այս սկզբնաւորութիւնը յուսախար ըրաւ քէմփին բնակիչները, որոնք տարբեր բաներ կը յուսային լսել:

– Ի՛նչ պարապ խօսքեր կ'ընէ կոր, – ըսաւ կամաց մը Ստեփան էֆէնտի:

– Սպասէ վերջը նայինք, – պատասխանեց Բարսեղ աղա:

– Անգլիացիները առած մը ունին, – շարունակեց Պր. Սամուէլ, – առողջ միտք՝ առողջ մարմնի մէջ, պէտք է ուշադրութիւն դարձնենք այս առածին: Եթէ Անգլիացիները այսօր աշխարհի մեծագոյն ազգերէն մէկը եղած են, պատճառը այն է, որ միշտ հետեւած են այդ առածին: Որչափ մեր մարմինը զօրացնենք, նոյնհամեմատութեամբ ալ մեր միտքը կը զօրանայ, եթէ մեր մարմինը տկար ըլլայ, մեր միտքն ալ տկար կ'ըլլայ: Եւ ի՞նչ բան է, որ մարմինը առողջ ու զօրաւոր կը պահէ՝ առողջապահական սկզբունքները:

Պր. Սամուէլ բացատրեց, որ այսօր Եւրոպայի բոլոր վարժարաններուն մէջ առողջապահութիւնը պարտաւորիչ կերպով կ'աւանդուի:

Բազմութիւնը յուսախաբ՝ կամաց – կամաց կը հեռանար, քայց ճառախօսը այնքան տարուած էր իր նիւթին, որ ուշադրութիւն չէր ըներ եւ նոյն եռանդով խօսքը կը չարունակէր:

– Առողջութեան առաջին պայմանը լաւ սննդառութիւնն է, – ըսաւ. – օրինակի համար առտուները նախաճաշի առեն պէտք է կաթ խմել, մանաւանդ մանուկներու համար անհրաժեշտ ու պարտաւորիչ է այս, յետոյ կարագ, թարմ հաւկիթ, մեղրն ալ չատ օգտակար է իրրեւ սնունդ: Շոքոլան ու քաքաօն եւս զօրացուցիչ սնունդներ են տղոց համար: Կեբակուրի համար մսեղէնը անչուշտ օգտակար է, ինչպէս նաեւ հաւ, ձուկ եւ այլն, բայց բանջարեղէններն ալ նոյնքան օգտակար են, միայն թէ պէտք է լաւ եփուած ըլլան...

– Այս մարդը որո՞ւ կը խօսի, – ըսաւ կամաց մը Ստեփան էֆէնտի՝ Բարիկի դառնալով:

– Մարդիկը հազիւ ցամաք հաց, ձիթապտուղ կամ պանիր կրնան կոր գտնել, – պատասխանեց Բարիկ:

– Այս մարդը պարզապէս յիմար է, – վճռեց Բարսեղ աղա:

Ունկնդիրները կէս առ կէս նուազած էին, բայց ճառախօսը չարունակեց: Խօսեցաւ պտուղներու մասին, զորս յանձնարարեց, պայմանաւ որ լաւ հասունցած ըլլան անոնք:

(Շար. 91)

(Շար. Ա. Էջէն)

նընդավայրը՝ Ուբ, ապա Պաղտատ ուր պիտի տեսնուի Սատամ Հիւսէյնի հետ: Այս վերջին հարցը չատ դժգոհ կը ձգէ Ամերիկացիք եւ կրնայ ըլլալ որ պատճառ դառնայ այցելութեան արգելքին: Արդարեւ ՄԱԿ-ի արտօնութիւնը հարկաւոր է որպէսզի Պաղին օդանաւը էջք կատարէ Իրաք:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ՄԷՋ, նոր ոճրափորձ մը գործուած է, հանրակառքի մը մէջ պլիտայէ մօտ: Պայթած ռումբին հետեւանքով 4 մեռեալ կայ եւ 16 վիրաւոր:

ՍՈՒՐԻՈՑ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Մուսթաֆա Թլաս, 67 տարեկան, թեբեւս չկարենայ իր աւարտաճառը պաշտպանել Փարիզ Ը (Սէն – Տընի) համալսարանը Սեպտեմբեր 11–ին: Նիւթն էր՝ «Սուրիան, աշխարհագրական եւ աշխատնտեսական ուսումնասիրութիւն»: Արդարեւ, Լիբրան (Միջազգային Լիկա գեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ) նամակով մը դիմած է համալսարանի նախագահին որ հարկ եղած միջոցներն առնէ որպէսզի այդ պաշտպանութիւնը տեղի չունենայ: Լիբրան «անընդունելի» կը դտնէ որ փարիզեան համալսարան մը հիւրընկալէ աւարտաճառը Մուսթաֆա Թլասի «ծանօթ անձ մը որ ամբողջ կեանքը հակահրէութիւն քարոզած է միջնադարեան ամբաստանութիւններու միջոցաւ»:

ԼՈՐԻԱՆԻ ՄԷՋ, կանայքերու ամբան համալսարանին նախագը խանգարուեցաւ Օգոստոս 26–ին, ոտիկանութեան խուժումին հետեւանքով: Պատճառը պանպիսի գործածութիւնն ու քալէբանքն էր: Նոյն օրը, Գոհն – Պէնոմիի ելոյթն ալ մեծ խանդավառութիւն չէր ստեղծած: Ան կը խօսէր «3–րդ ճախի մը մասին» ամբողջ ինչպէս կ'երեւակայէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 6–ին

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էլիզ Ծերունեանի մահուան 9–րդ տարելիցին առթիւ «Յառաջ» չնորհակալութեամբ 200 Ֆր. ստացաւ իր բարգաւաճման համար:

SRBOC THARGMANCHAC MARSEILLEI MAYR YEKEGHETSIN

339, avenue du Prado, 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, Օգոստոս 29

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ԽՈՐԷՆ ԱՐԵՂԱՑ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը քարոզէ՝

ՄԻՒՔԱՅԷԼ Ծ. ՎՐԴ. ԱՋԱՊԱՀԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Communiqué

La Croix Bleue des Arméniens de France est profondément touchée par la pré. sence de victimes dans notre communauté et la destruction totale ou partielle des édifices arméniens lors du séisme en Turquie, et exprime sa solidarité envers ses compatriotes.

La Croix Bleue des Arméniens de France fidèle à sa vocation, s'organise pour venir en aide aux sinistrés.

Soyez à l'écoute de son appel à la solidarité.

LE CONSEIL D'ADMINISTRATION

Les bureaux sont ouverts du lundi au vendredi de 14h00 à 20h00

Tél : 01 48 24 46 57
Fax : 01 48 24 98 97
Adresse :
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միջոցով Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի հայութեան, թէ 1999 – 2000 ուսումնական տարուան մէջ դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29

Առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն

Հեռաձայն՝ 04 – 91 – 77 – 84 – 70

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միջոցով դպրոցի վերամուտը Սեպտեմբեր 18–ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալօրեա, ի'ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ ֆուճկ ֆու

– Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

– Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան

01 – 39 – 83 – 71 – 19

կամ՝

Նապէլի Ֆուրթիւնի

01 – 45 – 84 – 57 – 18

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :** pour les élèves débutants;
— les **mercredis de 14h à 16h :** pour les élèves de niveau moyen;
— les **vendredis de 18h à 21h :** pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18 ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions

le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :

Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée,** qui sera célébrée en plein air, **à 11h00,** par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56
Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

Les Voyages de l'UGAB

Arménie et Karabagh

DEUX REPUBLIQUES, UNE NATION
Du jeudi 28 Octobre au Vendredi 5 Novembre
— Programme —

Jeudi 28 Octobre
Envol vers Erévan

Vendredi 29 Octobre
Tour de la ville en autocar. Visite de la Bibliothèque nationale et Musée des Manuscrits (Maténadaran). En début d'après-midi, visite de la Maison du cinéaste Sergueï Paradjanov, puis montée au mémorial de Dzidzernakapert, et visite du musée du génocide.

Samedi 30 Octobre
Matinée dans la plaine de l'Ararat, et visite du monastère de Khor Virab. Déjeuner à Erévan, suivi d'une visite aux «Marché aux Puces» d'Erévan, le fameux **Vernissage.**

Dimanche 31 Octobre
Départ pour Stépanakert et arrêt au monastère de Noravank. Passage par le couloir de Latchine et arrêt à Chouchi. Arrivée dans la soirée à Stepanakert, capitale du Haut-Karabagh.

Lundi 1er Novembre
Visite de la ville et de son marché. Départ vers le monastère de Gandzassar. Déjeuner sur place et visite du site. Retour sur Stepanakert via le réservoir d'eau de Sarsang.

Mardi 2 Novembre
Départ pour Mardakert, et visite du chef-lieu de la région nord. Réception par le préfet de région et inauguration du club omnisport, dont la rénovation est financée par l'UGAB-Marseille. Présentation du programme «Femmes Courage d'Arménie».

Mercredi 3 Novembre
Retour à Erévan en fin d'après-midi.

Jeudi 4 Novembre
Matinée libre. Après le déjeuner, départ pour le lac Sévan, avec des visites des églises des Saints-Apôtres et de la Sainte-Mère de Dieu sur la presqu'île. Visite du cimetière de Noradouz, sur l'autre rive du lac. Retour à Erévan. Soirée d'adieu dans un restaurant traditionnel.

Vendredi 5 Novembre
Vol de retour.

Hébergement à Erévan:
Hôtel Armenia-2
Hébergement à Stepanakert:
Hôtel Loton

Accompagnement par **Léon Kebabdjian,** directeur de publication de **La Lettre de l'UGAB,** assisté de spécialistes de l'Arménie et du Karabagh.

Prix : 8 500 francs TTC par personne.

Renseignements : **Simone Sicsic**
tél.: 01 45 20 03 18 ou 06 81 06 90 39
fax : 01 40 50 88 09

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 31
MARDI
31 AOUT
1999

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ : 635 Ֆ·
Ամերիկա : Տար· 1·500 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·717 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.717

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 27 / 30)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Օգս· 27–ին տեղական ժամով 13·06–ին Հայաստանի տարածքին վրայ 4 աստիճանի երկրաշարժ մը պատահած է: Վերնակեդրոնը գտնուած է Շերակի մարզին հարաւ – արեւելք:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՏՈՒԺԱԾՆԵՐՈՒՆ (*)

Օգոստոս 27–ին Հայաստանէն դեզօրայք, ծածկոցներ եւ չարժուն էլեկտրակայաններով բեռնուած օդանաւ մը ղրկուած է Պոլիս: Ընկերացող պատուիրակութիւնը գլխաւորած է արտակարգ իրավիճակներու վարչութեան պետ զօրավար Վ· Յարութիւնեան:

(*) «ՅԱՌԱՋ» "Լը Մոնտ" (Օգոստոս 29/30) կ'արձագանգէր այս լուրին յիշեցնելով թէ երկրաշարժի աւերիչական վտանգայինին կառավարութեան ստեղծած տագնապի կեդրոնը Մերժած էր հայկական օժանդակութիւնը:

*
**

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ ՍԿԱՍԱԾ

Օգոստոս 28–ին Գառնիի տաճարին մէջ հանդիսաւոր կերպով բոցավառած է համահայկական առաջին խաղերուն ջահը: Այդ պատիւը արուած է Հայաստանի դեղեցկուհի Գոհար Յարութիւնեանին: Ցեղայ ջահը 60 մարզիկներու հերթական վազքով հասած է Երեւանի Հրազդան մարզադաշտը: Գառնիի տաճարին հրապարակին վրայ խաղերու փառերգին յորդած են պարախումբերու ելոյթներ որոնցմով ներկայացուած են Հայաստանի հին պատմութենէն դրուագներ: Նոյն օրը տեղի ունեցած են սեղանի թենիսի եւ պոպէթի առաջին մրցումները:

Մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած է մանակից 26 երկիրներու 58 քաղաքներու խումբերուն շքերթը, ներկայութեան՝ նախագահ Ռ· Քոչարեանի եւ պաշտօնապար այլ դէմքերու: Ապնուհետեւ դաշտերուն բացած է Գառնիէն հասած ջահը եւ Ամերու բոցը բռնկեցնելու պատիւը տրուած՝ Ողիմպիական կրկնակի ախոյեան, մարմնամարզիկ, «օդակներու արքայ» Ալ· Ազարեանին: Ապնուհետեւ նախագահ Ռ· Քոչարեան համահայկական առաջին խաղերը բացուած յայտարարած է:

Նոյն խաղերուն առթիւ միջազգային ոլիմպիական կոմիտէի նախագահ Սամարանչ շնորհաւորական դիր մը ղրկած է նախագահ Ռ· Քոչարեանին եւ յաջողութիւն մաղթած:

Օգոստոս 30–ին ալ նախագահը ընդունած է Հ·Մ·Ը·Մ·–ի եւ Հայաստանի ազգային կոմիտէներու պատուիրակութեան պատուիրակութիւնը:

*
**

ԳԵՐԱԳԱՆՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ

Օգոստոս 26–ին Գերագոյն հոգեւոր Խորհուրդի նիստին որուն նախագահած է տեղապահ Ներսէս Արք· Պոզապալեան եւ ապնապետած՝ Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը, որոշուած է կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւորները թիւը: Ասոր համար հիմ ծառայած են թեմերէն առապատած հարցարանները ուսումնասիրութիւնը: Քննարկուած են Երեւանի Մայր տաճարին վերանորոգութեան ընթացքը եւ նիւթական հարցերը:

*
**

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ ԶԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 26–ին գլխաւոր դատախազութեան նիստին մասնակցած են նախագահ Ռ· Քոչարեան եւ ԼՂՀ գլխաւոր դատախազ Մաւրիկ Ղուկասեան: Նիստէն եռք գլխաւոր դատախազ Ա· Յովսէփեան ընդունելով լրագրողները տեղեկութիւն տուած է քննարկուած նիւթերուն մասին: Ան ըսած է թէ տարուան առաջին վեցամսեային աշխատանքներուն մասին զեկուցումներ ներկայացուցած են վարչութեան պետեր, դատախազներ: Նախագահ Ռ· Քոչարեան գոհացուցիչ գտած է չարագործութիւններու բացայայտումի թիւերը: Պատասխանելով Ա· Մարգարեանի եւ Վ· Խորխոռունիի սպանութեան լուսաբանումին մասին հարցումներու, դատախազը ըսած է թէ այդ մասին նախաքննութիւնը կը շարունակուի եւ աւարտէն եռք անպայման հանրութիւնը տեղեակ կը պահուի:

Լրագրողներուն բաշխուած է առաջին կիսամեայի արդիւնքներու ամփոփագիրը մըն ալ որուն համաձայն 4916 չարագործութիւն արձանագրուած է· անոնց համեմատութիւնը պակսած է մայրաքաղաքին, Արարատի, Արմաւիրի, Սիւնիքի, Տաւուշի եւ այլ մարզերու մէջ: Բացայայտուած է նախորդ տարիներուն կատարուած մօտ 500 չարագործութիւն: Զեն յուսարանուած սպանութեան 12 դէպք, 29 աւազակութիւն եւ կողոպուտ:

Ընդհանուր դատախազութիւնը քննարկած է 1113 քրէական գործ եւ դատարանի վճիռով բանտարկութեան դատապարտուած են դանազան ատիճաններու տէր աւելի քան 300 պետնուրականներ:

*
**

14 ՀԱԶԱՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ ՏՈՒՆ ԶՈՒՆԻ

Գաղթական 14 հազար ընտանիք բնակարան չունի, 6500 ընտանիք ալ – չուրջ 20 հազար հոգի – կ'ապրի առժամեայ կացարաններու մէջ: Տեղեկացնելով այս մասին, «Փախստականներու Ֆոնտ» բարեսիրական միութեան նախագահը Վ· Ազատեան աւելցուցած է թէ կառավարութեան կողմէ 1994–ին ընդունուած ծրագրով կառուցելի 9200 բնակարաններէն մինչեւ այսօր կառուցուած է միայն 2332 հատ: Այս թափով հարցը կրնայ լուծուիլ 15 – 20 տարիէն, մինչ գաղթականներու զգալի մասը 60 տարեկանէն վեր է:

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՓԱՑՏԸ

«Փէնօ – Ռիքար» ընկերութեան եւ ԼՂՀ–ի միջեւ բանաւոր համաձայնութիւն ղոյացած է, Երեւանի կոնեակի գործատան համար Ղարաբաղի մէջ տակառներու արտադրութիւն սկսելու մասին: Ղարաբաղի կաղնիի փայտին վրայ կատարուած քննութիւններ ցոյց տուած են որ այդ փայտէն աշխարհի վրայ կայ Սպանիա, Գանատա եւ Ֆրանսա: Եթէ վերջնական արդիւնքը դրական ըլլայ, աւելի քան 35 հազար տակառ պիտի արտադրուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

BNP-SG-PARIBAS ԹԵՐԹՕՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԻ

Ոչ ոք յաղթեց, ընդհակառակն բոլորն ալ ձախողեցան իրենց ծրագրերուն մէջ, բայց, բոլորն ալ գոհունակութիւն կ'արտայայտեն:

Արդարեւ, եթէ Պէ – էն – Փէ չկրցաւ իրագործել Մեծ Դրամատան մը (Մեկասանք) վերածուելու իր առաջադրանքը, տէր դառնալով Սոսիէթէ Ժեներալի եւ Փարիզպայի, Սոսիէթէ Ժենեռալ ալ ձախողեցաւ Փարիզպայի հետ իր ձուլման ծրագրին մէջ:

Ուրեմն, 11 ժամ տեւող վիճաբանութէ մը եռք է, որ Օգոստոս 28–ին, առաւօտեան ժամը 4–ին Սէ – է – Սէ – Ը – ի (Վարկերու Հաստատութեանց Կոմիտէ, Ֆրանսական դրամատուներու կանոնադրման դրութեան մարմին) արձիլեց Պէ – էն – Փէ–ին, որ միայն 37,5% ձեռք ձգած էր Սոսիէթէ Ժենեռալի բաժնեթուղթերուն որ նոյնիսկ փոքրամասնութեան բաժին մը առնէ դրամատան մէջ: Ասիկա յաղթանակ կը նկատուի Սոսիէթէ Ժենեռալի բաժնեէրերուն եւ պաշտօնէութեան համար, քանի որ դրամատունը կը պահէ իր անկախութիւնը: Կոմիտէն, որու կը նախագահէր Պանք ոը Ֆրանսի տնօրէնը՝ Ժան – Փլօա Թրիշէ դատ որ Պէ – էն – Փէ–ն բացայայտ կերպով տէրը չէ Սոսիէթէ Ժենեռալի իսկական իշխանութեան:

Եթէ Տոմինիք Սթրօս–Քահն ցաւ յայտնեց այս որոշումին համար, Ներքին նախարարը՝ Ժ· Փ· Շեւէնմանն, որ բառերը ծամծմող մը չէ, «ազգային չահուն դէմ ոճրափորձ» որակեց եղածը: Ծանօթ է որ կառավարութիւնը կողմնակից էր որ Պէ – էն – Փէ–ն յաջողի եւ ծնունդ առնէ Ֆրանսական մեծ դրամատուն մը: Թերեւս իր այս բացայայտ նախընտրութիւնը, պատճառ եղաւ որ Կոմիտէն ալ ուղէ փառը տալ իր անկախութեան:

Հարցը ծագած էր Փեպրուար 1–ին, երբ Սոսիէթէ Ժենեռալ եւ Փարիզպա յայտարարած էին ձուլման իրենց ծրագիրը: Մարտ 9–ին, Պէ – էն – Փէ–ն գնման հրապարակային առաջարկ մը կ'ընէր երկու դրամատուներուն եւ անկէ ի վեր է որ պայքարը ծայր տուած էր, հակայ ծանուցումներով, ամէնօրեայ եւ էջեր զբաղող մամուլին մէջ, որ առայժմ միակ օգտուողը եղաւ վեցամսեայ այս թերթօնին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ երկրաշարժի (Օգոստոս 17) նոր հաշուեկշիռ մը հրապարակուեցաւ ըստ որուն մեռելներու թիւը 14·075 է եւ աւելի քան 27·000 վիրաւոր կայ: Զայնատփիւռի եւ հեռատեսիլի Բարձրագոյն Խորհուրդը մէկ շաբթուան համար արգիլեց հեռատեսիլի Գանալ 6–ի սփռումները, պատրուակելով՝ «Հրաւէր տեղութեան» յայտագիր մը: Այդ յայտագիրը կը վերաբերէր Առողջապահութեան նախարարին, որ «աւելորդ» հռչակած էր օտար օժանդակութիւնները: Իր բողոքին վրայ տրուած է այս որոշումը որ վրդոված է մեռելներու շրջանակը: «Գանալ 6» վերբսկսաւ իր սփռումները Օգոստոս 30–ին: Կիրակի, Օգոստոս 29, նոր ցնցումներ պատահած են, այս անգամ միայն Պոլսի (Հիւսիս – արեւմուտք) շրջանը, Ռիխթերի վրայ 4,8 ուժգնութեամբ: Նախորդ շարժէն կիսաքանդ 5 չէնքեր փլած են: Մեծ խուճապ ստեղծուած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ հիւսիսային 13–րդ եւ 14–րդ թաղամասերը աւելի քան 12 օր է թաղուած են աղբերու կոյտերու տակ (3 հազար թոն) Պրոնզօ ընկերութեան 47 աղբահաւաքներու գործադուլին հետեւանքով: Հոտը, առնէտները եւ համաճարակի վախը մտահոգիչ կացութիւն մը ստեղծած են եւ քաղաքապետ՝ Ժան – Գլօտ Կոտէն նահանգապետին դիմեց որպէսզի բանակը կանչուի: Նահանգապետը համաձայնեցաւ եւ Օգոստոս 30–ին, Ներքին, Պաշտ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԻԹԵՐԱՆ, «ՀՐԷԱԿԱՆ ԼՈՊԻՆ» ԵՒ ԷԼԻ ՎԻԷՋԷԼ

Պարզ է որ ժան տ'Օրմէսոնի հրապարակ նետած մէկ նախադատութիւնը զոր Միթերան արտասանած էր, պիտի չարունակէ զբաղեցնել մեծախռները: Մորքին մէջ եւ առարկայական մեկնաբանութիւն մը «հակահրէութիւն» մը պիտի չգտնէր անոր մէջ, ինչպէս նոյնիսկ պիտեղ տուին ծագումով հրեայ Ֆրանսացիներ: Ոդի ի բուն հերքել այդ նախադատութեան գոյութիւնը ինչպէս ըրաւ Մազարին նոյնքան անհեթեթ է: Կը բաւէ կարդալ ինչ որ կ'ըսէ Էլի Վիզզել («Ժուռնալ տիւ Տիմանշ», Օգոստոս 29) համոզուելու համար: Ան չի կասկածիր Միթերանի այդ խօսքերէն: Չի խորհիր որ Միթերան հակահրեայ եղած ըլլայ, բայց, կ'աւելցնէ թէ ան բարդ խառնուածքի տէր անձ մըն է եւ ոչ մէկ քննադատութեան կը հանդուրժէր իր անցեալին վերաբերեալ: Կը բաւէր Վիզզել կամ Պուսքէի անունը տալ, որպէսզի բոլորովին ուրիշ մարդ մը ըլլար: Վիզզել կը խոստովանի որ Պուսքէի պատճառով է որ իրենց բարեկամութիւնը խզուած է: Երբ կը տեղեկանայ Պուսքէի հարցին (Գերմանացիներուն հետ գործակցող Ֆրանսացի մը որ բարեկամը եղած էր Միթերանի), հոս ու հոն հարցափորձած է ու երբ հաստատած է որ ճիշդ է, խօսած է նաեւ Միթերանի հետ, իրենց վերջին հանդիպման առեն: Այդ օրը, հարց կուտայ Միթերանի· – «Պարզ է, ինչո՞ւ չըսել որ սխալ մըն էր: Միթերան կը պատասխանէ՝ «սխալ մը չէր» Վիզզել կ'աւելցնէ· «Ատուած իսկ սխալներ ըրած է»: «Ես՝ ո՛չ» կ'ըսէ Միթերան: Ու երբ Վիզզել կը զարմանայ եւ հարց կուտայ· _ «Ի՞նչպէս կրնաք միաժամանակ իմ եւ իր բարեկամն ըլլալ», Միթերանի պատասխանը կարճ ու կտրուկ է· – «Ինչո՞ւ չէ»:

Վիզզել իր զրութիւնը կ'եզրակացնէ յայտնելով թէ իր այդ խզումը միշտ վիշտ կը պատճառէ իրեն:

*
**

Ըր· Միթերանի տղան ալ՝ Ժան – Քրիստոֆ Միթերան հարցազրոյցի մը մէջ, զոր տուած է «Գոռիէռէ Տէլլա Սեռա»յի կ'ըսէ թէ պէտք է ընդունիլ որ հրէական լոպիներ կան: Կը հաստատէ որ հայրը զէմ էր ցեղային, կրօնքի նոյնիսկ բարեկամութեան որեւէ խտրակատութեան, բայց կ'աւելցնէ· – «Հակահրեայ ոչինչ կը տեսնեմ հօրս վերադրուած այդ նախադատութեան մէջ: Չիս չի զարմացներ, որ հայրս հրէական լոպիներու խօսք ըրած ըլլայ: Ինչո՞ւ չէ: Գոյութիւն ունին»: Ըստ իրեն Միթերանի միջին արեւելեան քաղաքականութիւնը անհաճոյ էր կարդ մը հրէական լոպիներու եւ Միթերանի դէմ իրենց պայքարը զրամատլուխի վերածած էին: Դէմ կ'արտայայտուի նաեւ Մոնտի (միշտ անպարկեշտ մտաւորական պետնի վրայ) որ վերջերս խորագրած էր· – «Միթերան եւ հակահրէութիւնը», կ'ըսէ· – «"Լը Մոնտ" միայն թերթ մը չէ, որուշ շրջանակներու արձագանգն է· Ո՞վ դիտէ, թերեւս նաեւ որուշ հրէական լոպիի մը»:

«ՎԵՐՋԻՆ ԸՆԹՐԻՔԸ»Ն ԿԸ ԳՈՅԱՏԵՒԷ, ՄԵՂՄ ՏԵՍՔՈՎ

Արուեստի պատմութեան մէջ, Լէօնարտօ տա Վինչիի փորձառական արկածախնդրութիւնները երկու մեծ ազէտներու պատճառ դարձան, որուն զոհերը եղան իրմէ մեծածաւալ գոյգ նկարներ. մէկը՝ «Անկիարիի ճակատամարտը»ն (տակաւին անհետացած). իսկ միւսը՝ «Վերջին ընթրիքը»ն մեծ մասով վճացած: Ատոնք գործեր են, որոնք ուղղակի նկարուած են պատին վրայ, առանց անհրաժեշտ ծեփաւորումին եւ որմնանկարչութեան հրայրմականներուն, քանի որ տա Վինչի նոր կիրարկում փորձած էր, ինչ որ չուտով պատճառ դարձած էր նկարներուն արագ վատթարացման:

Աւելի քան քսան տարի առաջ, դերզգայուն տարբերու միջոցաւ դիտական փորձի մը մասին գրուեցաւ, երեւան հանելու համար «Անկիարիի ճակատամարտը»ին պծակաղմը, ծեփով վերածածկուած այն որմին վրայ, որու մակերեսին տա Վինչի նկարած էր բախումի տեսարանը: Արդիւնքը՝ ոչինչ: «Վերջին ընթրիքը»ն աւելի «բախտաւոր» դառնուեցաւ, որ ամբողջական վճացումէ փրկուեցաւ, հակառակ հինգ տարուան ընթացքին տեղի ունեցող քանի մը ձախաւեր վերանորոգումներուն եւ նոյնիսկ երկրորդ Մեծ Պատերազմի ընթացքին պատահած ռմբակոծումին:

Նկարին վերջին վերանորոգումը, որ քսան տարի տեւեց եւ վերջերս աւարտեցաւ, բուռն ճակատումներու առիթ հանդիսացաւ, ինչ որ տեղի ունեցած էր նաեւ Միքելանճելոյի Սիքսթինեան Մատուռին որմնանկարներու նորոգութեան առեն, ամէն տարիներ առաջ: Սակայն, տա Վինչիի որմնանկարին պարագան չատ աւելի փափուկ է, նկատի առած անոր դիւրաբեկութիւնը եւ իր տեսքին նուազումը, որ չատ հեռու է անոր սկզբնական կերպարանքէն, ինչ որ գոյց կուտայ անկէ կատարուած ընդօրինակութիւն մը՝ անոր առաջին տանտէրերուն, երբ տակաւին նկարին իսկական գոյներն ու դիծերը մեծ խնամքով չէին ենթարկուած:

Անցեալ Յունիսին, «Ֆիկառօ Մակազին»ին մէջ լոյս տեսած յօդուած մը, ժագ Ֆրանքի կողմէ գրուած, ճարկեց վերջին նորոգութիւնը որուն նիւթ դարձած էր «Վերջին ընթրիքը»ն, մէջբերելով նաեւ այլ արուեստաբաններու կարծիքներ: Սակայն, այս քննադատութիւնը թերի եւ պղտոր մօտեցում գոյց տուած է հարցին նկատմամբ, ինչ որ պատճառ դարձաւ ուժգին հակազդեցութեան: Այս ուղղութեամբ Էլիզապէթթա Պուրպա իտալական «Փանորամա» շաբաթաթերթին մէջ կը գրէ թէ «կեղծ պատեհեցիներու, օբէնգրական համազարկերու եւ միջազգային վէճերու պայթումով, վերանորոգողներուն առաջին պատերազմը ծագեցաւ»: «Վերջին ընթրիքը»ին վերանորոգման դէմ յարձակումները Իտալիայէն սկսան ու աշխարհի ամէն կողմը տարածուեցան, որոնց մաս կազմեց Ֆրանքի յօդուածը: Բայց անոր գրութեան կցուած վերապահութիւնները ըստ երեւոյթին դիտմամբ աղաւաղուած են՝ ընթերցողը համոզելու համար եղած վերանորոգման ճախողութեամբ: Ֆրանք (որ «Ֆիկառօ Մակազին»ի կողմէ կը ներկայացուի որպէս «փրանսացի մասնագէտ», իսկ «Նիւ – Եորք Թայմզ»ի կողմէ որպէս («Լուվրի խորհրդական»), իր թէզին աւելի կշիռք տալու համար, վերագրումներ կրած է դարուեստի աշխարհի մեծ հեղինակութիւններէն Լրնէսթ Կոմպրիչի եւ Մարթին Քեմփի: Ըստ իրեն, վերանորոգողները անդրադառնալով որ ճախողած են, նկարը փրկելու համար յետոյ որոշած են կապոյտ ջրաներկով նոր միջամտութիւն մը կատարել, ինչ որ, ըստ էութեան տեղի չէ ունեցած: Նոյնիսկ Կոմպրիչ ըսած է թէ ինք չի կրնար եզրակացութիւն մասին արտայայտուիլ, քանի որ վերջին վերանորոգումէն եւք տակաւին որմնանկարը չէ տեսած: Իսկ Քեմփ նամակով մը դիտել տուած է որ ինք ոչ մէկ կերպով կը բաժնէ եղած աւերիչ քննադատութիւնները: Աւելին, ժան Հապէր, Լուվրի նկարչական բաժինին գլխաւոր արուեստապահը կը հաստատէ թէ Ֆրանք Լէօնարտոյի Ֆրանսացի մեծագոյն մասնագէտը չէ եւ թէ ան «լաւ ընդօրինակող մըն է» որ Լուվրի համար չաշխատիր ու՝ կ'աւելցնէ. «Ան նոյնիսկ մասնագէտի կշիռքը չունի»:

Իսկ «Ֆիկառօ մակազին»ի մէջ տեղ գտած վերապատութիւններուն մասին Փիէթրօ Փեթրաթօյա, Լոմպարտիայի Շրջանի Մշակութային ընդհանուր տնօրէնն ու 1991–էն 1999 վերանորոգումներու տնօրէնը, կը ճշդէ թէ լուսանկարներուն գոյները դիտմամբ նուազեցուած են «գոյց տալու համար որ մենք բիչ աշխատած ենք: Եւ ասիկա առաջին անգամը չէ: Անցեալ Սեպտեմբերին իսկ ֆրանսական «Օժիէ տ'Ալ» թերթը Ֆրանսէն ուրիշ յօդուած մը հրատարակած էր «Վերջին ընթրիքը»ին վերաբերեալ, որուն նոյնպէս կցուած էին խեղաթիւրուած լուսանկարներ»: Ֆրանքի նման, ամերիկացի ճէյմս Պէք, 1995–ին «գեղարուեստի բաւարար» անուանուած՝ այն աւեհուան Մշակութային Ինչքերու Իտալացի նախարարին կողմէ, իր վարդին վարկաբեկող յօդուած մը դրած է, խեղաթիւրուած վերապատութիւններով ընկերակցուած:

«Վերջին ընթրիքը»ին չուրջ ասիկա թերեւս վերջին բանավէճը չէ որ տեղի կ'ունենայ: Ո՞վ կրնայ նախատեսել որ նոր «քաւ–պօյ»ներ եւ «աստեհ»ներ երեւան չեկլեն...:

ՍԱՐՈՒԽԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՒՄԳԱՔՈՒԻ ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ԿԱՐՕՏՈՎ

«ՀԱՅԵՐԸ ԳԱՅԻՆ, ԱՅՍ ՏԵՂԵՐՈՒՆ ՀԱՄԸ – ՀՈՏԸ ՓԱԽԱՒԻ»

«Ճումհուրիյէթ»ի կիրակիի «Տէրկի» յատեղուածականին մէջ Օգս. 15–ին սրտախօսիկ յօդուած մը հրատարակած էր Էօզկէ Կիւնէրքէն, որ պատյա մը կ'ընէր Գումգապուի կապելաններու թաղամասին մէջ եւ կը խօսեցնէր քանի մը Թուրքեր, որոնք այժմ այս նշանաւոր թաղամասի կապելաններուն տէրերն են: Յօդուածը որ կը կրէ «Գումգապու իր անցեալի կարօտովը կ'ապրի» խորագիրը, կ'արտայայտէ նաեւ անցեալի Հայերուն նկատմամբ կարօտ մը: Այժմու կապելաններու երկու տէրեր կարօտով կը յիշեն այն օրերը երբ այս թաղամասին մէջ Հայեր կ'ապրէին: Արդէն առենօք երեք – կամ չորս կապելաներ միայն կային եւ անոնց ալ տէրերը Հայերն էին: «Հայերը հոսկէ հեռացան, այս տեղերուն համը – հոտը չմնաց» կ'ըսեն Հասան Գորգմազ եւ Մուսա Եըլտըրըմ, որոնք կը յայտնեն թէ 1980–էն վերջ, երբ Հայերը հեռացան այս թաղէն, կապելաներն ալ անցան Թուրքերուն ձեռքը:

Հասան Գորգմազ կը պատմէ որ 1960–ական թուականներու սկիզբը Գումգապուի մէջ հայապատկան եւ յունապատկան երեք – չորս կապելաներ միայն կային: Արդէն անոնք են որ կապելայ բանեցնելը լաւ դիտեն, կ'ըսէ ան: Թուրքերը կը գործէին միայն որպէս պաղպաճառ, նպարավաճառ կամ սափրիչ: Ինչ ալ միւնչեւ 1984, պաղպաճառ է եղեր: Երբ Հայերը հեռանալ սկսան, Թուրքերը իրենց խանութները դոցեցին եւ զանոնք կապելայի վերածեցին: Նախկին քաղաքապետն ալ այս պղտոտան երթեւեկի դոցեց: Իրական իրախճանքի վայր մը ծնունդ առաւ: Բայց այս թաղամասի համար հետաքրքրական յաճախորդները օտար ղբօսաշրջիկներն էին: Հիմա անոնց ալ թիւը նուազեցաւ: Գումգապուն, փայլուն չրջան մը ապրելէ վերջ, հիմա սկսած է կարօտի չրջան մը ապրիլ դէպի անցեալը: Շնորհքով հայկական փիլաղ մը պատրաստող չէ մնացած:

Հասան Գորգմազ կը պատմէ նաեւ հետեւեալը.

«Երբ Պոլիսը Օսմանցիներուն ձեռքը անցաւ, Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտ Ցոյներու դէմ որպէս հաւասարակշռութեան ազդակ, Հայեր բերել տուաւ Իսթանպուլ: Հայերու մէկ մասը բնակութիւն հաստատեց Գումգապուի մէջ: Կարճ ժամանակ ետք Գումգապուն, Սամաթիայէն վերջ ամէնէն հայաշատ թաղերէն մէկը դարձաւ: Բնակիչները ընդհանրապէս ձկնորս էին եւ ձուկի չուկան ալ հոս էր, այս պատճառաւ ալ թաղամասը նշանաւոր դարձաւ որպէս կապելաներու թաղամաս: Անկարելի է ուրանալ Հայոց բերած նպաստը: Գումգապուն այս օրերուն հասաւ անոնց հիմնած երեք – չորս կապելաներու չնորհիւ: Մենք այս արհեստը անոնցմէ սորվեցանք: Անոնց երթալէն ասդին, հոս չնորհքով փլաքի չինող մը չէ մնացած»:

Ուրիչ կապելայի մը տէրը, Մուսա Եըլտըրըմ ի մէջ այլոց կ'ըսէ.

«Հոս ամէն կողմէ մարդ կուգայ: Առաջ դուրսէն եկողները իրենց աչքը կը բանային Թուփպաղուի մէջ, վերջը սկսան նախընտրել Գումգապուն: Բայց երբ Հայերը Գումգապուէն հեռացան, այստեղի դիմադրութիւնն ալ փոխուեցաւ»:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ

Իսրայէլեան Ներքին գործերու նախարարութեան մօտ չուրջ 15 հազար Պաղեստինցիներու դիմումները կուտակուած են. անոնք երուսաղէմի բնակիչ են ու կ'ուզեն իսրայէլեան քաղաքացիութիւնն ստանալ: Կ'ըսուի թէ 1994 – 1996–ի միջեւ անոնցմէ քանի մը հազարը արդէն ունեցած է այդ քաղաքացիութիւնը: Նախարարութիւնը, ինչպէս յայտնած է իր խօսքերը, արդելք եղած է 2133 թեկնածուի իսրայէլեան քաղաքացիութիւն ստանալուն: Յորքին մէջ, Օսլոյի (1994) համաձայնութենէն եւք Իսրայէլ ուղած է Երուսաղէմի պաղեստինցիներուն կեցութիւնը կարգաւորել: Իշխանութիւնները այդ նպատակով ծրագիր մը պատրաստած են ու թաղապետութեան սահմաններէն դուրս ապրող պաղեստինցիներուն ինքնութեան թուղթերը առած են անոնցմէ. ատով ըլրենք ըրկած են թաղապետական եւ առողջական ծառայութիւններէ որոնցմէ կ'օգտուէին բնակիչները: Անոր վրայ պաղեստինցիներու կարեւոր թիւ մը դիմած է քաղաքացութիւն ստանալու, որպէսզի իր չահերը պահպանէ:

Այդ գործընթացին առընչութեամբ միշտ կը յիշուի պաղեստինցի առեւտրականի մը պարագան. ան լաւագոյն ձեւով ցոյց կուտայ անտրամաբանական ու անիշխանական կացութիւնը որ արդիւնք է չահերու բախումին: Նոյն պաղեստինցին՝ Հարպաւի, առեւտրական իր գործունէութիւնը դիւրացնելու համար իսրայէլեան քաղաքացիութիւն ստացած է ու 1996–ին պաղեստինեան ապահովութեան ուժերու կողմէ առեւանգուած: Անոնք ճնշում բանեցուցած են իրեն վրայ որ կալուածային հարցով մը ղպաի եկեղեցիին դէմ իսրայէլեան դատարանին ներկայացուցած բողոքը ետ առնէ: Ատոր վրայ իսրայէլեան հակազդեցութիւնը այն եղած է որ Հարպաւիի արդելափակուած քաղաքը պաշարուի. յայտարարուած է որ պաշարուած պիտի տեւէ մինչեւ որ իսրայէլեան քաղաքային ազատ արձակուի: Եւ պաղեստինեան իշխանութիւնը ճարահատ համակերպած է:

Հարպաւիի տրուած հովանաւորութեամբ իսրայէլեան կառավարութիւնը յատակօրէն հակադրուած է Երուսաղէմի պաղեստինցիներուն թէ իսրայէլեան քաղաքացիութիւն ունենալ կրնայ փրկութեան ազդակ ըլլալ: Ոմանք արդէն ատիկա կ'ընեն, սահմաններէ անցքը դիւրացնելու համար: Որովհետեւ իսրայէլեան անցագրի ունեցողներէն տարբեր է պաղեստինեան անցագրի տէրերուն պարագան որոնք յատնի դժկամութեամբ կը դիմաւորուին երկիրներու մուտքին: Շատերու համար ալ իսրայէլեան անցագիրը համազօր է ամերիկեանին, քանի որ մեծ դիրութիւն կուտայ ճամբորդելու:

Կայ նաեւ վտանգ անտուդութեան պատճառած վախը: Օսլոյի համաձայնութիւնը պաղեստինեան իշխանութեան են–թակայ չրջաններուն մէջ ժողովրդավարութեան առաջնորդած չէ. պատահածը հակառակն է. թշնամութիւնը չեչտուած է, նաեւ օրէնքի բացակայութիւնը. ընկերութիւնը վերածուած է խմբակային ամբողջութեան մը ուր չահերը եւ կաշառակերութիւնը գլխաւոր դերակատարներն են: Անխուսափելի հետեւանքը եղած է երուսաղէմացնակ պաղեստինցիներու իսրայէլ գաղթը. անոնցմէ չատեր քաղաքին արեւմտեան (իսրայէլեան) չրջանին մէջ տուներ վարձած են, այն յոյսով որ աշխատանքը դիւրացնէ քաղաքացի դառնալու գործը: Այսուհանդերձ, նկատի առած բնակութիւնները, ընթացքը ուր պաղեստինցիները համար բաւական դառն այս իրականութեան դէմ, անոնց կը մնայ անզօր դիտողի դերը:

ՔՂՂՀԱՆ

ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ, ՊԱՒԼՊԵՔԻ ՓԱՌՆԱՏՕՆԻՆ

ՈԳԵՇՆՉՈՂ ԿԱՀԱՐԴԸ

Արուեստի որեւէ ատենդութեան մէջ մեծութիւնները աստուածային երկաւոր կերպարներ կը թուին ըլլալ: Այլապէս ի՞նչպէս կարելի է բացատրել երկրպագուներու անսահման վերացումի այն պահերը, որոնք կը տեղծուին գերմարդկային կատարողութենէ մը ճառագայթող լոյսով: Պաալպէքի Արեւու քաղաքին մէջ ժամանակի անցեալի եւ ներկայի անհունները միաճուլուած էին Շաբաթ, Օգոստոս 7–ի երեկոյեան աստղազարդ երկինքին տակ, ուր արեւ – աստուած Պաալի տաճարին սիւներուն ստորոտին, 20–րդ դարու երգարուեստի պատմութեան կերտիչներէն Շարլ Ազնաւուր հին աստուածի մը պէս իր խմաստութիւնն ու հմայքը կը չողարձակէր պինք պաշտող բազմութեան վրայ...

Այս յետմիջօրէին, ուխտագնացութեան մը երկիւղածութեամբ եւ կեանքի ընթացքին մէկ անգամ պատահող իրազարձութեան մը դիտակցութեամբ, մարդիկ ստուար խումբերով բարձրացած էին Պաալպէք. երթը ինքնին սպառումի սըրտատրոփ կշռոյթներով ընթացող ուղեւորութիւն մը եղած էր...

Հեթանոս ոգի մը կը սաւառնէր Պաալպէքի խոյակներուն վրայով, կը սրսփար աւերակներուն մէջ, կը խլրտար Ազնաւուրի մղկտացող ձայնին մէջ ... Հին աստուածներ կը վերակենդանային մըթնոլորտին մէջ եռացող ջերմեռանդութեամբ եւ Ազնաւուրը կը միացնէին իրենց պանթէոնին...

... Որովհետեւ մարդկային մարմնի մը մէջ ամփոփուած հոկայ մըն էր Ազնաւուր, սիրտէ սիրտ թեւածելու չափ ճըկուն, ընդմիշտ երիտասարդ ու կորովի: Իր 75–ամեակը Պրոտուէյի համերգասրահներուն մէջ յաղթական ելոյթներով նչած արտակարգ երգիչ մը, որ աստուածներու տիրութեան մէջ կը վերահաստատէր իր արուեստին ու էութեան անմահութիւնը:

Ան կուգար երբեմնի ժամանակներէ, մաս կը կազմէր ներկային եւ իր երկրպադուներուն ակնկալութիւններուն արձագանգելով՝ որոշած էր երգել հին երգեր. «Նոն, ժը նէ Ռիէն Ուիպլիէ», Լա Պոէմ», «Թու Թը Լէս Ալէ», «Ֆը ս'է Թրիսթ Վը–

բողջութեան մը ուր չահերը եւ կաշառակերութիւնը գլխաւոր դերակատարներն են: Անխուսափելի հետեւանքը եղած է երուսաղէմացնակ պաղեստինցիներու իսրայէլ գաղթը. անոնցմէ չատեր քաղաքին արեւմտեան (իսրայէլեան) չրջանին մէջ տուներ վարձած են, այն յոյսով որ աշխատանքը դիւրացնէ քաղաքացի դառնալու գործը: Այսուհանդերձ, նկատի առած բնակութիւնները, ընթացքը ուր պաղեստինցիները համար բաւական դառն այս իրականութեան դէմ, անոնց կը մնայ անզօր դիտողի դերը:

ՔՂՂՀԱՆ

Նիզ», «Իլ Ֆօ Սավուար», «Իէր Անքոր», «Քարի օ Մուա Տ'ու», «Իլ Սոն Թոմպէ», «Քոմ Իլ Տիզ»... Սակայն անոնցմէ ոչ մէկը կը հնչէր ճիշդ այնպէս, ինչպէս ստվոր էր լսել ունկնդիրը. խազային տարրական մը, կատարողական ոճի նոր եղանակ մը անհնազանդելի կը դարձնէին բազմիցս հնչած երգ մը՝ զայն առաջին անգամ լսած եւ յայտնաբերած ըլլալու զգացումով հիացնելով ունկնդիրը: Անոր էջերուն մէջ ծուարած նոսթալժին կը պատմէր երիտասարդութեան, յիշողութիւններու, յոյսի, սիրոյ եւ զեղեցկութեան ներհուն օրէնքներուն եւ զգացական աշխարհներու յաւերժական իրականութիւնների մասին: Նոսթալժի մը, որ բոլոր տարիքի ունկնդիրները համայնական ու ներանձնական ապրումներով կը միաձուլէր: Անիկա բանաստեղծական անմոռանալի պատկերի վերածուեցաւ, երբ հանդիսատեսները լազուարթ երկնակամարի մը տակ հրահաններ վառելով՝ յայտերու «պարահէդ մը» ցանեցին «Լա Ռոխմ» երգին յուշերու աշխարհին մէջ:

Ցառալացած տարիքի երգիչ մըն էր Ազնաւուր: Սակայն կը թուէր, թէ ան յաղթած էր վազել իր այնքան երգած ժամանակին եռուէն եւ իր կամքին ենթարկել զայն: Անոր իւրաքանչիւր երգը կը հնչէր վերանորոգ թարմութեամբ եւ նոյնքան աշխուժ, որքան տարիներ առաջ: Ներքայի դասական երգիչի մը հարուստ եւ գունագեղ ձայնին կարիքը չունին Ազնաւուրի յօրինումները: Սակայն ոչ ոք երբեւիցէ պիտի կարենայ երգել ու յուզել Ազնաւուրի պէս, այնպէս՝ ինչպէս ինք կը շարունակէ երգել ու յուզել 75 տարեկանին: «Թայմզ» շաբաթաթերթին կողմէ «Թարուս բեմի անձնաւորութիւնը» հրապարակուած այս արուեստագէտը ծերութիւնը յաղթահարած կախարդ մըն էր, որ բեմական դերասանական չարժուձեւերով, պարմներ արտայայտող աչքերով ու ձեռքերով, նոյնիսկ խուլերու ու համրերու լեզուով, պիտի մեծնար հանդիսատեսներուն հետ ադամանդեայ կեանք մը պիտի ապրէր անոնց աչքերուն խորը: Կախարդ մը, որ անմոռանալի մեղեդիի մը կամ բառի մը մէջ գոյութենականութեան փիլիսոփայութիւն մը կոփելով՝ իր սառորակրութեամբ պիտի լեցնէր սրտերը:

Ոմանք պիտի ուզէին Ազնաւուրի երիտասարդութեան եւ յարատեւութեան գաղտնիքը փնտռել անոր հայկական ծննդեան մէջ, որուն յիշատակումը սպասած «երգի» մը առթած զոհունակութեամբ ընկալեցին մեծ մասամբ հայ հանդիսատեսները: Սակայն «Առանց չերմի ննջող պղինձ» եկած մանրակազմ Ազնաւուր նոյնքան ամուր ու վիթխարի ծնունդ մըն է, որքան՝ Պաալպէքի կրանիթեայ սիւները բարձրացուցած մարդկային առեղծուածային հանճարը...

ԿՐԱԿԷ ԹԱՂԱՐԴ ՄԸ

Երուսաղէմի մէջ քրիստոնէութեան ամէնէն սրբազան վայրերէն մէկը կրնայ կրակէ թաղարդ մը ըլլալ միլիոնաւոր ուխտաւորներու համար, որոնք հազարամեակի աւարտին ուխտի պիտի երթան Սրբազան քաղաքը:

Քրիստոսի խաչելութեան եւ թաղման վայրը նշող եկեղեցին կրնայ ընդունիլ մինչեւ 15 հազար ուխտաւոր, սակայն անիկա ունի միայն մէկ մուտք, որուն լայնքը հազիւ երկու մեթր է:

«Շատ վտանգաւոր կացութիւն մը կը ստեղծուի: Եթէ նոյնիսկ փոքր հրդեհ մը ծագի եկեղեցիին մէջ, բազմաթիւ մարդիկ կրնան մեռնիլ», կ'ըսէ Իսրայէլի կրօնական հարցերու նախարարութեան քրիստոնէական բաժանմունքին տնօրէնը:

Իսրայէլի ազօսաչրջութեան պատասխանատուները չուրջ չորս միլիոն այցելուներ կը սպասեն Քրիստոսի ծննդեան 2000-ամեակին առիթով: Քննադատներու համաձայն, Իսրայէլի պետութիւնը անհրաժեշտ միջոցառումներու չէ դիմած մարդկային այս հոսքը դիմաւորելու համար:

Վերջին 200 տարիներուն ծանրակշիռ երկու հրդեհներ եւ երկրաշարժ մը վնաս հասցուցած են Սրբազան դամբարանին, որ կը գտնուի Երուսաղէմի խճողուած հին քաղաքին մէջ:

Սրբազան դամբարանի եկեղեցին կառուցուած է 1042-ին, հռոմէական մայր տաճարի մը աւերակներուն վրայ: Անիկա բաժնուած է հռոմէական կաթողիկէ, յոյն ուղղափառ եւ հայկական եկեղեցիներուն միջեւ: Այս երեք եկեղեցիները չեն յաջողած համաձայնութիւն մը գոյացնել վերանորոգելու համար կառոյցը, որ յաւելեալ 10 դուռ ունի, որոնք փակուած կը մնան:

Եկեղեցիին դպրապետին համաձայն, Սրբազան դամբարանին խաղաղութիւնը պահելը կը նշանակէ պահպանել նուրբ հաւասարակշռութիւնը, որ տակաւին կը գոյատեւէ իրարու հակամարտ երեք եկեղեցիներուն միջեւ: «Հարցը իրավիճակը անփոփոխ պահելն է: Որեւէ փոփոխութիւն կրնայ խանգարել հաւասարակշռութիւնը», կ'ըսէ ան:

Դպրապետը ատիճանի մը կարիքը ունի, դուռին վերեւ բարձրանալու եւ կըզպանքը լսանալու համար: Ամէն առաւօտ ան զանգ մը կը զարնէ եւ կը սպասէ, որ եկեղեցիին մէջ քնացող վարդապետը

ՍՊԱՍԵԼՈՎ ՅԱՌԱԶԻԿԱՑ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ

ԲՈՒՐԳԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԿԸ ԾՐԱԳՐԷ ՆՈՐ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ ԴԻՄԱՒՈՐԵԼ ԿԻԶԷԻ ԲՈՒՐԳԵՐՈՒՆ ՍՏՈՐՈՏԻՆ, ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԲՈՒՐԳԸ ՊԻՏԻ ԹԱԳԱԴՐՈՒԻ ՈՍԿԵԱՅ ԳԱԳԱԹՈՎ ՄԸ, ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿՆԵՐ ԱՌԱՋ

«Բազմաթիւ երկիրներ նոր կոթողներ կը կառուցեն նշելու համար հազարամեակի մը աւարտը եւ սկիզբը: Սակայն Եգիպտոսի մէջ կրնանք հպարտանալ երկու հազարամեակէ աւելի հին կոթողներով: Պարզապէս գեղեցկագիտական վերաձեւաւորումի կարիք ունին անոնք», կ'ըսէ Եգիպտոսի Մշակոյթի նախարարը:

Քէոփսի մեծ բուրգը, որ դէմաւոր բուրգերէն մեծագոյնն է, վերաբացուեցաւ անցեալ Մայիսին, երեք այլ դամբարաններու եւ Սֆինքսի տաճարին հետ, վերաշխուժացնելու համար 1997-ի Նոյեմբերէն ի վեր կազացող զբօսաչրջութեան ճարտարարուեստը: 18 ամիս առաջ Լիւքսորի մէջ զինեալ յարձակում մը 58 զբօսաչրջիկներու մահուան պատճառ դարձած էր եւ մեծ հարուած հասցուցած էր երկրին զբօսաչրջութեան:

Շուրջ երկու տարիէ ի վեր Եգիպտացիք կը վերանորոգէին Կիզէի սարահարթի տարածքին գտնուող կոթողները, իբրեւ նախապատրաստութիւն՝ հազարամեակի տօնախմբութիւններուն, որոնք պիտի արժեն չուրջ 9,5 միլիոն տոլար եւ պիտի ընդգրկեն Նոր Տարուան դիշերը բուրգերուն առորոտին կայանալիք համերգ մը դիմաւորութեամբ Ֆրանսացի յօրինող Ժան – Միշէլ Ժարի:

«Կիզէի սարահարթը ընտրեցինք իբրեւ տօնախմբութեան գլխաւոր վայր, որովհետեւ անիկա ժամանակի աւէնէն հզօր խորհրդանիշն է: 9-րդ դարու արաբական

դուռը բանայ: Ան կը բացատրէ, թէ նոյնիսկ դուռը բացող վարդապետը պատահական կրօնաւոր մը չէ: Ատիճանը տալու պարտականութիւնը հաւասարապէս բաժնուած է երեք եկեղեցիներուն միջեւ, որոնց հասարակաց միակ կէտը անվստահութիւնն է իսրայէլեան իշխանութիւններուն նկատմամբ:

ասացուածք մը կ'ըսէ. "Մարդը կը վախնայ ժամանակէն, սակայն ժամանակը կը վախնայ բուրգերէն", կը բացատրէ Մըչակոյթի նախարարը:

Նոր Տարուան դիշերը ուղղաթիռի մը օգնութեամբ ոսկեայ «թագ» մը պիտի դեռեզուի Քէոփսի մեծ բուրգին վրայ, ինչ որ պատմութեան վերակենդանացումը խորհրդանշող արարք մը պիտի ըլլայ:

«Երրորդ հազարամեակը պիտի տօնենք Մեծ բուրգին ստորոտին, որ ոսկեայ թագ մը պիտի ունենայ այնպէս ինչպէս 5000 տարի առաջ: Բաւարար փաստեր ունինք ապացուցելու համար, թէ «փիրամիտոն» կոչուած ոսկեայ ծածկոյթներ գոյութիւն ունեցած են եւ զետեղուած են բուրգերուն գագաթին», կ'ըսէ Կիզէի սարահարթին ընդհանուր պատասխանատուն:

Վերջերս Մեծ բուրգին չուրջ կատարուած պեղումներէ ի յայտ եկած են կրաքարի չերտեր, որոնց վրայ պատկերուած են ոսկեայ ծածկոյթով կոնաձեւ քար մը փոխադրող աշխատաւորներ: Այլ տեսարանի մը մէջ խումբ մը աշխատաւորներ կը պարեն՝ տօնելով չինարարական աշխատանքներուն աւարտը:

Յոյն պատմիչ Հերոտոդոսի համաձայն, աւելի քան 100 հազար աշխատաւորներ դործի լծուած են կառուցելու համար 137 մեթր բարձրութեամբ բուրգը: Անոնք օգտագործած են 2,3 միլիոն քարի գանգուածներ, իւրաքանչիւրը 2,5-էն 15 թոն ծանրութեամբ:

Մեծ բուրգը 14 ամիս փակ մնացած էր հանրութեան դիմաց: Զբօսաչրջիկներու արտաչնչումէն յառաջացած չոգին մեծ վնաս հասցուցած էր անոր: «Ստիպուած էինք փակել բուրգը առիթ տալու համար, որ շնչէր անիկա: Այժմ օդափոխիչ համակարգի մը շնորհիւ աւելի մեծ բանակութեամբ թարմ օդով պիտի լեցուի անոր ներքնամասը», կը բացատրէ Կիզէի հնութիւններուն պատասխանատուն:

Աշխատաւորներ 3 մմ. հաստութեամբ աղի խաւ մը քերթած են բուրգին դլխաւոր պատկերասրահին պատերէն: Անոնք նաեւ վերանորոգած են նախապէս հանրութեան դիմաց փակուած երկու սենեակները:

Օրական միայն 300 զբօսաչրջիկի առիթ պիտի տրուի բուրգը այցելելու սահմանափակելու համար վնասը: Մեծ բուրգին մօտ հին եգիպտացի բարձրաստիճան պատասխանատուներու երեք դամբարաններ վերանորոգուած են եւ 4500 տարուան Սֆինքսին առորոտին գտնուող տաճար մը վերակառուցուած է իր սկզբնական յատակագիծով: Այս տաճարը կ'ընդգրկէ չրջանին միակ մատուռը, որ նուիրուած է ծագող եւ մար մտնող արեւուն կապուած ծիսակատարութիւններուն: Անիկա խորհրդանշական խմաստ մը պիտի բովանդակէ հազարամեակի տօնակատարութիւններուն ընթացքին:

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

– Զգուշացէք խակ պատուղներէն, – դոչեց ձայնը բարձրացնելով, – անոնք են չատ անգամ չերմի եւ ուրիչ հիւանդութիւններու աղբիւրը. լաւ կ'ըլլայ, որ պըտուղները եփած ուտէք, քօմփօթի ձեւին տակ...

– Արդէն պատուղի երես տեսած չունինք, պարոն, – դոչեց ներկաներէն մէկը, որուն համբերութիւնը ապառած էր:

– Բարով լուր մը ունիս նէ՝ ան ըսէ, – պատասխանեց ուրիչ մը, – այդ խրատներուդ պէտք չունինք:

Բաբիկ հարկ տեսաւ միջամտելու:

– Լուռթիւն, լուռթիւն, – դոչեց, – մի՛ ընդմիջէք պարոնին խօսքերը:

Պր. Սամուէլ իր խօսքը չարունակեց:

– Առողջապահութեան մէկ անհրաժեշտ պայմանն էր հող տանիլ մարմինին մաքրութեան: Ջուրը եւ օճառը պէտք չէր խըզելէ: Ցետոյ անհրաժեշտ էր չարաթը անգամ մը լոգանք առնել, մարմինը հատ կաուով մը չփել՝ զգուշանալով պատռուածքներէն: Ալքօլով մարմինը չփելն ալ չատ օգտակար էր, ու յետոյ պէտք էր ուշադրութիւն դարձնել մարմնամարզի իր բոլոր ձեւերովը, չուէտական մարզանք, վազքի մրցում, ֆութպոլ, պոքս, եւ այլն: Օրինակ առէք Ամերիկացիներէն ու Անգլիացիներէն, որոնց մէջ այնքան ընդհանրացած է մարմնակրթանքը եւ անոնց չըննորհիւ տարածուած նաեւ Եւրոպայի ամէն կողմը:

Եւ խօսքը վերջացուց՝ իր ընարանը կրկնելով:

– Առողջ միտք՝ առողջ մարմնի մէջ:

Ու վար իջաւ սեղանէն: Հազիւ տասը հոգի մնացած էին պինքը մտիկ ընող: Անվար ծերուններ, հիւանդկախ մարդիկ, ցնցոտիներով ծածկուած, որոնք մօտեցան իրեն ողորմութիւն ուզելու համար:

– Հացի մը փարա, պարոն, հացի մը փարա, Աստուծոյ սիրուն:

– Ես տուի, ինչ որ ունէի, – պատասխանեց Սամուէլը, – տակէց աւելի մի ըսպասէք ինէ:

– Մենք բան մը չառինք, – ըսաւ իրենցմէ մէ մին:

– Հապա ժամէ մը ի վեր խօսածները նե՞ս... ձեր ամէնուղ համար էր:

– Մենք այդ խրատները ի՞նչ ընենք, մենք օգնութեան կարօտ ենք:

– Այդ մասին պէտք եղածը պիտի տեղեկացրեմ մեր կեդրոնին եւ անշուշտ պարտ ու պատշաճ կարգադրութիւնը պիտի ըլլայ, առայժմ ապասեցէք:

– Սպասելու կարողութիւննիս չմնաց, պարոն:

Բաբիկ հարկ տեսաւ միջամտելու եւ մարդոց դառնալով ըսաւ.

– Հանդիսատ թողէք պ. Վազէրեանը եւ տեղերնիդ դարձէք, մենք ձեր պէտքերը պիտի հոգանք, անհատական նպաստ չենք կրնար տալ, մեր օգնութիւնը ընդհանուրին համար պիտի ըլլայ ... դացէք տեղերնիդ:

Մարդիկը դլխիկոր հեռացան:

Սամուէլ Ցեսուեանի եւ Բարսեղ աղայի դառնալով հարցուց:

– Ի՞նչպէս գտաք խօսածս:

– Շատ ճիշդ բաներ ըսիք, – պատասխանեց Ցեսուեան:

– Կարծեմ աւելի օգտակար խրատ մը չէի կրնար տալ իրենց այս վիճակին մէջ:

– Այնշուշտ...

– Ես լինձի սկզբունք ըրած եմ իմ քննական պատյաններուս մէջ միշտ գործնական դասեր տալ, փոխանակ ճառոմարանութիւններ ընելու, ինչպէս ուրիշները ... մեր պաշտօնն է լուսաբանել այս խեղճերը, իրենց սորվեցնել, թէ ինչպէս պէտք է ապրիլ... այնպէս չէ՞, պարոն Բաբիկ:

– Այո, առողջապահութիւնը չատ օգտակար բան մըն է, միայն խնդիր է, թէ այս մարդիկը իրենց ներկայ վիճակին մէջ կրնա՞ն օգտուիլ ձեր խրատներէն:

– Այդ տարբեր հարց, – ըսաւ Սամուէլ, – բայց եւ այնպէս իմ ըսածներս չեն դադրիր օգտակար եւ բացարձակ ճշմարտութիւններ ըլլալէ:

– Որոնք սակայն անգործադրելի են այս մարդոց համար, – դիտել տուաւ Ցեսուեան:

– Կրնայ ըլլալ, – պատասխանեց Սամուէլ քիչ մը վիրաւորուած այդ դիտողութիւններէն:

– Եւ քանի որ անգործադրելի են, որեւէ օգուտ չունին:

– Ուրեմն պարապ տե՞ղը խօսեցայ:

– Գրեթէ... այս մարդոց անմիջական պէտքը նիւթական օգնութիւնն է: Դուք եթէ ադէկ բան մը ընել կ'ուզէք, իսկոյն դրեցէք ձեր կեդրոնին, որ դրամ հասցընեն:

– Այդ պիտի ըլլայ, երբ բոլոր կայանները չրջիմ եւ ընդհանուր տեղեկագիրս դրեմ...

– Ուրեմն խեղճերը տակաւին չատ պիտի սպասեն:

– Մեր սկզբունքն է՝ դիտակցարար եւ կարգ – կանոնով գործել:

– Ինչ որ է, դուք ձեր սկզբունքին համեմատ չարժեցէք, միայն խորհուրդ կուտամ ձեզի, որ յանուն առողջապահութեան առատ թարմ հաւկիթ, կարագ ու մեղր ուտել չյանձնարարէք այնպիսի մարդոց, որոնք ցամաք հացն ալ դժուարը կը գտնեն:

– Կարծեմ քարեկամս չատ իրաւացի դիտողութիւն մը ըրաւ, – միջամտեց Բարսեղ աղա:

– Քանի որ իմ դիտաւորութեանս հասնեցար, – ըսաւ Ցեսուեան՝ խօսքը Բարսեղ աղային ուղղելով, – իմ օրինակիս հետեւէ եւ անմիջական ներգործով ու գործնականապէս չանա օգտակար ըլլալ այս խեղճերուն:

– Ի՞նչպէս, – հարցուց Բարսեղ աղա:

– Այսպէս, – պատասխանեց Ցեսուեան՝ թղթապանակէն հազար տրախմինոց թուղթ մը հանելով ու Պ. Բարիկի յանձնելով:

– Ստեփան էֆէնտի, խորին չնորհակալութիւնս կը յայտնեմ յանուն պատսպարեալներուն, – ըսաւ քէմփի վերակացուին:

Բարսեղ աղա, նեղուած ու չուարած դէմքով մը՝ անշարժ մնաց իր տեղը:

– Դուն ալ գնա, տեսնենք, – դոչեց Ցեսուեան:

– Բայց ես..., – կմկմաց Բարսեղ աղա:

(Շար. 92)

(Շար. Ա. էջէն)

պանութեան եւ Շրջապատի նախարարութիւնները պէտք է զործնական կարգադրութեան ձեռնարկէին: Պրոնզօ մասնաճիւղ մըն է Վիվէնտի եւ Լիոնէզ տէ Ո՛Օ ընկերութիւններուն: Աշխատաւորները կ՛ուզեն որ իրենց եւ աղբահատաք բեռնակառքերու թիւը աւելնայ: Շարժումը չէր մեղմացած Օգոստոս 29-ին, ընդհակառակն քանթոդները որոշած էին չարունակել զործադուլը:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ եզրափակիչ ճառը արտասանեց, Օգոստոս 29-ին, ընկերվարականներու Լա Ռոշէլի ամբան համալսարանին: Գոհ է ճախի մատակարարութենէն, տասը տարիներու վրայ ծրագիր կը պատրաստէ, աջը կը ճաղկէ, բայց նաեւ տեղը կը զնէ կանաչները ճշդելով որ ընտրականի համեմատականի հարց չկայ եւ պէտք է հրաժարիլ անձնական յարձակումներէ, եթէ նոյնիսկ զաղափարներու տարակարծութիւնը հակնալի է, ընդունելով որ կարելի է վիճարկումի դնել հիւլէական հարցը: Բոլորովին տարբեր կարծիք արտայայտեց Ժ. Փ. Շեվէնմանն, Փերփինեանի մէջ, իր կուսակիցներուն առջեւ:

ԱՋ-ն ալ ամբան իր համալսարաններն ալ ունէր չարաթավերջին: Լիոնի մէջ, ԷՒ- Փէ - ԷՒ-ը, Ռիզուլի մէջ՝ Իւ - Տէ - Էֆ-ը: Սարքոզի յայտնեց թէ թեկնածու չէ կուսակցութեան նախագահութեան, որմէպէտ է պարզ չարքային մը մնալու: Պայքու «զաշնակցային կազմակերպութիւն» մը առաջարկեց, տեսակ մը երրորդ ճամբայ կռնակ դարձնելով «ժամանակավրէպ ընկերվարութեան» մը եւ «բացարձակ դրամատիրութեան»:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ դրամական դայթակղութիւնը չատ էչ ցնցած կրեմլինը եւ անոր մօտ մամուլն ալ «արեւմտեան դաւ» մը կը տեսնէ եղածին ետին: Իրականին մէջ, հարցը չատ մեծ համեմատութիւններ առած է եւ կասկած չկայ որ 15 միլիառ տոլարի հասնող դումարի մը «օրինականացումը» միայն մաֆիայի գործ չի կըրնար ըլլալ: Ամերիկացի քննիչները գայթակղութեան «ծայրը չեն տեսներ», մինչ կը հաստատուի որ Ֆրանսա երեք տարի է տեղեակ էր: Տասնեակ միլիոն տոլարներ անհետացած են Ռուսաստանի կառավարութեան բացած մէկ հաշիւէն, ուր պիտի դրուէր Միացեալ - Նահանգներու նուիրած ցորենին վաճառքին չահը: «Նիւեորք Թայմզ» հրատարակած է ռուս գործարարի մը՝ Միխայիլ Խոտորկովսկիի յայտարարութիւնները, ըստ որոնց քաղաքական բազմաթիւ դէմքեր խնդրոյ առարկայ են: Ինք քարիւղային Եուկոս ընկերութեան նախագահն է:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ յայտարարեց որ Շառլ ալ կոլ օզանաւակիր նաւուն դիմագրաւած դժուարութիւնները բացառիկ ոչինչ ունէին, չատ բնական են: Ծանօթ է որ առաջին մէկ օրէն, պարզուեցան այս մեծածաւալ նաւուն ծանր թերիները: Օդանաւի մը էջքի տարածութիւնը չատ կարճ է, օրինակ, ի չարս այլ հարցերու: Այս կացութիւնը զարման կ՛ուզէ եւ այդ զարմանը պիտի արժէ 6 միլիոն ֆրանք:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին, Օգոստոս 27-ին, Վալանս իր դաշտին վրայ 0 - 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Լը Մանի դէմ: Ա.ժամ, 7-րդ տեղը կը դրաւէ դասաւորման մէջ 9 կէտով: Լիլ միչտ գըլուխն է 16 կէտով: Վերջին կը մնայ Ա.յաչիօ 2 կէտով:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիրակի, Օգոստոս 29-ի Փարիզեան Երջան. -

Ա. Ս. Օ. Ամիէնիէն (Խմ) - Լը Մէ 2-2
Տրոմ - Արտէշի Երջան. -
Անտանէ - ՀՄԸՄ Վալանս 0 - 2
(Ֆրանսայի Բաժակ Ա. Հանդրուան)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան եւ զաւակները,

Տիկին Սօնա Կիմիւչկերտանեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան եւ զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօրաքրոջ եւ մեծ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՄԵԼԻՆԷ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 27-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Օգոստոս 30, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փափաքողները կրնան նուէրներ ընել իրենց ուզած հաստատութեանց:

ՈՐԵՒԷ ՄԱՀՃԱԶԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱԼՈՎ, ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅԻՍ ԻԲՐԵՒ ԱՅԴ ՆԿԱՏԵԼ:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կէվրէկեանի եւ ողբաղեալին ընտանեկան պարագաներուն:

*
**

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Սօնա Կիւմիւչկերտանեան իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Մելինէ Ժամկոչեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի հետեւեալ նուէրները կ՛ընէ, - 500 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 500 Ֆր. Տաթեւ վարժարանին (ատենալ՝ «Ցառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Ցառաջ»ին:

Նոյն առթիւ, իրենց մեծ - մօրաքրոջ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Անթուան Զօպանեան եւ Տէր եւ Տիկին Վիքէն Գոլանեան 250-ական Ֆր. կը նուիրեն Տաթեւ վարժարանին (ատենալ՝ «Ցառաջ»էն):

*
**

Իրենց մօրաքրոջ՝ Տիկին Մելինէ Ժամկոչեանի թարմ յիշատակին, Տէր և Տիկին Յակոբ Կէվրէկեան, 500-ական Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէրին, Թարգմանչաց վարժարանին, Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ատենալ՝ «Ցառաջ»էն) եւ «Ցառաջ»ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋԻ Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ, Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 6, ժամը 20·30-ին

Centre Administratif d'Asnières:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ. - Տէր եւ Տիկին Շառլ Եկէնեան 1500 Ֆր.:

*
**

ՓԱՐԻԶ. - Պր. Գեղամ Նիկողոսեան 250 ֆրանք:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը կ՛ողբայ սիրելի եւ վաստակաւոր ընկերուհի՝

ՓՆԱՐ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահը եւ խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր զաւակներուն՝ ընկերուհիներ, Իվէթ Մուրատեանին, Տընիզ Րէյբին եւ Անժէլ Մուրատեանին, թոռներուն եւ աղականներուն:

Այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի մասնաճիւղը 500 Ֆր. կը նուիրէ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Հայաստան պարբերաթերթին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը խորապէս ազդուած է Թուրքիոյ երկրաշարժէ Հայ զոհերէն, ինչպէս նաեւ եկեղեցիներու եւ դպրոցներու կրած վնասներէն, եւ իր անմիջական զօրակցութիւնը կ՛արտայայտէ աղէտեալ մեր հայրենակիցներուն:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, հաւատարիմ իր կոչումին՝ կը կազմակերպուի օգնութեան հասնելու համար երկրաշարժէն տուժածներուն:

Ուշադիր հետեւեցէք Ֆ. Կ. Կ.ի զործակցութեան կոչին:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋԻ
ՇՐՋԱՆԱՑԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մեր գրասենեակը բաց է՝ երկուշաբթիէն Ուրբաթ օրերը ժամը 14-էն 20:

Հեռաձայն. -
01 - 48 - 24 - 46 - 57
Հեռապատճէն. -
01 - 48 - 24 - 98 - 97
Հասցէ. -
C.B.A.F. 17, rue Bleue, 75009 Paris

DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

FETE CHAMPETRE

DE L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

animée par l'orchestre «SPITAK» de l'Association

dans la propriété du Dr. et Mme A. KEGHIAN
4, rue du Docteur Rampont à VILLIERS LE BEL

Elle débutera par **une Messe chantée,** qui sera célébrée en plein air, **à 11h00,** par Mgr Grégoire GHABROYAN

Pour se rendre à VILLIERS LE BEL
— Prendre l'autoroute du Nord (A1)
— Sortie Pierrefitte, Chantilly
— Direction Sarcelles, Beauvais (panneau vert)
— Direction Sarcelles, Chantilly, Creil (panneau vert).
Continuer dans la même direction
On passe sous deux ponts et une passerelle, on aperçoit l'entrepôt TATI sur la droite.
Sortir après la flèche VILLIERS LE BEL
Après le bd. Carnot, tourner à gauche et s'arrêter au 4 rue du Dr. Rampont.
En cas de pluie on se retrouvera dans l'église d'Arnouville lès Gonesse
69 av. Henri Barbusse. 01 39 85 15 56
Si vous n'avez pas de voiture, vous pouvez réserver dès maintenant votre place dans le minibus qui partira à 10h00 précises de la place de la République, à Paris, devant la caserne des pompiers.

RENTREE DES CLASSES

EGLISE ARMENIENNE DE CHAVILLE
Programme scolaire 1999-2000

Les cours de langue arménienne et de catéchisme, seront prodigués deux fois par semaine. Ils se dérouleront dans la salle annexe Sarkis Balabanian, suivant le programme et les horaires suivants:

— les **mercredis de 10h à 12h :**
pour les élèves débutants;

— les **mercredis de 14h à 16h :**
pour les élèves de niveau moyen;

— les **vendredis de 18h à 21h :**
pour les élèves de niveau avancé, les adultes et la préparation au bac.

Les cours débuteront le mercredi 8 septembre 1999 à 9h30.

Pour plus de renseignements, téléphoner au 01 47 09 23 18
ou écrire
6, rue Père Komitas, 92370 Chaville

L'ECOLE «SIAMANTO» DE BAGNEUX.CACHAN

— Cours hebdomadaire de langue et civilisation arméniennes— accueille les élèves de la maternelle à la préparation de bac. calauréat.

Inscriptions
le Mercredi 22 Septembre à 14h30
à l'Ecole Henri-Wallon
2, avenue de Stalingrad — Bagneux

Renseignements :
Mme Lucie DOSSIKIAN : 01 45 46 10 11;
Mme Elisabeth DAVIDIAN: 01 46 65 81 53

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՑԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարանի

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1999 - 2000 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 29
Առաւօտեան ժամը 10-ին

Տահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրաչեան սրահին մէջ
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար հաճեցէք դիմել՝

Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռաձայն. - 04 - 91 - 77 - 84 - 70

ՓՄՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Արչալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի վերամուծը Սեպտեմբեր 18-ին, Շաբաթ օրերը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, նախակրթարանէն մինչեւ պաքալորէա, կ՛ուսուցուին՝

հայերէն լեզու
պատմութիւն
թատրոն
երգ, պար եւ ֆուլկ ֆոլ

- Կան նաեւ դասեր չափահասներու համար:

- Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝

Արաքսի Գարանֆիլեանին, երեկոյեան
01 - 39 - 83 - 71 - 19
կամ՝
Նազելի Ֆուրթիւնի
01 - 45 - 84 - 57 - 18